BIBLIOTECA ISTRO-PONTICĂ

Seria ARHEOLOGIE

1

V.H. BAUMANN

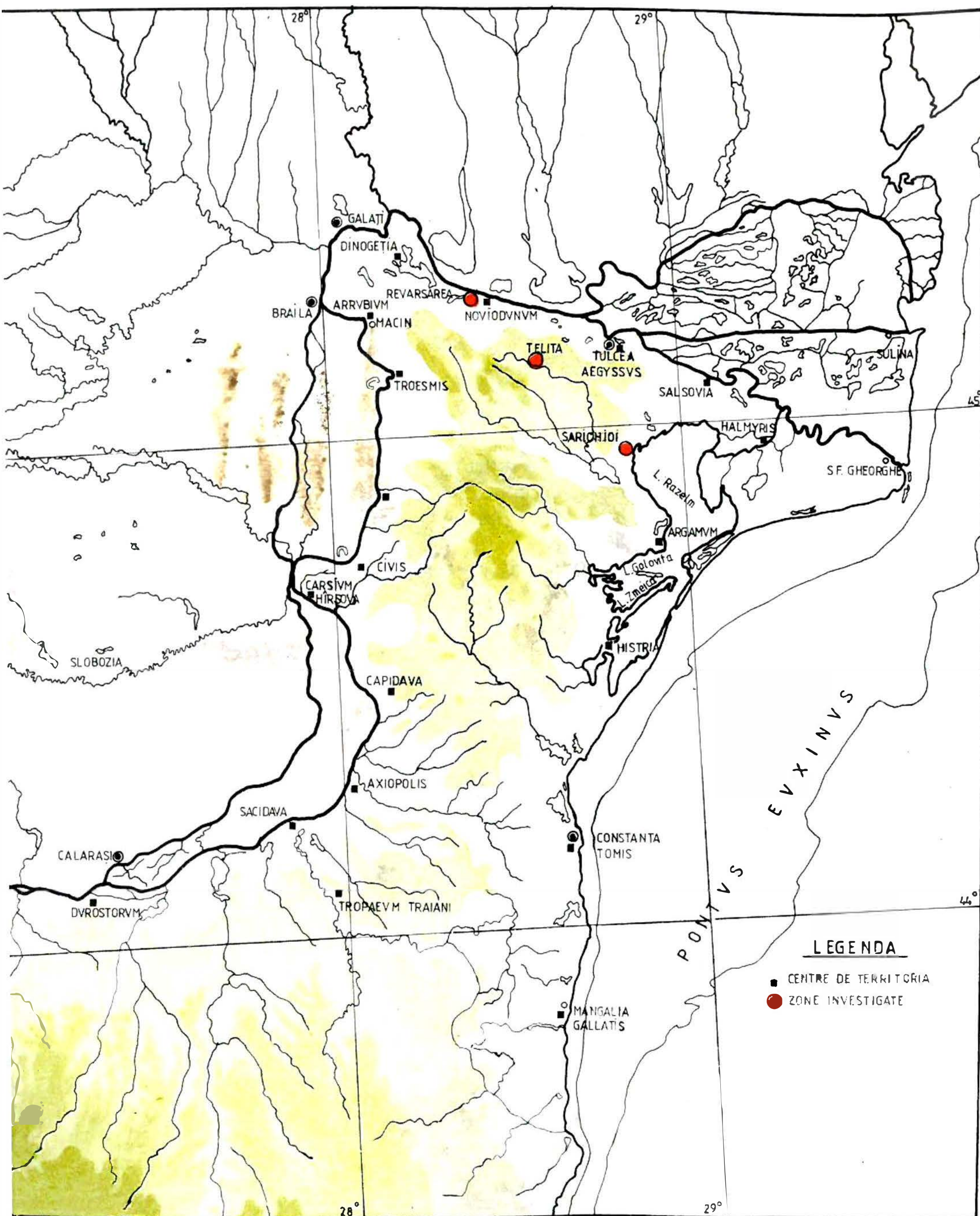
AȘEZĂRI RURALE ANTICE ÎN ZONA GURILOR DUNĂRII

Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I - IV p.Chr.)

INSTITUTUL DE CERCETĂRI ECO-MUZEALE

TULCEA - 1995

28°
29°
GALAȚI
DINOGEȚIA
REVARSAREA
NOVIODVNVM
BRAILA
ARRVBIVM
MACIN
TELIȚA
TULCEA
AEGYSSVS
SULINA
TROESMIS
SALSOVIA
45°
SARICHIOI
HALMYRIS
S.F. GHEORGHE
L. Razelm
ARGAMVM
CIVIS
L. Golovița
CARSIVM
HÎRȘOVA
L. Zmeica
HISTRIA
SLOBOZIA
CAPIDAVA
PONTVS EVXINVS
AXIOPOLIS
SACIDAVA
CONSTANTA
TOMIS
CALARASI
DVROSTORVM
TROPAEVM TRAIANI
44°
LEGENDA
CENTRE DE TERRITORIA
ZONE INVESTIGATE
MANGALIA
GALLATIS

AŞEZĂRI RURALE ANTICE ÎN ZONA GURILOR DUNĂRII

Contribuţii arheologice la cunoașterea habitatului rural
(sec. I - IV p.Chr.)

V.H. BAUMANN

AȘEZĂRI RURALE ANTICE ÎN ZONA GURILOR DUNĂRII

Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I - IV p.Chr.)

INSTITUTUL DE CERCETĂRI ECO-MUZEALE
T U L C E A - 1 9 9 5

Cuvânt înainte

Cercetarea societății autohtone din Dobrogea romană face parte dintr-un program amplu de investigare a mediului rural antic. Acest program de cercetări arheologice, început în urmă cu 25 de ani, cuprinde trei obiective și tot atâtea etape de cercetare.

Un prim obiectiv, cel referitor la rolul *villa*-ei *rusticae* romane ca intermediar cultural între orașul roman și satul autohton, ca mijlocitor și vehiculator de valori materiale și spirituale romane în mediul autohton, a fost finalizat într-o lucrare monografică terminată în 1981 și publicată doi ani mai târziu, în 1983, cu titlul semnificativ "Ferma romană din Dobrogea".

Investigarea arheologică a satelor autohtone reprezintă cel de-al doilea obiectiv al programului. Acest obiectiv a început să se contureze încă din anul 1982, când a fost executat un prim sondaj arheologic în așezarea de la Frecăței (publicat abia în anul 1990 în revista *Peuce* X a muzeului din Tulcea). În același an am început și săpăturile arheologice pe Valea Morilor, în apropierea localității Telița.

Cercetarea unor nuclee de locuire întinse pe suprafețe mari de teren, de obicei agricol, a ridicat probleme și economice și metodologice și de documentare. Cercetarea științifică s-a desfășurat, în general, în cadrul unor săpături arheologice de salvare, fiind exclusă *ab initio* ideea scoaterii din circuitul agricol, fie chiar și temporar, a suprafețelor de teren arabil. Au fost chiar și situații limită, ca aceea din așezarea antică de la Telița-Amza unde, în 1988, din dispoziția conducerii C.A.P.-ului local, o zonă de 300 mp, destinată păstrării *in situ* a unei bazilici paleocreștine din sec. IV p.Chr., a fost rasă cu buldozerul.

Am avut totuși șansa să descopăr și să cercetez, vreme de mai bine de un deceniu, un centru de olari de la începutul epocii romane târzii, situat într-o zonă împădurită, pe cursul superior al pârâului Telița.

M-am bucurat în tot acest timp de înțelegerea și sprijinul *Inspectoratului Silvic Tulcea,* respectiv al *Ocolului Silvic Niculițel,* în prezent *R.A. "Romsilva" S.A. Constanța (Tulcea),* al brigadierilor și pădurarilor, cărora le aduc și pe această cale mulțumirile mele personale.

În anii 1987 - 1990, Muzeul din Tulcea a realizat contracte de colaborare cu *Trustul Construcții Magistrale Gaz-Metan Mediaș* și cu *Asociația Legumicolă Sarichioi,* jud. Tulcea. Mulțumită acestor contracte și persoanelor care le-au mijlocit (directori, ingineri, economiști), care au înțeles rolul cercetării arheologice în salvgardarea patrimoniului cultural național, și cărora le transmit întreaga mea gratitudine, am putut investiga cele trei așezări rurale autohtone prezentate în cartea de față.

Aceste așezări sunt situate în locuri cu geo-morfologie diferită: una pe malul Dunării, în apropierea centrului municipal de la *Noviodunum,* alta în zona deluroasă a localității Telița și ultima, pe malul nord-vestic al lacului Razim, în apropierea orașului antic *Argamum.* Siturile investigate se situează pe o axă direcționată NV-SE, aproximativ paralelă cu valea pârâului Telița.

Abordarea problematicii istorice a acestor situri și, bineînțeles, a celor două *territoria* din care făceau parte în antichitate: un *territorium* danubian - *Noviodunum,* celălalt pontic - *Argamum,* mi-a îndreptat cercetarea spre concluzii bogate în sensuri și semnificații relevante pentru evoluția societății autohtone din zona Gurilor Dunării.

La fel ca și numeroase alte domenii, cercetarea arheologică este o activitate care se desfășoară în echipă. De aceea, aduc mulțumirile mele celor care mi-au fost alături pe șantierele arheologice și în laboratoarele instituției: colegului Ioan Vasiliu, cu care am colaborat pe șantierul de la Sarichioi-"Sărătura", lui Petre Iacob, muncitor-restaurator, care ani de zile m-a urmat pe șantierele de la Telița, Marianei Omeniuc, restaurator și fizicianului Ioan Petriman de la *Tremag S.A.*- Tulcea, cu care am inițiat programul de analize pedologice și fizico-chimice pe ceramica de pe Valea Morilor și am realizat restaurarea unui cuptor de ars cărămizi din sec. IV p.Chr. La întocmirea lucrărilor științifice incluse în această carte, de un real folos mi-au fost colegii desenatori: Irina Pall, Veronica Oancea și Camelia Geambai și, într-o măsură considerabilă, vechiul meu colaborator și prieten, Mihale Matarangă, care a executat întregul material fotografic. Pentru înregistrarea pe calculator și machetarea lucrării, pentru marea sa răbdare și veșnica sa solicitudine, aduc deasemenea călduroase mulțumiri colegului Corneliu Dan.

Publicarea acestei cărți îmi dă prilejul să exprim recunoștință d-lui director dr. Gavrilă Simion pentru probitatea profesională a d-sale și pentru înțelegerea necesității apariției unei astfel de lucrări tematice.

Au fost strânse în această carte, editată de *Institutul de Cercetări Eco-Muzeale* din Tulcea, rezultatele științifice ale cercetărilor mele arheologice din anii 1982 - 1993. Aș adăuga că institutul nostru - ICEM - Tulcea -, aflat la început de drum, continuă astfel activitatea editorială a *Muzeului "Delta Dunării".* Elaborarea unor lucrări științifice, cu caracter monografic sau cultural-științifice despre istoria și civilizația Dobrogei, cărți de autor sau ale unor colective restrânse, va fi în viitor un aspect important al activității editoriale a Institutului. În acest sens, ICEM - Tulcea lansează colecția intitulată *Biblioteca istro-pontică,* în care vor apare lucrări de istorie, arheologie, etnologie și artă. Fiind prima din această colecție, dintr-un șir de lucrări pe care le dorim cât mai interesante, cartea de față - *Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării* - este unitară din punct de vedere tematic. Se compune din rapoarte și studii cu caracter monografic, însoțite de cataloage și planșe cu fotografii

şi desene care întregesc imaginea unei civilizaţii rurale tradiţionale, aceea a geţilor autohtoni din epoca romană. Această structurare a conţinutului lucrării explică şi subtitlul ei, "Contribuţii arheologice la cunoaşterea habitatului rural (sec. I - IV p.Chr.)".

Programul de cercetare arheologică a mediului rural roman din Dobrogea este departe de a fi încheiat. Elaborarea acestei lucrări nu face decât să puncteze, în cadrul unor etape de cercetare care se întrepătrund, stadiul actual al cercetării ştiinţifice. Cel de-al treilea obiectiv al programului se referă la satul roman de tip *vicus* şi, de pe acum, există premizele unei cercetări rodnice.

Tulcea, februarie 1995

Notă: Am întrebuinţat frecvent în lucrări expresia prescurtată de *a.(Chr.)* pentru perioada de dinainte de Hristos şi *p.(Chr.)*, indicând perioada de după Hristos.

Abrevieri

L = lungimea; l = lățimea; H(h) = înălțimea; g = grosimea; grame; D(d) = diametrul; **db** = diametrul bazei; dg = diametrul gurii; Muz. Arh. Tl = Muzeul de Arheologie Tulcea

P. Alexandrescu, *Histria*, IV - Petre Alexandrescu, *La Céramique d'époque archaïque et classique, VIIe - IVe s., Histria* IV, București, Paris, 1978.

Gh. Alexandrov, *Arheologija*, Sofia, 4/1988 - Gh. Alexandrov, *Ordîia na truda i predmeti na vita ot Montana*, Arheologija, Sofia, 4, 1988, pp. 28 - 38.

Almgren - O. Almgren, *Studien über nordeuropäiche Fibelformen* (Mannus Bibliothek, No. 32), Leipzig, 1923.

***Arheologija*, Moskova, 1984** - *Anticinîie Gosudarstva Severnogo Pricernomorija*, Arheologija SSSR, Moskva, 1984.

Baumann, *Niculițel* - V.H. Baumann, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în "villa rustica" din marginea nordică a comunei Niculițel (jud. Tulcea)*, *Peuce*, VIII, Tulcea, 1980

(V.H. Baumann), *FRD* - V.H. Baumann, *Ferma romană din Dobrogea, Tulcea, 1983.*

Baumann, *RMI*, 1990 - V.H.Baumann, *Mărturii ale spiritualității populației autohtone din zona limes-ului nord-scythic, în secolul al IV-lea e.n.*, în Revista Monumentelor Istorice, an LIX seria nouă, Nr. 2, București, 1990, pp. 3 - 11.

Bichir, 1973 - Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973

Bichir, 1984 - Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în Epoca Romană*, Ed. Acad., București, 1984.

BMC - H. Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London.

Bonis, 1942 - E. Bonis, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*, în *Dissertationes Pannonicae*, II, 20, Budapest, 1942.

Buciumi - *Castrul roman de la Buciumi*, Muzeul de Istorie și Artă Zalău, Cluj, 1972.

Exp. Bujor, *SCIV*, VI, 3 - 4/1955 - Expectatus Bujor, *Săpăturile de salvare de la Murighiol (r. Tulcea, reg. Constanța)*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, VI, 3 - 4, 1955, pp. 571 - 580.

Exp. Bujor, *Mater.* V/1959 - Expectatus Bujor, *Șantierul arheologic Murighiol*, în *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. V, 1959, pp. 373 - 378.

Callatis - Constantin Preda, *Callatis - necropola romano-bizantină*, București 1980.

V. Căpitanu, *Carpica*/76 - Viorel Căpitanu, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcătău (județul Bacău)*, în Carpica, Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău, 1976, pp. 49 - 72.

M. Coja, *Pontica* 3 - Maria Coja, *Ceramica autohtonă de la Histria. Secolele V - I î.e.n.*, în *Pontica*, III, 1970, Muzeul de Arheologie Constanța, pp. 99 - 124.

M. Comșa, *Pontica* 13 - Maria Comșa, *Grădinăritul în mileniul I e.n. pe teritoriul României*, în Pontica, XIII, Constanța, 1980, pp. 164 - 184.

I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică* - I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică (Cu privire specială la Transilvania)*, București, 1969.

DA - *Dictionnaire des Antiquites grecques et romaines*, Paris

***Dinogetia* I** - Gh. Ștefan, *I.* Barnea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia, I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța - Garvăn*, București, 1967

Dacia - *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, Bucarest, Ed. Acad.

***Dacia* II/1958** - Exp. Bujor, *Șantierul arheologic Murighiol* (în limba rusă), în Dacia, N.S., II, 1958, pp. 125 - 141.

M. Debidour, *BCH*, *Suppl.* XIII - M. Debidour, *En classant les timbres thasiens* în *Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplément XIII - Recherches sur les Amphores Grecques*, édité par J.-Y. Empereur et Y. Garlan, École Française d'Athènes, pp. 312 - 324.

***DID*, II/1967** - Radu Vulpe, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1967.

Dragomir, *Peuce* 9 - Ion Dragomir, *Vestigii milenare inedite în patrimoniul Muzeului județean de istorie Galați Colecția Dr. Alexandru Nestor Macelariu, Peuce IX*, Tulcea, 1984

Gaiduchevici, *MIA*, 25/1952 - V.F. Gaiduchevici, *Raskopki Tiritaki v 1935 - 1940 gg.*, în *Materialî i Issledovanija po Arheologhii SSSR*, No. 25, Moskva, Leningrad, 1952, pp. 15 - 134.

Y. Garlan, *Recherches*, 1966 - Y. Garlan, *Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos*, în *Bulletin de Correspondance hellénique, Supplément XII - Recherches sur les Amphores Grecques*, École Française d'Athène, 1986, pp. 201 - 276.

Glodariu, *Așezări* - Ioan Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slimnic* (Contribuții la continuitatea dacilor în Dacia romană) București, 1981.

***Gornea*, 1977** - N. Gudea, *Gornea (Așezări din epoca romană și romană târzie)*, în Banatica, Studii și cercetări arheologice, Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin, Reșița, 1977.

Gudea, *Acta-Zalău*, 1981 - N. Gudea, Al. Matei, *Chei romane în Muzeul de istorie și artă din Zalău*, în Acta Musei Porolissensis, Muzeul de istorie și artă Zalău, 1981.

S.J. Greep, 1988 - S.J. Greep, *Objects of Brue and Antler*, în Hertfordschire Archaeology, vol. 10/1988.

Ghiolul Pietrei (*Peuce*, X) - Vasilica Lungu, *Săpăturile arheologice de salvare de la Ghiolul Pietrei, com. Independența (jud. Tulcea)*, în Peuce, X, Tulcea, 1991 (vol. 1, pp. 63 - 67; vol. 2, pp. 49 - 65)

Harhoiu, 1973 - R. Harhoiu, în Dacia, N.S., XIII, 1969.

Hayes (*LRP*, London) - J.W. Hayes, *Late Roman Pottery*, London, 1972

***Histr.* II** - P. Alexandrescu, *Necropola tumulară*, în *Histria*, vol. II, București, 1966, pp. 133 - 394.

***Histria* VI (*Histr.*)** - Al. Suceveanu, *Histria VI. Les thermes romains*, Bucarest, 1982.

Holwerda - J.H. Holwerda, *Het laatgrieksche en romeinsche Gebruiksaardewerk uit het middelandsche Zee-Gebiet*, S-Gravenhage, 1936.

C. Iconomu, *Opaițe* - C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967.

M. Irimia, *Pontice*, II/1969 - M. Irimia, *Noi cercetări în cimitirul II geto-dacic de la Bugeac*, în *Pontice*, II, 1969, Muzeul de Arheologie Constanța, pp. 23 - 42.

M. Irimia, *MCA*, 1986 - M. Irimia, *Descoperiri arheologice în așezarea antică de la Gura Canliei (jud. Constanța)*, în Materiale și Cercetări Arheologice, București, 1986, pp. 68 - 72.

Keller, 1971 - E. Keller, *Die Spätrömischen Grabfunde in Südbayern*, München, 1971.

Knipovici - T.N. Knipovici, *Materialen zur römisch-germanischen Keramik, IV, 1. Die Keramik römischer Zeit aus Olbia in der Sammlung der Ermitage*, Frankfurt a. M., 1929.

T.N. Knipovici, *MIA*, 25/1952 - T.N. Knipovici, *Krasnolakovaia keramika pervîh vekov n.e. iz raskopok bosporskoi ekspediții 1935 - 1940 gg.*, în Materialî i Issledovanija po Arheologhii SSSR, No. 25, Moskva, Leningrad, 1952, pp. 289 - 326.

Kovrig, 1937 - Ilona Kovrig, *Die Haupttipen der Kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien*, Dissertationes Pannonicae, s. II, no. 4, Budapest, 1937.

LRBC - *Late Roman Bronze Coinage*, London, 1965.

M. Mănucu, *Peuce*, IX - Mihaela Mănucu-Adameșteanu, *Necropola daco-romană de la Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea*, în Peuce, IX, Tulcea, 1984, pp. 31 - 39 (435).

***Materiale* I/1953 (Stoicani)** - M. Petrescu-Dîmbovița, *Cimitirul hallstattian de la Stoicani*, în Materiale arheologice privind istoria veche a RPR, vol. I, 1953, pp. 157 - 212.

***Materiale*, II/1955** - D. Berciu și Eug. Comșa, *Săpăturile de la Balta Veche și*

Gogoșu, în *Materiale și Cercetări Arheo-logice*, 1956 vol. II.

Mater. III/1957 - R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. III, pp. 227 - 246, 1957.

Mater. VII/1961 - Exp. Bujor, *Șantierul arheologic Murighiol*, în *Materiale și Cercetări arheologice*, vol. VII, 1961, pp. 297 - 300.

Mlăjitul Florilor (*Mat.* VI/1959) - Gh. Ștefan și colab., *Săpăturile de la Garvăn*, în Materiale și Cercetări Arheologice, vol. VI, 1959, p. 646 (*Mlăjitul Florilor*).

H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950 - H. Mihăescu, *Economia agricolă la Cato*, în Studii și Cercetări de Istorie Veche, nr. II, an.1 (iulie-decembrie), 1950, pp. 187 - 207.

Mikov-Djambazov, Sofia, 1980 - V. Mikov, N. Djambazov, *Devetaskata Pescera*, Sofia, 1980.

Morin-Jean - Morin-Jean, *La verrerie en Gaule sous l'empire romain*, Paris, 1913.

Morintz, *Mater.* V/1959 - Sebastian Morintz, *Săpăturile de la Bârsești - Vrancea*, în *Materiale și Cercetări Arheologice*, vol. V, 1959, pp. 355 - 362.

Morintz, 1977 - Seb. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, București, 1977.

Seb. Morintz, *MCA*, 1986 - Seb. Morintz, *Săpăturile de salvare de la Babadag 1973 - 1974, 1977 - 1981*, în Materiale și Cercetări Arheologice (A XXI-a Sesiune anuală de rapoarte, Vaslui 1982), București, 1986, pp. 58 - 64.

V. Neamțu, *La technique*, 1975 - V. Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'en XVIIIe siècle*, București, 1975.

A. Opaiț, *Peuce*, VIII (Troesmis) - A. Opaiț, *Considerații preliminare asupra ceramicii romane timpurii de la Troesmis*, în Peuce VIII, Tulcea, 1980, pp. 328 - 366.

A. Opaiț, *Peuce*, VIII/(*Amfore*) - A. Opaiț, *Considerații preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea*, în Peuce, VIII, Tulcea, 1980, pp. 291 - 327.

A. Opaiț, *Peuce*, IX - A. Opaiț, *Berbachtungen zur Entwicklung der zwei Amphoratypen*, în Peuce, IX, Tulcea, 1984, pp. 311 - 327.

Opaiț, *Peuce*, X - A. Opaiț, *Ceramica din așezarea și cetatea de la Independența (Murighiol), secolele V î.e.n. - VII e.n.*, în Peuce, X, Tulcea, 1991, pp. 133 - 182 (vol. 1) și pp. 165 - 216 (vol. II).

A. Opaiț, *Peuce*, X (Topraichioi) - Andrei Opaiț, Mihail Zahariade, Gheorghe Poenaru-Bordea, Cristina Opaiț, *Fortificația și așezarea romană târzie de la Babadag-Topraichioi* (V. Ceramica), în Peuce, X, Tulcea, 1991, pp. 211 - 260 (vol. 1) și pp. 230 - 268 (vol. I).

A. Opaiț, *SCIVA*, 3/1987 - Andrei Opaiț, *Amfore romane de mare capacitate. Considerații tipologice*, în Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, 38, 3/1987, pp. 245 - 258.

A. Opaiț, *SCIVA*, 1 - 2/1991 - A. Opaiț, *O săpătură de salvare în orașul antic Ibida*, în SCIVA, 42, 1 - 2/1991, pp. 21 - 56.

Oswald-Pryce - F. Oswald and D. Pryce, *An Introduction to the Study of Terra Sigillata*, London, 1920.

Peuce VIII - *Peuce VIII (Rapoarte asupra cercetărilor de arheologie, numismatică și istorie, 1977 - 1978)*, Muzeul "Delta Dunării", Tulcea, 1980.

Peuce IX - *Peuce IX (Rapoarte, cataloage, studii și note de istorie și arheologie)*, Muzeul "Deltei Dunării", Tulcea, 1984.

Peuce X - *Peuce X (Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică)*, vol. I (texte); vol. II (ilustrații), Muzeul "Delta Dunării", Tulcea, 1991.

Pick, I - B. Pick, *Die antiken Münzen Dacien und Moesien*, Berlin, 1898.

A. Petre, *Bulletin*, 1987 - Aurelian Petre, *La romanité en Scythie Mineure (II - VII siècles de n.è.). Recherches archéologiques*, în Bulletin, XVII - XVIII/1987, Association Internaționale d'Études du Sud-Est Européen (Bulletin AIESEE), Bucarest.

D. Popescu - Dorin Popescu, *Fibeln aus dem Nationalmuseum für altertümer in Bucu-*

rești, în Dacia, IX - X, București, 1942 - 1944, pp. 485 - 505.

Popilian, *CRO* - Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Scrisul Românesc, Craiova, 1976.

Popilian, *Locusteni*, - Gh. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Scrisul Românesc, Craiova, 1980.

***Pontice*, I (C. Iconomu)** - C. Iconomu, *Cercetări arheologice la Mangalia și Neptun*, în Pontice, I, Muzeul de Arheologie Constanța, 1968, pp. 235 - 306.

***Pontica*, 7/1974 (Rasova)** - M. Irimia, *Cercetările arheologice de la Rasova-Malul Roșu. Raport preliminar. (Cu privire specială asupra Hallstattului în Dobrogea)*, Pontica, 7/1974, Constanța, pp. 75 - 138.

A. Rădulescu, *Pontica*, VIII/1975 - Adrian Rădulescu, *Contribuții la cunoașterea ceramicii de uz comun din Dobrogea*, în Pontica, VIII, Constanța, 1975, pp. 331 - 360.

RIC - H. Mattingly, E. A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage*, London, 1924.

H.S. Robinson (*The Athenian Agora*) - H.S. Robinson, *Pottery of the Roman Period. Chronology*, col. The Athenian Agora, V, Princeton, New Jersey, 1959.

***ROB*, 33/1988** - Georgette M.E.C van Boekel, *Roman Terracotta Figurines and Masks from the Netherlands*, în Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) Jaargang 33/1988.

***SCIV*, 1-2/1953 (Dinogetia)** - *Șantierul Garvăn-Dinogetia*, în SCIV, IV, Nr. 1 - 2/1953, pp. 240 - 274.

***SCIV* 3/1967** - Petre Diaconu, *Despre pecenegi la Dunărea de Jos în prima jumătate a secolului al XI-lea*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, t. 18, Nr. 3, 1967, pp. 463 - 476.

***SCIV*, 1/1974 (Hîrșova)** - Seb. Morintz și Done Șerbănescu, *Cercetări arheologice la Hîrșova și împrejurimi*, SCIV, 25, nr.1/1974, pp. 47 - 70.

Scorpan, *Ceramica*, 1975 - C. Scorpan, *Ceramica romano-bizantină de la Sacidava*, *Pontica* VIII, Constanța, 1975.

Scorpan, *Pontica*, IX - C. Scorpan, *Origini și linii evolutive în ceramica romano-bizantină (sec. IV - VII) din spațiul mediteranean și pontic*, în Pontica, 9, Constanța, 1976.

C. Scorpan, *Pontice*, II - C Scorpan, *Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Bugeac-Valea lui Marinciu*, în *Ponti-ce*, II, Muzeul de Arheologie Constanța, 1969, pp. 43 - 80.

C. Scorpan, *Dacia*, XXI/1977 - C. Scorpan, *Contribution à la conaissance de certains types céramiques romano-byzantins (IVe-VIIe siècles) dans l'espace istro-pontique*, în *Dacia*, N.S., XXI, 1977, pp. 269 - 297.

Simion-Cantacuzino, *Mater.* VIII/1962 - G. Simion și Gh. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la Telița*, în *Materiale și Cercetări Arheologice*, VIII, 1962, pp. 373 - 382.

G. Simion, *Peuce*, II - Gavrilă Simion, *Cultura traco-getică în lumina izvoarelor arheologice descoperite în necropola de la Enisala*, în *Peuce*, II, Muzeul "Delta Dunării" Tulcea, 1971, pp. 63 - 130.

G. Simion, *(Noviodunum)*/1984 - Gavrilă Simion, *Descoperiri noi în necropola de la Noviodunum (Raport preliminar)*, în Peuce, IX, Tulcea, 1984, pp. 75 - 95 (481 - 502).

C.M. Tătulea, 1982 - Corneliu Mărgărit Tătulea, *Contribuții la cunoașterea tipologiei, evoluției și răspândirii brăzdarelor romane în Dacia (Depozitul de fiare de plug de la Ghidici-Dolj)*, Muzeul Olteniei Craiova, Oltenia (Studii și comunicări - istorie, etnografie, științele naturii), Craiova, 1982, pp. 47 - 83.

***Thraco-Dacica*, VIII/1987 (Babadag)** - Seb. Morintz, *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (Cercetările de la Babadag)*, Thraco-Dacica, VIII, 1 - 2, Inst. de Tracologie, București, 1987, pp. 39 - 71.

***Văleni*, 1988** - I. Ioniță, V. Ursachi, *Văleni, o mare necropolă a dacilor liberi*, Iași, 1988.

Vlădescu, *ECR* - Cristian Vlădescu, în *Enciclopedia Civilizației Romane* București, 1980.

A. Vulpe, *Mater.* V/1959 - Alexandru Vulpe, *Cimitir din prima epocă a fierului la Ferigele*, în *Materiale și Cercetări Arheologice*, V, 1959, pp. 363 - 372.

R. Vulpe, *Materiale*, VIII/1962 - R. Vulpe, *Șantierul arheologic Popești*, în Materiale și Cercetări Arheologice, vol. VIII, 1962, pp. 457 - 462.

Vasiliu, *Noviodunum*, 1984 - I. Vasiliu, *Cimitirul feudal-timpuriu de la Isaccea*, în Peuce, IX, Tulcea, 1984, pp. 107 - 141.

Zeest, *MIA*, 83/1960 - I.B. Zeest, *Keramikeskaia Tara Bospora*, în Materialî i Issledovania po Arheologhii SSSR, Moskva-Leningrad, 83, 1960.

Waagé - F.O. Waagé, *Ceramics and islamic coins*, în colecția Antioch on the Orontes, IV, 1, Princeton, 1948.

AȘEZAREA RURALĂ DE LA TELIȚA - AMZA
Săpături de salvare 1987 - 1988

0.0. Localitatea Telița, din județul Tulcea, se află pe cursul inferior al pârâului Telița, într-o zonă deluroasă și frumos împădurită la nord - nord-vest, cu dealuri înalte care o mărginesc din toate părțile, flancată la sud - sud-est de pitorescul defileu al Văii Morilor și la răsărit de dealul arid și pietros al Drăgaicei Mari, înalt de 223 m.

Zonă prin excelență meliferă, datorită teilor care împânzesc pădurile de stejari, fagi, corn și alun, cu izvoare aflate în vecinătatea pâraielor care deversează în valea Teliței, cu dealuri calcaroase și terase argiloase, zona Teliței întrunește condiții optime desfășurării unor activități economice diverse, bazate pe meșteșuguri, păstorit, apicultură și, nu în ultimă instanță, pe cultivarea plantelor.

0.1. Cunoscută încă din secolul trecut, ca urmare a unor interesante descoperiri făcute de austriacul K. Peters, la aprox. 3 km SE, în preajma M-rei Celic Deré[1], zona Teliței a intrat în atenția specialiștilor, odată cu dezvoltarea cercetării arheologice românești, în perioada interbelică[2], dar mai ales la sfârșitul deceniului 6 al secolului nostru[3]. Din 1978, cercetările întreprinse în zona localității Telița reprezintă una din principalele surse de informații arheologice asupra romanității rurale de la Gurile Dunării[4].

1.0. De mai mulți ani, cercetările de suprafață, efectuate în vecinătatea de NE a localității, au evidențiat existența unei întinse așezări de epocă romană. Situată la aprox. 0,8 km est de extremitatea nordică a localității Telița, așezarea ocupă terasa sudică a unei vâlcele naturale, creată de izvoare care își deversează apele într-un pârâiaș care, după aprox 1 km, își îndreaptă cursul spre sud și se pierde în Valea Seacă. Vâlceaua abruptă, denumită de localnici Valea Amzei, după dealul aflat la sud-vest, desparte două terase înalte, cea sudică fiind ocupată, de la izvoare și până la curbura pârâului, de urmele așezării romane. Această așezare urmărește în general configurația terenului, având o formă semilunară neregulată, cu limita nordică concavă și cea sudică convexă, fără a fi determinată de eventuale accidente de teren (Fig. 1).

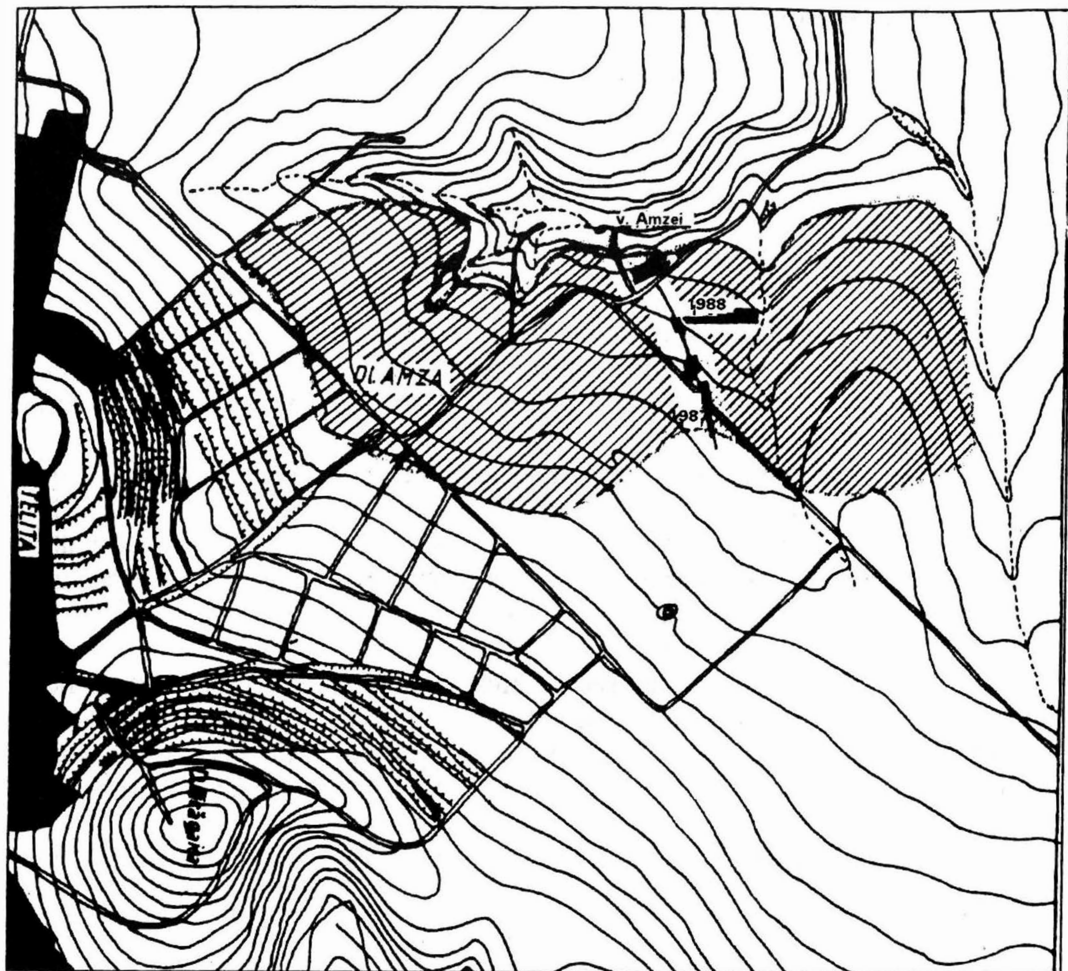

Fig. 1. Plan de situație la scara 1:5.000, cu amplasamentul antic din punctul "Amza" de lângă localitatea Telița.

Fig. 1. Relevé de plan à l'échelle 1:5.000, avec l'emplacement antique du lieu-dit "Amza", dans le voisinage de la localité de Telița.

Suprafața de împrăștiere a materialului arheologic ocupă în prezent aprox. 42 ha, întinzându-se pe aproape 1,2 Km de la vest la est, cu o lățime maximă de 350 m, de la nord la sud. Pe întreaga suprafață se întâlnesc materiale de construcție, grupate la intervale de 50 până la 200 m, fragmente ceramice, numeroase obiecte metalice și monede[5].

Lucrările de destelenire a terenului, acoperit până nu demult de pâlcuri arborescente răzlețe și folosit vreme îndelungată pentru pășunat, ca și recentele lucrări de îngropare a două conducte de tranzit gaze naturale, au impus săpături arheologice urgente de salvare, în scopul eliberării de sarcină istorică a zonelor afectate ca și a celor din imediata vecinătate (Pl.I, 1).

1.1. Cercetările arheologice s-au desfășurat pe parcursul a două campanii de săpături, de câte trei luni de zile, în cursul anilor 1987 - 1988. În 1987, săpăturile au urmărit cu aproximație orientarea traseului prezumptiv al conductelor de gaze naturale, pe direcția N-NV, prin secționarea transversală a întregii așezări. În 1988, s-a urmărit cercetarea exhaustivă a unei suprafețe de teren cuprinse între traseele celor două conducte, cu secțiuni orientate E-V, într-o zonă în care vestigiile de la suprafața solului evidențiau o densitate mare de locuire.

Sistemul de săpătură s-a bazat pe folosirea secțiunilor de mare întindere, însoțite de șanțuri și casete în punctele în care se impunea săpătura în suprafață. În 1987 au fost realizate 11 secțiuni de mărimi diferite, cea mai lungă fiind S_1, secțiune de sondaj de 200 x 2m, cuprinsă între două drumeaguri de țară și continuată spre S-SV de S_2, de 80 x 1,00 m. Secțiunea S_1 a fost completată la răsărit cu două secțiuni: B_1 (20 x 2 m) și B_2 (24 x 2 m) și cu două casete largi: B_3 (20 x 4 m) și C_1 (24 x 3 m), iar la apus, de casetele A_2 (16 x 3 m) și A_3 (28 x 4 m) (Fig. 2). Secțiunii S_2 i s-a adăugat la apus o secțiune paralelă - S_3, de 16 x 2 metri (Fig. 7). Limita nordică a așezării, ocupată actualmente de o livadă de cireși, a fost cercetată cu ajutorul a trei secțiuni paralele, de sondaj, notate cu cifre romane, de la I la III, de aprox. 50 x 1,00 m, perpendiculare pe traseul conductei.

În 1988 au fost executate 7 secțiuni pe axul longitudinal al așezării, numerotate de la cifra 4 la 10, din care primele două - S_4 - S_5 - de 122 x 2 m și următoarele: S_6 = 95 x 2,5 m; S_7 = 92 x 2,5 m. Secțiunile S_8 = 52 x 2 m și S_9 - S_{10} = 33 x 3 m, situate la nord, au fost unite prin casete paralele : S_4 - S_8 = 16 x 3 m, între carourile 24 - 32 și S_8 - S_9 = 33 x 6 m, între carourile 34 - 50. Racordarea la săpăturile anului 1987 s-a făcut în dreptul metrului 32 din secțiunea S_1 (Fig. 3).

2.0. Situația stratigrafică

Reconstituim cu greu configurația din vechime a terenului, în prezent puternic bulversat de lucrările agricole care au afectat profund straturile superioare.

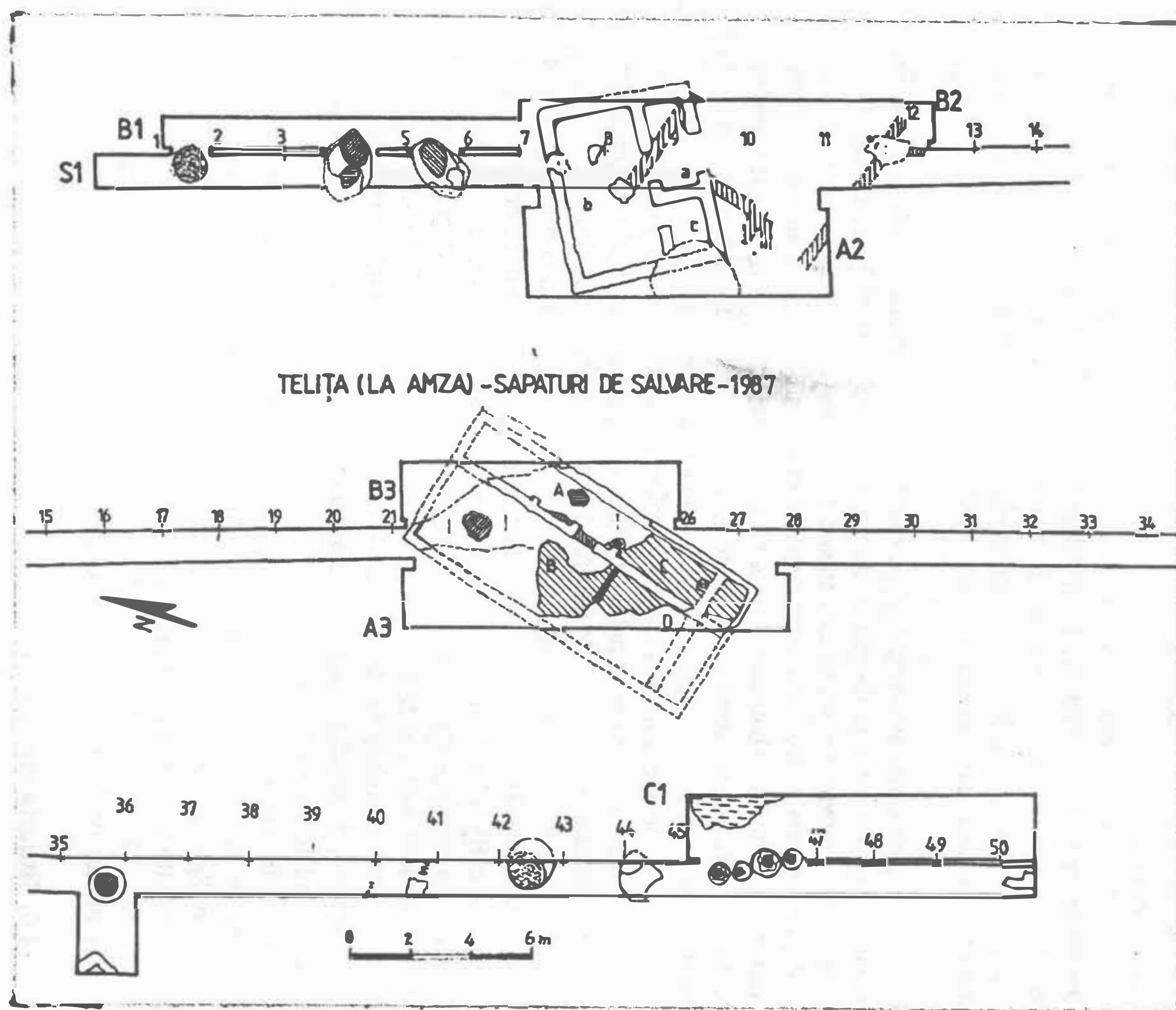

Fig. 2. Planul săpăturilor arheologice efectuate la Amza în anul 1987.

Fig. 2. Plan des fouilles archéologiques pratiquées à Amza en 1987.

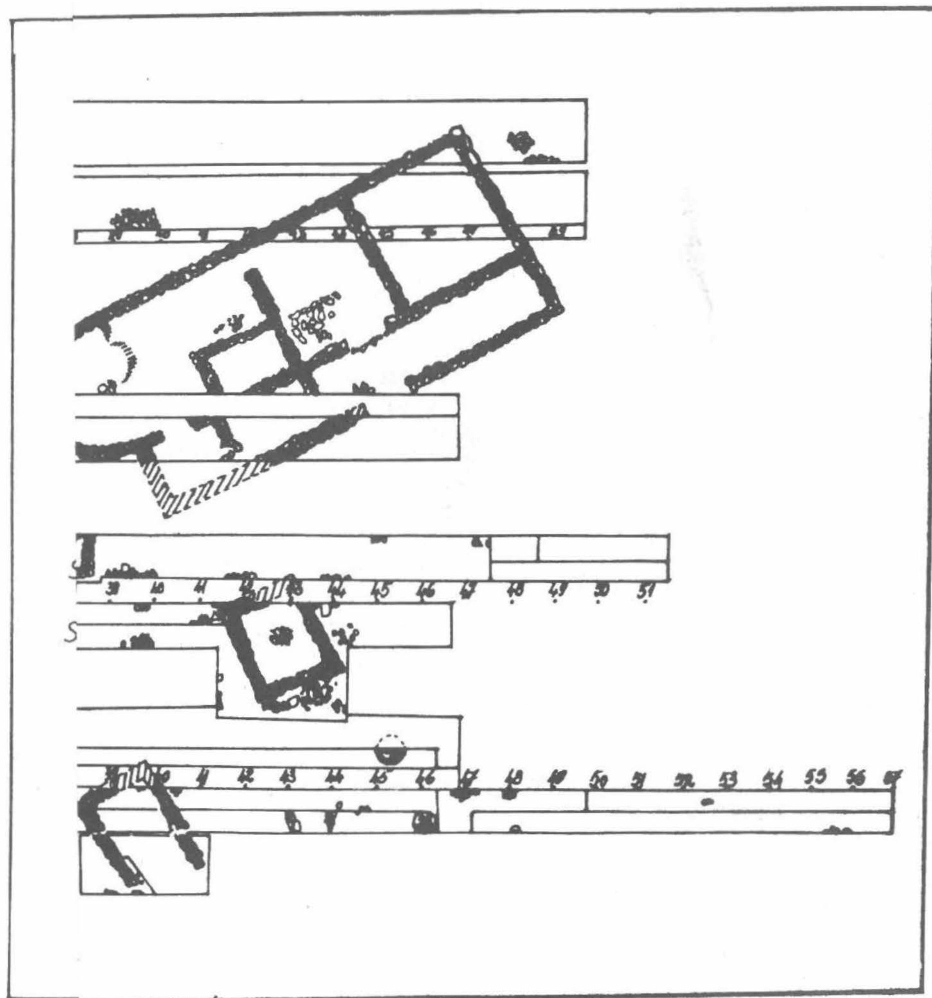

Fig. 3. Planul săpăturilor arheologice efectuate la Amza în anul 1988.
Fig. 3. Plan des fouilles archéologiques pratiquées à Amza en 1988.

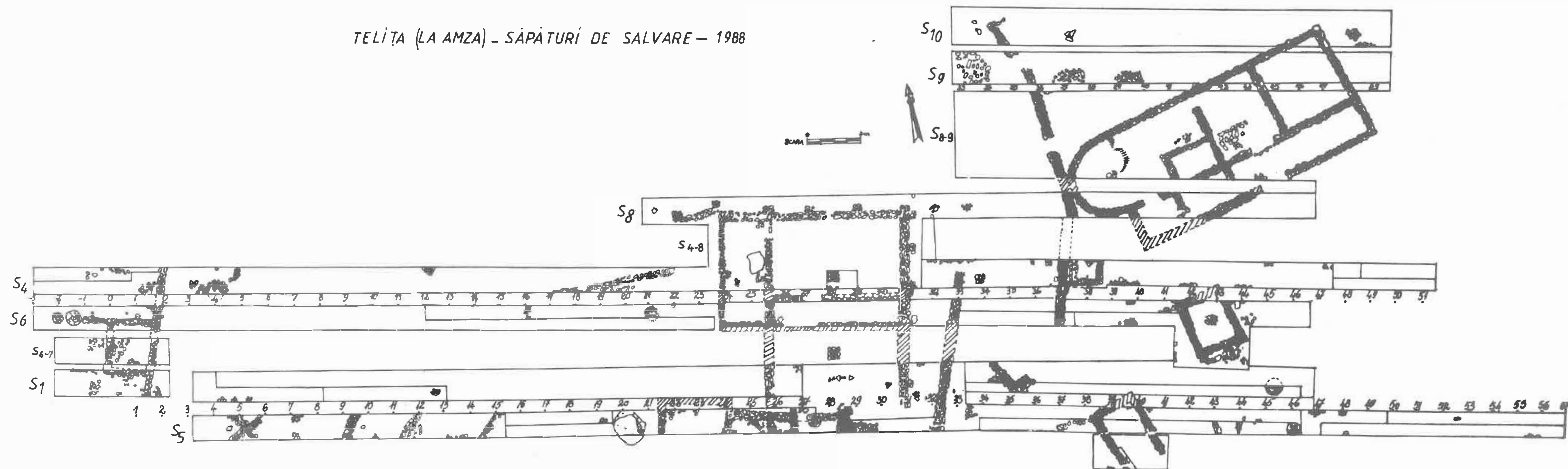

Fig. 3. Planul săpăturilor arheologice efectuate la Amza în anul 1988.

Fig. 3. Plan des fouilles archéologiques pratiquées à Amza en 1988.

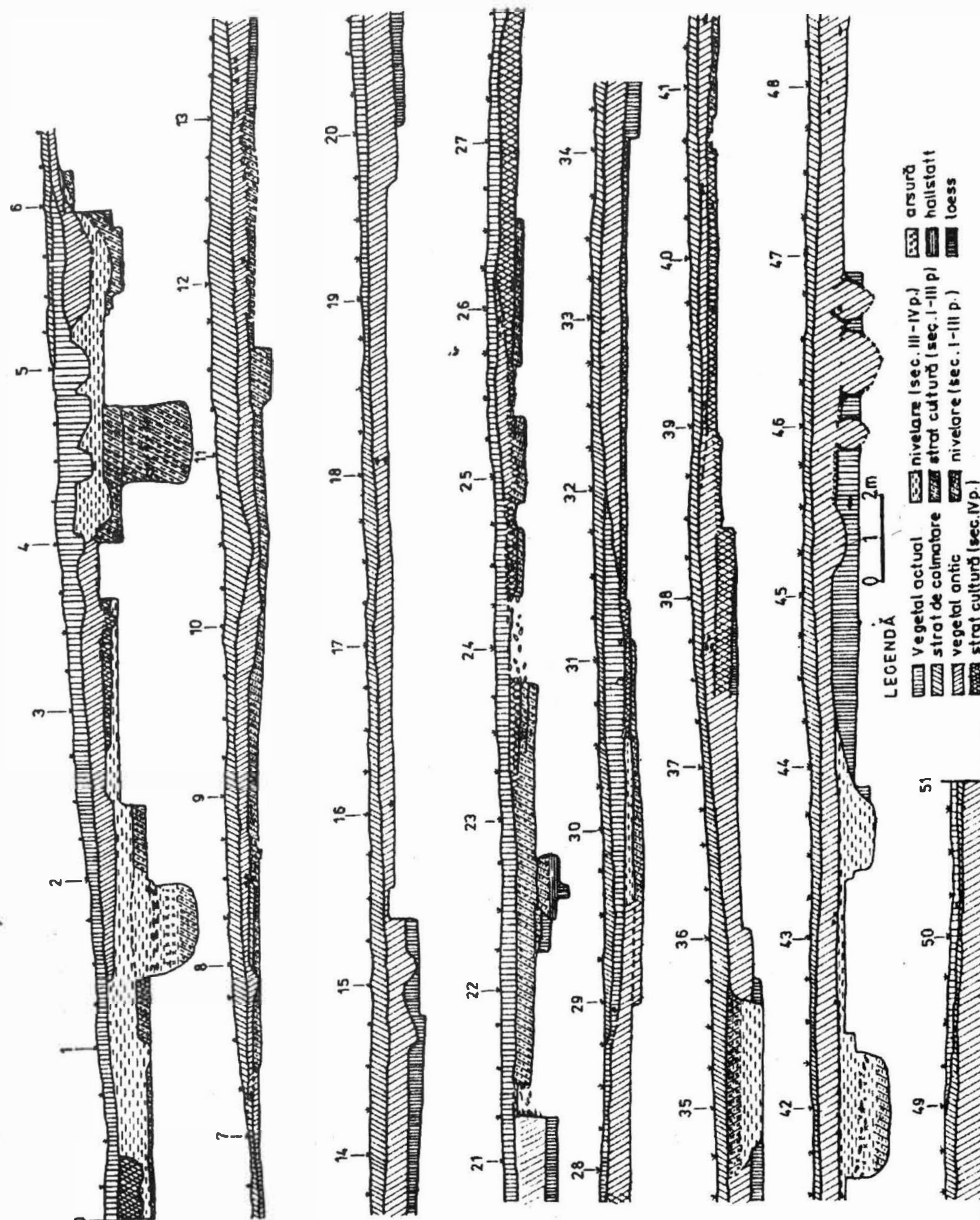

Fig. 4. Desenul peretelui de răsărit al secțiunii magistrale S_1.

Fig. 4. Dessin de la paroi orientale de la section magistrale S_1.

In general, sub arabilul actual este întâlnit vegetalul antic, strat gros de pământ negru-brun, amestecat cu dărâmături și resturi de cultură materială. În unele porțiuni de teren, arabilul actual suprapune direct un strat masiv, granulos, cu nuanțe diferite, conținând un bogat material arheologic. În porțiunile respective, stratul de cultură din ultima fază de locuire a fost distrus, dedesubt păstrându-se numai straturile de cultură timpurii, care suprapun sau perforează *loess*-ul. Ultimul strat de cultură, acolo unde s-a păstrat, se remarcă prin coloritul său cenușiu, spre deosebire de cele timpurii care prezintă diverse nuanțe de galben. Conținutul gropilor menajere și al bordeielor are o culoare închisă, cu pământ afânat sau negru-clisos, uneori foarte tare, cu numeroase elemente de arsură, mai ales în cazul gropilor menajere (Fig. 4).

Stratigrafia așezării evidențiază o locuire neîntreruptă din sec. I p. și până în sec. IV p. Chr. Această așezare de epocă romană s-a constituit în vatra unei mai vechi așezări din prima vârstă a fierului; în straturile profunde ale locuirii romane aflându-se o cantitate apreciabilă de fragmente hallstattiene, antrenate prin săparea gropilor menajere și a bordeielor. În zonele în care așezarea romană timpurie nu a afectat nivelurile locuirii hallstattiene, acestea au fost surprinse de la adâncimea de -1,00 - 1,10 m, remarcându-se printr-un conținut argilos de culoare galben-roșcată. În general, stratul de cultură din epoca romanității timpurii se află la o adâncime cuprinsă între -1,10 și -1,30 m, față de nivelul actual al terenului. În punctele de amplasare a unor construcții, stratul de cultură romană timpurie este acoperit de o nivelare care cuprinde resturi de materiale de construcții, nivelare situată între -0,90 și 0,60 m adâncime. Stratul de cultură din epoca romanității târzii se suprapune acestei nivelări, majoritatea construcțiilor acestei perioade având temeliile amplasate în, sau deasupra stratului de nivelare (Fig. 8, 8a, 8b).

3.0. Locuirea hallstattiană

Este evidențiată de o serie de fragmente ceramice descoperite în secțiunea S_1, carourile 5 - 6, în umplutura gropilor menajere aflate în interiorul bordeielor din epoca romanității timpurii, într-o groapă menajeră din caroul 8 și în secțiunea S_2, într-o groapă menajeră situată în c. 52. În c. 23 din S_1-B_3, o groapă de lut, săpată de locuitorii epocii romane timpurii, a antrenat mai multe fragmente ceramice hallstattiene.

Mult mai evidentă apare locuirea hallstattiană în marginea nordică a secțiunilor S_2 - S_3, carourile 6 - 9 (Fig. 7; Pl. I, 3). Aici a fost surprins stratul de locuire, situat la o adâncime de -1,00 m, strat suprapus de vegetalul antic la est și de locuirea romană târzie la vest. Au fost degajate două gropi menajere, în S_3, c. 6 și în S_2, c. 9. Prima era de formă oval-tronconică (D = 1,60 m; d = 1,25 m), cea de-a doua era cilindrică, cu D = 1,40 m. Ambele perforau *loess*-ul pe 0,60 m adâncime. În

S_2 - S_3, c. 8 a fost descoperită și cercetată, în cea mai mare parte, groapa unei locuințe hallstattiene, orientată aprox. N-S, cu o lungime, calculată pe șanț, între colțul de NV și cel de SE, de 4,30 metri. Podeaua locuinței se afla cu 0,30 m sub nivelul hallstattian și astupa la NV o groapă mai veche, adâncă de 0,60 m. Locuința bordei avea o formă neregulată, ușor trapezoidală, cu o prelungire în colțul de SV, în interiorul căruia fusese săpată o groapă menajeră de formă ovală, de aprox. 2,00 m/1,20 m - diametru, adâncă de -0,85 m, perforată în epoca romană târzie de groapa unui chiup. În zona sudică a locuinței, în apropierea gropii menajere, au fost găsite resturile unei vetre, ceea ce ne face să bănuim că intrarea se făcea dinspre răsărit.

În peretele nordic al secțiunii S_4, c. 52, la adâncimea de -1,10 m, se profila o groapă menajeră cu fragmente ceramice de tip Babadag II și III. Groapa a rămas necurățată datorită cantității mari de pământ aflat pe martorul nordic. În schimb, a fost cercetată groapa unui bordei, în secțiunea S_5, c. 21, aflată la -2,00 m adâncime. De formă ovală, orientat lungitudinal 330° NV - 150° SE, bordeiul avea aprox. 3,00 m lungime, 1,90 m lățime și avea groapa săpată în *loess*, de 0,55 m adâncime. Marginile gropii erau marcate la NE de 6 gropițe dispuse în semicerc, pentru parii de susținere a acoperișului. Vatra, dispusă la NE, era realizată din pământ crutat și înălțată cu 0,20 m deasupra podelei. La sud, tot din pământ crutat fusese construită o plintă (Pl. II).

3.1. Ceramica hallstattiană descoperită în așezarea de la Telița/Amza relevă o locuire îndelungată pe care săpăturile de salvare au surprins-o tangențial. Alături de vase cu pereții lustruiți și cu decor canelat și fragmente grosiere, decorate cu brâuri alveolate și adâncituri care anunță sfârșitul hallstattului mijlociu, se întâlnesc fragmente de vase decorate prin impresiuni și linii incizate. Aceste descoperiri își găsesc bune analogii în nordul Dobrogei la Babadag, Niculițel/Cornet, Ghiolul Pietrei și Mlăjitul Florilor; la Hîrșova în centrul Dobrogei, pe malul drept al Dunării și la Brăilița, pe malul stâng, aparținând celor trei faze ale culturii Babadag[6] (Pl. XXIX, 1, 2; Pl. XLVIII - LI). Se poate aprecia că cele mai vechi urme ale culturii hallstattiene au fost descoperite la Amza, în partea de nord a terasei, în S_4 și S_5, cu ceramică din faza I-a a culturii Babadag. Din livada de cireși a fost recuperat și un fragment de ceașcă, de mari dimensiuni, care-și găsește analogii la Radovanu, în aspectul final al Culturii Coslogeni III[7], ceea ce ar putea reflecta momentul *ante quem* al constituirii așezării hallstattiene de la Amza.

4.0. Locuirea timpurie de epocă romană

Cele mai vechi mărturii ale locuirii romane se găsesc în imediata vecinătate a vâlcelei și aparțin cronologic secolului I p. Chr. Vestigii ale epocii Latène-getice se întâlnesc numai pe botul promontoriului din marginea de NV a terasei unde a

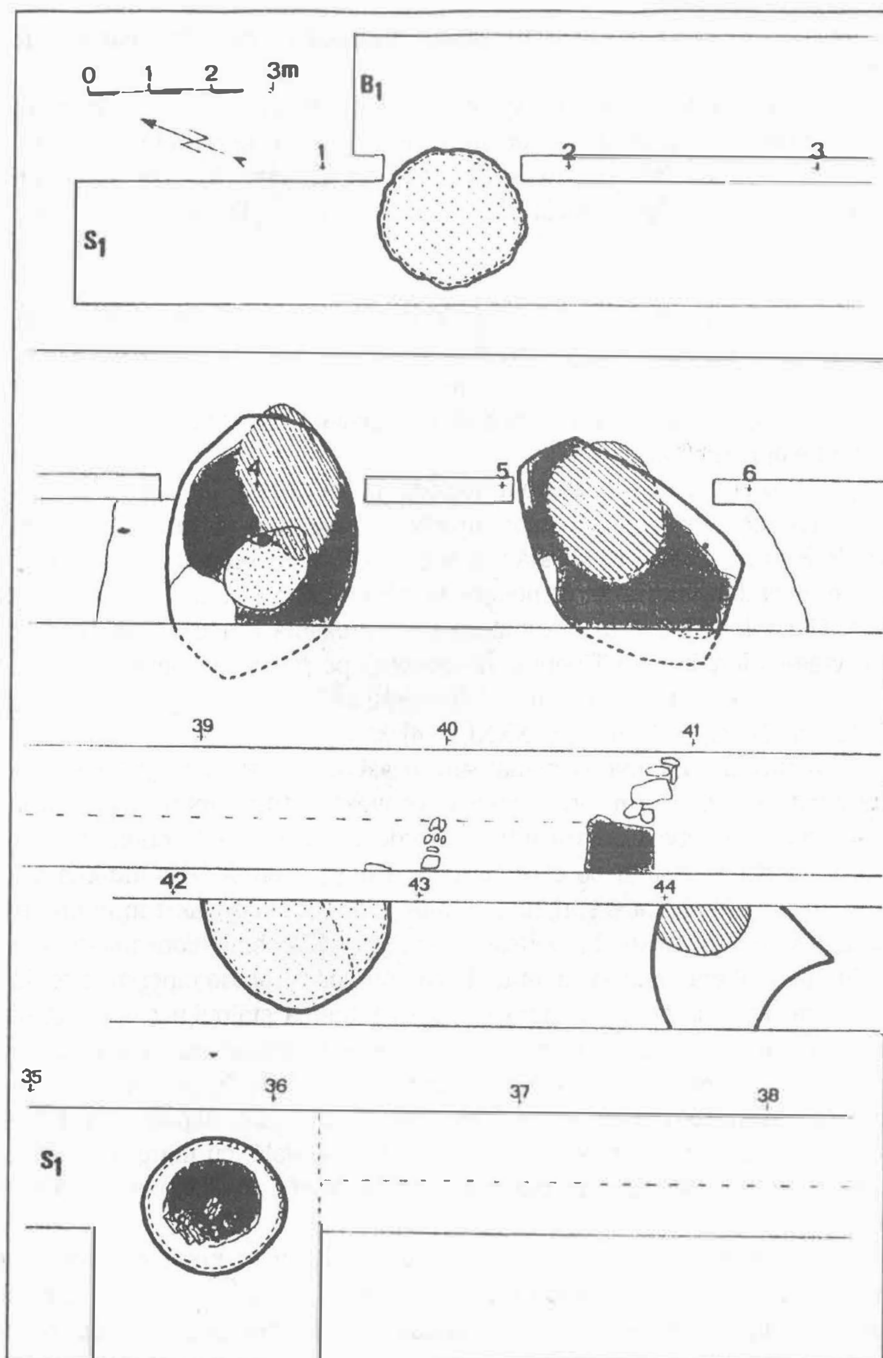

Fig. 5. Dispunerea planimetrică a bordeielor și a gropilor menajere în S_1.

Fig. 5. Disposition planimétrique des huttes et des fosses ménagères dans S_1.

existat, foarte probabil, o așezare getică fortificată, dar din păcate, rămasă necercetată.

Ținând seama de aspectul variat al descoperirilor, în cadrul epocii romane timpurii întrezărim două etape de locuire neântreruptă: o primă etapă este marcată de prezența unor locuințe de tip bordei; etapa ulterioară, în care se construiesc locuințe de suprafață pe temelii de piatră, cuprinde la rândul ei două faze constructive.

4.1. Bordeiele au fost descoperite în marginea nordică a așezării, carourile 4 - 6 ale secțiunii S_1 (Fig. 5), fiind surprinse pe aceeași direcție și în șanțul conductei de gaze naturale, îngropată în anul în anul 1988, șanț situat la 175 m spre răsărit. Presupunem că, inițial, așezarea ocupa o suprafață restrânsă, întinzându-se în adâncime pe aprox. 60 m.

Cele două bordeie cercetate arheologic în anul 1987, au fost datate pe baza ceramicii autohtone specifice Latène-lui clasic, faza C a culturii geto-dacice, cu analogii la Popești, Poiana și Răcătău în sec. I p. Chr.[8], ceramică găsită laolaltă cu fragmente de amfore încadrate cronologic la sfârșitul sec. I p. și în prima jumătate a sec. II p. Chr.[9]. Încadrarea este asigurată și de prezența a două monede de bronz, una din vremea împăratului Tiberius, descoperită pe podeaua bordeiului din S_1-B_1, c. 6, cealaltă din timpul împăratului Vespasianus, găsită în groapa menajeră a bordeiului din S_1-B_1, c. 4 - 5[10]. (Pl. XXXI, 2, 4).

Bordeiele au o formă asemănătoare: ovală, cu capetele lungi tăiate drept, în așa fel, încât apar cu patru laturi: concav-convexă, laturile mari și drepte laturile mici, din care una servea pentru intrare. Bordeiul din c. 4 - 5, orientat E-V, avea intrarea pe latura de răsărit, pe când în cel din c. 6, orientat N-S, intrarea se făcea pe latura de sud, mai largă și sprijinită în interior de un stâlp plasat în interiorul unei adâncituri ovale, practicată în podeaua locuinței. Mai bine conservată, podeaua bordeiului din c. 6 era perforată în apropierea laturilor curbe de cinci gropițe de pari: trei pe latura mare și două pe latura mică. Dispunerea stâlpului central în dreptul intrării și a parilor laterali, evidențiază un acoperiș înclinat de la sud spre nord. Bordeiul avea o lungime de 4,10 m și o lățime de 2,60 m. În partea opusă intrării, dispunea de o groapă menajeră de mari proporții, care depășea la NE limita locuinței. Groapa (2,15 x 1,75 x 0,50 m) era de formă ovală, cu marginile verticale și conținea fragmente ceramice lucrate cu mâna și resturi osteologice de ovicaprine (Pl. IV).

Locuința bordei din c. 4 - 5 avea 3,00 m, lățime și peste 4,00 m lungime. Podeaua, mai adâncită spre răsărit unde se află intrarea, era înconjurată de o bordură de pământ cruțat. În partea opusă intrării, era perforată de o groapă menajeră de formă ovală (1,20 x 1,50 x 1,00 m), mai largă spre vest. În interiorul ei au fost găsite fragmentele unui vas-borcan înalt, moneda de la Vespasian și resturile

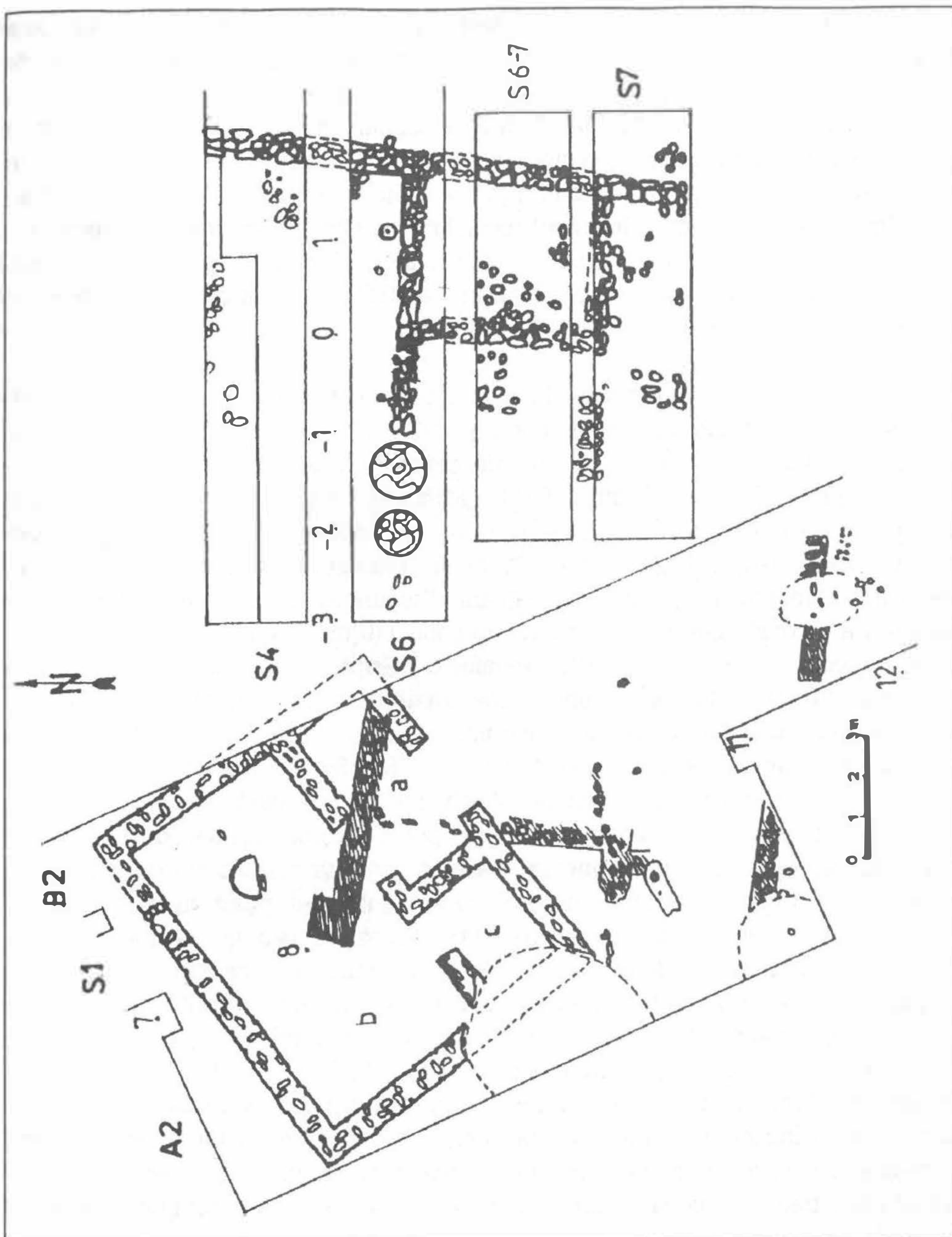

Fig. 5a. Dispunerea în plan a vestigiilor unei locuințe romane timpurii, suprapusă la NV de o locuință din sec. al IV-lea p.Chr.

Fig. 5a. Disposition sur le plan des vestiges d'une habitation de haute époque romaine, superposée au nord-ouest d'une habitation du IVème siècle p.Chr.

unei vetre menajere. Această groapă a fost nivelată și căpăcuită cu pământ bine bătătorit. În partea de nord a bordeiului a fost săpată o nouă groapă menajeră, de formă oval-tronconică (2,50 x 1,50 m deschidere și 2,50 x 2,00 m la bază), cu baza situată la adâncimea de -3,10 m față de nivelul solului actual. Groapa, adâncită de la nivelul podelei, a atins marginea nordică a gropii inițiale. Ceramica recoltată din interior, romană și de factură autohton-getică, obiectele metalice din bronz și fier, relevă întrebuințarea gropii și în cursul secolului II p. Chr.[11]. Această constatare este valabilă pentru întreaga locuință, părăsită foarte probabil spre sfârșitul acestui secol, arheologic surprinzându-se, între -0,95 m și -0,60 m adâncime, un strat de umplutură cu materiale din secolele II și III p. Chr.

4.2. Urmele unor locuințe de suprafață, construite pe temelii *oarbe*, din pietre legate cu pământ, au fost descoperite, atât în 1987 cât și în 1988. În secțiunile S_1-B_2, c. 9-13 și A_2, c. 10 - 11, au fost descoperite în anul 1987 resturi de temelii orientate aprox. N-S și E-V, între -0,60 și -0,90 m adâncime, implantate în solul antic până la -0,85 m, în c.9 și până la -1,30 m adâncime, în c. 10 - 13. Lățimea acestor temelii variază între 0,60 - 0,70 m și sunt lucrate din gresie calcaroasă, spartă în fragmente mici, prinse cu pământ. Dispunerea în plan a acestor temelii evidențiază o construcție patrulateră, de aproape 110 mp., compartimentată și cu o anexă pe colțul de sud-est, în care se află o groapă (adâncitură) cu numeroase fragmente de zgură de fier[12]. Continuarea săpăturilor arheologice în anul 1988 a permis o mai bună cunoaștere a construcțiilor din etapa a II-a a locuirii romane timpurii. În marginea vestică a secțiunilor S_4, S_6, S_7, au fost cercetate câteva încăperi ale unei clădiri construite pe temelii înalte din piatră legată cu pământ. Zidurile acestei clădiri au aceeași orientare și pot fi racordate temeliilor descoperite în anul anterior, despre care aminteam mai sus. Situarea acestor noi descoperiri în colțul de nord-est al locuinței anterior descoperite, ne pune în fața a două alternative: le putem atribui unor construcții învecinate, sau le considerăm parte dintr-un singur ansamblu de mari dimensiuni, cu o curte interioară și cu construcții pe laturi, de tip asemănător *villae*-lor *rusticae*. In ambele variante, structura și concepția lor arhitecturală relevă o puternică influență romană.

Mai bine păstrat, pe o înălțime de 0,50 - 0,65 m, zidul de răsărit a fost urmărit pe o lungime de 9,50 metri. Perpendicular pe el se *țes* celelalte ziduri care delimitează o încăpere centrală și una laterală a cărei extremitate vestică a fost distrusă într-o fază ulterioară, prin amplasarea unor chiupuri. Încăperea centrală, păstrată în întregime, ocupă o suprafață de 12 mp. (4 x 3 m); are intrarea dispusă pe latura de vest, în dreptul căreia podeaua a fost pavată cu pietre. Intrarea în încăperea învecinată se făcea dinspre sud. Spațiul interior al acestei încăperi fusese tencuit, stratul de *cocciopesto* păstrându-se în partea de est, la -1,30 m adâncime, atât pe pardoseală cât și pe cca. 3/4 din elevația existentă. Pentru a proteja

pardoseala realizată direct pe solul antic, aceasta a fost acoperită cu un strat subțire de lut[13]. În colțul de SE al încăperii a fost descoperită *in situ* partea inferioară a unei râșnițe manuale. În cele două încăperi se putea intra dinspre sud, printr-o deschidere practicată pe axul intrării, în încăperea tencuită. În conformitate cu materialele arheologice descoperite în stratul de dărâmătură, construcția a fost ridicată pe la mijlocul secolului II p., fiind distrusă la jumătatea sec. III p. Chr.[14]. Aceeași situație este valabilă și în zona cercetată în 1987 unde locuința a fost distrusă și terenul nivelat, în vederea ridicării unei construcții romane târzii. Aici, încadrarea cronologică este asigurată, pe de o parte de materialul arheologic abundent, provenit din stratul de nivelare gros de 0,20 m, conținând ceramică, romană, obiecte metalice și monede din secolele II - III p. Chr. (vezi nota 12), pe de altă parte și de relația dintre cele două construcții.

4.3. Temelii *oarbe* din epoca romanității timpurii au fost descoperite și în secțiunea S_5, carourile 12 și 15, la adâncimea de 1,00 m și 1,30 metri. Ele par să delimiteze o locuință orientată NE-SV. Două postamente rectangulare, de 1,20 x 1,00 m, construite din piatră măruntă de carieră legată cu pământ, descoperite în secțiunea S_4, c. 9 - 13, aparțin aceleeași perioade de locuire[15].

4.4. În zona carourilor 25 - 32, a secțiunilor S_8, S_4 - S_8, S_6 și S_7, săpăturile arheologice din anul 1988 au scos la lumină un edificiu de mari proporții, orientat NE-SV. De formă rectangulară, cu ziduri masive de 0,85 m grosime, realizate din piatră încastrată în mortar alb de var, în tehnica *opus incertum*, sprijinite în zonele de pantă, de la nord și est, de contraforturi puternice, edificiul era alcătuit dintr-o mare sală rectangulară de aprox. 109,25 mp (11,50 x 9, 50 m), flancată la vest de o încăpere îngustă, cu o suprafață interioară de 27,82 mp. (8,75 x 3,18 m). În interiorul sălii mari se aflau două postamente dreptunghiulare, realizate în aceeași manieră ca și zidurile construcției. Laturile de sud și de vest ale încăperii laterale erau mai înguste (cca.0,60 m grosime), iar laturile de est și vest prezentau câte un pilastru interior la aprox. 2/3 din lungime, spre sud. Toate zidurile erau *țesute*, relevând aceeași fază constructivă. Edificiul avea două intrări: una pe latura de NE, de aprox. 1,00 m lărgime, cealaltă, de 1,33 m, făcea trecerea în încăperea de vest. Pe latura de sud-vest, edificiul era probabil porticat, urmele unui zid continuu nefiind descoperite în această parte (pl. X).

Edificiul de la Amza pare să fie un *horreum* și acest gen de construcții, frecvent întâlnit în lumea romană, servea pentru depozitarea cerealelor, dar și a altor produse[16]. În prima sa fază, poate fi încadrat printre *horrea* de tip hală rectangulară, cu două compartimente dintre care, cel mare era împărțit în două travee create de piloni centrali[17]. Cu toate că nu au fost surprinse urmele unei podele *reci* sau ale unei *suspensura*, elemente caracteristice depozitelor de cereale, structura edificiului

relevă aceeași preocupare pentru aerisire, definitorie pentru astfel de magazii care puteau adăposti și alte produse; în acest sens, o situație similară întâlnindu-se la Sirmium[18]. În colțul de NV al acestui edificiu (S_8, c. 22 - 24), a fost descoperit un fragment de zid construit din piatră legată cu pământ. Orientat NE-SV, acest zid distrus până la temelie, aparținuse unei construcții demolate, foarte probabil, cu ocazia construirii *horreum*-ului. O situație întrucâtva asemănătoare a fost surprinsă în secțiunea S_5, carourile 22 - 30 unde, în faza inițială, clădirea *horreum*-ului se învecina la SV cu zidurile unor locuințe construite anterior, cercetate parțial în 1988. În această zonă, prin coroborarea stratigrafiei verticale cu cea orizontală, s-au efectuat observații interesante asupra evoluției și cronologiei etapelor de locuire din așezarea de la Amza, observații care pot fi raportate și la situația *horreum*-ului. Au fost surprinse trei niveluri de locuire: la -1,20 m, la -1,00 m și la -0,40 m adâncime. Nivelurile inferioare aparțin unor locuințe cu temelii împlântate în solul antic până la -1,65 m adâncime, reprezentând locuirea romană timpurie cu cele două faze, respectiv secolele II și II - III p. Chr[19]. Primul nivel, mai bine conservat în c. 25 - 30, avea podeaua lutuită, pe care se afla o vatră rotundă din pământ crutat cu fragmente de râșnițe manuale.

Revenind la *horreum* și pornind de la observația că acesta a fost ridicat pe un strat de nivelare care conținea fragmente ceramice din sec. II p. Chr.[20], am putea plasa acest moment la sfârșitul sec. II și începutul sec. III p. Chr., așadar în a doua etapă, într-o fază constructivă din epoca Severilor[21].

4.5. Din dreptul țărușului 33 - secțiunea S_4 și până în peretele sudic al secțiunii S_5, prin centrul caroului 33, un zid masiv de 0,72 - 0,75 m grosime, construit din pietre legate cu pământ, traversa întreaga zonă, de la NE (210°) spre SV (30°). În S_5, la -1,00 m adâncime față de nivelul actual al solului, a fost surprinsă talpa acestuia care, la NE, pe mijlocul secțiunii S_4, fusese întreruptă printr-o intervenție ulterioară. În urma acestei intervenții a fost demantelat și apoi nivelat un alt zid, orientat aprox. pe direcția est-vest. În dreptul țărușului 37, din secțiunile S_4 și S_6, în stratul de nivelare a fost ridicat un zid superficial care a dublat peretele vestic al unei construcții rectangulare, aflate în secțiunea S_4, c.38. Această construcție pare să fie contemporană celorlalte ziduri cu temelii profunde, întrucât intervenția târzie a distrus și prelungirea spre răsărit a peretelui său către sud. Ca și zidul masiv din caroul 33, această construcție a continuat să funcționeze și în epoca romană târzie. Pereții săi s-au păstrat pe o înălțime de +0,90 m, fiind realizați din șiruri de piatră și cărămidă, în tehnica *opus mixtum*. Funcționalitatea sa ne este relevată de *gura unui canal de scurgere*, acoperit cu lespezi de piatră, realizat în partea superioară a peretelui de sud.

Prin coroborarea elementelor stratigrafice cu tipologia ceramicii descoperite[22], se evidențiază faptul că atât instalația respectivă, cât și zidul masiv

descoperit la cca. 9,00 m spre vest, aparțin aceleiași faze constructive, ce poate fi datată la sfârșitul secolului II p. Chr. Resturile temeliilor descoperite în acest sector, distruse prin demantelare și supuse apoi unor nivelări succesive, sunt anterioare acestui moment. Ele reprezintă mărturii din secolul II p. Chr. ale locuirii romane timpurii în așezarea Telița/Amza.

4.6. În același sector de sud-est al așezării de la Amza, săpăturile efectuate în cursul anului 1988 au scos la lumină o construcție rectangulară, absidată, transformată în secolul al IV-lea în edificiu creștin.

Obiectivul se înscrie în secțiunile S_8 - S_{10}, carourile 38 - 49, cu absida orientată spre SV-260°. Edificiul s-a păstrat în forma sa târzie și numai secționarea spațiilor sale interioare ne-a dat prilejul să-i reconstituim aspectul și funcționalitatea sa inițială. S-a pornit de la observația că zidurile interioare, în cele mai multe cazuri, nu erau *țesute* pe zidurile laterale, iar intrările principale, situate pe axul longitudinal, întrebuințau ca praguri temelii mai vechi. Prin secționarea spațiului de vest al clădirii s-a constatat că nivelul bazilicii, în S_{8-9}, c. 41 - 43, astupase temeliile unor ziduri legate organic cu temelia care folosea ca prag intrării din caroul 43. Această descoperire prilejuia reconsiderarea spațiului interior de vest care, în faza sa inițială, era compartimentat în trei: o mare încăpere absidată la apus, de 6,40 m lungime și 5,40 m lățime; o încăpere rectangulară la sud-est, de 3,00 m lungime și aprox. 2,00 m lățime; cea de-a treia încăpere se afla în vecinătatea de nord a acesteia, era tot rectangulară, de aprox. 3,00 m lățime și 3,65 m lungime și era închisă la vest printr-un perete de pământ. Resturile prăbușite ale acestui perete despărțitor au fost găsite în stratul de nivelare suprapus de podeaua bazilicii. Pe axul transversal al absidei, la NV, acest strat avea aprox. 1,00 m grosime și astupa resturile unui cuptor a cărui groapă de cenușă era orientată spre zidul absidei. Această groapă fusese săpată până la temelia zidului, aflată la adâncimea de -2,00 m față de nivelul solului actual[23]. În cele trei încăperi, intrările se aflau pe laturile clădirii, singura intrare păstrată și în etapa de funcționare a edificiului creștin, fiind aceea de NE, din c. 41, de 0,96 m lățime.

Spațiul răsăritean era împărțit în două de un zid transversal, comunicarea între cele două încăperi făcându-se pe latura de sud în care era practicată și intrarea principală a clădirii, largă de 1,90 m (= aprox. 6,5 *pedes*). Încăperea situată pe axul intrării principale avea 4,80 m lungime, fiind flancată la răsărit de o încăpere patrulateră, cu latura de 5,50 m x 5,40 m (lățimea clădirii). Aspectul general al clădirii, compartimentarea sa interioară, cu spații largi, destinate probabil unor activități economice, relevate de prezența instalației de foc din zona absidei și a căminului de apă aflat în apropiere, la aprox. 3,00 m SV, sugerează existența unui atelier meșteșugăresc care funcționase în perioada secolelor II - III p. Chr.[24] (pl. XVIII).

4.7. În carourile 21 - 28 din secțiunile S_1-B_3-A_3, au fost descoperite vestigiile unui edificiu rectangular, cercetat în cursul săpăturilor din anul 1987. Această construcție fusese ridicată pe temelii înalte, din piatră legată cu pământ, groase de 0,60 m, orientate pe direcția N-S, E-V. Inițial, edificiul ocupa o suprafață de aprox. 215 mp (20 m x 10,75 m), fiind împărțit în două de un zid longitudinal (N-S), pe centrul căruia exista o intrare largă de 1,25 m. La răsărit se afla o încăpere lungă și îngustă, de 2,75 m lățime, al cărei perete de apus era prevăzut cu trei pilaștri (de 0,35 x 0,55 m), dispuși la intervale egale, de 2,65 m = aprox. 9 *pedes*. Intrarea situată pe centrul traseului, folosea pilastrul din mijloc ca element lateral de sprijin. Dispunerea celor trei pilaștri evidențiază o simetrie prestabilită a spațiului interior al încăperii, cu intervale centrale de 2,75 m x 2,65 m și intervale laterale, de 2,75 m x 6,00 m, egale două câte două. Pe centrul laturii de sud, distrusă într-o etapă ulterioară, se afla o platformă patrulateră, cu latura de 0,75 m, construită din pietre și acoperită cu fragmente de țigle și cărămizi.

Spațiul apusean al edificiului, de 6,00 m lățime, respecta dimensiunea lungimii interspațiilor laterale din încăperea învecinată. În zona centrală se păstrau urmele unei vetre care fusese înlăturată și nivelată într-o etapă ulterioară. Pe nivelul de călcare din această etapă, pe axul intrării, au fost descoperite în încăperea de est două piese votive din marmură: un fragment de plăcuță cu reprezentarea *Cavalerului trac* și o statuetă spartă în două, reprezentându-l pe *Hercules romanus*. Ambele piese sunt produse ale artei romane provinciale de la sfârșitul sec. II și începutul sec. III p. Chr.[25] (pl. XXXV, 4, 5).

Cu tot aspectul său modest, proporțiile și structura conceptuală a edificiului sugerează caracterul său public. Descoperirea pieselor votive, a platformei patrulatere de pe latura de sud, indicând locul unui altar[26] și vatra din zona centrală a părții de vest a clădirii, sunt elemente cu un conținut cultual bine definit. Considerăm că aceste prezențe definesc edificiul descoperit în așezarea rurală de la Amza, ca sanctuar închinat de săteni unor divinități cu largă răspândire în provincia romană de la Dunarea de Jos.

Construirea sanctuarului trebuie să fi avut loc, ca și în cazul *horreum*-ului, în perioada Severilor, cel mai timpuriu material arheologic, cules din stratul de dărâmături, constă în fragmente de recipiente ceramice și amorfe ca și din obiecte metalice care aparțin cronologic perioadei de la sfârșitul sec. II până la mijlocul secolului III p. Chr.[27].

5.0. Locuirea de epocă romană târzie

În epoca romană târzie așezarea de pe valea Amzei a cunoscut extinderea sa maximă, ocupând o suprafață de aprox. 42 hectare. Încadrarea cronologică a noii etape de locuire se poate face, mai ales pe baza numeroaselor descoperiri monetare,

între sfârşitul scolului III şi sfârşitul secolului IV p. Chr. Întreruperea circulaţiei monetare la mijlocul secolului III p.[28], reflectă evenimente politice şi militare, cu repercusiuni economice şi sociale binecunoscute la Dunărea de Jos, în urma cărora aşezarea de la Amza a avut de suferit.

O nouă fază constructivă intervine la sfârşitul secolului III p. când se întâlnesc nivelări masive, sunt astupate gropi menajere, inclusiv de bordeie întrebuinţate ca gropi reziduale din a doua jumătate a sec. II p. Chr., sunt refăcute construcţii mai vechi, prin folosirea parţială a structurilor anterioare sau sunt ridicate noi clădiri, pe locul celor distruse, refolosindu-se materialele existente, în special piatra.

Reluarea circulaţiei monetare, în timpul împăratului Aurelian[29] şi intensificarea acesteia, începând din perioada Diocletian-Constantin cel Mare[30], relevă un fenomen de stabilitate politică, reflectat arheologic de intensitatea locuirii romane în aşezarea de la Teliţa/Amza.

5.1. L o c u i n ţ e

În carourile 8 - 10, din secţiunile S_1-A_2-B_2, locuinţa romană timpurie a fost complet distrusă şi locul a fost nivelat, sub nivelare păstrându-se doar fragmente de temelii. Piatra din zidurile demantelate a fost întrebuinţată la construcţia unei noi locuinţe. Această locuinţă a suprapus la nord o parte din temeliile construcţiei anterioare.

Noua clădire prezintă o formă rectangulară, cu ziduri orientate SE-315° - NV-135° şi SV-45° - NE-235°, groase de 0,70 m, construite din blochete amestecate cu piatră măruntă şi legate cu pământ. Locuinţa dispunea de trei încăperi, diferite ca mărime, cu deschideri între ele, toate orientate NV-SE. Ocupa o suprafaţă de 74,62 mp, având 8,20 m lungime şi 9,10 m lăţime[32] (fig. 5a; pl. V, VI). Prima încăpere avea două intrări pe axul longitudinal, fiind probabil un antreu lung de 4,92 m şi lat de 8,28 m, prin care se pătrundea într-o încăpere spaţioasă care ocupa întreaga suprafaţă de NV a locuinţei. Această încăpere concentra întreaga viaţă familială, întrucât în colţul de SV al locuinţei era amenajată o cameră micuţă, cu o singură intrare dinspre sala mare şi care servise probabil ca dormitor (= *cubiculum*). În zona centrală a sălii mari a fost amenajat dintr-un contrafort al zidului nordic al locuinţei anterioare, un piedestal rectangular care sprijinea probabil un stâlp interior. În partea de NE a sălii a fost descoperită baza unui chiup distrus. Dimensiunile intrărilor reflectă folosirea în continuare ca unitate de măsură a piciorului roman de 0,2975 m: intrarea principală în două canate, de 2,00 m = aprox. 7 *pedes*; intrarea din antreu în sufragerie de 1,57 m = aprox. 5 *pedes*; intrarea în dormitor de 1,10 m = 4 *pedes*.

Încercând să reconstituim aspectul general al clădirii antice, presupunem deasupra sălii mari, un acoperiș în două ape, spre NE și NV și cu o singură pantă spre SE, deasupra intrării principale[33].

La cca. 2,00 m distanță de colțul sud-estic al clădirii, au fost descoperite în 1988, două chiupuri, în carourile -1 și -2 ale secțiunii S_6. Amplasarea lor a provocat distrugerea unui perete care aparținuse locuinței romane timpurii și ale cărei ziduri s-au păstrat la răsărit, unde intervenția de la începutul epocii romane târzii nu a fost atât de penetrantă. Descoperirea chiupurilor evidențiază, în marginea răsăriteană a clădirii, o anexă gospodărescă care, din păcate, a fost cercetată numai parțial.

Locuința romană târzie de la Amza își găsește similitudini în nordul Dobrogei, pe Valea Slavelor, într-o așezare de tip *vicus*, cercetată în 1987 de A. Opaiț, în apropiere de localitatea Slava Rusă[34]. Planurile celor două clădiri fiind uimitor de asemănătoare, se poate considera că avem de-a face cu un tip de locuință specific zonei de nord a Dobrogei în epoca romană târzie.

Nivelul de călcare al locuinței de la Amza, aflat la mică adâncime, a fost distrus de arăturile moderne care au antrenat și materiale arheologice din etapa anterioară, care se aflau în stratul de nivelare. Cronologic, locuinței romane târzii îi aparțin câteva obiecte metalice din fier (piesă de harnașament; încuietoare = *serra*; balama; fragment de toartă) și bronz (ac de cusut; inel cu decor), un lustruitor din piatră, realizat prin refolosirea unui toporaș neolitic[35] și câteva monede, emisiuni ale orașelor răsăritene din perioada anilor 317 - 375 p. Chr.[36].

5.1.2. Urmele unei locuințe din epoca romanității târzii se întâlnesc și în secțiunea S_5, carourile 25 - 30, pe aproape 12 metri din lungimea șanțului. Aici a fost cercetată partea de nord a unei construcții cu mai multe încăperi[37]. Această construcție a fost realizată prin refolosirea unor structuri anterioare, în interiorul cărora, așa cum am avut ocazia să precizez mai sus[38], au fost identificate două niveluri de locuire din epoca romanității timpurii. Nivelul locuinței romane din secolul IV p. este situat la adâncimea de -0,40 m, deasupra unei nivelări masive de aprox. 0,60 m grosime, fiind marcat de o podea lutuită pe care a fost descoperită partea inferioară a unei râșnițe manuale. Constructorii au păstrat zidurile locuinței anterioare, cu temelii profunde, cărora le-au adăugat ziduri superficiale, surprinse în carourile 27 și 30, ridicate direct pe nivelul de călcare. În partea de vest, rezervată magaziei, au spart peretele median al locuinței anterioare, în vederea amplasării unor vase mari de provizii (chiupuri) (pl. XI).

În vecinătatea de răsărit, investigațiile arheologice au scos la lumină câteva locuințe monocelulare. Mai bine conservată, *Loc. 3* a fost surprinsă în secțiunea S_6, c. 42 - 44, fiind complet degajată prin deschiderea unei casete la sud. Locuința este alcătuită dintr-o singură încăpere cvasi-pătrată, de 3,60 m x 3,10 m, construită pe temelii superficiale din piatră legată cu pământ, cu elevația din chirpici. Zidurile sunt orientate N-S, E-V, iar intrarea se află pe colțul de nord-est. Nivel de sec. IV p

Chr., cu podea aflată la -0,45 m adâncime, cu puternice urme de arsură în zona centrală unde se găsește vatra înconjurată de pietre (pl. XIV).

În secțiunea S_5, c. 39 - 41, a fost descoperită și cercetată o locuință asemănătoare, *Loc. 4*, cu podea bătătorită dispusă la aceeași adâncime. Zidurile au aceeași orientare ca și cele ale locuinței anterioare, în schimb intrarea se află la sud-vest. Latura de sud a fost demantelată complet la o dată pe care nu o cunoaștem.

Urme de locuințe monocelulare s-au întâlnit și în caroul 48 din S_5 și în S_7, în carourile 35 - 36. Și aici fragmentele de ziduri păstrate indică aceeași structură și sistem constructiv, același nivel de călcare și aceeași orientare N-S și E-V. Lângă, sau sprijinite de pereții acestor locuințe, s-au întâlnit chiupuri, vase mari de provizii, ceea ce presupune construcții prevăzute cu *polate*, sau cu una din streașinile acoperișului mai lungă[39]. Loc. 4, în conformitate cu prelungirea spre SV a laturii de nord, fusese inițial prevăzută cu o *prispă*[40] la care s-a renunțat ulterior, din anumite motive. Aceste locuințe monocelulare sunt de veche tradiție geto-dacică și descoperirea lor în secolul al IV-lea p.Chr. relevă, printre altele, permanența elementului autohton în mediul rural[41].

Printre cele mai importante descoperiri din zona acestor case, amintim un suport de candelabru din bronz cu trepied zoomorf la bază. Suportul a fost găsit în apropierea laturii de nord a locuinței Loc. 3, fiind probabil antrenat, împreună cu alte materiale din interiorul casei, de lucrări agricole. Își găsește analogii perfecte în secolul al IV-lea pe teritoriul Thraciei[42]. Nivelul caselor monocelulare a fost încadrat cronologic la mijlocul și în a doua jumătate a secolului IV p. Chr.[43], cu monede de la Constantin II, a. 335 - 337 p. și Constantius II, a. 351 - 354 .

5.2. E d i f i c i i   p u b l i c e

Am inclus în această categorie monumente care continuă să funcționeze și în epoca romanității târzii, dar care, într-o nouă fază constructivă, prezintă modificări structurale și funcționale.

5.2.1. Bazilica paleocreștină. Cea mai spectaculoasă descoperire arheologică făcută în așezarea rurală de la Amza o reprezintă edificiul bazilical, surprins și cercetat în sectorul de NE, în secțiunile S_8-S_9-S_{10}, carourile 36 - 49[44]. Așa cum am arătat mai sus, edificiul a fost realizat prin reamenajarea unei clădiri mai vechi, absidate, care funcționase ca atelier meșteșugăresc în cursul secolelor II - III p. Chr. Acest fapt explică atât orientarea[45], cât și arhitectura originală a ansamblului[46], la care vechea structură a fost regândită pentru a folosi necesităților liturgice ale cultului creștin (pl. XVII).

După nivelarea spațiilor interioare, nivelare masivă efectuată mai ales în partea absidată a clădirii, în scopul realizării unui spațiu larg destinat *presbyterium*-

ului, a fost modificată poziția intrărilor. Au fost astupate intrările laterale de pe latura de sud, deschizându-se altele noi, mai largi, de 1,51 m, situate pe axul întregului edificiu. A fost păstrată vechea intrare numai pe latura de sud, necesară desfășurării cultului, al cărei prag însă a fost înălțat până la nivelul podelei *presbyterium*-ului, nivel situat cu cca. 0,40 m mai sus față de nivelul celorlalte încăperi ale edificiului.

Pe latura de sud, clădirii inițiale i-a fost adăugată o construcție dreptunghiulară, lungă de 20 de metri și lată de 2,50 metri, la răsărit, în continuarea zidului existent, la apus perpendiculară pe baza absidei, în direcția axului transversal al acesteia (pe mijlocul căruia, în interiorul *presbyterium*-ului, constructorii au ridicat *prestolul*). Noua construcție a fost împărțită în trei încăperi care comunicau între ele pe latura de sud, destul de rău conservată. Intrarea principală se făcea tot pe la sud, printr-o deschidere care respecta dimensiunea intrării anterioare, de 1,90 m lărgime, într-un spațiu dreptunghiular, lung de 10,20 m (= aprox. 35 *pedes*), un fel de coridor asemănător *tindei* din arhitectura populară[47], cu deschideri pe trei laturi. De aici se putea pătrunde spre vest, în spațiile rezervate clerului și spre nord, în cele rezervate credincioșilor[48]. Spre vest se intra într-o încăpere lungă de 3,50 m, deschisă pe două laturi, cu intrarea dinspre răsărit de 1,51 m, respectând dimensiunea intrărilor de pe axul longitudinal al edificiului și cu intrarea apuseană de 0,96 m, egală cu deschiderea laterală a *presbyterium*-ului la sud-est. Încăperea din extremitatea de vest, lungă de 2,88 m, comunica cu zona altarului printr-o deschidere largă de 1,28 m, realizată prin spargerea peretelui sudic al fostului atelier. Cele două încăperi flancau la sud de linia altarului întregul *prexbyterium*. Rolul lor era acela de *prothesis*, rezervat euharistiei și de *diaconicon*, spațiu destinat păstrării obiectelor liturgice.

Dintre cele trei încăperi ale corpului principal de clădire, aceea absidată, destinată clerului, lungă de 10,40 m și lată de 5,40 m, reprezintă aproape jumătate din spațiul interior[49]. La 2,90 m distanță de *vârful* absidei, respectiv pe linia de bază a acesteia, se afla *prestolul*. Pe locul acestuia, pe latura de sud a secțiunii S_{8-9}, în dreptul țărușului 39, a fost descoperit un gen de postament alcătuit din pietre mari legate cu pământ.

În conformitate cu configurația actuală a terenului, edificiul s-a păstrat mai bine spre apus unde din elevație s-au păstrat pereți înalți de 0,85 m, mai puțin bine la răsărit, cu elevație de +0,40 m înălțime și destul de rău la sud, unde zidurile au fost parțial distruse de lucrările agricole. În colțul de SE, atât în *presbyterium* cât și în tindă, s-au descoperit cărămizi fragmentate folosite de obicei la paviment. Nu suntem siguri că edificiul a fost pavat, sau cât din suprafața lui a fost pavată.

Secțiunea de sondaj, efectuată perpendicular pe altar, pe axul longitudinal al edificiului creștin, a stabilit că acesta nu poseda relicve martirice, fapt de altfel previzibil în condițiile construirii acestui edificiu rural. Bazilica ocupa o suprafață

totală de peste 220 mp, cu o lungime de aprox. 23 m, pe axul longitudinal al absidei și o lățime de 9,7 m.

În apropierea colțului de NV al încăperii de răsărit (S_9, c. 45), a fost descoperită o amforă, pe jumătate încastrată în podea. Aceasta face parte din categoria amforelor ovoidale, frecvente în bazinul oriental al Mării Mediterane, pe coastele Mării Negre și la Dunărea de Jos, începând din prima jumătate a secolului al IV-lea p. Chr.[50]. Pe umărul multora dintre aceste vase apar inscripții referitoare la capacitatea lor, uneori formule religioase și semnul crucii. Un astfel de fragment, având incizată, înainte de ardere, crucea monogramată în forma specifică perioadei constantiniene[51], a fost descoperit în dreptul intrării laterale din S_8, c. 44, la -0,50 m adâncime[52]. Printre celelalte materiale arheologice descoperite în bazilică, pot fi atribuite etapei de funcționare a acesteia câteva obiecte metalice: un inel de bronz cu capetele petrecute, un căpăcel conic de bronz, un belciug de zăvor (găsit pe pragul intrării în clădirea principală) și o cheiță-inel (=*anulus*), găsită în apropiere de fragmentul de amforă cu crucea incizată[53]. Amintim, de asemenea, câteva obiecte ceramice: un picior de sfeșnic descoperit în S_9, c. 45, lângă amforă, pe podeaua încăperii; o bază de amforetă fusiformă, descoperită în *presbyterium*; două fragmente de sticlă: o bază de *butelia* piriformă și un fragment din toarta unei *carafe*, ambele găsite în prima încăpere din stânga intrării principale, împreună cu cheița și *chrismon*-ul.

Cea mai timpurie monedă din perioada de funcționare a bazilicii, este o emisiune din Antiohia din anii 330 - 335 p., cea mai târzie, o monedă de tip SECVRITAS-REIPVBLICAE, din anii 364 - 378 p., descoperită pe zidul dintre cele două încăperi răsăritene ale clădirii principale[54], ambele reflectând momentul *ante quem* în încadrarea cronologică a monumentului paleocreștin de la Amza.

5.2.2. În timpul desfășurării săpăturilor, între secțiunile S_8 și S_{8-9}, a fost păstrat un martor de pământ de 1,00 m lățime. În caroul 37, vârful absidei întâlnește în acest martor un zid masiv, de 0,80 m grosime, construit din pietre mari legate cu pământ. Acest zid a fost urmărit pe aproape 21 m lungime, în secțiunile S_4 și S_6, pe direcția țărușului 37; în S_{8-9}, între c. 37 -36; S_9, c. 36 - 35 și S_{10}, c. 35. Orientat aprox. S-N, zidul prezintă două întreruperi: pe mijlocul secțiunii S_{8-9} și pe mijlocul secțiunii S_9, de 1,12 m, respectiv de 1,20 m lățime. Capătul de nord al zidului este distrus; la sud, dublează peretele de vest al instalației de scurgere a apei din S_4, evidențiind astfel și raportul cronologic dintre cele două faze constructive. Având în vedere faptul, constatat arheologic, al contemporaneității de funcționare a instalației de apă cu atelierul, considerăm că zidul aparține în totalitate epocii romane târzii, fiind realizat odată cu amenajarea bazilicii sau într-un moment apropiat. În acest caz se pune problema funcționalității acestuia și, ca atare, a relației cu lăcașul de cult creștin. Zidul prezintă o ușoară curbură, cu concavitate spre apus care lasă în afară

edificiul bazilical. Aceasta presupune, după părerea noastră, o intenție de departajare a zonei destinate desfășurării cultului. Ne întrebăm dacă nu cumva și construcțiile monocelulare, rămase în afara acestui zid masiv și aflate în apropierea bazilicii, la 5 m, respectiv la 10 m sud de absida acestuia, nu stau în relație directă cu edificiul paleocreștin. În această situație, am avea dovada arheologică a deservirii cultului de către slujitori ai bisericii care locuiau în vecinătate[55].

Prin soluțiile arhitectonice simple pe care le adoptă, edificiul de la Amza reprezintă o creație originală a mediului romanic autohton din zona limes-ului nord-scythic, fiind prin excelență o *basilica*, biserică care urmărea răspândirea creștinismului în mediul rural[56].

5.2.3. Sanctuarul (B'). O nouă fază constructivă, aparținând epocii romane târzii, a fost surprinsă arheologic cu prilejul cercetării sanctuarului B, din secțiunile S_1-A_3-B_3, c. 22 - 28, în anul 1987. Această fază este marcată cronologic de o monedă din timpul lui Licinius II, emisă de orașul Heraclea, între anii 321 - 324 p.[57]. În prima jumătate a secolului IV p. edificiul a fost reamenajat, realizându-se o nouă compartimentare, în urma căreia au fost create în partea de sud spații noi, cu o destinație aparte. În noua fază constructivă se produce astuparea intrării din zona centrală a peretelui median, pilastrul din dreapta intrării fiind prelungit pentru a delimita o încăpere rectangulară situată la sud. Din dreptul acestui pilastru, pe temelia zidului de răsărit a fost ridicată o elevație îngustă de 0,45 m care depășește la sud cu aprox. 3,00 m limita construcției inițiale, noua încăpere creată închizându-se pe latura de sud printr-un perete îngust de 0,35 m, ridicat pe stratul de denivelare. În interior, a fost păstrată platorma patrulateră a altarului.

Spațiul apusean a fost împărțit în două, prin construirea unui perete din pământ lipit pe ambele fețe, de 0,35 m grosime, surprins în săpătură pe 2,75 m lungime. Descoperirea unei râșnițe manuale în apropierea platformei patrulatere și a unei sape din fier în spațiul nou creat la SE[58], evidențiază funcționalitatea spațiilor nou create în partea de sud a clădirii, aceea de anexe gospodărești[59].

Cu toate distrugerile succesive, provocate în special de gropile moderne de demantelare a zidurilor, la sud și în dreptul pilaștrilor care flanchează intrarea s-au păstrat porțiuni din podelele lutuite ale încăperilor, arse la roșu. Se pare că edificiul a fost incendiat, fapt relevat și de peretele de chirpic ars, descoperit la sud-vest. Cea mai târzie monedă a fost descoperită în dărâmătura zidului de SE și este o emisiune de la Valentinian I, din anii 364 - 367 p. Chr.[60]. Dintre formele ceramice provenite din dărâmături, un fund de amforă își găsește analogii la Topraichioi, la sfârșitul secolului al IV-lea[61].

În ultima etapă de locuire, edificiul ocupa o suprafață totală de 247 mp, având o lungime de 23 m și o lățime de 10,75 m. În ce măsură și până când edificiul și-a păstrat funcționalitatea inițială este greu de stabilit, deoarece noua

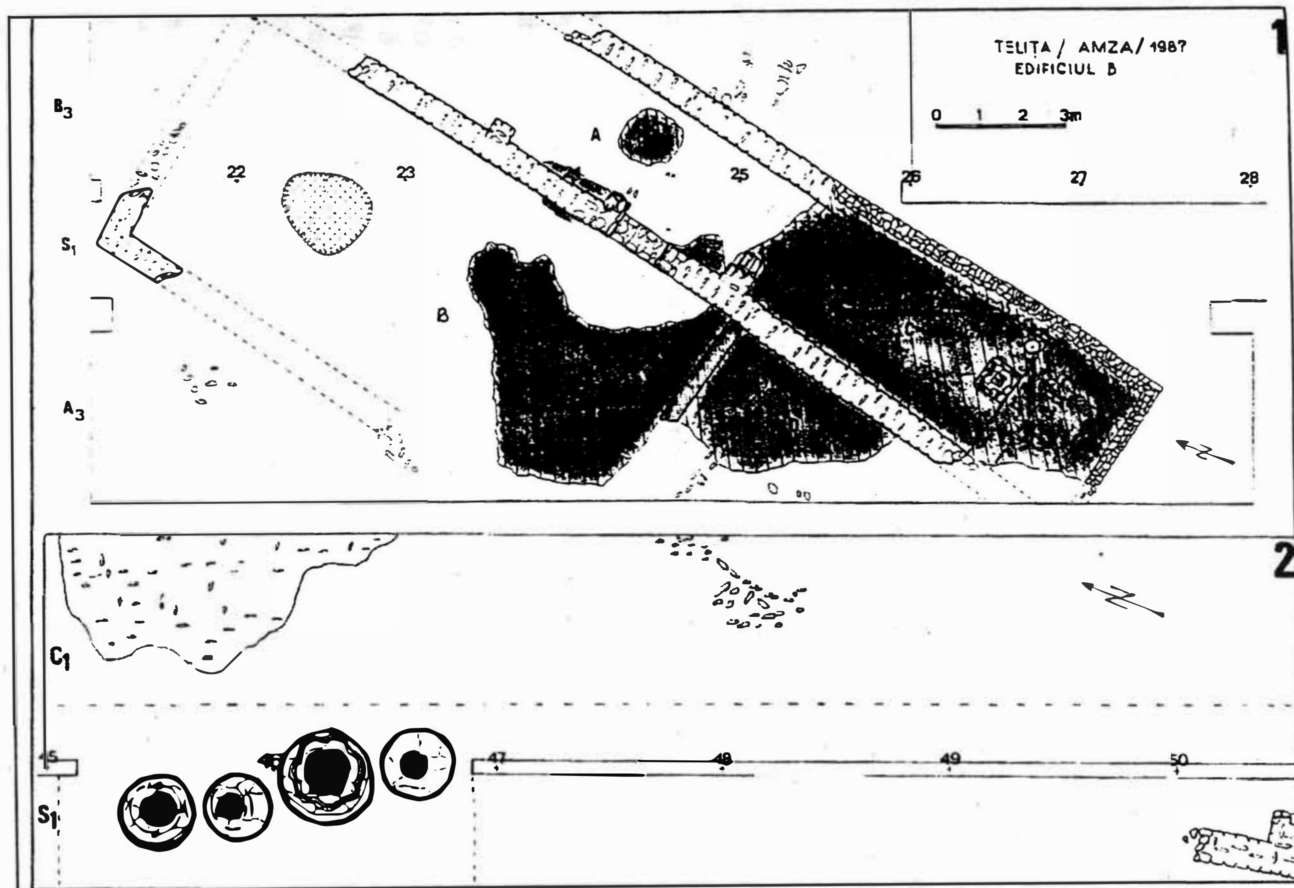

Fig. 6. Planul edificiului B; elemente surprinse arheologic (1); magazia cu vase mari de provizii din capătul sudic al secțiunii S_1 (2).

Fig. 6. Plan de l'édifice B; éléments saisis par la recherche archéologique (1); la remise des grandes jarres à provisions à l'extrémité méridionale de la section S_1 (2).

compartimentare a spațiilor interioare nu lasă să se întrevadă desfășurarea unor practici cultuale. Prezența celor două piese votive în stratul de cultură din secolul IV p., sugerează perpetuarea unor culte tradiționale legate de mântuire și nemurire. Piesele au fost descoperite însă în stare fragmentară și în mod sigur au fost intenționat deteriorate. Întrucât statueta lui Hercules păstrează urma incendiului care a provocat distrugerea edificiului, nu o putem scoate din context. Considerăm, așadar, că, indiferent de noua înfățișare a edificiului în epoca romană târzie, cel puțin cultul lui Hercules a dăinuit în așezarea de la Amza și în secolul IV p. Chr.

5.2.4. Horreum-ul. În cursul secolului al IV-lea și clădirea *horreum*-ului suferă intervenții care-i modifică aspectul interior și probabil și pe cel exterior. Noua fază constructivă a survenit în primele decenii ale sec. IV p. Chr., din cele 10 monede descoperite în *horreum* și care aparțin noii etape, cele mai timpurii sunt din anii 311 - 313 p.[62]. În acest moment are loc o recompartimentare a spațiului interior în clădirea principală. Se renunță la stâlpii centrali, postamentele acestora fiind nivelate cu un strat gros de 0,30 m de pământ galben. Nivelul de călcare este ridicat până la -0,60m, față de vegetalul actual. Direct pe nivelul de călcare, sunt construite din pietre și pământ două ziduri transversale, surprinse în pereții laterali ai secțiunii S_6, c. 26 - 31, pe o înălțime de +0,30 m. Aceste ziduri au creat un coridor central de 2,00 m lățime, cu acces la nord și la sud prin intrări largi de aproximativ 1,45 m(= 5 *pedes*).

Nu cunoaștem funcționalitatea clădirii în noua sa înfățișare. Raritatea materialelor arheologice[63], dacă facem abstracție de numărul apreciabil de monede descoperite, ca și lipsa oricărei urme de instalație de foc, exclud ideea transformării clădirii *horreum*-ului într-un spațiu de locuit.

In încăperea rectangulară care flanca la NV clădirea principală, a fost surprinsă o nivelare situată deasupra ultimului nivel. In conformitate cu două monede de bronz, Arcadius și Aelia Flaccilla, a. 383 - 392 p., găsite în stratul de nivelare, aceasta s-a produs la sfârșitul secolului IV sau la începutul secolului V p. Chr.[64]. Cu această ocazie este refăcut zidul sudic al încăperii, cu pietre legate cu pământ și, pe o platformă din fragmente de țigle, sprijinită de peretele estic, se construiește în stânga intrării o vatră. Se pare că la acea dată, din întregul edificiu, rămăsese în funcțiune numai această încăpere, transformată în locuință.

Întrucât straturile superioare ale așezării au fost puternic bulversate de arăturile agricole și suntem lipsiți de alte dovezi arheologice, presupunem că unele construcții, cum este cazul acestei locuințe, au dăinuit și în primele decenii ale secolului al V-lea p. Chr.

5.2.5. În deceniul al IV-lea a fost reactivat și zidul din colțul de NV al edificiului, din S_8, c. 22 - 31, orientat E-V, zid demolat cu ocazia construirii clădirii

horreum-ului. Pe temelia acestuia au fost ridicate postamente patrulatere și a fost creat un portic. În partea de vest a edificiului, locuirea din sec. IV p. este bine marcată, în secțiunea S_4 c. 18 - 23, la adâncimea de -0,60 m față de nivelul solului actual, de un pavaj de 0,60 m lățime, realizat din fragmente de țigle așezate cu fața în jos, pavaj flancat la capătul estic de un mic depozit de cărămizi stivuite pe cant. Orientat E-V, ca și porticul situat la cca. 3,00 m nord, pavajul pare mai curând urma unei temelii superficiale, caracteristice acestei perioade. În secțiunea S_6, c. 22 a fost descoperit un postament circular, construit din pietre mari legate cu pământ (d = 1,00 m), direct pe nivelul secolului IV p. Coroborate, aceste descoperiri întregesc imaginea unor activități complexe, desfășurate în așezarea de la Amza în epoca romanității târzii.

5.3. Instalații și diverse construcții

În această categorie am inclus un cuptor de olar descoperit în S-III, două "magazii" de chiupuri descoperite în S_1-C_1, c. 46 - 47, respectiv în S_3, c. 7 - 9 și trei gropi menajere cercetate în anul 1987.

5.3.1. Cuptorul

Cea mai interesantă descoperire făcută în extremitatea de nord a așezării, în 1987, este o instalație de mari proporții, întrebuintată pentru arderea materialelor ceramice pentru construcții. A fost găsită în carourile 21 - 23 ale secțiunii S-III, secțiune transversală executată în livadă, la cca 36 m de capătul nordic al secțiunii S_1.

Remarcăm că, în urma secționării terenului în extremitatea nordică a terasei, a fost evidențiat un strat de locuire romană, la adâncimea de -0,60 m față de nivelul vegetalului actual. Din acest strat care suprapunea direct *loess*-ul, au fost recoltate materiale ce pot fi încadrate cronologic în secolele III și IV p. Chr.[65]. Nivelului de locuire romană îi aparținuse și cuptorul din carourile 21 - 23, din care s-a mai păstrat o parte apreciabilă din camera focarului.

Cuptorul a fot construit prin săparea pantei, în *loess*, până la adâncimea de -2,50 m, adâncime la care se află podeaua focarului. Focarul are o formă ovală, de balon cu pereții bombați și corpul mult îngustându-se spre gură, spre intrarea situată la nord și marcată de prag și gardine din pietre și chirpici arși. La sud și la est, marginile focarului au fost distruse de lucrările de deștelenire efectuate în epoca modernă. S-a păstrat relativ bine peretele vestic, în formă de arc de cerc pe care se află adosați patru pilaștri de 0,50 - 0,60 m grosime, zidiți cu pietre și plăci mari de chirpic, înlocuite uneori de cărămizi patrulatere, cu latura de 0,54 m și groase de 0,10 m. Pilastrul de sud-vest păstrează urma plăcii perforate, la înălțimea de +1,65 m față de nivelul vetrei focarului și +0,40 m înălțime din elevația tencuită a camerei de

ardere. În partea de sud se întâlnesc urmele unor console realizate din pământ cruțat. Pilaștrii laterali erau întăriți la bază de pereți interiori din pământ sau din pietre. În spațiul dintre ei s-au descoperit fragmente de cărămizi lungi, grinzi special executate din lut ars, care serviseră pentru susținerea plăcii perforate și pentru a permite circulația aerului fierbinte din focar spre camera de ardere. În funcție de curbura pereților, pilaștrii au fost dispuși radial, ușor curbați spre sud, în afara celui de nord, curbat spre gura focarului. Concavitatea laturii vestice a pilaștrilor era astfel realizată, încât plăcile de sus, prin înclinația lor să permită construirea unor arcade interioare deasupra canalului central, pe care să se sprijine podeaua camerei superioare (pl. XV).

Păstrarea câtorva elemente constructive în partea de est a focarului și curbura peretelui de vest, permit aprecierea dimensiunilor, între 4,50 m - lungimea diametrului transversal și 5,00 m - lungimea diametrului longitudinal, prelungit în zona intrării de un *praefumium* scurt de numai 0,75 m și îngust de 0,85 m. Judecând după lățimea consolei de la sud, camera de ardere trebuie să fi fost circulară, cu diametrul de 4,50 metri.

Amenajarea camerei inferioare constituie unul din elementele fundamentale în studierea cuptoarelor. Aceasta ne permite să încadrăm instalația de la Amza în categoria celor prevăzute cu un sistem de canale radiale, în cazul nostru de 0,40 m lățime, legate de un canal central, mai larg la sud, de 1,30 m și îngust la intrare, de numai 1,07 m, care traversează longitudinal întregul focar și se prelungește apoi în canalul de alimentare. Acest gen de construcție, singura posibilă pentru dimensiunile cuptorului de la Amza, este mai rar întâlnită în epoca romanității târzii[66]. Prezența lui în mediul rural de la Amza relevă necesitățile sporite de materiale ceramice ale sătenilor într-o perioadă intens constructivă, perioadă pe care cercetările arheologice de aici o plasează la sfârșitul secolului II și începutul secolului III p. Chr. Putem exemplifica cu: monede din a doua jumătate a sec. II p. (amintite în nota 65); portagrafă laterală de fibulă de bronz de tipul *puternic profilată* încadrată cronologic între sfârșitul sec. II și primul pătrar al sec. al III-lea; pastilă emisferică din sticlă albastră, cu analogii la Buciumi în sec. III p. Chr. [67].

Se poate afirma cu certitudine, că instalația, probabil refăcută, cunoaște o nouă perioadă de întrebuințare intensivă la sfârșitul secolului III și începutul secolului IV p., într-o nouă epocă de reconstrucție, bine surprinsă în întreaga zonă cercetată arheologic, din cuprinsul așezării de la Amza. Momentul este precizat de emisiuni monetare de la împărații Aurelian, Diocletian, Maximin Daza și Licinius I, penultima descoperită chiar pe podeaua focarului[68]. Funcționarea cuptorului în secolul al IV-lea este evidențiată de prezența unui număr de șase monede: 4 de la Constantius II și 2 de la Iulianus Filozoful, dintre anii 341 - 363p. Chr.[69], și de un fragment de fibulă de bronz de tip *Zwiebelknopffibeln*.

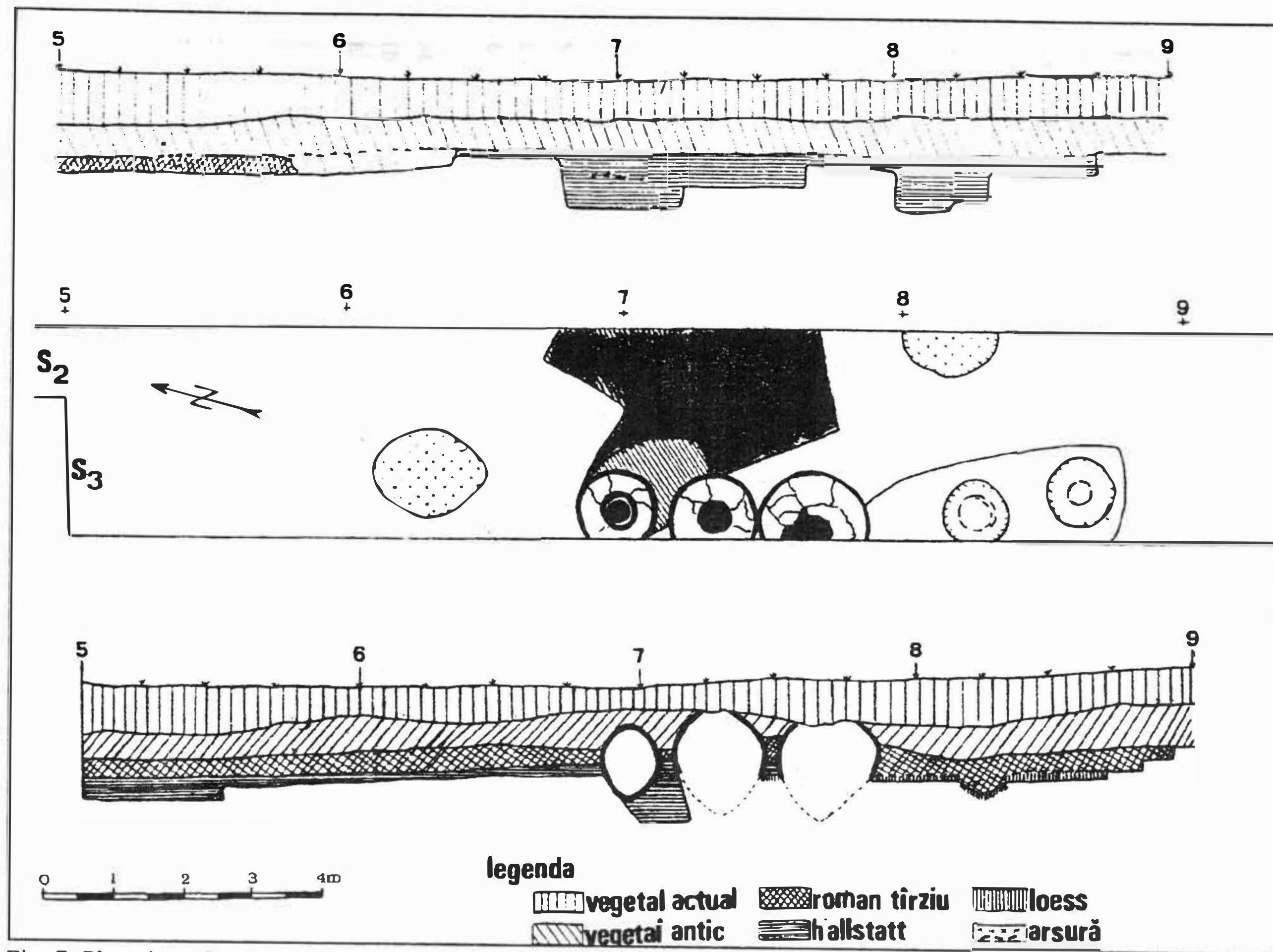

Fig. 7. Plan și profile desenate - secțiunile S_2 - S_3, în zona locuinței și a gropilor hallstattiene și magazia de chiupuri din carourile 7 - 9.

Fig. 7. Plan et profils dessinés - sections S_2 - S_3, dans la zone de l'habitation et fosses hallstattiennes et la remise pour les jarres des carreaux 7 - 9.

5.3.2. "Magazii" de chiupuri

În cursul săpăturilor arheologice, au fost descoperite două "*magazii*" de chiupuri, în extremitatea sudică a așezării. Le-am denumit astfel, deoarece apar ca obiective independente, situate în afara locuințelor și cuprind câte 4 - 5 chiupuri înșirate pe direcția NV-SE (fig. 6, 2; fig. 7).

Prima "magazie", situată în S_1-C1, c. 46 - 47, conținea patru chiupuri, vase mari de provizii, parțial îngropate în steril, de la adâncimea de -0,80 m. Exceptând zona din vecinătatea estică, din C_1, unde sub vegetalul actual se află un gen de pardoseală pietruită cu pietre mărunte de carieră, n-au fost descoperite, pe lângă chiupuri, elemente care să ateste includerea lor într-o construcție special amenajată (pl. XVI, 3, 4).

Trei din cele patru chiupuri aveau dimensiuni relativ mici, diametrul lor fiind cuprins între 1,15 m și 1,30 metri. Cel de-al patrulea avea un diametru de 1,60 metri. Toate erau fragmentate și aveau gura retezată de plug. Două vase erau decorate cu decoruri în relief; unul, cu cercuri mari întretăiate de cercuri mici plasate deasupra liniei de maximă bombare, celălalt, cu valuri dispuse pe umăr și registru de valuri incizate la baza gurii. Remarcăm ornamentica vaselor de provizii descoperite în așezarea rurală de la Amza, deoarece este specifică și ceramicii provinciale romane din zona istro-pontică[70].

Cea de-a doua "magazie" de chiupuri a fost descoperită în S_3, c.7 - 9. Conținea trei chiupuri fragmentate și gropile a două chiupuri scoase din pământ la o dată pe care nu o putem preciza (pl. XIII, 3). Chiupurile au dimensiuni asemănătoare celorlalte patru (d = 1,15 m; d = 1,25 m; d = 1,60 m) și aproximativ aceeași orientare. Nivelul de pe care au fost îngropate vasele se află la aceeași adâncime, de -0,80 metri. Groapa primului chiup, dinspre NV, a perforat groapa menajeră a bordeiului hallstattian, cercetat în S_2-S_3, c. 7 - 8.

"Magaziile" de chiupuri aparțin ultimei etape de locuire romană din așezarea de la Amza. Acest fapt este reflectat, atât de materialul descoperit, care în linii mari poate fi încadrat în secolele III - IV p., cît și de monede, cea mai timpurie fiind de la Diocletian, a. 295 - 298 p., cea mai târzie de la Constantius II, a. 355 - 361 p. Chr.[71].

5.3.3. Gropi menajere

Am inclus în acest paragraf numai gropile descoperite în afara locuințelor cercetate în 1987. Degajarea acestor gropi a evidențiat aspectul folosirii lor îndelungate și numai ca gropi reziduale.

Cele trei gropi cercetate au fost descoperite pe traseul secțiunii principale S_1, în carourile: 2, 36, 43. Erau săpate în pământ galben, de la nivelul ultimei faze a locuirii romane timpurii, situat între -0,80 m și -1,00 m adâncime, fază încadrată cronologic între sfârșitul secolului II și mijlocul secolului III p. Chr.

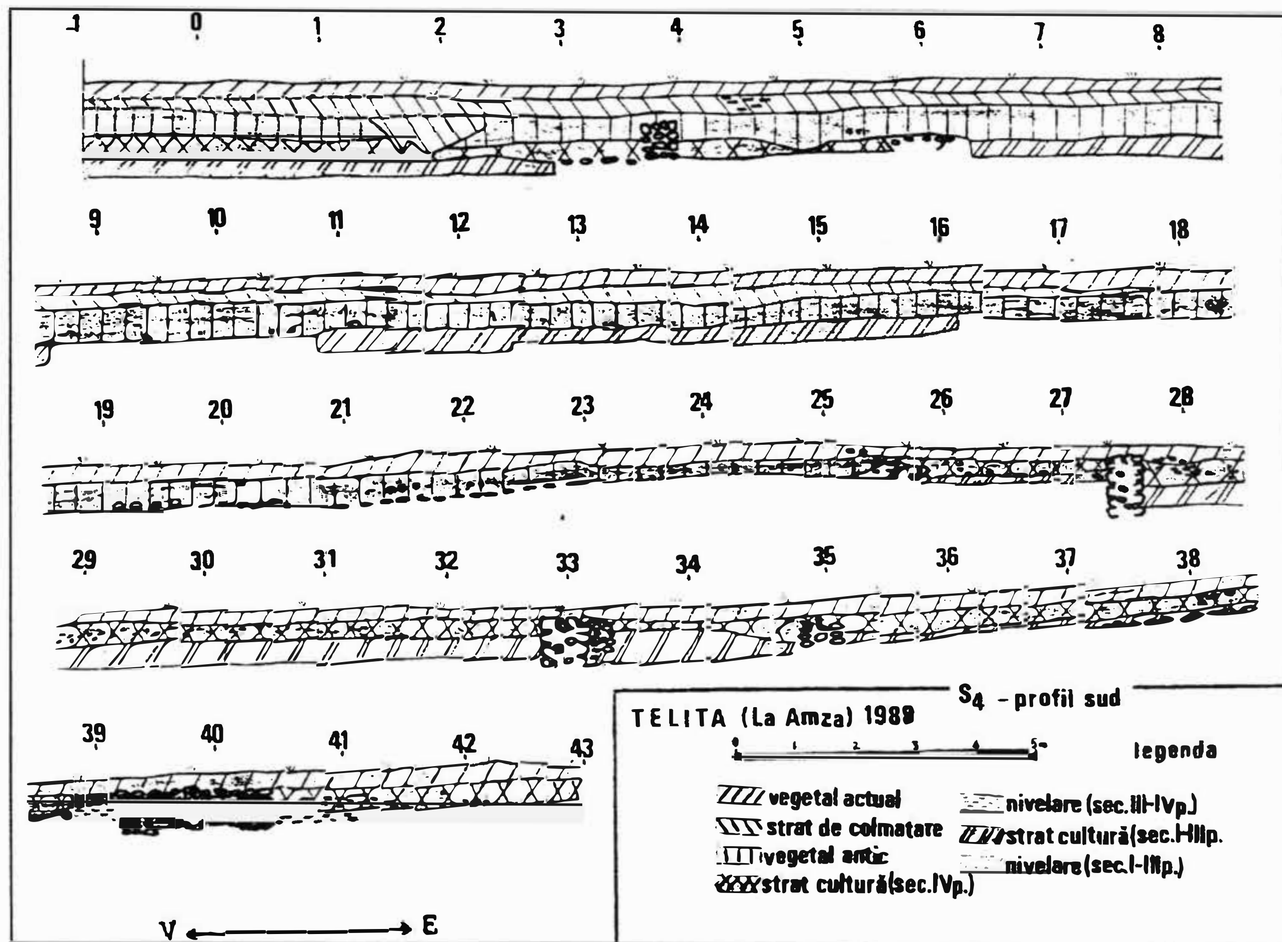

Fig. 8. Profilul de sud al secțiunii S_4.

Fig. 8. Le profil méridional de la section S_4.

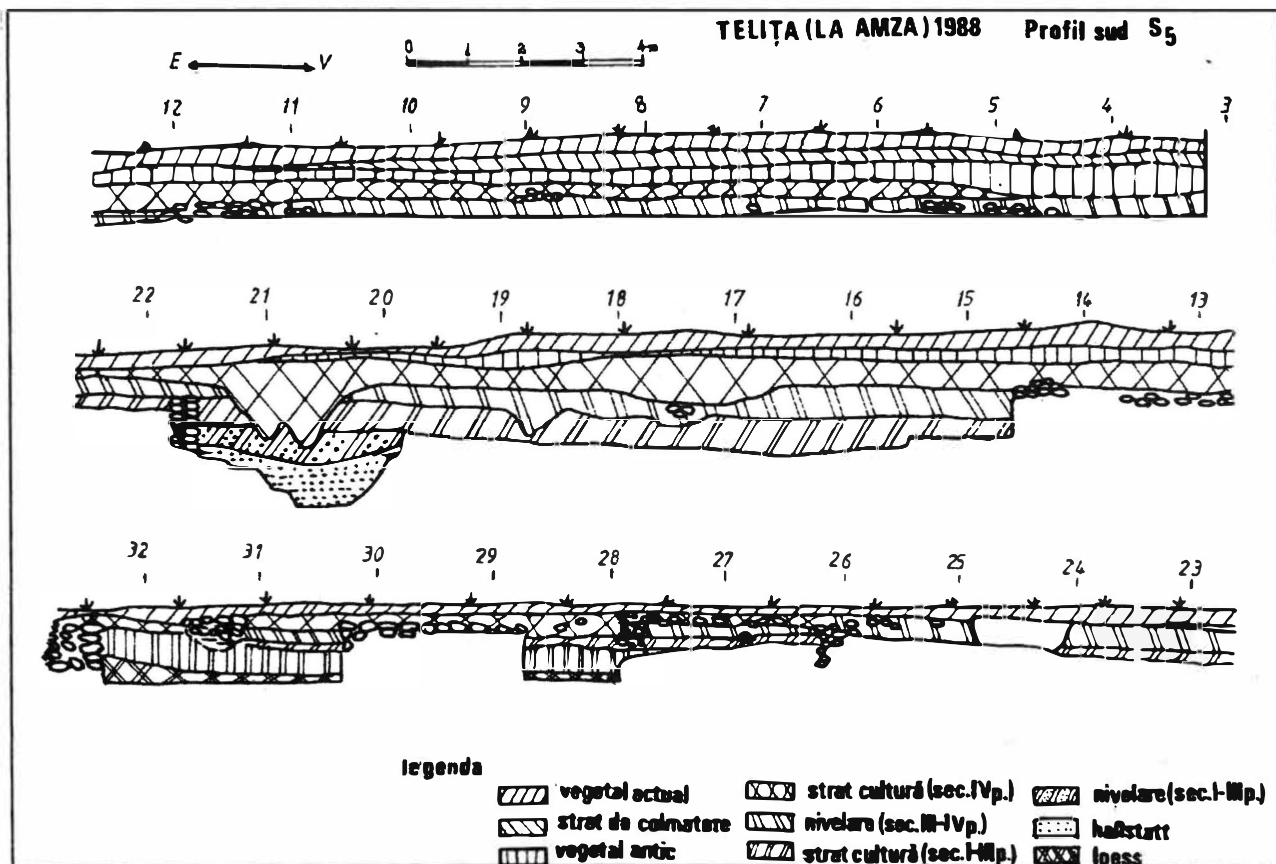

Fig. 8a. Profilul de sud al secțiunii S_5, carourile 4 - 32.

Fig. 8a. Le profil méridionale de la section S_5, carreaux 4 - 32.

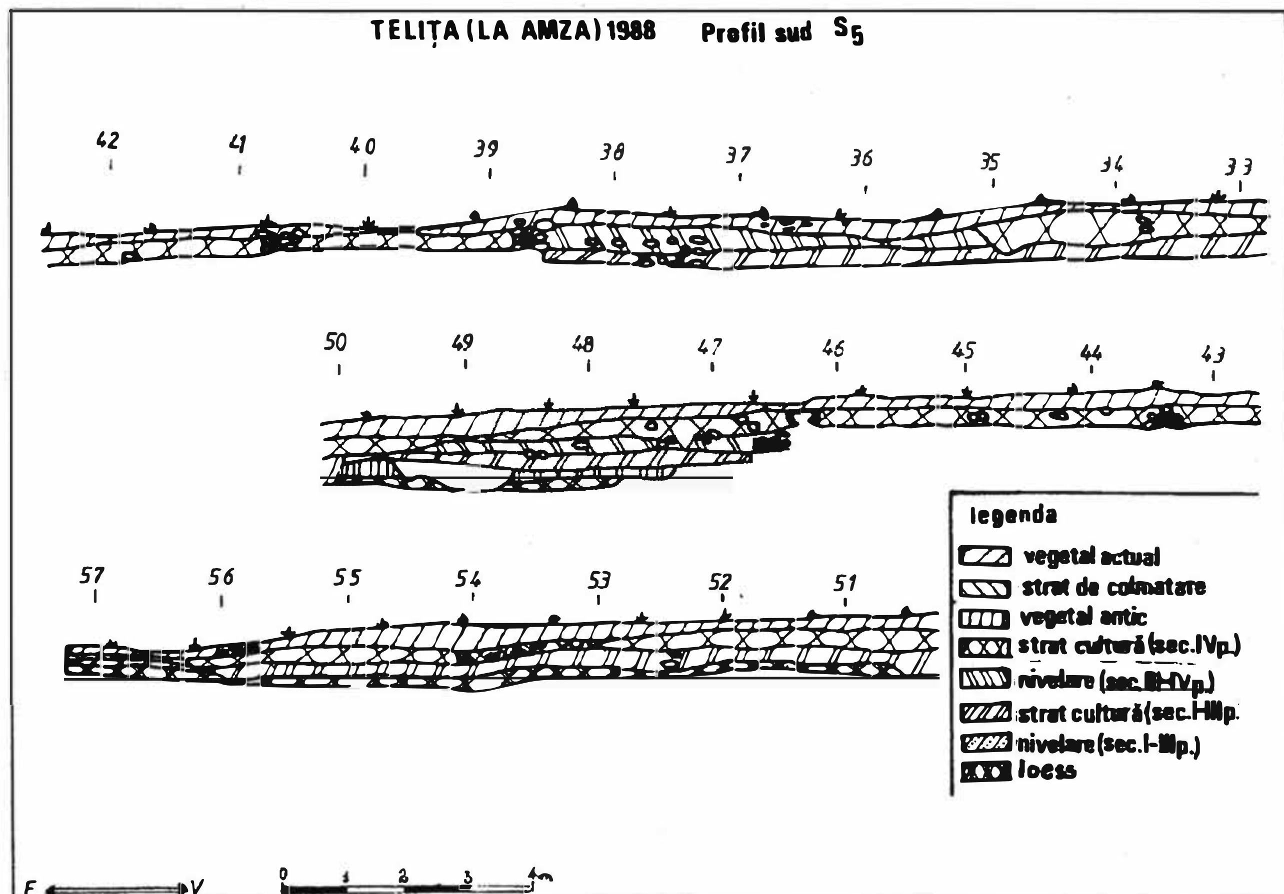

Fig. 8b. Profilul de sud al secțiunii S_5, carourile 33 - 52.

Fig. 8b. Le profil méridional de la section S_5, carreaux 33 - 52.

Inițial, în gropi au fost aruncate numeroase fragmente ceramice din sec. II, provenite din locuințele învecinate, apoi au fost depuse fragmente din pereții unor locuințe distruse împreună cu fragmentele vetrelor. În stratul de nivelare care a acoperit gropile între -0,80 m și -0,60 m adâncime, se întâlnesc materiale arheologice din secolele II -III p., ceea ce presupune că nivelarea a survenit la începutul epocii romane târzii[72].

a) Groapa descoperită în caroul 2 este de formă tronconică, cu o deschidere de 2,35 m diametrul și 1,50 m diametrul bazei. Adâncimea la care a fost săpată este de -1,45 m față de nivelul antic. În momentul descoperirii, era căptușită cu un strat gros de 0,55 m, alcătuit din fragmente de vetre și de pereți de locuințe, sub care se afla pământul afânat, cu numeroase resturi arheologice: ceramică fragmentară, piese de bronz, monede[73].

b) În caroul 36 a fost degajată o groapă cilindrică cu diametrul de 2,35 m, ușor îngustată la bază până la 2,15 m diametru. Groapa era adâncă de -1,55 m față de nivelul antic și avea baza podită. Era umplută cu pământ galben-brun clisos, amestecat până la -1,00 m adâncime cu rare fragmente ceramice, în special din cele lucrate cu mâna, cu fragmente de olane, țigle și cărămizi și câteva oase de cornute mici. Pe podină au fost găsite mai multe cărămizi întregi, *in situ*, care au imprimat lutuielii culoarea roșie. Descoperirea acestora presupune că, cel puțin la început, groapa fusese întrebuințată pentru depozitarea cărămizilor.

c) O groapă de mari proporții a fost parțial cercetată în caroul 43. Perfect cilindrică, cu diametrul de aprox. 3,00 m pâna la adâncimea de -0,50 m, groapa era prevăzută cu un prag semilunar care, de la această adâncime și până la bază, până la -1,50 m, dădea gropii o formă ovală. Ca și în primul caz, stratul superior al umpluturii era alcătuit din fragmente de vetre distruse, arsură, cenușă și cărbuni. Din pământul de umplutură aflat dedesubt, au fost scoase în exclusivitate fragmente ceramice aparținând secolelor II - III p. Chr.

6.0. Locuire feudală - timpurie

Ca și în alte locuri din Dobrogea, lucrările agricole au distrus și bulversat straturile superioare ale terenului de la Amza. Cu toate acestea și ținând seamă de suprafața de aproape 2 ha investigată în cele două campanii arheologice, putem afirma că locuirea feudală timpurie de la Amza a fost sporadică, lipsită de intensitate și de scurtă durată în timp.

Au fost descoperite câteva obiecte răzlețe : un vârf de rășchitor din corn de căprior și un frgment de brățară din sticlă albastră, în vecinătatea unei gropi care, în S-III, c. 10 - 11, a distrus stratul de cultură roman[74]. Au mai fost găsite: un vârf de săgeată din fier turnat în tipar, cu analogii la Păcuiul lui Soare, Isaccea și Enisala, în secolele X - XI[75], câteva fragmente ceramice atipice și un fragment de oală decorată

cu striuri orizontale și în val, descoperite în secțiunea S_5, c. 17, la -0,70 m adâncime. La aprox. 200 m sud de extremitatea de nord a terasei, în secțiunea C_1, c. 46, a fost culeasă din stratul vegetal o monedă de bronz de la împăratul bizantin Mihail IV, a. 1034 - 1041 p.[76] (pl. XXXV, 1 - 3).

Pe baza acestor descoperiri, locuirea feudală timpurie de la Telița/Amza poate fi încadrată cronologic în prima jumătate a secolului al XI-lea.

7.0. Considerații finale

Cercetările efectuate în stațiunea arheologică de la Amza nu au surprins eventuale lucrări antice de fortificare a așezării. Acest fapt evidențiază că locuirea îndelungată de aici s-a desfășurat, în mai toate epocile istorice, mai puțin în Latène-ul getic, în așezari rurale deschise.

Deținând o bună poziție strategică în fața pericolelor care puteau veni dinspre nord, dinspre Dunăre, așezarea de la Amza s-a constituit într-o zonă deosebit de favorabilă locuirii antice. Încă din prima epocă a fierului a fost ocupată terasa sudică, înaltă, a văii Amza, alimentată abundent de izvoare, terasă flancată la NV și răsărit de văi adânci, având în spate, la SV, dealul împădurit în antichitate al Drăgaicei Mari. Așezarea avea o deschidere largă spre sud, spre platoul care se întinde până în defileul Cilicului, deosebit de favorabil atât păstoritului cât și culturilor agricole. Aceste ocupații au reprezentat în decursul timpului, suportul economiei agrare mixte, pe care au desfășurat-o locuitorii așezărilor succesive de la Amza.

Așezarea de epocă romană de la Amza are prin excelență un caracter autohton; toate descoperirile de aici au un profund conținut getic și, din acest punct de vedere, își găsește analogii perfecte în așezări similare, cercetate la Frecăței, pe valea Teliței[77] și la Sarichioi, punctul *Sărătura*, în apropierea Lacului Razim, fostul golf Halmyris[78].

Stratul de cultură cel mai consistent care aparține epocii romane, reflectă în structura sa condițiile și conținutul romanizării populației getice din mediul rural. Acest proces istoric se relevă a fi un proces de preluare selectivă de către sătenii autohtoni a unor elemente culturale romane, cum ar fi: tipul de locuință, anumite edificii publice, obiecte de inventar (unelte, arme, podoabe, forme ceramice) și culte religioase corespunzătoare credințelor străvechi. În cadrul acestui proces selectiv, geții își aduc propria lor contribuție, prin menținerea îndelungată a unor elemente tradiționale, sau devenite astfel, în cultura lor materială și spirituală.

7.1. Viața economică

Pentru epocile care au premers sau au urmat, la intervale în timp, locuirea de epocă romană, deținem dovezi insuficiente asupra activităților economice. Stratul de cultură roman ne oferă însă, cu generozitate, izvoare arheologice incontestabile. Aceste izvoare atestă complexitatea activităților economice în care se îmbină ocupațiile de bază cu numeroase ocupații secundare ale sătenilor de la Amza.

Cultivarea pământului este documentată prin descoperirea unui număr de șapte unelte agricole: două brăzdare de fier, unul de tip daco-roman, celălalt tip *vomer*; 3 râșnițe manuale (*catilli*); o sapă trapezoidală - tip *ferrea*; o daltă cu înmănușare verticală, pentru scosul rădăcinilor; un cuțit de pădure - *falx silvatica*; tijă de mâner de unealtă agricolă. Prezența dălții și a cuțitului de pădure atestă fenomenul binecunoscut în antichitate, de recuperare a unor terenuri cultivabile prin defrișarea zonelor împădurite. Acest inventar agricol trebuie corelat cu prezența *horreum*-ului în secolele II - III p. și a "magaziilor" de chiupuri în secolul al IV-lea p. Chr. În condițiile geo-climatice ale Dobrogei și ale agro-tehnologiei antice, recoltele obținute nu satisfăceau nevoile de hrană ale sătenilor de la Amza. Pentru prevenirea recoltelor slabe din perioadele secetoase, a fost construită, de către și în folosul întregii comunități, clădirea *horreum*-ului. "Magaziile" de chiupuri reflectă, după părerea noastră, atât fenomenul economic al păstrării recoltei agricole, cât și un fenomen social, legat de perturbarea obștei tradiționale, în condițiile stratificării societății rurale.

Creșterea animalelor, în special a ovicaprinelor, dar și a cabalinelor și cornutelor mari, este documentată arheologic de resturile de osteofaună descoperite în gropile menajere și de inventarul specific, provenit din săpături și alcătuit din piese de harnașament: clopoței, fragmente de lanțuri de fier (*catena*), verigi de fier, fragment de zăbală de fier. Ca și cultivarea plantelor, această ocupație tradițională trebuie să fi deținut un loc important în viața economică a sătenilor de la Amza, nevoiți să-și acopere necesitățile permanente de trai, în condițiile unui regim al proprietății care-i defavoriza și a unor recolte slabe obținute de pe terenul limitat din vatra satului[79].

Numeroase descoperiri fac atestarea unor îndeletniciri meșteșugărești sau chiar a practicării unor meșteșuguri, independent de celelalte ocupații.

Prelucrarea pieilor de animale, documentată la Amza de prezența unor ustensile de tipul cuțitelor folosite pentru răzuit și al ustensilelor pentru jupuirea pieilor de animale[80], reprezenta o ocupație complementară dar suficient de importantă pentru crescătorii de animale.

O altă ocupație secundară, la fel de importantă, era prelucrarea lemnului, favorizată și de vecinătatea pădurii. În cursul degajării obiectivelor arheologice, din

stratul de cultură au fost scoase dălți de tip *caelum*, dornuri, un piron-dălțiță, lamă de rașchetă, cuțitoaie cu lama lată, toate din fier forjat.

Funcționarea unor ateliere de fierărie, în care erau prelucrate prin forjare uneltele și ustensilele din fier necesare sătenilor, în desfășurarea diverselor activități economice, este un fapt incontestabil. O mare parte din obiectele descoperite face dovada unei prelucrări locale a fierului, despre care avem dovezi arheologice sigure că era extras cu trudă din depozitele din apropiere, sărace în minereu de fier[81]. Adăugăm seriei de unelte și ustensile prezentate mai sus, numeroase obiecte întrebuințate în construcții sau de uz casnic: scoabe, piroane, cuie, cârlige, lame de cuțite, belciuge pentru zăvoare și încuietoare (*serae*), balamale, chei (*clavis*) și obiecte metalice de scris (*stylii*). Prelucrarea lor prin procedee tehnologice tradiționale, întâlnite înainte de ocupația romană, evidențiază, ca și în cazul celorlalte activități economice, perpetuarea unor vechi îndeletniciri.

Practicarea unor meșteșuguri casnice, ca torsul și țesutul, este ilustrată de numărul apreciabil de fusaiole (7) și greutăți ceramice (5), cărora le putem adăuga și alte descoperiri de genul acelor de cusut, al cuțitelor și chiar al unor piese vestimentare. Aceste meșteșuguri practicate de săteni la domiciliu, erau în strânsă corelație cu creșterea ovicaprinelor.

O mare parte din ceramica descoperită în așezare, și avem în vedere mai ales ceramica tradițională, lucrată cu mâna sau la roată, era confecționată de localnici. Această ceramică cuprinde tipuri de oale, castroane, străchini, căni, opaițe (= *cățui*) reprezentative pentru lumea geto-dacă de pe ambele maluri ale Dunării[82]. Este preponderentă procentual în epoca romană timpurie și în cataloagele ceramice care însoțesc prezenta lucrare au fost inserate doar tipurile cele mai frecvente. Nu suntem în măsură să atribuim cantitatea mare de ceramică autohtonă descoperită la Amza, unei îndeletniciri casnice. Mai curând, considerăm că era prelucrată separat, și numai arderea se făcea în comun, în cuptoare speciale care aparțineau întregii obști sătești.

Impactul cu civilizația romană, cu noile tehnologii de prelucrare a ceramicii, a impus sătenilor amenajarea unor ateliere proprii de fabricare a unor forme ceramice, în maniera celor cunoscute în lumea romană. Nu avem certitudine, dar clădirea absidată, construită în a doua jumătate a secolului II p. și transformată ulterior în biserică creștină, putea servi ca atelier de prelucrare a ceramicii de factură romană.

Nevoia stringentă de materiale ceramice întrebuințate în construcțiile romane (*tegulae*, *imbrices*, *lateres cocti*) a impus în aceeași perioadă construirea cuptorului de mari proporții, din extremitatea nordică a așezării. Printre descoperirile arheologice, câteva obiecte, respectiv trei spatule din fier și una din os de bovideu și un lustruitor fabricat dintr-un toporaș preistoric din piatră, provenit probabil din stratul de locuire hallstattiană, sunt în relație directă cu prelucrarea ceramicii.

Extinderea treptată a așezării în cursul secolelor II - IV p., de stăpânire romană, în condițiile unor activități organizate și complexe, trebuia să țină seama de distribuția spațiilor cu destinație specială. În acest sens, sectorul de nord-est al așezării, în care au fost descoperite clădirile *horreum*-ului, atelierului și cuptorul de ars ceramică, are un pronunțat aspect economic.

O serie de obiecte ceramice, din categoria amforelor, opaițelor și a ceramicii fine, bronzurile și sticla, descoperite în stratul de cultură roman, erau aduse de la Noviodunum, sau erau procurate prin intermediul fermierilor din apropiere, pe calea schimburilor.

În cursul săpăturilor au fost descoperite 128 de monede (113 lizibile)[83] și au fost adunate din cuprinsul așezării încă 55 de monede. Din 128 monede scoase din săpături, numai 17, respectiv 13,36 % aparțin epocii romane timpurii, iar din numărul total de 183 monede provenite din așezare, numai 22 monede, respectiv 12 %, aparțin acestei perioade. Dacă se raportează la numărul relativ mare, de 161 monede din sec. IV p., situația de mai sus presupune o slabă circulație monetară. Fără a exclude eventuale tezaurizări de monede, fenomen frecvent la Dunărea de Jos, la jumătatea sec. III p., dispunerea monetarului pe secole (4 - sec. I p.; 9 - sec. II p.; 9 sec. III p.) reflectă fenomenul de integrare economică treptată a așezării de la Amza, în cursul secolelor II și III p., în sistemul economic roman. Cantitatea mare de monedă, cuprinsă în perioada dintre sfârșitul sec. III și sfârșitul sec. IV p. Chr. și continuitatea circulației monetare, sunt relevante pentru a evidenția un fenomen de participare efectivă a satelor romanizate la circuitul economic al provinciei de la Dunărea de Jos. Prezența a nu mai puțin de 11 ateliere monetare, din care nu lipsesc cele occidentale (Roma, Aquileia, Lugdunum), până la mijlocul secolului IV p.; frecvența neîntreruptă a monedelor, de la Diocletian și până la Valentinian II, reflectă un flux economic continuu, întrerupt doar de evenimentele de după moartea tragică a împăratului Valens și reluat apoi spre sfârșitul secolului, fapt dovedit de prezența emisiunilor de la Arcadius și Aelia Flaccilla, din anii 383 - 392 p. Chr.[84]

7.2. Aspecte ale organizării sociale

Reflectarea unor aspecte privitoare la structura comunității sătești de la Amza, prin prisma descoperirilor arheologice, contribuie la o mai bună cunoaștere a fenomenelor sociale, petrecute în epoca romană în zona *limes*-ului nord-scythic.

Așezarea de la Amza se constituie la jumătatea secolului I p. Chr., în condițiile penetrației romane la Gurile Dunării. Are la început un aspect modest, sătenii ocupând numai extremitatea nordică a platoului unde continuă să trăiască în forme tradiționale. Contactele cu civilizația romană sunt de natură comercială, fiind reflectate în special în planul culturii materiale. Odată cu organizarea administrativă a teritoriului, la începutul secolului II p., începe și extinderea așezării. Apar

construcții pe temelii profunde din piatră, destinate unor locuințe și edificii publice. Așezarea suportă toate consecințele evenimentelor politice care s-au derulat la Gurile Dunării, în a doua jumătate a sec. II p. și apoi la mijlocul sec. III p. și cunoaște o extensiune maximă în prima jumătate a secolului al IV-lea p. Chr.

La sfârșitul sec. II și începutul sec. III p., efectele romanizării sunt sesizabile, atât pe plan material cât și în plan spiritual, constatându-se integrarea comunității de la Amza în circuitul de valori ale lumii romane. Descoperirile arheologice relevă, pe de o parte un efort colectiv de ridicare a unor construcții utilitare destinate obștei sătești, pe de altă parte un fenomen de stratificare socială. Acest fenomen se putea petrece numai în condițiile existenței dublei proprietăți țărănești în interiorul obștei teritoriale și acest aspect l-am luat în considerație și cu alt prilej[85]. În acest sens, considerăm că sătenii geți de la Amza erau deținători de loturi mici agricole din *ager stipendiarius*, o situație oarecum asemănătoare continuând să se mențină și la începutul epocii romane târzii, Constituția antoniniană neafectând în general fondul economic și social al problemei. Atragerea sătenilor geți în sfera economiei sclavagiste romane, produce modificări importante în cadrul sistemului devălmaș[86], modificări importante reflectate în forma de mică proprietate, cu agricultură restrânsă și legată în special de pădure.

Construirea caselor pe temelii de piatră, case care în secolul al II-lea înlocuiesc locuințele săpate în pământ, este reflexul unui fenomen de bunăstare pe fondul unei situații politice stabile. Dar fenomenul se explică parțial, datorită numărului limitat de construcții și majoritatea cu caracter public. Locuințe de suprafață pe temelii de piatră apar în număr restrâns, în schimb stratul de cultură dintre aceste construcții este continuu și consistent și nu poate fi pus exclusiv în legătură cu eventuale anexe ale locuințelor și edificiilor publice. Credem, mai curând, că este vorba de resturi materiale provenite de la locuințe de suprafață pe temelii superficiale care nu au rezistat timpului. În această situație, am putea schița imaginea satului de la Amza, cu o populație stratificată, aflată sub autoritatea unor fruntași locali, receptivi la modul de viață roman.

7.3. Aspecte ale vieții spirituale

Descoperirile arheologice de la Amza scot mai puțin în evidență substratul spiritual al culturii tradiționale a geților, intrați în procesul de romanizare[87]. Arheologic, se constată un fenomen de perpetuare a unor credințe străvechi, în paralel cu preluarea și însușirea unor culte romane, devenite în secolul al IV-lea, tradiționale.

În primul caz, se observă că vatra continuă să se bucure de atenția deosebită a locuitorilor. În două din cele trei gropi reziduale cercetate s-au descoperit fragmente de vetre în asociere cu bucăți de lipitură, provenite de la

cuptoare menajere sau din pereții unor locuințe dezafectate, cărbuni, straturi masive de cenușă și uneori funingine. Cea mai cunoscută ipoteză asupra fenomenului îngropării vetrelor de către geto-daci, evidențiază caracterul ritual al acestuia, urmare a perpeturii cultului stăvechi al vetrei și al locuinței[88].

Al doilea aspect are în vedere descoperirea celor două piese votive în interiorul edificiului B: fragmentul de plăcuță cu Cavalerul Trac și statueta lui Hercules. Ambele descoperiri reflectă faptul că noile concepții religioase s-au grefat pe fondul intim, afectiv, al autohtonilor geți, care au îmbrăcat în haine romane credințe proprii, legate de cultul străbunilor, al sufletelor nemuritoare, cărora le-au adăugat credința în mântuire, specifică mai ales populației rurale romane, în pragul secolului III p. Chr.[89]. Descoperirea pieselor votive, execuții artistice de la sfârșitul sec. II p. și începutul sec. III p.[90], într-un context arheologic din secolul al IV-lea, constituie un exemplu tipic de perpetuare a cultelor tradiționale ale eroilor[91] și, în același timp, o dovadă a intensității procesului de romanizare a satelor autohtone din zona Gurilor Dunării.

În sfârșit, descoperirea bazilicii paleocreștine, în așezarea rurală de la Amza, reflectă unul dintre cele mai complexe fenomene petrecute în plan spiritual, la începutul epocii romane târzii, în lumea romanizată a satelor de la Gurile Dunării - *adoptarea creștinismului*. Considerăm că, spre deosebire de biserica martirică de la Niculițel, creație a unei comunități creștine din secolul al IV-lea p.Chr., retrasă în preajma unui mormânt martiric[92], monumentul paleocreștin de la Telița/Amza reflectă fenomenul pătrunderii creștinismului organizat în satele autohtone, în condițiile conviețuirii, de cel puțin o jumătate de secol, cu celelalte culte tradiționale[93].

7.4. Încheiere

Cercetările arheologice de la Telița/Amza prezintă o importanță aparte, în stadiul actual al cercetării științifice. Prin bogăția de izvoare și informații transmise, așezarea de la Amza se constituie într-o bază reală de date necesare cercetătorului în studierea habitatului rural din zona istro-pontică. Evoluția sa în timp, transformarea satului getic într-un adevărat *vicus* roman, reflectă treptele procesului de romanizare. Studiul construcțiilor, cu caracter public și privat, este revelator pentru modul în care arhitectura acestora dezvoltă elementele tradiționale ale arhitecturii populare geto-dacice, în condițiile folosirii unor tehnici noi aduse de romani. În toate domeniile de activitate se observă cum populația autohtonă participă activ și efectiv în procesul propriei sale romanizări.

NOTE

1. Cf. Em. Zah, *Exploatarea fierului în Dobrogea veche*, Pontica, 4/1971, Constanța, p. 201, nota 4.
2. În 1935, Dumitru Tudor publica în Analele Dobrogei, XVI, pp. 28 - 29, nr. 18 (*Antichități din Scythia Minor. Colecția M. Istrati-Capșa*), un interesant altar priapic, semnalat încă din anul 1911 de C-tin Moisil ca provenind din zona Mânăstirii Celic-Deré.
3. G. Simion și Gh. Cantacuzino, în *Materiale*, VIII/1962, pp. 373 - 382, prezintă importante descoperiri din epoca Latène-getică, urmare a cercetării unei movile funerare din sec. III a. Chr., în anul 1959. În 1962, Adrian Rădulescu descoperă în "Livada Maicilor", din apropierea mânăstirii, într-un loc în care apăruseră mai multe obiecte romane din bronz, un depozit de țigle de la începutul secolului III p. Chr. Rezultatele cercetării au fost publicate în *Pontica*, 4/1971, pp. 273 și urm. În 1968, G. Simion cercetează parțial, la aprox. 3 km NV de localitatea Telița, un cuptor de ardere a materialelor ceramice folosite în construcții, în apropierea căruia descoperă un depozit de proiectile ceramice. Lucrările, reluate în 1980, au fost publicate în *Peuce*, IX/1984, Tulcea, pp. 67 - 72 (473).
4. Aceste cercetări au făcut obiectul unor rapoarte, comunicări și studii, publicate în diverse reviste de specialitate și strânse apoi în lucrarea noastră cu caracter monografic, tipărită prin grija muzeului din Tulcea în 1983, cu titlul *Ferma romană din Dobrogea*. Din anul 1982 se află în cercetare un important centru roman de olărit, situat în extremitatea de sud-vest a localității Telița, pe Valea Morilor.
5. Printre alte descoperiri, în anul 1984, în cuprinsul așezării a fost găsită o interesantă piesă de bronz romană, reprezentând un grifon. Piesa, însoțită de un studiu comparativ, este publicată în revista *Pontica*, XXIV/1991.
6. Vezi, *Catalogul descoperirilor ceramice pe 1987*, cu bibliografia selectivă.
7. Seb. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, Ed. Acad., București 1987, fig. 83/1 și 84/1.
8. Vezi, *Catalogul descoperirilor ceramice/1987*, nr. 60 - 63.
9. *Ibidem*, nr. 15 și 17.
10. Vezi, *Catalogul descoperirilor monetare/1987*, nr. 2 și 4.
11. Vezi, în acest sens, *Catalogul descoperirilor ceramice/1987*, nr. 45, 53, 60 și *Catalogul selectiv de obiecte descoperite în 1987*, nr. 1, 2. Menționăm că, laolaltă cu aceste materiale, în groapă au fost găsite oase de animale (cornute mici) și de păsări (galinacee).
12. În *Catalogul selectiv de ceramică/1987*, nr. 18, 35, 36, 38, 42, 52, 55, 57, 72; nr. 6, 13, 18, 28, 37, 40, 41 din *Catalogul selectiv de obiecte descoperite în 1987* și nr. 5, 6 și 10 din *Catalogul monedelor descoperite în 1987*.
13. Situație similară celei întâlnite în *villa* de la Horia unde pardoseala, realizată din *cocciopesto* aplicată direct pe sol, era acoperită de un strat protector din lut fin - cf. *Buletinul Monumentelor*, 4/1972; *Peuce*, IV/1975; *Ferma romană din Dobrogea*, în special p. 10.

14. Încadrare cronologică asigurată de două opaițe cu ciocul cordiform, din sec. II - III p. Chr. (*Catalog selectiv de obiecte/1988*, nr. 63 - 64); un mâner de *situla* din bronz și o fibulă din fier, fragmentară de tip *Fibel mit umgeschlangenem Fuss* (*Ibidem*, nr. 16, 44 - sec. II - III p. Chr.). Acestora, li se adaugă un fragment de strachină *terrasigillata* - "Rheinzobern", datat la sfârșitul sec. II p. (*Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 20) și două emisiuni monetare din bronz, de la Antoninus Pius și Elagabal, colonială Nicopolis ad Istrum (*Catalogul monedelor/1988*, nr. 44, 46).
15. În caroul 10 din secțiunera S_4, la -1,00 m adâncime, a fost găsit un fragment de oală lucrată la roată, acoperit cu vopsea neagră și cu decor lustruit, cu analogii în sec. III p. Chr. în necropola daco-romană de la Locusteni (în *Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 70).
16. G.E. Rickman, în *Roman Granaries and Store Buildings*, Cambridge, 1971, prezintă două tipuri principale de *horrea*, întâlnite în Italia: a) tipul cu patru laturi, constituit din corpuri separate, compartimentate și unite între ele printr-o curte centrală porticată (*horreum*-ul lui Hortensius de la Ostia); b) tipul cu coridor, cu corpuri de clădire unite printr-un larg pasaj porticat (*horreum*-ul Artemisei din Ostia). În alte părți ale Imperiului, *horrea* se prezintă ca niște hale largi, fără despărțituri, dar cu numeroși suporți care creează în interior două sau trei nave (grânarele publice de la Trèves - cf. H. Eiden și H Mylins, în *Trierer Zeischrift*, XVIII/1949, pp. 73 și urm.; în Austria, la Veldidena - cf. A. Wotschitzky, *Öster Jahreshefte*, XLIV/1959, Beiblatt, pp. 60 - 70; cele din nordul Italiei, de la Milan și Aquileia - cf. M. Mirabella Roberti, *Aquileia Nostra*, XXXVI/1965, pp. 46 - 78). La Sirmium, în zona centrală a orașului antic, au fost identificate două edificii mari, considerate a fi *horrea* - cf. Noël Duval et Vladislav Popovic, *Horrea et aux abords du rempart sud*, Sirmium, VII/1977, 1, Architecture, Inst. arch. de Belgrade, École Francaise de Rome, p. 72. Remarcăm că edificiul B de la Sirmium (rectangular, cu laturile de 21 x 11,20 m, împărțit în două printr-un șir de piloni) prezintă asemănări cu cel descoperit de noi la Telița/Amza. Structura sa este explicată de autori, atât prin diferența cronologică, cât mai ales, prin utilizarea acestuia pentru produse diferite.
17. *Villa* antică nr. 2 de la Montana, din apropiere de Mihailovgrad (NV-ul Bulgariei) posedă un număr de trei *horrea*, două de tipul cu coridor și unul de tip hală, compartimentat în două travee de un șir median de patru piloni - cf. G. Alexandrov, în *Izvestia na muzeite Severozapadna Bălgaria*, IV/1980, Sofia, p. 22, fig. 7; p. 34, fig. 12; în special p. 26, fig. 10.
18. Cf. *Sirmium*, VII, p. 73.
19. Vezi, *Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 30, 32, 41, 64; 73 - 76; 113. În stratul de nivelare care acoperă locuirea romană timpurie au fost găsite și obiecte metalice care atestă diverse activități economice practicate de populația rurală din așezare - vezi, *Catalogul selectiv de obiecte/1988*, nr. 48 (brăzdar de tip *vomer*); 51 (cuțit de pădure, cu lamă mare).
20. În *Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 21 - 25; 29, 40, 65.
21 Datare asigurată de fragmentele ceramice încadrate în linii generale în secolele II - III p. Chr. (*Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 57, 71, 79, 89, 119).
22. Vezi, *Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 38, 61 și în special 118 (opaiț cu ciocul cordiform, decorat cu acvilă pe disc - tip

XX, Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967 - datat 3/4 sec. II p. Chr.).
23. În dreptul gropii, pietrele din temelie erau arse, relevând contemporaneitatea construcției absidate cu aceea a instalației de ardere.
24. Încadrare cronologică făcută pe baza materialului arheologic recoltat din stratul de nivelare și din groapa cuptorului - vezi, *Catalog selectiv de ceramică/1988*, nr. 67, 69, 91, 92, 101 și 115 (opaiț *tip XX*, Iconomu, decorat pe disc cu cocoș). Obiectele descoperite sprijină ideea funcționalității clădirii - cf. *Catalog selectiv de obiecte/1988*, nr.: 1 (spatulă fier); 3 (mâner fier); 5 (manșon topor ? fier); 7 (tije mâner unealtă agricolă); 8 (dorn); 11 (călcâi de lance); 12 (spatulă); 13 (dălțiță); 26 (belciug pentru zăvor, fier); 45 (lamă plumb); 61 (frecător ceramic); 62 - 63 (greutăți ceramice); 65 (fusaiolă ceramică). La adâncimea de -1,30 m față de nivelul vegetalului actual, adâncime corespunzătoare nivelului de edificare al clădirii, în S_9, c. 42, a fost găsită o monedă de bronz de la împăratul Traian, ceea ce ne relevă un moment *ante quem* celui al construcției, care poate fi plasat în a doua jumătate a sec. II p. Chr. - vezi *Catalog selectiv de monede/1988*, nr. 43.
25. Statueta lui *Hercules*, împreună cu o piesă similară descoperită pe valea Teliței, a fost publicată de noi, în *Peuce*, X/1991, pp. 117 - 120 (I), pp. 139 - 144 (II). Ambele piese , descoperite în edificiul de la Telița/Amza, au fost publicate în Revista Monumentelor Istorice, LIX (s.n.), 2/1990, pp. 6 - 8, figg. 4, 5, în studiul intitulat *Mărturii ale spiritualității populației autohtone din zona limes-ului nord-scythic, în secolul al IV-lea e.n.* Cu acest prilej, precizam că "analiza stilistică și tehnica de execuție a celor două piese votive ne pun în fața unor realizări artistice din prima jumătate a secolului III e.n.".
26. O descoperire similară a fost făcută în 1984 într-una din încăperile pavilionului sudic, în complexul meșteșugăresc de prelucrare a ceramicii, din apropiere, situat pe Valea Morilor. Și acolo a fost găsită o piesă votivă, reprezentând capul unui idol - vezi comentariile noastre în Revista Monumentelor Istorice, 2/1990.
27. *Catalog selectiv de ceramică/1987*, nr. : 21 - 23; 25 - 27; 29, 49; *Catalog selectiv de obiecte/1987*, nr.: 9 (fibulă de tip *T-Fibel mit Schamiereinrichtung*); 12 (clopoțel, cu analogii la Troesmis în prima jumătate a sec. III p. Chr.).
28. Ultima monedă provine de la Severus Alexander (a. 222 - 235 p.), fiind un denar suberat, descoperit într-o groapă menajeră din S_1, c. 2 - în *Catalog de monede/1987*, nr. 14.
29. Două monede de bronz de la împăratul Aurelianus, emisiuni ale orașului Cyzicus, au fost descoperite în 1987 în groapa unui cuptor de olar, situată în S-III, c. 21 - 22. Vezi, *Catalog de monede/1987*, nr. 15 - 16.
30. Din perioada anilor 295 - 314 p., au fost găsite în săpături 11 piese numismatice, înserate în *Catalogul de monede/1987*, la nr. 17 - 21 și la nr. 1 - 6, în *Catalogul din 1988*.
31. Rocile întrebuințate în toate construcțiile descoperite în așezarea de la Amza sunt calcarele și gresia calcaroasă și provin din dealurile învecinate.
32. Cifră apropiată de aceea a suprafeței medii, de 76 mp, a unei locuințe din așezarea rurală, cercetată parțial la Frecăței, pe valea Teliței, la aprox. 7 km SE de așezarea de la Amza - vezi *Peuce*, X/1991 (II), p. 123, pl. IV, 3 (*Loc. C*).
33. Ne-am ocupat de această problemă într-o lucrare prezentată la *Colocviul româno-helvet, asupra arhitecturii romane*

provinciale, de la Deva (oct. 1991), intitulată: *Appareils et edifices romains de caractere rural dans la zone du limes nord-scythique*.

34. Material inedit, aflat în manuscris.
35. *Catalog de obiecte descoperite în 1987*, nr.: 40, 46, 9, 50, 27, 34, 73.
36. *Catalog de monede/1987*, nr.: 22, 26, 27, 36, 48, 51, 58, 64.
37. La răsărit unde nu am surprins încheierea zidului situat în peretele sudic al secțiunii (c. 29 - 30), ar fi putut exista încă o încăpere.
38. Vezi, supra - *4.4*.
39. Cf. Dinu Antonescu, *Introducere în arhitectura dacilor*, Ed. tehnică, București, 1984, p. 20: "Acoperișul constant în două ape se prelungește în *polată* (subl.n.), pentru a proteja anexele prevăzute frecvent lateral construcției și lipite de aceasta"; în special, fig. 3. Streașina casei, ieșită față de pereți, avea în unele cazuri, funcția de a proteja contra intemperiilor vasele lipite de zid - ceea ce se observă și în cazul locuinței din S_6, c. 39 - 41, casetă sud.
40. D. Antonescu, *op. cit.*, p. 23: "unele locuințe își amplifică planul pe latura intrărilor cu o *prispă acoperită* (subl.n.) de o streașină mult ieșită, uneori sprijinită lateral pe unul (fig. 8) sau două ziduri (fig. 9 și 10), ce de fapt sunt prelungirea zidurilor marginale avansate în acest scop".
41. Suprinderea celor două tipuri de locuință monocelulară în așezarea de la Amza, derivate din arhitectura autohtonă și perpetuate în arhitectura populară românească până în timpurile moderne (în acest sens, Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Ed. șt., București, 1973, pp. 159 - 160), reprezintă un argument important în sprijinul continuității.
42. Cf. Bogdan Nikolov, în *Izvestia* - Sofia, XXX/1967, p. 223, fig. 11a și p. 229, fig. 20b. Vezi, *Catalog selectiv de obiecte/1988*, nr. 47.
43. *Catalogul monedelor descoperite în 1988*, nr. 13, 26.
44. O primă prezentare a bazilicii de la Telița/Amza am făcut-o într-un material de sinteză, apărut în nr. 2/1990 al Revistei Monumentelor Istorice.
45. Orientarea axului principal, la multe edificii paleocreștine, nu respectă prescripțiile apostolice. Vezi, în acest sens, Dinu Teodorescu, în *Dacia* (N.S.), VII/1963, p. 284, fig. 16. Acest fenomen frecvent se datora în mare parte refolosirii unor structuri existente. Astfel, absida bazilicii-*cisternă* de la Tropaeum Traiani, edificiu construit în sec. V p. Chr. pe temelia unei cisterne romane din sec. II - III p., este orientată spre sud - cf. și A. Barnea, *Arta creștină în România*, București, 1979, pp. 164 - 165, pl. 64.
46. Conceptual, prezintă asemănări cu bazilicile de tip sirian, cu o singură navă și intrarea laterală printr-un coridor porticat - vezi, G. Tchalenko, *Villages antiques de la Syrie du Nord*, Paris, 1953, pl. XIII, 6 (*Nuriye* - sec. IV p.) și 7 (*Kfeir* - sec. V p.).
47. Cf. I. Vlăduțiu, *op. cit.*, pp. 159 - 160.
48. O situație oarecum asemănătoare este întâlnită la Mihailovgrad, în *villa antică nr. 2 de la Montana* (cf. G. Alexandrov, *op. cit.*, IV, pp. 39 - 42, figg. 14 - 15) unde, bazilica realizată dintr-o mai veche clădire de locuit, prin adăugarea unor spații noi, prezintă intrări laterale pe latura de sud, dar și încăperi cu destinație liturgică (vezi *baptisteriul*).
49. Similar situației întâlnite în concepția bazilicii martirice de la Niculițel - cf. V.H. Baumann, în *Acta MNap.*, XIV/1977, p. 252.

50. Cf. A. Opaiț, *Fortificația și așezarea romană târzie de la Babadag - Topraichioi*, în Peuce, X (I)/1991, cap. IV (*Ceramica*), p. 217. În aceeași încăpere a bazilicii de la Telița/Amza a fost găsit și un ataș de amforă ovoidală, specifică sec. IV p. - vezi *Catalogul selectiv de ceramică/1988*, nr. 47.

51. Crucea monogramată, *chrismon*-ul sau monograma "chi-rho" (constantiniană) apare la începutul secolului IV p. Chr. Cele mai apropiate analogii cu chrismon-ul de la Amza, le-am găsit pe o amforă cu *dippintti* de la începutul sec. IV p. , descoperită la Tirighina-Barboși (cf. I. Barnea, *op. cit.*, pp. 46 - 47, pl. 5) și pe o cană fragmentară cu *graffiti*, descoperită la Roma, în *Catacomba di Calepodio* (cf. A. Nestori, în *Rivista di archeologia cristiana*, 1 - 4/1972 (II), pp. 228 - 229, fig. 110 și 111 (a și b).

52. Această adâncime corespunde nivelului de dărâmătură al bazilicii pe latura de sud, cu podeaua situată la -0,70 m și unde, în sec. IV p., pereții au fost amplasați în stratul de nivelare, până la adâncimea de -0,90 m, față de nivelul solului actual.

53. *Catalog de obiecte descoperite în 1988*, nr.: 18 - 19; 26 și 56.

54. *Catalog de monede descoperite în 1988*, nr 12 și 34. Alte exemplare, aparținând anilor 335 - 364 p., în același loc, nr.: 17, 19, 20, 30 - 32.

55. S-ar putea să avem de-a face cu primele tendințe spre o viață monahală constituită, fenomen surprins de colegul A. Opaiț la Slava Rusă, în sistemul *laura* - cf. A. Opaiț, *Complexul monastic paleocreștin de la Slava Rusă*, Revista Monumentelor Istorice, LIX, 1/1990, p. 25.

56. M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, III, Ed. șt. și enciclop., București, 1988, pp. 58 - 59.

57. În *Catalog selectiv de monede/1987*, nr 23.

58. Vezi, *Catalog selectiv de obiecte/1987*, nr 52.

59. Afirmatia se bazează și pe descoperirea altor obiecte, înserate în *Catalogul/1987*, la nr.: 30 (inel de bronz); 33 (piesă vestimentară din bronz); 53 (vârf de lance din fier); 63 (vârf de suliță din fier).

60. *Catalog monede/1987*, nr. 62. Alte descoperiri monetare, provenite din stratul de dărâmături din interiorul edificiului, la nr. 41 (Constantius II, a. 346 - 350 p. și nr. 49 (Constantius II, a. 351 - 356 p.).

61. *Catalog selectiv de ceramică/1987*, nr. 27.

62. Licinius I, emis. Cyzicus, a. 311 - 312 p. și Constantinus I, emis. Roma, a. 313 p. Celelalte descoperiri monetare la nr.: 7, 8, 11, 15, 16, 18, 22, 26.

63. *Catalog de ceramică/1988*, nr. 51 (gură amforă) și 49 (ataș amforă), aparținând unor tipuri de amfore frecvent întâlnite în sec. IV p. Acestora li se adaugă câteva obiecte metalice (cuie din fier forjat, ustensilă din fier cu o muchie tăioasă, vârf de suliță dublu-piramidal) și o fusaiolă din lut - vezi, *Catalog de obiecte/1988*, nr.: 28, 32, 34, 43, 54, 57.

64. *Catalogul descoperirilor monetare/1988*, nr. 38 și 39.

65. Un panou dintr-o amforă romană de sec. III p. a fost găsit în caroul 2, iar din zona cuptorului provin două monede din a doua jumătate a sec. II p. (denar de argint de la Lucilla, a. 164 - 169 p. și bronz - Diva Faustina, a. 176 p.) - în *Catalogul descoperirilor monetare/1987*, nr.: 7, 8), aflate în circulație la începutul sec. III p. Chr. În c. 9 - 12, din interiorul unei case bulversate de locuire feudală timpurie, a fost scos un borcănel de lut, lucrat la roată, care-și găsește analogii în sec. IV p. în necropola birituală de la Barcea, jud. Galați (nr. 70 din *Catalogul selectiv de ceramică/1987*). Tot aici au fost găsite, un

vârf de suliță asemănător exemplarelor descoperite la Gornea, Telița/La pod și Topraichioi (*Catalog de obiecte/1987*, nr. 60), o mărgea cu decor pictat, tip întâlnit la Callatis și Beroe, în morminte romane de la jumătatea sec. IV p. Chr. (Ibidem, nr. 78 și o monedă de bronz de la Constantius II, emis. Sirmium, a. 351 - 354 p. (*Catalog de monede/1987*, nr. 46).

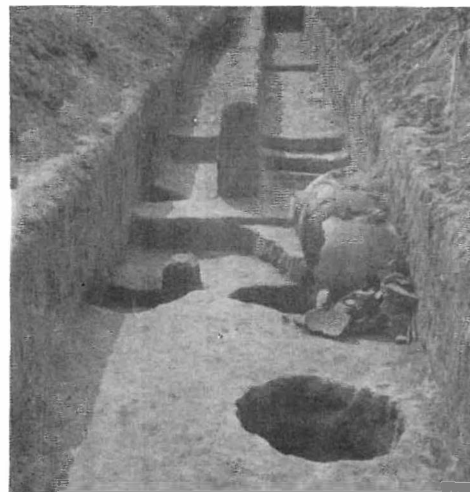
66. În acest sens, studiul lui Pascal Duhamel, *Morphologie et evolution des fours ceramiques en Europe Occidentale - protohistoire, monde celtique et Gaule romaine*, în Acta preistorica et archaeologica, 9/10 (1978/9), pp. 64 - 68. Pentru așezările romane de pe cursul mijlociu și inferior al Dunării, a se urmări clasificarea și aprecierile lui Joachim Henning, *Entwicklungstendenzen der Keramikproduktion an der mittlern und unteren Donau im 1.Jahrtansend u.z.*, ZPA z. Archäol (11) 181 - 206, Berlin, 1977, pp. 190 - 193.
67. *Catalogul obiectelor descoperite în 1987*, nr.: 11, 66, 79.
68. În total, cinci monede de bronz din perioada anilor 270 - 313 p. Chr - *Catalog monede/1987*, nr.: 15 - 16; 18; 19 - 20.
69. În același loc, la nr.: 39 - 40; 45 - 46; 55; 61.
70. În acest sens, vezi, D. Protase, *Autohtonii în Dacia*, Ed. șt. și enciclop., București, 1980, pp. 158 - 159.
71. *Catalogul obiectelor descoperite în 1987*, nr.: 10 (fibulă de tipul "puternic profilată"); 27 (aplică rotundă din bronz); 59 (fragment de *stylus* din fier); 65 (spatulă din fier forjat). În *Catalogul monedelor descoperite în 1987*, nr.: 17; 30; 34 - 35; 54.
72. În *Catalogul selectiv de ceramică/1987*, nr.: 51 (farfurie - 3/4 sec. II - 1/4 sec. III p.); 54 (strachină - sec. II p.), descoperite în c. 2; nr.: 24 (amforă cu ștampila ΘΕΑ(Σ) imprimată pe gât - 3/4 sec. II - 1/4 sec. III p.); 69 (oală-borcan - sec. III - IV p.), descoperite în c. 4. În stratul de nivelare din c. 3 a fost descoperită o lampă lucrată din tablă de bronz presată în tipar - vezi, *Catalog de obiecte/1987*, nr. 83. Două monede de bronz, colonială Nicomedia de la Septimius Severus și denar suberat cu Severus Alexander, provin din c. 2.
73. Dintre formele ceramice găsite la baza gropii, se remarcă: castroanele autohtone lucrate la roată, de veche tradiție elenistică, bolurile emisferice de proveniență romană și oalele-borcan lucrate cu mâna, în maniera ceramicii geto-dacice din sec. II p. Chr. - *Catalogul descoperirilor ceramice/1987*, nr.: 39 - 40; 43; 56; 58; 64 - 68; 59 (căniță) și 71 (cățuie). În groapă au fost găsite două din cele mai timpurii monede din așezare: o drahmă callatiană din sec. III a. Chr. și un as din timpul dinastiei Iulia-Claudia (*Catalog monede / 1987*, nr 1 și 3). Prezența unei monede de la Constantinus I, a. 313 - 314 p. în umplutura gropii, nu face decât să întărească ipoteza formulată mai sus, cu privire la momentul efectuării nivelării, la începutul epocii romane târzii.
74. Vezi, *Catalogul obiectelor descoperite în 1987*, nr. 76 - 77.
75. În același loc, nr. 68, cu bibliografia respectivă.
76. Nr. 68, în *Catalogul de monede/1987*.
77. Cf. V.H. Baumann, *Cercetări arheologice pe valea Teliței (jud. Tulcea). Sondajul de la Frecăței*, Peuce, X/1991, pp. 109 - 115.
78. Idem, *Așezarea de la Sarichioi, pct. Sărătura (1989)*, în mss. (Peuce XI).
79. În acest sens, vezi, opiniile lui R. Florescu, *Agricultura în Dobrogea în timpul stăpânirii romane*, (II), IV, p. 155, SCIV, VIII, 1 - 4/1957.
80. Astfel de ustensile cu un căuș conic ascuțit la un capăt, au fost descoperite în 1988 lângă locuința monocelulară din S_6,

c. 47, deasupra nivelului de sec. IV p. Își găsesc perfecte analogii în aceeași perioadă, în *villa* nr. 2 de la Montana - G. Alexandrov, în *Arheologija*, Sofia, 4/1988, p. 35, fig. 10.

81. Asupra funcționării unui complex de cuptoare de reducere a minereului de fier în sec. II - III p., la aprox 3 km vest de așezarea de la Amza, în punctul "Izvorul Maicilor" vezi considerațiile noastre din revista *Peuce*, IX/1984, pp. 41 - 49 și în *Ferma romană din Dobrogea*, pp. 90 - 92.
82. Vezi, *Cataloagele de descoperiri ceramice*, cu bibliografia respectivă.
83. Vezi, *Cataloagele descoperirilor monetare pe anii 1987 - 1988*. Aducem mulțumiri colegului Radu Ocheșeanu, de la Muzeul municipiului București, care s-a străduit să identifice monedele de la Amza
84. *Catalog monede/1988*, nr 38 - 39.
85. *Ferma romană din Dobrogea*, pp. 38 - 39.
86. Pentru sistemul devălmaș, a se urmări în general, studiul excelent al lui H.H. Stahl, *Sociologia satului devălmaș*, I, București, 1946, pp. 38 - 39, 157 și 162. În același sens, R. Florescu, *op. cit.* p. 155.
87. Acestei problematici i-am acordat un spațiu special în *Revista Monumentelor Istorice*, LIX, 2 / 1990, pp. 3 - 10
88. Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Ed. Acad., București, 1984, VIII, p. 80; Idem, *Cultura carpică*, Ed. Acad., Bucuresti, 1973, pp. 142 145. Pentru sud-estul Transilvaniei, aceeasi problemă, în teza de doctorat a Marianei Marcu, *Populația daco-romană din sud-estul Transilvaniei în secolul al IV-lea* (București, 1980).
89. În acest sens, vezi și considerațiile lui Silviu Sanie, în *Studii clasice*, Cluj-Napoca, 1981, pp. 174 - 195. În privința raportului de interdependență dintre credințe și reflectarea lor în artă, a se urmări Gilbert-Charles Picard, *L'art romain*, Paris, 1962, p. 7.
90. Asupra analizei stilistice și a tehnicii de execuție a statuetei lui Hercules, am făcut câteva precizări în articolul intitulat *Cultul lui Hercules în așezările romane din zona Poșta-Telița*, publicat în Peuce, X/1991, pp. 119 - 120.
91. Alături de eroizarea defunctului, conținută mai ales în mesajul ideatic al Cavalerului (N. Hampartumian, *Corpus Cultus Equitis Thracii: Moesia Inferior Romanian Section - and Dacia*, Leiden, 1979; Silviu Sanie, în *Enciclopedia civilizației romane Cavalerul trac*, Ed. șt. și enciclop București, 1982, p. 176), Hercules reprezintă un simbol al nemuririi, consecință a suferințelor îndurate pentru mântuirea oamenilor (cf. Pierre Devambez, *Enciclopedia civilizației grecești*, Ed. Meridiane, București, 1970, pp. 266-277 - *Heracles*)
92. Vezi, articolele noastre, în *Acta MNap* .XIV/1977, pp. 248 249 si în *Peuce*, X/1991, p. 123.
93. Aceleasi consideratii, în *Rev. Monument. Istorice*, LIX, 21990, p. 11.

1

3

2

Pl. I. Valea Amza, vedere de la sud, în momentul trasării secțiunii S_1: 2. Secțiunea S_1, carourile 5 - 12, vedere de la sud, cu bordeie și case cu fundație de piatră, de epocă romană; 3. Orizontul hallstattian cu gropi și locuințe, suprapuse de vase romane târzii, în S_3, carourile 6 - 9.

Pl. I. La valée de l'Amza, vue du sud, au moment du tracement de la section S_1: 2. Section S_1, cc. 5 - 12, vue du sud, avec les huttes et les maisons sur fondations de pierre d'époque romaine;.3. L'horizon hallstattien avec fosses et habitation, superposé par des jarres romaines de basse-époque, dans S_3, cc. 6 - 9.

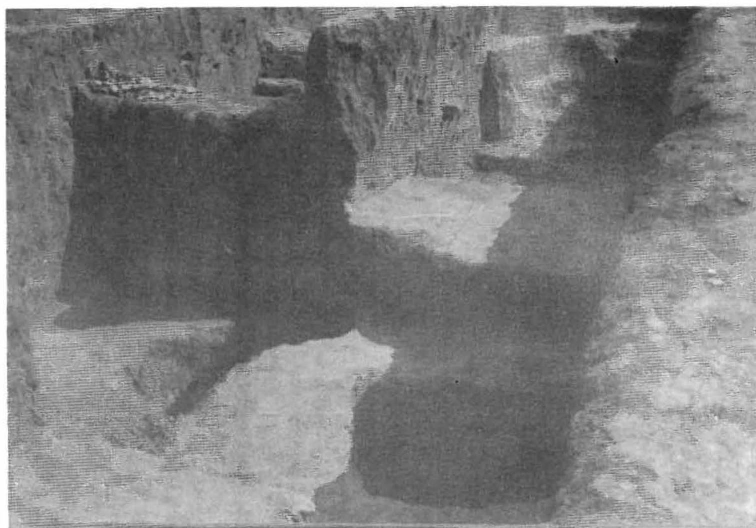

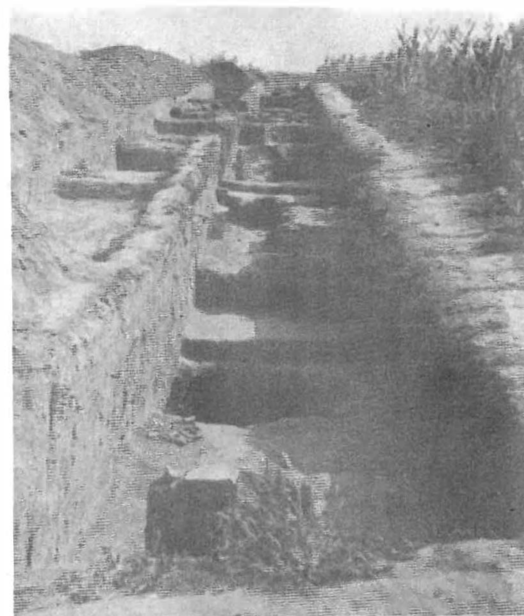
1

2

Pl. II. Bordei hallstattian, S_5, c. 21. ◆ *Pl. II. Hutte hallstattienne, S_5, c. 21.*

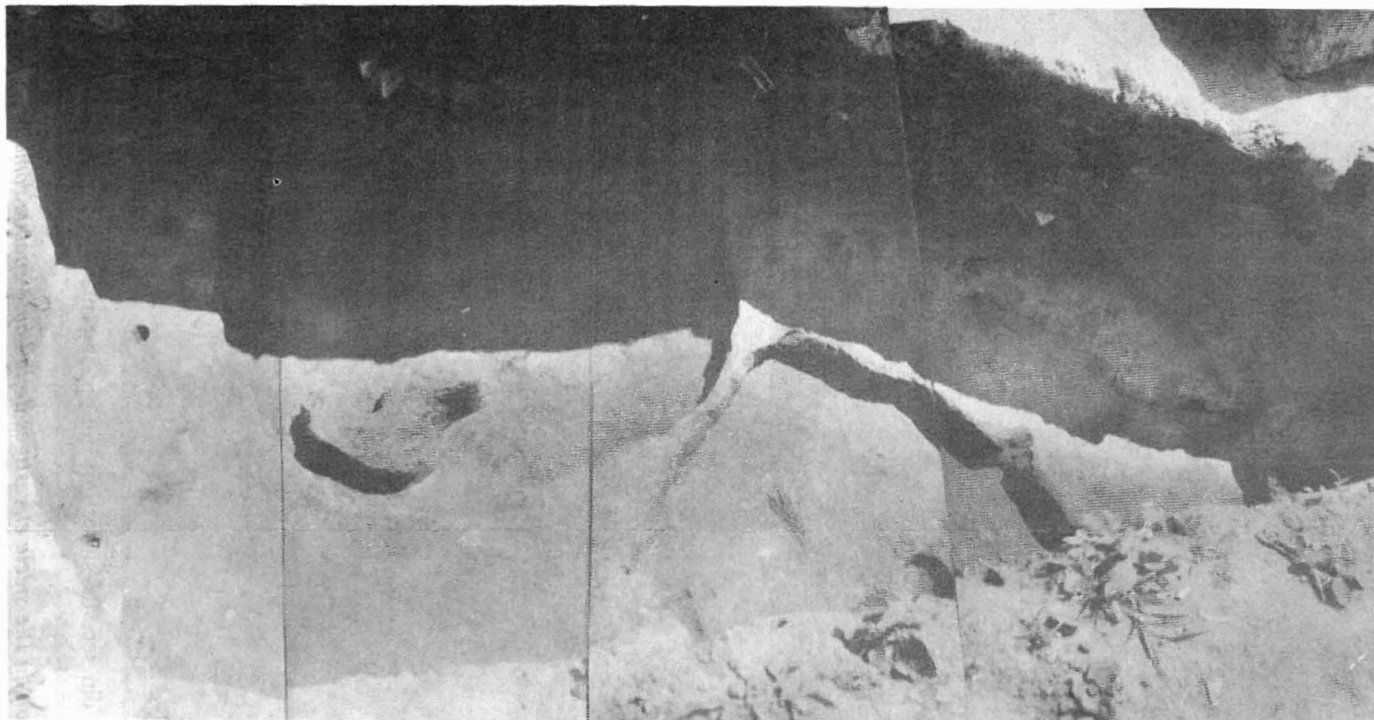

1

2

3

Pl. III. Vedere a șantierului, S_1: 1. Bordeie din sec. I p.Chr., carourile 4 - 6; 2. Vedere din extremitatea nordică a secțiunii; 3. Groapă menajeră, c. 2.

Pl. III. Vue du chantier, S_1: 1. Huttes du Ier siècle p.Chr., cc. 4 - 6; 2. Vue prise de l'extrémité septentrionale de la section; 3. Fosse ménagère, c. 2.

Pl. IV. Vedere asupra bordeiului din secțiunea S_1, carourile 5 - 6.

Pl. IV. Vue développée de la hutte de la section S_1, cc. 5 - 6.

1

2

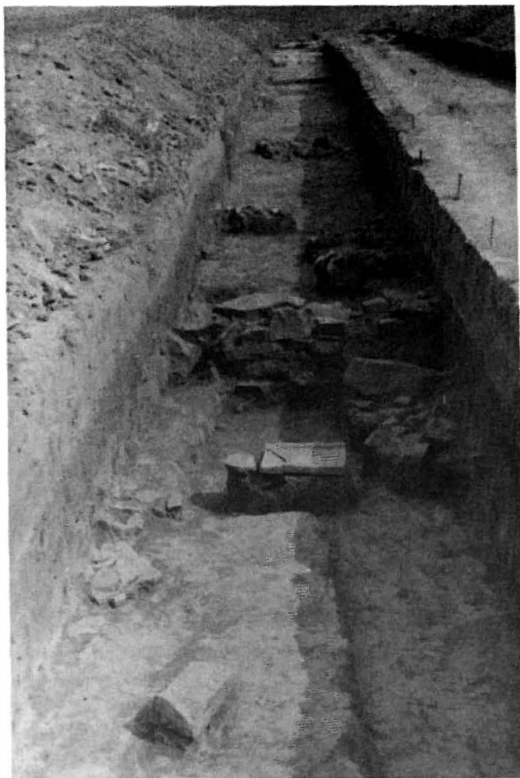

Pl. V. Locuire din sec. IV și vestigii din epoca romană târzie, S_1-A_2-B_2, carourile 8 - 11.

Pl. V. Habitation du IVe siècle et vestiges de la haute-époque romaine, S_1-A_2-B_2, cc. 8 - 11.

1

2

3

Pl. VI. Locuire de epocă romană târzie, la extremitatea vestică a secţiunilor S_1-S_{6-7}-S_7, de la stânga la dreapta: 1, 2. Detaliu al secţiunii S_4; 3. Detaliu al zonei intrării sudice, S_{6-7}-S_7.

Pl. VI. Habitation de haute-époque romaine à l'extrémité occidentale des sections S_1-S_{6-7}-S_7, de gauche à droite, la photo: 1, 2. Détail de la S_1; 3. Détail avec la zone de l'entrée méridionale, S_{6-7}-S_7.

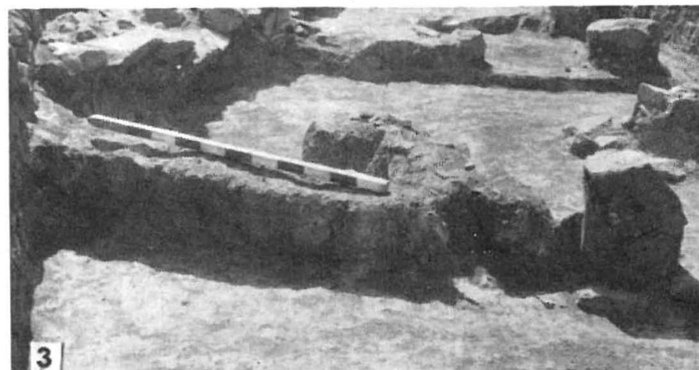

1

2

Pl. VII. Secţiunea S_6, carourile 1 - 2: pereţii tencuiţi ai interiorului unei locuinţe de epocă romană târzie.
Pl. VII. S_6, cc. 1 - 2: les parois ravalées de l'intérieur d'une habitation de haute-époque romaine.

Pl. VIII. Aspecte surprinse în timpul săpăturilor edificiului B: foto 1, jalonul este așezat lângă vestigiile altarului; foto 3, jalonul se află în partea superioară a peretelui din chirpici din faza II; foto 4, zidul estic al edificiului reconstituit în faza II, prin îngustarea peretelui.

Pl VIII. Aspects saisis pendant l'excavation de l'édifice B: photo 1, le jalon est appuyé aux vestiges de l'autel; photo 3, il se trouve dans la partie supérieure du mur en torchis de la phase II; photo 4, le mur est de l'édifice restitué dans la phase II, par le rétrécissement de la parois.

1

2

Pl. IX. 1. Zona vestică a ansamblului roman târziu cercetat în 1987. S_1-A_2-B_2, carourile 9 - 11; 2. Zona estică a ansamblului, cercetată în 1988, S_4-S_6-S_{6-7}-S_7.

Pl. IX. 1. La zone occidentale de l'ensemble de haute-époque romaine exploré en 1987, S_1-A_2-B_2, cc. 9 - 11. 2. La zone orientale de l'ensemble, explorée en 1988, S_4-S_6-S_{6-7}-S_7.

Pl. X. Vedere a *horreum*-ului. ◆ *Pl. X. Vue du* horreum.

Pl. XI. 1. Vedere de la vest a secțiunilor S_5-S_7 (de la stânga la dreapta) cu zidurile din secolele II - III; 2. Orizont de locuire din sec. IV, S_5, carourile 25 - 27.

Pl. XI. 1. Vue occidentale des sections S_5-S_7 (de gauche à droite) avec des murs des IIe - IIIe siècles; 2. Horizon habité du IVème siècle, S_5, cc. 25 - 27.

1

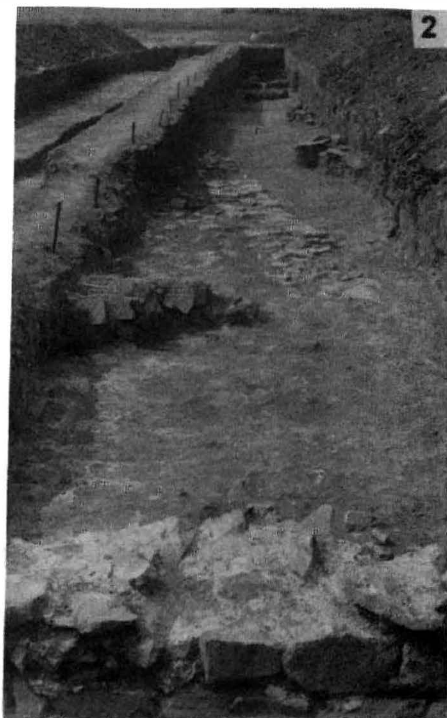

2

3

Pl. XII. Instalație pentru scurgerea apci din sec. II - III, secțiunea S_4-S_6; foto 3, zid din sec. IV suprapus peste un altul, lângă latura vestică.

Pl. XII. Installation pour l'écoulement des eaux aux IIe - IIIème siècles, S_4-S_6; photo 3, mur superposé au IVème siècle par un autre mur adossé de côté ouest.

Pl. XIII. 1. Stratigrafie surprinsă în secţiunea S_5, c. 28; 2. Locuire din sec. IV p.Chr.; 3. Magazie pentru chiupuri, S_3, carourile 7 - 9, suprapusă peste un bordei hallstattian.

Pl. XIII. 1. Stratigraphie de S_5, c. 28; 2. Habitation du IVème siècle p.Chr.; 3. Remise de jarre, S_3, cc. 7 - 9, superposant une hutte hallstattienne.

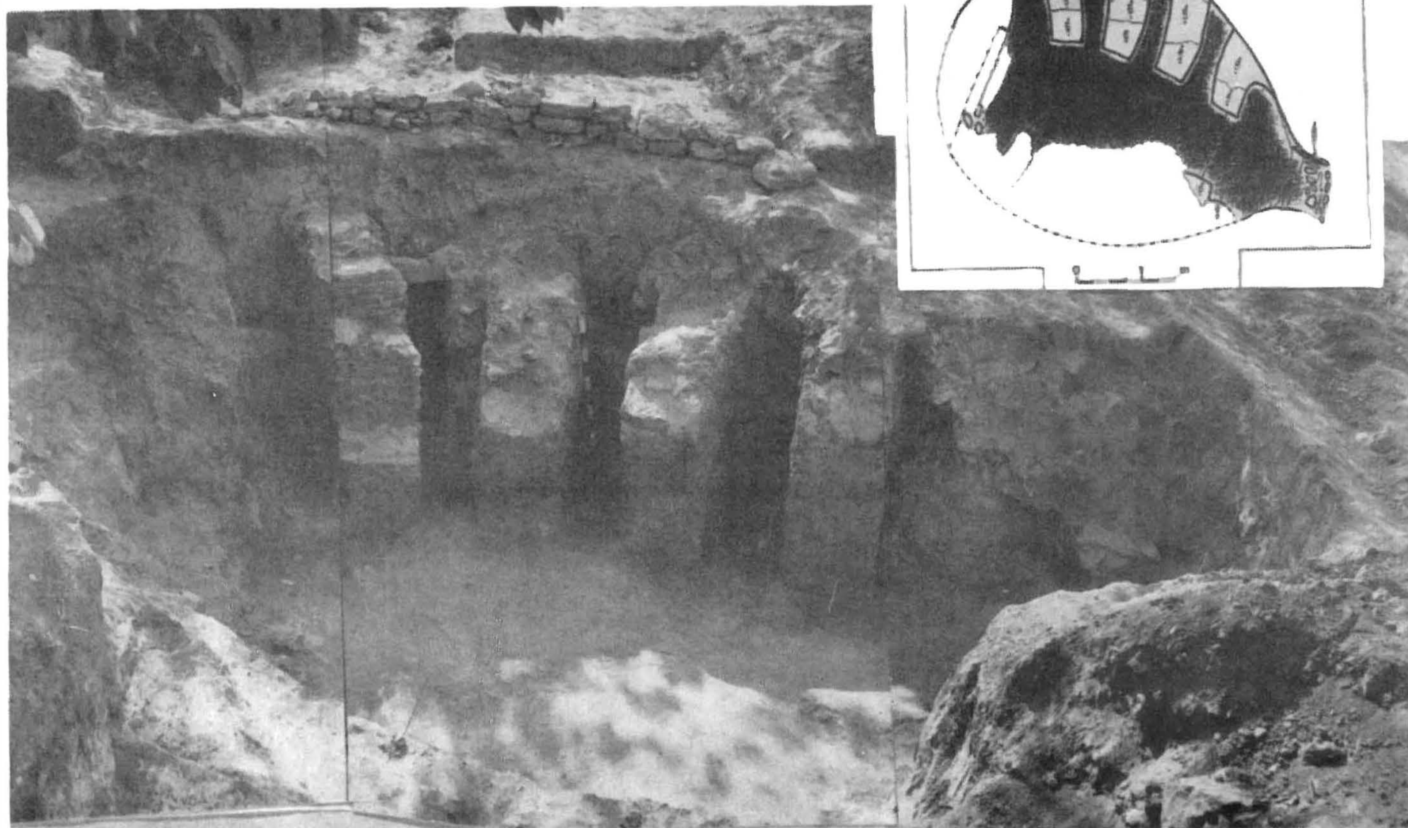

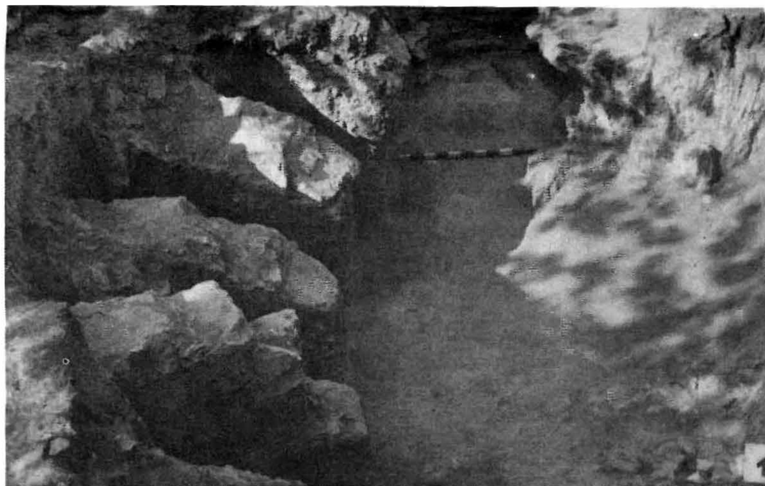

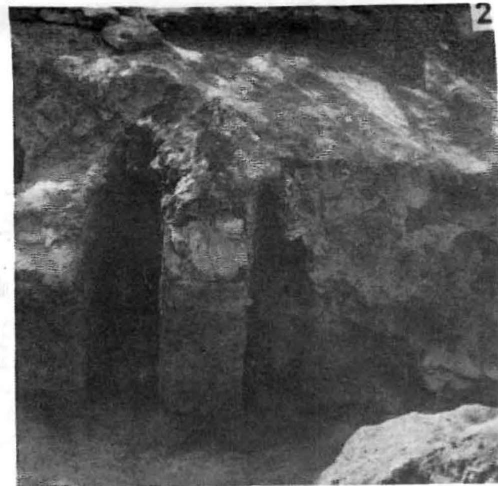
Pl. XIV. Orizont din sec. IV p.Chr., cu locuințe monocelulare.

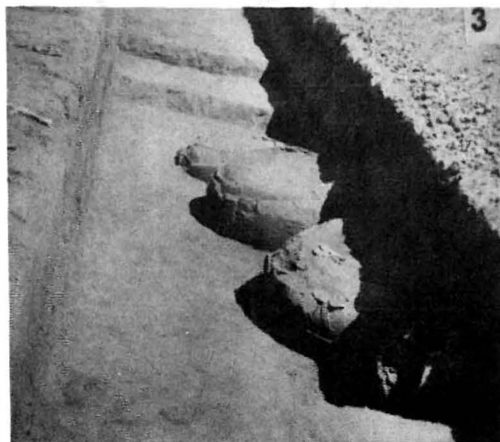
Pl. XIV. Horizon du IVème siècle p.Chr., avec des habitations monocellulaires.

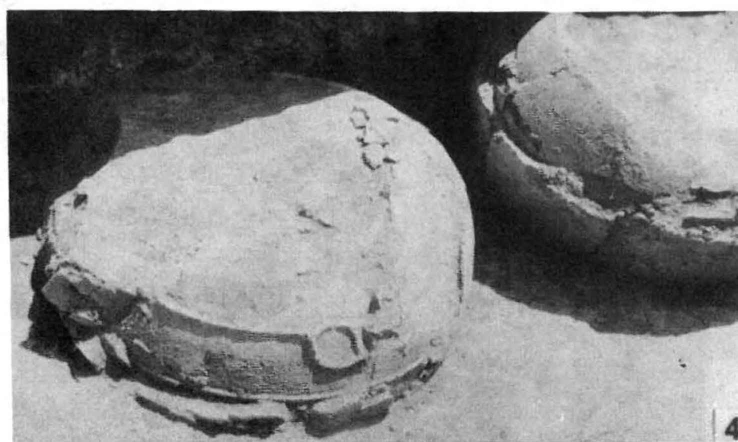

Pl. XV. Vestigiile cuptorului din secțiunea S-III, carourile 21 - 23. • *Pl. XV. Restes du four du S-III, cc. 21 - 23.*

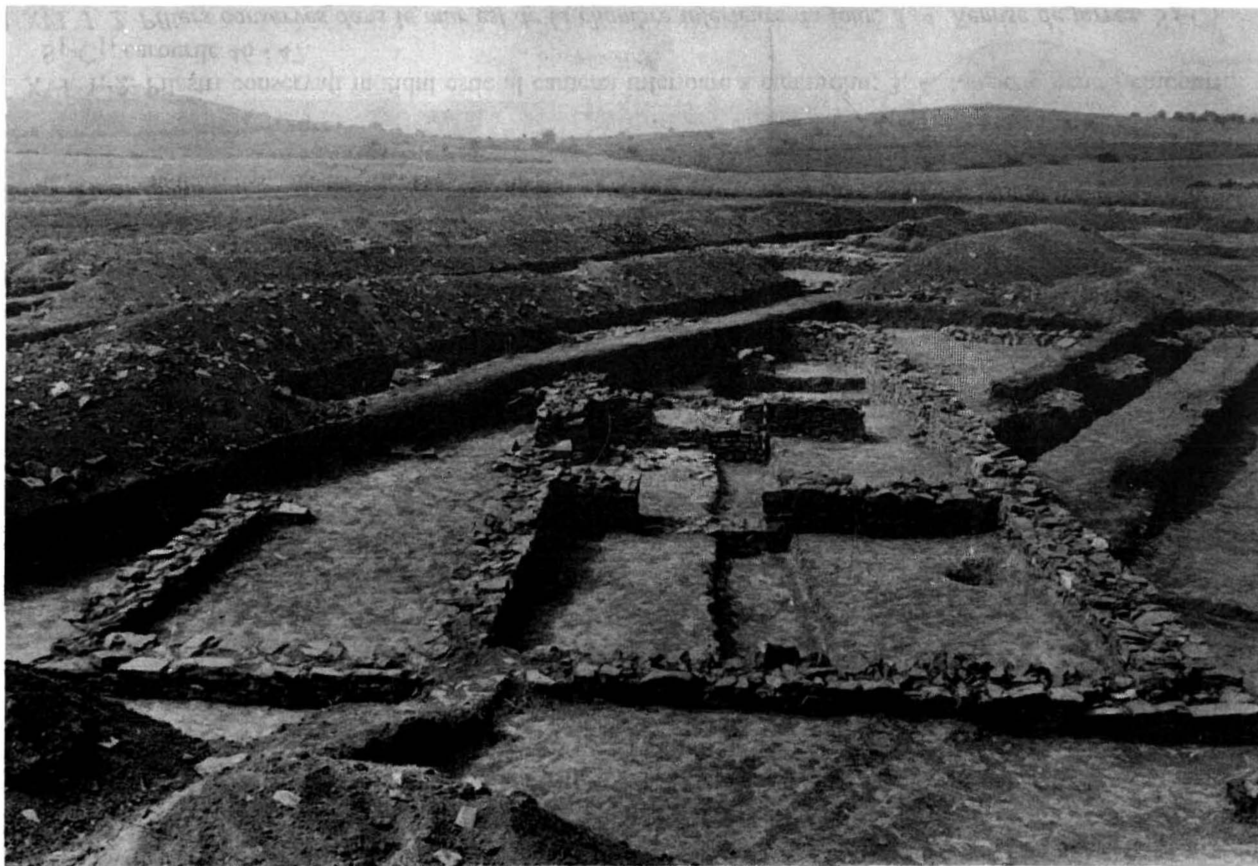

Pl. XVI. 1, 2. Pilaştri conservaţi în zidul estic al camerei inferioare a cuptorului; 3, 4. Magazie pentru chiupuri, S_1-C_1, carourile 46 - 47.

Pl. XVI. 1, 2. Piliers conservés dans le mur est de la chambre inférieure du four; 3, 4. Remise de jarres, S_1-C_1, cc. 46 - 47.

Pl. XVII. Bazilica paleocreștină de la Telița/"Amza", vedere de la est.
Pl. XVII. Basilique paléochrétienne de Telița/"Amza", vue de l'est.

Pl. XVIII. Aspecte din zona absidei, din bazilica paleocreștină; 2. Pereți și resturi ale cuptorului din sec. II p.Chr., degajate sub *presbyterium*. 3. Groapa reziduală a cuptorului.

Pl. XVIII. Aspects de la zone absidale de la basilique paléochrétienne; 2. Murs et restes d'un four du IIe siècle p.Chr. dégagés sous le presbyterium. *3. Fosse résiduelle d'un four.*

CATALOG SELECTIV DE OBIECTE DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1987

Nr. crt.	Obiectul	Determinare	Datare (sec.)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1.	Fragm. oglindă	Asemănări la Sucidava (cf. D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1978	datată cu monedă Vespasian 4/4 I p. Chr.	B_1, c. 5 (groapă menajeră) (pl. XXV, 2)	bronz laminat; decor floral executat prin ștanțare; D = 8,5/7,5 mm; g = 0,6 mm inv. 41077 (Muz.Arh.TI)
2.	Fragment inel cu capetele petrecute și înfășurate	Datat la Troesmis cu monedă Faustina I (cf. *Peuce* VIII, p. 175, pl. 19, 1); două piese identice din aur, descoperite la Noviodunum, datate în perioada Antoninilor; analogii la Mătăsaru în s. II p. (cf. Bichir, 1984, p. 166, pl. 49, 7)	II p.	B_1, c. 5 (groapă menajeră) (pl. XXV, 3)	bronz trefilat; D = 24 mm; g = 2,0 - 2,5 mm inv. 41065 (Muz.Arh.TI.)
3.	Încuietoare (= *sera*)	R. Valois, *DA*, IV, 2, p. 1241 - 1248)	II p. (în context)	S_1, c. 5 -1,55 m (bordei) (pl. XXI, 5)	bronz turnat, cu trei orificii transversale; L = 49 mm; l = 8 mm; g = 3,5 mm inv. 41062 (Muz.Arh.TI.)
4.	Ac de fibulă	În context	II p.	S_1, c. 5 -1,10 m (bordei) (pl. XXV, 4)	bronz trefilat; L = 44 mm; g = 3 mm inv. 41072 (Muz.Arh.TI.)
5.	Fragm. brățară	În context	II p.	B_1, c. 2 -1,20 m	bronz turnat; L = 87; g = 2 mm inv. 41088 (Muz.Arh.TI.)
6.	Fragm. plăsea	În context	II p.	B_2, c. 13 -1,05 m	bronz turnat; L = 75 mm; l = 32 mm; g = 3,1 mm inv. 41079 (Muz.Arh.TI.)
7.	Vârf săgeată cu 3 aripioare	Datată cu monedă Vespasian	I - II p.	S_1, c. 4 -2,80 m (la baza gropii menajere) (pl. XXVII, 2)	bronz turnat; L = 28 mm; l = 8 mm; g = 1 mm inv. 41074 (Muz.Arh.TI.)
8.	Vârf săgeată cu 3 aripioare	În context	II p.	A_2, c. 9 -0,30 m	argint turnat în tipar; L = 26; l = 7 mm; d = 7 mm; g = 1 mm inv. 41073 (Muz.Arh.TI.)
9.	Fibulă în forma literei T	D. Popescu, p. 495 (*Fibel mit scharnier-einrichtung*)	3/4 II - 1/2 III p.	A_3, c. 28 -0,70 m (edif. B) (pl. XXV, 7)	bronz turnat în tipar; resort spiralat; L = 40 mm; l = 34 mm; g = 3 mm inv. 41064 (Muz.Arh.TI.)
10.	Fibulă puternic profilată	D.Popescu, p. 492; Bichir, 1973, p. 102 (*Kraftig profilierte Fibel*)	II - 1/4 III p.	C_1, c. 46 -0,35 m (pl. XXV,5)	bronz turnat în tipar; resort spiralat; L = 63 mm; l = 25 mm;g = 6; 3 mm inv. 41060 (Muz.Arh.TI.)

1	2	3	4	5	6
11.	Portagrafă laterală de fibulă puternic profilată	D.Popescu, p 492; Bichir,1973, p.102 (*Kraftig profilierte Fibel*)	II p. 1/4 III p. Chr.	S - III, c. 23 -0,50 m	bronz turnat în tipar: L - 25 mm; l = 14 mm; g = 2; 4 mm inv. 41063 (Muz.Arh.Tl.)
12.	Clopoţel	*Peuce* VIII, p. 211, pl. 38,2 (Troesmis, c. 43 - sf. s. II - 1/4 s. III p.)	1/2 III p.	A_3, c. 26 -0,35 m (edif. B) (pl.XXI, 8)	bronz turnat; h = 53 mm; l = 40 mm; 23 mm; g - 2 mm inv. 41071; (Muz.Arh.Tl.)
13.	Ţintă ornamentală	Analogii *Buciumi*, pl. 69 - 70	II-III p.	A_2, c. 9-10 -1,25 m (locuinţă) (pl.XXVI, 6)	bronz turnat; d = 26 mm; h = 7 mm; g = 0,5-3,5mm; inv. 41054 (Muz.Arh.Tl.)
14.	Limbă de cataramă	Cele mai apropiate analogii la Jürgen Oldenstein, în *Zeitschr. Arch.* 5/1979, pl. 33, 255-257 (în dotarea trupelor auxiliare)	II - III p.	passim (pl. XXI, 9)	bronź aplatizat; L = 51 mm; l = 23 mm; g = 2 mm; inv. 40920 (Muz.Arh.Tl.)
15.	Fragment mâner	*Buciumi*, p. 115, 16, 17 (s. II - III p.)	II - III p.	passim (pl. XXIII, 4)	bronz ciocănit; L = 100 mm; l = 7 mm; g = 4 mm; inv. 40921 (Muz.Arh.Tl.)
16.	Aplică rotundă	*Zeitschr. Arch.* 5, pl. 52, 617 - 618	II - III p.	passim (pl. XXVI, 2)	bronz stanţat; d = 23 mm; g = 1,5 mm; inv. 40914 (Muz.Arh.Tl.)
17.	Cataramă cu placă (*cingulum*)	În context; E. Saglio, *DA*, I. 2, p. 1174 - 1182	II - III p.	S_1, c. 7 -0,35 m (pl. XXV, 1)	bronz turnat în tipar; L = 37 mm; l = 33 mm; g - 4 mm; inv. 40917 (Muz.Arh.Tl.)
18.	Piron (= *clavus*)	E. Saglio, *DA*, I. 1, p. 1238-1242	II - IV p.	A_2, c. 10 -0,45 (pl. XXII, 8)	bronz ciocănit; L = 77 mm, g = 6 mm; d = 14 mm, inv. 41057 (Muz.Arh.Tl.)
19.	Clopoţel	În context	II - IV p	S_1, c. 24 -0,30 m (edif. B) (pl. XXI, 7)	bronz turnat în tipar; h = 43/30mm; d = 45 mm; 30 mm, g = 2 mm; inv. 41078; (Muz.Arh.Tl.)
20.	Folie perforată	În context	II - IV p	B_1, c. 7 -0.50 m	bronz laminat; L = 90 mm; l = 46 mm; 19 mm; g = 0,5 mm; inv. 41075 (Muz.Arh.Tl.)
21.	Verigă mare	*Buciumi*, p. 76, pl. 113 (s. II - III p.)	III p (în context)	B_3, c. 23 -0,45 m (edif. B) (pl. XXI, 10)	bronz trefilat; D = 44 mm; l = 5 mm, g = 4 mm; inv. 41055 (Muz.Arh.Tl.)
22.	Verigă mică	*Buciumi*, pl. 56, 13	II - III p.	S_1, c. 36 -1,00 m (pl. XXI, 11)	bronz turnat în tipar; D = 23/18 mm; l = 3,5 mm; g = 3 mm, inv. 41052 (Muz.Arh.Tl.)
23.	Cap de ţintă	*Buciumi*, p. 69, pl. 69, 44-49 (s. II - III p.); *Gornea*, fig 50, 7, 10, 11 (s. IV p.)	III p.	S_1, c. 23 -1,25 m (pl. XXIII, 5)	bronz turnat în tipar; d = 20 mm; h = 8 mm; g = 0,5 - 2 mm inv. 41070 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
24.	Capac	În context	III - IV p. Chr.	S_1, c. 23 -0,30 m (edif. B) (pl. XXVI, 1)	bronz laminat, capăt strunjit, apucători decupate; D. = 80 mm;L = 105 mm; g = 2 mm inv. 40922 (Muz.Arh.Tl.)
25.	Brăţară	În context	III - IV p.	S_1, c. 3 (vegetal) (pl. XXV, 13)	sârmă de bronz tăiată; L = 160 mm; l = 3,5 mm; g = 1,5 - 2,5 mm inv. 41051 (Muz.Arh.Tl.)
26.	Armătură de cataramă	*Callatis*, pl. 15 - 16 (s. IV p.)	III - IV p.	passim (pl. XXVI, 10)	bronz laminat; h = 20 mm; l = 27 mm; g = 0,2 mm inv. 41086 (Muz.Arh.Tl.)
27.	Aplică rotundă	*Buciumi*, pl. 69, 53 (s. II - III p.)	III p. (în context)	S_1, c. 46 -0,90 m (pl. XXVI, 7)	bronz laminat; D = 35 mm; g = 0,4 mm inv. 41053 (Muz.Arh.Tl.)
28.	Ac de cusut (*acus*)	E. Saglio, *DA*, I, 1, p. 61 - 64	III - IV p. (în context)	S_1, c. 10 -0,80 m (pl. XXIV, 6)	bronz turnat; L = 76 mm; g = 0,5 - 1,7 mm inv. 41018 (Muz.Arh.Tl.)
29.	Fragm. brăţară	*Callatis*, p. 49 (M-124,1; M-176, 4; M-359, 2)	III - IV p.	B_1, c. 6 -1,00 m (groapă menajeră) (pl. XXV, 12)	bronz trefilat; L = 80 mm; g = 2,3 mm inv. 40919 (Muz.Arh.Tl.)
30.	Inel	*Buciumi*, pl. 63, 29 (s. II - III p.)	II - III p.	A_3, c. 23 -0,50 m (edif. B) (pl. XX, 11)	bronz ciocănit; D = 20,5 mm; l = 7 mm; g = 2 mm inv. 40915 (Muz.Arh.Tl.)
31.	Fragm. fibulă "cu capete de ceapă"	Keller, 1971, p. 37 - 41; Harhoiu, 1973, p. 321 - 322; *Callatis*, p. 36, p. 148 (*Zwiebelknopffibeln*)	3/4 IV p.	S-II, c. 13 -0,30 m (pl. XXV, 6)	bronz turnat în tipar; L = 68 mm; h = 25 mm inv. 40916 (Muz.Arh.Tl.)
32.	Fragm. fibulă "cu capete de ceapă"	Cf. supra, nr. 31	IV p.	S-III, c. 22 -1,50 m (cuptor) (pl. XXV, 8)	bronz turnat în tipar; L = 40 mm; l (resort) = 42 mm; g = 4 mm; d = 11/12 mm inv. 41058 (Muz.Arh.Tl.)
33.	Piesă vestimentară	În context	III - IV p.	A_3, c. 23 -0,40 m (edif. B) (pl. XXVI, 12)	bronz laminat și decupat; L = 28 mm; l = 26 mm; g = 2 mm inv. 40918 (Muz.Arh.Tl.)
34.	Fragm. inel cu decor	*Callatis*, pl. 25	IV p.	S_1, c. 10 -0,50 m (pl. XXV, 10)	bronz turnat în tipar; L = 47 mm; l = 3 - 4 mm; g = 3 mm inv. 41066 (Muz.Arh.Tl.)
35.	Inel de cataramă	*Callatis*, p. 42	IV p.	S_1, c. 12 -0,55 m	bronz trefilat; D = 29/16 mm; g = 2 - 4 mm inv. 41056 (Muz.Arh.Tl.)
36.	Ac de cusut cu cap decorat	Bichir, 1984, pl. 48, 8, 9, - fără decor	III p. (în context)	S_1, c. 3 -0,40 m (pl. XXIV, 6)	bronz trefilat; L = 125 mm; l = 4 mm; g = 3 mm inv. 41061 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
37.	Vârf de lance (*cuspis*)	Vlădescu, *ECR*, p. 363; *Buciumi*, pl. 58, 4 - 7; pl. 59, 2 - 4	II - III p. Chr.	A_2, c. 11 -1,30 m (pl. XXVII, 16)	fier forjat; L = 119 mm; l = 38 mm; g = 2; 7 mm; d = 22 mm inv. 41114 (Muz.Arh.Tl.)
38.	Fragm. lanţ (*catena*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950	II - III p.	S_1, c. 7 -1,00 m (groapă) (pl. XXI, 4)	fier trefilat şi sudat; L = 148 mm; l = 23 mm; g = 7 mm inv. 41128 (Muz.Arh.Tl.)
39.	Belciug de zăvor	În context	II - III p.	S_1, c. 9 -0,70 m	fier forjat; L = 76 mm; l = 40 mm; g = 8; 2 mm inv. 41125 (Muz.Arh.Tl.)
40.	Piesă de harnaşa-ment în patru colţuri	În context	II - III p.	A_2, c. 10 -0,75 m (pl. XXVI, 9)	fier turnat în tipar; L = 31 mm; l = 36 mm; g = 8 mm; d = 11 mm inv. 41116 (Muz.Arh.Tl.)
41.	Daltă (*caelum*)	R. Saglio, *DA*, I, 2, p. 808 - 810	II - III p.	S_1, c. 10 -1,00 m	fier forjat; L = 115 mm; l = 23 mm; g = 15 mm inv. 41129 (Muz.Arh.Tl.)
42.	Lamă de cuţitaş (*scalprum*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950	II - IV p (în context)	S_1, c. 7 -0,30 m	fier forjat; L = 75 mm; l = 13 mm; g = 0,4 - 3,5 mm inv. 41094 (Muz.Arh.Tl.)
43.	Lamă de cuţit (*culter*)	S. Reinach, *DA*, I, 2, p. 1582 - 1587; *Buciumi*, pl. 67, 1	II - IV p.	B_1, c 6 -0,70 m	fier forjat; L = 155 mm; l = 22 mm; g = 0,3 - 4 mm inv. 41092 (Muz.Arh.Tl.)
44.	Fragm. lamă trapezoidală	În context	II - III p.	S_1, c 18 -0,80 m	fier laminat şi pilit; L = 46 mm; l = 47 mm; g = 1 - 4,5 mm inv. 41103 (Muz.Arh.Tl.)
45.	Lamă de cuţit (*culter*)	S. Reinach, *DA*, I, 2, p. 1582 - 1587	II - III p. (în context)	S_1, c. 7 -0,75 m	fier laminat şi pilit; L = 115 mm; l = 20 mm; g = 0,4 - 2 mm inv. 41095 (Muz.Arh.Tl.)
46.	Încuietoare (*sera*)	R. Valois, *DA*, IV, 2, p. 1241 - 1248	II - IV p. (în context)	S_1, c. 8 (vegetal) (pl. XXI, 6)	fier turnat în tipar; L = 64 mm; l = 16 mm; g = 3 mm inv. 41124 (Muz.Arh.Tl.)
47.	Scoabă	În context	II - III p.	S_1, c. 7 -0,85 m	fier forjat; L = 104 mm; l = 10 mm; g = 2,2 - 6 mm inv. 41106 (Muz.Arh.Tl.)
48.	Scoabă	În context	II - III p.	S_1, c. 7 -0,85 m	fier forjat; L = 102 mm; l = 11 mm; g = 3 - 7 mm inv. 41105 (Muz.Arh.Tl.)
49.	Balama	În context	II - IV p.	S_1, c. 10 (vegetal)	fier forjat şi sudat; L = 115 mm; l = 20 mm; g = 10 mm inv. 41120 (Muz.Arh Tl.)
50.	Fragm. toartă	În context	II - IV p.	S_1, c. 10 (vegetal)	fier forjat şi laminat: L = 95 mm; l = 18 mm, g = 4,5 mm inv. 41119 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
51.	Verigă mare	În context	II - IV p. Chr.	S-III, c. 22 -0,80 m (pl. XXI, 12)	fier trefilat și sudat; D = 33/35 mm; g - 3,5 - 5 mm inv. 41121 (Muz.Arh.Tl.)
52.	Sapă (*ferrea*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950; M. Comșa, *Pontica* 13, p. 166 - 168, fig 3, 9 (s. I a. - I p.); p. 174, fig 6, 6 (s. IX p.)	III - IV p. (în context)	A_3 c. 25 -0,60 m (edif. B - niv. II) (pl. XIX, 5)	fier forjat, laminat și sudat; L = 275 mm; l = 212 mm; g - 3 mm inv. 41134 (Muz.Arh.Tl.)
53.	Vârf lance (*cuspis*)	Vlădescu, *ECR*, p. 363; *Buciumi*, pl. 59, 7 - 8; pl. 60, 9	III - IV p (în context)	A_3, c. 27 -0,50 m (edif. B) (pl. XXVII, 15)	fier forjat; L = 200 mm; l = 25 mm; g = 3 - 8 mm inv. 41131 (Muz.Arh.Tl.)
54.	Scoabă	În context	III - IV p	A_3, c. 37 -0,50 m (edif. B)	fier forjat; L = 242 mm; l = 23 mm; g = 19 mm inv. 41132 (Muz.Arh.Tl.)
55.	Piron (*clavus*) cu floare mare	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950 (în context)	III - IV p.	A_3, c. 37 -0,50 m (edif. B)	fier forjat; L 110 mm; g - 8 mm; d = 33 mm inv. 41133 (Muz.Arh.Tl.)
56.	Fragm. lanț (*catena*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950 (în context)	III - IV p.	S_1, c. 25 -0,30 m (pl. XXI, 3)	fier trefilat și sudat. L - 97 mm;l - 15 mm; g = 4 mm inv. 41123 (Muz.Arh.Tl.)
57.	Dorn	În context	II - III p.	S-II pass. (pl. XIX, 11)	fier forjat; L - 127 mm; g 6 - 7 mm inv. 41101 (Muz.Arh.Tl.)
58.	Cârlig (*uncus ferreus*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950	II - IV p.	S-II pass. (pl. XIX, 8)	fier forjat; L = 115 mm; l = 5 mm; g = 3 mm inv. 41118 (Muz.Arh.Tl.)
59.	Fragm. *stylus*	G Lafaye, *DA*, IV, 2, p 1510 - 1511	IV p	C_1, c. 47 -0,60 m	fier forjat și pilit; L = 88 mm; g - 6 mm inv. 41102 (Muz.Arh.Tl.)
60.	Vârf suliță	Analogii la Gornea, Topraichioi și Telița (La Pod), în complexe de s IV p.)	IV p	S-III, c. 11 -0,50 m (pl. XXVII, 5)	fier forjat; L = 41 mm; g 5 mm inv. 41113 (Muz.Arh.Tl.)
61.	Vârf săgeată cu aripioare late (*spiculum*)	Vlădescu, *ECR*, p 691	IV p	S_1, c 13 -0,30 m (pl. XXVII, 9)	fier turnat în tipar; L 52 mm; l - 20 mm; g = 1 - 5 mm inv. 41115 (Muz.Arh.Tl.)
62.	Verigă (inel de cataramă ?)	În context	IV p	S-III, c 12 -0,70 m (pl. XXI, 13)	fier trefilat și sudat; D 26/28 mm; g - 2 - 5 mm inv. 41122 (Muz.Arh.Tl.)
63.	Vârf suliță	Vezi supra, nr. 60	IV p	S_1, c 22 -0,40 m (pl. XXVII, 4)	fier forjat; L - 44 mm; l - 5 mm; g = 4 mm inv. 41098 (Muz.Arh.Tl.)
64.	Vârf suliță	Vezi supra, nr. 60	IV p	passim (pl. XXVII, 6)	fier forjat; L = 91 mm; g = 6 mm; d = 4 mm inv. 41096 (Muz.Arh.Tl.)
65.	Spatulă	În context	IV p	C_1, c. 47 -0,60 (pl. XXII, 7)	fier forjat și pilit; L = 88 mm; l = 42 mm; g - 5 - 11 mm inv. 41100 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
66.	Fragm. cuţit (*culter*)	S. Reinach, *DA*, I, 2, p. 1582 - 1587	III p. Chr.	S-III, c. 22 -1,50	fier laminat şi pilit; L = 84 mm;l = 19 mm; g = 0,2 - 4 mm inv. 41090 (Muz.Arh.Tl.)
67.	Cui cu capul lat, conic (*clavus*)	E. Saglio, *DA*, I, 1, p. 1238 - 1242	IV p.	S_1, c. 45 -0,45 m	fier forjat; L = 43 mm; d = 15/18 mm; g = 3; 5; 8 mm inv. 41099 (Muz.Arh.Tl.)
68.	Vârf săgeată, triunghiular şi cu peduncul	Analogii la Isaccea, Enisala şi Păcuiul lui Soare (cf. *Peuce*, IX, p. 238, 3, pl. I, 3, p. 634)	IX - X p.	passim (pl. XXVII, 14)	fier turnat în tipar; L = 49 mm; l = 14 mm; g = 5 mm inv. 41112 (Muz.Arh.Tl.)
69.	Verigă groasă, tronconică	În context	II - III p.	S_1, c. 10 -0,40 m (pl. XXVI, 11)	plumb turnat în tipar; D = 26 mm; d = 16 mm; g = 9 mm inv. 41127 (Muz.Arh.Tl.)
70.	Fusaiolă bitronconică	În context	II - III p.	S_1, c. 51 -1,00 m (pl. XXII, 3/XLVI, 4)	lut modelat cu mâna; D = 27/7 mm; h = 19 mm inv. 41136 (Muz.Arh.Tl.)
71.	Fusaiolă cu contur neregulat	În context	I - II p.	S_1, c. 5 -1,55 m (bordei)	lut modelat cu mâna; L = 36 mm; l = 32 mm; g = 12 mm inv. 40548 (Muz.Arh.Tl.)
72.	Greutate ceramică	În context	II p.	S_1, c. 5 -0,95 m	fragment cărămidă, prelucrat prin cioplire; D = 96/102; d = 27 mm; = 21 mm inv. 40760 (Muz.Arh.Tl.)
73.	Lustruitor din piatră	Analogii în complexul de prelucrare a ceramicii de la Teliţa/Valea Morilor	IV p.	S_1, c. 8 -0,50 m (pl. XXII, 5)	prelucrat dintr-un toporaş neolitic refolosit; L = 78; l = 40; g - 17 mm; inv. 41140 (Muz.Arh.Tl.)
74.	Rondelă concav-convexă	În context	III - IV p.	B_2, c. 7 -0,35 m	gresie silicioasă prelucrată; D = 40; g = 6 - 7 mm; inv. 41139; (Muz.Arh.Tl.)
75.	Spatulă os	În context	II - IV p.	passim (pl. XXII, 6)	os de bovideu prelucrat; L = 51, 5; l = 18; g = 12,5 mm; inv. 41138; (Muz.Arh.Tl.)
76.	Vârf de răşchitor	*Dinogetia*, I, p. 119, fig 50,10 - 14	X - XI p.	S-III, c. 12 -0,70 m (pl. XXXV, 3)	corn de cervideu prelucrat; L = 130; l = 54; g = 10 - 14 mm; inv. 41137 (Muz.Arh.Tl.)
77.	Fragm. brăţară sticlă	Vasiliu, *Noviodunum, 1984*, p. 129-131, pl. VII (p. 531)	XI p.	S-II, c. 11 -0,70 m (pl. XXXV, 2)	sticlă albastră trefilată; D = 63; l = 7; g = 5 mm; inv. 41141 (Muz.Arh.Tl.)
78.	Mărgică cu decor pictat	*Callatis*, 56, b	2/4 IV p.	S=III, c. 12 -0,40 m	sticlă albastră cu benzi colorate aplicate; D = 24; g = 14 mm inv. 40701 (Muz.Arh.Tl.)
79.	Pastilă emisferică	*Buciumi*, p. 91, pl. 97	III p. (în context)	S-III, c. 22 0,45 m (pl. XXIV, 13)	pastă sticlă albastră; D = 18; g = 7 mm; inv. 41142 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
80.	Gresie	În context	II - III p. Chr.	B_1, c. 2 -0,90 m	gresie nisipoasă șlefuită; L = 105; l = 38; g = 6 mm inv. 40003 (Muz.Arh.Tl.)
81.	Statuetă *Hercules*	Baumann, *RMI*/2, 1990; *Peuce*, X (I), p. 117-120; (II), p. 139	1/2 III p.	B_3, c. 24 -0,60 m (Edif. B) (pl. XXXV, 4)	marmură de Procones; H = 320 (300 + 20); l = 155 (100); g = 50 mm; inv. 40382 (Muz.Arh.Tl.)
82.	Tăbliță votivă (fragm.) *Cavalerul Trac*	Baumann, *RMI*/2, 1990	3/4 II 1/4 III p.	S_1, c. 24 -0,60 m (Edif. B) (pl. XXXV, 5)	marmură de Procones; H = 168; l = 102; g = 25 mm; inv. 43163 (Muz.Arh.Tl.)
83.	Lampă de bronz		III p. (în context)	S_1, c. 3 -0,60 m (pl.XXIII, 1 a - c)	bronz laminat și presat în tipar; L = 75; D = 60; d = 25; h - 27 mm; inv. 43711 (Muz.Arh.Tl.)

CATALOG SELECTIV DE OBIECTE DESCOPERITE ÎN AŞEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1988

Nr. crt.	Obiectul	Determinare	Datare (sec)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1.	Spatulă	În context	II - III p. Chr.	S_{8-9}, c. 46 -0,80 m sub nivelul intrării în bazilică (pl.XXII, 7)	fier forjat; L = 155; l = 17/10; g = 10/13/3 mm inv. 43150 (Muz.Arh.Tl.)
2.	Scoabă	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 46 -0,80 m sub nivelul intrării în bazilică (pl.XLII, 5)	fier forjat; L = 275; l = 10/6 g = 4/2 inv. 43151 (Muz.Arh.Tl.)
3.	Mâner	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 46 -0,80 m sub nivelul intrării în bazilică (pl.XLII, 6)	fier forjat; L = 184; l = 13/7 g = 3/5,5/4,5 mm inv. 43152 (Muz.Arh.Tl.)
4.	Fragm. zăbală	Tipuri de zăbale traco-romane, publicate în *Izvestia* - Sofia, 21/1957, 153-301; Analogii la Teliţa/Valea Morilor	II - III p.	S_6, c. 28 -0,90 m (*horreum*) (pl.XX, 14; XXXVIII, 4)	fier forjat şi trefilat; L = 100; g = 10 mm inv. 42078; (Muz.Arh.Tl.)
5.	Manşon de topor	*Buciumi*, pl. 103, 5, 7	II - III p.	S_{8-9}, c. 44 -0,60 m (pl.XXXVIII, 1)	fier forjat; L = 128; l = 30; g = 15/7 mm inv. 43156; (Muz.Arh.Tl.)
6.	Piron	*Buciumi*, pl. 107	II - III p.	S_4 c. 42 -0,60 m (pl.XLII, 3)	fier forjat; L = 170; g = 11/9 mm inv. 43155; (Muz.Arh.Tl.)
7.	Tijă mâner unealtă agricolă	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 46 -0,80 m sub niv. bazilicii	fier forjat şi laminat; L = 140; l = 29/9; g = 4/2,5 mm inv. 43158 (Muz.Arh.Tl.)
8.	Dorn (vârful spart)	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 39 - 41 -0,75 m sub niv. bazilicii (pl. XIX; 11)	fier forjat; L = 91; g = 10/3 mm inv. 43154 (Muz.Arh.Tl.)
9.	Scoabă	În context	II - III p.	S_6, c.28 -0,90 m (*horreum*) (pl.XLII, 1)	fier forjat; L = 170; g = 6/4,5 mm inv. 43153 (Muz.Arh.Tl.)
10.	Plăcuţă cu două orificii	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 39 - 41 -0,75 m (pl.XLII, 7)	fier laminat şi perforat; L = 83; l = 73; g = 2 mm inv. 43160 (Muz.Arh.Tl.)
11.	Călcâi de lance (= *spiculum*) fragm.	Vlădescu, *ECR*, p. 363 (*hasta*)	II - III p.	S_{8-9}, c. 46 -0,80 m (pl.XXXVIII, 2)	fier laminat şi sudat prin ciocănire la cald; L = 54; d = 13,5/8,5; g (vârf) = 7 mm inv. 41883

1	2	3	4	5	6
12.	Lamă trapezoidală (spatulă)?	În context	II - III p. Chr.	S_{8-9}, c. 44 -1,00 m (pl.XXXVIII, 3)	fier laminat; L = 84; l = 29/12; g = 3 mm inv. 41531 (Muz.Arh.Tl.)
13.	Piron-dălțiță	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 44 -1,00 m	fier forjat; L = 75; g = 8 mm inv. 42081 (Muz.Arh.Tl.)
14.	Folie dublă cu șase nituri	În context	II - III p.	S_4, c. 44 -0,90 m (nivel) (pl. XLIII, 3)	bronz laminat; L = 92; l = 15,5/6 mm; g = 0,5 mm inv. 41504 (Muz.Arh.Tl.)
15.	Folie cu orificii și nituri	În context	II - III p.	S_4, c. 44 -0,90 m (nivel) (pl.XLIII, 2)	bronz laminat; L = 130 mm; l = 27/23; g = 1,5 mm inv. 42082 (Muz.Arh.Tl.)
16.	Mâner de *situla* (= *armilla)*	H, Mihăescu, *SCIV*, 1/1950 (cf. Cato)	II - III p.	S_6, c. 2 -1,00 m (pl. XXIII, 2)	bronz trefilat, cu capete strunjite; l = 134; g = 2,5 mm inv. 41511 (Muz.Arh.Tl.)
17.	Torțiță	În context	III - IV p.	S_7, c. 46 -0,60 m (pl. XXIII, 4)	bronz trefilat și perforat; L = 85; l = 20; g = 3,5 mm inv. 41502 (Muz.Arh.Tl.)
18.	Inel cu capete petrecute	În context	III - IV p.	S_{8-9}, c. 44 -0,70 m (pl. XLIII, 8)	bronz laminat; L = 70; g = 3 mm inv. 41505 (Muz.Arh.Tl.)
19.	Căpăcel conic	În context	III - IV p.	S_8, c. 40 -0,70 m (pl. XXIII, 3)	bronz turnat; în interior - dop de plumb; h = 16,5; d = 21; g = 1 mm inv. 41506; (Muz.Arh.Tl.)
20.	Daltă (= *caelum)*	R. Saglio, *DA*, I, 2, p. 808 - 810; Gh. Alexandrov, *Arheologija*, Sofia, 4/1988, p. 32, fig. 6	IV p.	S_5, c. 17 - 18 -0,40 m (pl. XXXVIII, 8)	fier forjat; L = 100; l = 19,5/10,5; g = 19/4 mm inv. 41902 (Muz.Arh.Tl.)
21.	Verigă	În context	II - III p.	S_{8-9}, c. 44 -1,00 m (pl. XLI, 7)	fier trefilat unit prin forjare; d = 38/36; g = 5 mm inv. 42079 (Muz.Arh.Tl.)
22.	Crampon cu 5 ghiare	În context	II p.	S_7, c. 6 -1,45 m (pl.XX, 15; XLI, 9)	fier forjat, perforat; ghiare nituite; L = 91; l = 44; g = 8/2,5 mm inv. 42080 (Muz.Arh.Tl.)
23.	Ustensilă de pielărie cu căuș conic	Gh. Alexandrov, *Arheologiia*, Sofia, 4/1988, p. 35, fig. 10	IV p.	S_6, c. 47 -0,30 m (pl. XXXVIII, 7)	fier forjat; L = 131; l = 14, 5; g = 7/3 mm inv. 41915 (Muz.Arh.Tl.)
24.	Ustensilă de pielărie cu căuș conic	Gh. Alexandrov, *Arheologiia*, Sofia, 4/1988, p. 35, fig. 10	IV p.	S_6, c. 47 -0,30 (pl. XXXVIII, 6)	fier forjat; L = 158; d = 18/4; g = 6 mm inv. 41896 (Muz.Arh.Tl.)
25.	Cui (=*clavus)*	E. Saglio, *DA*, I, 1, 1238 (42)	IV p.	S_4, c. 45 -0,45 m (pl. XX, 2)	fier forjat; L = 45; l = 13; g = 8/2 mm inv. 41099 (Muz.Arh.Tl.)
26.	Belciug pentru zăvor	*Buciumi*, pl. 106	III - IV p. (în context)	S_{8-9} c. 46 -0,70 m (pl. XLII, 5)	fier forjat; capete nituite; L = 57; l = 14/9; g = 7 mm inv. 41914; (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
27.	Scoabă	În context	IV p. Chr.	S_{8-9}, c. 44 -0,70 m (nivel intrare) (pl. XXXIX, 2)	fier forjat, aplatizat; L = 64; l = 22/5; g = 6 mm inv. 41907 (Muz.Arh.Tl.)
28.	Cui cu capul gros, sferic	*Gornea*, 1977, fig. 55, 52 (s. IV p.)	III - IV p.	S_4, c. 26 -0,60 m (*horreum*, faza a II a) (pl. XX, 5)	fier forjat; L = 85; g = 15/5 mm inv. 41886 (Muz.Arh.Tl.)
29.	Scoabă	În context	III - IV p.	S_4, c. 26 -0,60 m (*horreum*, faza a II^a) (pl. XXXIX, 5)	fier forjat; L = 107; l = 12/5; g = 5 mm inv. 41885 (Muz.Arh.Tl.)
30.	Cataramă rotundă (= *cingulum*)	E. Saglio, I, 2, 1174-1182 (*DA*)	III - IV p.	S_5, c. 17 - 18 -0,40 m (pl. XX, 11)	fier forjat, trefilat; D = 27; g = 5/4 mm inv. 41872 (Muz.Arh.Tl.)
31.	Piron cu cap gros, conic	*Gornea*, 1977, fig. 51,61 (s. IV p.)	II - III p. (în context)	S_4, c. 44 -0,90 m (pl. XLII, 8)	fier forjat; L = 135; g = 18/7/3 mm inv. 41906 (Muz.Arh.Tl.)
32.	Cui cu floarea în formă de calotă	*Gornea*, 1977, fig. 51,61 (s. IV p.)	III - IV p. (în context)	S_{4-6}, c. 29 -0,65 m (*horreum*, faza a II^a) (pl. XX, 1)	fier forjat; L = 72; D = 15; g = 4/2 mm inv. 41080 (Muz.Arh.Tl.)
33.	Verigă lamelară	În context	IV p.	S_6, c. 45 -0,30 m (pl. XLI, 1)	fier aplatizat; lipitură la cald; D = 25/22; L = 107; l = 12; g = 3,5 mm inv. 41882 (Muz.Arh.Tl.)
34.	Ustensilă cu o muchie tăioasă	În context	IV p.	S_4, c. 30 -0,40 m (*horreum*) (pl. XXXIX, 3)	fier aplatizat; L = 73; l = 12; g = 6/2 mm inv. 41884 (Muz.Arh.Tl.)
35.	Obiect cu capetele prelucrate (*stylus* ?)	În context	II - III p.	S_5, c. 21 -1,00 m (pl. XLI, 5)	fier forjat; L = 91; g = 6/2 mm inv. 41881 (Muz.Arh.Tl.)
36.	Cheie de fier (=*clavis*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950; *Buciumi*, pl. 108-109	II - III p.	S_5, c.8 -1,40 m (pl. XXIII, 8)	fier forjat; pilit; L = 55; l = 25/14; d = 23; g = 6,5 mm inv. 41880 (Muz.Arh.Tl.)
37.	Cui cu floare pătrată	În context	III - IV p.	S_4, c. 18 -0,70 m	fier forjat; L = 73; l = 22; g = 6/4 mm inv. 41873 (Muz.Arh.Tl.)
38.	Scoabă	În context	III - IV p.	S_4, c. 18 -0,70 m (pl. XXXIX, 4)	fier forjat; L = 66; l = 12; g = 5 mm inv. 41874 (Muz.Arh.Tl.)
39.	Fragm. lamă rașchetă	În context	III - IV p.	S_{6-7}, c. 2 -0,70 m (locuință) (pl. XIX, 9)	fier forjat, aplatizat și pilit; L = 50; l = 35; g = 5 mm inv. 41918 (Muz.Arh.Tl.)
40.	Piron cu floare rotundă	*Gornea*, 1977, fig. 51-52	III - IV p.	S_5, c. 17 - 18 -0,40 m	fier forjat; L = 99; d = 20; g = 7,5/2 mm inv. 41892 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
41.	Cui cu floare pătrată	*Gornea*, 1977, fig. 51-52	III - IV p. Chr.	S_5, c. 17 - 18 -0,40 m (pl. XL, 6)	fier forjat; L = 46; l = 22; g = 3mm inv. 41887 (Muz.Arh.Tl.)
42.	Piron cu floare mare, rotundă (disc)	În context	III - IV p.	S_5, c. 17 - 18 -0,40 m	fier forjat; L = 82; d = 24/25; g = 5 mm inv. 41888 (Muz.Arh.Tl.)
43.	Cui cu floare mare, ovală	În context	III - IV p.	S_{4-6}, c. 29 -0,60 m (*horreum*, faza a II[a]) (pl. XL, 2)	fier forjat; L = 29; l = 13/10; g = 4 mm inv. 41079 (Muz.Arh.Tl.)
44.	Fibulă de fier (=*fistula ferrea) Fibel mit umgeschlagenem Fuss* (fragm.)	Kovrig, 1937 (XII, 127-128); D.V. Rosetti, *Germania*, 18/1934,p.207, fig. 1, 3; D. Popescu, *Dacia*, IX - X/1942-44, p. 504; H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950	III p.	S_4, c. 3 -1,50 m (pl. XXIV, 5 XLIV, 7)	fier forjat și trefilat - "piciorul întors pe dedesubt"; L = 74; l. portagrafei = 8; h. arc = 25 mm inv. 41876 (Muz.Arh.Tl.)
45.	Lamă plumb	În context	III p.	S_{8-9}, c. 44 -0,80 m (sub niv. bazilică) (pl. XX, 8)	plumb turnat; L = 63; l = 11/24; g = 4 mm (Muz.Arh.Tl.)
46.	Vârf săgeată dublu-piramidal (=*spiculum)*	Vlădescu, *ECR*, p. 691	III p	passim	fier forjat; L = 28; g = 5/4 mm inv. 41897; (Muz.Arh.Tl.)
46 bis	Piron cu cârlig (*uncus ferreus)*	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950	II - IV p.	passim	fier forjat; L = 89; d = 22/20; g = 7/5 mm inv. 41910 (Muz.Arh.Tl.)
47.	Suport de candelabru (trepied cu labe de animal)	Analogii în s. IV p. în Tracia - B. Nikolov, *Izvestia* - Sofia, 30/1967, 223 (11a); 229 (20b)	IV p.	S_4, c. 42 -0,45 m (pl. XXIII, 9)	bronz turnat în tipar; H = 288; l = 140; d. tijei = 13 mm inv. 41533 (Muz.Arh.Tl.)
48.	Brăzdar de plug (=*vomer)*	V. Neamțu, *La technique*,1975, 52/4,5 - Moșneni și Madara (tip 2 cu lamă triunghiulară și inel de fixare); Gh. Alexandrov, *Arheologija*-Sofia, 4/1988, 29 (2)	III p. (în context)	S_5, c. 27 -0,60 m (locuință) (pl.XIX, 4; XXXVI, 2)	fier forjat;L = 404; l = 16; g = 19,5/2 mm inv. 41527 (Muz.Arh.Tl.)
49.	Brăzdar de plug (tip daco-roman)	Tradiție dacică-vezi *SCIV*, 14, 1963, p. 151 (s. II - I a.); asemănări la Locusteni (s. II - III p.) - C. M. Tătulea, 1982, fig. 15, 3, 4	III p.	S_4, c. 40 -0,60 m (pl.XIX, 3; XXXVI, 1)	fier forjat; L = 336; lamă îngustă triunghiulară (l = 111 mm); g = 24/4 mm inv. 41526; (Muz.Arh.Tl.)
50.	Cuțitoaie cu lamă lată, triunghiulară	În context	II - III p.	S_4, c. -1 -1,10 m (pl. XIX, 2; XXXVII, 2)	fier forjat; L = 230; l = 47; g = 3/1 mm inv. 41 528; (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
51.	Cuţit de pădure cu inel la mâner (*falx silvatica*)	H. Mihăescu, *SCIV*, 1/1950; Analogii în s. IV p. pe Valea Morilor, Teliţa	II - III p. Chr. (în context)	S_5, c. 23 -0,80 m (pl. XIX, 6; XXXVII, 1)	fier forjat, laminat; L = 375; l = 52; g = 7; 1 mm; manşon l = 44; g = 5 mm inv. 41525 (Muz.Arh.Tl.)
52.	Daltă cu înmănuşare verticală	*Gornea*, 1977, p. 81, fig. 44, 10 - 57, 6 (s. IV p.)	II p. (în context)	S_7, c. 6 -1,45 m (pl. XIX, 1; XXXVII, 3)	fier laminat şi sudat prin forjare; L = 170; l = 14/17; g = 14; d = 37/25 mm inv. 41530 (Muz.Arh.Tl.)
53.	Vârf săgeată cu nervură mediană (=*spiculum*)	Vlădescu, *ECR*, p 691 *Gornea*, 1977. p. 48, 24 - 26	III - IV p.	S_6, c. 41 vegetal (pl.XXVII, 3)	fier forjat; L = 61; l = 8; g = 4 mm inv. 41901 (Muz.Arh.Tl.)
54.	Vârf suliţă dublu-piramidal cu tijă lungă	*Gornea*, 1977,48, 19 - 21; 47, 18 - 19; analogii la Teliţa / La Pod şi Topraichioi, în complexe de s. IV p.	III - IV p.	S_8, c. 25 -1,00 m (pl. XXVII, 7)	fier forjat; L = 100; l = 10; g = 7/3,5 mm inv. 41871 (Muz.Arh.Tl.)
55.	Vârf suliţă, piramidal, cu tijă lungă	*Buciumi*, 1972, pl. 62, 15	II - III p.	passim (pl. XXVII, 8)	fier forjat; L = 90; g = 5/2 mm inv. 41109 (Muz.Arh.Tl.)
56.	Cheiţă-inel (=*anulus*)	Gudea, *Acta - Zalău*, 1981, p. 195; piesă identică la Novae - cf. *Izvestia*-Sofia, 1974; E.Saglio, *DA*, I, p. 293-296	IV p.	S_8, c. 43 -0,60 m (bazilica) (pl. XXIII, 6)	bronz turnat în tipar; L = 27; l = 15/9; d = 20; g = 4/1,5 inv. 41503 (Muz.Arh.Tl.)
57.	Fusaiolă plată, discoidală	În context	II - III p.	S_{6-7}, c. 2 -0,80 m (pl. XLVI, 2)	lut modelat cu mâna; ardere reducătoare; D = 34; g = 13 mm inv. 41518 (Muz.Arh.Tl.)
57. bis	Fusaiolă plată, ovală	În context	III - IV p.	S_7, c. 31 -0.55 m (*horreum*, faza a II[a]) (pl.XLVI, 2)	lut ars la roşu; cărămidă prelucrată; D = 40/36; d = 9; g = 11 mm inv. 41517 (Muz.Arh.Tl.)
58.	Fusaiolă inelară	În context	III - IV p.	S_4, c. 42 -0,60 m (pl. XLVI, 3)	lut ars la roşu; cărămidă prelucrată; D = 10; g = 11 mm inv. 41520 (Muz.Arh.Tl.)
59.	Pastilă de sticlă	În context	III - IV p.	S_{10}, c. 44 -0,40 m (pl. XXIV, 12)	pastă de sticlă alburie; turnată; D = 25; g = 7 mm; inv. 41523
60.	Pastilă de piatră	În context	IV p.	S_4, c. 30, vegetal (*horreum*) (pl. XXIV, 8)	rocă neagră, şlefuită; D = 28; g = 8,5 mm inv. 41522 (Muz.Arh.Tl.)
61.	Fibulă în T, cu resortul spiralat şi piciorul întors pe dedesubt *Fibel mit umgeschlagenem Fuss*	Kovrig, gr. 11; Almgren, gr. 6; Patek, 1942, J-1 (XXVI, 4, 5, 6, 9, 14); D. Popescu, *Dacia*, 1942-44, 503.	II - III p.	S_5, c. 10 -1,50 m (pl. XXIX, 4)	bronz laminat şi trefilat; decor incizat pe arc şi picior; L = 45 (L ac = 30) mm; L portagrafă = 15 mm; L resort = 20 mm inv. 41513 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
62.	Fibulă cu "capete de ceapă" *(Zwiebelknopffibeln)*	D. Popescu, 499 (8); Keller, 1971, tip 3 B. Piese similare la *Callatis*, p. 35, pl. XIV (p.148, pass.2)	3/4 IV p. Chr.	S_8, c. 34 -0,35 m (pl.XXIV, 3)	bronz turnat în tipar; decor pe arc, picior şi resort; L = 64; l(resort) = 46; h = 22; l = 9/7/3; d = 11/9 mm inv. 41512 (Muz.Arh.Tl.)
63.	Fibulă cu "capete de ceapă" *(Zwiebelknopffibeln)*	D. Popescu, 501 (9, 92); Kovrig, gr. 13; Keller, 1971, tip 3 B; piese similare la *Callatis*, p. 35, pl. XIV (p. 148, pass.2)	3/4 IV p.	S_6, c. 38 -0,60 m (pl.XXIV, 1)	bronz turnat în tipar; decor pe arc şi picior; L = 67; L resort = 45 mm; h = 22; l = 9/7/3; d = 10 mm; g = 6 mm inv. 41501; (Muz.Arh.Tl.)
64.	Greutate ceramică	În context	II - III p.	S_9, c. 42 -0,70 - 0,90 m (pl. XLVII, 3)	argilă micacee, bej-cărămizie; fragm. ţiglă prelucrată; D = 90/85; d = 15; g = 26 mm
65.	Fusaiolă ceramică	În context	II - III p.	S_8, c. 41 - 44 -0,70 m (pl. XLVII, 6)	argilă cărămizie cu concreţiuni calcaroase; cărămidă prelucrată; D = 44; d = 10/6; g = 9 mm
66.	Fusaiolă în curs de prelucrare	În context	II - III p.	S_4, c. 23 -0,80 m (pl. XLVII, 7)	argilă micacee, cărămizie; fragm. cărămidă prelucrată; L = 50; l = 44; g = 18,16 mm
67.	Fusaiolă ceramică	În context	III p.	S_5, c. 43 -0,70 m (pl. XLVII, 4)	argilă micacee, cărămizie; fragm. ţiglă prelucrată; L = 30; l = 27; d = 7 mm
68.	Frecător ceramic	În context	II - III p.	S_9, c. 40 -0,70 m (pl. XLVII, 1)	argilă poroasă, micacee, cărămizie; fragm. toartă de amforă prelucrat; L = 84; l = 54; g = 36 mm
69.	Greutate ceramică	În context	II - III p.	S_5, c. 22 -0,90 m (pl. XLVII, 8)	argilă micacee, brun-cărămizie (violacee); fragm. ţiglă prelucrată; D = 110; d = 9; g = 28 mm
70.	Greutate ceramică	Popilian, *CRO*, pl.17	III - IV p.	S_6, c. 49 -0,40 m (pl. XLVII, 5)	argilă densă, micacee, cărămizie; fragm. ţiglă prelucrată, forme neregulate; L = 115; l = 105; d = 15 (5) mm
71.	*Mortarium* piatră (fragm. partea super.)	S.J. Greep, 1988, p. 89 - 90, fig. 38,1	I - II p.	S_4, c. 46 -0,70 m (pl. LXIV, 12)	marmură; cioc rectangular cu jgheab tronconic, uşor adâncit; h = 50; D = 180; g = 18 mm
72.	*Butelia* piriformă (fragm. bază)	Morin-Jean, p. 79, fig. 26	III - IV p.	S_8, c. 43	sticlă verzuie cu bule; db = 60; g = 2 (6) mm
73.	Carafă (fragm. toartă)	Ibidem, p. 119, fig. 61	III - IV p.	S_8, c. 43 (pl. LX, 4)	sticlă alb-verzuie cu filandre; L = 70; l = 60; g = 5 (10) mm.

CATALOG SELECTIV DE CERAMICĂ DESCOPERITĂ ÎN AŞEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1987

Nr. crt.	Obiectul	Determinare	Datare (sec)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1.	Ceaşcă (fragment)	Babadag II b Seb. Morintz, *MCA*, 1986	IX a. Chr.	S_2, c. 8 -1,75 m (gr. menajeră) (pl. L, 1)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; H = 61; d = 84/92/50; g = 4 - 6 mm inv. 40517 (Muz.Arh.Tl.)
2.	Castronaş (fragment)	Babadag II b - III Seb. Morintz, *MCA*, 1986	IX - VIII a	S_2, c. 8, -1,80 - 2,25 m (gr. menajeră în bordei) (pl. L, 2)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; H = 45; dg = 140; g = 7 mm inv. 40698 (Muz.Arh.Tl.)
3.	Cană cu două toarte (fragment)	Babadag III M. Irimia, *MCA*, 1986 (Gura Canliei); *Pontica* 7/1974 (Rasova)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,75 - 1,00 m (bordei) (pl. L, 12)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru lustruit; H = 100; d = 120; dg = 110; g = 6 - 8 mm; inv. 40 513 (Muz.Arh.Tl.)
4.	Căniţă cu o toartă (fragment)	Babadag III	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,70 m (bordei) (pl. L, 9)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru; H = 40; dg = 60; g = 3 - 5 mm; inv. 40711 (Muz.Arb.Tl.)
5.	Ceaşcă - bitronconică (fragment)	Babadag II b - III	IX - VIII a. (în context)	S_2, c. 8, -1,80 - 2,25 m (gr. menajeră în bordei) (pl. L, 8)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru-brun; H = 52; d = 64;dg = 50; g = 4; 7 mm; inv. 40699 (Muz.Arb.Tl.)
6.	Ceaşcă cu corpul bombat	Babadag III *Materiale* 1/1953 (Stoicani)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,75 - 1,00 m (bordei) (pl. L, 3)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru-cafeniu; H = 59;d = 87/92/32; g = 6; 8 mm; inv. 40514 (Muz.Arb.Tl.)
7.	Ceaşcă emisferică	Babadag III *Materiale* I/1953 (Stoicani)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,75 - 1,00 m (bordei) (pl. L, 4)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru-cafeniu; H = 72; d = 90/29; g = 3; 6 mm; inv. 40516 (Muz.Arb.Tl.)
8.	Vas strecurătoare cu o toartă (fragment)	Babadag III	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -1,80 - 2,25 m (gr. menajeră în bordei) (pl. L, 7)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip bej-cărămiziu; H = 55; dg = 122; g = 6; 9 mm; inv. 40697 (Muz.Arb.Tl.)
9.	Bol emisferic (fragment)	Babadag III *Materiale* I/1953 (Stoicani); *Pontica* 7/1974 (Rasova)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,75 - 1,00 m (bordei) (pl. L, 5)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru; H = 43; d = 127; g = 5; 6 mm; inv. 40512 (Muz.Arb.Tl.)

1	2	3	4	5	6
10.	Vas bitronconic bombat (fragment)	Babadag III *Materiale* I/1953 (Stoicani); *MCA*, 1986 (Babadag)	VIII - VII a. Chr.	S_2, c. 8, -0,75 - 1,00 m (bordei) (pl. L, 13)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; slip negru; H = 67; d = 111/139;g = 5 mm; inv. 40515 (Muz.Arh.TI.)
11.	Oală bitronconică (fragment)	Babadag III (în context)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,70 m (bordei) (pl. LI, 6)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; pastă grosieră; slip negru lustruit; D = 198/100; g = 10; 12 mm; inv. 40702 (Muz.Arh.TI.)
12.	Oală cu pereți ușor arcuiți	Babadag III (în context)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -1,00 m (bordei) (pl. LI, 5)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; pastă grosieră; slip cărămiziu; brâu organic alveolat; H = 120;d = 17; g = 10; 16 mm inv. 40703 (Muz.Arh.TI.)
13.	Ataș de oală	Babadag III (în context)	VIII - VII a.	S_2, c. 8, -0,70 m (bordei) (pl. L, 11)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; pastă grosieră; slip bej; H = 120; l = 65; g = 11 mm; inv. 40706 (Muz.Arh.TI.)
14.	Ceașcă bitronconică	I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, pp. 45 - 46, pl. VIII, 13 (Cristești) - sec. VI - V î.e.n. *Materiale* I/1953 (Stoicani - necropola)	VII - VI a. (în context)	S_1, c. 12, -0,80 m (gr. menajeră) (pl. L, 6)	lut lucrat cu mâna; ardere reductoare; angobă brun-cafenie; H = 35; d = 55/60/21; g = 3; 5 mm; inv. 40549 (Muz.Arh.TI.)
15.	Picior de amforă	I.V. Zeest, *MIA*, 83/1960, p. 115, tip. 66 (sec. I e.n.); V. Căpitanu, *Carpica*/1976, fig. 36, 2 (a II-a 1/2 a sec. I e.n.); A. Opaiț, *Peuce*, VIII/1980, p. 300, pl. VI, 1 (Dinogetia, sf. sec. I e.n.)	3/4 I p. Chr.	S_1, c. 5, -0.95 m (bordei) (pl. LXVIII, 2)	lut lucrat la roată; ardere oxidantă; pastă bej, angobă roz-gălbuie;H = 117; dh = 37; g = 8 mm; inv. 40755 (Muz.Arh.TI.)
16.	Amforă (fragment, partea inferioară)	Zeest, tip. 66; Opaiț, tip VI A_1	I - II p.	A_3, c. 27, -0.50 m (Loc. B) (pl. LXVIII, 3)	lut lucrat la roată; pastă cărămizie; angobă alb-gălbuie; H = 140; db = 28; g = 3; 8; 20 mm; inv. 40941 (Muz.Arh.TI.)
17.	Amforă (fragment cu ataș, partea superioară)	A. Opaiț, *Peuce* VIII, p. 297, pl. IV (sec. I - II p.)	I - II p.	S_1, c. 5, -2,35 - 2,70 m (gr. menajeră în bordei) (pl. LXVII, 5)	lut lucrat la roată; argilă fină roz; angobă roz-gălbuie; H = 150; d = 120; g = 5; 7 mm; inv. 40928 (Muz.Arh.TI.)

1	2	3	4	5	6
18.	Fragment gură de amforă	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 296, pl. IV, tip. III	II p. Chr.	B_2, c. 10-11 -0,80 m (pl. LXVII, 4)	lut lucrat la roată; argilă fină roşie; angobă alb-gălbuie; H = 81; dg = 126; g = 3; 5 mm; inv. 40959 (Muz.Arh.Tl.)
19.	Amforă (fragment bază)	I.V. Zeest, p. 115, tip. 82 (pl. 34, 82 - sec. II - III p.)	II - III p.	S_1, c. 5, -0,95 m (bordei) (pl.LXVIII, 6)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie, angobă roz; H = 135; db = 20; g = 12; 26 mm; inv. 40762 (Muz.Arh.Tl.)
20.	Amforă (fragment gură)	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 293, pl. II, 4 (Capaclia), sec. III p)	II - III p. (în context)	S_1, c. 5, -1,50 m (bordei) (pl. LXVII, 12)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie, vopsea roşie; H = 44; L = 63;l = 58; dg = 88; g = 5;10 mm; inv. 40925 (Muz.Arh.Tl.)
21.	Fund de amforă	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, pp. 296 - 297, pl. IV, 3, tip III A	II - III p.	A_3, c. 22, -0,60 - 0,80 m (Loc. B.) (pl. LXVIII, 8)	lut lucrat la roată; pastă densă, rugoasă, cărămizie; angobă la culoare; H = 135; db = 10; g = 10; 35 mm; inv. 40991 (Muz.Arh.Tl.)
22.	Gât de amforă	A. Opaiţ, *SCIVA*, 3/1987, p. 255, fig. 6, 4 a, b	II - III p.	A_3, c. 28, -0,70 m (pl.LXVII, 10)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie; angobă la culoare; H = 150; l = 95; d = 90; g = 9; 14; inv. 40931 (Muz.Arh.Tl.)
23.	Gât de amforă	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, pp. 298 - 299, pl. V, 1 (Troesmis - sec. II - III p.)	II - III p.	A_3, c. 27, -0,50 m (Loc. B) (pl. LXVII, 3)	lut lucrat la roată; argilă densă bej-rozie, angobă cărămizie; H = 177;dg = 68/70; g = 7 mm; inv. 40942 (Muz.Arh.Tl.)
24.	Amforă (fragment de gât cu ştampilă ΘΕΑ(Σ)	Gh. Popilian, *CRO*, 1967, pp. 41 - 43 şi pl. XV	3/4/ II - III p.	B_1, c. 4, -0,75 m (pl. LXVII, 8)	lut lucrat la roată; argilă fină bej-gălbuie; angobă la culoare; H = 65; L = 120; g = 4; 9 mm inv. 40550 (Muz.Arh.Tl.)
25.	Gât de amforă cu ştampilă ΕΥΤΥΧΙ	Gh. Popilian, *CRO*, p. 45, pl. XVI, 2, tip. 6	III p.	B_3, c. 25, 0,50 m (Loc. B) (pl. LXVII, 2)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie; angobă bej-cărămizie; H = 185; dg = 145/135; g = 11 mm; inv. 40553 (Muz.Arh.Tl.)
26.	Fragment gură amforă	A. Opaiţ, *SCIVA*, 3/1987, pp. 250 - 251 şi fig. 5, 3 (Knossos sec. III - începutul sec. IV p.)	III - 1/4 IV p.	A_3, c. 22, -0,60 - 0,80 m (Loc. B) (pl. LXVII, 7)	lut lucrat la roată; argilă densă, bej-cărămizie; argilă la culoare; H = 55; dg = 156; 25 mm; inv. 40990 (Muz.Arh.Tl.)
27.	Bază de amforă (cu buton)	Analogii la Topraichioi de la sfârşitul sec. IV şi în sec. V p.	4/4 IV p.	A_3, c. 27, -0,65 m (Loc. B) (pl. LXVIII, 9)	lut lucrat la roată; argilă densă, bej-cărămizie; angobă roz; H = 35; db = 40; g = 12; 24; inv. 40953 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
28.	Ulcior (fragment gură)	A. Rădulescu, *Pontica*, VIII/1975, tip 16 B. cu două toarte - sec. III e.n.; G. Simion, *Peuce*, , IX/1984, p. 497, pl. XIII, 2 (cu o toartă - identic - sec. II e.n.)	II p. Chr.	S_1. c.5, -0,95 m (bordei) (pl. LIX. 6)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie; vopsea roșie; H = 45; dg = 75; g = 4 - 5 mm; inv. 40751 (Muz.Arh.Tl.)
29.	Bază de ulcior	Gh. Popilian, *CRO*, p. 97, tip 2 c (prima jumătate a sec. III e.n.)	II - III p.	A_3, c. 28, -0,70 m (pl. LXIII b, 14)	lut lucrat la roată; pastă nisipoasă bej-rozie, angobă la culoare; H = 23; db = 39; g = 3 - 5 mm; inv. 40936 (Muz.Arh.Tl.)
30.	Gât de ulcior	H.S. Robinson, *The Athenian Agora*, V; L-43 (sec. IV e.n.) M-213 (începutul sec. IV e.n.)	IV p.	B_3, c. 24, -0,90 m (Loc. B) (pl. LIX, 8)	lut lucrat la roată; argilă fină bej-cărămizie; vopsea brună; H = 64; d = 34; g = 3 mm; inv. 40948 (Muz.Arh.Tl.)
31.	Ulcior (fragment gură)	Analogii pe valea Morilor - Telița/villa sec. IV e.n. (cf. V.H. Baumann)	IV p.	B_3, c. 25, -0.40 m (Loc. B) (pl. LIX, 7)	lut lucrat la roată; argilă densă bej-rozie; vopsea brun-roșcată; H = 35; d = 62; g = 4; 9 mm; inv. 40949 (Muz.Arh.Tl.)
32.	Bază de ulcior	C. Preda, *Callatis*, 1980. (sec. IV e.n.)	III - IV p. (în context)	S_1, c. 4, -0,70 - 0,90 m (pl. LXIII b, 10)	lut lucrat la roată; argilă fină bej; vopsea brună; H = 48; db = 38; l = 122; g = 3 mm; inv. 40982 (Muz.Arh.Tl.)
33.	Gât de cană	H.S. Robinson, *op. cit.*, M-115 (începutul sec. III e.n.)	1/4/ III p.	B_3, c. 13, -1,05 m (pl. LIX, 5)	lut lucrat la roată; argilă densă, cărămizie, vopsea brun-roșcată; H = 65; dg = 120; g = 5,15 mm inv. 40969 (Muz.Arh.Tl.)
34.	Opaiț	C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, p. 70, tip. XX, nr. 238 - 239 (sec. II e.n.); *Histria* VI, p. 102, nr. 72 și pl. 6 (72) cf. Th. Bruneau, *Les lampes* (Delos), XXVI, Paris, 1965 pl. 31, 4648 - 4659 (Corinth - sec. I - II e.n.)	I - II p.	A_3, c. 28, -0.30 m (pl. LIX, 1)	lut prelucrat în tipar; cărămiziu, vernis roșu; H = 26; d = 58; db = 25; L = 76; g = 3 - 4 mm; inv. 40551 (Muz.Arh.Tl.)
35.	Opaiț (fragment)	C. Iconomu, *Opaițe*, tip. XX	II p.	A_2, c. 10, -1,15 m (Loc. A) (pl. LIX, 2)	lut prelucrat în tipar; argilă bej; vernis brun-roșcat; H = 125; d = 55; db = 28; g = 1,5; 5 mm; inv. 40547 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
36.	Castron (fragment bază)	J.N. Hayes, *LRP*, London, M 72, pp. 319 - 321; Form (fig. 64.). Analogii la Capaclia la sf. sec. II e.n. - cf. V.H. Baumann, *FRD*, p. 158 și fig. 57, 3	2/4 II p. Chr. (a. 150 - 200 p.) (Pergam)	B_2, c. 13, -1,05 m (Loc. A) (pl. LIX, 14)	lut lucrat la roată; pastă fină roșu-vineție; vernis roșu; Db 100; h 34; g 8; 12 mm; inv 40966 (Muz.Arh Tl.)
37.	Castron (fragment bază)	J.N. Hayes, *LRP*, London, M 72, pp. 319 - 321; Form (fig. 64.). Analogii la Capaclia la sf. sec. II e.n. - cf. V.H. Baumann, *FRD*, p. 158 și fig. 57, 3	2/4 II p. (a. 150 - 200 p.)	S_1, c. 5, -1,20 m (bordei) (pl. LIX, 13)	lut lucrat la roată; pastă densă, fină, bej-cărămizie; vernis roșu; Db 108; h 22; g 6; 14 mm; inv. 40777 (Muz.Arh.Tl.)
38.	Castron (fragment bază)	J.N. Hayes, *LRP*, London, M 72, pp. 319 - 321; Form (fig. 64.). Analogii la Capaclia la sf. sec. II e.n. - cf. V.H. Baumann, *FRD*, p. 158 și fig. 57, 3	2/4 II p. (a. 150 - 200 p.)	A_2, c. 10, -1,15 m (Loc. A) (pl. LIX, 11)	lut lucrat la roată; pastă densă, vineție; vernis roșu; Db - 96; h 21; g 3; 9 mm; inv. 40545 (Muz.Arh Tl.)
39.	Castron (fragment partea superioară)	L.F. Silanțeva, *MIA*./rev. 85/1958, pp 285 - 286, fig. 1 și 3 (Panticapaion - sec. I e.n.); Gh. Bichir, *Geto-dacii*, 1984, p. 139, pl. XVIII (Scornicești), p. 140, pl. XIX (Mătăsaru) - sec. II - III e.n	II p.	S_1, c. 2, -2,40 m (gr. menajeră) (pl. LVII, 3)	lut lucrat la roată; pastă densă, cenușie; angobă la culoare; D 269; dg 264, d 7; g 8; 9 mm; inv. 40524 (Muz.Arh Tl.)
40.	Castron (fragment partea superioară)	Gh. Popilian, *CRO*, tip 5, în special nr. 789	II p	S_1, c. 2, -2,40 m (gr. menajeră) (pl. LXII, 4)	lut lucrat la roată; pastă nisipoasă, cărămizie; angobă bej; H 57; dg 146; g - 4; 7 mm. inv. 40539 (Muz.Arh Tl.)
41.	Castron (fragment partea superioară)	în context	II p	S_1, c. 5, -1,50 m (bordei) (pl. LXII, 1)	lut lucrat la roată; pastă fină, densă, cărămizie; vernis roșu-brun; H 28; D 189; dg 174; g 3; 4 mm. inv 40891 (Muz Arh.Tl.)
42.	Castron (fragment partea superioară)	Gh. Popilian, *CRO*, tip 1 c, pp 118 - 119	2/4 II p.	B_2, c. 13, -1,05 m (pl. LVII, 7)	lut lucrat la roată; pastă nisipoasă bej-cărămizie; angobă la culoare; H 42; dg 225; g 5; 9 mm; inv. 40971 (Muz.Arh Tl.)

1	2	3	4	5	6
43.	Castron (fragment partea superioară)	Hayes, *op. cit.*, Form 3 (fig. 64, p. 321 - tip comun între 150 - 250 e.n.). Analogii pe *valea Capadia* (cf. V.H. Baumann, *FRD*, pl. 56, 1)	II - III p Chr.	B_2, c. 10 - 11, -0,80 m (Loc. A) (pl. LVII, 14)	lut lucrat la roată; argilă fină, roz; vernis roșu de bună calitate; H = 38; dg = 153; g = 4; 12 mm; inv. 40960 (Muz.Arh.Tl.)
44.	Castron	Gh. Bichir, *op. cit.*, pl. XXVIII (Mătăsaru - sec. II - III p)	II - III p	S_1, c. 5, -2,35 m (gr. menajeră) (pl. LVII, 5)	lut lucrat la roată; pastă fină, nisipoasă, cenușie; angobă la culoare; H = 70; dg = 36; db = 72; g = 6,8 mm; inv. 40543 (Muz.Arh.Tl.)
45.	Castron (fragment gură)	B. Mitrea, C. Preda, *Necropolele din sec. IV e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 310, fig. 162, 14 (desen). Analogii pe valea Morilor la Telița, în sec. IV p.	IV p.	A_3, c. 22, -0,60 - 0,80 m (Loc. B)	lut lucrat la roată; pastă fină, nisipoasă, cenușie; angobă neagră, parțial lustruită; H = 38; l = 120; dg = 290/235; g = 6 mm; inv. 40989 (Muz.Arh.Tl)
46.	Farfurie (fragment partea superioară)	Robinson, *Peuce*, VIII, G-191 (sec. I - II e.n.) și I-22 (începutul sec. III e.n.); A. Opaiț, *Peuce, VIII*, p. 349, pl. XV, 13 (1/2 sec. II e.n.)	II p.	S_1, c. 5, -0,95 m (nivelare)	lut lucrat la roată; pastă bej-cărămizie, rugoasă; vopsea roșie; H = 40; dg = 220; g = 7mm; inv. 40753 (Muz.Arh.Tl.)
47.	Farfurie (fragment partea superioară)	A. Opaiț, *op. cit.*, p. 349, pl. XV, 12 (1/2 sec. II e.n.)	II p.	S_1, c. 5, -0,95 m (nivelare) (pl. LVII, 12)	lut lucrat la roată; pastă densă, nisipoasă, brun-cărămizie; H = 35; dg = 290; g = 9; 12 mm; inv. 40754 (Muz.Arh.Tl.)
48.	Farfurie (fragment partea superioară)	Analogii la Niculițel (villa - sec. II - III e.n.) - cf. V.H. Baumann, *Peuce*, VIII, p. 401	II - III p	A_3, c. 28, -0,70 m (Loc. B) (pl. LVII, 4)	lut lucrat la roată; pastă densă, bej; vopsea roșu-maronie; H = 30; dg = 285; g = 6,5; 10 mm; inv. 40934 (Muz.Arh.Tl.)
49.	Farfurie (fragment partea superioară)	*Materiale*, II, 1956, p. 169, fig. 105, 4 (Costești - sec. II - III e.n.); A. Opaiț, *op. cit.*, p. 349, pl. XV, 12, 13 (sec. II p.)	II - III p.	S_1, c. 5, -0,60 m (pl. LVII, 10)	lut lucrat la roată; pastă densă, brun-cărămizie; angobă cenușie; H = 30; dg = 285; g = 6,5; 10 mm; inv. 40895 (Muz.Arh.Tl.)
50.	Farfurie (fragment partea superioară)	A. Opaiț, *op. cit.*, p. 339 și pl. XIV, 3 (sfârșitul sec. II - începutul sec. III p.)	3/4 II - 1/4 III p.	B_1, c. 2, -0,90 m (pl. LVII, 9)	lut lucrat la roată; pastă densă, roz; vopsea roșie; H = 60; l = 65; dg = 316; g = 5; 10 mm; inv. 41002 (Muz.Arh.Tl.)
51.	Strachină (fragment partea superioară)	Robinson, *op. cit.*, pl. 66, G, 65 (sec. I p.)	I - II p.	B_2, c. 13, -1,05 m (Loc. A) (pl. LXII, 9)	lut lucrat la roată; argilă fină, cenușie; vopsea bej-rozie; H = 51; dg = 171; g = 1,5 - 3 mm; inv. 40968 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
52.	Strachină	Gh. Bichir, *op. cit.*, pl. XXVIII (Mătăsaru - sec. II - III e.n.) - ceramică de tradiție autohtonă, întâlnită și la carpii din Moldova	II - III p. Chr.	S_1, c. 5, -2,35 m (gr. menajeră) (pl. LVII, 6)	lut lucrat la roată; pastă fină, nisipoasă, cenușie; angobă la culoare; H = 88; dg = 198; db = 63; g = 5; 9 mm; inv. 40542 (Muz.Arh.Tl.)
53.	Strachină (fragment partea superioară)	Gh. Bichir, *op. cit.*, pp. 35 - 36 și pl. XXVI, 4 (Mătăsaru, niv. III_2) - ceramică autohtonă de tradiție elenistică	III p.	B_1, c. 2, -0,90 m (pl. LVII, 2)	lut lucrat la roată; pastă densă, fină, bej-cărămizie; angobă neagră lustruită; H = 45; I = 70; dgt = 280; g = 7 mm; inv. 41000 (Muz.Arh.Tl.)
54.	Bază de bol cu ștampilă "in solea"	Robinson, *op.cit.* G-24 (Samos - sec. I e.n.); *Histria*, VI,p. 100, nr.33, pl.33 - 36; Gh.Popilian, *op.cit.* p.53 și pl.XXII, 246-248	II p	A_2 c. 10 -1,15 m (Loc. A) (pl. LIX, 4)	lut lucrat la roată; pastă fină, brun cărămizie; vernis la culoare cu luciu metalic; H = 15; L = 72; db = 62; g = 2; 3mm; inv. 40544 (Muz.Arh.Tl.)
55.	Fragment bol emisferic	Gh. Popilian, *op.cit*, p.54 Baumann, *FRD*, pp.158-159, anexa 2, nr. 6 și fig. 56,2 (identic pe valea Capaclia - sec. II p.)	II p.	S_1, c. 2 - 2,40 m (gr. menajeră) (pl. LXII, 2)	lut lucrat la roată; pastă fină, roșu-cărămizie, vernis roșu cu luciu metalic; H = 35; d = 154; g = 2; 4 mm; inv. 40540 (Muz.Arh.Tl.)
56.	Fragment bol emisferic	Robinson, *op.cit.* (M-31) V.H. Baumann, *op.cit.*anexa 2 nr.6, p.158 și fig.56,2; Knipovici, *MIA*, 25/1952, fig.32, p. 301, (sec. II p.)	II p	A2, c.10, -1,15 m (Loc. A) (pl. LXII, 3)	lut lucrat la roată; pastă fină, roz; vernis cărămiziu cu luciu metalic; H = 60; L = 120; d = 160; g = 4mm; inv. 40546 (Muz.Arh.Tl.)
57.	Fragment bol tronconic	Hayes, *The Villa Dionysos Excavation, Knossos: The Pottery*, p. 138, nr. 223, fig. 17; datat la p. 164	2/4 II e.n. (a. 120 - 150 p.)	S_1, c. 2; -2,40 m (gr.menajeră)	lut lucrat la roată; pastă cărămizie, fină, vopsea roșie; H = 42; dg = 125; g = 7 mm . inv. 40537 (Muz.Arh.Tl.)
58.	Căniță (fragment parte superioară)	Popilian, *op.cit.*, p.105, tip.2	II p.	S_1 c.2; - 0,50 m (pl. LXIII, 2)	lut lucrat la roată; pastă fină, cu mică, bej-cărămizie vopsea roșie; H = 24; dg = 34; g = 2mm; inv. 40529 (Muz.Arh.Tl.)
59.	Oală cu două toarte	I.H.Crișan, *Ceramica daco-getică*, Buc., 1969, p. 178, fig. 93 (vas Poiana - sec. I p/tip celtic); R.Vulpe, *Materiale*, VIII/1962, p.458, fig. 1,1 (vas Popești - sec. I a. Chr.)	I a	S_1, c. 5, -2,70 m (bordei) (pl. LIV, 3)	lut lucrat la roată; pastă fină, nisipoasă, cenușie; slip cu dungi lustruite; H = 155; D = 150; dg = 100, g = 4; 7; 9 mm, inv. 40526 (Muz.Arh.Tl.)
60.	Vas înalt bitronconic	V Căpitanu, *Carpica*, 1976, fig.15,2 (Răcătău) sec. I e.n. I.H. Crișan, *op.cit.*, p.163, fig. 76 (Poiana - sec. I p.; Gh. Bichir, *op.cit.*, p.132, pl.XI,6 (cultura Chilia-Militari-sec. II p.	I-II p. cu monedă Vespasian	S_1, c.5, -2,60 m (gr.menajeră în bordei) (pl. LIV, 7)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră, negru-cafenie; angobă roz-gălbuie; decor din brâuri alveolate; H = 505, D = 370; dg = 280; db = 150; g = 9; 15 mm, inv. 40552 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
61.	Buză de oală (fragment)	În context	I-II p. Chr.	S_1, c.5, -1,30 m (gr.menajeră în bordei) (pl. LIII, 11)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră, neagră; angobă neagră, decor din brâu crestat: H = 45; d g = 142; g = 5; 9 mm inv. 40784 (Muz.Arh.Tl.)
62.	Oală-borcan (fragment partea superioară)	În context	I-II p.	S_1, c.5, -1,30 m (gr. menajeră în bordei) (pl. LIII, 15)	lut lucrat cu mâna; pastă densă, neagră; slip brun-roșcat decorat cu brâu organic alveolat: H = 85; dg. = 112; g = 7; 12; 14 mm; inv. 40781 (Muz.Arh.Tl.)
63.	Oală - borcan	Popilian, *op.cit.* p. 136, pl.LXXV, tip 4, variantă locală cu baza evazată și alveolată pe margine	II p.	S_1, c. 2, -2,45 cm (gr. menajeră) (pl. LIV, 8)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră, cărămizie; slip la culoare; netezire cu măturica H = 143; D = 131; dg = 130; db = 100; g = 7; 10 mm: inv. 40531 (Muz.Arh.Tl.)
64.	Oală-borcan (fragment partea superioară)	Popilian, *op. cit.* p. 134, pl.LXXIV, tip. 1.c.	II p	S_1, c.2, -2,35 m (gr. menajeră) (pl. LIV, 4)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră, insuficient arsă, slip roșu; brâu organic alveolat; barbotină; H = 127; D = 145; d g = 150; g = 8; 14 mm: inv. 40518 (Muz.Arh.Tl.)
65.	Oală-borcan fragment partea superioară)	Popilian, *op.cit.*, p. 134, pl. LXXIV, tip. 1.c	II p	S_1, c. 2 -2,40 m (gr. menajeră)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră brun-roșcată; slip la culoare; brâu organic crestat; H = 160; D = 143; dg 170; g = 8; 14; inv. 40532 (Muz.Arh.Tl.)
66.	Oală-borcan (fragmente partea superioară)	Popilian, *op cit.*, p.134, pl. LXXIV, tip. 1 b (mijlocul și cea de-a doua jumătate a sec. II p); Gh. Bichir, *Cultura carpică*, 1973, p.67, pl. 11 (Pădureni)	II - III p	S_1, c. 2 -2,40 m B_1, c. 2 -0,90 m (gr. menajeră) (pl. LVI, 1)	lut lucrat cu mâna; pastă cafenie, zgrunțuroasă, slip la culoare; decor prin incizare și imprimare; H = 132; dg = 137; g 5 - 7 mm inv. 40520 (Muz.Arh.Tl.)
67.	Buză de oală (fragment)	Popilian, *op. cit.* p. 134, pl. LXXXIII, tip. 2 (începutul sec. III p.)	1/4 III p.	B_1, c. 2 -0,90 m (groapă menajeră) (pl. LIII, 3)	lut lucrat la roată; pastă poroasă neagră; angobă cenușiu-cafenie H 45; d g = 165; g = 7; 10 mm: inv. 40999 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
68.	Oală-borcan	Popilian, *op.cit.* pl. LXXIV, variantă a tipului Ib; În sec. IV la Independența și Spanțov - B-Mitrea, C. Preda, *op. cit.* p. 137 și fig. 253,8 (M15-Spanțov). La Soporu de Câmpie (sec. II-III p. cf. D. Protase, *Autohtoni în Dacia*, Buc. 1980, fig. 17.5	III-IV p. Chr.	S_I c. 4 -0,80 m (pl. LIV, 9)	lut lucrat cu mâna; pastă grosieră, negru-brună; slip brun: H = 185; dg = 120; db = 90; g = 6; 9 mm; inv. 41004 (Muz.Arh.Tl.)
69.	Oală borcan	M. Brudiu, *MCA*, Buc. 1980, p.175, fig. 3.4, vas similar în necropola birituală de la Borcea jud. Galați (sec. IV p.)	IV e.n.	SIII, c. 11 -0,50 m (pl. LIV, 10)	lut lucrat la roată; pastă densă cu scoici pisate, neagru-cenușie; slip portocaliu: H = 90; D = 103; dg = 83; db = 6; g = 6.10; inv. 41001 (Muz.Arh.Tl.)
70.	Ceașcă (căţuie)	Gh. Bichir, *Cultura carpică*, p. 254, pl.XXVIII, 1-B, Gr. A, tip C, Gh. Bichir, *Geto-dacii*, p.131, pl.X,3 (Mătăsaru - niv. III I)	1/2 II p	SI, c. 2, -0,50 m (pl.LIV, 6)	lut lucrat cu mâna; pastă densă cafenie; angobă neagră: db = 58; g = 5; 9 mm; inv. 40527 (Muz.Arh.Tl.)
71.	Cratiță (fragment profil complet)	Gh. Bichir, *op. cit*, p. 131, pl.X, 10 - variantă A/2a (căţuie tronconică, fără toartă - Mătăsaru, niv. IIII	II p.	B_2, c. 13. -1,05 m (Loc. A) (pl.LIV, 2)	lut lucrat la roată înceată;pastă grosieră, cafenie; slip negru-brun: H = 65; dg = 198; db 135; g 9:15 mm; inv. 40979 (Muz.Arh.Tl.)

CATALOG SELECTIV DE CERAMICĂ DESCOPERITĂ ÎN AȘEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1988

Nr. crt.	Obiectul	Determinare	Datare (sec.)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1.	Fragm. gât vas bitronconic	Analogii la Hârșova, Babadag și Brăilița, (*SCIV*, 1/1974, fig. 3, 7; 9, 1; *Thraco-Dacica* VIII/1987, 1-2, fig. 10, 2; *Brăilița*, fig. 59)	Babadag I - II s. X a.Chr	S_4, c. 52	lut cafeniu-gălbui, negru în secțiune, cu cioburi pisate; decor de linii și puncte incizate, ghirlande; lucrat cu mâna
2.	Fragm. castron emisferic, cu margine invazată, canelată	În context	Babadag I - II	S_5, c. 21, -2,00 - 2,50 m (bordei) (pl. XLVIII, 5)	lut bej-cafeniu, lucrat cu mâna; ardere reducătoare; slip lustruit; h = 90; D = 480; g = 11 mm
3.	Fragm. castron emisferic, cu margine invazată, canelată	În context	Babadag I - II	S_5, c. 21, -2,00 - 2,50 m (bordei) (pl. XLVIII, 10)	lut negru-cafeniu, lucrat cu mâna; ardere reducătoare; angobă la culoare; h = 350; D = 215; g = 8 mm
4.	Fragm. ceașcă de mari dimensiuni	Analogii la Radovanu, Morintz, 1977, fig. 83, 1; 84, 1; *Thraco-Dacica*, VI/1985, fig 6, 5; 13, 1	Coslogeni III (final) s. XII a.	passim (pl. XLIX, 1)	lut brun-cenușiu cu pete negre; slip lustruit; lucrat cu mâna, ardere reducătoare; decor incizat
5.	Fragm. vas bitronconic	Analogii la Mlăjitul Florilor (cf. G. Jugănaru, inedit)	Babadag I	S_5, c. 22, -2,50 m (bordei) (pl. XLVIII, 6)	lut cu cioburi pisate, negru cu lustru metalic exterior, cărămiziu interior; decor cu linii incizate
6.	Ceașcă cu toarte supraînălțate	Analogii la Niculițel/Cornet și Babadag (inedit)	Babadag II - III s. IX - VIII a.	passim (pl. XLIX, 2)	lut fin, nisipos, cărămiziu cu pete negre-cenușii; lucrat cu mâna; ardere reducătoare
7.	Fragm. castronaș cu apucători perforate	Analogii la Murighiol/Ghiolul Pietrei (inedit)	Babadag I s. XI - X a.	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 12)	lut negru, lucrat cu mâna; angobă bej;h = 50; D = 104; g = 5/8 mm
8.	Fragm. castron	Analogii la Niculițel/Cornet și Murighiol/Ghiolul Pietrei (inedit)	Babadag II s. XI a.	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 19)	lut cenușiu cu cioburi pisate; slip cafeniu lustruit; lucrat cu mâna; sub buza invazată - buton conic aplicat; h = 50; D = 275/240; g = 8 mm
9.	Fragm. ceașcă (cu "umbo")	Analogii la Murighiol/Ghiolul Pietrei (inedit)	Babadag I	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII. 20)	lut fin, nisipos, negru-maroniu; slip castaniu, lustruit; linii incizate pe umărul carenat; h = 50; d.max. = 145; db = 40; g = 6 mm

1	2	3	4	5	6
10.	Fragm. ceaşcă (ataş)	Analogii la Niculiţel/Cornet (inedit)	Babadag II s. IX a.Chr.	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 16)	lut negru, lucrat cu mâna; slip negru, lustruit; h = 46; g = 5 mm
11.	Fragm. ceaşcă (ataş)	Analogii la Niculiţel/Cornet (inedit)	Babadag II	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 17)	lut negru, lucrat cu mână; slip negru-cafeniu, lustruit; h = 60; g = 6 mm
12.	Fragm. vas bitronconic	Analogii la Babadag (caneluri oblice) - cf. Seb. Morintz, *op. cit.*	Babadag II	passim	lut cenuşiu cu cioburi pisate; slip negru lustruit; lucrat cu mâna; decor incizat şi canelat
13.	Fragm. vas	Analogii la Hîrşova (*SCIV*, 1/1974, fig. 3, 7; 9, 1); Mlăjitul Florilor (*Mat.*, VI/ 1959, fig. 20, 5); Ghiolul Pietrei (*Peuce*, X/2, fig. 14, 7)	Babadag II	S_4, c. 52, -0,95 m - 1,10 m (pl. XLVIII, 3)	lut negru, lucrat cu mâna; angobă la culoare; decor incizat; h = 84; g = 12; buton conic aplicat, înconjurat de o bandă de linii incizate
14.	Fragm. vas bitronconic	Analogii la Sîmbăta Nouă (I) - A. Aricescu, *SCIV*, 1/1965, fig. 7, 1-2	Babadag II	S_4, c. 52, -0,95 m - 1,10 m (pl. XLVIII, 3)	lut grosier, cărămiziu, lucrat cu mâna; slip cafeniu cu pete negre, lustruit; decor: toarta amplasată în centrul unei pastile încadrate de 2 proeminenţe ascuţite; h = 60; g = 7 mm
15.	Fragm. vas bitronconic	În context	Babadag I - II s. X a.Chr.	S_5, c. 22, -2,50 m (bordei) (pl. XLVIII, 8)	lut negru-cărămiziu, lucrat cu mâna; slip negru lustruit; decor incizat; h = 99; g = 10 mm
16.	Fragm. vas	În context	Babadag I - II s. VIII - VII a.	S_5, c. 22, -2,50 m (bordei) (pl. XLVIII, 8)	lut cafeniu, lucrat cu mâna; slip castaniu, lustruit; decor incizat; h = 63; g = 6 mm
17.	Fragm. vas (profil partea superioară)	În context	Babadag III	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 4)	lut grosier, bej-cafeniu, lucrat cu mâna; angobă la culoare, alveole pe gât; h = 90; D = 174; g = 10/12
18.	Fragm. bază vas bitronconic	În context	Babadag III	S_5, c. 21, -2,00 m (bordei) (pl. XLVIII, 21)	lut bej-cafeniu, lucrat cu mâna; angobă la culoare; h = 40; db = 106;g = 8/14 mm
19.	Fragm. vas (profil partea superioară)	În context	Babadag III	S_4, c. 51, -0,70 - 0,96 m (pl. XLVIII, 11)	lut grosier, negru, lucrat cu mâna; angobă cafenie; h = 135; D = 440; g = 15; 7 mm; decor: brâu organic alveolar, sub buza pâlniformă
20.	Fragm. castron tronconic	În context	Babadag II s. XI a.	S_5, c. 21, -2,40 m (bordei) (pl. XLVIII, 14)	lut negru-cenuşiu, lucrat cu mâna; angobă bej-cărămizie; h = 90; D = 275; g = 7 mm

1	2	3	4	5	6
21.	Fragm. bol tronconic (profil partea superioară)	*FRD*, 1983, p. 169, anexa 5/6, fig. 57, 2 (Niculițel)	1/2 II p. Chr.	S_5, c. 43 - 46, -0,45 m (pl. LVIII, 1)	argilă fină, densă, roșie; lucrată la roată; vernis roșu-portocaliu; produs de import; h = 24;D = 204; g = 5; 3 mm
22.	Fragm. strachină (profil partea superioară)	Popilian, 1976, pl. IX, 134 (*Reinzabern*); Oswald-Pryce, 1920, p. 21	3/4/ II p.	S_4, c. -2, -1,20 - 1,40 m (pl. LVIII, 2)	argilă fină, densă, roșie, lucrată la roată; vernis roșu; import *terrasigillata*; h = 50; D = 189; g = 6 mm
23.	Fragm. bol (profil partea superioară)	*Histr*. VI, p. 100, 11; pl. 5, 11 (p. 223) - cf. Robinson, G-13 (Pergam); *FRD*, 1983, p. 169, anexa 2/6; Hayes, F-3, fig. 64, p. 321	II p.	S_{4-8} (cas.), c. 32, -0,75 m (pl. LVIII, 3)	argilă fină, densă, cărămizie, lucrată la roată; vernis roșu; h = 57; D = 153; g = 5 mm
24.	Fragm. castron (profil partea superioară)	*FRD*, 1983, p. 169, anexa 5/7, fig. 57, 1 (Niculițel)	II p.	S_4 - 8(cas.) c.32 -0,60 m; (pl. LVIII.9)	argilă fină, bej, lucrat la roată; vernis roșu-maroniu; decor în tehnica barbotinei; h = 50; D = 104; g = 4 mm
25.	Fragm. căniță (profil partea superioară)	A. Opaiț, *Peuce* VIII, p.336, 346, pl. 13, 1-4,6 (Troesmis); *FRD*, 1983, p.169, anexa 5/7, fig. 57,1 (Niculițel; Popilian, *CRO*/76, tip.3, pl.XX, 235; 238.	1/2 IIp.	S_{4-8} (cas.), c.32 -0,60 m; (pl. LVIII,10)	argilă fină, densă, portocalie lucrată la roată; vernis bej-roșcat; decor ;în tehnica barbotinei; h = 65; D = 106; g = 3mm
26.	Fragm. căniță	A. Opaiț, *Peuce* VIII, p.336, 346, pl. 13, 1-4,6 (Troesmis); *FRD*, 1983, p.169, anexa 5/7, fig. 57,1 (Niculițel; Popilian, *CRO*/76, tip.3, pl.XX, 235; 238.	1/2 II p	S_{4-8} (cas), c. 32, -0,60 m (pl. LVIII.6)	argilă fină, densă, bej-maronie, lucrată la roată; vernis la culoare, cu luciu metalic; decor în tehnica barbotinei; h = 50; g = 3,5 mm
27.	Fragm. castron	A. Opaiț, *Peuce* VIII, p.336, 346, pl. 13, 1-4,6 (Troesmis); *FRD*, 1983, p.169, anexa 5/7, fig. 57,1 (Niculițel; Popilian, *CRO*/76, tip.3, pl.XX, 235; 238.	1/2 IIp.	S_{4-8}(cas), c.32 - 0,60 m; (pl. LVIII,8)	argilă fină, densă, bej-maronie, lucrată la roată; vernis la culoare, cu luciu metalic; decor în tehnica barbotinei; h = 34; g = 3,4 mm
28.	Fragm. bază de farfurie	A.Opaiț, *Peuce*, VIII,p.352, pl. 17,2, p.359,87 (Troesmis); *Histr*. VI, p.100-101, nr. 33-36; pl.5,33-36 (import samian, s. Ip.)	1/2 II p	S_5, c. 51-53 -0,75 m; (pl. LVIII, 13)	argilă bej-maronie, densă, fină, lucrată la roată; vernis cafeniu cu luciu metalic; produs de import.h = 14; d = 68; g = 5;4 mm

1	2	3	4	5	6
29.	Fragm. bază de farfurie	A.Opaiţ, *Peuce*, VIII,p.352, pl. 17,2, p.359,87 (Troesmis); *Histr.* VI, p.100-101, nr. 33-36; pl.5,33-36 (import samian, s. Ip.)	1/2 II p. Chr.	S_5, c. 33 -1,00 m (pl. LVIII,11)	argilă fină, densă, portocalie lucrată la roată; vernis roşu-portocaliu la interior; produs de import;h = 14; d = 104; g = 3 mm
30.	Fragm. bază de farfurie	A.Opaiţ, *Peuce*, VIII,p.352, pl. 17,2, p.359,87 (Troesmis); *Histr.* VI, p.100-101, nr. 33-36; pl.5,33-36 (import samian, s. Ip.)	1/2 II p.	S_7, c. 6-8, -1,60 m (pl.LVIII,12)	argilă densă, fină. cărămizie, lucrată la roată; vernis roşu pe interior; piesă de import; h = 27; d = 102; g = 9; 3mm
31.	Bază de căniţă	Popilian, *CRO*, p.104, fig. 1, pl.52, 560-61	3/4 II p.	S_{4-8}, c. 31 -0,70 m (pl. LVIII,12)	argilă bej-cărămizie, fină, lucrată la roată; vopsea roşu-cărămizie cu luciu metalic; h = 30 ; dd = 36; g = 3; 4mm
32.	Opaiţ fragmentar	Iconomu, 1967, p.121, fig. 129,532 (tip 20)	II - III p.	S_5, c. 26 - 0,70 m (pl. LVIII, 5)	argilă cărămizie prelucrată în tipar; vopsea roşie; h = 30 (53); L = 52; g = 1; 3; D = 60; db = 30 mm
33.	Opaiţ, fragm.complet partea super.	Analogii la Murighiol (Halmyris) pe nivel de sec. IV p., dar fără decor pe bordură (cf. Fl.Topoleanu)	IV p.	S_9, c. 37 - 38, -0,45 m (pl. LVIII, 7)	argilă bej- portocalie; prelucrată în tipar; vopsea bej-maronie; L = 9; D = 67; g = 5 mm;
34.	Fragm. castron	A.Opaiţ, *Peuce* VIII, p.354, pl. 10,1; Hayes, 1972, p. 318, fig. 63 c.	1/4 III p.	S_5, c. 22-25 -0,50 m (pl.LXI, 8)	argilă rozie lucrată la roată; vernis roşu; produs de import; h = 27; L = 85; D = 261; g = 5; 4 mm
35.	Fragm. castron	A.Opaiţ, *Peuce* VIII, p.354, pl. 10,1; Hayes, 1972, p. 318, fig. 63 c.	1/4 III p.	S_5, c. 20-21 -1,50 m (pl. LXI, 1)	argilă bej, lucrată la roată; vernis roşu închis; produs de import; h = 35; L = 152; D = 320/288; g = 6 mm
36.	Fragm. castron	A.Opaiţ, *Peuce* VIII, p.354, pl. 10,1; Hayes, 1972, p. 318, fig. 63 c.	1/4 III p.	S_{4-6}, c. 7 -1,25 m (pl. LXI, 6)	argilă cărămizie, lucrată la roată; vernis roşu deschis; h = 32; L = 50; D = 177; g = 7; 4 mm
37.	Fragm. farfurie	A.Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 358, 74, pl. 15, 5 (Troesmis); *Histr.* II, p. 212, pl. 100; Popilian, *CRO*, p. 120, tip. 2 (777)	II p.	S_5, c. 1 - 4 -1,50 m (pl. LXI, 9)	argilă bej-cărămizie, lucrată la roată; vernis bej-portocaliu; h = 24; L = 47; D = 191; g = 3 mm
38.	Fragm. castron	Popilian, *CRO*, p. 118 - 119, tip I c., pl. 63	II p.	S_5, c. 47 - 49 -0,70 m (pl. LXI, 12)	argilă cenuşiu-cărămizie. lucrată la roată; vopsea roşie;h = 51; L = 90; D = 249; g = 5; 8 mm

1	2	3	4	5	6
39.	Fragm. castron	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 357, 52, pl. 10, 5 (Troesmis); *FRD*, p. 178, anexa 7, 10, fig. 65, 3 (Horia)	II p. Chr.	S_5, c. 43 - 46 -0,45 m (pl. LXI, 13)	argilă bej-cafenie, lucrată la roată; vopsea roşie;h = 70; L = 120; D = 300; g = 4 mm
40.	Strachină (fragm. partea super.)	*Histr.* VI, p. 105, 18, pl.8, 18 (p.226); Hayes, F - 44, fig. 10	III p.	S_5 c. 34 -0,50 m pl. LXI, 2)	argilă bej-cărămizie, lucrată la roată; vopsea roşu-brun; h = 57; D = 180 (164); g = 7,2 mm
41	Fragm. bol	*FRD*, p. 129, fig. 53, 1, anexa 9,12; Robinson, K-95-96 (s.IIIp.); M - 354 (s.IVp)	IV p.	S_{5-7}, c. 24 -0,50 m (pl. L XI, 4)	argilă bej-cărămizie, lucrată la roată; vopsea roşie; h = 30; L = 63; D = 144; g = 5 mm
42	Strachină (bază)	Popilian, *CRO*, p. 122, tip 2	II p.	S_{6-7}, c. 32, -0,60 m (pl.LXI, 14)	argilă fină bej-cărămizie, lucrată la roată; vopsea roşu-brun; h = 20; d = 68; g = 6 mm
43	Amforă (bază)	Robinson, F-73; M-12; pl. 18	2/4 I p.	S_5, c. 22-24 -0,50 m	argilă bej-cafenie cu mică, lucrată la roată; angobă bej-cărămizie;h = 60; d = 45; g = 5; 8,5 mm
44	Amforă (gât, gură)	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 301-303, pl. 7, tip VI, A-1 (Troesmis)	4/4 I 1/2 II p.	S_5 (cas. S), c.41-42 -0,80-0,90 m (pl. LXVI, 1)	argilă bej-gălbuie, lucrată la roată; angobă roz-gălbuie; h = 80; d = 44; d.gât = 54 mm
45.	Amforă (gât, gură, ataş)	*Ibidem*, pl. 7,6, tip. VI, B-4	IV p.	S_{4-6}, c. 23 -0,60 m pl.LXVI, 2	argilă roz-gălbuie, aspră, cu piroxeni, lucrată la roată; angobă proprie; *dipintti* pe gât cu vopsea roşie; h = 140; d = 60 (34); d.gât = 52; g = 9 mm
46.	Amforă (gât, gură, ataş)	*Ibidem*, pl.7,5, tip. VI, B-3 (Troesmis)	III-IVp.	S_4, c. 40 -0,30 m (pl. LXV, 9)	argilă cărămizie, aspră, lucrată la roată; angobă proprie; h = 80; d = 63(38); g = 9 mm
47.	Amforă (ataş, gură)	*Histr.* VI, p. 95, pl. 2, 45,46; A.Opaiţ, *SCIVA* 3/1987, pp. 250-251, tip III, fig. 5,1 (Straja)	I p.	S_5 c. 5 -0,75 m (pl.LXV, 1)	argilă cărămizie, densă, lucrată la roată; angobă proprie; h = 115; d = 150; g = 14; 9 mm; ardere secundară.
48.	Amforă (gât, gură, ataş)	Robinson, L-55(pl.17); Opaiţ *Peuce* X, p.147 (I); pl.20 (II) - tip III	IV p.	S_4, c. 44 -0,50, -0,70 m (pl. LXV, 6)	argilă fină, bej-cărămizie, lucrată la roată; vopsea roşie; h = 120; d = 104; (82); d.gât = 84; g = 10 mm
49.	Amforă (ataş)	*Peuce* X, p.146 (I); pl.17 (II) (Independenţa, amfore ovoidale)	IV p.	S_{8-9}(cas), c. 46-47 -0,50 m (pl. LXV,10)	argilă fină, bej-cărămizie; lucrată la roată; vopsea roşie;h = 65; d = 110 (108); g = 5; 6 mm
50.	Amforă (gură)	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 308-309, tip XII, pl. 10,4 (Troesmis); Idem, *Peuce* X, p. 136 (I); pl. 4, p.170,30 (II) (Murighiol)	2/4 III p.	S_5, c. 2-4 -1,50 m; (pl. LXVI, 3)	argilă densă cu pietricele, brun-cărămizie, lucrată la roată, miez cenuşiu; angobă la culoare; d = 110 mm; h = 70; g = 31; 9 mm

1	2	3	4	5	6
51.	Amforă (ataş)	A. Opaiţ, *Peuce*, X, p.151, 139 (I); pl. 23 (II) - amfore de masă; tip frecvent în centrul de olari de la Teliţa/Valea Morilor (inedit)	IV p. Chr.	S_4, c. 36-37 -0,70 m (pl. LXVI, 10)	argilă bej-cărămizie, fină, lucrată la roată; angobă cărămizie;h = 60; d = 110 (108); g = 8 mm
52	Amforă (ataş)	A. Opaiţ, *Peuce*, X, p.151, 139 (I); pl. 23 (II) - amfore de masă; tip frecvent în centrul de olari de la Teliţa/Valea Morilor (inedit)	IV p.	S_8, c. 39 -0,25 m (pl. LXVI, 6)	argilă bej-cărămizie, fină, lucrată la roată; angobă cărămizie; h = 70; d = 118 (116); g = 10,5 mm
53.	Amforă (gură)	Robinson, M. 229 (s.IV p.); *Histr.* VI, p. 99, pl.45	IV p.	S_6, c. 25 -0,60 m (pl. LXVI, 9)	argilă roz, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 90; d = 142; g = 18,5
54.	Amforă (gură)	A. Opaiţ, *Peuce*, IX, p.315, pl. 11,1 (Argamum) şi pl. 12	IV p.	S_{8-9}, c. 37-38 0,80 m (pl. LXVI, 7)	argilă bej-cafenie cu concreţiuni calcaroase, lucrată la roată; angobă bej-gălbuie; h = 60; d = 136 (132); g = 22;5 mm
55.	Amforă (gât; ştampilă TEIK)	A. Opaiţ, *Peuce* VIII, p. 300-303, tip VI-A_2 (pl.VI,2) sau B_3 (pl.VII,5); Idem, *Peuce*, X, p. 149 (I), tip VI; pl.21,122 (II); Zeest, *MIA* 83/1960, tip. 94	s. III - IV p.	S_7, c. 2-3 -0,90 m (pl. LXVI, 5)	argilă portocalie, zgrunţuroasă, lucrată la roată; angobă roz-gălbuie; piroxeni în pastă;h = 115; d = 51/90; g = 9mm
56.	Ulcior (profil partea super.)	Robinson, M-126 (pl.23)	3/4 s. II - 1/4 s. IIIp.	S_4, c. 46 -0,70 m (pl.LXIV, 4)	argilă cărămizie, densă, lucrată la roată; angobă bej-cărămizie cu urme de vopsea brună, arsă secundar; h = 75; d = 50 (40); d. umăr = 114 mm; g = 5 mm
57.	Ulcior (gură)	A. Petre, *Bulletin*, 1987, p.18 (C-130), pl.29,39 d	IV p.	S_9, c. 42-44 -0,70 m (pl. LXIV,6)	argilă oranj, fină, lucrată la roată; vopsea roşie;h = 60; d = 100(84); g = 8/6mm
58.	Amforă (ataş)	Gaiduchevici, *MIA*, 25/1952, p.120, fig. 149,1 (Tiritaki)	IV p.	S_4, c. 19-20 -0,70 m; (pl.LXV, 7)	argilă cenuşie, densă, lucrată la roată; angobă proprie; h = 65; d = 70; g = 4/6 mm
59.	Fructieră (picior)	Crişan, *Ceramica*, p. 168, tip V; *Materiale*, VI/1959, p. 368, fig. 8, 1 (s. II - III p.); *Văleni*, 1988, p. 123, fig. 21, 32, 31 (s. II - III p.)	II - III p.	S_8, c. 29 -0,70 m (pl. LXIV, 9)	argilă cenuşie, fină, densă; lucrată la roată, angobă la culoare; h = 65; d = 56 (48); 62; g = 6 mm
60.	Sfeşnic (picior)	*Arheologija*, Moscova, 1984, pl. 44, 24 (Kep - necropolă s. III - IV p.)	III - IV p.	S_9, c. 45 -0,70 m (pl. LXIV, 1)	argilă roşu-cafenie, fină, densă, lucrată la roată; vopsea roşu-maronie; h = 49; d = 30 (12)/59/67; g = 6 mm

1	2	3	4	5	6
61.	Amforă (fragm. gură)	Tip nord-pontic (?) - *MIA*, 25/1952, p. 98, fig. 116; *Histr.* VI, p. 221, pl. 3, 18 (2/4 s. III p.)	III - IV p. Chr.	S_6, c. 2 - 3 -0,65 m (pl. LXVI, 4)	argilă oranj, densă, fină, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 64; d = 140 (137, 5); g = 6 mm
62.	Amforetă fusiformă (bază)	Robinson, M-280, pl. 29	3/4 IV p.	S_{8-9}, c. 39 - 41 -0,70.m (pl. LXIV, 8)	argilă bej-cărămizie, micacee, lucrată la roată; angobă la culoare; b = 54; d = 33 (64); g = 7 mm
63.	Afumătoare (buză)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, pl. 20, 2, p. 356; *Buciumi*, 1972, pl. 26, 3	2/4 II p.	S_4, c. 35 - 36 -0.40 m (pl. LXIV, 2)	argilă bej-cărămizie, densă, lucrată la roată; angobă la culoare; b = 33; d = 180; g = 10; 5 mm
64.	Ulcior (bază)	*Buciumi*, 1972, pl. 27, 3	2/4 II p.	S_4, c. 35 - 36 -0,40 m (pl. LXIII, 8 a)	argilă bej-cărămizie, densă, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 33; d = 180; g = 10; 5 mm
65.	Oală (gură, gât)	Popilian, *CRO*, p. 87, pl. 34, 340, tip 3	III p.	S_5, c. 20 - 21 -0,60 m (pl. LXIII, 6 a)	argilă cafeniu-roşcată, zgrunţuroasă, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 70; d = 147 (117); g = 8; 5 mm
66.	Oală (gură, gât)	*Ibidem*, pl. 34, 332, tip 3	III p.	S_5, c. 27 -0,50 m (pl. LXIII, 3 a)	argilă alb-gălbuie (caolin), zgrunţuroasă, lucrată la roată; angobă portocalie; ardere secundară; b = 65; d = 134 (102); g = 6; 3 mm
67.	Castron cu două toarte (profil partea superioară)	Baumann, *Peuce*, VIII, p. 376 (nr. 2), pl. 18, 5 (Niculiţel); A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, pl. 3, 2 (Troesmis)	II p.	S_{4-6}, c. 27 -0,35 - 0,50 m	argilă roşu-cafenie, lucrată la roată, densă; angobă la culoare L = 65; d = 200; g = 6, 4 mm
68.	Oală (profil partea super.	Popilian, *CRO*, pl.34, 332, tip 3	III p.	S_5 passim; pl.LVIII, 10	argilă alb-gălbuie (caolin), zgrunţuroasă, lucrată la roată; angobă bej-cenuşie; ardere secundară;h = 74; d = 136 (104); g = 8;5mm
69.	Ulcior cu gura treflată (ataş)	Popilian, *CRO*, p.100, tip 12e, pl.49,530	1/2 III p.	S_{10}, c. 36-39 -0,60 m	argilă roz, zgrunţuroasă, lucrată la roată; angobă la culoare; b = 45; g = 6;5 mm
70.	Farfurie (fragm. bază)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p.359, 86, pl. 17,1 (Troesmis)	1/2 II p.	S_5, c. 54-55 - 0,55	argilă cărămizie, lucrată la roată vernis portocaliu; produs de import; h = 20; d = 128; g = 3; 2 mm

1	2	3	4	5	6
71.	Oală globulară (fragm. umăr, gură)	Popilian; *CRO*, tip 11; Bichir, 1984, p. 34, pl. 14,13 (7) Mătăsaru (cult. Militari - Chilia); Popilian, *Locusteni* p.14 (M-8), pl. 2, M-8,1 (oală asemănătoare, decorată sub buză, pe umăr - s. II-III p.)	II - III p.Chr.	S_9, c. 43 -0,50 m (pl. LV, 8)	argilă cafenie, densă, lucrată la roată; micacee; angobă bej-cafenie; decor lustruit;h = 67; d = 174; g = 7 mm
72.	Oală (fragm. umăr)	Popilian, *CRO*, p. 89, pl. 36, tip. 10 (fără decor lustruit); Idem, *Locusteni*, pl.41,5 (decor similar pe o cană)	1/4 III p.	S_4, c. 10 -1,00 m (pl. LV, 10)	argilă roşu-cafenie, densă lucrată la roată; vopsea neagră; decor lustruit
73.	Strachină (bol ?); fragm. partea super.	Popilian, *CRO*, p. 123, pl.47, 828, tip 3 (fără val incizat); Glodariu, *Aşezări*, 1981, p.51, fig. 69,11; *Văleni*, p.128, fig.26,25 (cu incizie)	II - III p.	S_{5-7}, c. 29 -0,80 m; (pl. LXIV, 13)	argilă bej-cafenie, fină, densă, lucrată la roată; decor incizat în val; vopsea roşu-maronie; h = 62; D = 104; d = 102; g = 5; 2,5 mm
74.	Castron (profil partea super.)	Buciumi, 1972, pl. 16,4; Popilian, *CRO*, p. 122, pl.66, 804-8o5, tip. 7	II p.	S_5 (cas. B) c. 41 -0,60 m	argilă cărămizie, densă, lucrată la roată; vopsea brun-cărămizie;h = 49; d = 174 (156); D = 183; g = 7 mm
75.	Amforă (gură)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 291-294, tip. I (pl.2)	III p.	S_5, c. 22 -0,50 - 0,80 (pl. LXVI, 8)	argilă portocalie, densă, fină, lucrată la roată; vopsea roşie; h = 50; d = 106; g = 5;3 mm
76.	Farfurie (profil partea super.)	*Histr.* II, p. 212, XXVII, 12-18, pl.100; Popilian; *CRO* p. 120, pl. 44,777 (ccastron tip 2)	II p.	S_5, c. 22-25 -0,50 m (pl.LXX, 3)	argilă fină, bej-cafenie, lucrată la roată; vernis bej-maroniu cu luciu metalic pe interior; h = 50; d = 234; D = 240; g = 5,5; 4 mm
77.	Bol (profil complet)	*Histr.* II, p.218, XXV, 1 pl.101 (sf.s.Ip.); Popilian, *CRO*, p. 122, pl.806-809, tip. 1 (3/4 s. II p.)	II p.	S_5, c. 27 -0,50 (pl. LXX, 6)	argilă fină, bej-cărămizie, lucrată la roată; vopsea roşie; h = 28; d = 110; D = 114; g = 5,5; 4mm
78.	Bol (profil complet)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p.330, pl. 3,3; p. 351, nr. 16 - (castron Tresmis)	II p.	S_5, c. 22 -0,70 m (pl. LXX,4)	argilă cărămizie cu scoici pisate, lucrată la roată; angobă bej-cărămizie; ardere secundară; h = 48; d = 116; g = 5; 7mm
79.	Amforă (gât, gură)	Robinson, K-115, pl. 40 (Atena, s. III p.); A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 308, pl.I 0,4, tip. XI (Troesmis, probabil s. III p.)	III p.	S_5, c. 53-55 -0,80 m (pl. LXX, 2)	argilă bej-cărămizie, aspră, lucrată la roată; angobă proprie;h = 110; d = 165(114); g = 13;8 mm

1	2	3	4	5	6
80.	Ulcior amforoidal (profil bază)	M. Mănucu, *Peuce*, IX, p.32-33, pl. 3 (p.438) - Enisala, s. II-III p; *Pontice*, I, p. 355-359, fig. 17b și 17c (M. Babeș); p. 25, fig.10 (C. Iconomu); *Histr*. II, p. 207, pl. 99 (s. II p.); *Histr*. VI, p. 95, pl.1(p.219), 32 (p.231) și pl. 13,26; Gaidukevici, *MIA*, 25, p. 168, fig. 61 (Mirmeki, s. II p.)	II p. Chr.	S_5, c. 33 -1,00 m (pl. LXX, 7)	argilă cafeniu-cărămizie micacee, lucrată la roată; angobă la culoare; ardere secundară; h = 150;d = 99, g = 7 mm
81.	Amforă (picior tubular)	A. Opaiț, *Peuce*, VIII, p. 304 (tip. VII) și pl. 8,1 (Troesmis, 1/4 s. III p.); *Histr*. VI, pl. 15(II A-B), 34 (s. II-III p.) *Zeest*, pl. 38, 94 (s. II-III p.)	3/4 II p. - 1/4 III p.	S_{4-8} (cas. B), c. 31, -0,90 (pl. XIX, 5)	argilă cărămizie cu granulații, lucrată la roată; densă; angobă bej-rozie; h = 65; d = 40; g = 7 mm
82.	Amforă (piciorus conic cu buton)	A. Opaiț, *Peuce*, X, pl.8,4 (Topraichioi, N - 3; s. IV-V p.)	3/4 IV p. - 1/4 V p.	S_4, c. 40 -0,70 m (pl.LXIX, 12)	argilă fină, cu particule de marmură, densă, bej; lucrată la roată; angobă la culoare; produs de import;h = 48; d = 30; g = 11 mm
83.	Amforă (piciorus tronconic rotunjit)	Robinson, M - 273 (sf. s. IV p.)	3/4 IV p.	S_{6-7}, c. 23 -0,60 m (pl.LXIX, 11)	argilă cărămizie cu concrețiuni calcaroase, lucrată la roată; vopsea roz; h = 42; d = 26; g = 9; 14 mm
84.	Amforă (picior plat)	Robinson, L - 11 (s. IV p.)	IV p.	S_{8-9} (cas. B) c. 46 - 47 -0,70 m (pl.LXIX, 10)	argilă cenușie, aspră, lucrată la roată; angobă cărămizie; b = 46; d = 44; g = 9 mm
85.	Amforă (picior conic, înalt)	Gaidukevici, *MIA*, 25, p. 96, fig. 114, 3 (Tiritaki, s. IV - V p.)	IV p.	S_{8-9} (cas. B) c. 35 - 38 -0,80 m (pl. LXIX, 9)	argilă cărămizie, micacee, lucrată la roată, angobă bej-gălbuie; h = 68; d = 23; g = 7 mm
86.	Amforă (picior înalt, tronconic)	*Ibidem*, fig. 114	IV p.	S_{10}, c. 36 - 38 -0,60 m (pl. LXIX, 8)	argilă roșu-maronie, micacee, lucrată la roată; angobă cărămizie; b = 74; d = 30; g = 8 mm
87.	Amforă (picior conic, gol interior)	Gaidukevici, p. 120, fig. 149, 2 (Kerci); Scorpan, *Pontica*, IX, pl. 19, 5 (nordul M. Negre, s. IV p.)	IV p.	S_{6-7}, c. 23 -0,60 m (pl. LXIX, 7)	argilă fină, cafenie, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 66; d = 30; g = 7 mm
88.	Amforă (toartă ovală)	A. Opaiț, *Peuce*, VIII, p. 296 - 297, pl. 4, 5, tip. III; *Peuce*, IX, p. 676, pl. I, 2; Popilian, *CRO*, p. 40 pl. 15, 195 - 196, tip. 2 (sf. s. II p.)	II - III p.	S_5, c. 46 -0,30 m (pl. LXIX, 1)	argilă cărămizie, fină, cu particule de marmură, lucrată la roată; b = 115 (H = 165); l = 45; g = 29 mm

1	2	3	4	5	6
89.	Amforă (toartă ovală)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 292 - 294, pl. 1, 2 (s. II - III p.); analogii în s. IV p. la Teliţa, pe Valea Morilor (inedit)	III - IV p. Chr.	S_5, c. 29 - 30 -0,35 m (pl. LXIX, 2)	argilă cafenie, densă, cu particule albe; angobă la culoare; h = 140 (H = 170); l = 37; g = 22 mm
90.	Amforă (toartă torsionată)	*SCIV*, 1-2/1953, p. 264, fig. 24, 1 (Dinogetia, s. II p.)	II p.	S_5, c. 54 - 55 -0,55 m (pl. LXIX, 3)	argilă roşu-cărămizie cu particule maronii; miez cenuşiu; lucrată la roată; vopsea roşie; h = 120; d = 30
91.	Opaiţ (= căţuie)	Popilian, pl. 74, p. 941 - 942, tip. 2; Idem, *Locusteni*, 1980, p. 168, pl. 45, 5 (s. II - III p.); Protase, *Autohtonii*, fig. 10, 6 (Obreja)	II - III p.	S_4 (cas.), c. 32 -0,75 m (pl. LXIV, 14)	argilă grosieră, roşu-cafenie, lucrată cu mâna; angobă la culoare; ardere secundară; h = 72; D = 110; d = 108; g = 9; 10 mm
92.	Oală (profil partea superioară)	A. Opaiţ, *Peuce*, X, p. 232, pl. 47, 5 (tip III, sf. s. IV - 1/4 s. V p.; Topraichioi)	3/4 IV p.	S_5, c. 34 -0,50 m (pl. LXIII, 9)	argilă zgrunţuroasă cu concreţiuni şi cărămidă pisată, cafenie, lucrată la roată; angobă proprie; ardere secundară; h = 86; d = 142 (138); g = 8 mm
93.	Oală (bază dreaptă)	Popilian, *CRO*, p. 134, pl. 74, 944, tip 1	II - III p.	S_8 (cas. B), pass. (pl. LX, 14)	argilă grosieră, zgrunţuroasă, cu concreţiuni de cuarţ; lucrată cu mâna; angobă proprie; h = 60; d = 140; g = 7; 10 mm
94.	Oală (profil partea superioară)	Popilian, *CRO*, p. 134, pl. 74 (tip 1); Protase, *Autohtonii*, fig. 17, 4 (Soporu de Câmpie); analogii la Sarichioi/ Sărătura, în L-1; B-3; G_4 şi G_{20} (material inedit, sub tipar în *Peuce* XI)	II - III p.	S_{8-9} (cas. B) c. 31 -1,05 m (pl. LX, 1)	argilă grosieră, ca mai sus; h = 156; d = 255; D = 330; g = 7; 10 mm
95.	Amforă (ataş)	A. Opaiţ, *Peuce*, X, p. 142 - 143 (Amfore cilindrice, tip 2, 2/4 s. IV - 1/2 s. V p.); pl. 13 (33539 - Dinogetia şi pl. 14)	sf. IV p. - 1/4 V p.	S_4, c. 46 -0,70 m (pl. LXIV, 7)	argilă cafenie, densă, lucrată la roată; angobă bej-cărămizie; h = 97; l = 95; (l. toartă = 46); g = 11 mm
96.	Amforă (fargm. umăr, gât)	A. Opaiţ, *Peuce*, X, p. 141 (Amfore cilindrice, tip 1 c), pl. 11 (Murighiol sf. s. IV p.; Topraichioi, 1/2 s. V p.); A. Opaiţ, *SCIVA*, 1-2/1991, fig. 8, 61 (Ibida, tip B-V, s. V p.)	sf. IV - 1/4 V p.	S_4, c. 46 -0,70 m (pl. LXIV, 5)	argilă cărămizie, densă, micacee, lucrată la roată; urme de vopsea maron; h = 100; d.gât = 57; d.umăr = 135; g = 15; 26 mm

1	2	3	4	5	6
97.	Amforă (ataş)	În context	IV p. Chr.	S_5, c. 35 - 36 -0,50 m (pl. LXV, 2)	argilă bej-cărămizie, densă, micacee, lucrată la roată; vopsea roşie; h = 153; d = 90; l.toartă = 25; g = 7 mm
98.	Capac de oală	Popilian, *CRO*, pl. 72, tip 3; *Buciumi*, pl. 23, 2	II - III p.	S_4, c. 55 -0,70 - 0,95 m (pl. LXIV, 3)	argilă zgrunţuroasă, cu pietricele, bej-cărămizie, lucrată la roată; angobă proprie; h = 46; D = 102; g = 6, 5 mm
99.	Căniţă (profil bază)	Popilian, *CRO*, pl. 57, p. 657 - 664, tip 3 b	1/2 II p.	S_{6-9}, c. 2 - 3 -0,50 - 0,70 m (pl. LXIV, 11)	argilă cafenie cu miez cenuşiu, densă, rezonantă, lucrată la roată; vopsea brună; h = 30; d = 34; g = 4 mm
100.	Oală (fragm. bază)	Ibidem, pl. 26, 358 - 369, tip 10 (1/4 s. III p.); Analogii la Teliţa/Valea Morilor, în s. IV p.)	III - IV p.	S_4, c. 40 -0.30 m (pl. LV, 15)	argilă cafeniu-cărămizie, densă fină, lucrată la roată; vopsea brună; ardere secundară; h = 39; d = 153; g = 6; 8 mm
101.	Castron (fragm. profil complet)	Hayes, p. 319 - 321, F-I, fig. 64 (Pergam, a. 150 - 200 p.); Baumann, *FRD*, p. 158, anexa 2(2) şi fig. 56, 5; 57, 3 (Capaclia)	3/4 II p.	S_4, c. 51 -0,70 m (pl. LX, c-1)	argilă bej, fină, densă, cu particule maronii, lucrată la roată, vernis roşu; h = 39; D = 162; d = 90; g = 6; 10 mm
102.	Amforă (fragm. gură)	A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 296, pl. 4, 5 (Troesmis, s. II p.); Popilian, *CRO*, p. 40, pl. 15 (sf. s. II p.)	II. p.	S_5, c. 43 - 45 -0,45 m (pl. LX, c-3)	argilă densă, fină, cărămizie, lucrată la roată, angobă roz pe interior şi alb-gălbuie la exterior; h = 90; d = 97; g = 19; 8 mm
103.	Oală (fragm. gură)	Popilian, *CRO*, p. 88, tip 7, pl. 35; Baumann, *FRD*, fig. 60 (Capaclia, s. II - III p.)	II - III p.	S_9, c. 43 -0,50 m (pl. LX, c-2)	argilă densă, cafenie, la interior neagră, lucrată la roată; angobă la culoare; h = 57; d = 114; g = 6; 7 mm
104.	Farfurie (profil partea superioară)	Popilian, *CRO*, p. 125, pl. 70, tip 6	II - III p.	S_4, c. 39 -0,50 m (pl. LX, a-1)	argilă densă, cafenie, lucrată la roată; angobă roşie; ardere secundară; D = 346 (284); h = 40; g = 10; 6 mm
105.	Oală cu două toarte (profil partea superioară)	Ibidem, p. 92, pl. 39, tip 4	1/2 III p.	S_4, c. 42 - 43 -0,50 m	argilă poroasă, micacee, cărămizie, lucrată la roată; angobă bej-roşcată; h = 63; d = 208; g = 17; 9 mm
106.	Fragm. *terracotta*	*ROB*, 33/1988, p. 197 şi urm.	II - III p.	S_5, c. 26 -0,70 m (pl. LX, a-3)	argilă fină, cărămizie, lucrată la roată; decor în relief (melcişori); L = 65; l = 45; g = 10 mm
107.	*Mortarium* (fragm.)	Popilian, *CRO*, p. 46 - 49, pl. 17; A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 330, p. 335, pl. V, 1 (Troesmis)	II - III p.	S_5, c. 54 - 55 -0,55 m (pl. LX, a-2)	argilă densă, dură, cu pietricele cărămizie; pereţii groşi; L = 230; h = 90; D = 358 (214); g = 42; 25; 16 mm

CATALOGUL MONEDELOR DESCOPERITE ÎN AŞEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1987

Nr. crt.	Moneda	Determinare	Datare (ani)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1	GRECEASCĂ	**drahmă** emis. Callatis Pick, I, 1, p. 102, nr. 227, tip general	s. III a. Chr.	S_1, c. 2 -2,30 m (gr. menajeră) (pl. XXXI, 1)	AE; 26 mm; 9,2 g; puternic arsă inv.47340 (Muz.Arh.TI.)
2.	TIBERIVS	**as** emis. Roma BMC. I, I, p. 135, nr.106	34-35 p.	S_1, c. 6 -2,10 m (podea bordei) (pl. XXXI,2)	AE; 26/29 mm; 8,84 g inv. inv.47348 (Muz.Arh.TI.)
3.	Din. IULIA - CLAUDIA	**as**	1/2 I p.	S_1, c. 2 -2,40 m (la baza gropii menajere) (pl. XXXI,3)	AE; 26/28 mm; 5,9 g inv. inv.47347 (Muz.Arh.TI.) trecută prin foc
4.	VESPASIAN	**as** emis. Roma, BMC, II, p. 161, nr. 703	74 p.	S_1, c. 4-5 -2,80 m (groapă menajeră în bordei) (pl. XXXI, 4)	AE; 20 mm; 9,1 g inv. 47346 (Muz.Arh.TI.) contramarcă pe av. cos
5.	HADRIAN	**denar** BMC, III	117-138 p.	S_1, c. a. vegetal (pl. XXX1,6)	AR; 18 mm; 2,5 g inv.47345 (Muz.Arh.TI.) tocită
6.	ANTONINVS PIVS	**sestert aurit** emis. Roma BMC, IV, p. 271 nr. 1677	145-161 p.	B_2, c. 9 -0,52 m (Loc. A) (pl. XXXI, 5)	AE; 32 mm; 23,5 g inv.47349 (Muz.Arh.TI.) trecută prin foc
7.	FAUSTINA I	Roma, emis. I BMC, IV, p. 228-229 AETER-NITAS/S-C	post 141 p.	S_1, c. 7 -0,45 m	AE; 25 mm; 11,21 g inv. 47343 (Muz.Arh.TI.)
8.	LUCILLA	**denar** emis. Roma, gr. II BMC, IV, p. 432; nr. 349	164-169 p.	S. III, c. 23 -0,45 m (cuptor) (pl. XXXI, 9)	AR; 18 mm; 1,8 g inv. 47333 (Muz.Arh.TI.) spartă
9.	FAUSTINA a II[a] (Diva Faustina)	BMC, II, p. 649	176 (?)	S. III, c. 22 -1,60 m (cuptor) (pl. XXXI, 8)	AE; 26/24 mm; 7 g inv. 47339 (Muz.Arh.TI.) foarte tocită
10.	SEPTIMIVS SEVERVS	colonială emis. Histria Pick, I, p. 173 nr. 496	193-211 p.	A_2, c. 8 vegetal (Loc. A) (pl. XXXI, 11)	AE; 30 mm; 13,5 g inv. 47344 (Muz.Arh.TI.) punct central imprimat pe Av/Rv
11.	SEPTIMIVS SEVERVS	**bronz aurit** Colonială emis. Nicomedia	193-211 p.	S_1 c. 2 -0,65 m (pl. XXXI. 10)	AE; 15 mm; 2,3 g inv. 47334 (Muz.Arh.TI.) trecută prin foc

1	2	3	4	5	6
12.	GETA	Colonială emis. Marcianopolis; Pick, I, p. 223, nr. 703	198-208 p. Chr.	passim	AE; 15 mm; 2,3 g; inv. 43335 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
13.	ELAGABAL	Colonială emis. Histria; Pick, I, p. 176, nr. 513	218-222 p.	passim	AE; 29 mm; 15.7 g inv. 47352 (Muz.Arh.Tl.) punct central imprimat pe Av/Rv
14.	SEVERVS ALEXANDER	**denar suberat** fals antic	222-235 p.	S_I, c. 2 -0,40 m (pl. XXXII, 1)	AE; 18 mm; 2,70 g inv. 47336 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
15.	AVRELIANVS	emis. CyzcusRIC V, I, p. 297 nr. 289 | * KA •Δ •	270-275 p.	S. III, c. 22 -0,70 m (cuptor) (pl. XXXII, 3)	AE; 22 mm; 2,9 g inv. 47342 (Muz.Arh.Tl.)
16.	AVRELIANVS	emis. Cyzicus, RIC, V, I p. 31, nr. 361, per. III A |	270-275 p.	S. III, c. 21 -0,90 m (cuptor)	AE; 20 mm; 2,8 g inv. 47332 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
17.	DIOCLETIANVS	**follis** RIC, VI, p. 251 nr. 13 sau p. 252, nr. 21 Tip CONCORDIAAUGG HE	295-296 p. sau 297-298 p.	C_I, c. 48 -0,65 m	AE; 19 mm; 2.3 g, inv. 47331 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
18.	DIOCLETIANVS	**follis** RIC VI, p. 531, 13 sau p. 532, nr. 21 Tip CONCORDIAAUGG HA	295-296 p. sau 297-298 p.	S. III, c. 23 -0,50 m (cuptor) (pl. XXXII, 4)	AE; 21 mm; 2,9 g inv. 47330 (Muz.Arh.Tl.)
19.	MAXIMINVS DAZA	**follis** emis. Thesalonic RIC, VI, p. 514, nr. 31 a. * | SM • TS	308-310 p.	S. III, c. 23 -1.60 m (cuptor) (pl. XXXII, 5)	AE; 24 mm; 5,3 g inv. 47327 (Muz.Arh.Tl.)
20.	LICINIVS I	**follis (argintat)** emis. Thesalonic RIC, VI, p. 519, nr. 59 IOVICONSERVATORIAUGGNN •TS •B	312-313 p.	S. III, c. 24 -0,35 m (cuptor) (pl. XXXII, 6)	AE; 22 mm; 2,75 g inv. 47328 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
21.	CONSTANTINVS I	**follis** emis. Heracleea RIC, VII, p. 542, nr.5 IOVICONSERVATORIAUGG | B SMHT	313-314 p. Chr.	S_1, 2 -2,10 m (gr. menajeră)	AE; 20 mm; 2,68 g inv. 47318; (Muz.Arh.Tl.) arsă
22.	CRISPVS	**follis** emis. Cyzicus RIC VII, p. 644, nr. 10 A A • SMK	317-320 p.	A_2, c. 9-10 -1,25 m (Loc. A)	AE; 19 mm; 3,2 g inv. 47337 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
23.	LICINIVS II	**follis** emis. Heraclea RIC VII, p. 548, nr. 54 | X | II SM H	321 - 324 p.	A_3, c. 25 -0,70 m (Loc. B) (pl. XXXII, 7)	AE; 20 mm; 3,4 g inv.47329 (Muz.Arh.Tl.)
24.	CRISPVS	**follis** emis. Siscia RIC VII, p. 446, nr. 181 VOT / X CAESARVMNOSTRORVM ASIS	321 - 324 p.	passim (pl. XXXII, 11)	AE; 19 mm; 3 g inv.47326 (Muz.Arh.Tl.)
25.	CONSTANTINVS I	**follis** emis. Nicomedia LRBC, I, 1107 Tip PROVIDEN TIAEAVGG SMNA	324 - 330 p.	S I, c. 12 -0,30 m (pl. XXXII. 9)	AE; 18 mm; 2,38 g inv.47317 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
26.	CONSTANTINVS II	**follis** emis. Antiochia LRBC, I, 1353	324 - 330 p.	B_2, c. 9 vegetal (Loc. A)	AE; 19 mm; 2,94 g inv.47325 (Muz.Arh.Tl.)
27.	CONSTANTINVS I	**follis** LRBC, I, 180 (?) Tip GLOR IAEXERC ITVS (2 st.)	330 - 335 p.	B_2, c. 9 -0,30 (Loc. A)	AE; 14 mm; 1,15 g inv.47306 (Muz.Arh.Tl.) tocită
28.	CONSTANTINVS I	**follis** emis. Constantinopol LRBC, I, 1005 CONSA	330 - 335 p.	passim	AE; 16,5 mm; 2 g inv. 47354 (Muz.Arh.Tl.)
29.	CONSTANTIVS II	**follis** emis Cyzicus LRBC, I, 1227 SMKA	330-335 p.	passim	AE; 14 mm; 1,5 g inv. 47360 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
30.	CONSTANS	follis emis. Nicomedia LRBC, I, 1128 SMNE (1std)	335-337 p. Chr.	S_2, c. 7 -0,50 m	AE; 15/16 mm; 1,4 g inv. 47316 (Muz.Arh.TI.)
31.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, I, 964 Tip. VOT/XX/MVLT/XXX	337-341 p.	passim	AE; 15 mm; 0,8 g inv. 47357; (Muz.Arh.TI.) -spartă și tocită
32.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, I, 238 a (Lugdunum) ? Tip AETERNA PIETAS (glob spre stânga)	337-341 p.	SI, c. 11 vegetal	AE; 14,5 mm; 1,34 g inv 47312 (Muz.Arh.TI.)
33.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, I Tip VOT/XX/MULT/XXX	341-346 p.	passim	AE; 12 mm; 1,15 g inv. 47362 (Muz.Arh.TI.) tocită
34.	CONSTANTIVS II	follis emis. Siscia LRBC, I, 790 VICTORIAEDDAVGG QNN ANS	341-346 p.	C_1, c. 48 -0,70 m	AE; 14,5 mm; 1 g inv. 47314 (Muz.Arh.TI.) modul spart
35.	CONSTANTINVS I (postumă)	follis emis. Nicomedia LRBC, I, 1148 (?) Tip VN | MR SMN [A]	341-346 p.	C_1, c. 46 0,55 m	AE: 14 mm; 0,96 g inv. 47303 (Muz.Arh.TI.) arsă
36.	CONSTANTINVS I (postumă)	follis LRBC, I, 1148 (?) Tip VN | MR	341-346 p.	A_2, c. 10 -0.70 m (Loc. A)	AE: 25 mm; 1,2 g inv. 47304 (Muz.Arh.TI.) arsă
37.	CONSTANS	follis emis. Aquileia LRBC, I, 704 Tip. VICTORIAE DDAUGGQNN ▪AQP	341-346 p.	B_1, c. 4 0.70 m	AE; 16 mm; 1.36 g inv. 47313 (Muz.Arh.TI.)
38.	CONSTANS	follis emis. Heraclea LRBC, I, 963 Tip. VOT/XX/MULT/XXX SMH ▪	341-346 p.	passim	AE; 15 mm; 1,5 g inv. 47355 (Muz.Arh.TI.)

1	2	3	4	5	6
39.	CONSTANS sau CONSTANTIVS II	follis emis. Cyzicus (?) Tip VOT/XX/MULT/XXX SMK (?)	341-346 p. Chr.	S III, c. 23 vegetal	AE; 15 mm; 0,85 g inv. 47305 (Muz.Arh.TI.) arsă
40.	CONSTANTIVS II	follis emis. Cyzicus LRBC, II, 2482 SMK	346-350 p.	S III, c. 23 -0,45 m (pl. XXXII, 15)	AE; 16,5 mm; 2,5 g inv. 47323 (Muz.Arh.TI.)
41.	CONSTANTIVS II	follis emis. Heraclea LRBC II, 1887 Tip FELTEMPREPA-RATIO * SMH Δ	346-350 p.	A_3, c. 27 -0.55 m (Loc. B - dărâmătură pe nivel II)	AE; 20 mm; 3,8 g inv. 47324 (Muz.Arh.TI.)
42.	CONSTANTIVS GALLVS	follis emis. Constantinopol LRBC, II, 2022 dar CONSB Tip FELTEMPRE-PARATIO	351-353 p.	S_1 c. 3 vegetal	AE; 17 mm; 1,85 g inv. 47364 (Muz.Arh.TI.)
43.	CONSTANTIVS II	follis Tip SPESREI-PUBLICE	355-365 p.	S_1, c. 3 vegetal	AE; 14 mm; 1,75 g inv. 47363 (Muz.Arh.TI.) arsă
44.	CONSTANTIVS II	follis emis. Sirmium LRBC, II, 1083	351-354 p.	S II, c. 12 vegetal	AE; 18 mm; 1,3 g inv. 47322 (Muz.Arh.TI.) flan spart
45.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 1898 Tip FELTEMPRE-PAPATIO S SMHA ?	351-354 p.	S III, c. 22 -0.50 m (cuptor)	AE; 17 mm; 2.48 g inv. 47320 (Muz.Arh.TI.) flan spart
46.	IVLIANVS CAES.	follis LRBC, II, 1903 Tip FELTEMP-REPAPATIO M SMHA ?	355-361 p.	S III, c. 22 -0,50 m (cuptor)	AE; 17 mm; 2,1 g inv. 47321 (Muz.Arh.TI.)

1	2	3	4	5	6
47.	CONSTANTIVS GALLVS	LRBC, II, 2029 Tip FELTEMPRE-PARATIO CONSA ?	a. 351-354 p.	S II, c. 22 vegetal	follis SE; 20 mm; 3,5 g inv. 47319 (Muz.Arh.Tl.) argintată
48.	CONSTANTIVS II	follis emis. Thesalonic LRBC, II, 1681 SMTS	351-354 p.	S_1, c.), -0,35 m	AE; 19/20 mm; 1,74 g inv. 47315 (Muz.Arh.Tl.) stanță dublă
49.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 1900 Tip FTR	351-356 p.	B_3, c. 29 -0,40 m (Loc. B)	AE; 15 mm; 2,16 g inv. 47310 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
50.	CONSTANTIVS II	follis emis. Cyzicus LRBC, II, 2497 Tip FT-R SMKE	351-353 p.	S_1, c. 4 -0,85 m	AE; 17 mm; 2,65 g inv. 47356 (Muz.Arh.Tl.)
51.	CONSTANTIVS II	follis emis. Sirmium LRBC, II, 1610, 1612 sau 1613 Tip FT-R	355-361 p.	B_2, c. 10 -0,60 m (Loc. A)	AE; 19,5 mm; 1,12 g inv. 47311 (Muz.Arh.Tl.) rezervat 1/2; trecută prin foc
52.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 2311 (?) Tip FELTEMPRE-PARATIO	355-361 p.	S_1, c. 35 -1,10 m	AE; 15 mm; 2,4 g inv. 47309 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
53.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 2053 (?) Tip. SPES RE-PUBLICAE	355-361 p.	S_1, c. 13 vegetal	AE; 15 mm; 1,5 g inv. 47308 (Muz.Arh.Tl.)
54.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II Tip SPES REI-PUBLICAE	355-361 p.	C_1, c. 46 -0,50 m	AE; 16 mm; 1,25 g inv. 47307 (Muz.Arh.Tl.)
55.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II Tip SPES REI-PUBLICAE	355-361 p.	S. III, c. 23 vegetal	AE; 11 - 13 mm; 0,6 g inv. 47379 (Muz.Arh.Tl.) puternic arsă; plan distrus
56.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 1679 • S • | TSA	351-354 p.	passim	AE; 20 mm; 3,58 g inv. 47361 (Muz.Arh.Tl.) -tocită
57.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II Tip SPESREI-PUBLICAE	355-361 p.	passim	AE; 15 mm; 1,7 g inv. 47359 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
58.	CONSTANTIVS II	follis RIC, VIII Tip SPES REI-PUBLICAE	358-361 p. Chr.	A_2, c. 10 -0,60 m Loc. A	AE; 15 mm; 1,65 g inv. 47338 (Muz.Arh.Tl.)
59.	CONSTANTIVS II	follis LRBC, II, 2638 Tip SPES REIPUBLICAE ANA	355-361 p.	passim	AE; 14 mm; 1,7 g inv. 47358 (Muz.Arh.Tl.)
60.	CONSTANTIVS	follis LRBC, I, 1028 Tip GLOR IAEXERC ITVS (1 std)	335-337 p.	passim	AE; 14 mm; 0,8 g inv. 47365 (Muz.Arh.Tl.) spartă
61.	IVLIANVS AVG.	follis emis. Cyzicus LRBC, II, 2318 Tip. SECURITAS REPUB NIKA	361-363 p.	S III, c. 21 -1,00 m (cuptor) (pl. XXXII, 16)	AE; 26/27 mm; 8 g inv. 47341 (Muz.Arh.Tl.)
62.	VALENTINIANVS I	follis LRBC, II Tip GLORIA RO-MANORVM	364-367 p.	B_3, c. 23 (în dărâmătura zidului Loc. B) (pl. XXXII, 17)	AE; 15,5 mm; 2 g inv. 47301 (Muz.Arh.Tl.)
63.	VALENS sau GRATIAN	follis LRBC II Tip SECURITAS REIPUBLICAE	367-375 p.	passim	AE; 16 mm; 1,5 g inv. 47366 (Muz.Arh.Tl.)
64.	VALENTINIANUS I VALENS sau GRATIAN	follis emis. Constantinopol LRBC, II Tip GLORIA ROMANORVM (8) CONS A	364-375 p.	A2, c. 7 -0,35 m	AE; 14,5 mm; 1.1 g inv. 47367 (Muz.Arh.Tl.) plan distrus
65.	VALENS	follis LRBC, II Tip. GLORIA RO-MANO-RVM • TES (?)	367-375 p.	S_1, c. 3 -1,10 m (pl. XXXII, 18)	AE; 16 mm; 1,46 g inv. 47302 (Muz.Arh.Tl.) trecută prin foc
66.	CONSTANTIVS II sau IVLIAN CAES	follis Tip SPESREI PVBLICE	355-361 p.	C_1, c. 51 -0,90 m	distrus
67.	MIHAIL IV	follis Thompson, cl.C Av. Crist pe tron cu spătar	1034-1041 p	C_1, c. 46 vegetal	AE; 22/27 mm; 4,5 g inv. 47350 (Muz.Arh.Tl.)

ilizibile = 3 buc.

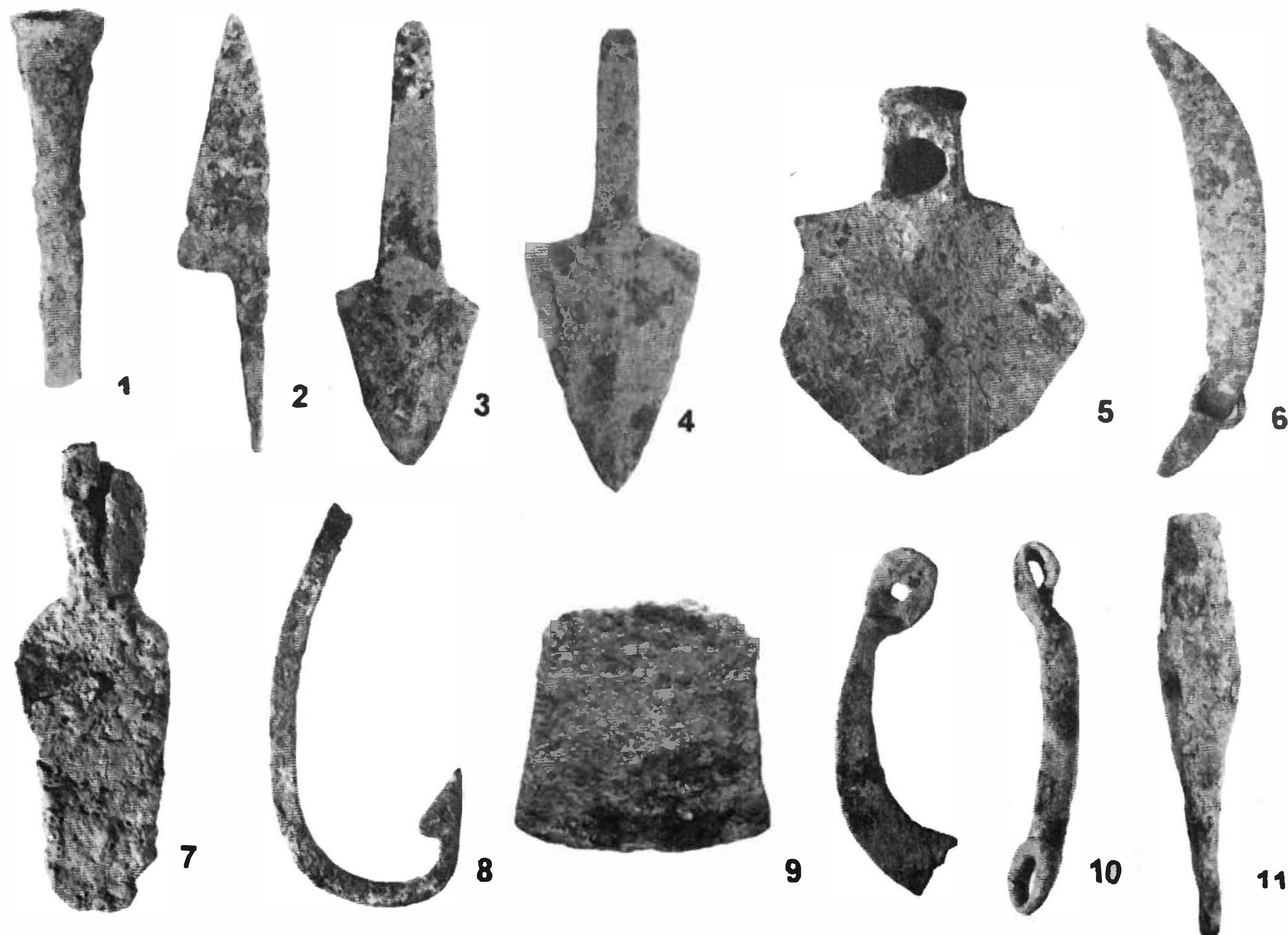
CATALOGUL MONEDELOR DESCOPERITE ÎN AȘEZAREA DE LA AMZA ÎN ANUL 1988

Nr. crt.	M o n e d a	Determinare	Datare (ani)	Locul de descoperire	Elemente tehnice
1	2	3	4	5	6
1.	DIOCLETIAN	RIC VI, p. 580-581; emis. Heraclea, tip. CONCORDIAMILI-TVM	295-299 p.Chr.	S_9, c. 37 vegetal (pl. XXXIII,5)	AE_2 ↑ ; 20 mm; 1,75 g; inv. 48301 (Muz.Arh.Tl.); arsă
2.	MAXIMIAN HERCVLIVS	RIC VI, p. 580-581; același tip	295-299 p.	S_9, c. 37 vegetal (pl.XXXIII,6)	AE_2 ↑ ; 19/21 mm; 1,64 g; inv. 48295 (Muz.Arh.Tl.)
3.	CONSTANTIN I	RIC VI, p. 388, 322 a; emis. Roma, tip. SOLIINVIC-TOCOMITI	312-313 p.	S_4, c. 47 -0,45 m	AE_2 ↖ ; 22 mm; 4,6 g; inv. 48214 (Muz.Arh.Tl.)
4.	LICINIVS I	RIC VI, p. 592, 90; emis. Cyzic, tip IOVICON-SERVATORI I —— SMK	311-312 P.	S_8, c. 27 -0,60 m (horreum) (pl. XXXIII,7)	AE_2 ↓ ; 21 mm; 2,68 g; inv. 48214 (Muz.Arh.Tl.) argintată
5.	CONSTANTIN I	RIC VI, 229a; emis. Siscia tip IOVICON-SERVATORI | A —— ▪ SIS ▪	313 p.	S_8, c. 37 vegetal (pl. XXXIII,8)	AE_2 ↓ ; 22/21 mm; 2,95 g; inv. 48303 (Muz.Arh.Tl.)
6.	CONSTANTIN I	RIC VI, p. 392; emis. Roma tip SOLI/INV-I-CTO/COMITI N | F —— A * T	313 p.	S_4, c. 30 -0,50 m	AE_2 ↑ ; 21 mm; 3,45 g inv. 48142 (Muz.Arh.Tl.)
7.	CONSTANTIN I	LRBC I, 1187; emis. Cyzic, tip. PROVIDENTIAE AVGG SMKA ▪	324-330 p.	S_5, c. 29 -0,35 m	AE_2 ↑ ; 18,5 mm; 3,3 g; inv. 48220 (Muz.Arh.Tl.);
8.	CONSTANTIN I	LRBC, I, 865; emis. Heraclea, tip. PROVIDEN TIA AVGG SMHA	324-330 p.	S_5, c. 30 -0,45 m	AE_3 ↗ ; 18,5 mm; 3,05 g inv. 48236 (Muz.Arh.Tl.);

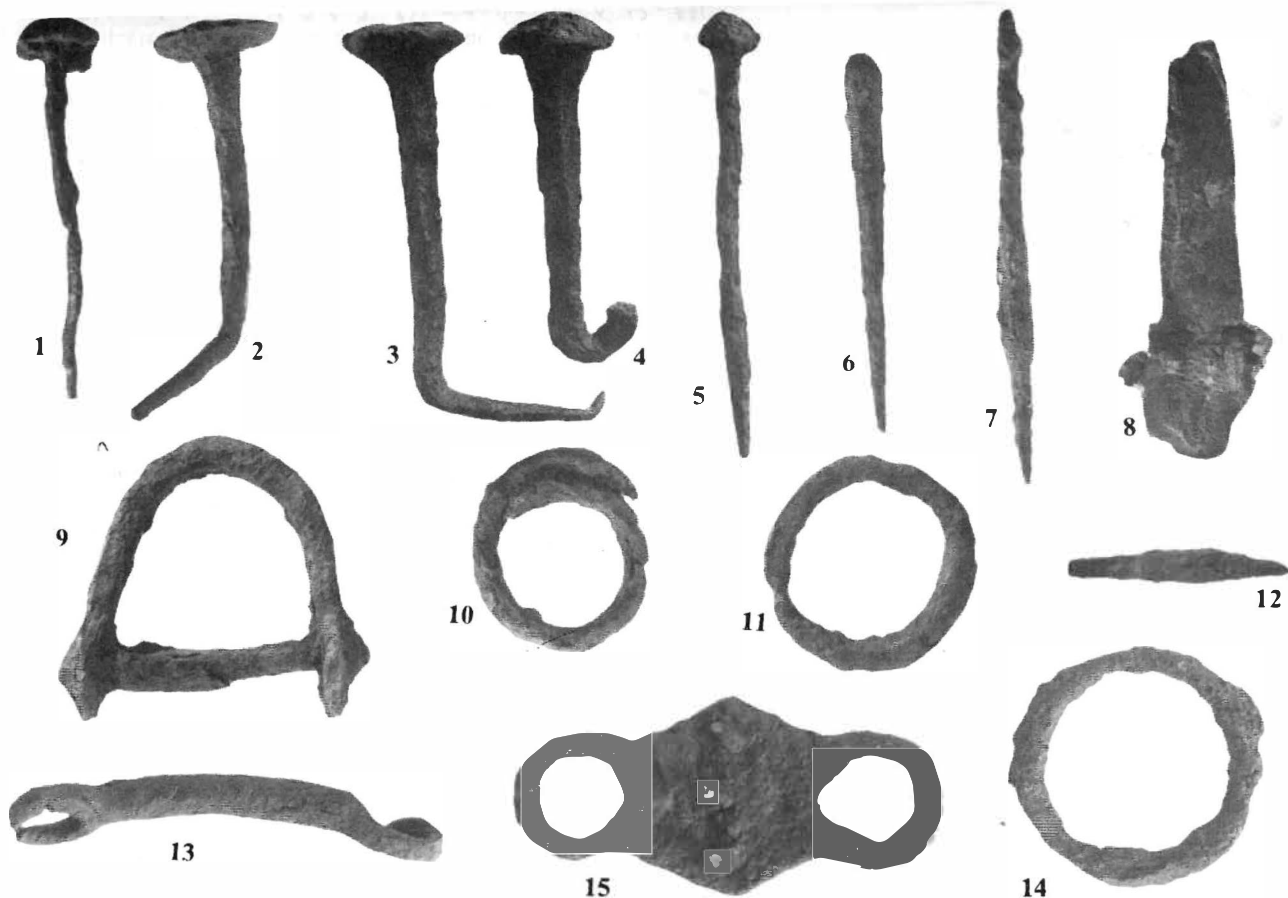
1	2	3	4	5	6
9.	CONSTANTIN I (postum)	VN | MR (?)	341-346 p.Chr.	S_9, c. 40	AE ↖; 13 mm; 1,15 g; inv. 48230 (Muz.Arh.Tl.)
10.	CONSTANTINOPOL	LRBC, I, 839; emis. Thesalonic, tip Victoria la proră SMTSA	330-335	S_5, c. 17 -0,55 m (pl. XXXIII, 11)	AE_2 ↙ ; 18/20 mm; 1,8 g; inv. 48231 (Muz.Arh.Tl.)
11.	CONSTANTIN II	LRBC, I, 1357; emis. Antiohia tip GLOR IAEXERC ITVS (2 st.) SMANB	330-335 p.	S_8, c. 28 -0,50 m (horreum) (pl. XXXIII, 12)	AE_3 ↓ ; 17 mm; 2,4 g; inv. 48212 (Muz.Arh.Tl.);
12.	CONSTANTIN II	emis. Antiohia, tip. GLOR IAEXERC ITVS SMANA	330-335 p.	S_{8-9}, c. 46 -1,20 m (pl. XXXIII, 13)	AE_3 ↓ ; 16 mm; 2,25 g; inv. 48226 (Muz.Arh.Tl.);
13.	CONSTANTIN II	LRBC, I, 846; emis Thesalonic SMTSA	335-337 p.	S_{6-7}(cas.), c. 45 vegetal	AE_3 ↑ ; 17,5 mm; 1,37 g; inv. 48221 (Muz.Arh.Tl.);
14.	CONSTANS	tip GLOR IAEXERC ITVS (1 st.)	335-337 p.	S_{8-9}, c. 37 -0,35 m (pl. XXXIII, 14)	AE_3 ↗ ; 15 mm; 1,7 g; inv. 48229 (Muz.Arh.Tl.)
15.	CONSTANS	tip GLOR IAEXERC ITVS (1 st.)	335-337 p.	S_5, c. 27 -0,55 m	AE_4; 14 mm; 1,42 g; inv. 48213 (Muz.Arh.Tl.)
16.	CONSTANS	LRBC, I, 848 sau 856	335-337 p. sau 337-341 p.	S_5, c. 25 -0,40 m	AE_3 ↓ ; 15 mm; 1,24 g; inv. 48228 (Muz.Arh.Tl.)
17.	CONSTANTIVS II	LRBC, I, 1276, 1289 sau 1265; tip GLOR IAEXERC ITVS (1 st.)	337-339 p. sau 335-339 p. 335-337 p.	S_8 (cas.B), c. 46 -0,75 m (nivelare)	AE_3 ↓ ; 15/17 mm; 1,65 g inv. 48215 (Muz.Arh.Tl.)
18.	CONSTANTIVS II	LRBC, I, 958; emis. Heraclea, tip. VOT/XX/MVLT/XXX	341-346 p.	S_6, c. 31 -0,40 m	AE_3 ↗ ; 15 mm; 0,9 g; inv. 48223 (Muz.Arh.Tl.)
19.	CONSTANTIVS II	tip VOT/XX/MVLT/XXX	341-346 p.	S_9, c. 45 -0,35 m	AE_4 ↘; 12 mm; 1,37 g inv. 48229 (Muz.Arh.Tl.)
20.	CONSTANTIVS II	LRBC, I, 1064; emis. Constantinopol, tip VOT/XX/MVLT/XXX CONSA ?	341-346 p.	S_{8-9}, c. 40 -1,30 m	AE_3 ↑ ; 16/17 mm; 1,05 g; inv. 48289 (Muz.Arh.Tl.)
21.	CONSTANTIVS II sau CONSTANS	tip VOT/XX/MVLT/XXX	341-346 p.	S_{10}, c. 44 -0,40 m	AE_4 ↑ ; 13 mm; 1,1 g; inv. 48290 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
22.	CONSTANTIVS II	tip FEL TEMP-REPARATIO	346-354 p.	S_5, c. 31 -0,40 m	AE_3 ↖; 15 mm; 1,5 g inv. 48222 (Muz.Arh.Tl.)
23.	CONSTANTIVS II	tip FEL TEMP-REPARATIO	346-354 p.	S_6, c. -1, -1,30 m	AE_3 ↑ ; 16 mm; 2,35 g inv. 48296 (Muz.Arh.Tl.)
24.	CONSTANTIVS II	tip FEL TEMP-REPARATIO	346-354 p.	S_7, c. 20 -0,35 m	AE_3 ↑ ; 16,5 mm; 1,6 g; inv. 48216 (Muz.Arh.Tl.)
25.	CONSTANTIVS II	tip FEL TEMP-REPARATIO	346-354 p.	S_{6-7}(cas.), c. I -1,00 m	AE_2 ↓ ; 21 mm; 2,95 g inv. 48288 (Muz.Arh.Tl.)
26.	CONSTANTIVS II	LRBC, II, 2309; emis. Nicomedia SMNA	351-354 p.	S_6, c. 41 (pl. XXXIII, 16)	AE_3 ↓ ; 17 mm; 1,9 g; inv. 48291 (Muz.Arh.Tl.)
27.	CONSTANTIVS II	tip SPES REI-PVBLICE	355-361 p.	passim	AE_3 ↖; 17,5 mm; 1,95 g; inv. 48232 (Muz.Arh.Tl.)
28.	CONSTANTIVS II	tip SPES REI-PVBLICE	355-361 p.	passim	AE_3 ↑ ; 15 mm; 1,8 g; inv. 48233 (Muz.Arh.Tl.)
29.	CONSTANTIVS II sau IVLIANVS CAES.	tip SPES REI-PVBLICE	355-361 p.	S_9, c. 37, vegetal	AE_4; 11 mm; 0,4 g; distrusă
30.	IVLIANVS CAES.	tip SPES REIPVBL	355-361 p.	S_8, c. 43, -0,60 m	AE_3 ↓ ; 16 mm; 0.8 g; distrusă
31.	VALENS	LRBC, II, 1922; emis. Heraclea SMHA	364-365 p.	S_{8-9}, c. 49 -0,40 m	AE_3 ↙; 17 mm; 1,4 g; inv. 48221 (Muz.Arh.Tl.)
32.	VALENTINIAN I și VALENS	LRBC, II, 2515-2516; emis. Cyzic, tip SECVRITAS - REIPVBLICAE ⊥ SMK [A]	364-365 p.	S_{8-9}, c. 47 -1,00 m	AE_3 ↓ ; 16 mm; 1,55 g; inv. 48294 (Muz.Arh.Tl.)
33.	VALENTINIAN I și VALENS	tip SECVRITAS-REIPVBLICAE	364-365 p.	S_{10}, c. 38 -0,35 m	AE_3 ↓ ; 15 mm; 0,7 g; distrusă
34.	VALENTINIAN I GRATIAN, VALENS, VALENTINIAN II	tip SECVRITAS-REIPVBLICAE	364-378 p.	S_{8-9} c. 44 vegetal pe zid	AE_3 ↓ ; 16 mm; 1,75 g; inv. 48297 (Muz.Arh.Tl.)
35.	VALENS sau GRATIAN	tip SECVRITAS-REIPVBLICAE	364-378 p.	S_7, c. 3 -1,00 m	AE_3 ↓ ; 16 mm; 07 g; tocită, flan distrus
36.	VALENS	LRBC, II, 2088; emis. Constantinopol * ⊥ CONSA	366-367 p.	S_6, c. -1, -0,90 m (pl. XXXIII, 18)	AE_3 ↓ ; 15/17 mm; 1,42 g; inv. 48292 (Muz.Arh.Tl.)

1	2	3	4	5	6
37.	VALENTINIAN I și VALENS	LRBC, II, 2109-2110; emis. Constantinopol ■ | CONSA	365-375 p.	S_5, c. 20	AE_3 ↑ ; 17 mm; 1,35 g; inv. 48302; (Muz.Arh.Tl.)
38.	ARCADIVS	tip SALVS/REI PVBLICAE	383-392 p.	S_{4-8} (cas.), c. 26 -0,40 m (pl. XXXIII, 19)	AE_4 ↖ ; 13,5 mm; 1,00 g; inv. 48237 (Muz.Arh.Tl.)
39.	AELIA FLACCILLA	LRBC, II, 2149; emis. Constantinopol, tip. SALVS/REI PVBLICAE CON Є	383-392 p.	S_{4-6} (cas.), c. 28 -0,80 m (pl. XXXIII,20)	AE_2 ↑ ; 21,5 mm; 4,75 g; inv. 48293 (Muz.Arh.Tl.)
40.	LICINIVS II	RIC VII, p. 547,41; emis. Heraclea, tip PROVIDEN-TIAE CAESS • SMHA	318-320 p.	S_4, c. 49 -0,75 m (pl. XXXIII, 9)	AE_2 ↖ ; 19 mm; 2,12 g; inv. 48429 (Muz.Arh.Tl.)
41.	CONSTANTIVS II	tip FEL/TEMP/RE-PARATIO	351-354 p.	S_4, c. 49 -0,75 m	AE_3 ↓ ; 16 mm; 2,02 g; inv. 48430 (Muz.Arh.Tl.)
42.	CONSTANTIVS II	LRBC, II, 2045; emis. Constantinopol X • | [CONSA]	351-354 p.	S_4, c. 26-28, -0,30 m	AE_3 ↓ ; 16 mm; 2,11 g; inv. 48426 (Muz.Arh.Tl.)
43.	TRAIANVS	BMC III, p. 199, 939; emis. Roma	104-111 p.	S_9, c. 42 -1,30 m (pl. XXXIII, 1)	AE ↓ ; 27/28 mm; 11,35 g; inv. 48211 (Muz.Arh.Tl.)
44.	ANTONINVS PIVS	ANTONINVS/AVG-PIVS/IMPCOSIII	141 p.	S_6, c. 2 -1,00 m (pl. XXXIII, 2)	AE ↗ ; 26/28 mm; 11,64 g; inv. 48300 (Muz.Arh.Tl.)
45.	DIVA FAVSTINA	RIC III, p. 169, 1161; emis. Roma	post 141 p.	S_4, c. 26-28, vegetal (pl. XXXIII, 3)	AE ↗ ; 24 mm; 8,62 g; inv. 48425 (Muz.Arh.Tl.)
46.	ELAGABAL	Pick, 2, p. 489-490, 1961; emis. Nikopolis ad Istrum	218-222 p.	S_{6-7}, c. 2, -1,20 m (pl. XXXIII, 4)	AE ↗ ; 25 mm; 1,85 g; inv. 48210 (Muz.Arh.Tl.)

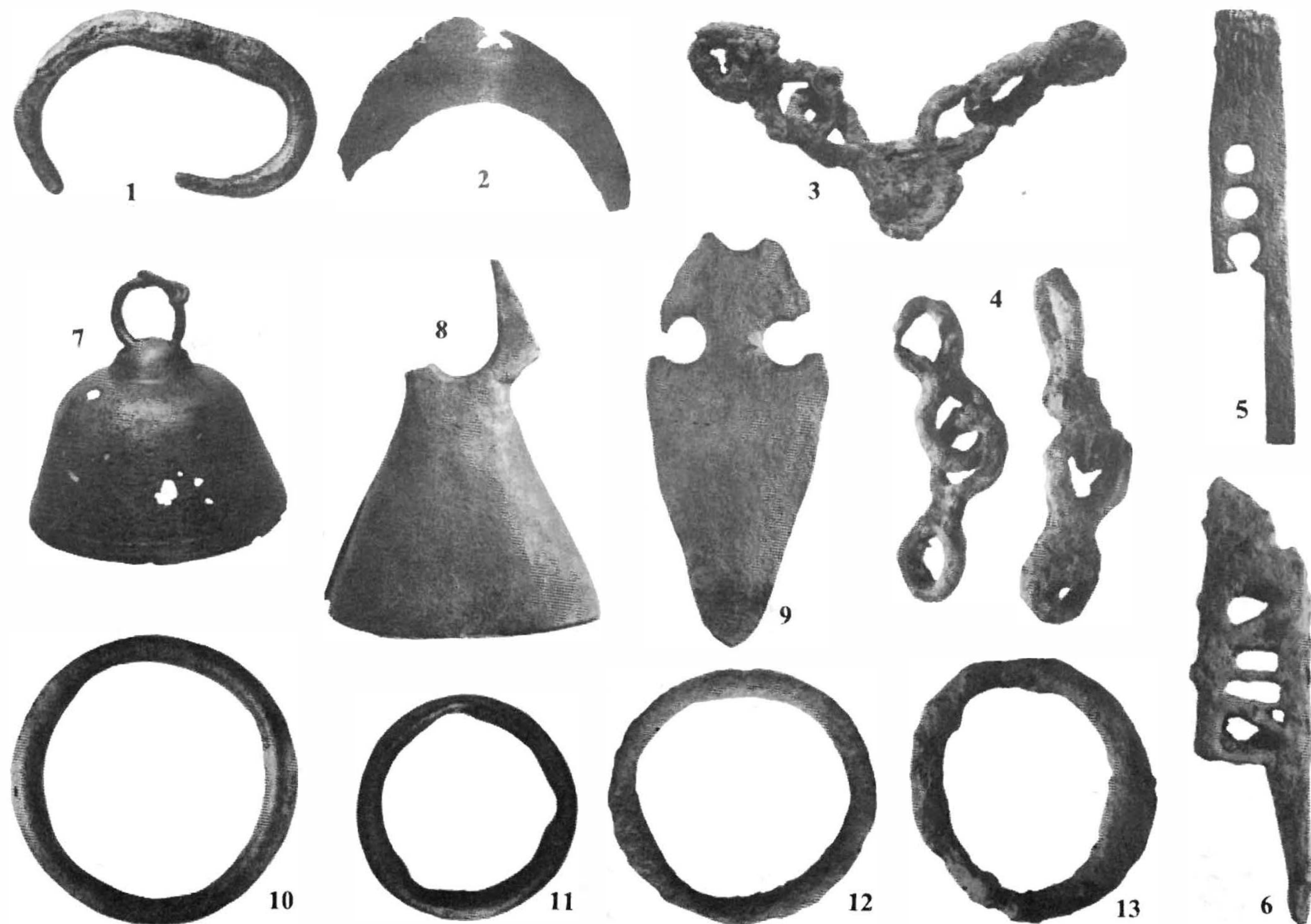

Pl. XIX. Unelte de fier descoperite în cursul săpăturilor. • *Pl. XIX. Outils de fer mis au jour en cours des fouilles.*

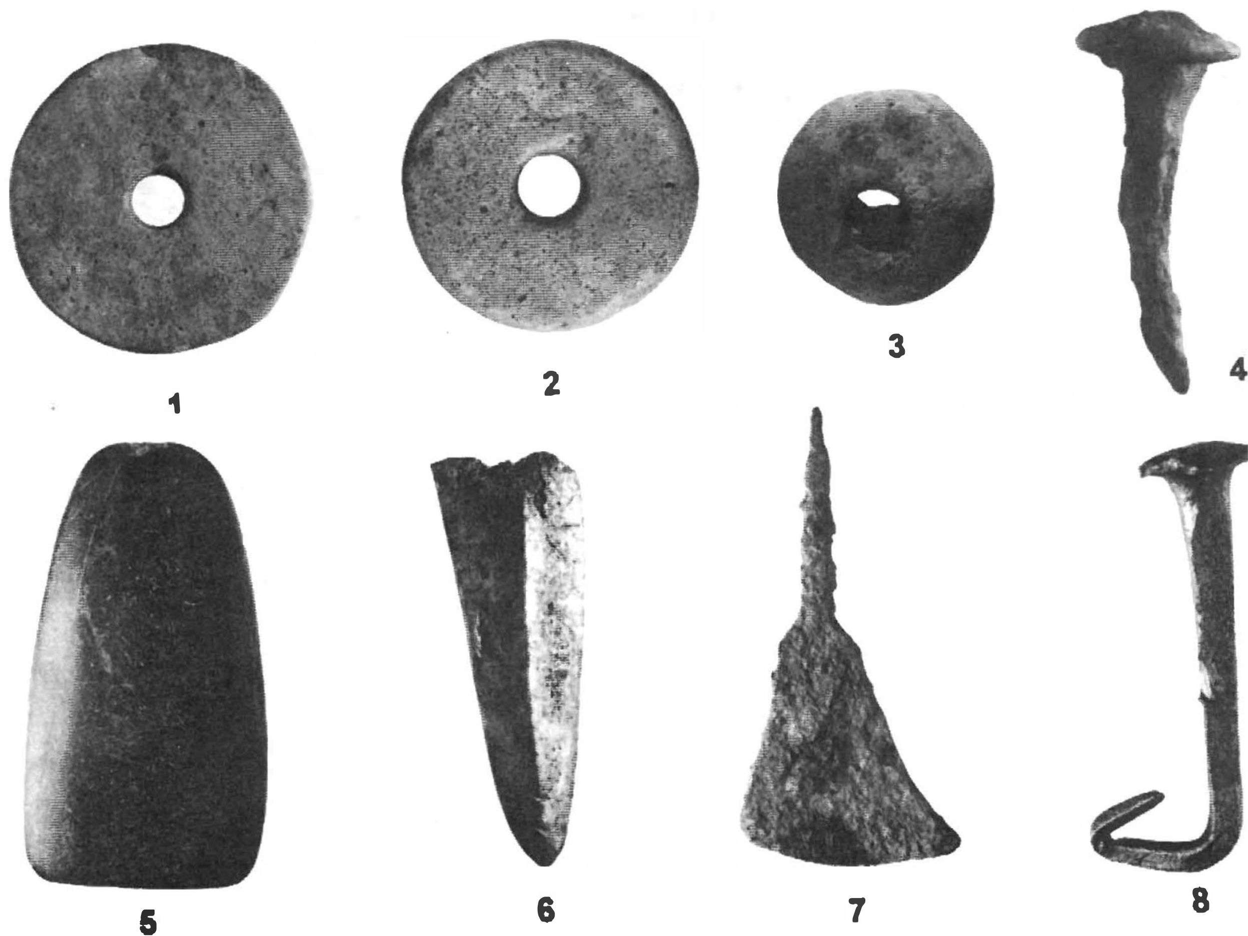
Pl. XX. Obiecte descoperite în cursul săpăturilor: 1 - 5. Cuie și piroane; 6. Vârf ustensilă de gravat; 7. Vârf de suliță; 12. Vârf de săgeată; 9 - 11, 13, 14. Piese de harnașament; 15. Scoabă de fier.

Pl. XX. Objets mis au jour par les fouilles: 1 - 5. Clous et clous à crochet; 6. Pointe de graveur. 7. Pointe de sagaie; 12. Pointe de flèche; 9 - 11, 13, 14. Pièces de harnachement; 15. Crampon de fer.

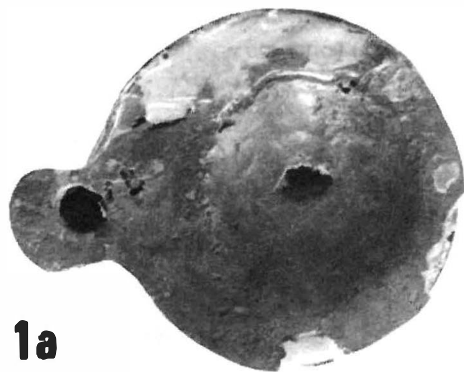

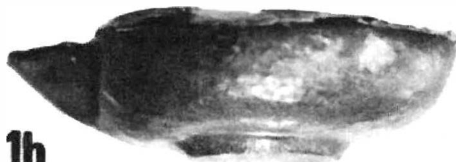
Pl. XXI. Obiecte de bronz (1, 2, 5; 7 - 11) şi de fier (3, 4, 6; 12 - 13).

Pl. XXI. Objets de bronze (1, 2, 5; 7 - 11) et de fer (3, 4, 6; 12 - 13).

Pl. XXII. Obiecte de ceramică (1 - 2), de fier (4, 7), de piatră (5), de os (6) și de bronz (8).
Pl. XXII. Objets en céramique (1 - 2), fer (4, 7), pierre (5), os (6) et bronze (8).

1a

1b

1c

2

3

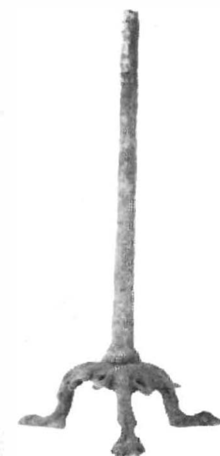

4

5

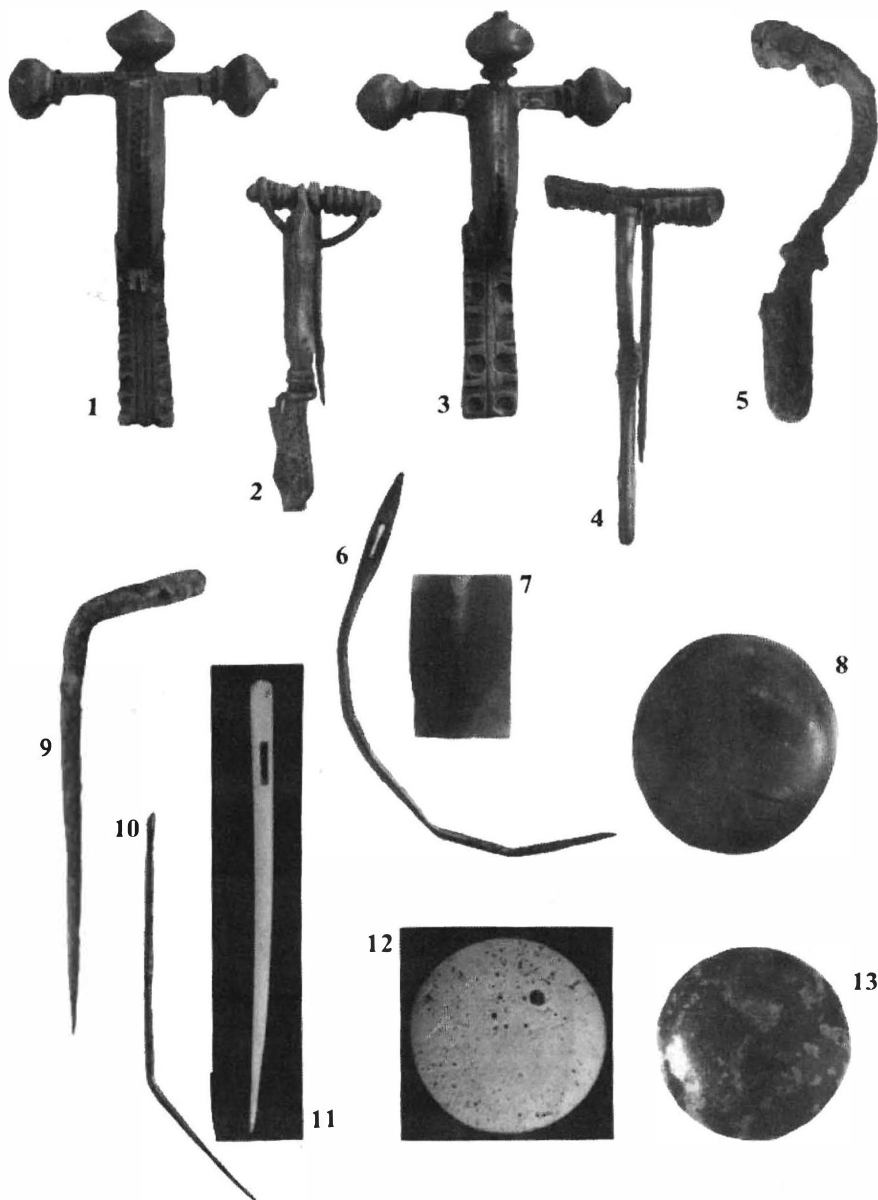

6

7

8

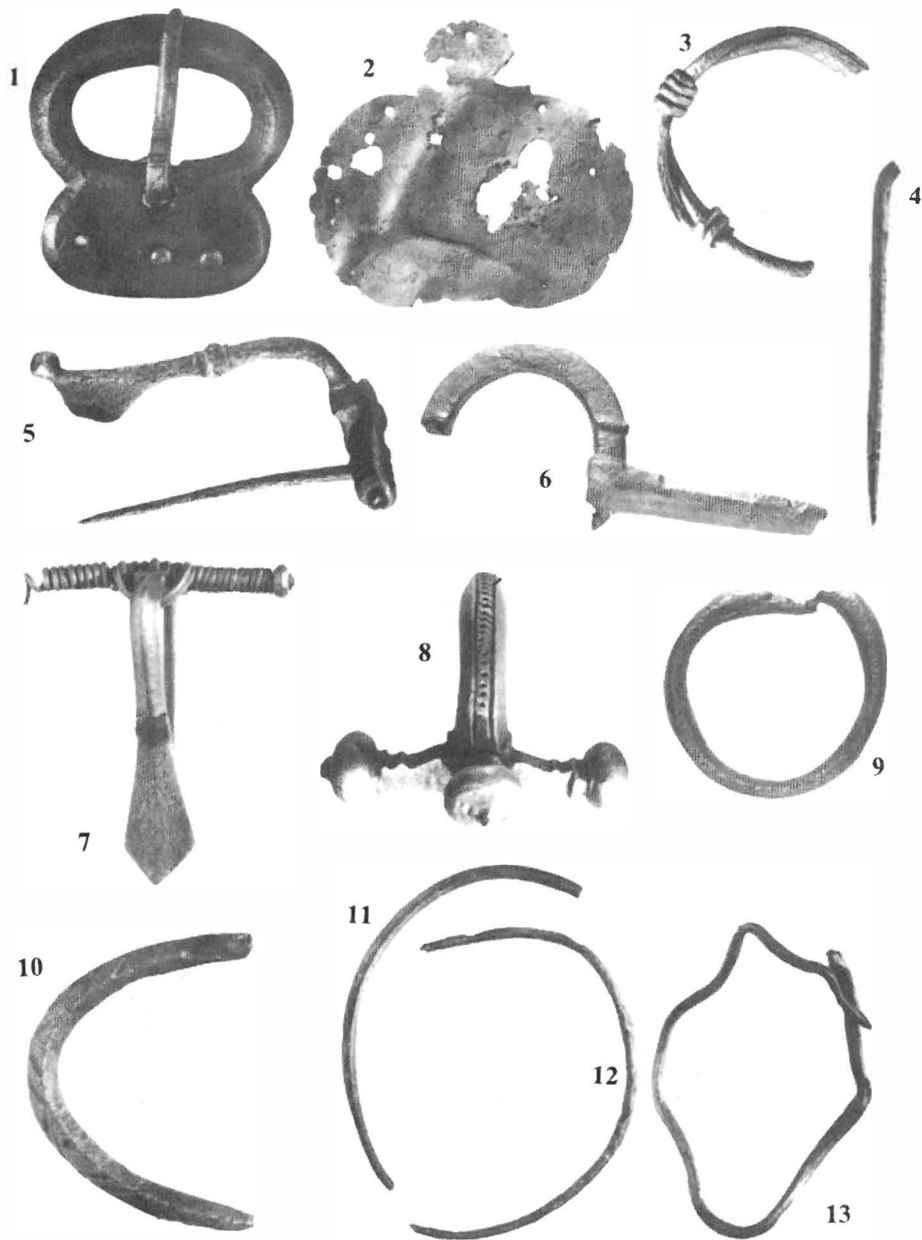

9

Pl. XXIII. Obiecte de bronz și de fier (8 - cheie de fier). ◆ *Pl. XXIII. Objets de bronze et de fer (8 - clé de fer).*

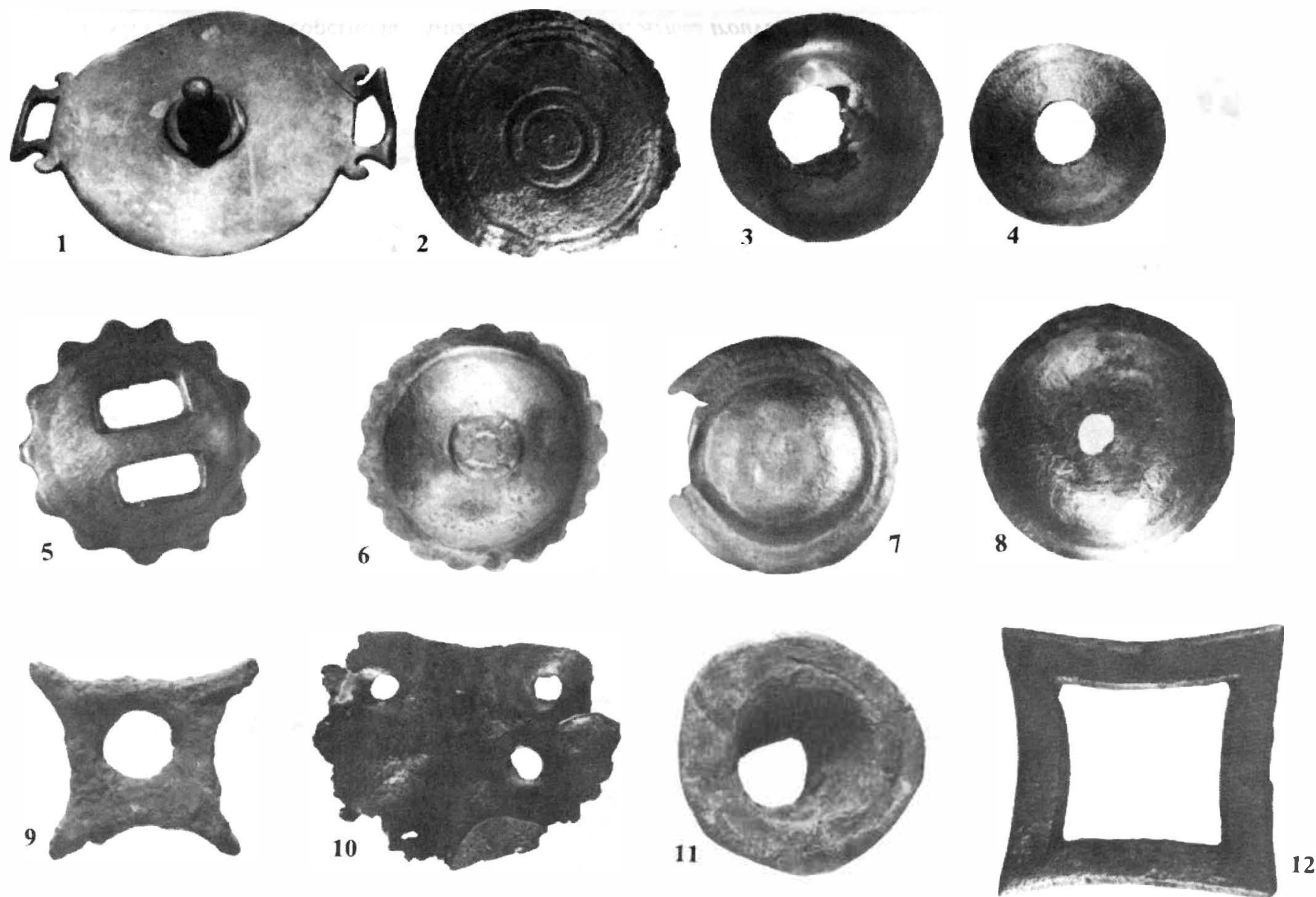

Pl. XXIV. Obiecte descoperite în cursul săpăturilor: fibule (1 - 5); ace de cusut (6, 9 - 11); mărgea de cornalină (7); jetoane din piatră șlefuită (8, 12 - 13).

Pl. XXIV. Objets mis au jour par les fouilles: fibules (1 - 5); aiguilles (6, 9 - 11); perle en cornaline (7); jetons en pierre polie (8, 12 - 13).

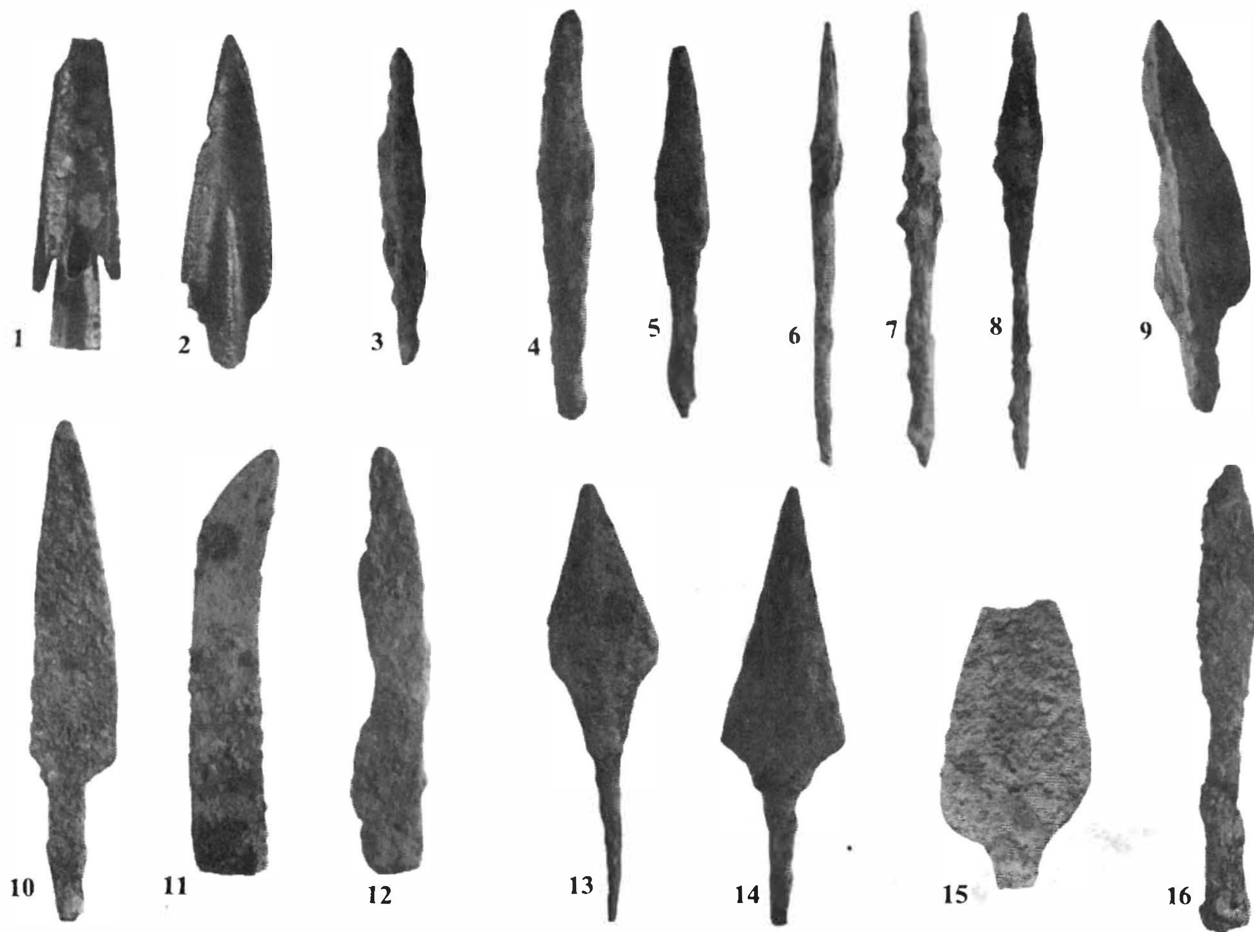

Pl. XXV. Piese vestimentare și obiecte de podoabă din bronz.
Pl. XXV. Pièces vestimentaires et objets de parure en bronze.

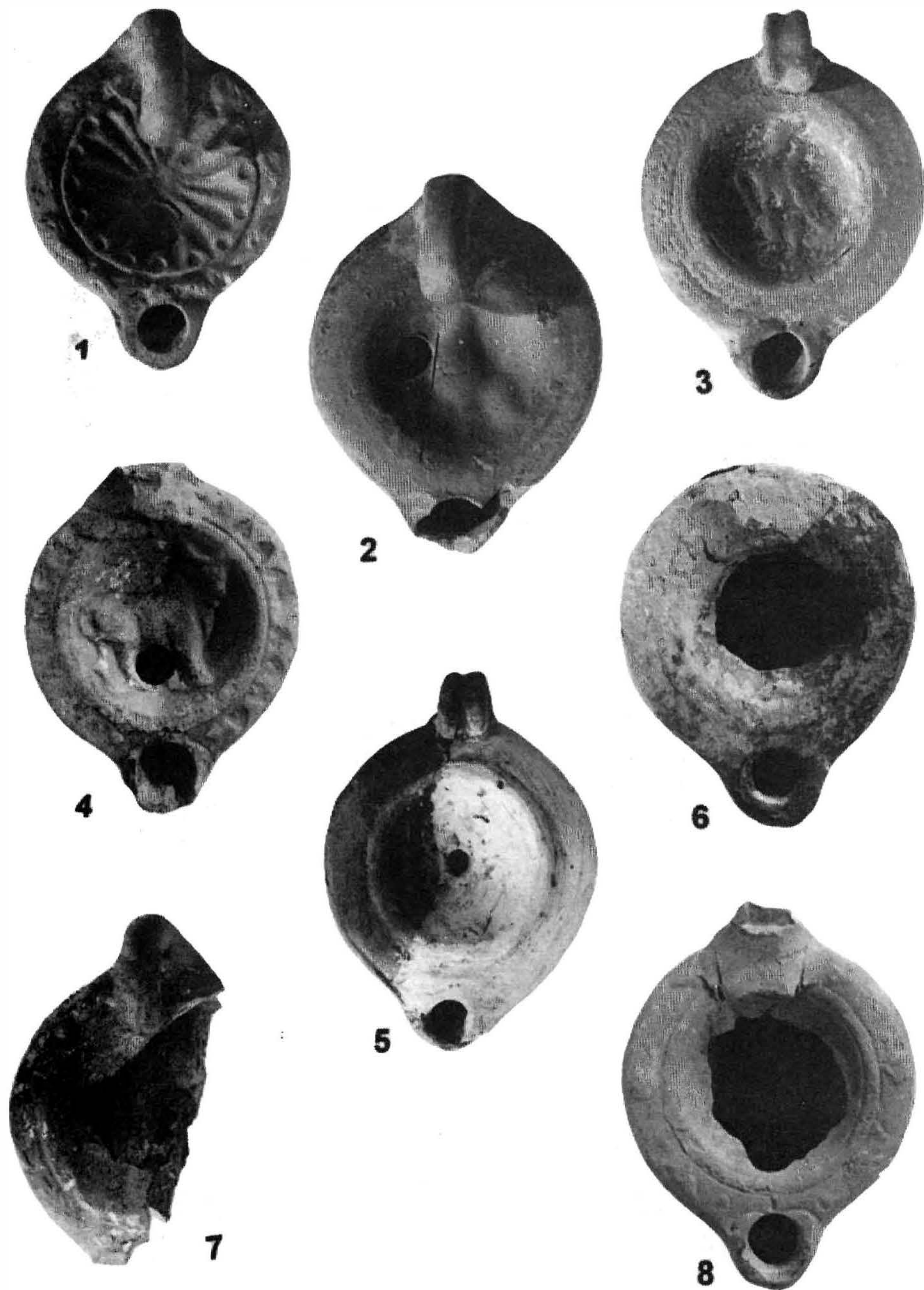

Pl. XXVI. Piese vestimentare de bronz, fier (9) și un obiect de plumb (11).

Pl. XXVI. Pièces vestimentaires en bronze, fer (9) et un objet de plomb (11).

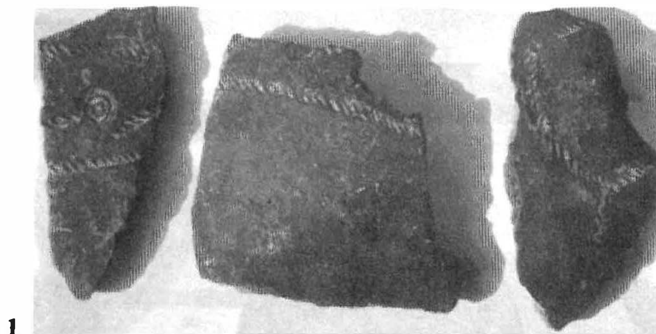

Pl. XXVII. Arme descoperite la "Amza". ◆ *Pl. XXVII. Armes trouvées à "Amza".*

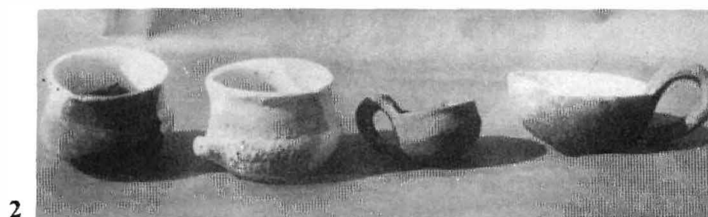

Pl. XXVIII. Opaiţe descoperite în complex.

Pl. XXVIII. Lampes trouvées dans l'agglomeration.

1

2

3

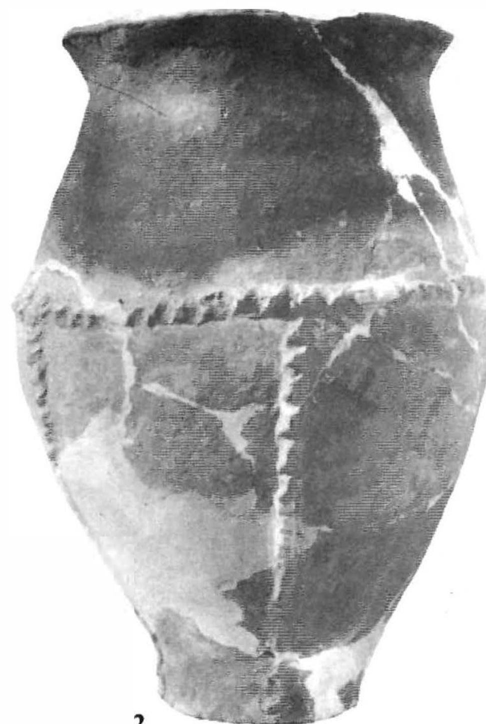

4

Pl. XXIX. Ceramică hallstattiană (1, 2) și getică din epoca romană (3, 4).
Pl. XXIX. Céramique hallstattienne (1, 2) et gétique d'époque romaine (3, 4).

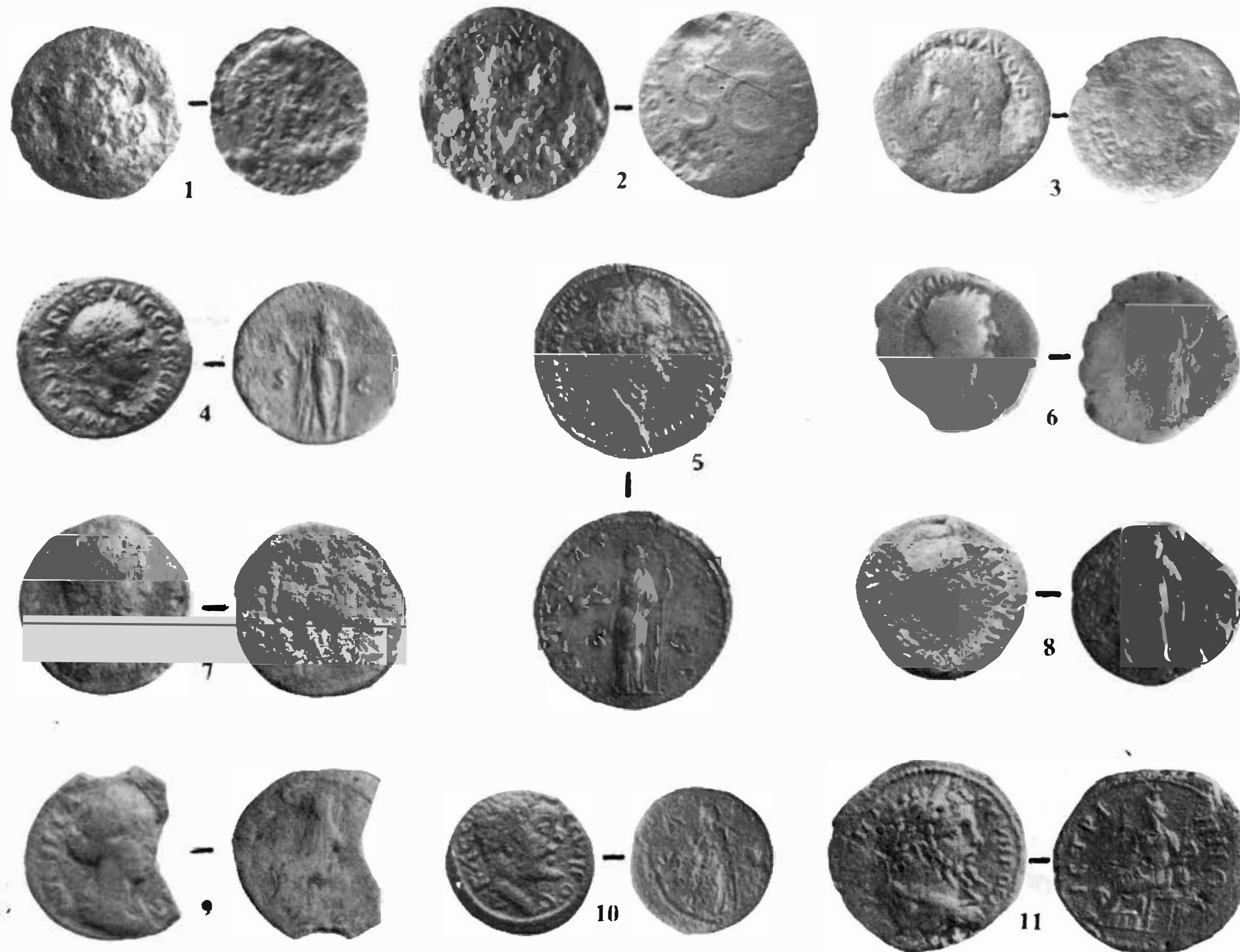
1

2

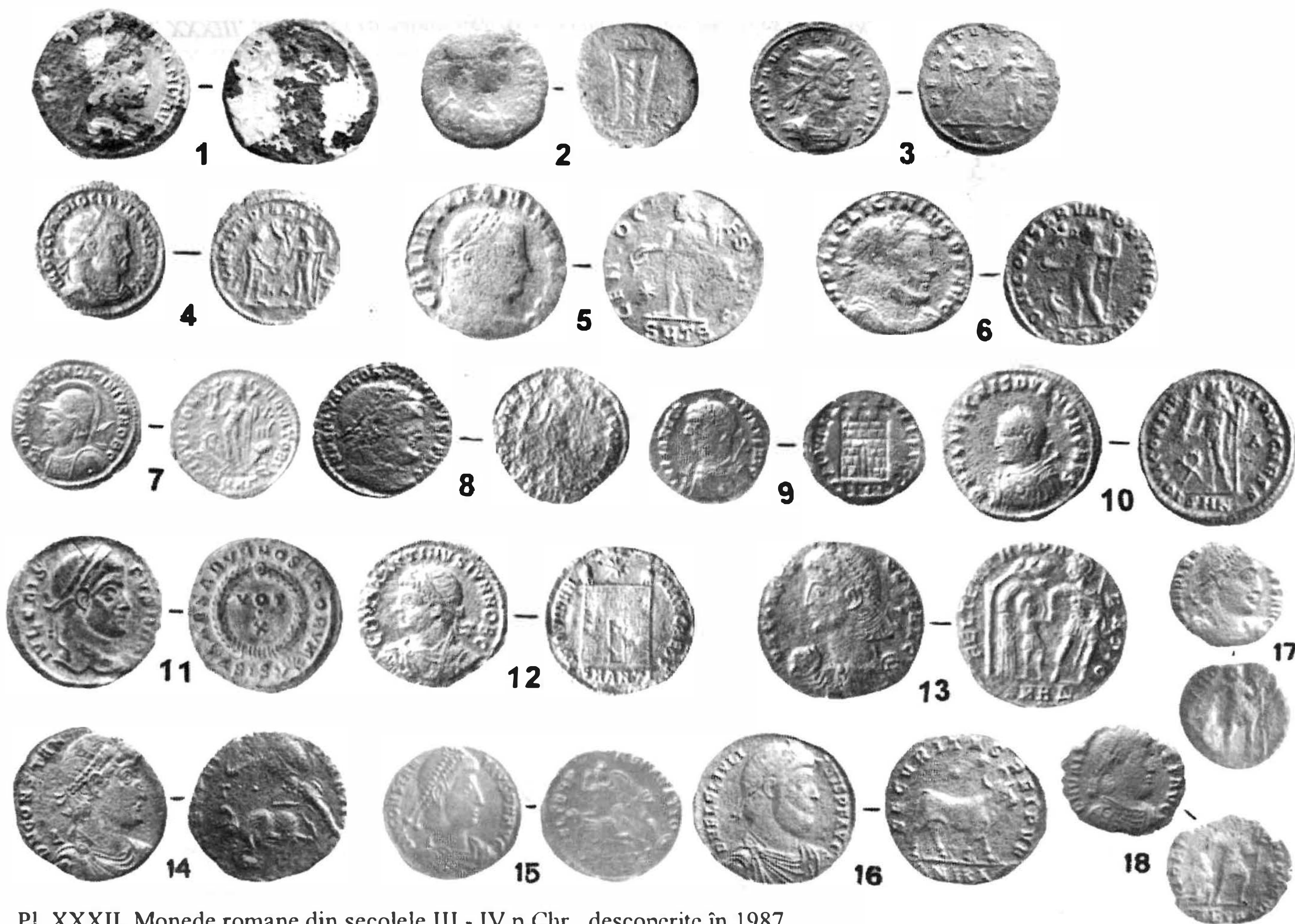
Pl. XXX. 1. Ceramică romană din secolele II - III p.; 2. Vas de factură autohtonă, sec. I p.Chr.

Pl. XXX. 1. Céramique romaine des IIe - IIIème siècles; 2. Vase de facture autochtone, Ier siècle p.Chr.

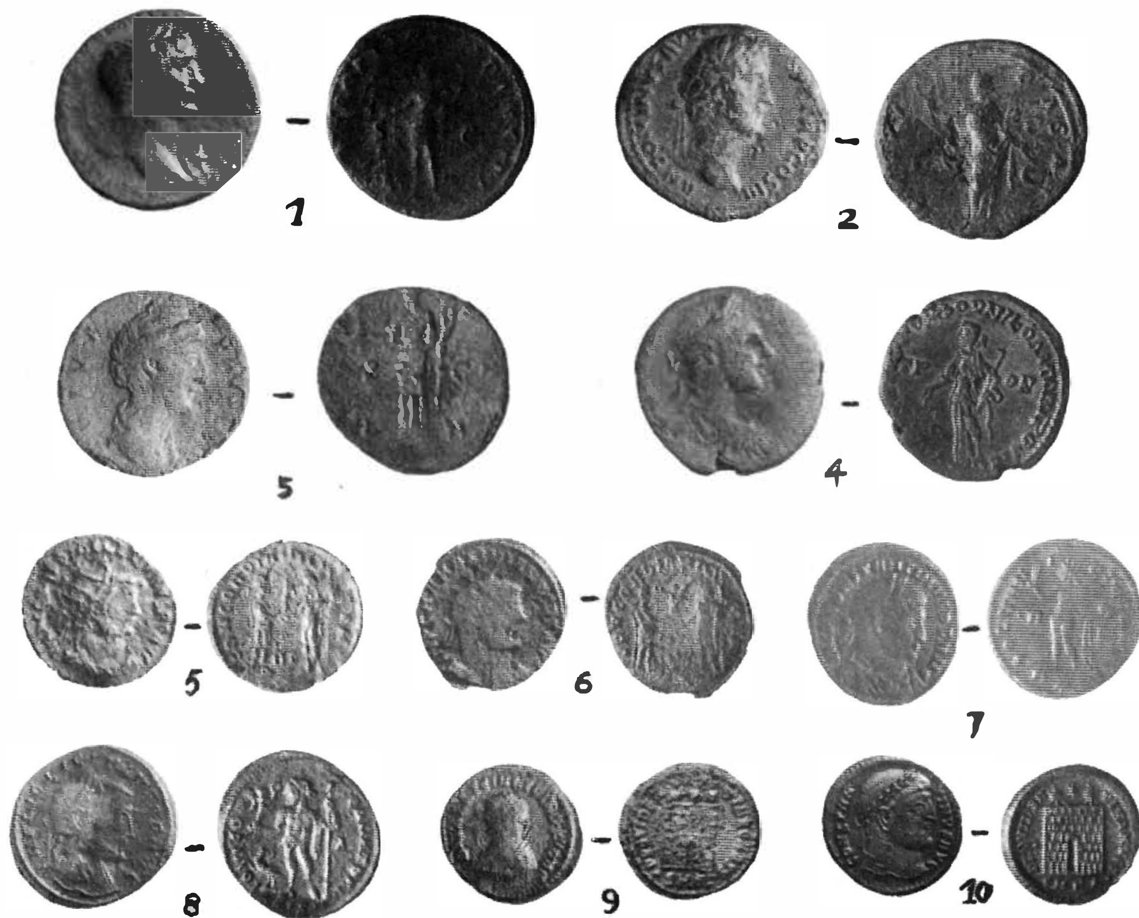
Pl. XXXI. Monede romane din secolele I - II p., descoperite în 1987.

Pl. XXXI. Monnaies romaines des Ier - IIème siècles, trouvées en 1987.

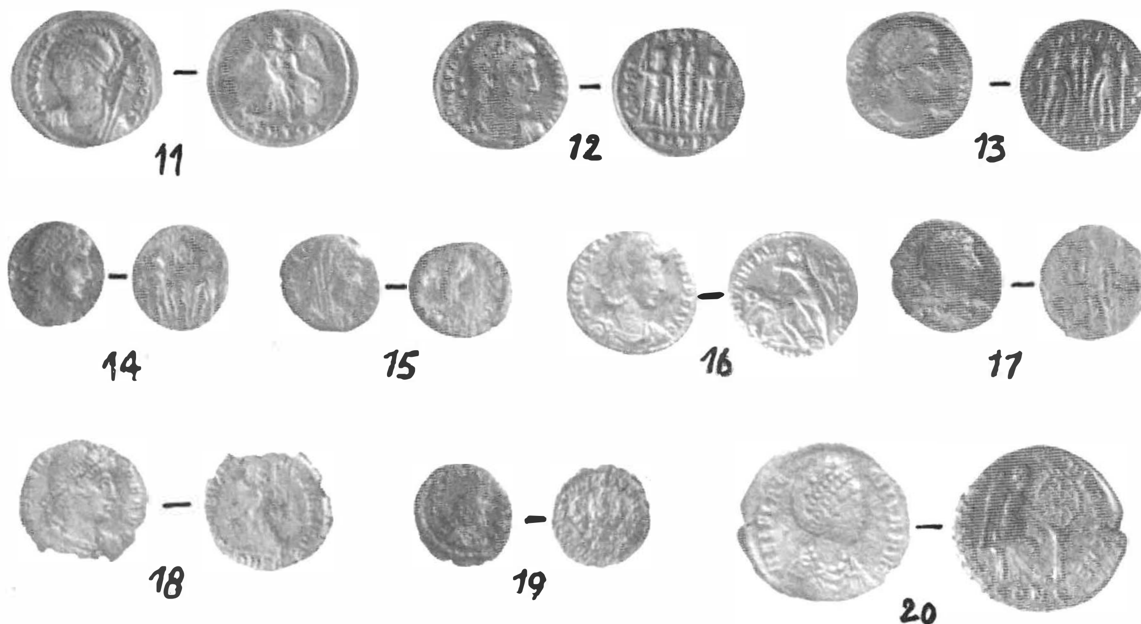
Pl. XXXII. Monede romane din secolele III - IV p.Chr., descoperite în 1987.

Pl. XXXII. Monnaies romaines des IIIe - IVème siècles, trouvées en 1987.

Pl. XXXIII. Monede romane din secolele II - IV p., descoperite în 1988.

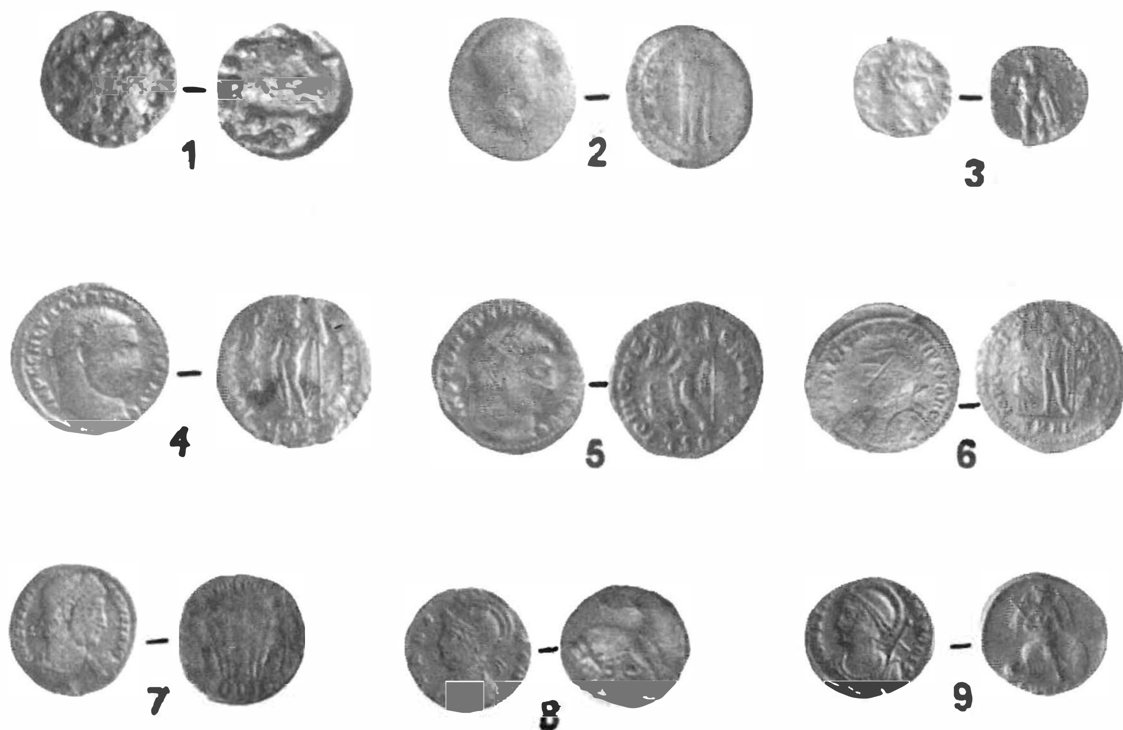
Pl. XXXIII. Monnaies romaines des IIe - IVème siècles, trouvées en 1988.

1. Traian; 2. Antonius Pius; 3. Diva Faustina; 4. Elegabal; 5. Diocletian; 6. Maximian Herculius; 7. Constantin I; 8. Licinius I; 9. Licinius II; 10. Constantin I; 11. Constantinopol; 12. Constantin II; 13. Constantin II; 14. Constans; 15. Constantin I (postum); 16. Constantius II; 17. Constantius II; 18. Valens; 19. Arcadius; 20. Aelia Flaccilla

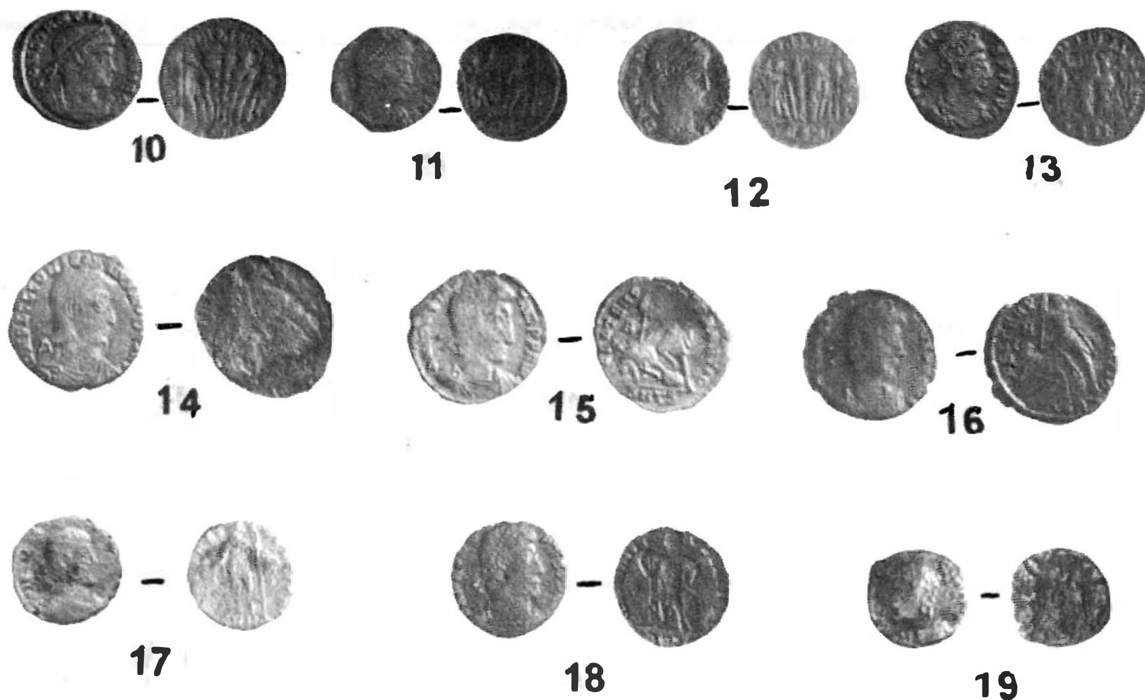
Pl. XXXIII[1]. Monede romane din sec. IV p., descoperite în 1988.

Pl. XXXIII[1]. Monnaies romaines du IVème siècle p.Chr. trouvées en 1988.

Pl. XXXIV. Monede descoperite întâmplător în perimetrul complexului de la "Amza" în 1991 (1. Monedă Filip al II-lea al Macedoniei, emisiune postumă).

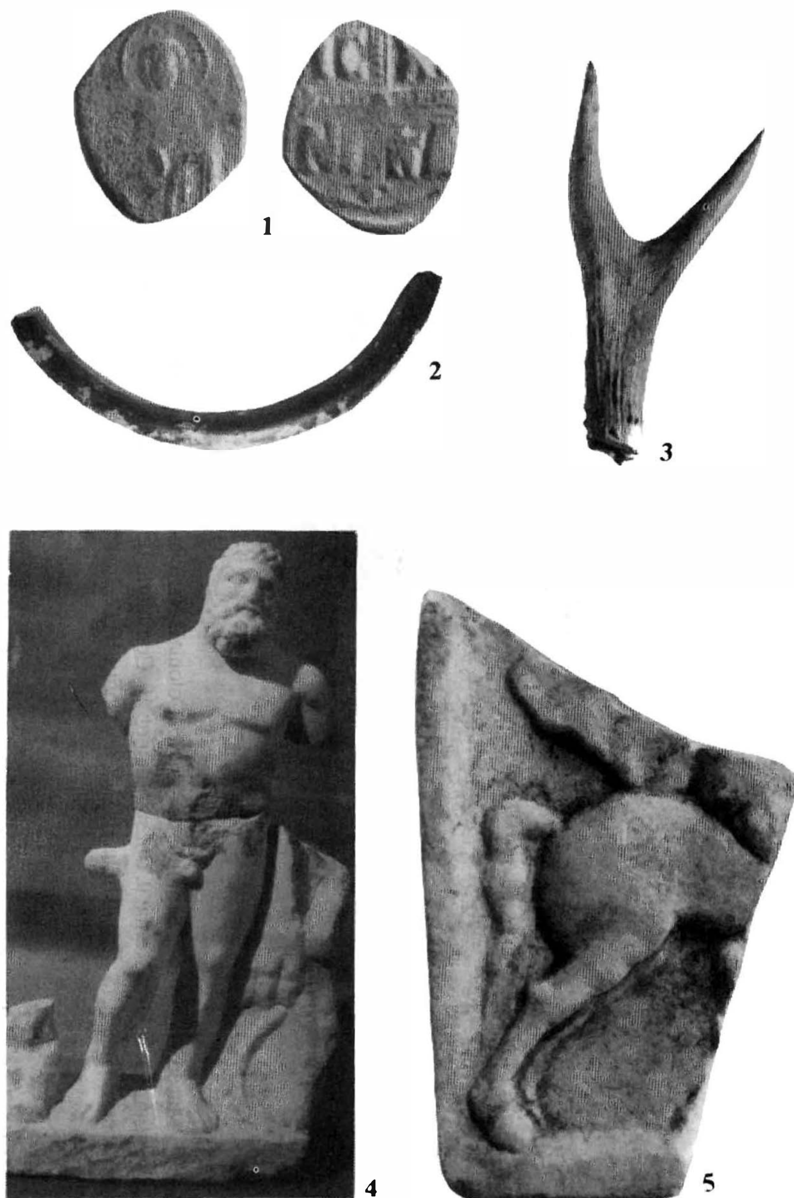
Pl. XXXIV. Monnaies trouvées de façon fortuite à l'intérieur du périmètre de l'agglomération d'"Amza" en 1991 (1. Monnaie de Philippe II de Macédoine, émission postume).

1. Filip II (Maced.) postum; 2. Septimus Severus; 3. Colonială Niceeană; 4. Maximus Daia; 5. Constantin I; 6. Licinius II; 7. Constantin I; 8. Urbs Roma; 9. Constantinopol; 10. Constantin II; 11. Constantius II; 12. Constans; 13. Constans; 14. Constantius Gallus; 15. Constantius II; 16. Constantius II; 17. Julianus Caesar; 18. Procopius; 19. Monedă (sec. IV p.) - barbarizată

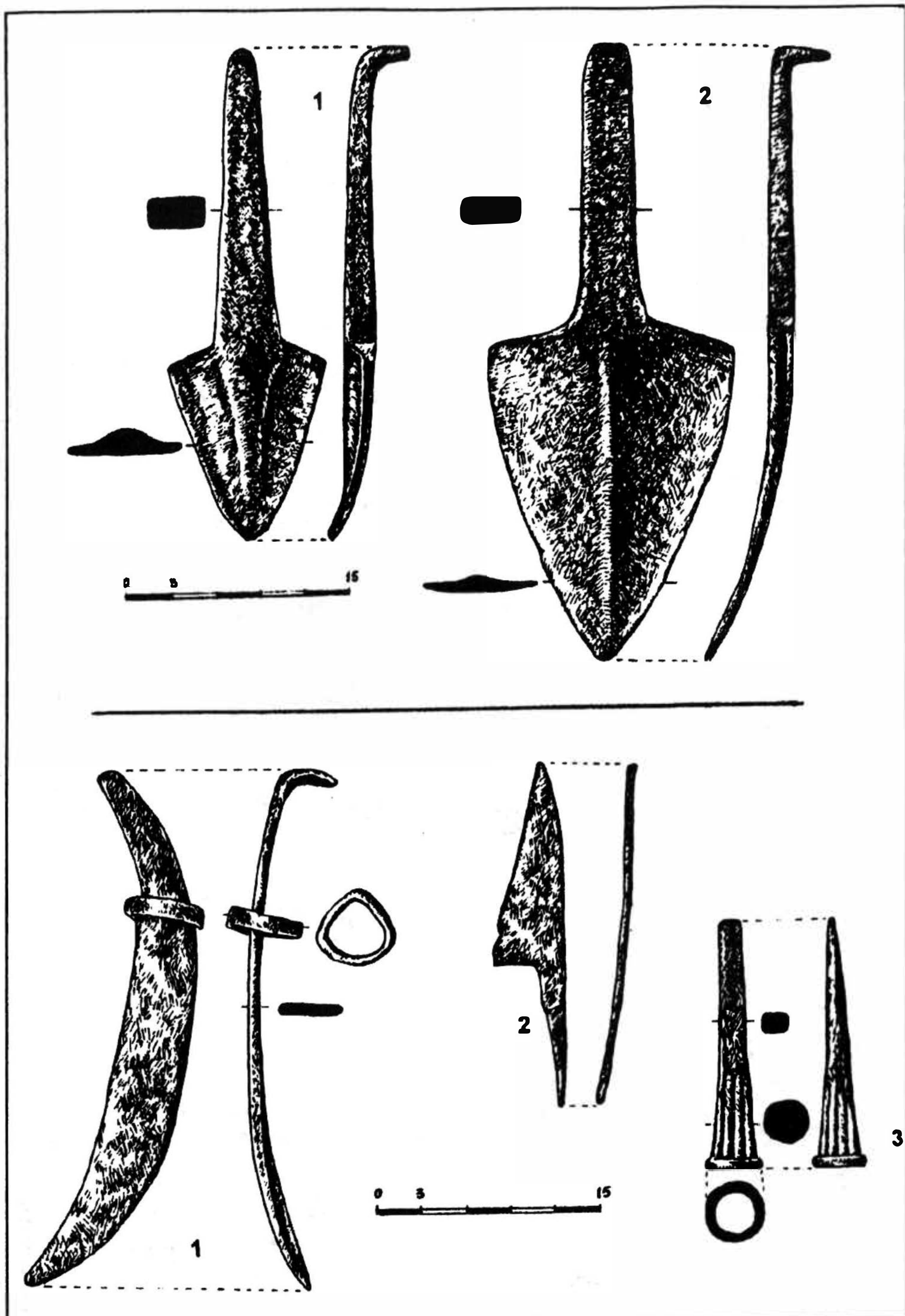
Pl. XXXIV[1]. Monede descoperite întâmplător în 1991 (18. Monedă Procopius; 19. Monedă barbarizată, sec. IV p.Chr.).

Pl. XXXIV[1]. Monnaies trouvées de façon fortuite en 1991 (18. Monnaie de Procope; 19. Monnaie barbarisée du IVe siècle p.Chr.).

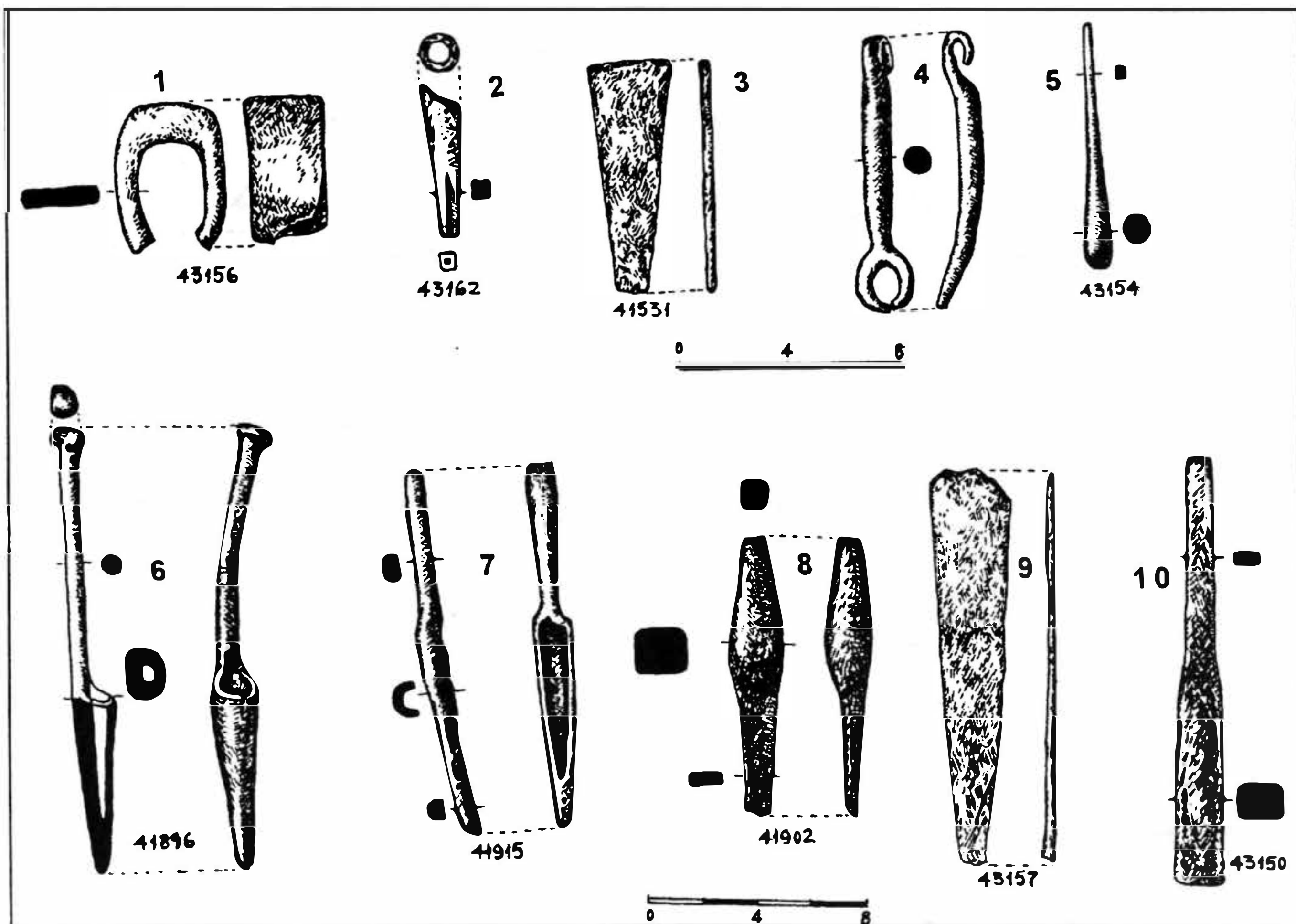
Pl. XXXV. Descoperiri din epoca medievală timpurie (1 - 3) și piese votive în edificiul B (4, 5).

Pl. XXXV. Découvertes datées de la haute époque médiévale (1 - 3) et pièces votives trouvées dans l'édifice B (4, 5).

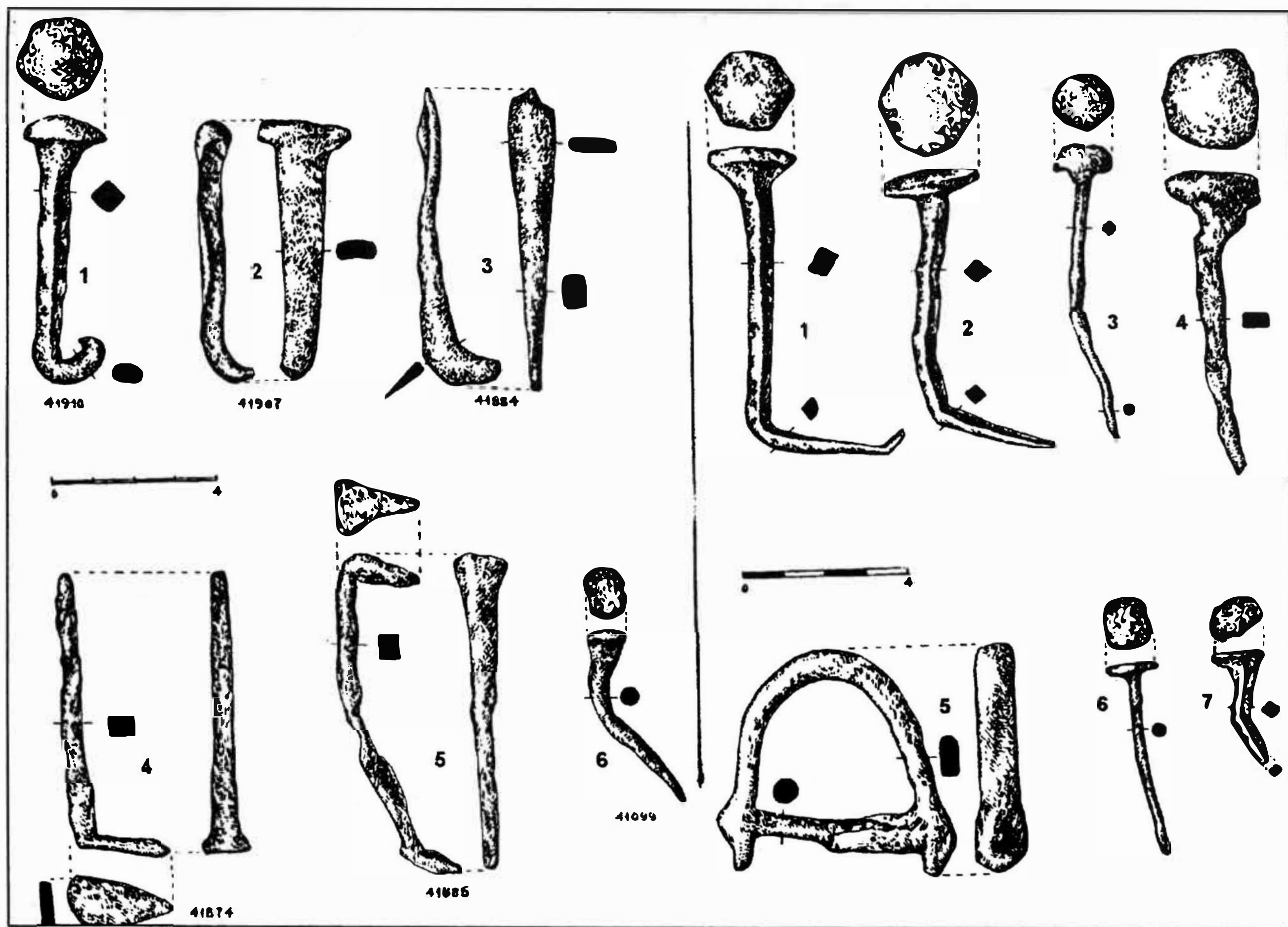
Pl. XXXVI - XXXVII. Unelte agricole - piese desenate.

Pl. XXXVI - XXXVII. Outils agricoles (dessins).

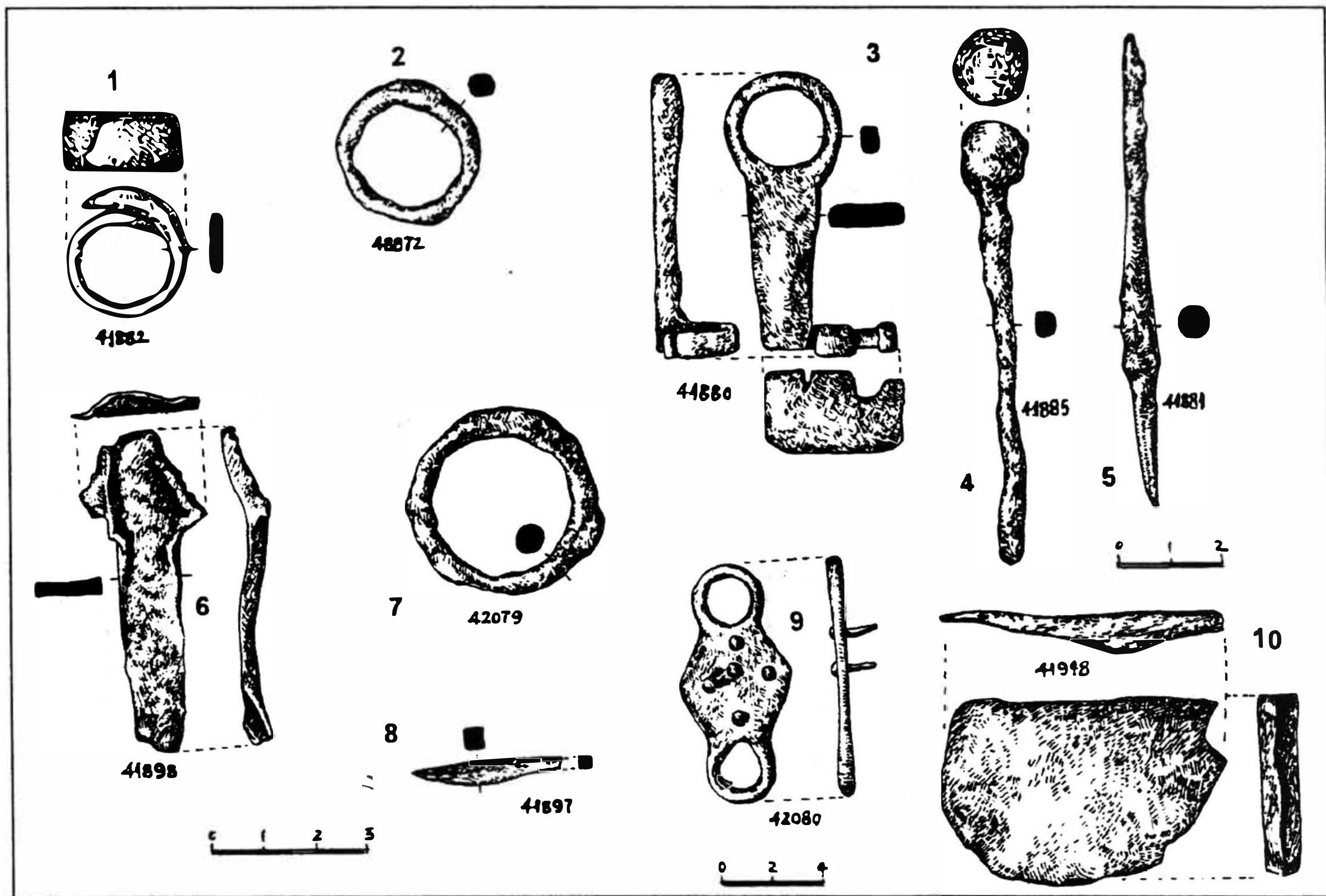
Pl. XXXVIII. Unelte și ustensile diverse: fragment zăbală (4); ustensile întrebuințate în prelucrarea pieilor de animale (6, 7) - piese desenate.

Pl. XXXVIII. Divers outils et ustensiles: mors fragmentaire (4); outils de peaussier (6, 7) (dessins).

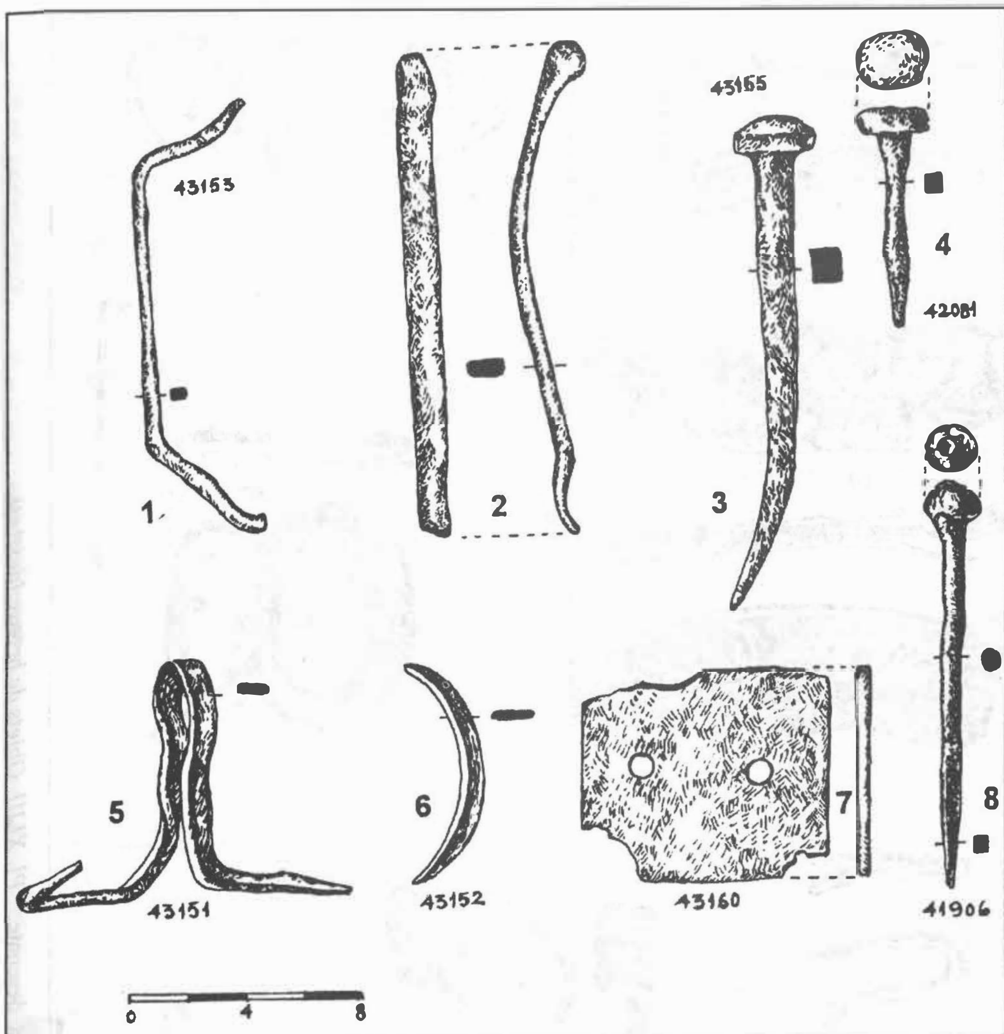

Pl. XXXIX - XL. Obiecte metalice (cuie, scoabe, piroane) folosite în construcții - piese desenate.

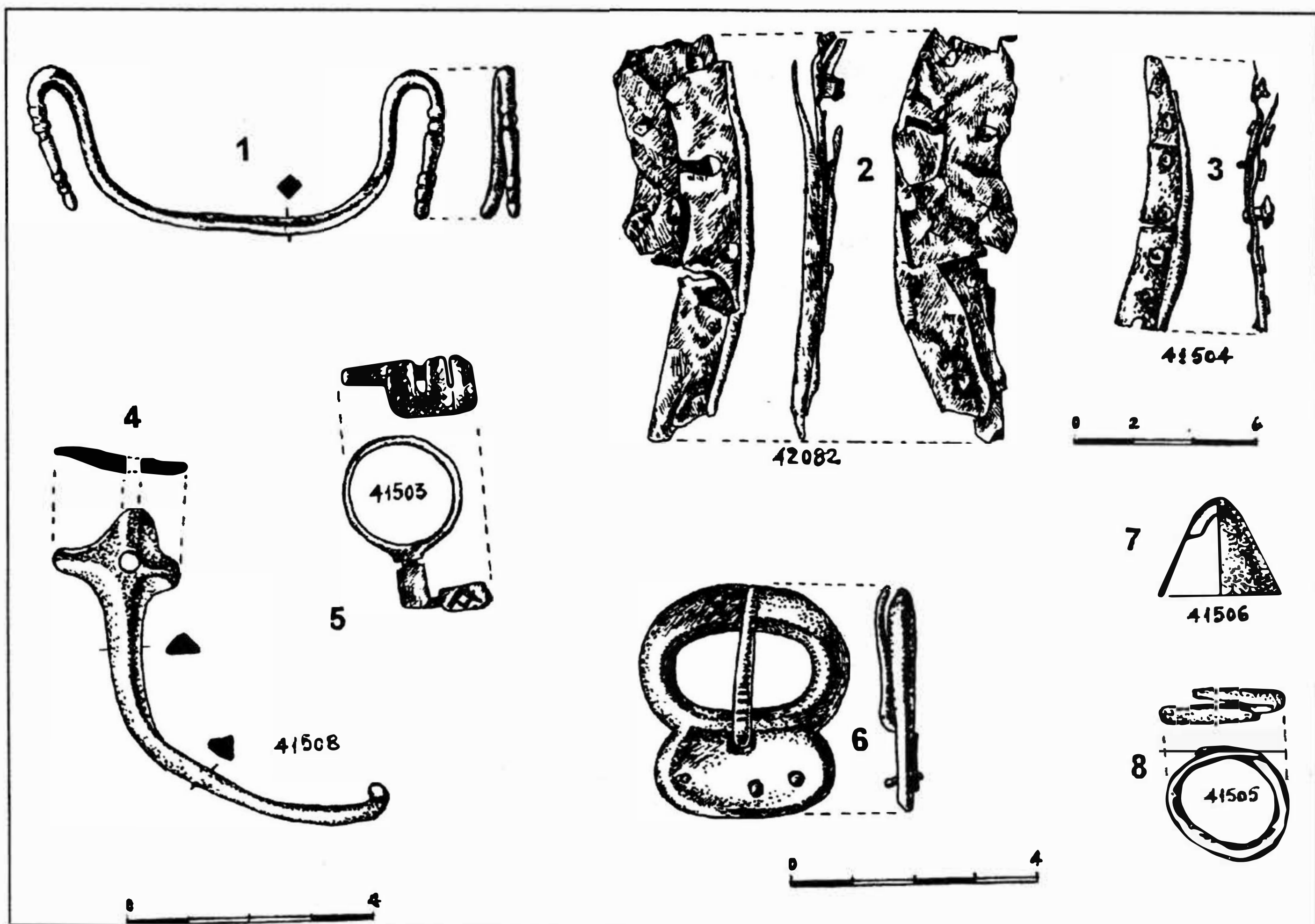
Pl. XXXIX - XL. Objets métaliques (clous, crampons, crochets) utilisés dans les bâtiments (dessins).

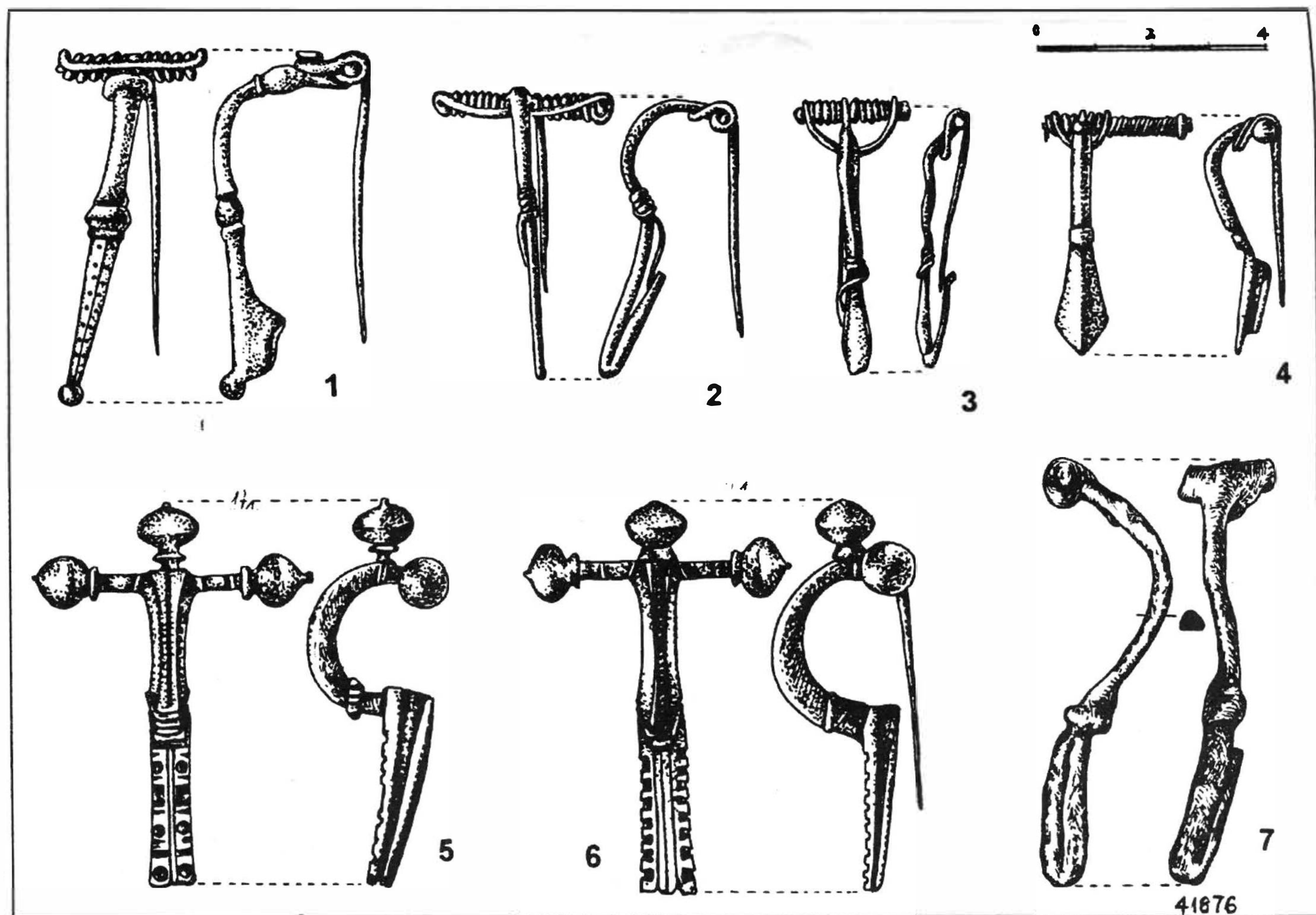
Pl. XLI. Obiecte metalice - piese desenate. *Pl. XLI. Objets métalliques (dessins).*

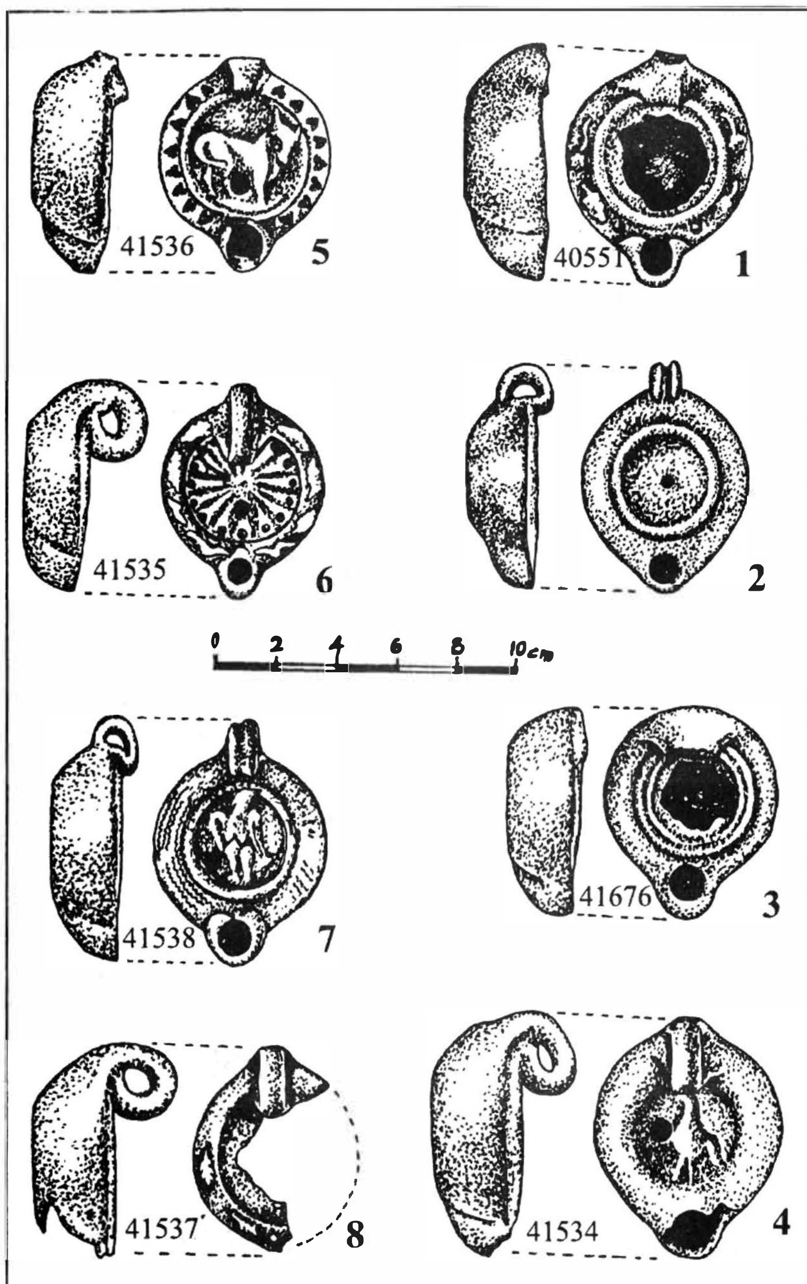
Pl. XLII. Obiecte metalice - piese desenate.
Pl. XLII. Objets métalliques (dessins).

Pl. XLIII. Obiecte din bronz - piese desenate. *Pl. XLIII. Objets de bronze (dessins).*

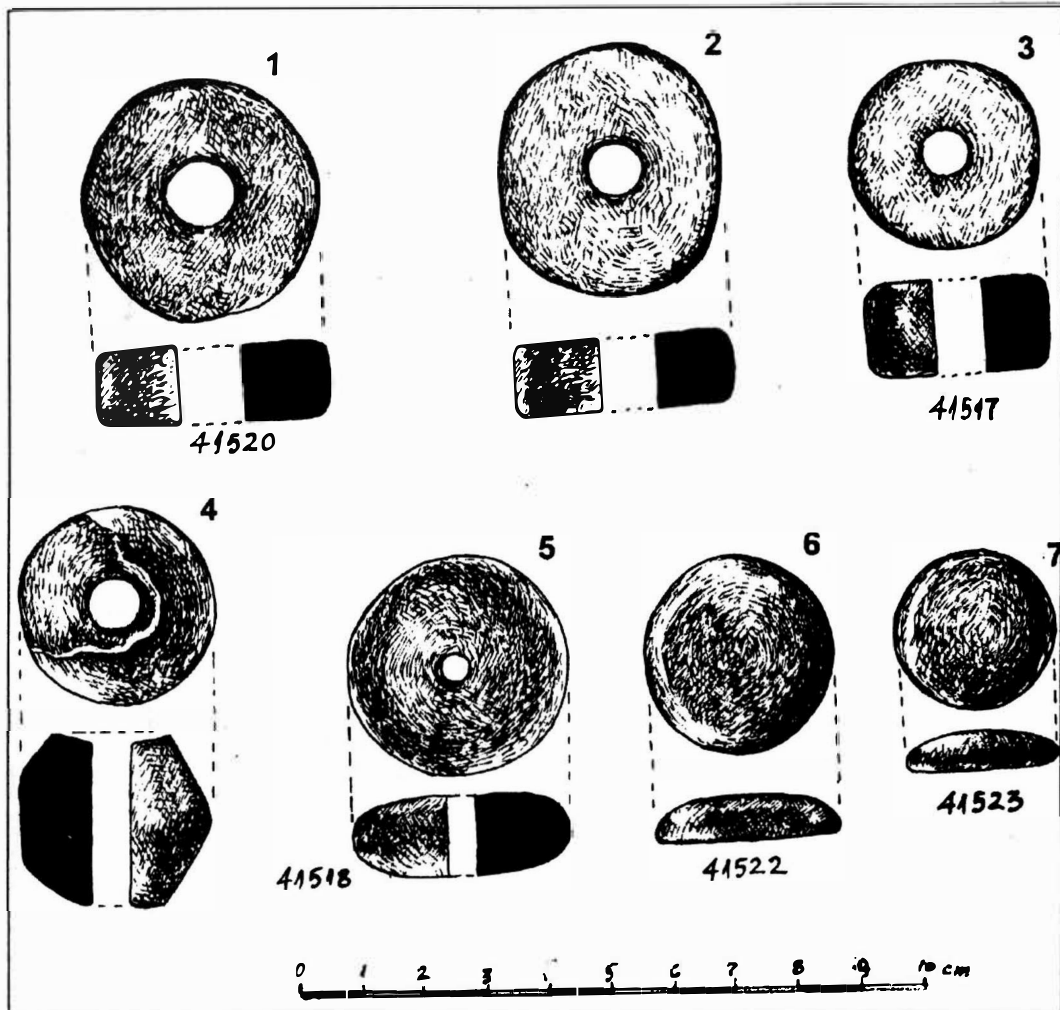

Pl. XLIV. Fibule din secolele II - IV p.Chr. - piese desenate. *Pl. XLIV. Fibules des IIe - IVe siècles (dessins).*

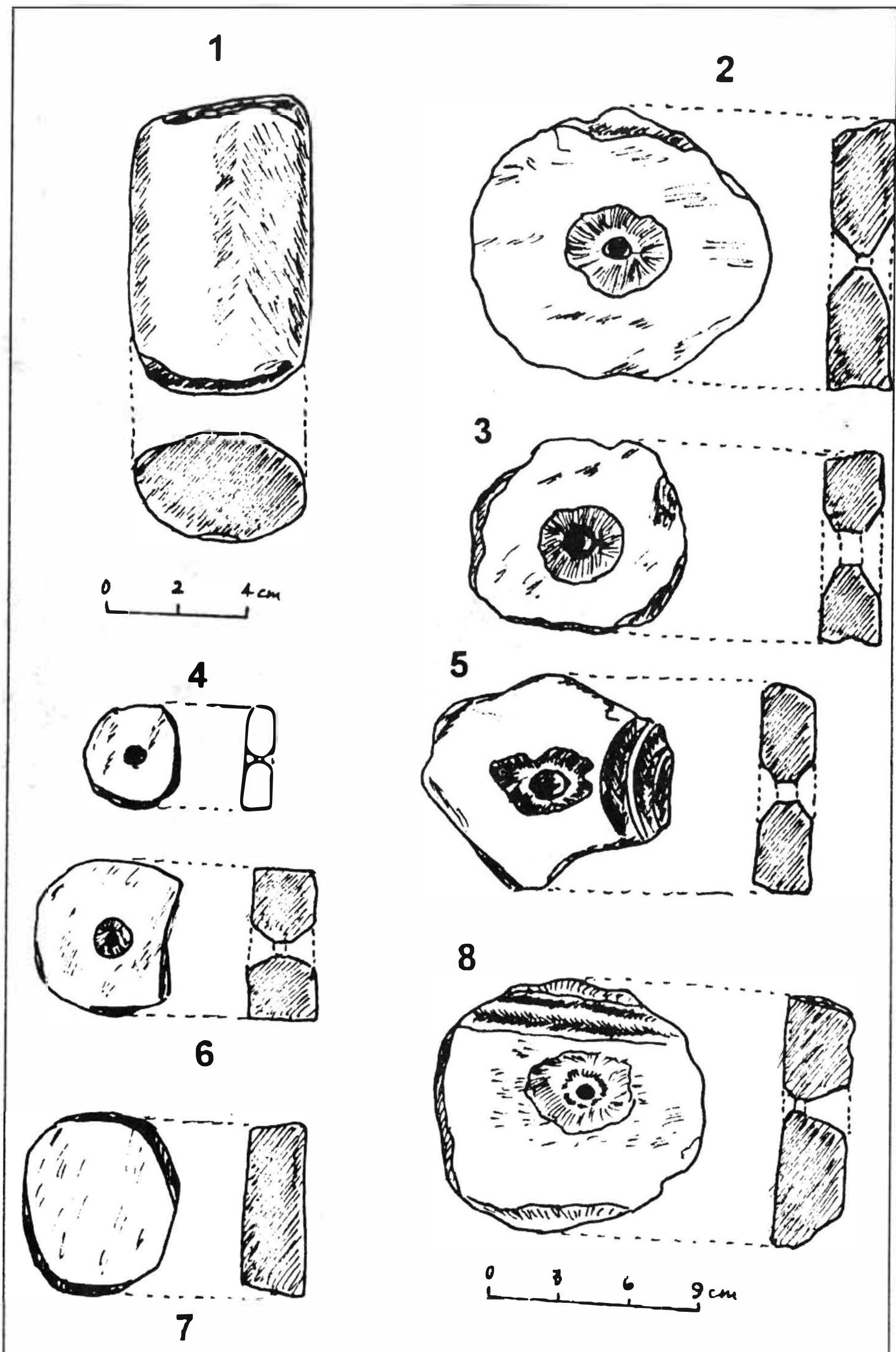

Pl. XLV. Opaițe romane - piese desenate.

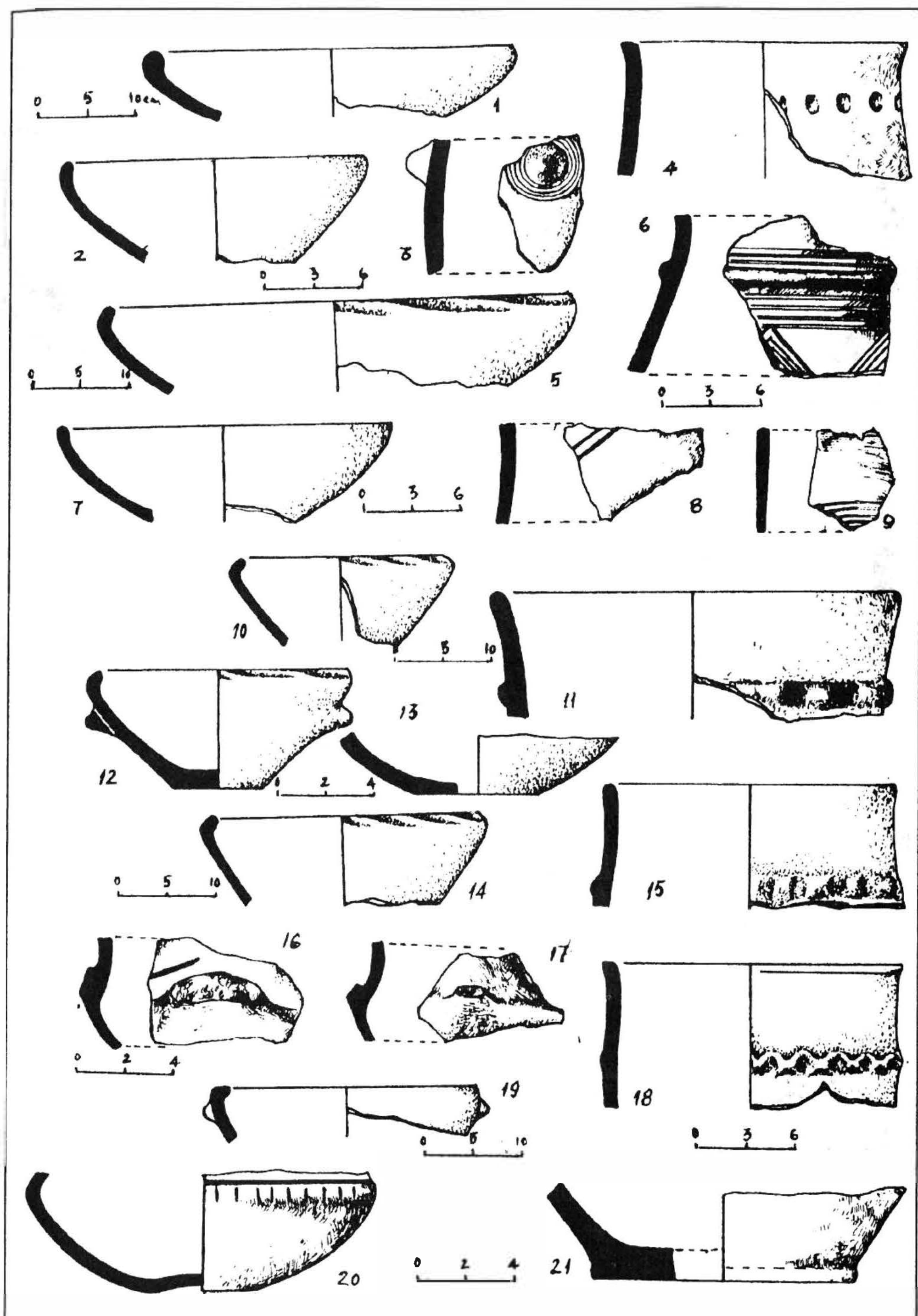
Pl. XLV. Lampes romaines en terre cuite (dessins).

Pl. XLVI. Obiecte ceramice (1 - 5) și litice (6, 7) - piese desenate.
Pl. XLVI. Objets céramiques (1 - 5) et lithiques (6, 7) (dessins).

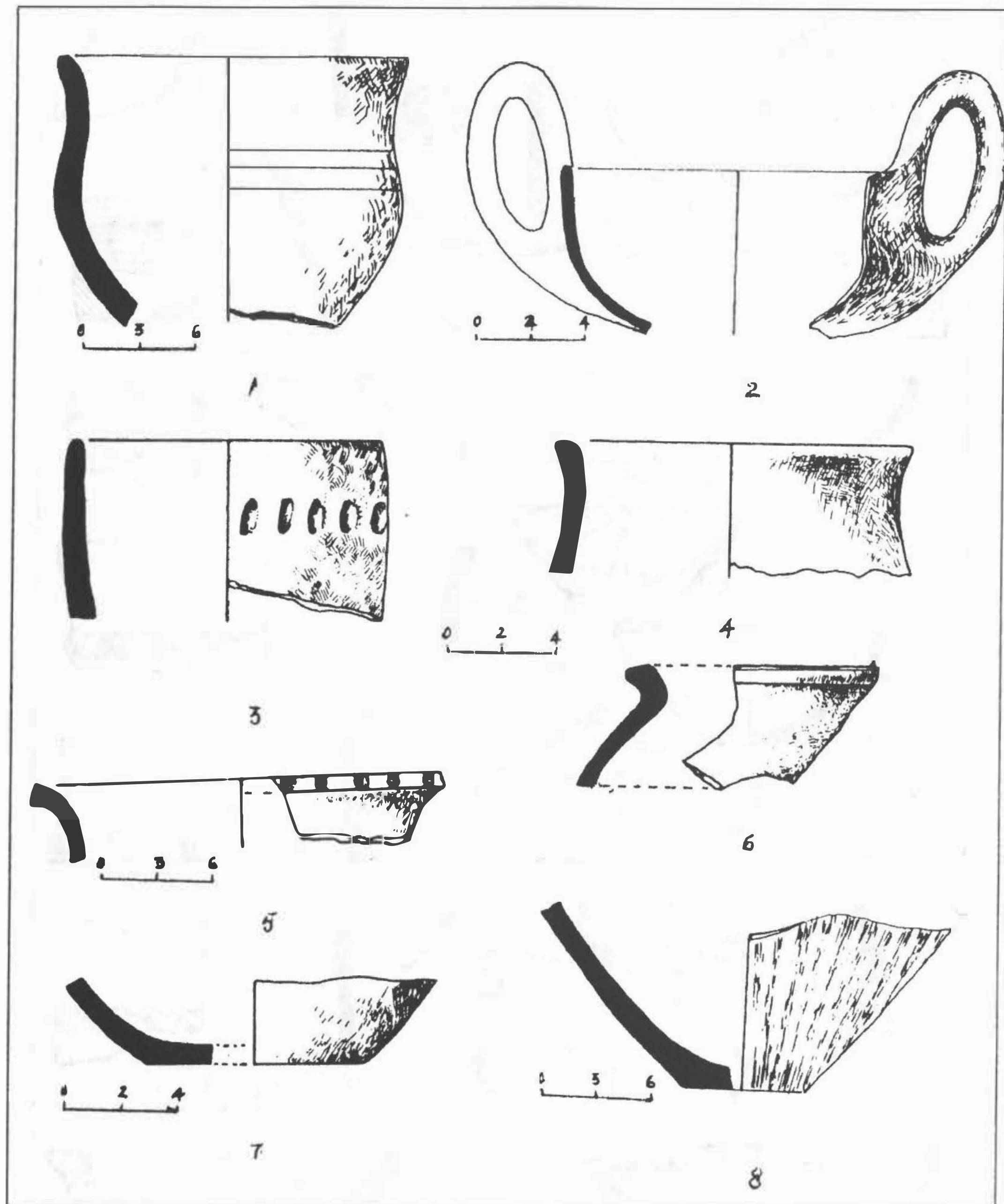

Pl. XLVII. Obiecte ceramice (1 - lustruitor; 2, 3, 5, 8 - greutăți pentru războiul de țesut)
Pl. XLVII. Objets céramiques (1 - pólisseur; 2, 3, 5, 8 - pesons pour le métier à tisser).

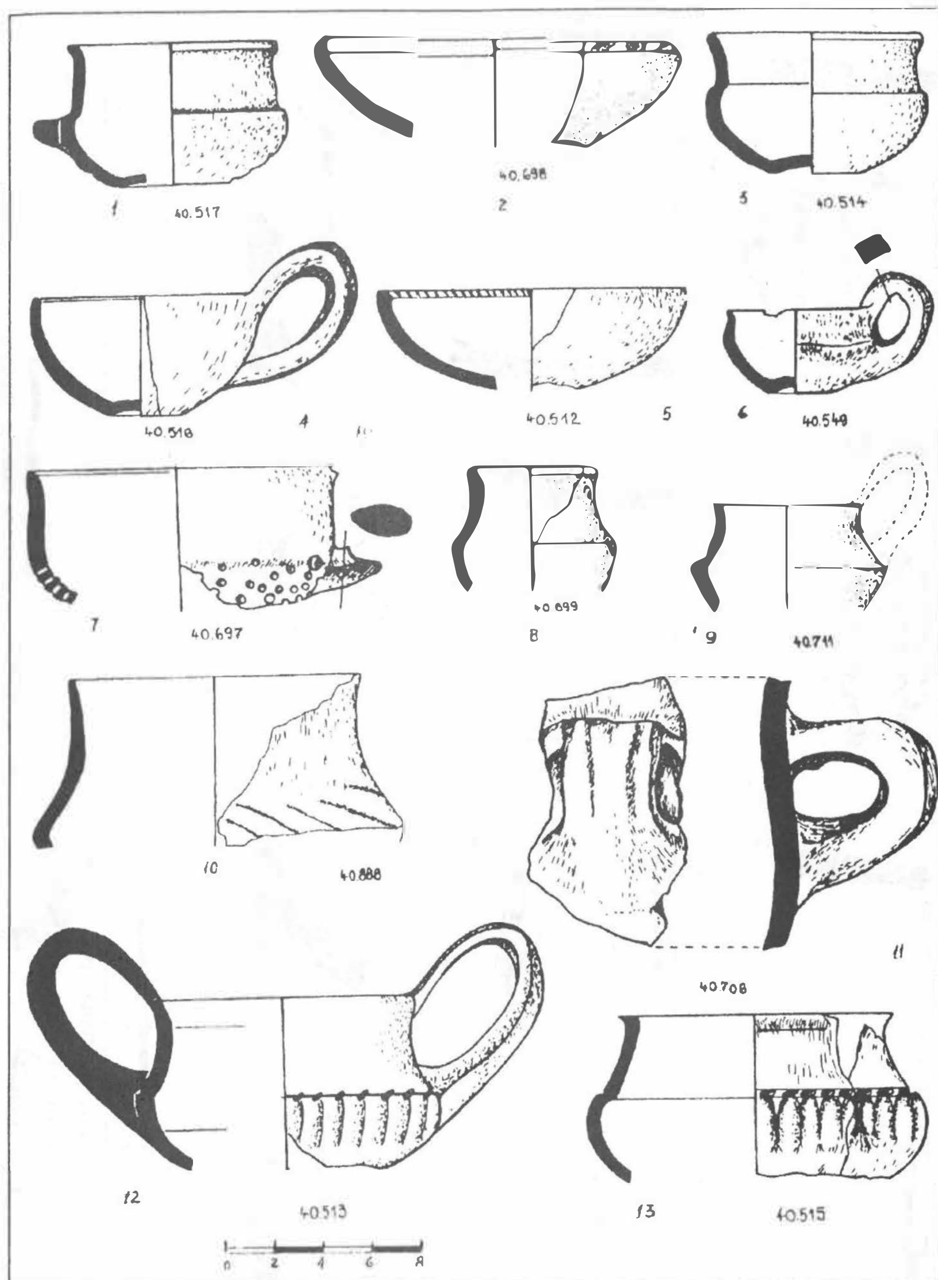
Pl. XLVIII. Ceramică hallstattiană - piese desenate.

Pl. XLVIII. Céramique hallstattienne (dessins).

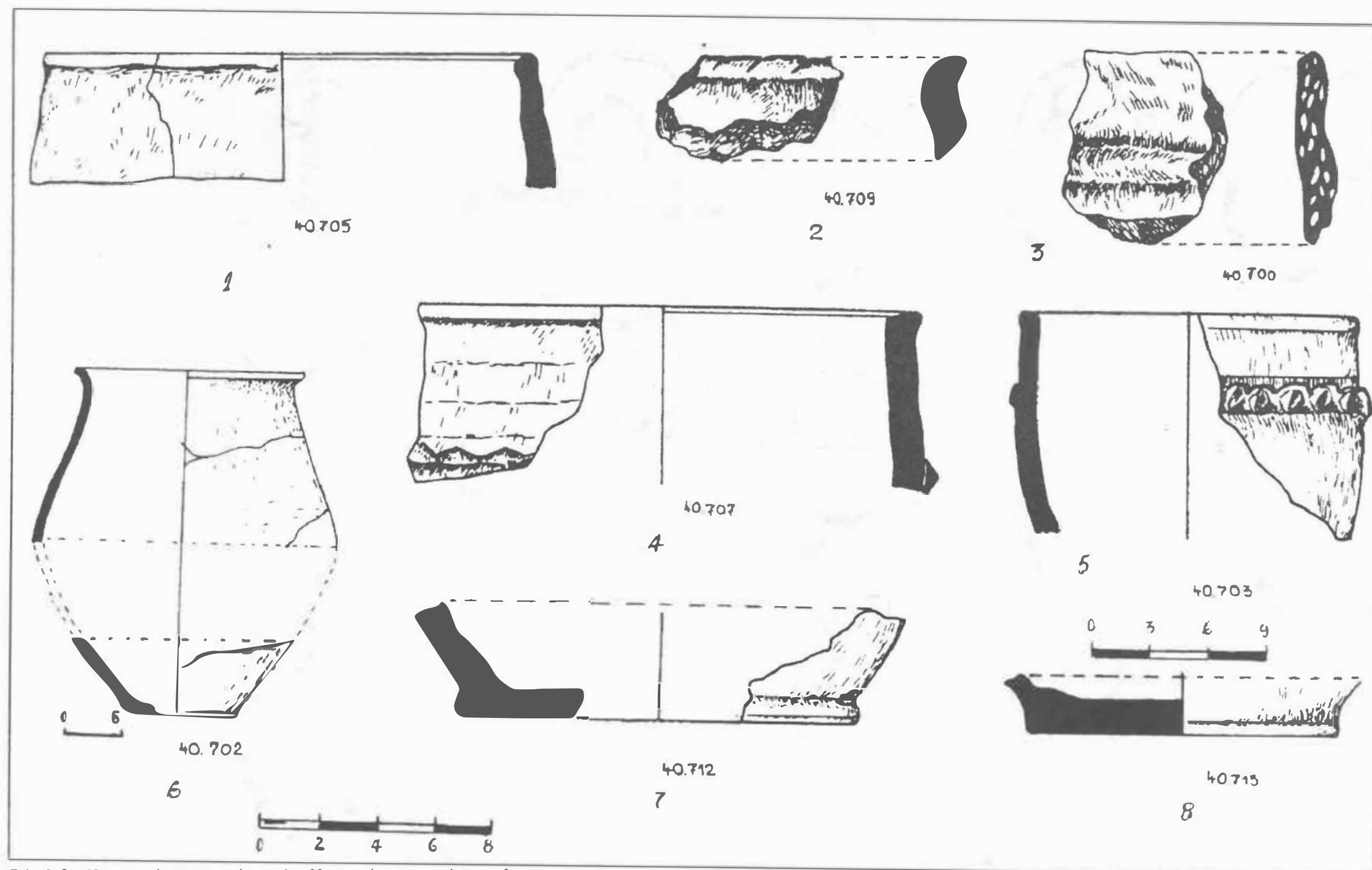

Pl. XLIX. Ceramică hallstattiană - piese desenate.

Pl. XLIX. Céramique hallstattienne (dessins).

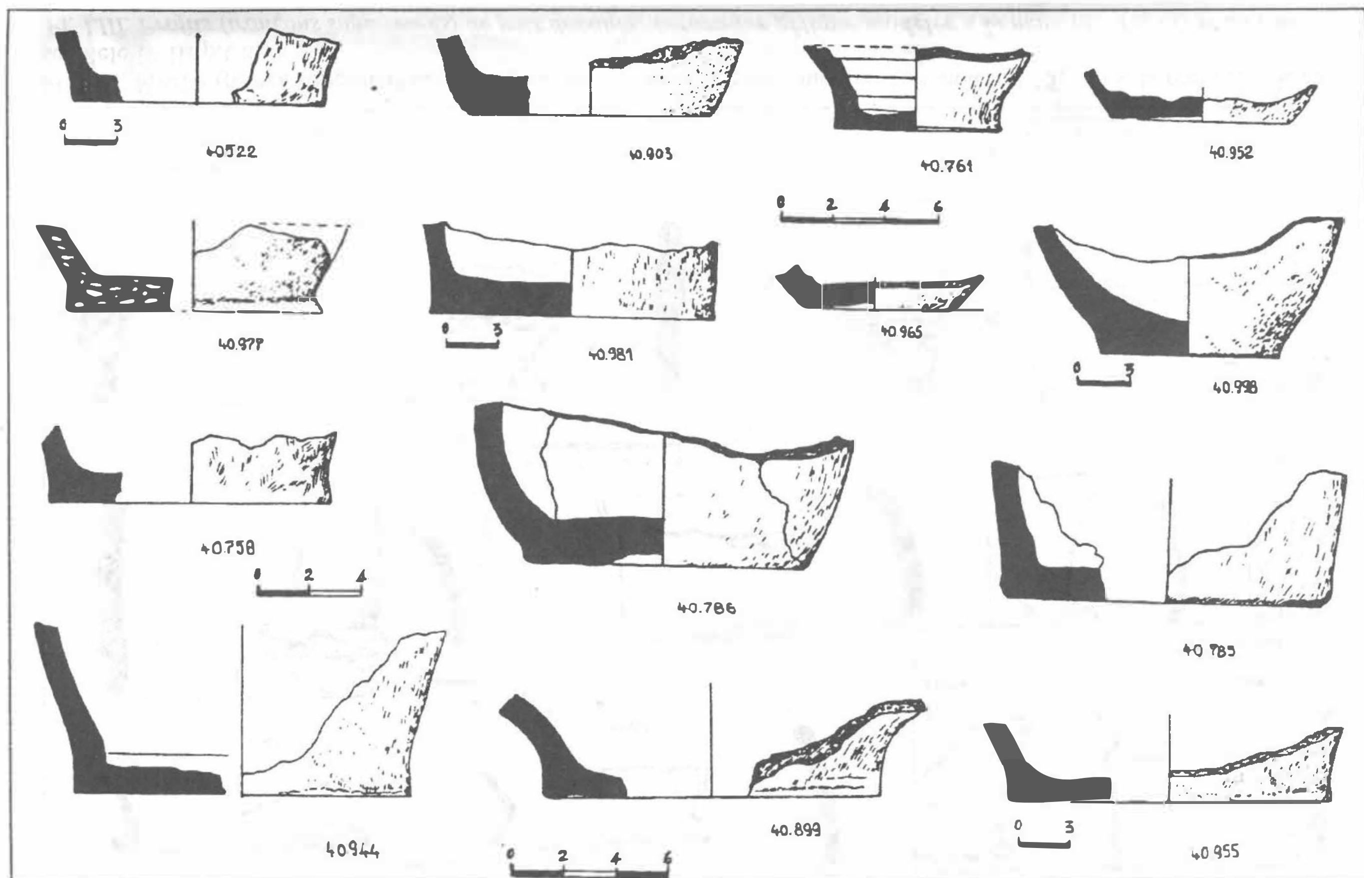

Pl. L. Ceramică hallstattiană - piese desenate.
Pl. L. Céramique hallstattienne (dessins).

Pl. LI. Ceramică grosieră hallstattiană - piese desenate.

Pl. LI. Céramique hallstattienne grosière (dessins).

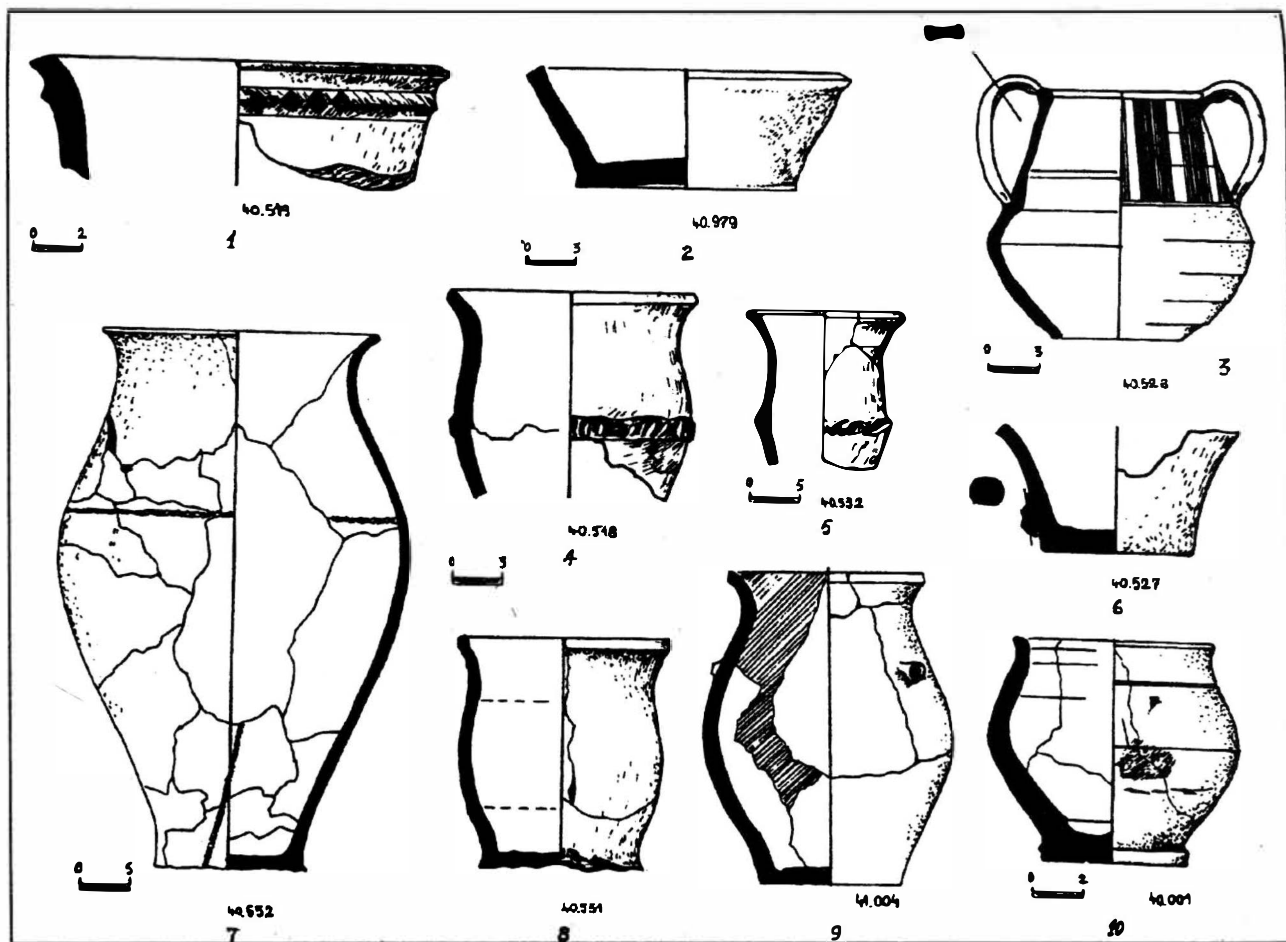

Pl. LII. Fragmente (piese desenate) de baze de oale - ceramică getică lucrată cu mâna și la roată (40.761).

Pl. LII. Fragments (dessinés) des plans de pose de divers pots - céramique gétique fabriquée à la main et au tour (40.761).

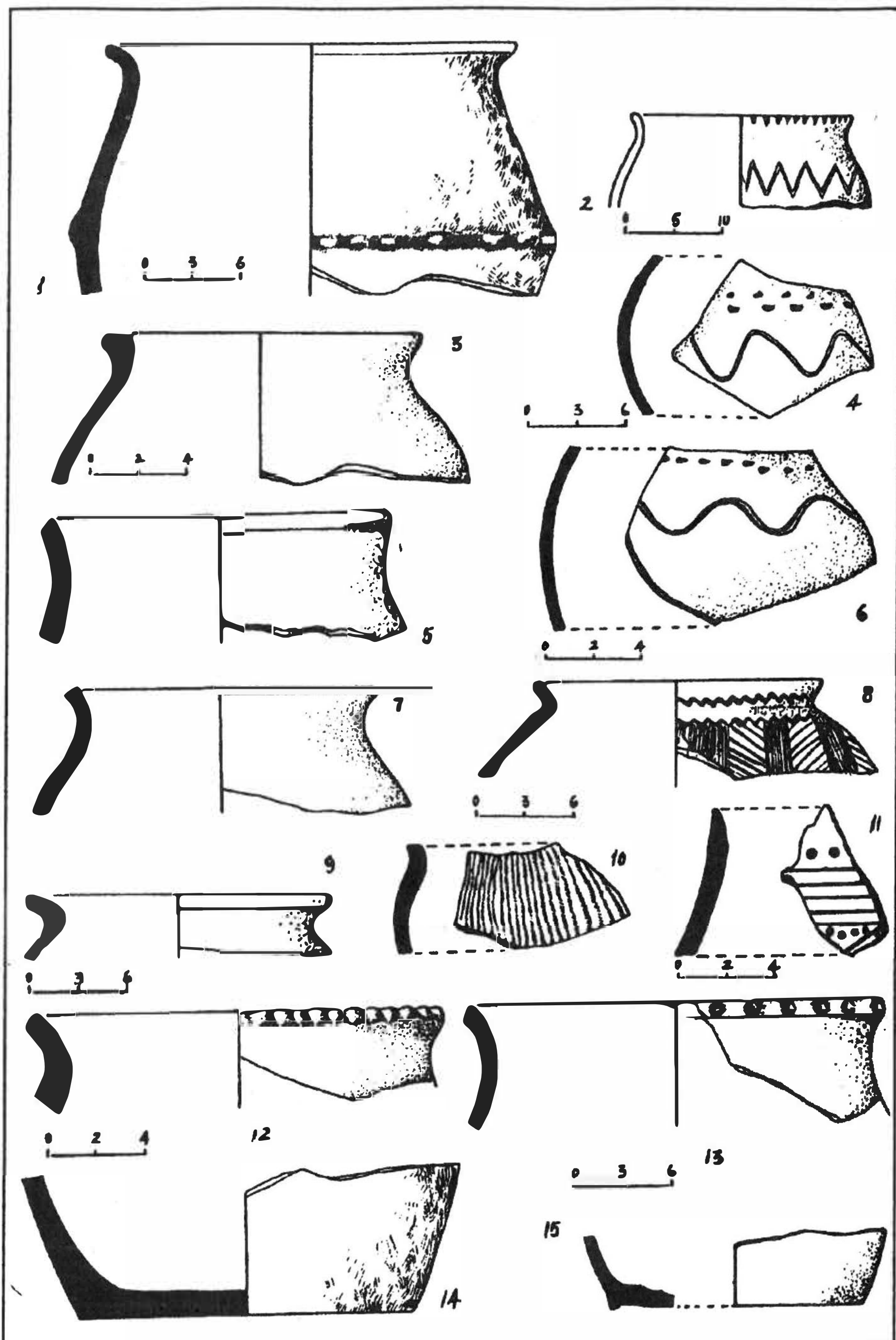
Pl. LIII. Profile (partea superioară) de oale desenate. Ceramică getică lucrată cu mâna (6 - 15, 17) și la roată (1 - 5, 16) din secolele I - III p.Chr.

Pl. LIII. Profils (tronçons supérieures) de pots dessinés; céramique gétique modelée à la main (6 - 15, 17) et au tour (1 - 5, 16) des Ier - IIIe siècles.

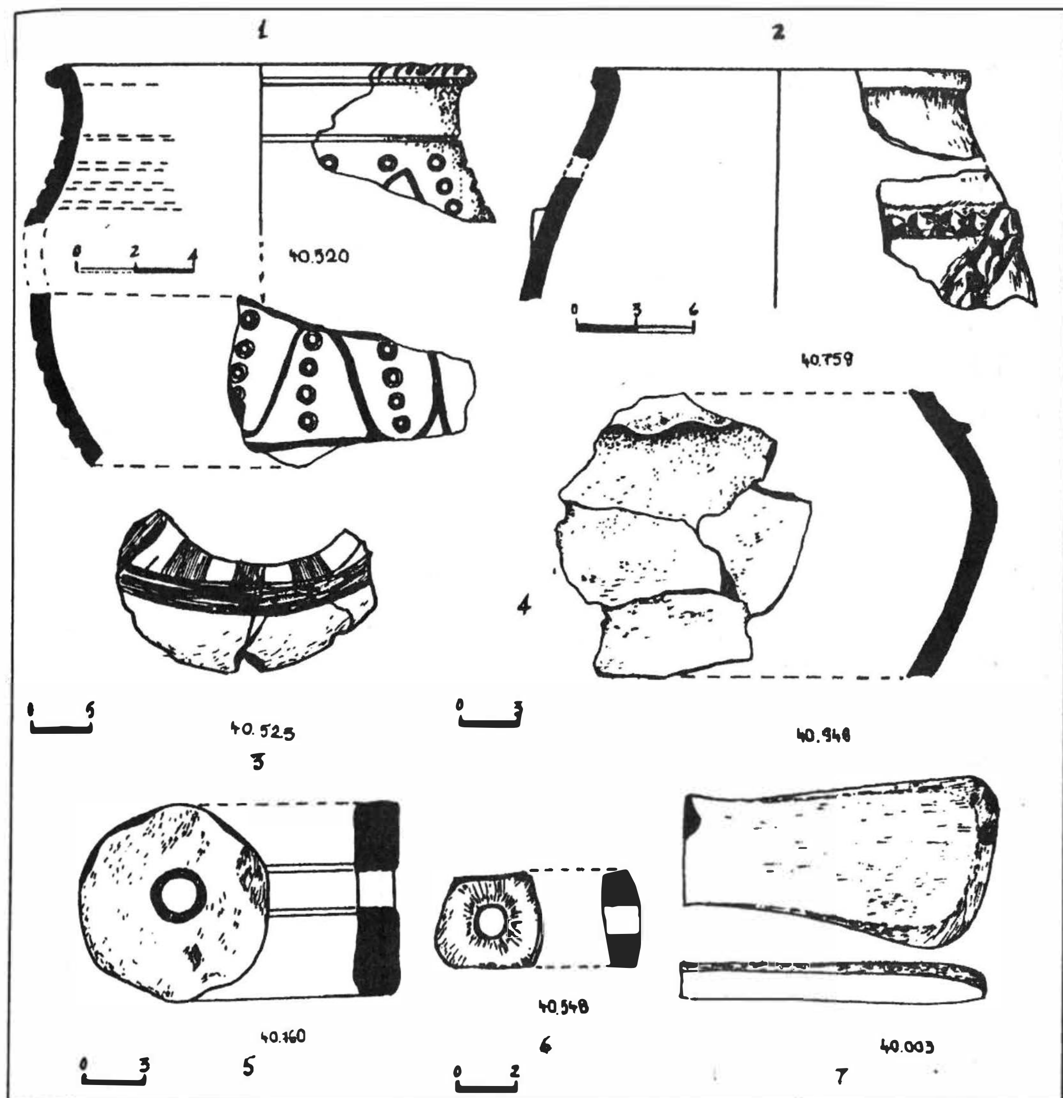
Pl. LIV. Ceramică din secolele I - II p., lucrată cu mâna (1, 2, 4 - 9) și la roată (3; 10 din sec. IV p.).

Pl. LIV. Céramique des Ier - IIe siècles modelée à la main (1, 2, 4 - 9) et au tour (3; 10 du IVe siècle p.Chr.).

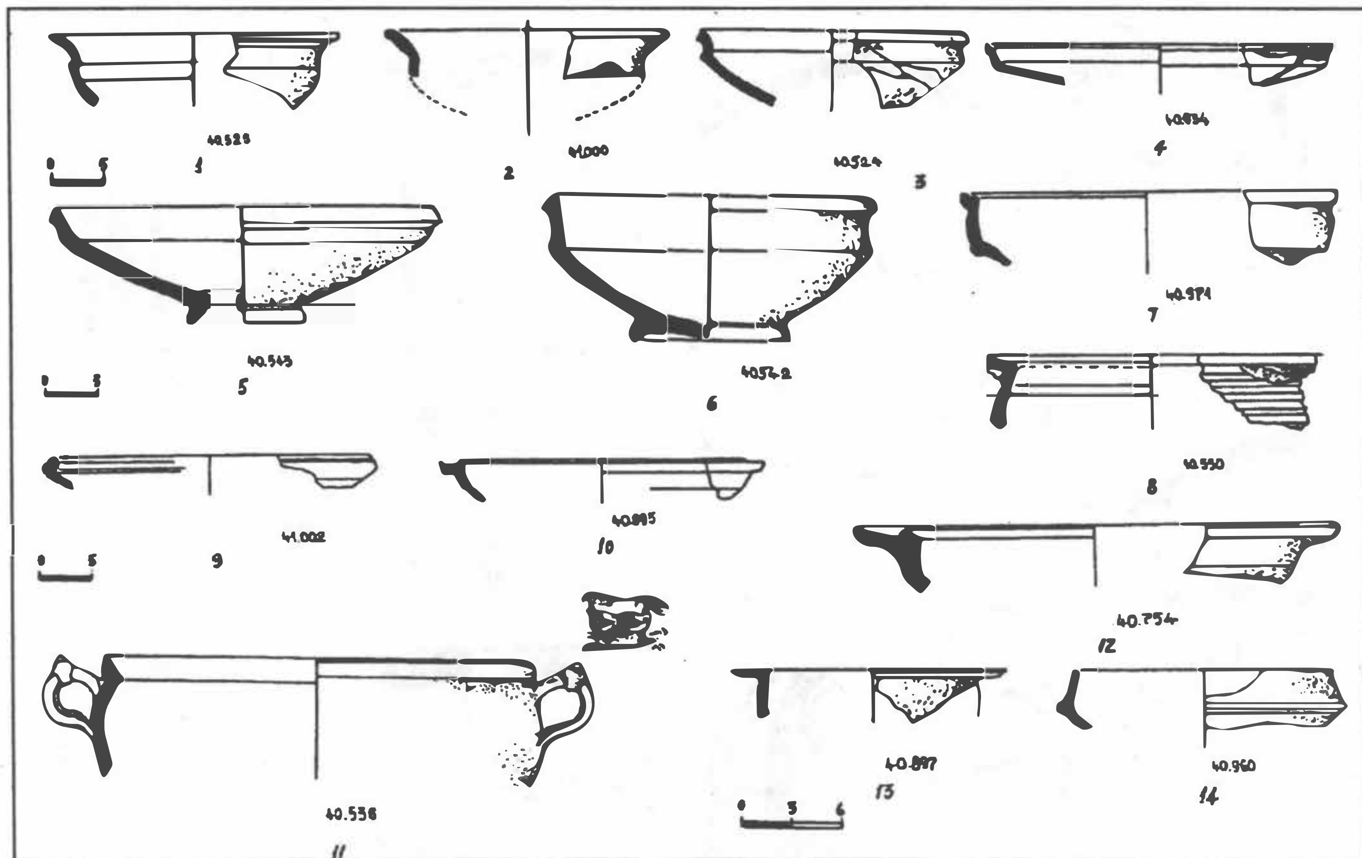
Pl. LV. Profile de oale desenate - ceramică getică lucrată cu mâna, simplă și ornamentată, din secolele II - III p.Chr.

Pl. LV. Profils des pots (dessinés) - céramique gétique modelée à la main, simple et ornée, des IIe - IIIe siècles.

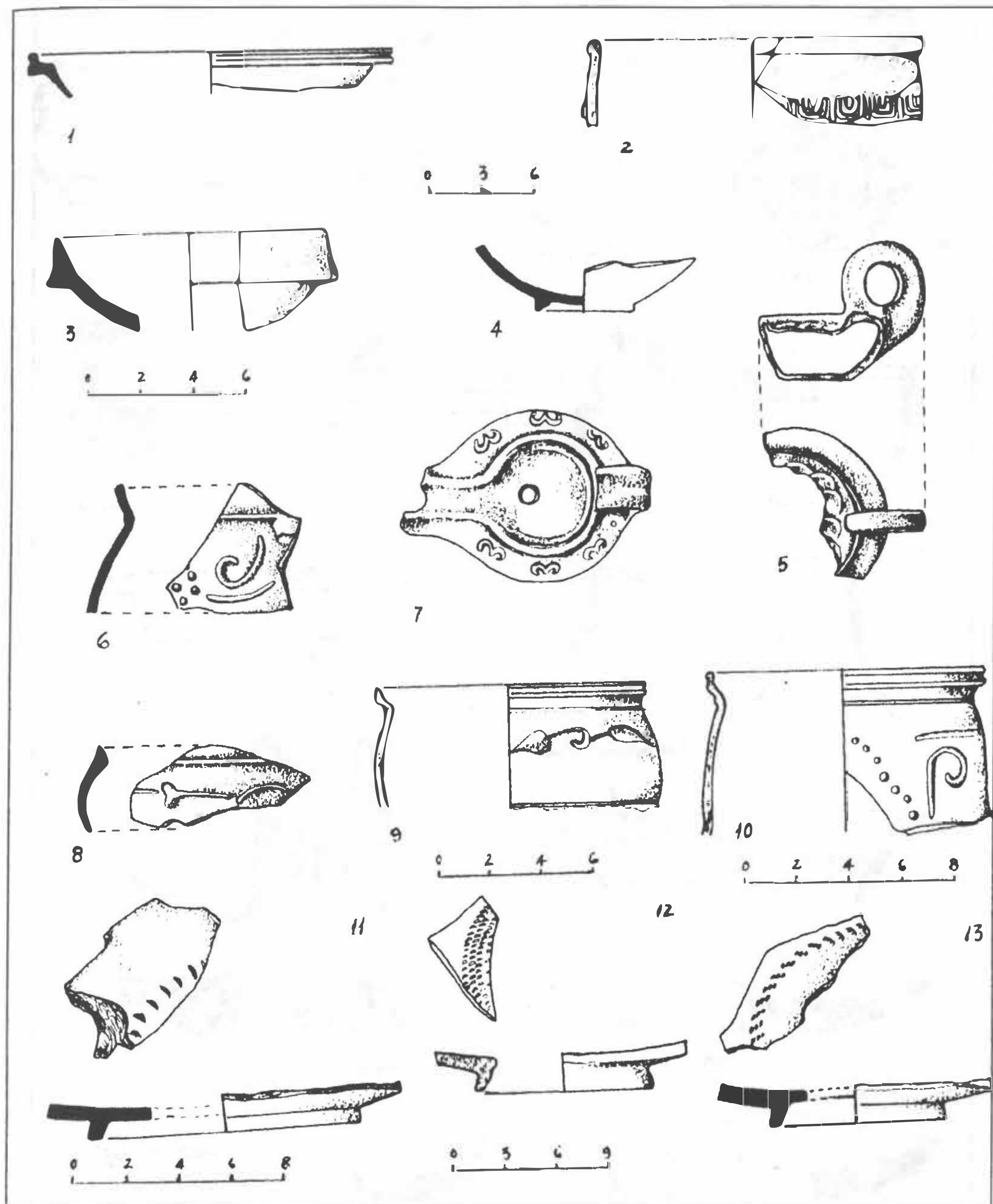
Pl. LVI. Ceramică getică ornamentală, din sec. al II-lea p. (1 - 4); greutăţi pentru războiul de ţesut (5, 6); gresie (7).

Pl. LVI. Céramique gétique ornée, du IIᵉ siècle p.Chr. (1 - 4); pesons pour le métier à tisser (5, 6); grés (7).

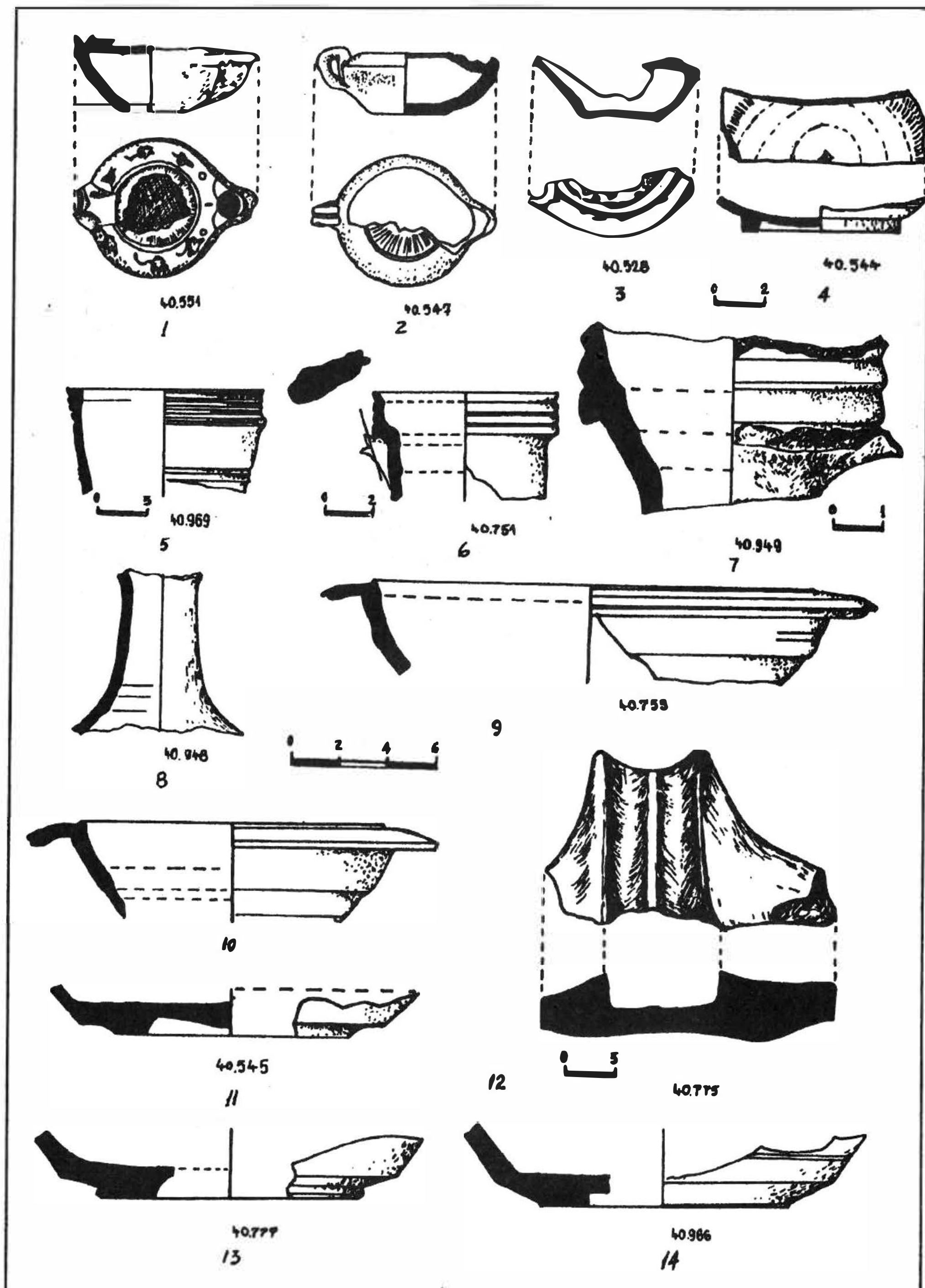
Pl. LVII. Castroane și străchini (piese desenate) lucrate la roată, de factură romană provincială; 1 - 5, 9 - forme autohtone de tradiție elenistică.

Pl. LVII. Bols et écuelles (dessins) fabriqués au tour, de facture romaine privinciale; 1 - 5, 9 - formes autochtones de tradition hellénistique.

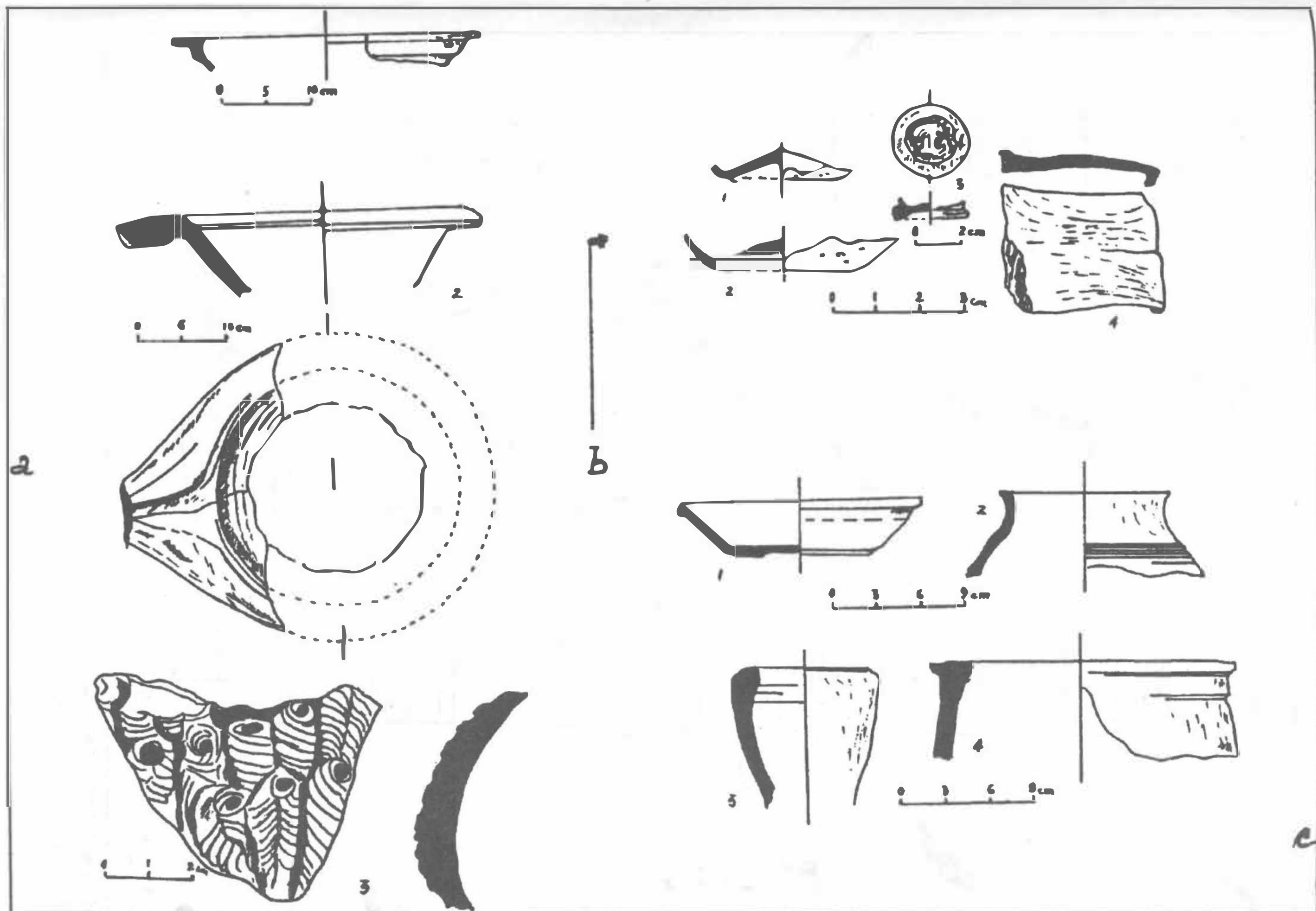
Pl. LVIII. Importuri romane; ceramică fină, sec. I - II p.Chr.

Pl. LVIII. Objets romains d'importation; céramique de luxe, IIe - IIIe siècles.

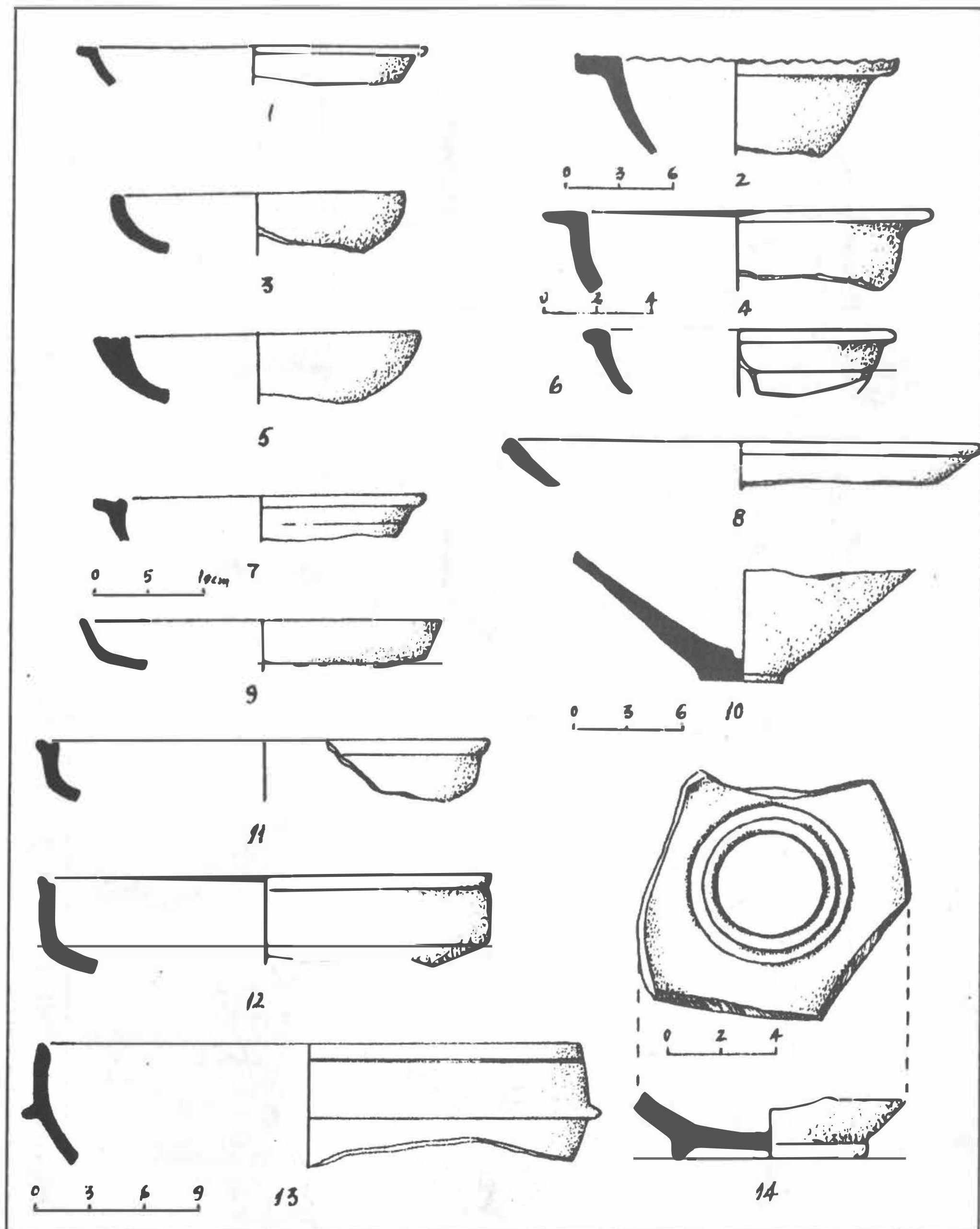
Pl. LIX. Importuri romane; ceramică fină, sec. II - III p.Chr.

Pl. LIX. Objets romains d'importation; céramique de luxe, IIe - IIIe siècles.

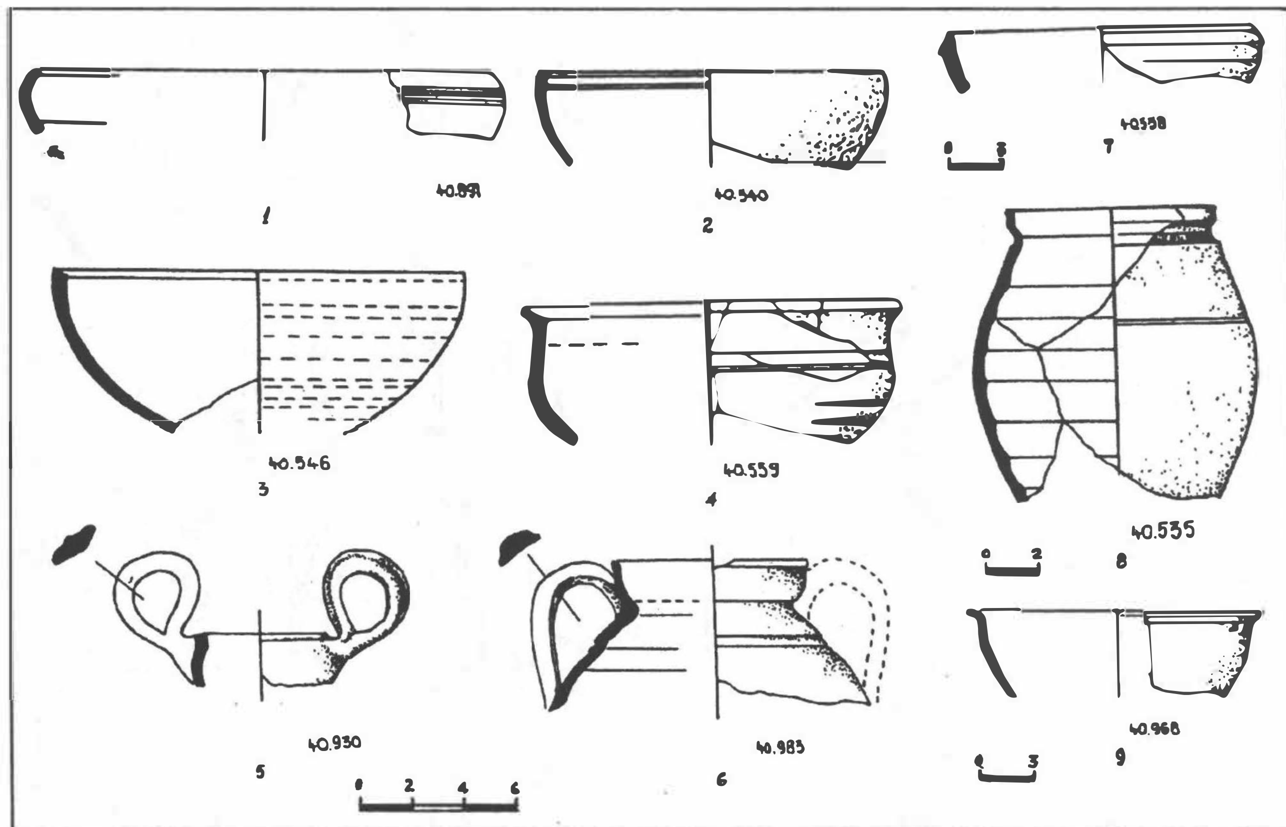
Pl. LX. Ceramică romană, sec. II - III p. (a: 1 - 3; c: 1 - 4) şi sticlă romană (b: 1 - 4).

Pl. LX. Céramique romaine, IIe - IIIe siècles (a: 1 - 3; c: 1 - 4) et verre romaine (b: 1 - 4).

Pl. LXI. Castroane romane din secolele II - IV p. - piese desenate.

Pl. LXI. Bols romains des IIe - IVe siècles (dessins).

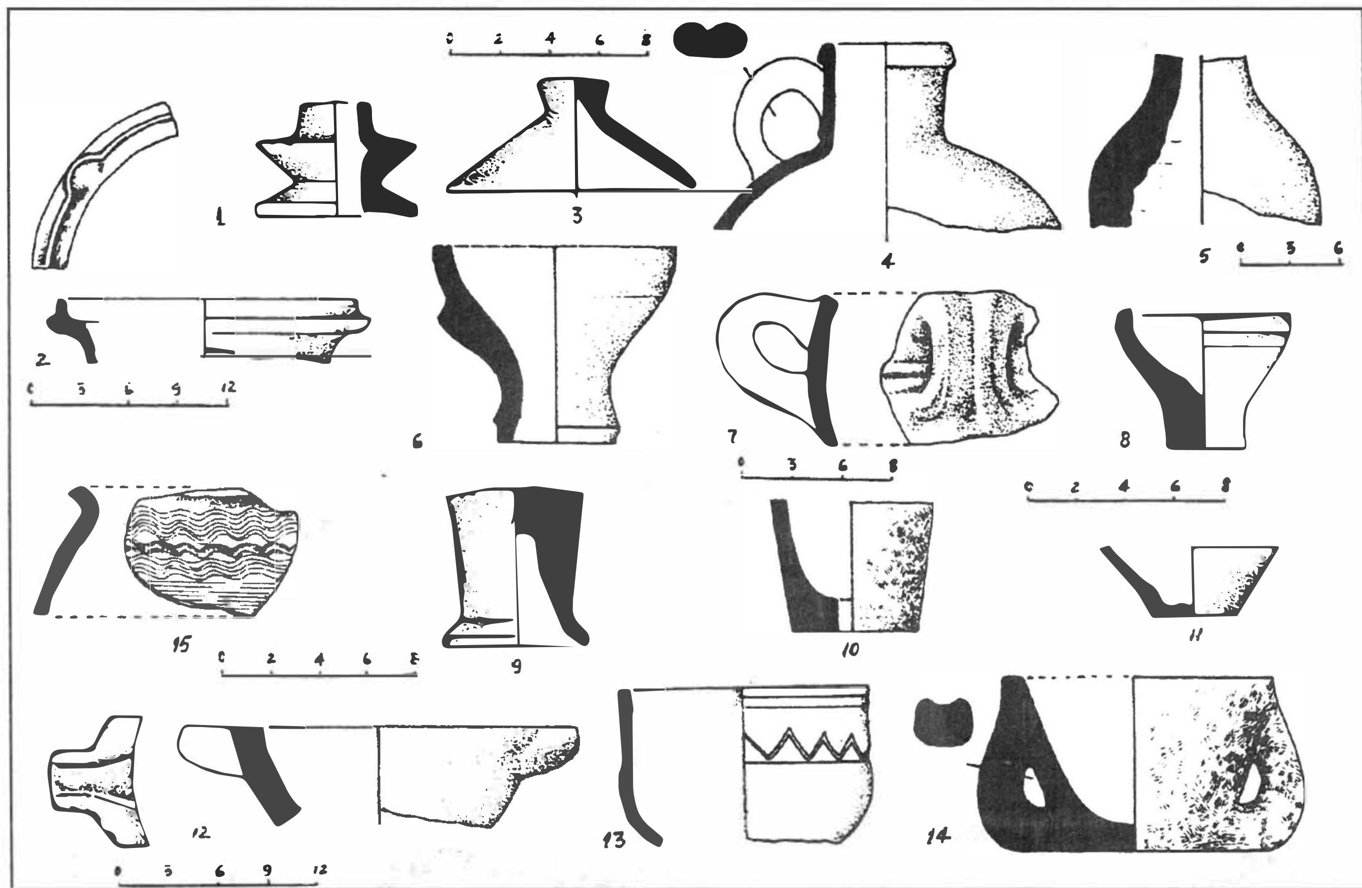

Pl. LXII. Ceramică romană provincială din sec. II - IV p. - piese desenate.

Pl. LXII. Céramique romaine provinciale des IIe - IVe siècles (dessins).

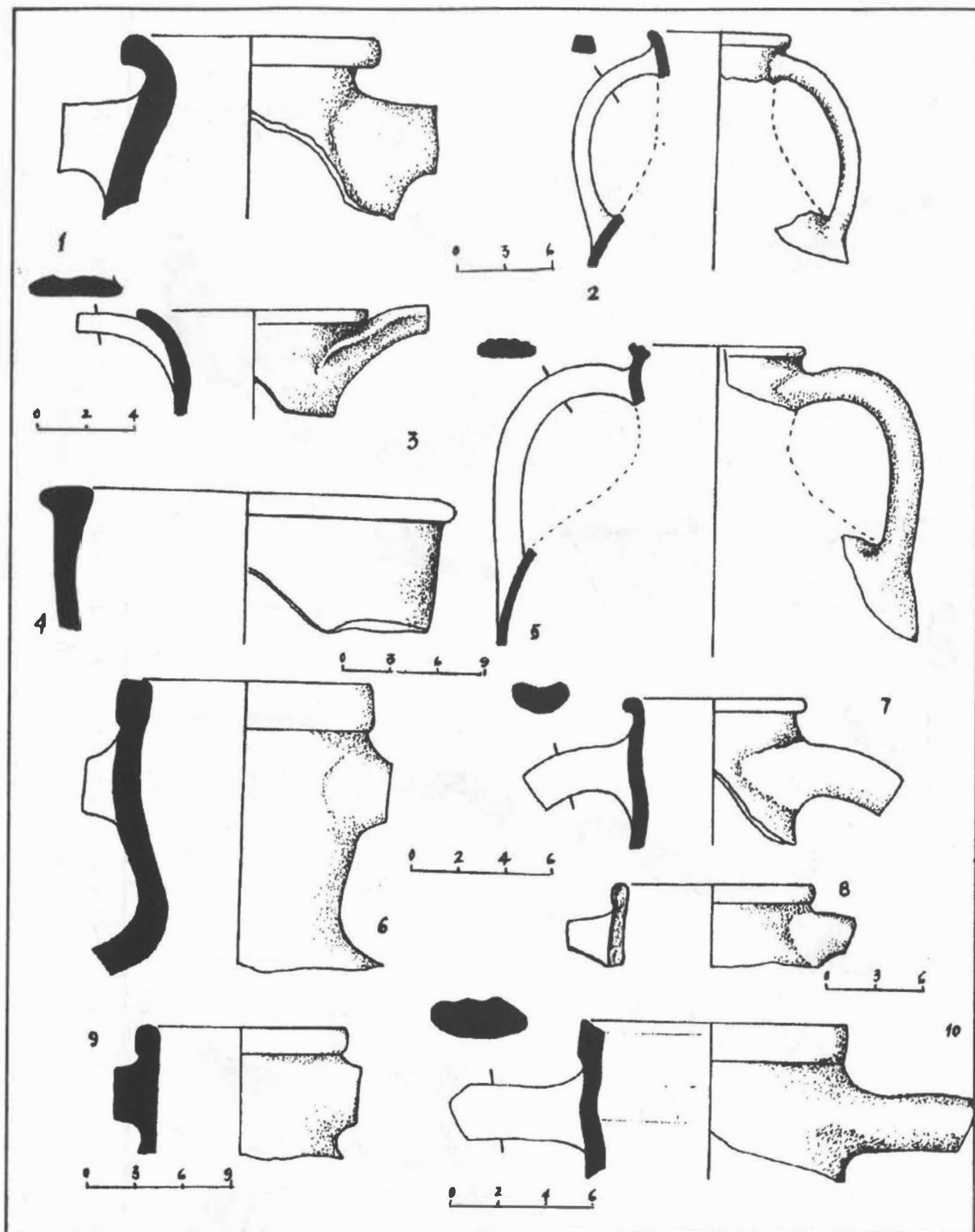
Pl. LXIII. Ceramică romană provincială: a) oale; b) oale şi căniţe.

Pl. LXIII. Céramique romaine provinciale: a) pots; b) pots et cruchons.

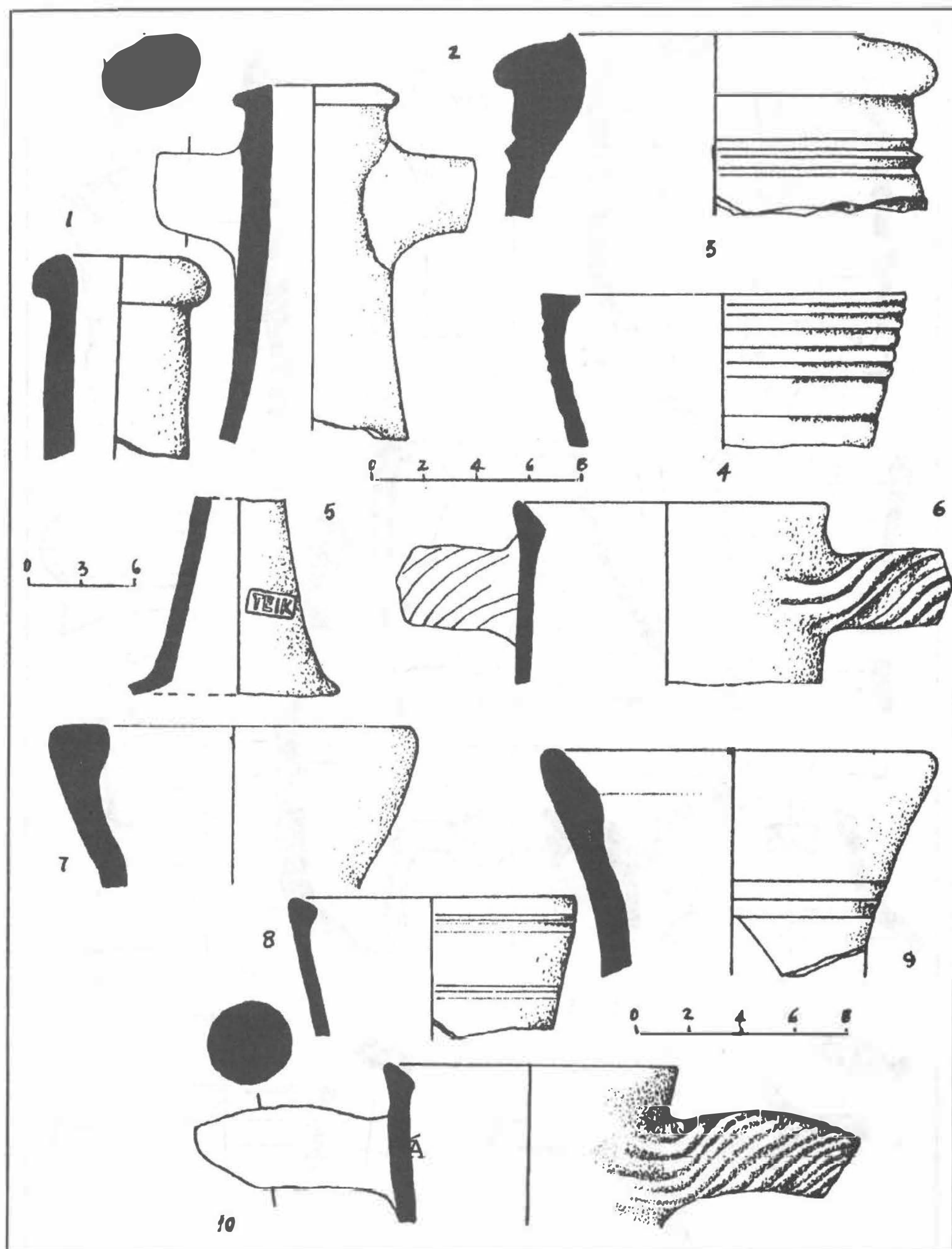
Pl. LXIV. Piese ceramice și litice descoperite în săpături (12 - *mortarium* din marmură; 15 - fragment din sec. X - XI).

Pl. LXIV. Divers objets céramiques et lithiques mis au jour par les fouilles (12 - mortarium *en marbre; 15 - fragments des Xe - XIe siècles).*

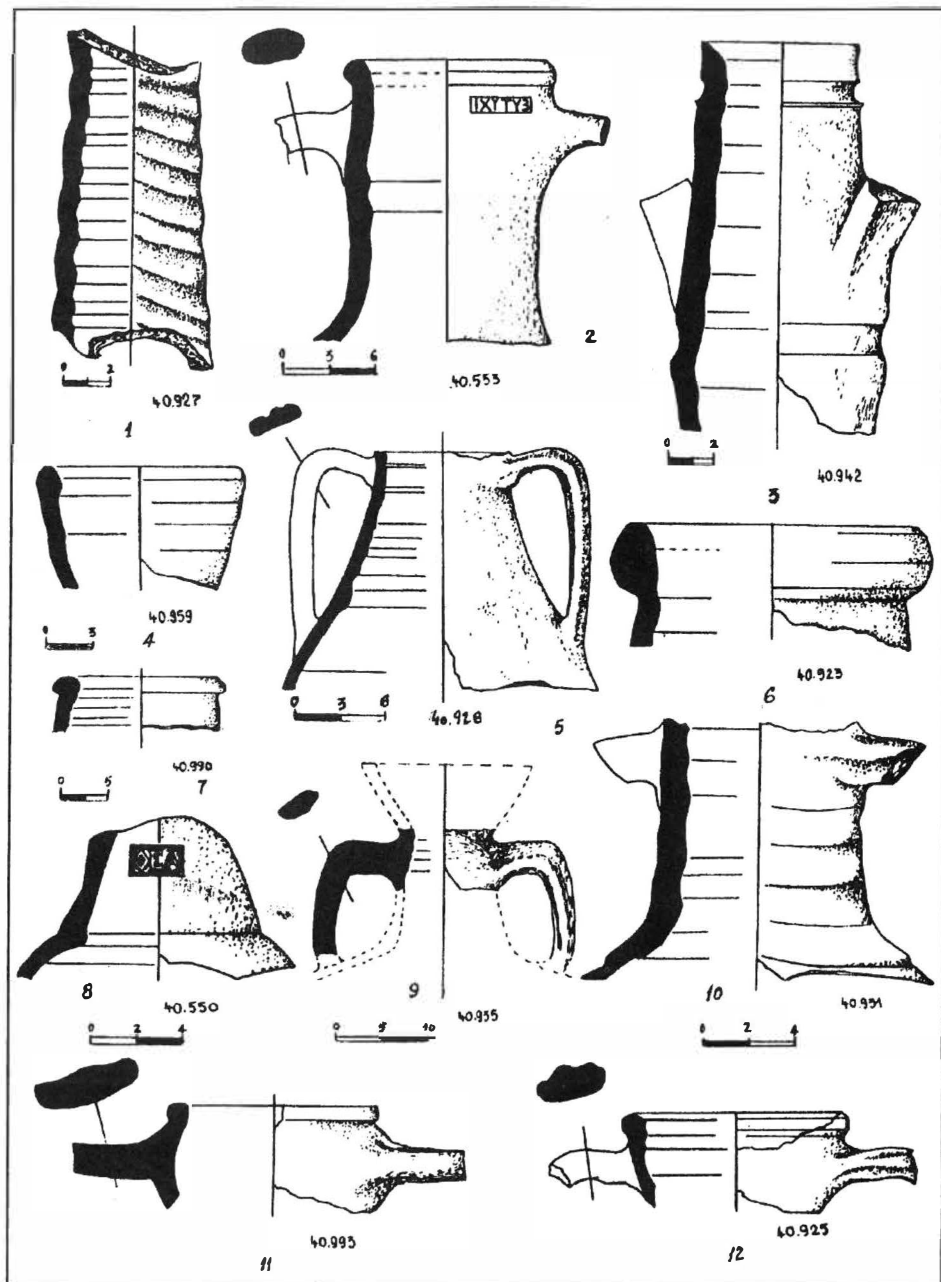
Pl. LXV. Fragmente de amfore romane (restituţii grafice).

***Pl. LXV. Fragm**ents d'amphores romaines (restitutions graphiques).*

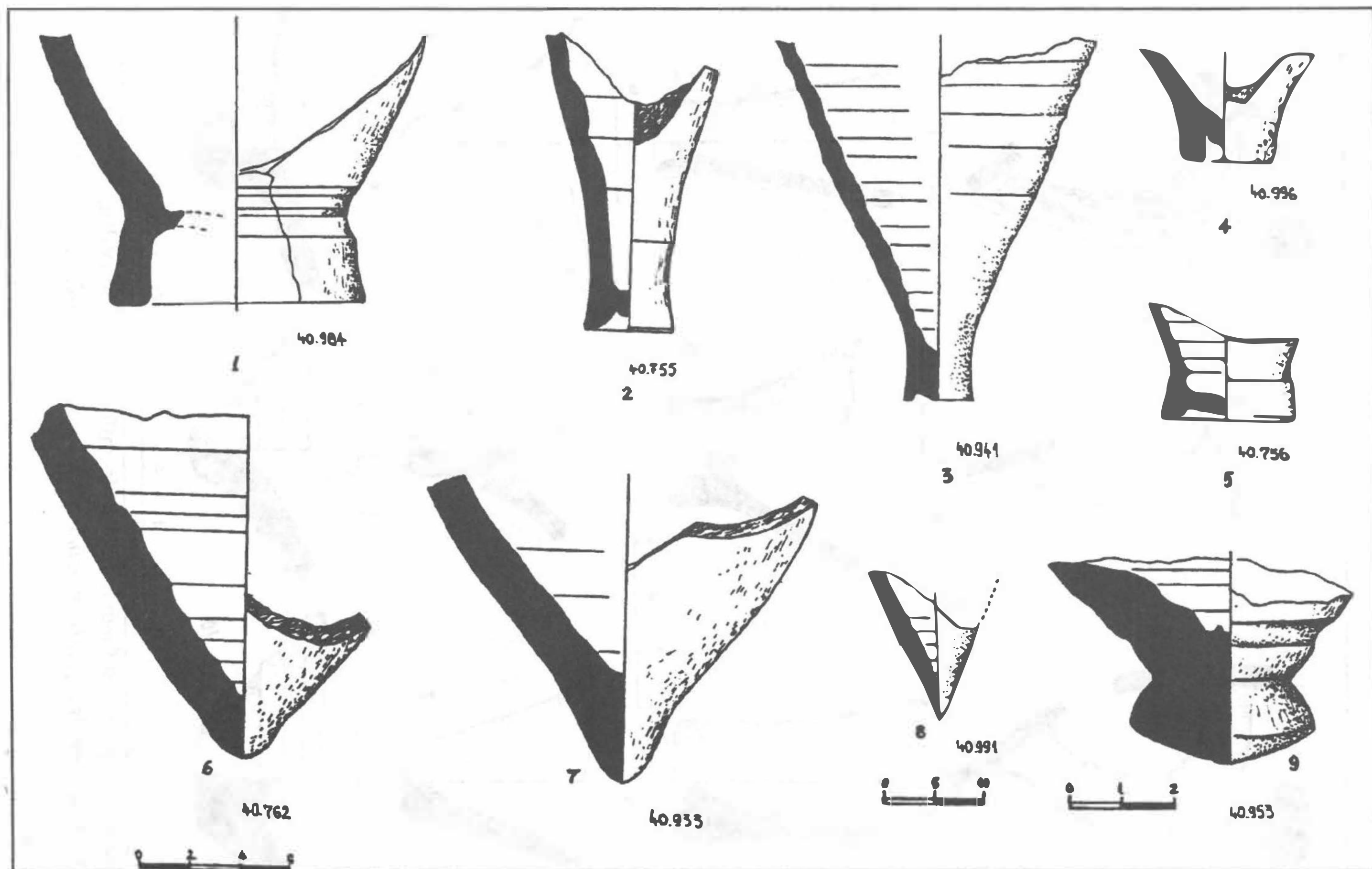

Pl. LXVI. Tipuri amforice din secolele III - IV p. (restituţii grafice).

Pl. LXVI. Types amphoriques des IIIe - IVe siècles (restitutions graphiques).

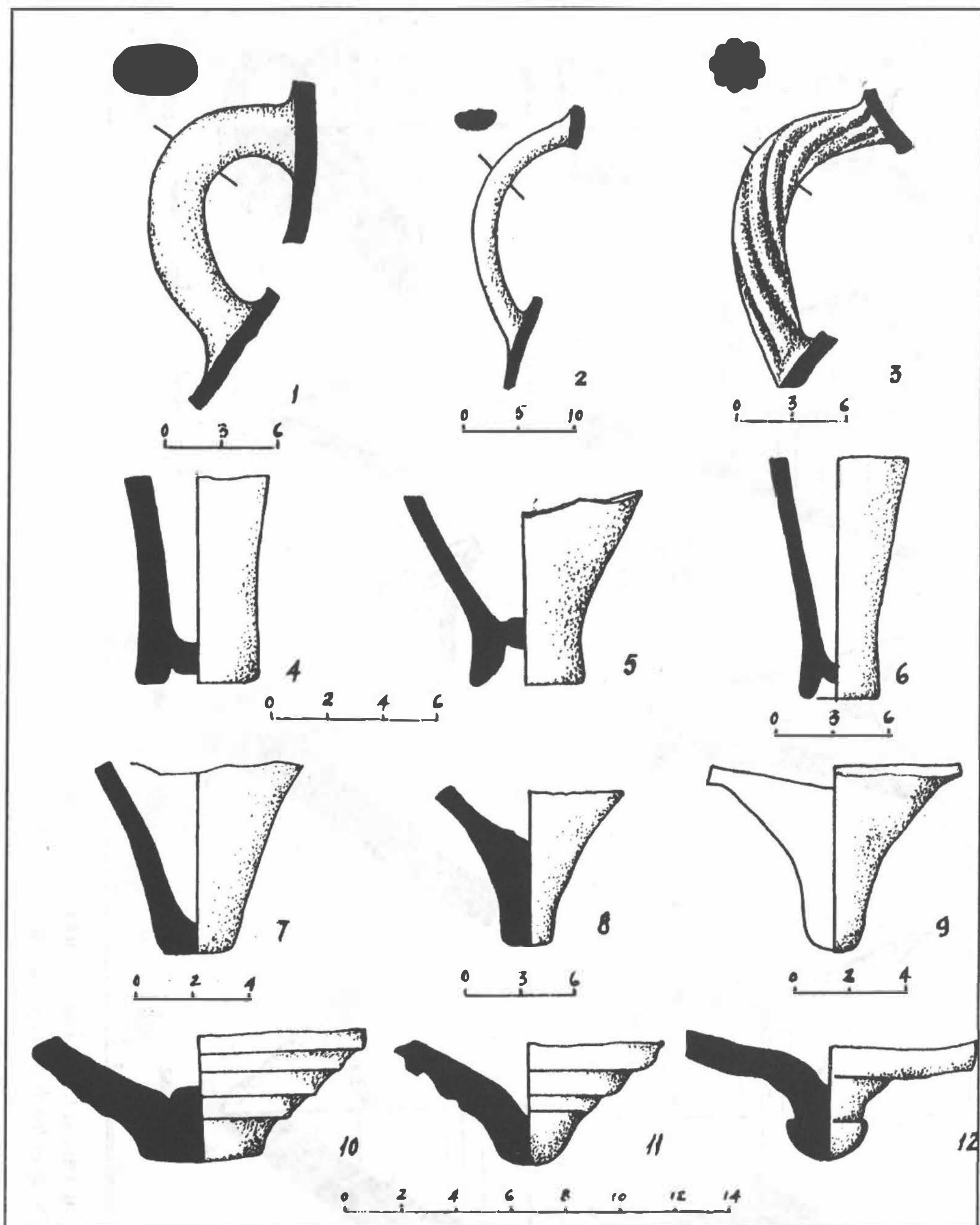

Pl. LXVII. Tipuri amforice din secolele III - IV p. (restituții grafice).
Pl. LXVII. Types amphoriques des IIIe - IVe siècles (restitutions graphiques).

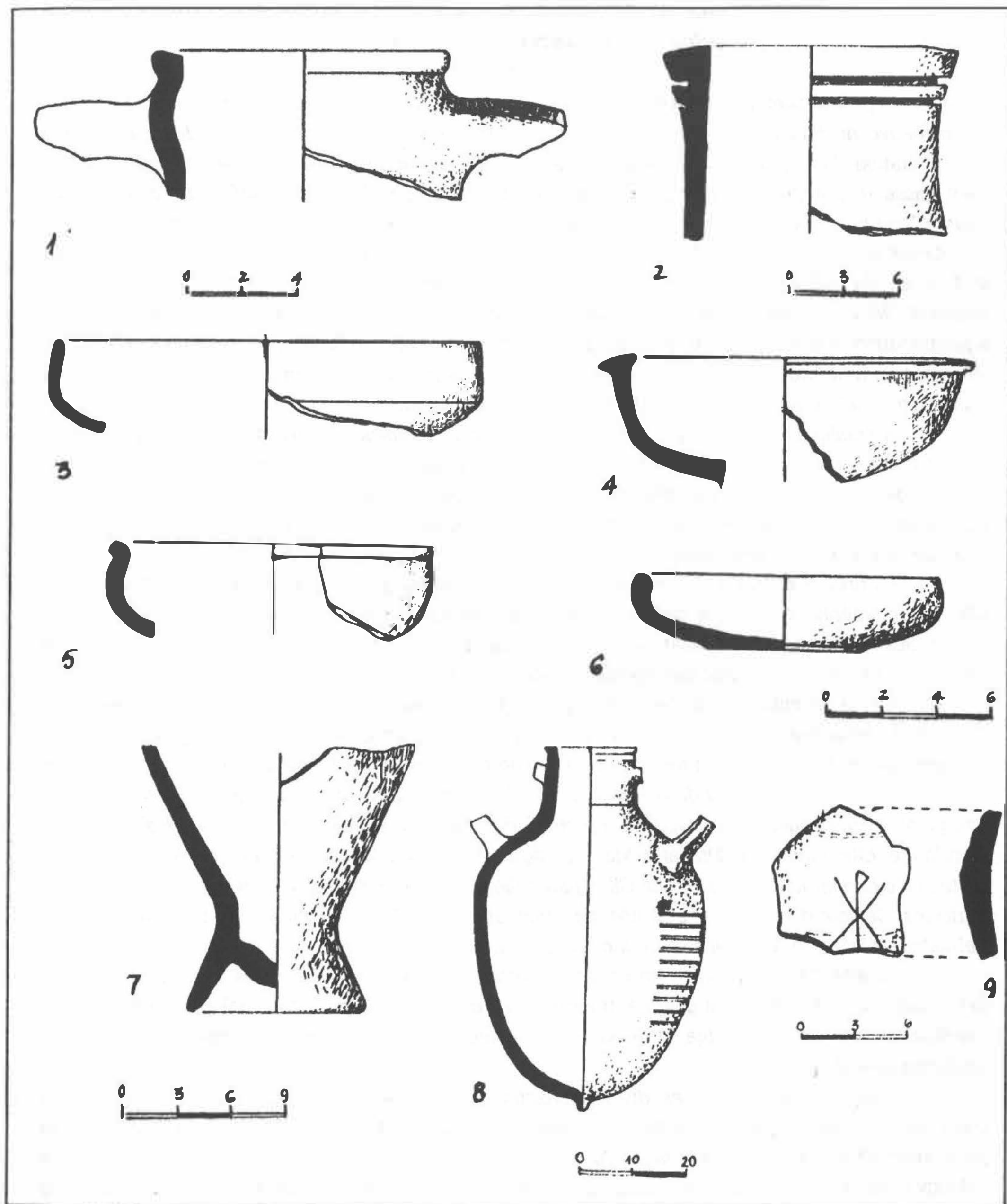
Pl. LXVIII. Picioare și funduri de amfore din secolele III - IV p.

Pl. LXVIII. Pieds et fonds d'amphores des IIIe - IVe siècles.

Pl. LXIX. Mânere, picioare şi funduri ascuţite de amfore din sec. al IV-lea.

Pl. LXIX. Manches, pieds et fonds en pointe d'amphores du IVe siècle.

Pl. LXX. Ceramică din secolul al IV-lea (8, 9 - din bazilica paleocreştină).

Pl. LXX. Céramique du IVe siècle (8, 9 - trouvées dans la basilique paléochrétienne).

L'AGGLOMERATION RURALE DE TELIŢA-AMZA
(Fouilles de sauvegarde en 1987-1988)

Résumé

Depuis plusieurs années déjà, des recherches en surface du sol ont localisé à une distance aproximative de huit cents mètres nord-est de Teliţa, dans le département de Tulcea, une vaste agglomération d'époque romaine. Le site couvre la terrasse méridionale d'une combe arrosée d'un petit ruisseau alimenté par plusieurs sources. Aprés une course d"environ un kilométre vers l"est, ce cours d"eau fait un coude vers le sud pour se perdre dans la terre arride de Valea Seacă. L'endroit est appelé par les habitants des lieux Valea Amzei, du même nom que la colline qui se dresse au sud-ouest. Ce vallon escarpé sépare deux hautes terrasses, dont celle orientée vers le sud est couverte, depuis les sources susmentionnées et jusqu'au coude du ruisseau par les vestiges d'une agglomération romaine. Son tracé suit généralement la configuration du terrain, dessinant un croissant de lune irrégulier, dont la concavité s'ouvre vers le nord; ni sa limite septentrionale, ni son bord méridional ne sont le fait d'éventuels accidents du terrain.

Actuellement, les vestiges archéologiques sont dispersés sur environ 42 ha., éparpillés de l'ouest vers l'est sur une distance d'à peu prés un kilométre et demi, pour une largeur nord-sud qui à son point maximum mesure 350 m. Les-dits vestiges se composent de divers matériaux de construction, amassés à des distances de 50 jusqu' à 200 m., de fragments céramiques, de quantité d'objets en métal et de monnaies.

D'aprés la stratigraphie du site, il s'agit d'un habitat ininterrompu des Ier - IVe siécles p. Chr. L'agglomération d'époque romaine s'est développé sur les restes d'un habitat du premier âge du fer. Ses couches profondes ont livré une importante quantité de vestiges hallstattiens, entrainés par l'aménagement des fosses ménagéres ou des fonds de hutte.

Vu sa position stratégique par rapport aux dangers menaçant du nord, des bords du Danube, l'agglomération d'Amza s'est développée dans une zone particuliérement propice. Dés le premier àge du fer, cette haute terrasse méridionale de la vallée d"Amza a abrité des communautés humaines, grâce à l'abondace de ses sources et à la sécurité due aux escarpements profonds qui la flanquent au nord-ouest et à l'est, le dos protégé du côté du sud-ouest par la colline boisée durant l"Antiquité, dite aujourd'hui Drăgaica Mare. L'agglomération s'ouvrait largement vers le sud, vers un plateau s'étendant jusqu'au défilé de Cilic, particuliérement propice tant à l'élevage, qu'aux cultures agricoles. Ce sont d'ailleurs ces activités qui constituérent au fil des âges le support économique des habitats successifs d'Amza. Il s'agit donc d'une économie agraire mixte.

Le site d"Amza présente un caractére autochtone par excellence. Tous ses vestiges sont le fait d'une culture typiquement gétique, trouvant sous ce rapport de parfaites analogies avec ceux de Frecăţei, dans la vallée de Teliţa, et de Sarichioi, au lieu-dit Sărătura, dans le voisinage du lac Razim, ancienne baie de Chalmyris.

Pour ce qui est de ses divers horizons culturels, le plus consistant s'est avéré celui d'époque romaine. De par sa structure, il refléte les conditions et la teneur de la romanisation d'une population gétique des milieux ruraux. Ce processus historique s'avére être un processus d'adoption sélective par les villageois autochtones des éléments de culture romaine dans le genre de: type d'habitation, certains édifices publics, objets divers (outils, armes, parures, formes céramiques), culte religieux proches des vieilles croyances. Au sein de ce processus sélectif, les Gétes ont apporté leur propre contribution en conservant pendant longtemps des éléments traditionnels ou ayant reçu ce

caractére dans leur culture matérielle et spirituelle. Les fouilles archéologiques de Telița-Amza sont d'une importance particuliére pour le stade actuel de la recherche. La richesse d'information livrée par l'agglomération d'Amza représente une base réelle pour le chercheur intéressé par l'habitat rural de la zone istro-pontique.

L'évolution qui devait transformer avec le temps un village gétique en un véritable vicus *romain a également reflété les diverses étapes de la romanisation. L'étude des bâtiments publics ou de caractére privé est révélatrice de la maniére dont leur architecture développait les éléments traditionnels de l'architecture populaire géto-dace, tout en utilisant la technologie nouvelle apportée par les Romains. Du reste, tous les domaines d'activité refletent de quelle façon la population autochtone participait vivement et de maniére effective au processus de sa propre romanisation.*

AȘEZAREA RURALĂ ANTICĂ DE LA SARICHIOI, PUNCTUL "SĂRĂTURA", JUDEȚUL TULCEA
Săpături arheologice 1989*

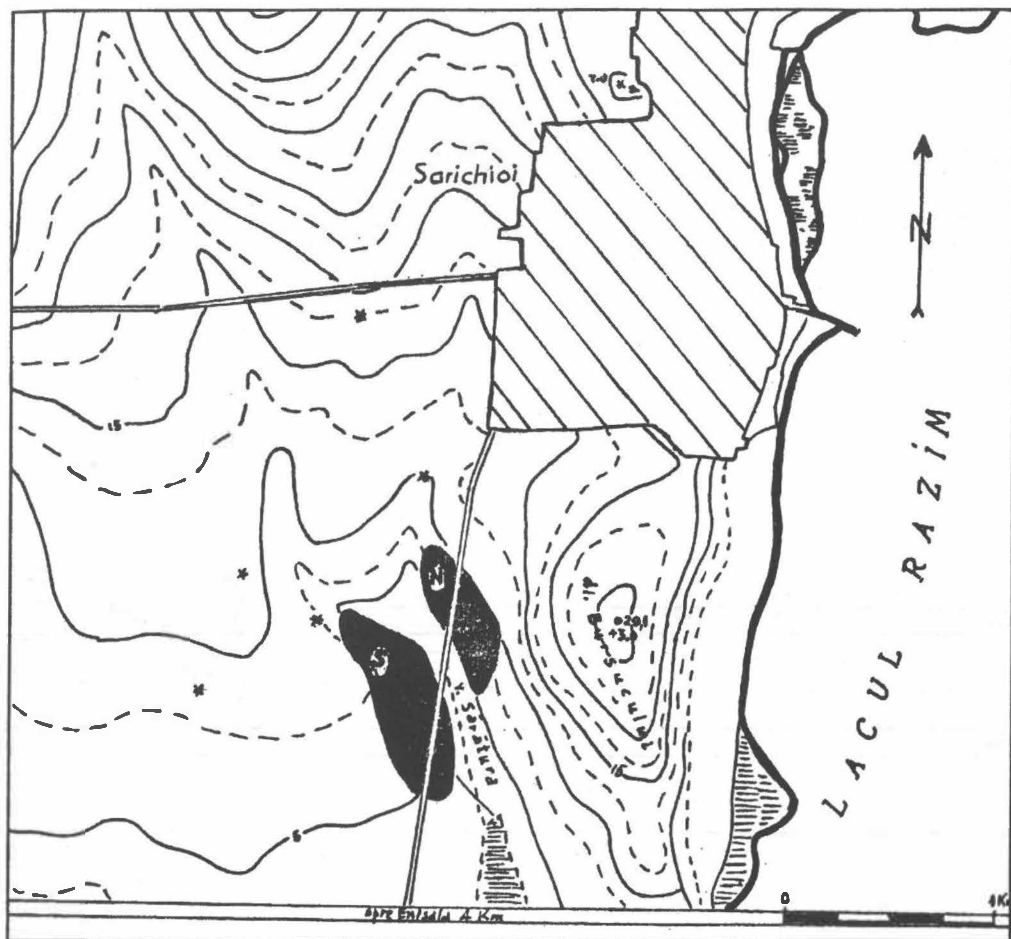
0.0. Cercetările de suprafață efectuate în anii 1986 și 1988 între localitățile Sarichioi și Enisala din județul Tulcea, au localizat, printre altele, o întinsă așezare rurală de epocă romană, situată pe ambii versanți ai văii *Sărătura*, străbătută de un mic pârâiaș alimentat de torenți pluviali și, mai recent, de ape reziduale provenite din irigarea terenurilor saturate de îngrășăminte chimice.

Situl se află la aprox. 750 m sud de Sarichioi, fiind alcătuit din două zone de locuire, direcționate NV-SE, tăiate de șoseaua Sarichioi-Enisala. În prezentul raport apar sub denumirea de *Sărătura-Nord*, respectiv *Sărătura-Sud*, cele două zone fiind despărțite de o mlaștină de cca. 80 m lățime. Cercetările noastre au cuprins, în special, zona situată la vest de șosea, în care au fost săpate 11 secțiuni de 2 m lățime orientate pe direcțiile S-N și E-V. Cele cinci secțiuni din zona de nord au fost numerotate cu cifre arabe, cele mai lungi fiind S_1 și S_2, orientate S-N, de 160 m lungime. Secțiunile din zona de sud, în număr de șase, au fost numerotate cu cifre romane, cele mai lungi, S-I și S-II, de 106 m lungime, fiind orientate E-V. Observațiile arheologice sunt raportate la caroul cu latura de 2 m.

0.1. În ambele nuclee de locuire secțiunile au străpuns așezarea în locurile aglomerate de material arheologic aflat la suprafață. Cercetările întreprinse au evidențiat că straturile superioare ale solului au fost puternic răscolite, așezarea fiind afectată de lucrări de lichidare organizată a stratului arheologic superior, prin nivelarea terenului până la o adâncime cuprinsă între 0,40 - 0,50 m, ceea ce explică și numeroasele resturi arheologice aflate la suprafața solului.

Situația stratigrafică, extrem de simplă, prezintă un strat gros arabil, din care provin numeroase fragmente ceramice și material de construcție, căptușit de un strat superficial de vegetal actual. Sub stratul arabil se află pământul galben. La baza solului arabil se întâlnesc resturile unor locuințe de suprafață, respectiv ultimul rând de pietre ale unor temelii de aprox. 0,65 m lățime, distruse de lucrările agricole din perioada postbelică. Reconstituim cu foarte multă greutate aspectul unor locuințe de suprafață pe temelii de piatră. Acestea suprapun un prim nivel de

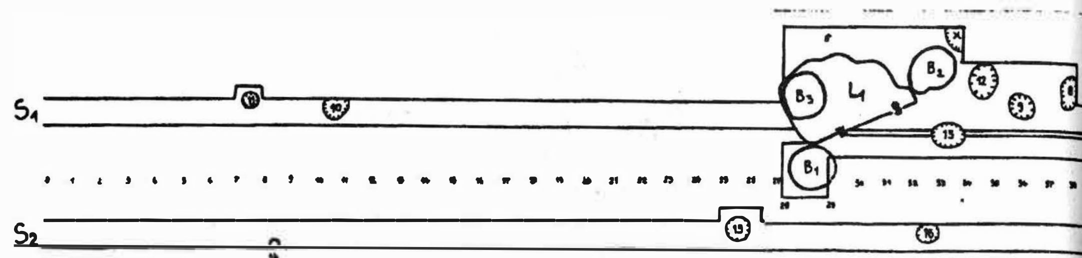
* Săpăturile arheologice din punctul "Sărătura" au fost efectuate în colaborare cu colegul Ioan Vasiliu de la Muzeul de Arheologie din Tulcea, căruia îi rămân profund îndatorat.

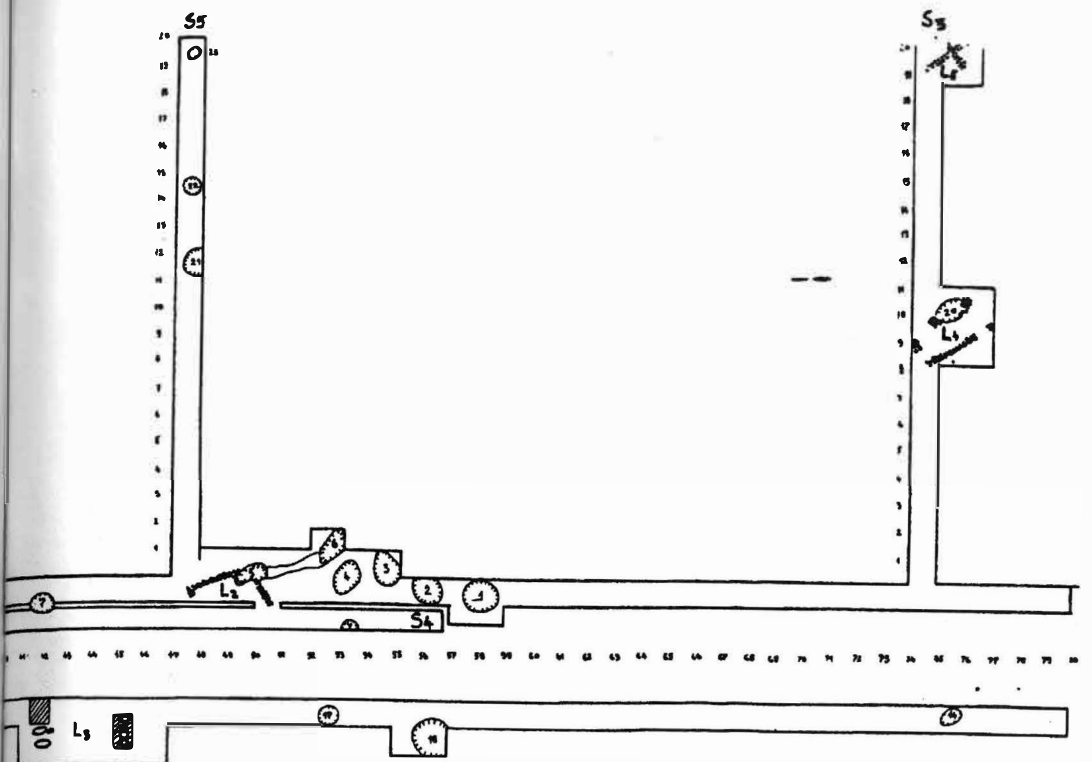

Pl. I. Plan la scara 1 : 25.000 cu săpăturile arheologice efectuate în puctul "Sărătura" în anul 1989.

Pl. I. Plan à l'échelle 1 : 25.000, avec les fouilles archéologiques pratiquées à "Sărătura" en 1989.

Sărătura Nord - plan de săpături, 1989.
Sărătura Nord - plan des fouilles, 1989.

locuire, situat în general între -0,60 - 0,80 m adâncime. Acestui nivel de locuire îi aparțin câteva locuințe îngropate și majoritatea gropilor menajere săpate în pământ galben.

0.2. Săpăturile arheologice au demonstrat unitatea culturală a celor două nuclee de locuire, contemporaneitatea lor în secolele II - IV p. Locuirea de sec. I p. a fost surprinsă numai în zona de nord, ceea ce relevă că așezarea s-a extins pe ambii versanți ai pârâiașului în secolul II p. Masiva distrugere a stratului arheologic nu ne permite să precizăm limita cronologică superioară, chiar dacă, atât la suprafața solului (la sud), cât și în secțiunea S_1 din nord, au fost recoltate fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu.

Observațiile stratigrafice și tipologia ceramicii provenită din săpăturile arheologice efectuate de o parte și de alta a văii Sărătura, structura locuințelor, monedele descoperite, relevă existența mai multor faze de locuire, corespunzând în linii generale următoarei periodizări: a) faza I-a = sec. I - II p.; b) faza II-a = sec. II - III p.; c) faza III-a = sec. III - IV p. Din acest punct de vedere, situația întâlnită la Sarichioi - *Sărătura* este similară celei de la Telița - *Amza*. De altfel, cele două așezări autohtone prezintă numeroase similitudini care ne permit să raportăm observațiile de la Sarichioi la rezultatele cercetărilor din anii anteriori de la *Amza* unde locuirea s-a păstrat mult mai bine.

A. Sărătura -Nord

1.0. În partea de nord a v. Sărătura, suprafața de împrăștiere a materialului arheologic este de aprox. 18,75 ha. În această suprafață, resturile arheologice sunt concentrate în 12 puncte, șapte situate la NV și cinci la SV de șosea. Săpăturile noastre s-au desfășurat în exclusivitate în porțiunea de la vest de șosea, în care au fost descoperite opt locuințe (cinci de suprafață și trei semiîngropate) și 25 gropi menajere.

1.1. L o c u i n ț e

a) Locuințe de suprafață

Resturile celor cinci locuințe de suprafață nu permit reconstituirea, chiar sumară, a planului lor inițial. S-a observat însă, că în afară de L-3, toate celelalte locuințe aveau zidurile orientate 350^0 NV - 150^0 SE, 240^0 SV - 60^0 NE, cu o deviere așadar, de 10^0 față de direcția N-S și E-V. Grosimea tuturor temeliilor de piatră este de 0,65 m.

L-2, situată în S_1, carourile 48 - 51, păstrează fragmente din talpa unor ziduri care delimitau din trei părți o încăpere rectangulară de aprox. 5,75 m, de la NV la SE.

Din locuința *L-3*, situată în S_2, carourile 42 - 48, s-au mai păstrat resturile unor temelii superficiale orientate E-V, construite direct pe pământ. Latura nordică a construcției era realizată din chirpici, pe când cea sudică, situată la 6 m distanță, din pietre, actualmente aproape complet bulversate de arătură. S-au păstrat și resturi din podeaua locuinței, la adâncimea de -0,60 m față de nivelul solului actual, lângă latura de nord și în apropierea celei de sud, de unde au fost recuperate fragmente de amfore ce pot fi încadrate în secolele III - IV p. (C-tin Scorpan, *Pontica*, 8, Constanța, 1975, p. 276 și pl. IV, 6 - tip. D_1 - sec. IV p.; A. Opaiț, *Peuce*, 8, Tulcea, 1980, p. 308 și pl. IX, 3 - tip. XI - Greci, sec. III p.).

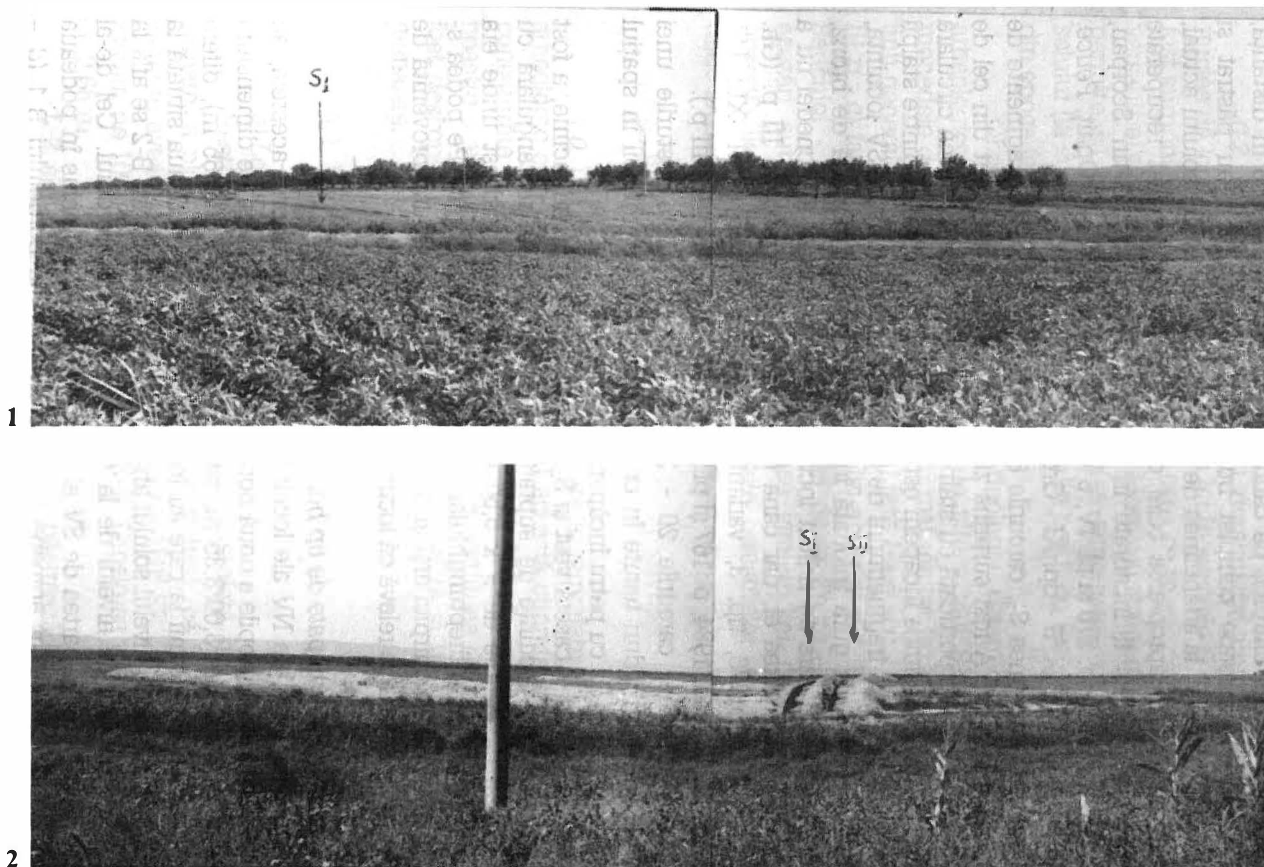
L-4, situată în secțiunea S_3, carourile 8 - 11, este marcată de fragmente de ziduri distruse până la bază. A fost surprins zidul de NE și un fragment din cel de SV care delimitau o încăpere porticată cu stâlpi pe baze profunde de formă circulară (d = 0,80 m; h = 0,80 m); lărgimea încăperii este de 2,30 m, iar distanța dintre stâlpii porticului de 2,15 m. La baza fragmentului de zid care delimita dinspre SV locuința, a fost descoperită o cană cu gura trilobată în care se găsea o monedă de bronz, pusă probabil de către cei care au ridicat locuința. Starea proastă a monedei nu a permis, din păcate, restaurarea ei, dar cana este cunoscută în secolul III p. (Gh. Popilian, *CRO*, Craiova, 1976, tip. 3, varianta 414 - 415, p. 95 și pl. XL; I.T. Dragomir, *Peuce*, IX, Tulcea, 1984, p. 167 și pl. VI, 28 - Barboși, sec. II - III p.).

În aceeași secțiune, carourile 20 - 21, au fost surprinse resturile unei locuințe, temeliile a două ziduri țesute în cruce, situate foarte probabil în spațiul central al unei locuințe - *L-5* - cu patru încăperi.

În S_1, c. 28 - 33, S_1 - casetă vest și S_4, c. 28 - 31, la -0,60 adâncime, a fost descoperită podeaua unei locuințe de suprafață - *L-1*, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite și cu laturile de 9 x 5,50 m, deschisă spre nord-est unde era flancată de două postamente dreptunghiulare ale unor stâlpi de sprijin. Pe podea s-au descoperit fragmente de chirpici arși și o cantitate mare de cenușă provenită de la un acoperiș din stuf, ceea ce relevă că locuința a fost incendiată.

b) Locuințe semiîngropate de tip bordei

În colțurile de SE și de NV ale locuinței L-1, dar în exteriorul acesteia, au fost descoperite și cercetate gropile a două bordeie. De formă ovală și de dimensiuni apropiate (*B-1* situat la SE are 3,00/3,35 m, iar *B-2* din NV are 3,00/3,55 m), diferă din punct de vedere al adâncimii la care au fost săpate. B-1 are podeaua situată la cca. 0,25 m adâncime față de nivelul solului antic, pe când podeaua lui B-2 se află la cca. 0,90 m adâncime față de nivelul de la care a fost săpat bordeiul. Cel de-al treilea bordei - *B-3* se află în partea de SV al locuinței L-1, fiind inclus în podeaua acestuia. Dimensiunile sale sunt aproape identice cu cele ale bordeiului B-1 (d = 3,00/3,25 m; ad. = -0,45 m) de care îl despart 2,50 m. Din pământul de umplutură al bordeielor a fost recoltată o cantitate apreciabilă de ceramică, procentual mai

Pl. Ia. Punctul "Sărătura" din raza comunei Sarichioi: 1. Zona investigată la nord de valea Sărătura; 2. Zona situată la sud de valea Sărătura; vedere dinspre est cu secțiunile S-I și S-II.

Pl. Ia. Le point "Sărătura" dans la zone de la commune Sarichioi: 1. La zone recherchée au nord de la vallée Sărătura; 2. La zone située au sud de la vallée Sărătura; vue du côté du est avec les sections S-I et S-II.

numeroasă, aceea de factură romană în B-1, de tradiție și de factură autohtonă-getică în B-2 și B-3. Urme de vetre s-au descoperit în zona centrală a bordeiului B-1 și în partea de NV a locuinței de suprafață L-1. Toate aceste locuințe aparțin acelorași faze de locuire, încadrate cronologic pe bază ceramicii descoperite, între sfârșitul secolului I p. și mijlocul secolului III p. Raportul stratigrafic existent în zona de SV a locuinței L-1, relevă că locuința inițială a fost bordeiul B-3 care, prin construirea locuinței de suprafață, a fost inclus în interiorul acesteia, cu scopul bine conturat de a servi drept cămară unei locuințe de suprafață cu aspect monocelular.

1.2. Gropi menajere

Majoritatea gropilor menajere au servit inițial ca gropi de provizii și, ca atare, ele se găsesc grupate în jurul locuințelor L-1 cu cele trei bordeie, L-2 și L-3. Din totalul de 25 de gropi menajere, 17 au fost descoperite în zona respectivă, după cum urmează: G_{1-6} și G_x la nord de L-2; $G_{8, 9, 12, 13}$ și G_x la nord de L-1; $G_{17, 18}$ la nord-est de L-2; G_7 la vest de L-3.

În funcție de dimensiuni, gropile de provizii de la *Sărătura*-N se pot grupa în trei categorii:

a) gropi mari, cu deschiderea maximă de peste 2,50 m (G_3, G_4, G_5, G_{11}, G_{12}, G_{13} și G_{18});

b) gropi mijlocii, cu diametrul cuprins între 2,00 și 2,50 m (G_1, G_2, G_7, G_8, G_9, G_{20}, G_{21});

c) gropi mici, cu diametrul până la 2,00 m (G_{10}, G_{14}, G_{15}, G_{16}, G_{17}, G_{19}, G_{22}, G_{23}).

După formă, ele pot fi grupate în patru grupe:

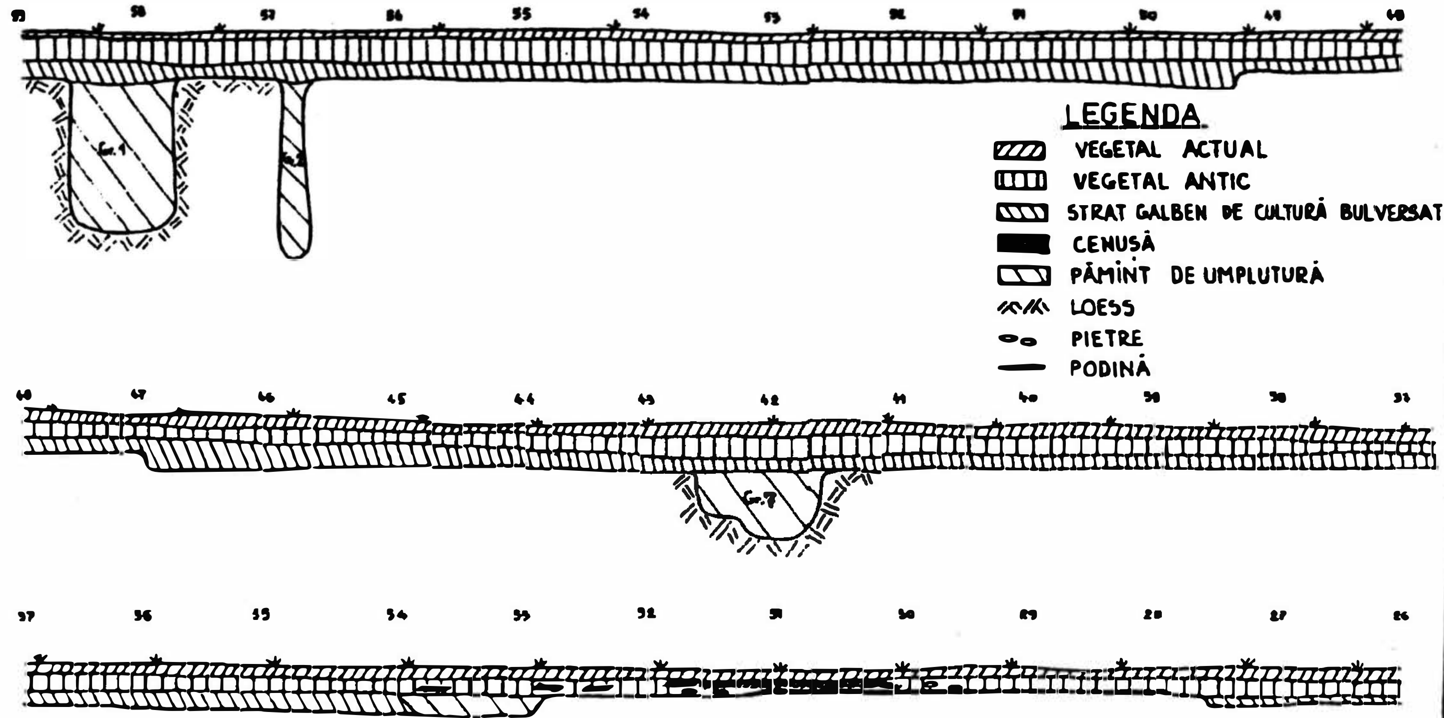
I. gropi în formă de butoi (G_1, G_{18}, G_{11});

II. gropi ovale (G_3, G_4, G_5, G_7, G_8, G_9, G_{11}, G_{12}, G_{13}, G_{20}, G_{23});

III. gropi cilindrice (G_{14}, G_{15}, G_{17}, G_{22});

IV. gropi în formă de butelie (G_2, G_{16}, G_{19}).

Gropile în formă de butoi au gura și baza mai înguste față de diametrul maxim. Caracteristica principală a gropilor de formă ovală constă în modul de realizare a acestora în trepte și în general cu baza rotundă. Gropile cilindrice sunt puțin adâncite și corespund, în mare parte, categoriei *c*, de gropi mici, cu diametrul până la 2,00 m. La gropile din gr. IV-a, caracteristica principală o constituie forma cilindrică a părții superioare, despărțită uneori printr-un prag bine marcat de groapa propriu-zisă, asemănătoare celor din grupa I-a. Groapa G_{10}, de formă neregulată, poate fi încadrată printre gropile ovale, datorită construcției sale în trepte și bazei rotunde. Un caz aparte îl prezintă groapa G_6. Dimensiunile acesteia: d = 3,30 m/1,80 m; ad. = -0,50 m, ca și contextul arheologic în care este plasată - legată printr-un

Pl. II . Fragment din profilul de est al secţiunii S_1, în porţiunea cuprinsă între carourile 28 - 59.

Pl. II . Fragment du profil du est de la section S_1, dans la parcelle englobée parmi les careaux 28 - 59.

șanț de groapa G_5 și sub stratul de nivelare destinat construirii locuinței L_2 - par să indice mai degrabă o locuință de tip bordei.

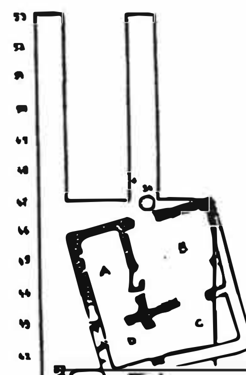
În general gropile de provizii din zona *Sărătura*-N de la Sarichioi sunt sărace din punct de vedere al conținutului lor. Cele câteva, în care s-a găsit o cantitate considerabilă de ceramică în stare fragmentară, laolaltă cu resturi osteologice din fauna antică, uneori cu fragmente de pereți de locuință și de vetre distruse, au fost folosite de la început, sau transformate în gropi menajere. Remarcăm situația din S_1 - G_2 unde a fost găsită și o monedă de bronz de la Hadrian (a. 117 - 138 p.) și G_4 de unde a fost recuperată o cantitate mare de fragmente ceramice care a permis restaurarea unui număr de șapte recipiente. În S_2, cea mai interesantă groapă, prin bogăția conținutului ei, este G_{16}. Aceasta face parte din categoria *c*, a gropilor mici, cu d = 1,50 m, din gr. a IV-a, și se adâncește de la -0,50 m, nivelul solului antic, până la -2,80 m. Partea cilindrică a gropii conținea fragmente de lipitură de pereți și de vetre distruse, între două straturi de cenușă de stuf ars, probabil resturile arse ale unei locuințe. Numeroase fragmente ceramice, oase de animale, de păsări și pești se aflau în groapa propriu-zisă. În S_2 a fost cercetată cea mai mare groapă menajeră descoperită în cursul cercetărilor de la Sarichioi - *Sărătura*, în 1989. Este vorba de G_{18} care pornește de sub vegetalul actual și se adâncește până la -3,55 m față de nivelul actual al solului. Groapa este în formă de butoi, cu o deschidere la gură de 2,60 m și un diametru maxim de 3,00 m, situat la -2,40 m, sub un strat dur de colmatare, gros de 0,30 m, situație surprinsă și în S_1 - G_1 (groapă de aceeași formă). Din groapă a fost scoasă o cantitate mare de oase de animale mari și mici, de păsări și de pește și numeroase fragmente ceramice atipice. În caroul 76 din S_2, de la adâncimea de -0,90 m, a fost cercetată groapa G_{19}, în formă de butelie, d. gurii = 1,30 m; ad. = -1,55 m. Alături de câteva fragmente ceramice de factură romană, în groapă se aflau resturile bulversate ale unui schelet uman, aparținând, după forma bazinului, unei persoane de sex feminin, cu craniul la NV. Foarte perisabil, scheletul nu a putut fi recuperat. Cu toate că suntem lipsiți de elemente de datare, reținem faptul că avem de-a face cu o groapă rituală, fenomen de altfel frecvent întâlnit în așezările autohtone ale geto-dacilor în epoca Latène-clasică (vezi, V. Sîrbu, *Istros*, V, Brăila, 1987, p. 180).

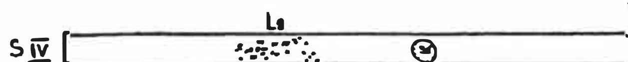
În S_3, c. 11, între cei doi stâlpi ai portalului locuinței L_4, a fost descoperită, sub un strat de nivelare, groapa G_{20}. Are forma ovală și este săpată în trepte până la -0,80 m, unde se află baza rotundă cu diametrul de 1,50 m. Groapa conținea oase de animale domestice și fragmente ceramice specifice romanității timpurii (restaurate 7 vase), alături de care se găseau și trei fragmente elenistice (vezi, pentru datare, P. Alexandrescu, în *Histria*, II, Ed. Acad., Buc., 1966, p. 182 și pl. 91; XXXIII, 2; p. 195 și pl. 95; XXXVII, 18: frag. bază inelară, decorat cu palmete la interior, firnis negru - sf. sec. IV a.; fragment buză farfurie, firnis negru-brun cu reflexe metalice - mijloc. sec. II a.).

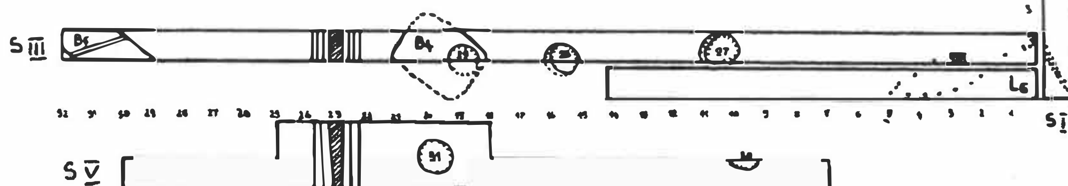
SARICHIOI/ SARĂTURĂ / SUD / 1989

SCARA 1/200

S I

S II

Sărătura Sud - plan de săpături, 1989.

Sărătura Sud - plan des fouilles, 1989.

În S_5, c. 12, a fost curățată groapa G_{21}, în fonnă de butoi, cu diametrul de 2,00. Groapa a fost săpată de la -0,60 m adâncime față de nivelul actual al solului, până la -2,60 m. Din groapă a fost recoltat un frumos material ceramic de factură autohtonă și de factură romană și mai multe oase de cornute mici și mari, porcine și păsări.

B. Sărătura - Sud

2.0. Pe versantul sudic al v. Sărătura, așezarea ocupă o suprafață de aprox. 27 ha teren, fiind direcționată NV-SE în funcție de orientarea cursului pârâiașului. În această zonă au fost identificate la suprafața solului 18 nuclee de locuire. Săpăturile s-au desfășurat la marginea de nord a suprafeței locuibile. Au fost cercetate 4 locuințe de suprafață, 2 semiîngropate de tip bordei și 11 gropi menajere.

2.1. L o c u i n ț e

a) Locuințe de suprafață

Ca și în zona de nord, distrugerea stratului de cultură a cauzat și distrugerea ansamblurilor de locuire de la suprafața solului antic, aflate în general între -0,40 și -0,60 m adâncime. În prezent, resturile acestor ansambluri, respectiv fragmente din talpa unor ziduri se întâlnesc sub stratul vegetal antic. Într-un singur caz, în partea de vest a zonei investigate (S-I, S-II, c. 41 - 47) s-a păstrat în mare parte conturul zidurilor antice, urmele unor temelii de piatră ale unei construcții rectangulare - *L-8*, orientată SV-NE, compartimentată de un zid central crucifonn. Forma acestuia ne reamintește de zidul cruciform al locuinței *L-5* din zona de nord. Locuința L-8 ocupă o suprafață estimată la cca. 93,50 mp (9,17 m - N-S x 10,20 m - E-V). Intrarea principală situată la SV are o lărgime actuală de 1,85 m, pe când legătura dintre cele două încăperi mai bine conservate - A și B - din partea de NV și SV a locuinței, are o deschidere actuală de 1,26 m. Ținându-se seama de încărcătura pereților în dreptul intrărilor, putem presupune că întreaga construcție era modulată pe piciorul roman (*pes*) egal cu 0,2975 m.

Ansamblul de locuire situat la 20 m depărtare de L-8, spre răsărit și numit convențional *L-7*, a fost complet distrus. S-a păstrat numai colțul de NE, restul fiind împrăștiat pe o suprafață întinsă. Aceeași situație o întâlnim în S-1, c. 1-2 și S-III - IV, c. 1 - 6, unde din întregul ansamblu de locuire - *L-6* - s-a păstrat un fragment de temelie în S-I și un pilastru rectangular în S-III. La mijlocul distanței dintre L-6 și L-7 (aprox. 30 m SE de L-7 și SV de L-6) s-au păstrat în S-IV urmele locuinței numite de noi *L-9*.

Materialul arheologic aflat în interiorul ansamblurilor de locuire este extrem de sărăcăcios și nesemnificativ. Elemente de datare pot fi socotite însă cele două

monede de bronz, una descoperită în L-7 (*follis Constantinopolis* emis de Cyzicus între anii 330 - 335 p. - cf. *LRBC*, I, 1233), alta în L-9 (*follis* mare Iulianus Aug. emis de Sirmium între anii 361 - 363 p. - cf. *LRBC*, II, 1621/1622), din al doilea, respectiv al treilea sfert de veac IV p.

b) Locuințe semiadâncite de tip bordei

Pe mijlocul secțiunii S-III se află situată locuința B-4, în carourile 19 - 22, sub vegetal, la -0,30 m adâncime. Are 0,60 m adâncime, fiind parțial degajată și cercetată împreună cu groapa menajeră G_{29}, situată în colțul de NE. Forma sa era rectangulară cu colțurile rotunjite, cu laturile de aprox. 5 x 4 m. Cea de-a doua locuință - *B-5* - a fost descoperită în apropierea capătului sudic al secțiunii S-III, în carourile 26 - 32. A fost cercetată parțial de la -0,35 m până la -0,80 m, adâncime la care se află situată podeaua, străbătută de la SE spre NV de un șanț median de 0,20 m adâncime, în care a fost descoperită o monedă de bronz, colonială din timpul împăratului Septimius Severus.

2.2 G r o p i   m e n a j e r e

Ca și în zona de nord, cele 11 gropi menajere de aici se încadrează în aceleași categorii dimensionale și grupe formale: a) gropii mijlocii cu diametrul între 2,00 și 2,50 m (cilindrice: $G_{24, 29, 31}$; în formă de butelie: G_{28}; tronconică: G_{27}; ovale: $G_{25, 26}$; b) gropi mici cu diametrul până la 2,00 m, toate de formă cilindrică: $G_{30, 33}$, G_{34} și sub 1,00 m adâncime; $G_{31, 32}$, adâncimea 1,70, respectiv 2,60 m.

Comparativ cu situația din Nord unde numai 7 din 25 gropi conțineau materiale concludente pentru fazele de locuire din așezarea de la *Sărătura* - procent 28 %, în Sud procentul este asemănător: 3 din 11 = 27,7 %.

G_{28}, în formă de butelie, din S-III, c. 16, pornește de sub vegetal și se adâncește până la -2,30 m. Partea superioară, până la -0,70 m, este cilindrică, după care corpul i se bombează. Din interior s-au recoltat oase de animale (cornute și porcine) și de păsări. Pe fundul gropii erau aruncate numeroase pietre mari, printre care se aflau fragmente de *tegulae* de tipul curbat, specific secolelor III - IV p. fragmente de la o amoră romană căreia îi lipsește gâtul și toartele. Conform deformării de la baza recipientului, acesta reprezenta un rebut al unei producții ceramice ce se realiza undeva în apropiere. Amfora pare să aparțină, ca variantă, unui tip încadrat de Robinson la sfârșitul sec. IV și începutul sec. V p. (Robinson, H. S., *The Athenian Agora*, vol. V: *Pottery of the Roman Period*, Princeton, New Jersey, 1959, *M-273*; C-tin Scorpan, *Pontica*, VIII, 1975, pp. 269 - 270, tip. I, varianta 1, pl. II, 1).

De dimensiuni asemănătoare (d = 2,10 m; ad = 1,70 m), dar de formă cilindrică, groapa G_{31} din SV, c. 20, a fost descoperită la -0,60 m, datorită stratului

gros de pământ colmatat în pantă. Suntem în afara oricărei posibilități de încadrare cronologică, puținele fragmente ceramice de factură romană scoase din interior fiind atipice. Groapa conținea o cantitate apreciabilă de stuf ars, oase de animale și păsări. Pe fundul gropii se aflau numeroase pietre aruncate în nămol, în acest punct nivelul pânzei freatice fiind situat la -1,80 m adâncime.

În S-VI, c. 8, a fost curățată o groapă cilindrică - G_{32} - cu gura ușor ovală (d = 1,50/1,30 m). Groapa pornește de la -0,60 m și se adâncește până la -3,20 m față de solul actual. Conținea în special oase de păsări mari, de cornute mari și fragmente ceramice din epoca romanității timpurii. La baza gropii, la adâncimea de -2,60 m, se afla o cantitate mare de pietre de dimensiuni diferite.

3.0. Materialul arheologic

a) *Ceramica* - De la început trebuie făcută precizarea că materialul arheologic recoltat se compune în special din ceramică, la care se adaugă resturile arheologice provenite mai ales din gropile menajere.

Se remarcă cantitatea mare de forme ceramice, unele întregi, altele întregibile, aparținând olăriei geto-romane din perioada romanității timpurii, foarte puține din secolele III - IV p. Aparent, avem de-a face cu un fenomen de echilibru între producția de ceramică tradițională și cea de factură romană. Totuși, dacă luăm în considerație tipurile variate de ceramică adusă de la mari depărtări, putem conclude că la Sarichioi asistăm la o pătrundere masivă a obiectelor de import.

Ceramica de tradiție geto-dacică întâlnită aici este în exclusivitate lucrată cu mâna. Ca tehnică, formă și decor, prezintă analogii în toate teritoriile locuite de geto-daci, în așezări și necropole încadrate cronologic în secolele I - III p. Exemplare asemănătoare se întâlnesc în Dobrogea: la Enisala (M. Babeș, *SCIV*, 22, 1971, pp. 10 - 46; M. Mănucu Adameșteanu, *Peuce*, IX, Tulcea, 1984, pp. 31 - 38 și pl. VI la p. 441); la Telița - *Amza* (*material inedit*); la Horia (V.H. Baumann, *Peuce*, IV, Tulcea, 1975, p. 70 și pl. V - VI; idem, *FRD*, Tulcea 1983, p. 180); la Dinogetia (Gh. Ștefan *SCIV*, 1 - 2, 1953, pp. 263 - 267); la Bugeac/Valea lui Marinciu (C-tin Scorpan, *Pontice*, II, Constanța, 1969, p. 43). În Transilvania, se întâlnesc la: Brețcu și Soporul de Câmpie (D. Protase, *Autohtoni în Dacia*, Ed. Șt. și Enciclopedică, București, 1980, pp. 157 - 165, cu bibl., și fig. 5,17); în Oltenia la: Locusteni, Stolniceni, Leu și Fărcașele (Gh. Popolian, *CRO*, Craiova, 1976, Scrisul Românesc, pp. 130 - 136, cu bibl.); în Muntenia la: Mătăsaru (niv. III_1) și Scornicești - așezare nr. 1 (Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Ed. Acad., București, 1984, pl. XI, XII și XIII); în Moldova la: Poiana-Dulcești, Varnița (Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Ed. Acad., București, 1973, pl. 38 - 44). O cantitate redusă de ceramică lucrată cu mâna își găsește analogii pe valea Teliței, în așezările de la Frecăței (V.H. Baumann, *Peuce*, X

1991) și *Amza*, mss. și, mai ales, în centrul de olărit de la Telița - Valea Morilor, din sec. IV p. (inedit).

Ceramica de import, întâlnită mai ales în gropi menajere, reprezintă principalul reper de încadrare cronologică a descoperirilor de la Sarichioi-*Sărătura*. Amintim printre tipurile reprezentative: *strachina bitronconică* cu partea superioară verticală, carenată, de tradiție elenistică, încadrată de T. Knipovici (*Materialen zur romisch-germanischen Kermaik*, IV, 1, Die Keramik römischer Zeit aus Olbia in der Sammlung der Ermitage, Frankfurt a. M., 1929, pl. II, 21 Ab.) în sec. I p. și de Robinson (*op.cit.* - G-179) în sec. I-II p.; *strachina tronconică* de tip pergamian, încadrată de J.W. Hayes (*Late Roman Pottery*, London, 1972, pp. 319 - 321, Form I, fig. 64) între anii 150 - 200 p., eventual 1/4 sec. III p., de Knipovici (*op. cit*, 48, fig.11) - *Candarli*- sec. II - III p., și de A. Opaiț (*Peuce*, VIII, Tulcea, 1980, pp. 358, 69 și pl. 14, 5) la sfârșitul secolului II p.

Producția de ceramică locală este prezentă printr-o gamă variată de tipuri cunoscute în majoritatea siturilor arheologice de epocă romană și asupra cărora nu mai insistăm. Trebuie evidențiat numărul mare al *fragmentelor de ulcioare amforoidale* cu pansa bitronconică, provenit din săpăturile de la Sarichioi-*Sărătura*, din care un exemplar descoperit în G_4 a fost reîntregit complet. Producția acestor recipiente acoperă în general perioada secolelor I - III p., ulciorul amforoidal fiind și el de fabricație istro-pontică (vezi, în acest sens și A. Rădulescu, *Pontica*, VIII, p. 346, pl. XI, 2 și p. 357).

Relevante pentru ultima fază a locuirii de la Sarichioi sunt amforele de mare capacitate descoperite pe podeaua locuinței L-3, ca și amfora fragmentată recuperată de pe fundul gropii G_{28} și care presupun, la începutul epocii romane târzii, o producție de ceramică locală capabilă să concureze cu succes importurile romane.

b) *Resturi faunistice*. În decursul cercetărilor din punctul *Sărătura* au fost adunate mai multe resturi faunistice, din care nouă loturi provin din gropi menajere. Aceste loturi nu au fost supuse încă unui examen de specialitate. În general, se poate preciza că din gropile din epoca romanității timpurii ($G_{1, 2, 4, 10, 18, 20, 32}$) au fost recoltate 153 fragmente de oase și oase întregi din care: 44 de ovicaprine, 40 de bovine, 51 de păsări, 7 de porcine și 5 de pești, fără să putem identifica numărul exemplarelor de la care provin. Din două gropi menajere, aparținătoare așezării în faza a III^a de locuire ($G_{28, 31}$), au fost culese 31 de resturi faunistice, din care: 9 de porcine, 8 de cornute mari și 14 de păsări; lipsesc cele de ovicaprine și ihtiofaună.

c) *Descoperiri monetare*. Cercetările arheologice din punctul *Sărătura* n-au dat mari satisfacții numismatice. Din cele 8 monede descoperite în săpături, două n-au rezistat procesului de recondiționare în laborator, cea de-a treia fiind monedă otomană din sec. XIX. Cele cinci exemplare la care ne putem raporta sunt, în ordine cronologică (vezi pl. XXV):

1. monedă de bronz de la *Hadrian* (117-138 p.) descoperită în G_2;

2. monedă de bronz (colonială) de la *Septimius Severus* (193 - 211 p.) din B_5;

3. monedă de argint de la *Iulia Maesa* (218 - 223 p.) descoperită în S_1, c. 2;

4. monedă de bronz (AE_3↑) de la Constantin I, tip *Constantinopolis* (a. 330 - 335 p.) cf. *LRBC*, I, 1233; [SM]KE: descoperită în L-7;

5. monedă de bronz (AE1↓) de la *Iulianus Aug.*, (a. 361-363 p.) - cf. *LRBC*, II, 1621-1622; ★ASIRMΩ; descoperită în L-9.

4.0. Observații finale

4.01. Coroborate celorlalte cercetări arheologice efectuate în ultimii ani în așezările rurale din zona *limes*-ului nord-scythic, recentele descoperiri de la Sarichioi-*Sărătura* pun în lumină o nouă așezare autohtonă din mileniul I al erei noastre. Din punct de vedere cronologic, aceasta este contemporană așezărilor de pe Valea Teliței, de la Frecăței și Telița - *Amza*. Și aici ne aflăm în fața unui habitat rural cu mai multe locuiri succesive, din epoci istorice diferite, așezarea geto-romană fiind suprapusă de o locuire feudală-timpurie din sec. X. Și aici, locuirea de epocă romană, neîntreruptă până la sfârșitul secolului IV p., a cunoscut mai multe etape: a) sec. I - II p.; b) sec. II - III p.; c) sec. III - IV p.

4.02. Așezarea de la *Sărătura* ocupă o suprafață foarte întinsă, urmele nucleelor de locuire fiind întâlnite pe aprox. 45 - 46 ha. Spre deosebire de situația înregistrată la Telița - *Amza*, unde așezarea a evoluat în timp spre o extensiune maximă în sec. IV p., la Sarichioi - *Sărătura* avem de-a face cu un tip de așezare risipită în care se întâlnesc locuințe sau ansambluri de locuințe din toate fazele, la intervale variabile.

Cercetările au evidențiat două tipuri de locuință: a) locuința semiîngropată sau bordeiul semiadâncit; b) locuința de suprafață. S-a relevat totodată simultaneitatea întrebuințării lor, în special în epoca romanității timpurii.

4.03. Locuința semiadâncită, întotdeauna monocelulară, are forma ușor ovală cu d = 3,00/3,25 - 3,55 m (B_1, B_2, B_3) sau rectangulară cu colțurile rotunjite (B_4, B_5), cu latura de aprox. 5 x 4 m. Gropile acestor locuințe se adâncesc în pământ între 0,25 m (B_1), 0,45 m (B_3, B_5), 0,60 m (B_4) și 0,90 m (B_2). O caracteristică a acestor locuințe semiîngropate este aceea că sunt lipsite de vetre. Din cinci bordeie cercetate, numai unul singur - B_1 - prezenta o vatră situată aproximativ în centrul podelei. Podeaua tuturor bordeielor era de pământ bătătorit. Nu s-au descoperit gropi de pari și nici resturi din elevația ușoară a acestor locuințe.

4.04. Locuințele de suprafață, dacă ținem seama de ceea ce a mai rămas din ele, prezintă o structură mai complicată. În cazul locuinței L_1, monocelulară, lipsa elementelor de substrucție ca și a gropilor pentru stâlpii de susținere, relevă existența unei variante a casei *pe tălpi* la care scheletul de lemn al locuinței era

înfipt în tălpile de lemn care înlocuiau temelia (cf. Paula Popoiu, în *Symposia Thracologica*, Tulcea, 1089, p. 437). La locuința L-3, monocelulară, pereții construiți din pământ amestecat cu pleavă, în tehnica *în potici* sau *ceamur* (regionalism dobrogean), se sprijină direct pe sol. Pe latura de NE a locuinței L-1 s-au descoperit doi suporți de piatră care sprjineau probabil acoperișul unei *prispe*. Cantitatea mare de cenușă descoperită pe podeaua celor două locuințe de suprafață relevă existența unor acoperișuri din stuf despre care, din păcate, nu știm cum erau construite și pe ce se sprijineau, dat fiind faptul că trebuiau să acopere un spațiu de aprox. 6,00 m lățime și 9,00 m lungime.

4.05. Locuințele pe temelii de piatră, în conformitate cu monedele descoperite în L-7 și L-9, aparțin ultimei faze de locuire, secolelor III - IV p. Aceste locuințe au o structură aparte, a cărei caracteristică consta în compartimentarea lor interioară, în funcție de dispunerea unui zid cruciform (L-5 și L-8). O astfel de locuință (L_8) acoperea aproximativ 90 - 94 mp și dispunea de trei sau patru încăperi de dimensiuni diferite, cu o intrare situată pe latura de SV. Locuința L-4 avea intrarea situată de asemeni la SV, dar porticată.

Prezența tipurilor de locuință amintite mai sus nu constituie un fapt ieșit din comun. Astfel de locuințe s-au găsit pretutindeni în aria de locuire a geto-dacilor (în acest sens, Gh Bichir, *op.cit.;* Gh. Popilian *op.cit.*; Marian Gumă - Sabin Adrian Luca - Caius Secărin, *Banatica*, 9 Reșița, 1987, pp. 265 - 266; Valeriu Sîrbu, Florian Anastasiu, *Istros*, V. Brăila, 1987, p. 159). Așa cum am mai arătat, locuințe asemănătoare au fost întâlnite și în așezările de pe valea Teliței - Frecăței și *Amza* - din nordul Dobrogei.

4.06. Excluzând numărul mare al resturilor avicole, preponderența bovinelor (30,06 %) și a ovicaprinelor (28,75 %) în cadrul materialului faunistic relevă caracterul stabil al habitatului rural de la Sarichioi - *Sărătura* în primele secole ale mileniului I al erei noastre. Această stabilitate evidențiază o economie internă, axată în principal pe creșterea animalelor și cultivarea plantelor, ocupații de bază pentru o populație aflată în apropierea golfului Halmyris. Fenomenul este atestat și în ultima fază de locuire când se constată o preponderență a porcinelor (29 %). Vânătoarea și pescuitul sunt îndeletniciri atestate de fragmentele de coarne și copite de cervideu descoperite în G_1 și de oasele de pește din G_2.

O ocupație tradițională, pe care merită să o menționăm și, am adăuga, destul de fecundă în așezarea de la *Sărătura*, este olăritul. Fără a putea raporta producția locală de ceramică la descoperirea unor cuptoare de olar, care, din păcate, nu au apărut în cursul săpăturilor, trebuie să acceptăm ideea conform căreia așezările băștinașe dispuneau de ateliere proprii care fabricau recipiente ceramice de uz curent. Menținerea olăriei autohtone lucrate cu mâna și descoperirea de ceramică rebutată aparținând tuturor fazelor de locuire, sunt argumente în favoarea ipotezei enunțate mai sus. Din păcate, starea sitului arheologic de la Sarichioi - *Sărătura* nu mai poate furniza alte dovezi.

1

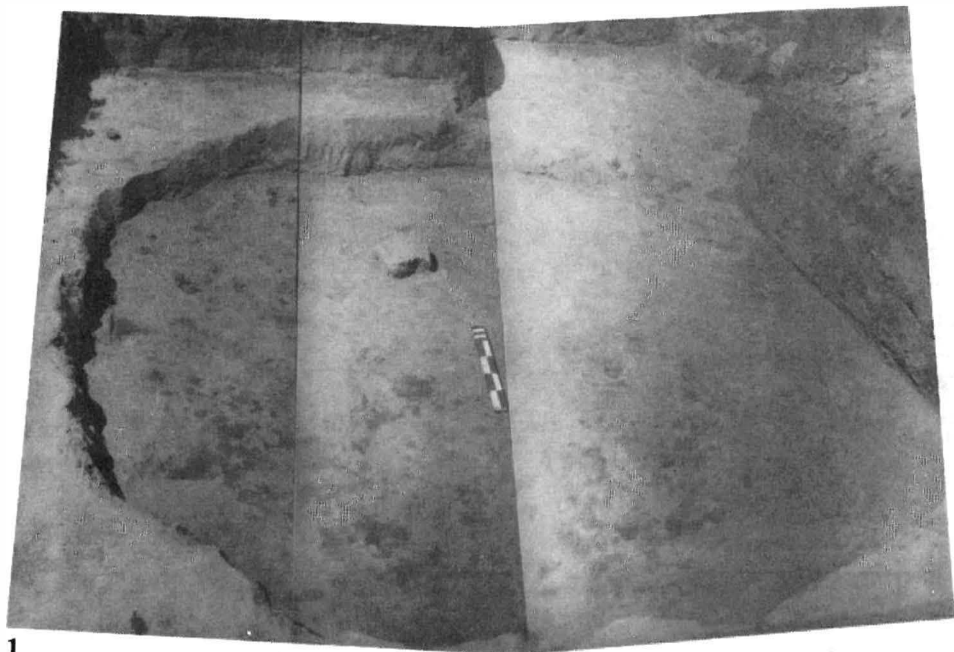

2

3

4

Pl. III. Aspecte de șantier în zona Sărătura-Nord: 1. Vedere dinspre sud, din dreptul caroului 37, asupra secțiunii S_1: în prim plan G_9, G_{12}, B-2, L-1 și B-3; 2. Fragment din podeaua locuinței L-1, flancată de bordeiele B-2 și B-3; 3. Groapa bordeiului B-3; 4. Groapa bordeiului B-2.

Pl. III. Aspects du chantier au nord de Sărătura: 1. Vue du côté du sud, à la hauteur du carreau 37, sur la section S_1: au premier plan G_9, G_{12}, B-2, L-1 et B-3; 2. Fragment du plancher du logement L-1, flanqué par les huttes B-2 et B-3; 3. La fosse de la hutte B-3; 4. La fosse de la hutte B-2.

1

2

Pl. IV. 1. Vedere dinspre est asupra bordeiului B-1; 2. Resturi de temelii bulversate în S_3 - locuința L-4; în fundal, două postamente din pietre de la stâlpii prispei.

Pl. IV. 1. Vue du côté du est sur la hutte B-1; 2. Vestiges des fondements boulversés en S_3 - logement L-4; dans l'arrière-plan, deux piedestals en pierre appartenant aux piliers de la pente.

1

2

3

4

Pl. V. Resturi de locuinţe în zona de nord: 1. Locuinţa L-3 din secţiunea S_2, c. 42 - 46; 2. Fragment de zid de pământ fără temelie de piatră (L-3, latura sudică); 3. Fragmente de amfore (secolele III - IV p.), descoperite pe podeaua locuinţei L-3; 4. Resturile unor temelii în locuinţa L-2, din secţiunea S_1, c. 48 - 51, văzută dinspre sud.

Pl. V. Vestiges des logements dans la zone du nord: 1. Logement L-3 dans la section S_2, cc. 42 - 46; 2. Fragment d'un mur en terre sans fondement en pierre (L-3, le côté du sud); 3. Fragments des amphores (IIIe - IVème siècles), découvertes sur le plancher du logement L-3; 4. Vestiges des fondements dans le logement L-2, section S_1, cc. 48 - 51, vue du sud.

1

3

2

4

Pl. VI. 1, 2. Terasa de nord a văii Sărătura secționată de secțiunile S_1 (1) și S_2 (2) - vedere dinspre sud; 3, 4. Gropi menajere aparținând celei de-a doua grupe de gropi ovale construite în trepte: G_{20} (3) din S_3, c. 11 și G_{11} din S_1, c. 8.

Pl. VI. La terrasse du nord de la vallée Sărătura, sectionée par les sections S_1 (1) et S_2 (2) - vue du sud; 3, 4. Fosses ménagères appartenant à la deuxième groupe des fosses ovales construites en marches: G_{20} (3) de S_3, c. 11 et G_{11} de S_1, c. 8.

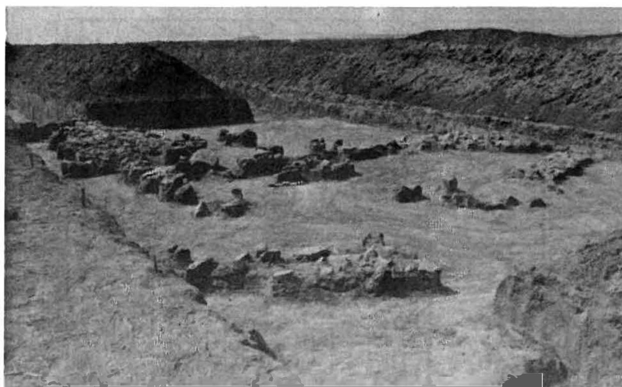

1

2

Pl. VII. Aspecte de şantier din zona Sărătura-Sud: 1. Vedere asupra capătului de răsărit al secţiunii S-I; 2. Secţiunile S-III şi S-IV privite dinspre nord; în prim plan - fig. 1. şi 2. - resturile temeliilor bulversate ale locuinţei L-6; 3. Vedere dinspre nord asupra secţiunii SV.

Pl. VII. Aspects du chantier dans la zone Sărătura-Sud:
1. Vue de l'extrémité du est de la section S-I; 2. Les sections S-III et S-IV, vue du nord; au premier plan - fig. 1. et 2. - les vestiges des fondements boulversés de logement L-6; 3. Vue du côté du nord sur la section SV

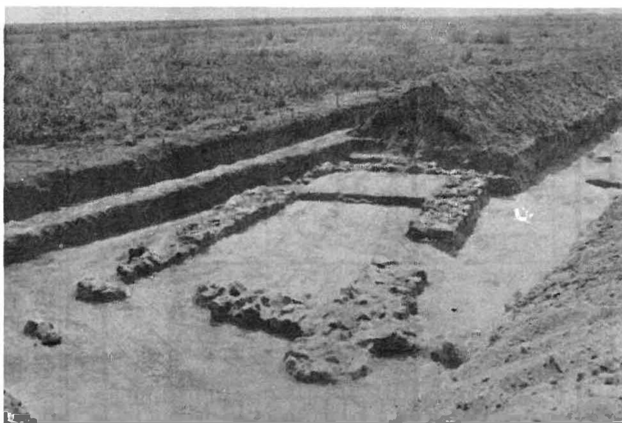

3

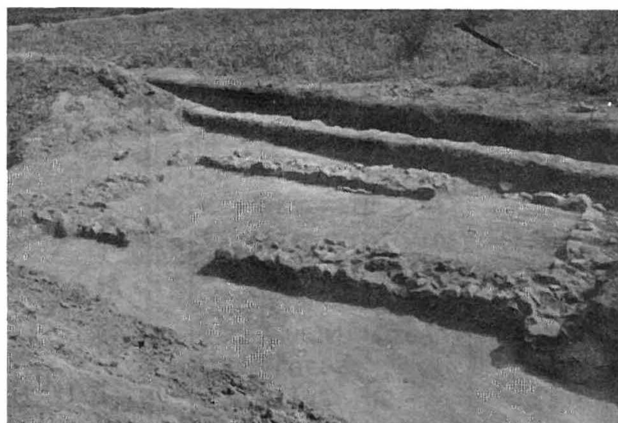
1

2

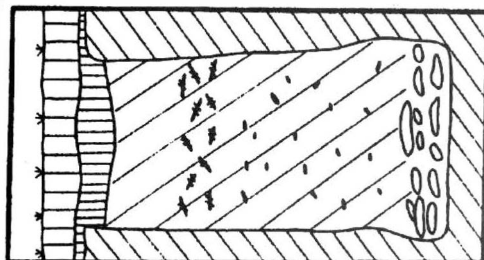
3

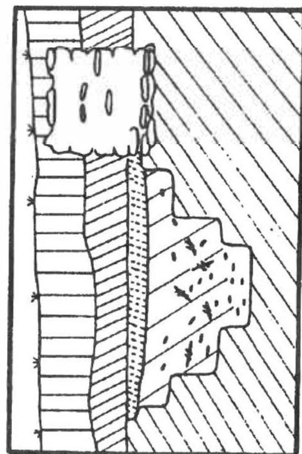

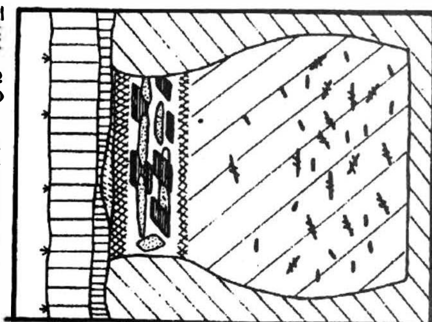
4

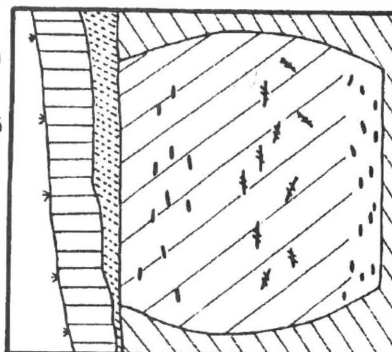
Pl. VIII. Resturile bulversate ale locuinței L-7; 2 - 4. Imagini cu locuința L-8 din extrema vestică a zonei investigate pe terasa sudică a văii Sărătura.

Pl. VIII. Les vestiges bouleversés du logement L-7; 2 - 4. Images du logement L-8 dans l'extrémité occidentale de la zone recherchée sur la terrasse méridionale de la vallée Sărătura.

Pl. IX. Tipuri de gropi menajere descoperite în așezarea autohtonă de epocă romană de la Sarichioi/Sărătura.

Pl. IX. Types des fosses ménagères découvertes dans l'habitat autochtone d'epoque romaine du Sarichioi/Sărătura.

CATALOG SELECTIV DE CERAMICĂ DESCOPERITĂ ÎN AŞEZAREA DE LA SARICHIOI - SĂRĂTURA, ÎN ANUL 1989

Nr. crt.	Obiectul	Descriere	Locul de descoperire	Determinare	Datare (sec.)
1	2	3	4	5	6
1.	Castron (fragment)	argilă fină, rozie, vernis roşu-brun, neuniform	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 1)	Knipovici, pl. II, 21 (s. I p.); *Histr.* VI, pl. 15, 9, Th. II, IA (s. I p.)	s. I p.
2.	Castron (fragment)	argilă fină, rozie, vernis roşu-brun, neuniform	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 2)	Robinson, G-179 (s. I - II p.); *Hist.* VI, pl. 5, 8, Th. II, IA (s. I p.)	s. I - II p.
3.	Cupă (fragment)	pastă fină, rozie, vernis roşu-metalic, neuniform	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 3)	Robinson, H-7 (I-a 1/2 s. II p.); *Hist.* VI, pl. 6, 1, Th. II, IB (I-a 1/2 s. II p.)	I-a 1/2 s. II p.
4.	Farfurie (fragment)	pastă fină, cărămizie, vernis roşu	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 4)	*Hist.* VI, pl. 3, 4, Th. I, B-C (s. II - III p.)	s. II - III p.
5.	Bol (fragment)	argilă fină, bej, vernis brun-roşcat cu luciu metalic, neuniform la exterior	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 5)	Knipovici, pl. II, 32 c (s. I - II p.); *Hist.* VI, pl. 5, 27, Th. IA (s. I p.)	I-a 1/2 s. II p.
6.	Castron (fragment)	argilă cărămizie cu miez negru, densă, vopsea roşie neuniformă	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 10)	Hayes, f. 27, 8 (sf. s. II p.); *Hist.* VI, pl. 8, 10 (1/2 III p.)	4/4 s. II - 1/2 s. III p.
7.	Bol (fragment)	argilă fină, densă, roz, vernis brun-roşcat	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 35)	Robinson, G-13 (s. I - Pergam); *Hist.* VI, pl. 5, 11, Th. II, A (s. I p.); Opaiţ, *Troesmis* - cer. p. 343, pl. X, 4 (s. II - III p.)	s. II p. (imitaţie locală)
8.	Strachină (fragment)	pastă fină, densă, roz, vernis roşu	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 8)	Robinson, G-53 (s. I p.); *Hist.* VI, pl. 5, 37 (s. I p.); Opaiţ, *Troemis* - cer., pl. X, 1 (1/4 s. III p.); pl. XIV, 5 (sf. s II p.)	s. II p. (imitaţie locală)
9.	Strachină (fragment)	pastă fină, bej, vernis roşu-cărămiziu	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 6)	Robinson, G-9 (Pergam - s. I p.); Knipovici, 48, 11 (Çandarli - s. II - III p.); *Hist.* VI, pl. 11, 14, Th. II, B-C (s. I - III p.); Opaiţ, *Troesmis*, pl. XIV, 5 (sf. s. II p.)	s. II p. (imitaţie locală)

1	2	3	4	5	6
10.	Castron (fragment)	pastă bej-cărămizie, vopsea roşie mată	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 6)	Knipovici, p. 51, 12, I - 4 (s. I - II p.); Holwerda, pl. 3, 373 (s. II p.); Robinson, K-31 (1/2 s. III p.) *Hist.* VI, pl. 2, 1 (4/4 s. II - 1/2 s. III p.)	s. II - III p.
11.	Bol (fragment)	argilă fină, cărămizie, vernis roşu	S_3, c. 10 Gr. 20	Knipovici, pl. II, 320 (s. II - IV p.); Hayes, f. 27, 8 (s. II - III p.); *Hist.* VI, pl. 13, 4 (a II-a 1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
12.	Bol miniatural (fragment)	argilă cărămizie, densă, nisipoasă, vopsea roşie, neuniformă	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 13)	Knipovici, pl. 32c (s. II - III p.); Hayes, f. 27, 8 (s. II - III p.); *Hist.* VI, pl. 11, 6 (s. II - III p.)	s. II - III p.
13.	Bol (fragment bază inelară)	argilă fină, cărămizie, firnis negru; decor pe centru - palmete imprimate	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 14)	*Hist.* II, p. 182 şi pl. 91 (XXXIII, 2); *Apollonia*, 1963, p. 221, 56, 566	sf. s. IV a.
14.	Farfurie (fragment buză)	argilă fină, bej, firnis negru-brun cu reflexe metalice şi aderenţă slabă (ceramică campană)	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 15)	*Hist.* II, p. 195 şi p. 25 (XXXVII, 18)	1/2 s. II a.
15.	Căniţă (fragment gură)	pastă fină, cărămizie, vernis roşu-cărămiziu	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 16)	Robinson, pl. 21, M-80 şi p. 92 (3/4 s. II p.); Popilian, p. 105, tip 2, pl. 54, 583 - 612 (s. II p.)	s. II p.
16.	Cupă (fragmente parte superioară)	pastă fină, cărămizie, vopsea roşu-brună	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 16)	Popilian, p. 111 - 112, tip 6 şi pl. 60, 732 - 736 (s. II p.)	s. II p.
17.	Cupă (fragmente pansă)	argilă bej, fină, vopsea roşu-brună	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 18)	*Buciumi*, pl. XIII, 4 (oală - s. II - III p.); Baumann, *FRD*, p. 158, I şi fig. 56, 6 (1/2 s. III p.)	s. II - III p.
18.	Farfurie (fragment buză)	argilă cărămizie, vopsea roşu-brună cu luciu metalic	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 18)	Opaiţ, *Ceramica*, p. 359, 81 - 82 şi pl. XV, 12, 13 (1/2 s. II p.)	1/2 s. II p.
19.	Strachină (fragment buză)	pastă cenuşie, angobă proprie lustruită	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XIV, 20)	Popilian, p. 125 şi pl. 70, în special, nr. 875 (farfurie tip 7)	1/2 s. II p.

1	2	3	4	5	6
20.	Amforă (gură)	argilă cărămizie cu pietricele, angobă proprie	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 21)	Robinson, M-237 (s. IV p.); *Hist.* VI, p. 116 și pl. 15, 21 (s. III - IV p.); Baumann, *Niculițel*, pl. 28, 3 (s. II - III p.); Opaiț, *Amfore*, p. 298 - 299, pl. V, 1, 2, tip IV (s. II - IV p.)	s. III p.
21.	Amforă (gură)	argilă cărămizie, densă, angobă roz	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 22)	Opaiț, *SCIVA*, 1987, tip II, p. 247 - 248, fig. 2, 3 - 6	1/2 s. II p.
22.	Amforă (picior conic)	argilă roz cu miez cenușiu, angobă alb-gălbuie	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 23)	Opaiț, *Amfore*, p. 296 - 297, pl. IV, 2, 3 (s. II - III p.)	s. II - III p.
23.	Ulcior amforoidal (gât)	argilă brun-cărămizie, angobă la culoare	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 25)	Rădulescu, *Pontica*, 1975, p. 376 și pl. XI (s. II - III p.)	s. II - III p.
24.	Oală cu toartă (fragment parte superioară)	argilă nisipoasă, brun-cărămizie, angobă proprie, ardere secundară	S_3, c. 10 Gr. 20 (pl. XV, 25)	Popilian, p. 90, pl. 37, 370 (s. II p.); Opaiț, *Ceramica*, p. 348 și pl. 1, 2 (sf. s. II p.)	s. II p.
25.	Ulcior	argilă bej-cărămizie, vopsea roșie pe 3/4 din corp	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 2)	Popilian, tip I, p. 96 și pl. 41, 425 - 427 (variantă - s. II p.); Asemănări la Horia - cf. *FRD*, p. 178, 2 și fig. 65, 4 (s. II p.)	s. II p.
26.	Strachină	pastă fină, densă, vineție, vernis roșu; pe suprafața bazei inelare zgâriate literele C D	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 4)	Hayes, p. 319 - 321, f. 1, fig. 64 (Pergam, a. 150 - 200 p., eventual 1/4 s. III p.); Analogii la Capaclia, în *FRD*, p. 158, 2, 3 și fig. 57, 3; *Niculițel*, în Peuce 8, p. 402, 23, 9; Robinson, G-9 (Pergam, s. I p.); Knipovici, 48, fig. 11 (Candarli, s. II - III p.); *Hist.* IV, pl. 11, 14 (s. II - III p.); Opaiț, *Ceramica*, p. 358, 69 și pl.14, 5 (sf. s. II p.)	sf. s. II p.
27.	Strachină emisferică	pastă fină, cenușie, vopsea negru-cenușie	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 1)	Knipovici, pl. II, 32 c (s. II - III p.); Hayes, f. 27, fig. 8 (s. II - III p.); *Hist.* VI, pl. 11, 11 (s. II - III p.)	s. II - III p.

1	2	3	4	5	6
28.	Castron (fragment pasrte superioară)	pastă cenușie, fină, densă, angobă la culoare	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 1)	Robinson, M-113 (1/4 s. III p.); *Hist.* VI, pl. 13, 2 (a II-a 1/2 s. III p.)	s. III p.
29.	Castron bitronconic cu 2 toarte	argilă cărămizie cu zone cafenii, angobă la culoare	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 3)	Robinson, K-93 (1/2 s. III p.); Opaiț, *Ceramica*, p. 351, 15, pl. III, 2 (sf. s. II p.); *Niculițel*, p. 376, 2 (4/4 s. II p.)	1/4 s. II p.
30.	Castron emisferic	argilă cenușie, densă, suprafețele arse la roșu; vopsea roșie, pe alocuri brună la exterior	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 13)	Hayes, f. 27, fig. 8 (sf. s. II p.); *Histr.* VI, pl. 8, 11 - 13 (4/4 s. II - 1/2 s. III p.)	sf. s. II p.
31.	Oală (fragment gură)	argilă cărămizie, angobă la culoare; arsă secundar pe buză	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI, 8)	Robinson, K-58 (2/4 s. III p.); *Histr.* VI, pl. 9, 30 (sf. s. II - 1/2 s. III p.); Popilian, p. 89, tip 10, pl. 36, 360 (1/4 s. III p.)	1/2 s. III p.
32.	Cană (fragment gură)	argilă fină, densă, cărămiziu-vineție, vopsea roșu-brună	S_1, c. 53 - 54 Gr. 4 (pl. XI)	Popilian, p. 91, tip 1 și pl. 38 (s. II p.); Opaiț, *Ceramica*, p. 354, 27, pl. VI, 1 (sf. s. II p.) - Troesmis	3/4 s. II p.
33.	Vas-borcan miniatural	argilă grosieră, lucrată cu mâna, arsă la negru-brun; pe corp, 4 protuberanțe organice	S_1, c. 55 - 56 Gr. 3 (pl. X, 5)	Bichir, 1984, p. 133, pl. XII, 3 (Mătăsaru, s. II p.); Opaiț, *Troesmis*, p. 202, 2657 (s. II p.); Baumann, *FRD*, p. 180, fig. 67, 3 (Horia, s. II p.); M. Mănucu, Peuce 9, p. 36, pl. VI, 2914 (Enisala, s. I - II p.)	s. II p.
34.	Căniță (bază)	argilă densă, brun-cărămizie, angobă la culoare	S_1, c. 55 - 56 Gr. 3 (pl. X, 9)	Popilian, p. 105 - 106, pl. 56 - 57, tip 3 (s. II - III p.	s. II - III p.
35.	Oală cu două toarte (?)	argilă densă, cărămizie; decor prin impresiune	S_1, c. 55 - 56 Gr. 3 (pl. X, 9)	Produs local, s. II - III p.	s. II - III p.
36.	Amforă (ataș)	argilă densă, cărămizie, micacee	S_1, c. 55 - 56 Gr. 3 (pl. X, 6)	Opaiț, *Amfore*, p. 294 - 296, pl. III, tip II (3/4 s. II p.)	3/4 s. II p.
37.	Castron (buză)	argilă fină, bej-cenușie, vopsea negru-cenușie	S_1, c. 58 - 59 Gr. 1	Knipovici, p. 51, fig. 12, 4 (s. II p.); Robinson, H-8 (1/2 s. II p.); *Histr.* VI, pl. 6, 2, 3 (s. II p.)	s. II p.

1	2	3	4	5	6
38.	Căniță (fragment parte superioară)	argilă cărămizie, angobă la culoare	S_1, c. 58 - 59 Gr. 1	Robinson, K-58 (1/2 s. III p.); *Histr.* VI, p. 9, 30 (4/4 s. II - 1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
39.	Oală (fragment parte superioară)	argilă brun-cărămizie, densă, rezonantă, angobă la culoare	S_1, c. 58 - 59 Gr. 1	Hayes, f. 183, fig. 35 (s. II - III p.); *Histr.* VI, pl. 9, 46 (4/4 s. II - 1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
40.	Amforă (fragment gură)	argilă cărămizie, angobă alb-gălbuie la exterior	S_1, c. 58 - 59 Gr. 1	Opaiț, *Amfore*, p. 296, pl. IV, tip III	sf. s. II p..
41.	Castron	argilă fină, densă, cenușie, vopsea negru-cenușie	S_1, c. 52 - 53 Gr. 6 (pl. X, 4)	Robinson, K-31 (1/2 s. III p.); *Histr.* VI, pl. 13, 2 (3/4 s. III p.)	3/4 s. III p.
42.	Castron (fragment buză)	argilă cenușie, fină, angobă mai închisă, lustruită	S_1, c. 50 - 51 Gr. 5	Popilian, p. 125, pl. 70, în special 875 (a II-a 1/2 s. II p.) ca mai sus, nr. 19	3/4 s. II p.
43.	Castron (fragment buză)	argilă densă, cenușie, angobă proprie, lustruită	S_1, c. 50 - 51 Gr. 5	Robinson, M-113, pl. 23 (1/4 s. III p.); formă identică cu nr. 41, vezi supra	1/2 s. III p.
44.	Căniță (fragment parte superioară)	argilă fină, nisipoasă, cărămizie, vopsea brună așternută neuniform la exterior; ardere secundară	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 1)	Popilian, p. 104, pl. 53, 574 - 579, tip I (a II-a 1/2 s. II p.)	3/4 s. II p.
45.	Strachină (fragment parte superioară)	argilă fină, cărămizie, nisipoasă, vopsea roșu-brună	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 2)	Opaiț, *Ceramica*, p. 339, pl. XIV, tip II bitronconic - p. 358 (2/4 s. II p.)	mijlocul s. II p.
46.	Farfurie (fragment)	argilă bej-cărămizie, vopsea roșu-brună	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 3)	Opaiț, *Ceramica*, p. 359, pl. XV, 13; XVI, 1 (1/2 s. II p.)	1/2 s. II p.
47.	Cană cu două toarte (?) (fragment)	argilă fină, bej, vernis la culoare; decor în tehnica barbotinei	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 5)	Popilian, p. 51, pl. XX, tip 3 (sec. II p.)	s. II p.
48.	Oală (ataș)	argilă fină, bej, vopsea roșu-brună, dispusă inegal	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 5)	Popilian, p. 92, pl. 39, tip 4 (1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
49.	Farfurie (fragment parte superioară)	argilă fină, roșu-cafenie, vopsea la culoare, negru-maronie pe buza exterioară	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 6)	Knipovici, p. 51, fig. 12, 4 (s. II p.); *Histr.* VI, p. 102, pl. 6, 6 (s. II p.)	3/4 s. II p.
50.	Strachină (fragment parte superioară)	argilă brun-cărămizie, angobă la culoare	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 7)	*Histr.* II, p. 209, pl. 100, 24, 14 (s. II p); *Histr.* VI, p. 112, pl. 13, 5 (3/4 s. II - III p.)	s. II - III p.
51.	Capac (fragment)	argilă fină, cărămizie, puternic arsă secundar până la cenușiu la interior	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 8)	Popilian, p. 127, pl. 72, tip 1 (s. II - 1/4 s. III p.)	s. II - III p.

1	2	3	4	5	6
52.	Farfurie (fragment margine)	argilă fină, cărămizie, vernis roşu	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 9)	Popilian, p. 125, pl. 69, 853, tip 5 (s. II - 1/4 s. III p.); analogii la *Niculiţel*, pl. 24, 4; 25, 3; 22, 1 (s. II - III p.); identic - *Histr.* VI, pl. 8, 16 (s. II - III p.)	s. II - III p.
53.	Ulcior amforoidal (fragment gât)	argilă cărămizie, miez cenuşiu; decor la baza gâtului şi pe umăr *dippinti*	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XII, 11)	Rădulescu, *Contribuţii*, p. 346, pl. XI, 2 - 2 a (s. II - III p.)	s. II - III p.
54.	Căţuie (fragment profil complet)	argilă grosieră, bej-cafenie, lucrată cu mâna, ardere incompletă	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XIII, 12)	Bichir, 1984, pl. X, 3 (Mătăsaru, niv. III, 1)	3/4 s. II - 1/4 s. III p.
55.	Căţuie (fragment profil complet)	argilă bej-cafenie, grosieră, angobă la culoare	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XII, 13)	Bichir, 1984, pl. XVII, 7 (identic Scorniceşti, 2/4 s. II - 1/4 s. III p.)	sf. s. II - 1/4 s. III p.
56.	Oală-borcan (fragment parte superioară)	argilă grosieră, negru-cafenie, angobă; brâu alveolat aplicat pe umăr	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XII, 15)	Bichir, 1984, pl. XI (Mătăsaru, niv. III, 1)	sf. s. II - 1/4 s. III p.
57.	Oală de mari dimensiuni (fragment)	argilă grosieră, bej-cărămizie, angobă la culoare; alveole crestate pe buză	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XII, 16)	Analogii mai târzii la Spanţov, în s. IV p., dar cu buza mult evazată	s. III p.
58.	Oală (fragment gură)	argilă densă, bej-cărămizie, ardere secundară	S_2, c. 34 Gr. 16 (pl. XII, 17)	Buciumi, pl. XLVIII, 6 (s. II - III p.); Analogii pe valea Teliţei, la Frecăţei, s. III p.	1/2 s. III p.
59.	Castron emisferic (fragment profil)	argilă bej-cărămizie, angobă bej-rozie	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 1a)	Knipovici, pl. II, 320 (s. I - II p.); *Histr.* VI, pl. 5, 31 (s. I p.)	1/4 s. II p.
60.	Castron cu buza verticală (fragment profil)	argilă cărămizie, bună, angobă la culoare; ardere secundară	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 2a)	Knipovici, p. 51, fig. 12, 1 - 4 (s. I - II p.); *Holwerda*, pl. 3, 373 (s. II p.); Robinson, K-31 (2/4 s. III p.); *Histr.* VI, pl. 2, 1 (sf. s. II - 1/2 s. III p.)	sf. s. II p.
61.	Farfurie (fragment)	pastă densă, bej-cărămizie, vernis roşu-mat la interior; ardere secundară	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 3a)	Opaiţ, *Ceramica*, pl. XV, 12, p. 359, 81 (1/2 s. II p.)	1/2 s. II p.
62.	Strachină (fragment)	argilă bej-cărămizie, angobă la culoare	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 4a)	*Histr.* VI, pl. 6, 4 (sf. s. II p.); *Holwerda*, pl. IV, 507 (s. I p.)	s. II p.
63.	Oală cu două toarte (fragment gură)	argilă bej-cărămizie, vopsea roşu-maronie	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 5a)	Popilian, p. 91, pl. 39. tip 2 (s. II - 1/4 s. III p.)	s. II - 1/4 s III p.

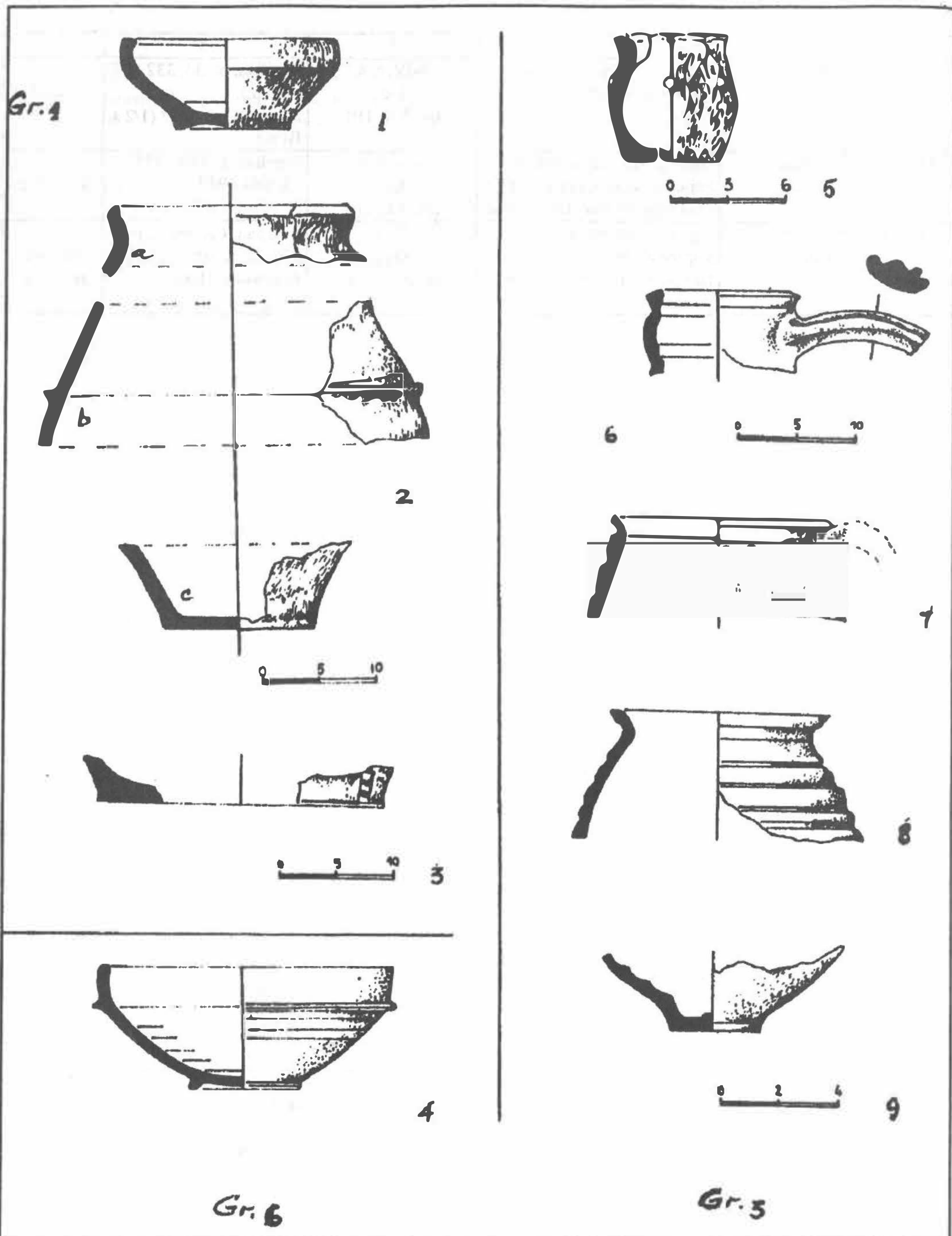
1	2	3	4	5	6
64.	Oală cu o toartă (fragment gură)	argilă zgrunţuroasă, cu nisip necernut, bej-cărămizie, angobă la culoare	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 6a)	Robinson, J-43 (s. II - III p.); *Histr.* VI, pl. 2, 8 (3/4 s. II - 1/2 s. III p.)	3/4 s. II - 1/2 s. III p.
65.	Oală-borcan (fragment gură)	argilă zgrunţuroasă, bej-cărămizie, angobă la culoare	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 7a)	Popilian, pl. LX, 724, tip 4 (s. II p.); *Histr.* VI, pl. 7, 24 (3/4 s. II p.), pl. 9, 62 (s. II - III p.)	sf. s. II p.
66.	Castron (fragment margine)	argilă fină, bej-maronie, vopsea bej-maronie; decor cu rotiţa	S_5, c. 11 - 12 Gr. 21 (pl. XVI, 8a)	Opaiţ, *Ceramica*, p. 357, pl. 13, 2 (1/2 s. II p.)	1/2 s. II p.
67.	Castron (fragment)	argilă fină, bej-cărămizie, vernis roşu-deschis	S_1, c. 28 - 32 L-1	Waagé, pl. VI, 630 (1/2 s. III - Pergam); *Histr.* VI, pl. 3, 4 (s. II - III p.)	1/2 s. III p.
68.	Bol (fragment)	argilă roşu-cărămizie, vopsea roşie; ardere secundară	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 2)	Knipovici, pl. II, 32c (s. II - IV p.); Hayes, f. 37, fig. 8 (s. II - III p.); *Histr.* VI, pl. 13, 3 (3/4 s. III p.)	s. III p.
69.	Oală cu două toarte (ataş)	argilă fină, cărămizie, angobă la culoare	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 15)	Popilian, pl. 38, 393, tip I - variantă locală (s. II p.)	s. II p.
70.	Castron emisferic (fragment)	argilă fină, bej-rozie, vopsea maronie	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 4)	Popilian, pl. 45, 796, tip 6 (s. II - III p.); Opaiţ, *Ceramica*, p. 346, pl. 13, 8 (s. III p.)	1/2 s. III p.
71.	Castron (fragment)	argilă densă, cărămizie, angobă la culoare	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 6)	Robinson, L-22 (1/4 s. IV p.); *Histr.* VI, pl. 13, 1 (3/4 s. III p.)	sf. s. III p.
72.	Amforă (picior masiv)	argilă densă, nisipoasă, probabil cărămizie, puternic arsă secundar	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 7)	Opaiţ, *Amfore - SCIVA*, p. 248 - 249, fig. 4, 2a - *(Callatis)* - a 5-a variantă a tip. II (s. II - III p.)	s. II - III p.
73.	Amforă (ataş)	argilă densă, bej-cărămizie, angobă la culoare	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 8)	Opaiţ, *Amfore*, p. 291 - 293, tip I (s. II - III p.)	s. II - III p.
74.	Castron emisferic (fragment)	argilă densă, cărămizie, vernis roşu la partea superioară, negru cu reflexe metalice pe buză	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 10)	Hayes, f. 27, fig. 8 (s. II - III p.); *Histr.* VI, pl. 7, 11 (sf. s. II p.); Popilian, p. 121, pl. 55, 798, tip 6 (s. II p.)	sf. s. II p.
75.	Căniţă (fragment)	argilă fină, roz-cărămizie, vopsea roşie dispusă neuniform	S_1, c. 28 - 32 L-1 (pl. XVIII, 14)	Popilian, p. 105, pl. 46, 649, tip 3a (3/4 s. II - 1/4 s. III p.)	sf. s. II p. - 1/4 s. III p.

1	2	3	4	5	6
76.	Oală cu două toarte (fragment)	argilă densă, fină, brun-cărămizie, vopsea roșu-brună la exterior; sub buză *grafitti* (..-ONVS)	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Popilian, p. 92, pl. 39, 394 - 404, tip 4 (1/2 s. III p.); *Locusteni*, M-168, p. 102 pl. 24 (s. II p.)	3/4 s. II p.
77.	Cratiță (fragment)	argilă nisipoasă, vineție, puternic arsă secundar	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Popilian, farfurie din pastă zgrunțuroasă tip I (1/2 s. III p.); Robinson, L-22 (s. III p.); Opaiț, *Ceramica*, p. 354, 23a, pl. IV, 5 (2/2 s. II p.)	3/4 s. II p.
78.	Cupă (fragment)	argilă densă, fină, roșie, vopsea roșu-brună; decor executat prin incizare	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Knipovici, pl. III, 44 (formă întâlnită în s. III p.); pentru formatul gurii și decor, vezi Popilian, pl. 23, 252 (s. II p.); *Histr.* VI, pl. 8, 1 (4/4 II - 1/2 s. III p.)	3/4 s. II p.
79.	Amforă (picior cu buton)	argilă bej-maronie, angobă alburie	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Opaiț, *Amfore*, pl. III, 3 (a II-a 1/2 s. II p.) - analogii: Troesmis, Aegyssus	3/4 s. II p.
80.	Căniță (fragment bază)	argilă fină, cafenie, angobă la culoare	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Simion, *Noviodunum*, 1984, p. 86, pl. 16, 9 (s. II p.)	s. II p.
81.	Amforă (fragment gât)	argilă densă, bej-cărămizie; angobă roșu-maronie	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Opaiț, *Amfore*, pl. II, 2 (Horia, s. II p.; pl. II, 1, Troesmis, s. II p.)	s. II p.
82.	Oală (fragment gură)	argilă bej-cărămizie, densă, vopsea roșu-brună	S_4, cas. 28 - 29 B-1	Bichir, 1984, p. 137, pl. 16, 1 (Mătăsaru, niv. III_1 - s. II - III p.)	s. II - III p.
83.	Oală (ataș) cu două toarte	argilă densă, insuficient arsă, rezonantă, cărămizie, vopsea roșie; décor prin incizare	S_1, c. 32 - 34 B-2	Popilian, p. 92, pl. 39, 400, tip 4 (1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
84.	Căniță (fragment gură)	argilă cafenie, vopsea maronie, ardere secundară	S_1, c. 32 - 34 B-2	Popilian, p. 105, pl. 53, 583 - 592, tip 2 (s. II - 1/4 s. III p.); Robinson, J-10, 11, 34 (s. IV p.)	3/4 s. II p.
85.	Amforă (ataș)	argilă bej-rozie, zgrunțuroasă, cu pietricele, angobă la culoare	S_1, c. 32 - 34 B-2	Opaiț, *Amfore*, p. 301 - 302, pl. VII, 1, 3 tip VIB (sf. s. I - 1/4 s. II p.)	sf. s. I - 1/4 s. II p.
86.	Strachină (fragment)	argilă fină, bej-cărămizie, vopsea roșie	S_1, c. 32 - 34 B-2	Opaiț, *Ceramica*, p. 358, pl. XIV, 1 (1/2 s. II p.); Baumann, *Niculițel*, p. 404, pl. 25, 4 (identic) - s. II p.	s. II p.
87.	Oală (fragment gură)	argilă fină cărămizie, vopsea roșie în dungi exterioare	S_1, c. 32 - 34 B-2	Robinson, K-92 (mijloc s. III p.); *Histr.* VI, p. 111, pl. 12, 50 (s. II - III p.)	3/4 s. III p.

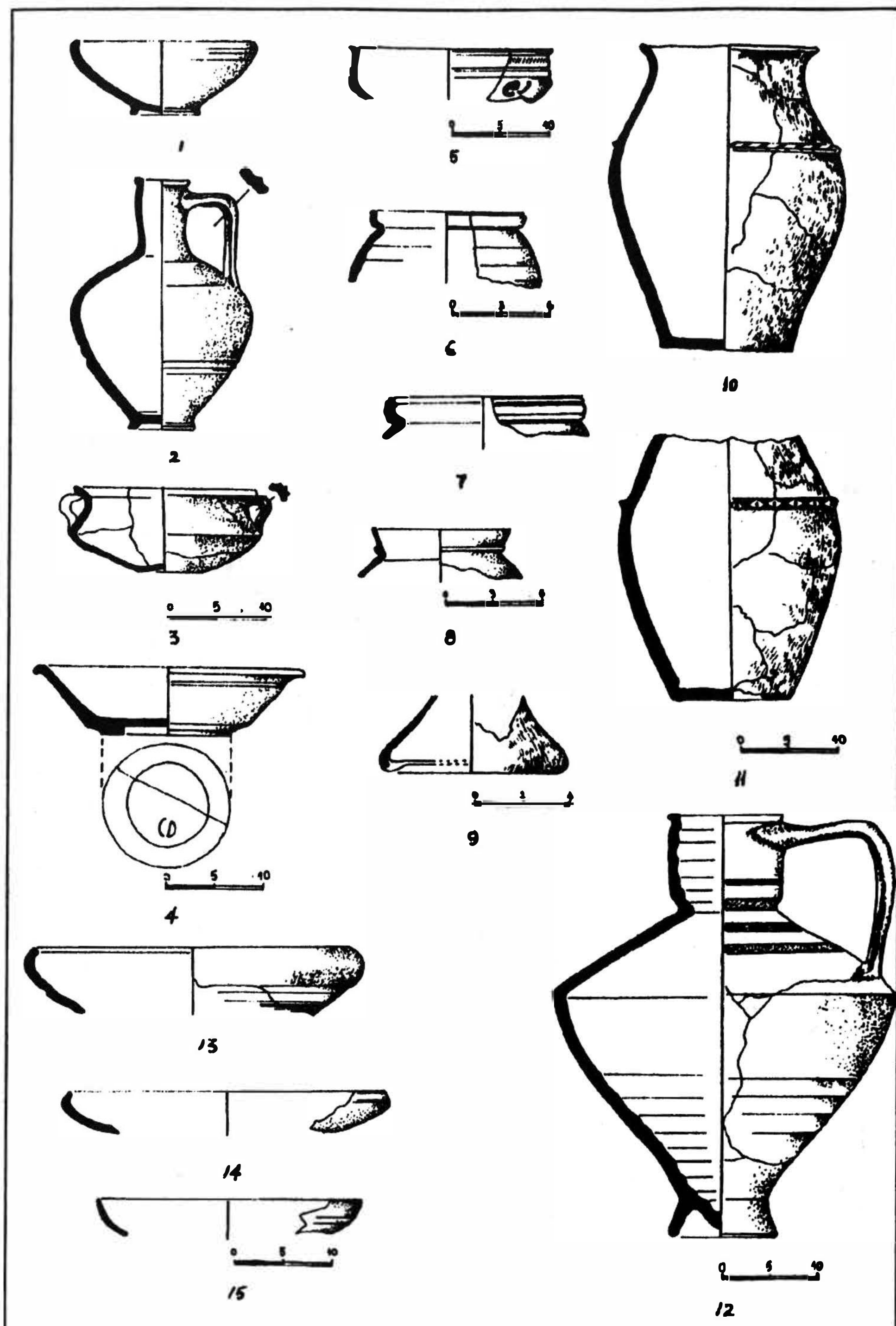
1	2	3	4	5	6
88.	Castron (fragment)	argilă densă, cărămizie, urme de vopsea roşie	S_1, c. 32 - 34 B-2	Bonis, 1942, pl. XXI, 18 (s. I p.); *Histr.* VI, pl. 5, 31 (s. I p.)	s. I p.
89.	Cupă (fragment)	argilă fină, bej-cărămizie, vernis maroniu-roşcat; prezintă 4 găuri perfect rotunde	S_1, c. 32 - 34 B-2	Sultov, *Arheologija*, XI, 1964, 4, p. 20, fig. 11; Popilian, p. 111 - 112, pl. 60, tip 6 (s. II p.)	s. II p.
90.	Farfurie (fragment)	argilă fină, cărămizie, vernis roşu (ceramică pergamiană)	S_1, c. 32 - 34 B-2	Robinson, G-59 (s. I p.)	s. I p.
91.	Oală (fragment)	argilă grosieră, cu pietricele, bej-cafenie, insuficient arsă; lucrată cu mâna; brâu alveolat, aplicat sub buză	S_1, c. 32 - 34 B-2 (pl. XXI, 1)	Analogii la Bugeac, *Pontica* 2/1969 (s. II p.) şi la Teliţa-Amza (s. II p.)	s. II p.
92.	Oală-borcan (fragment gură)	argilă grosieră, bej-cafenie lucrată cu mâna, angobă proprie; decor cu inciziii oblice pe buză	S_1, c. 32 - 34 B-2 (pl. XXI, 2)	Popilian, p. 135, pl. 74, tip 2 (s. II p.); Bichir, 1973, pl. 43, gr. A, tip 6, 1 (Poiana-Dulceşti, variantă s. II p.)	s. II p.
93.	Oală-borcan (parte superioară)	argilă bej, angobă cafenie, lucrată cu mâna	S_1, c. 32 - 34 B-2 (pl. XXI, 3)	Popilian, *Locusteni* 1980, p. 80, tip 2, pl. 44, 2 (s. II p.)	s. II p.
94.	Cățuie (fragment)	argilă nisipoasă, insuficient arsă, angobă bej-cafenie; lucrată cu mâna	S_1, c. 32 - 34 B-2 (pl. XXI, 4)	Bichir, 1984, pl. X, 1, 12 (Mătăsaru, s. II p.)	s. II p.
95.	Oală cu corp bombat (fragment)	argilă grosieră, insuficient arsă, bej-cafenie, angobă la culoare; lucrată cu mâna	S_1, c. 29 - 31 B-3 (pl. XXI, 14)	Bichir, 1973, p. 149, pl. 43, 3, gr. A, tip b/1 (Poiana-Dulceşti, Varniţă, s. II p.)	s. II p.
96.	Oală-borcan (fragment)	argilă grosieră, cu pietricele, bej, angobă la culoare; lucrată cu mâna	L-1 (pl. XVIII, 13)	Analogii la Frecăţei, pe valea Teliţei (Peuce X), niv. II, s. III - IV p.	s. III - IV p.
97.	Oală globulară (fragment)	argilă grosieră cu nisip necernut; angobă roşu-cafenie; lucrată cu mâna	L-1 (pl. XVIII, 12)	Analogii la Frecăţei, pe valea Teliţei (Peuce X), niv. II, s. III - IV p.	s. III - IV p.
98.	Oală-borcan (fragment)	argilă grosieră, cu nisip necernut şi pietricele, bej-cărămizie, angobă cafenie; lucrată cu mâna	B-3	Popilian, p. 134, p. 74, 245, tip I b (s. II p.)	s. II p.
99.	Oală-borcan (fragment)	argilă grosieră, lucrată cu mâna, insuficient arsă; miezul negru şi suprafeţele cărămizii	S_1, c. 29 - 31 B-3	Popilian, p. 135, pl. 74, tip 2 (s. II p.); Bichir, 1973, gr. A, tip b/1 (Poiana-Dulceşti, variantă s. II p.); Bichir, 1984, pl. XI (Mătăsaru, s. II p.)	s. II p.
100.	Oală-borcan (fragment)	argilă grosieră, bej-cărămizie, angobă bej; lucrată cu mâna; pereţi groşi; buza uşor alveolată	S_1, c. 29 - 31 B-3 (pl. XXI, 13)	Analogii la Teliţa - Amza în s. II p.	s. II p.

1	2	3	4	5	6
101.	Castron (fragment)	argilă densă, cenuşie, cu pete cafenii, angobă mai închisă; decor canelat	S_1, c. 49, fază anterioară lui L-2	Robinson, pl. 8, H-4 (s. I - II p.); prototipul ar fi G-175, pl. 67 (s. I - 1/2 II p.) - ceramică roşie	s. II p.
102.	Oală-borcan (fragment)	pastă grosieră, cafeniu-cărămizie, angobă la culoare; lucrată cu mâna; şir de alveole pe marginea buzei	S_1, c. 49, fază anterioară lui L-2	Popilian, p. 134, pl. 74, tip I (s. II p.)	s. II p.
103.	Castron (fragment gură)	pastă densă, fină, roşie, vernis roşu-brun	S_1, c. 49, fază anterioară lui L-2	Knipovici, pl. II, 32c (s. I - II p.); *Histr.* VI, pl. 5, 26 (s. I p.)	1/4 s. II p.
104.	Căniţă (fragment)	argilă fină, cărămizie, angobă cafenie	S_1, c. 49, fază anterioară lui L-2	Popilian, p. 105, pl. 44, 595, tip 2 (s. II p.)	s. II p.
105.	Castron emisferic (fragment)	argilă densă, bej-cărămizie, vopsea roşu-brună	S_1, c. 49 - 52 L-2 (pl. XIX, a)	Knipovici, pl. II, 32c (s. II - IV p.; Hayes, f. 27, 8 (s. II - III p.); *Histr.* VI, pl. 13, 3, 5 (2/4 s. III p.)	2/4 s. III p.
106.	Castron (fragment)	argilă cenuşie, densă, angobă bej	S_1, c. 49 - 52 L-2 (pl. XIX, b)	Bichir, 1984, pl. 28, 14 (Mătăsaru, s. III p.)	s. III p.
107.	Ulcior (fragment pansă)	argilă cenuşie, densă, angobă proprie lustruită	S_1, c. 49 - 52 L-2 (pl. XIX, c)	Bichir, 1984, p. 90, pl. 24, 1 (Bucureşti-Străuleşti/La Nuci, s. III p.)	s. III p.
108.	Opaiţ (fragment bazin)	argilă fină, bej-rozie, vopsea brun-roşcată	S_1, c. 49 - 52 L-2 (pl. XIX, d)	Iconomu, *Opaiţe*, p. 17, tip XVIII (s. II - III p.)	s. II - III p.
109.	Căţuie (profil complet)	argilă grosieră cafenie, angobă bej-cărămizie; lucrată cu mâna; ardere secundară	S_1, c. 49 - 52 L-2 (pl. XIX, 10)	Bichir, 1984, pl. X, Mătăsaru, s. II - III p.	s. II - III p.
110.	Amforă (fragmente)	argilă densă, bej-cărămizie	S_2, c. 42 - 45 L-3 (pl. XX, 1A)	Scorpan, *Ceramica*, 1975, p. 276, pl. IV, 6 (s. IV p.); Opaiţ, *Amfore - SCIVA*, p. 247 - 248, varianta a 5-a (sf. s. II - 1/4 s. III p.); Idem, *Amfore*, tip XI, pl. IX, 3 (Greci, s. II - III p. şi Slava Cercheză, produs local)	s. III p.
111.	Cană (fragment)	argilă densă, bej-cărămizie, angobă la culoare	S_2, c. 42 - 45 L-3 (pl. XX, 2A)	Analogii în complexul de olari de la Teliţa-Valea Morilor (Cpt. 2, s. IV p.)	s. III - IV p.
112.	Cană cu gura trilobată	argilă densă, fină, bej, vopsea roşie	S_3, c. 10 L-4 (pl. XX, 1C, XXIV, 7)	Popilian, p. 95, pl. XL, 414 - 415, tip 3, variantă (s. III p.); Dragomir, *Peuce 9*, p. 167, pl. VI, 28 (Barboşi, s. II - III p.)	3/4 s. II - 1/4 s. III p.

1	2	3	4	5	6
113.	Oală (fragment)	argilă cărămizie, rugoasă, nisipoasă, angobă proprie	S-IV, c. 4 L-6 (pl. XX, 1B)	Popilian, pl. 34, 332 (1/2 s. III p.); *Histr.* VI, pl. 9, 57 (1/2 s. III p.)	1/2 s. III p.
114.	Oală-borcan (fragment)	argilă grosieră cu pietricele, bej-cărămizie, angobă proprie; brâu organic alveolat pe umăr	S-IV, c. 4 L-6 (pl. XX, 2B)	Popilian, p. 134 - 135, pl. 74, 943 - 947 (3/4 s. II p.)	3/4 s. II p.
115.	Amforă (3/4 restaurată)	argilă densă, roșu-maronie, vopsea alburie; incizii circulare pe umăr, corpul acoperit de caneluri late	S-III G_{28} (pl. XXIV, 4)	Scorpan, *Ceramica*, p. 270, tip I, var. 1 (pl. II/1); Robinson, M-305	sfârșitul sec. IV p.

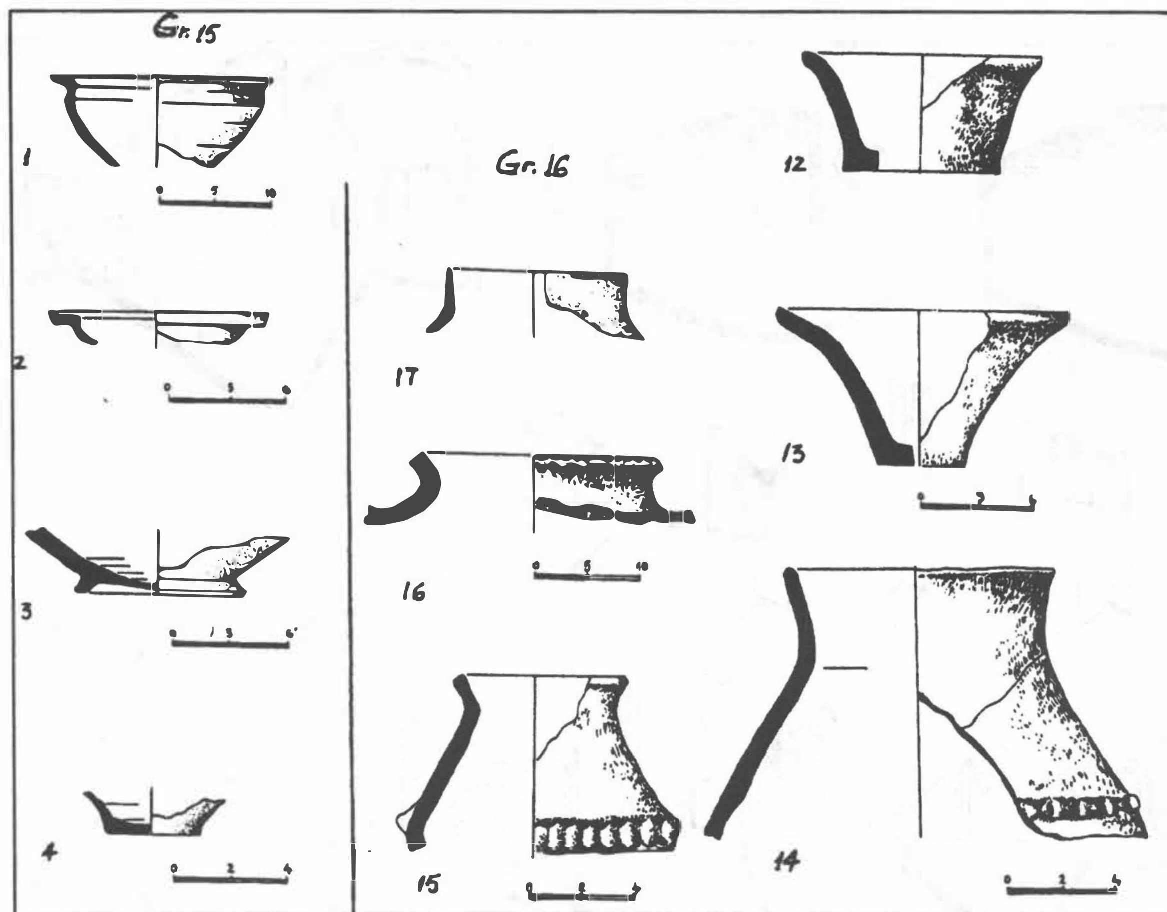

Pl. X. Ceramică provenită din gropi menajere: G_1 (1 - 3); G_6 (4); G_3 (5 - 9) - piese desenate.
Pl. X. Poterie provenante des fosses ménagères: G_1 (1 - 3); G_6 (4); G_3 (5 - 9) - dessins.

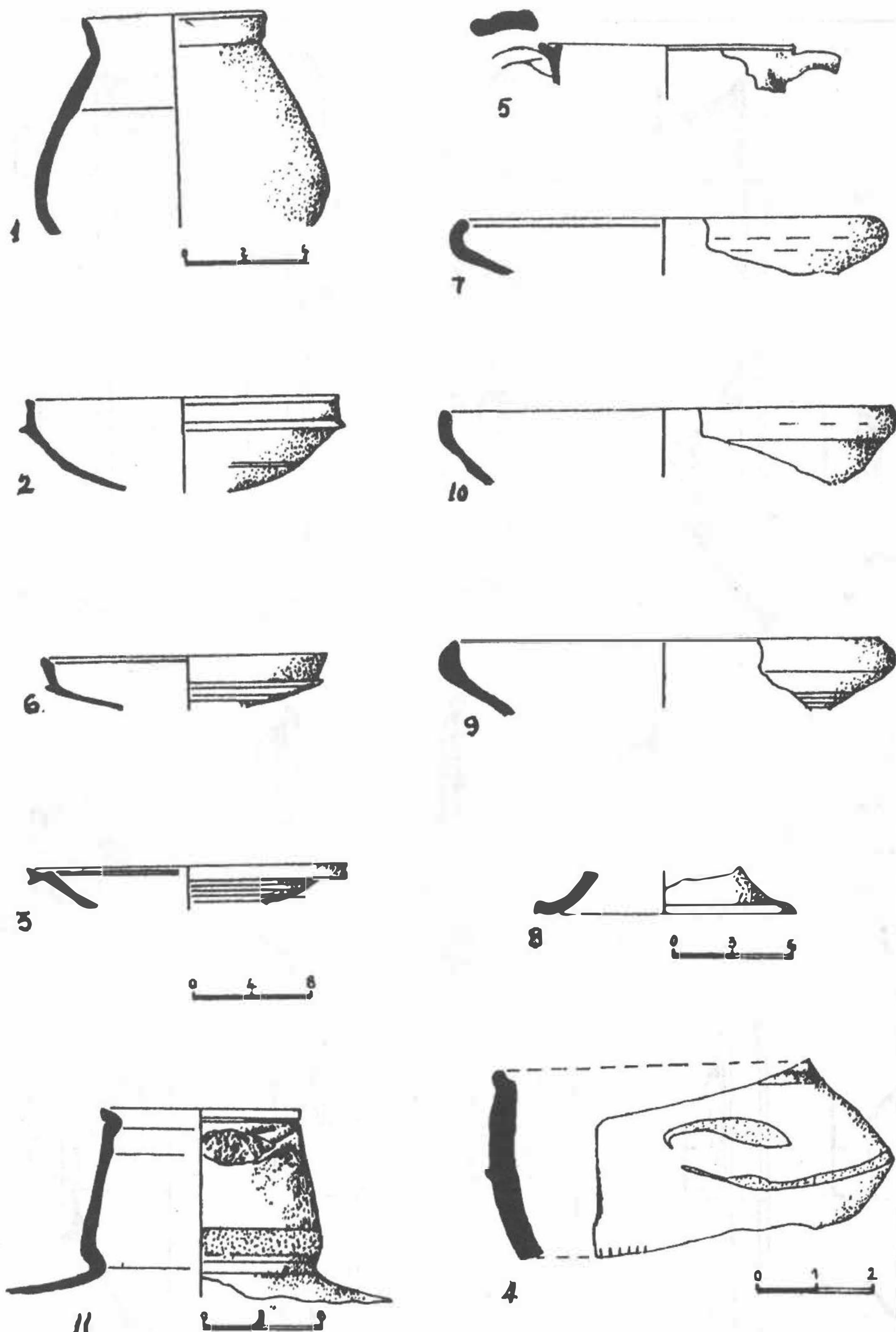
Pl. XI. Ceramică descoperită în G_4 - piese desenate (9 - picior sticlă).

Pl. XI. Poterie découverte en G_4 - dessins (9 - pied de verre).

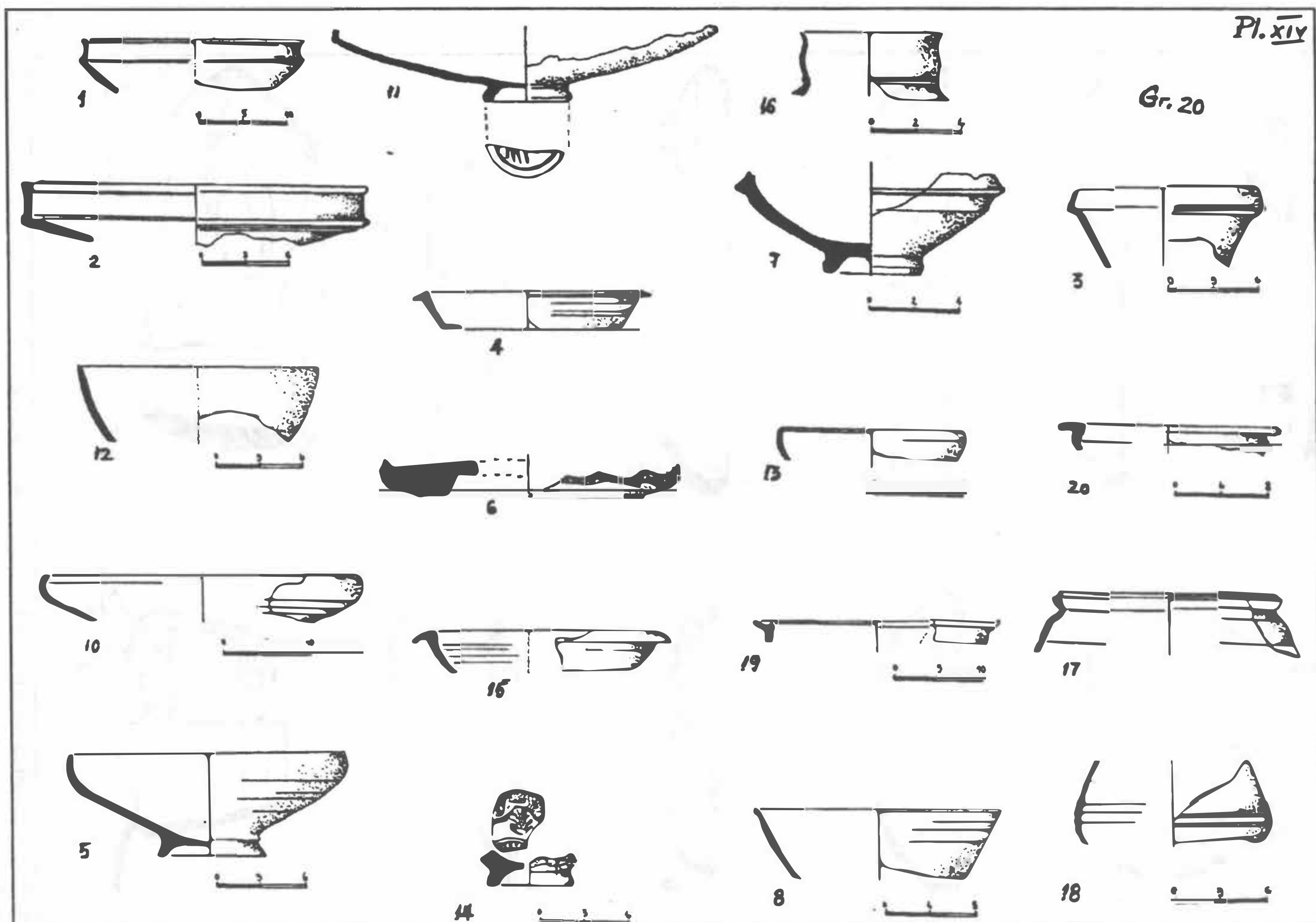
Pl. XII. Ceramică provenită din gropi menajere: G_{15} (1 - 4); G_{16} (12 - 17) - piese desenate.

Pl. XII. Poterie provenante des fosses ménagères: G_{15} (1 - 4); G_{16} (12 - 17) - dessins.

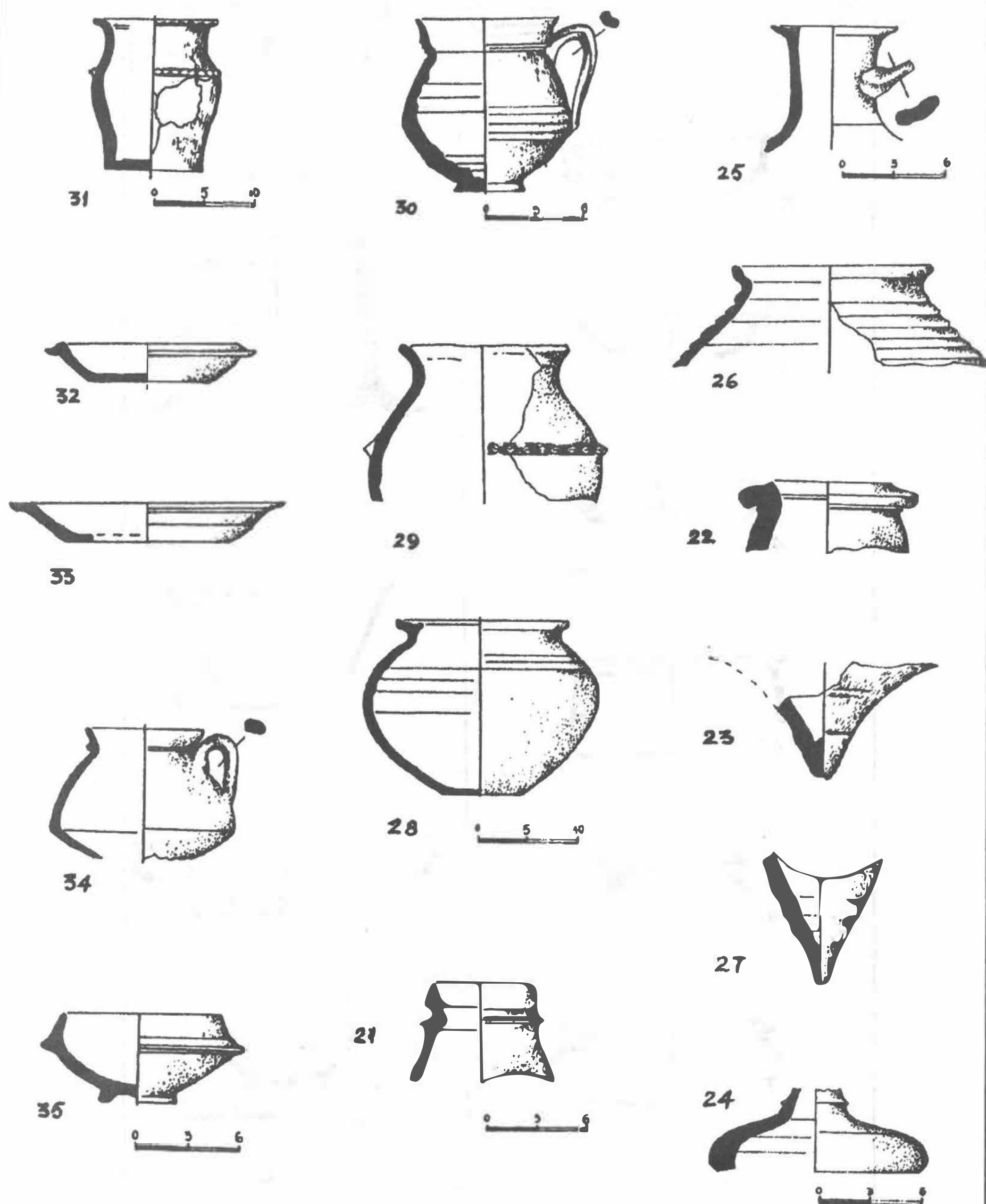
Pl. XIII. Ceramică descoperită în G_{16} - piese desenate.

Pl. XIII. Poterie découverte en G_{16} - dessins.

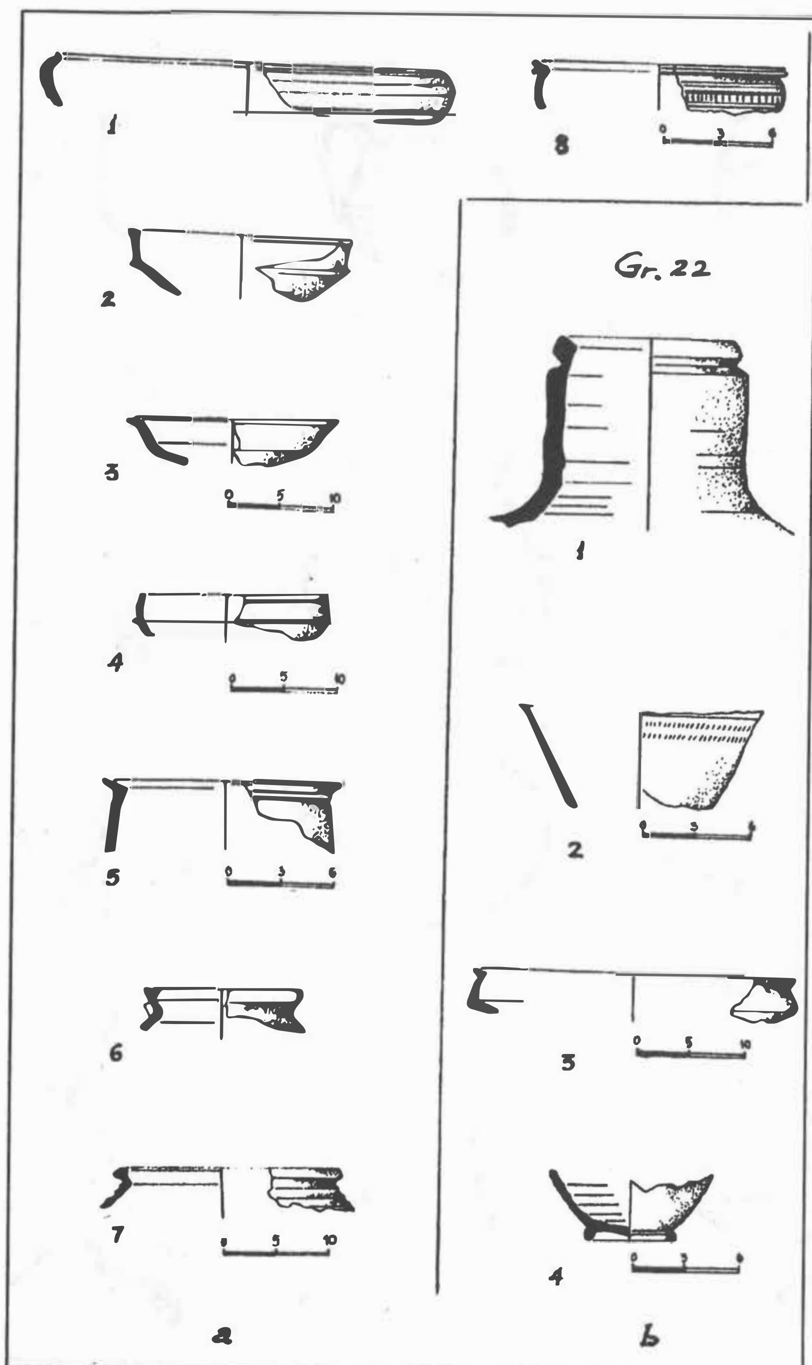

Pl. XIV. Ceramică descoperită în G_{20} - piese desenate (14, 15 - fragmente elenistice).

Pl. XIV. Poterie découverte en G_{20} - dessins (14, 15 - fragments hellénistiques).

Pl. XV. Ceramică descoperită în G_{20} - piese desenate.
Pl. XV. Poterie découverte en G_{20} - dessins.

Pl. XVI. Ceramică provenită din gropi menajere: G_{21} (1 - 8a); G_{22} (1 - 4b) - piese desenate.

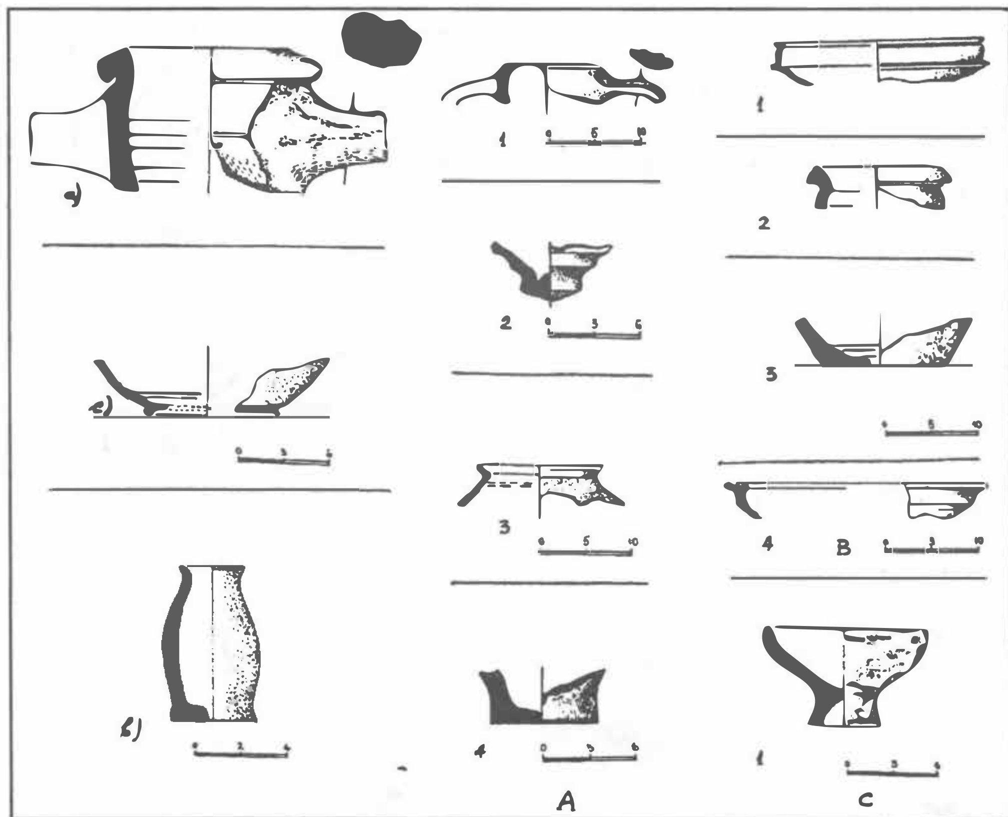
Pl. XVI. Poterie provenante des fosses ménagères: G_{21} *(1 - 8a);* G_{22} *(1 - 4b) - desssins.*

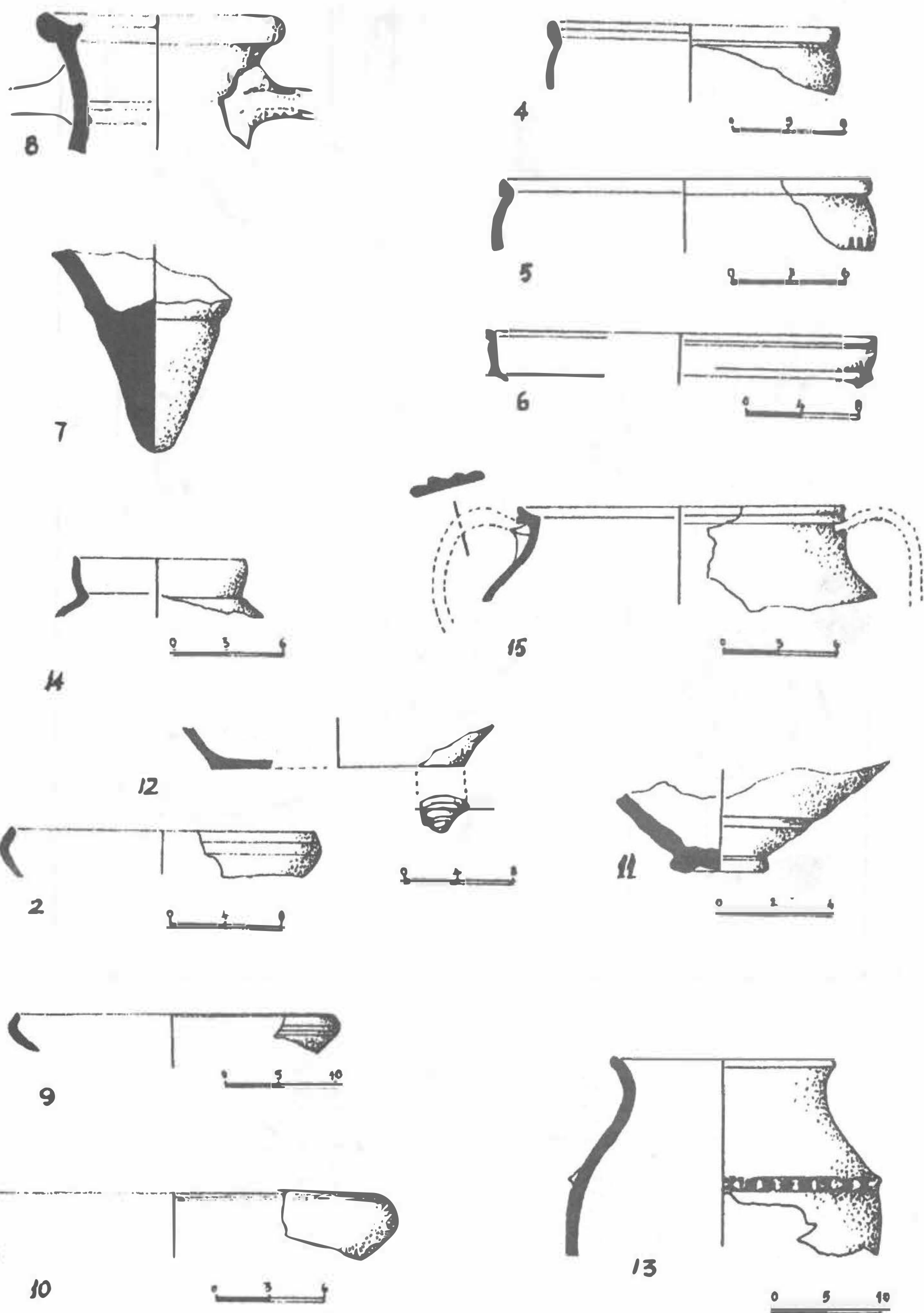
Pl. XVII. Ceramică recoltată din vegetalul antic:

din S_1, c. 34 - 35 - a, b, c;
din S-I, c. 14 - 16 - 1 - 4A;
din S-I, c. 22 - 25 - 1 - 4B, c. 52 - 1C - piese desenate.

Pl. XVII. Poterie récoltée dans le végétal antique:

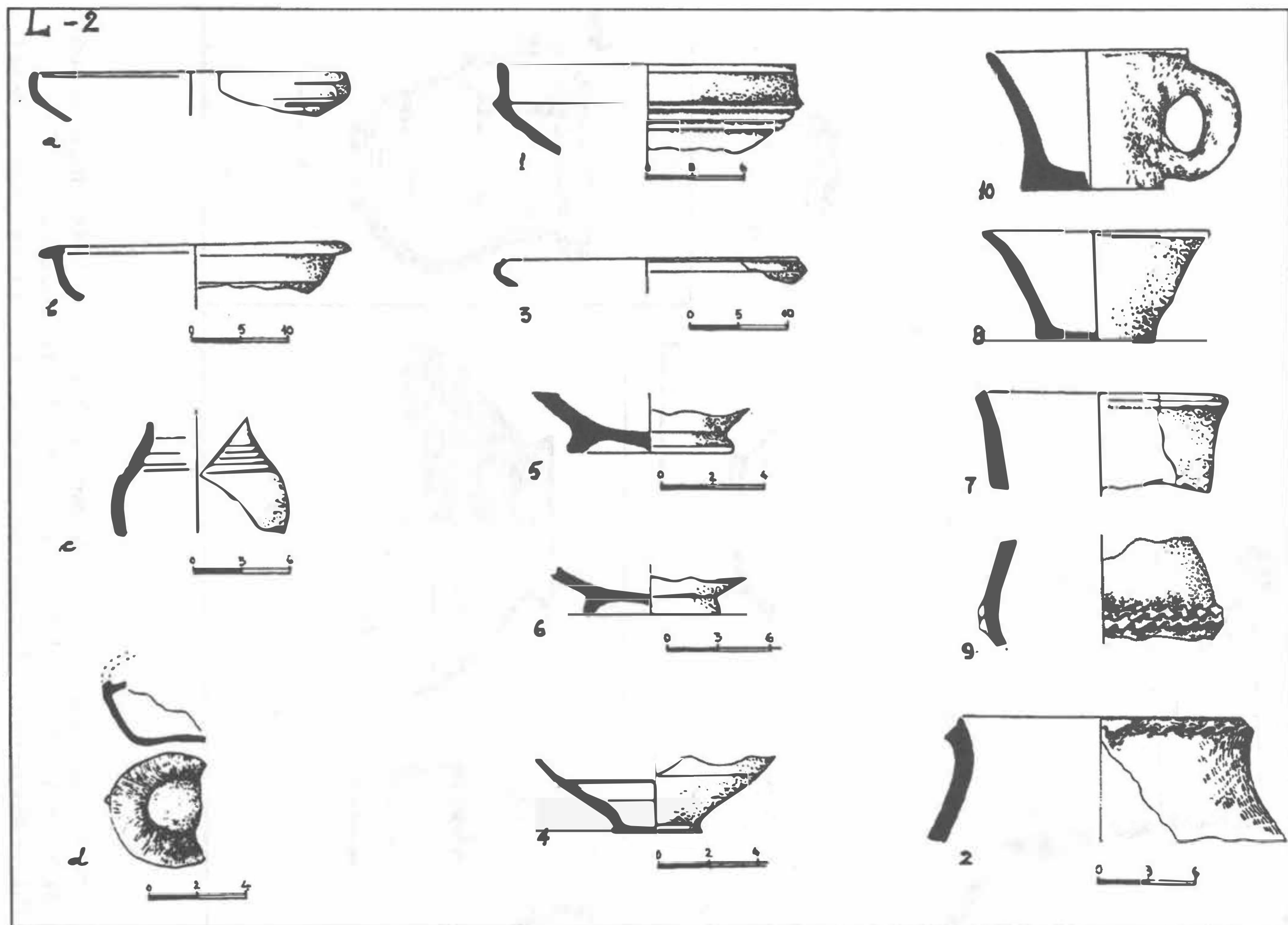
de S_1, c. 34 - 35 - a, b, c;
de S-I, c. 14 - 16 - 1 - 4A;
de S-I, c. 22 - 25 - 1 - 4B, c. 52 - 1C - dessins.

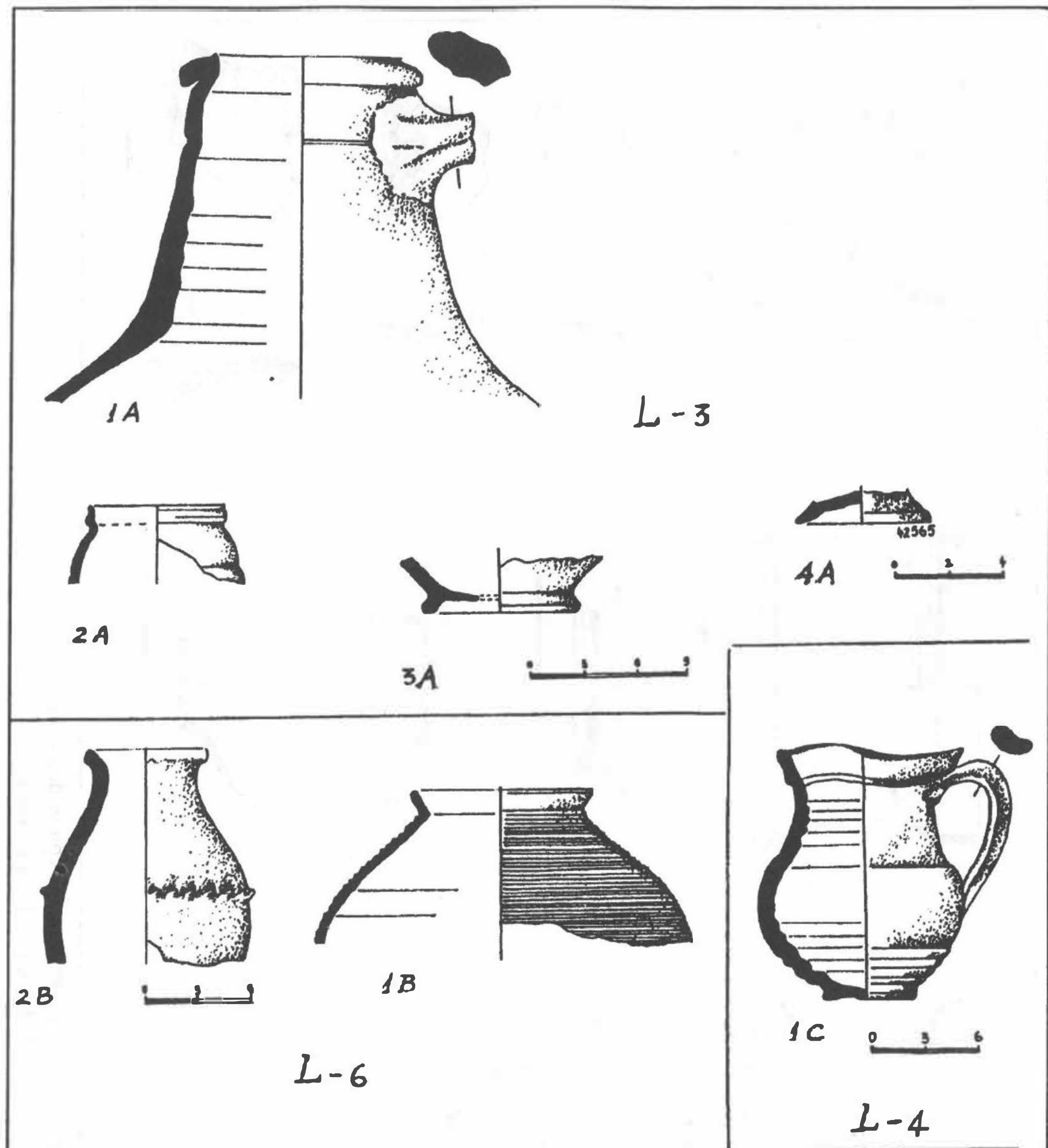
Pl. XVIII. Ceramică provenită din locuinţa L-1 (piese desenate)

Pl. XVIII. Poterie provenante du logement L-1 (dessins)

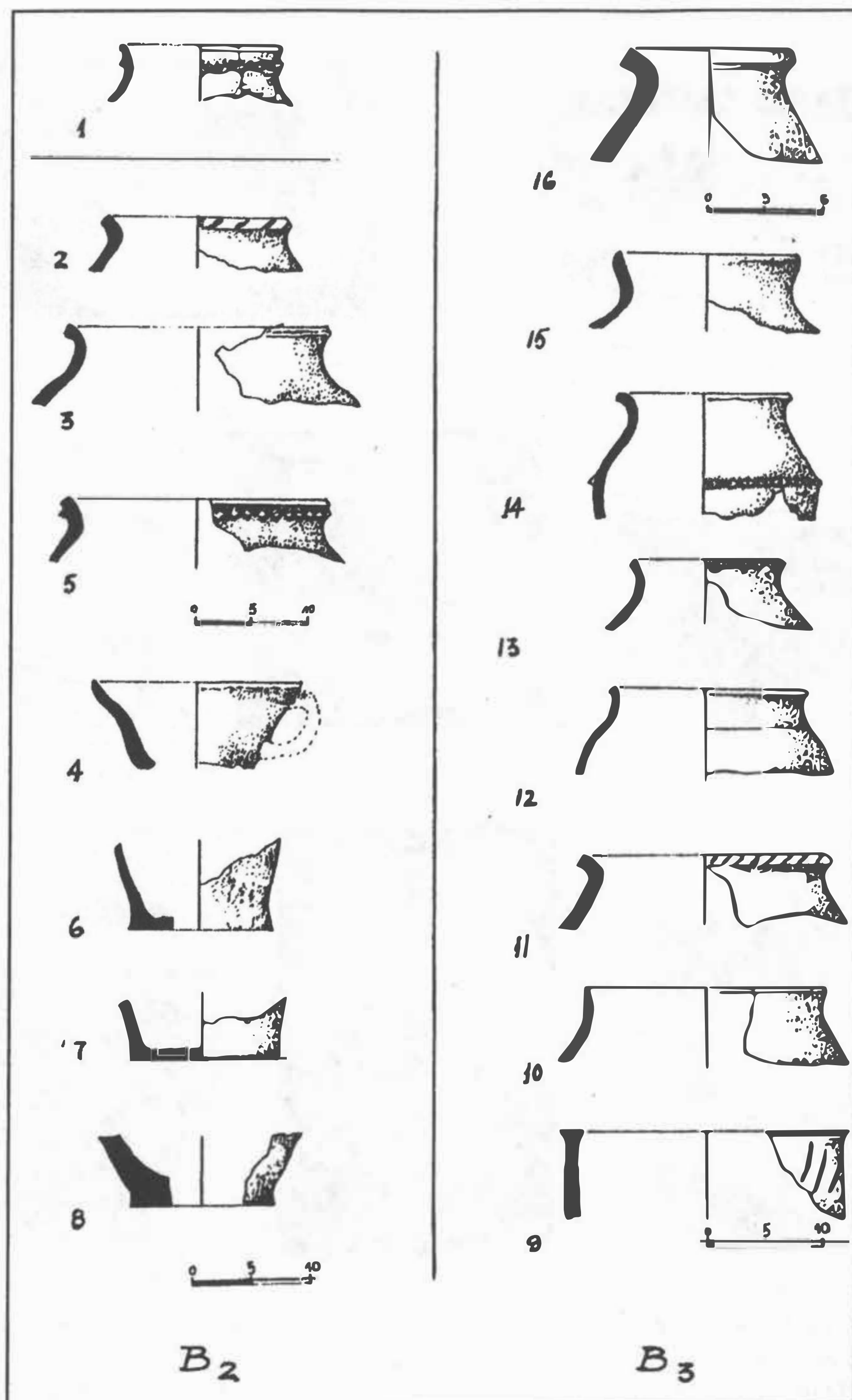
Pl. XIX. Ceramică provenită din locuința L-2 (piese desenate).

Pl. XIX. Poterie provenante du logement L-2 (dessins).

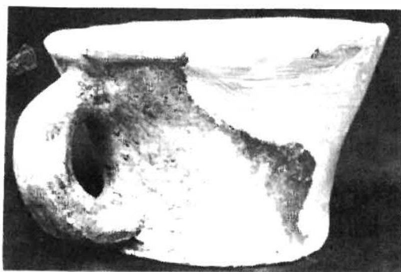
Pl. XX. Ceramică descoperită în locuințe de suprafață: în L-3 (1 - 3A; 4A - fragment bază de sticlă); în L-6 (1 - 2B); în L-4, la temelia unui zid (1C) - piese desenate.

Pl. XX. Poterie découverte dans logements sur terre: dans L-3 (1 - 3A; 4A - fragment de la base de verre); dans L-6 (1 - 2B); dans L-4, sur la fondement d'un mur (1C) - dessins.

Pl. XXI. Ceramică autohtonă descoperită în bordeie: în B-2 (1 - 8) și în B-3 (1 - 9).
Pl. XXI. Poterie autochtone découverte dans les huttes: dans B-2 (1 - 8) et B-3 (1 - 9)

1

2

3

4

5

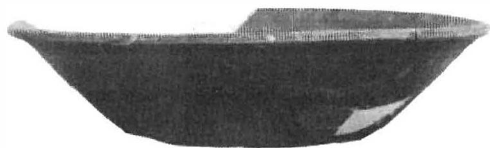

6

7

8

Pl. XXII. Ceramică de factură autohtonă lucrată cu mâna, descoperită în așezarea de la Sarichioi/Sărătura.

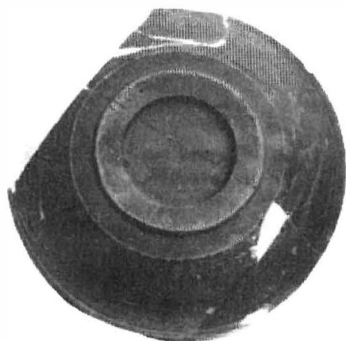
Pl. XXII. Céramique de facture autochtone modelée à la main, découverte dans l'habitat du Sarichioi/Sărătura.

1

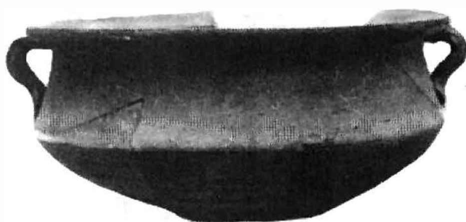
2

4

3

6

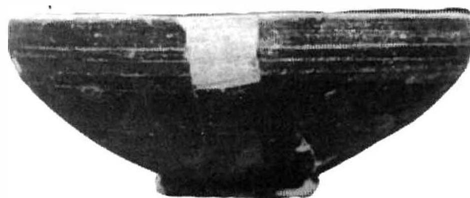
5

7

8

9

Pl. XXIII. Ceramică de factură romană descoperită în așezarea de la Sarichioi/Sărătura.
Pl. XXIII. Céramique de facture romaine découverte dans l'habitat du Sarichioi/Sărătura.

1

2

3

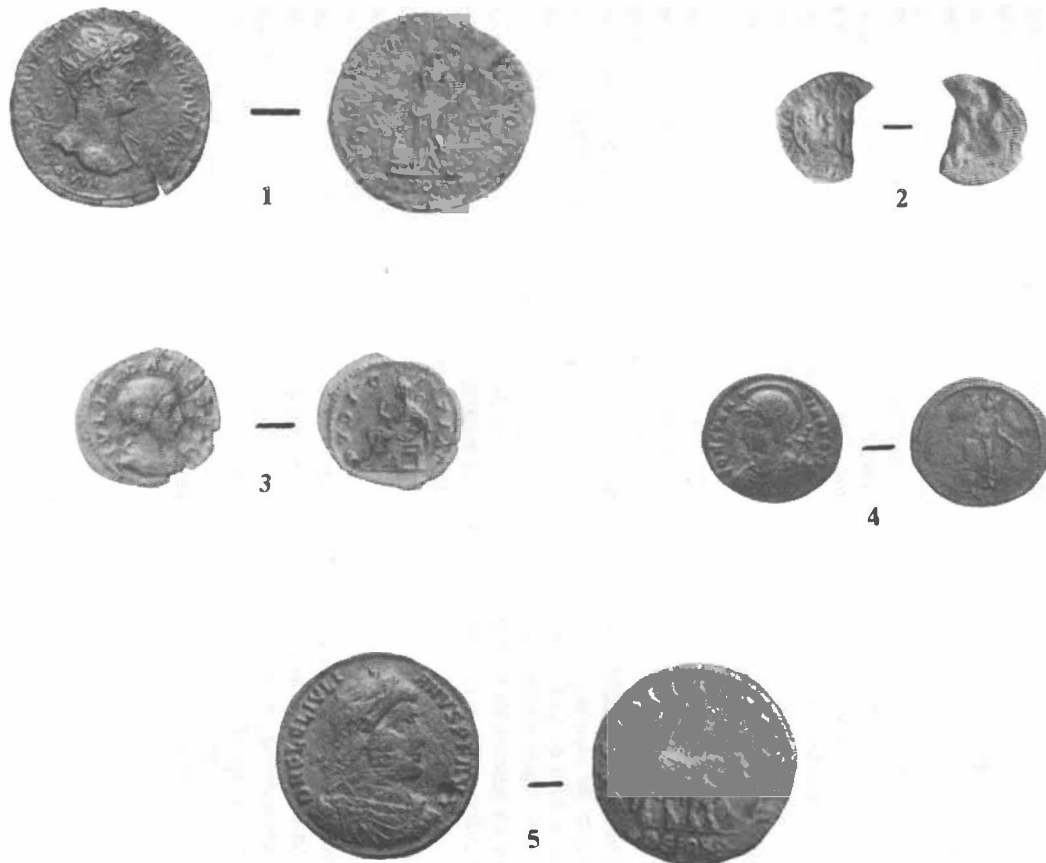

4

5

6

7

Pl. XXIV. Ceramică de factură romană descoperită în așezarea de la Sarichioi/Sărătura.
Pl. XXIV. Céramique de facture romaine découverte dans l'habitat du Sarichioi/Sărătura.

Pl. XXV. Monede descoperite în așezarea de la Sarichioi/Sărătura: 1 - în G_2; 2 - în B-5; 3 - în S_1, c. 2; 4 - în L-7; 5 - în L-9.

Pl. XXV. Monnaies découvertes dans l'habitation du Sarichioi/Sărătura: 1 - dans G_2; 2 - dans B-5; 3 - dans S_1, c. 2; 4 - dans L-7; 5 - dans L-9.

Recherches archéologiques de sauvegarde pratiquées au lieu-dit Sărătura de Sarichioi dans le departement de Tulcea en 1989

Résumé

Des fouilles de sauvegarde ont exploré en 1989 une vaste agglomération rurale d'époque romaine qui couvrait les deux versants de la vallée Sărătura à environ 7,5 km sud-ouest de la localité de Sarichioi, dans le département de Tulcea. Les recherches ont mis au jour deux zones d"habitat en direction NO-SE, traversées par la route Sarichioi-Enisala. Corroborées aux autres recherches archéologiques du limes nord-scythique, entreprises dernièrement, les nouvelles découvertes de Sarichioi-Sărătura mettent en lumière une autre agglomération autochtone remontant au Ier millénaire de notre ère. Au point de vue chronologique, il s'agit d'une agglomération contemporaine à celles de la Vallée de Telița, Frecăței et Telița-Amza. Une fois de plus, nous sommes confrontés à un habitat rural comportant plusieurs horizons successifs datés de différentes périodes historiques. Un habitat médiéval du Xe siècle superpose l'agglomération gréco-romaine. Pour ce qui de l'habitat d'époque romaine, il s'est développé sans interruption du Ier au IVe siècle p. Chr., parcourant trois étapes, à savoir: a) Ier - IIe siècles; b) IIe - IIIe siècles; c) IIIe - IVe siècles.

Les traces des deux noyaux d"habitat de Sărătura couvrent un vaste espace, étant relevées sur à peu près 45-46 ha. A la différence de ce qui s'est passé à Telița-Amza, dont l'agglomération s'est développée au fil des âges, arrivant à son expansion maximum au IVe siècle p. Chr., celle de Sarichioi s'est avérée une agglomération dispersée, englobant des habitations et des ensembles d"habitat de toutes les phases, partout dans son espace de référence. Deux types d'habitation ont été mis au jour: le fond de hutte à demi enterré dans le sol et le logis en surface du sol. Les deux semblent avoir été utilisés simultenément, surtout à l'époque de la romanité initiale.

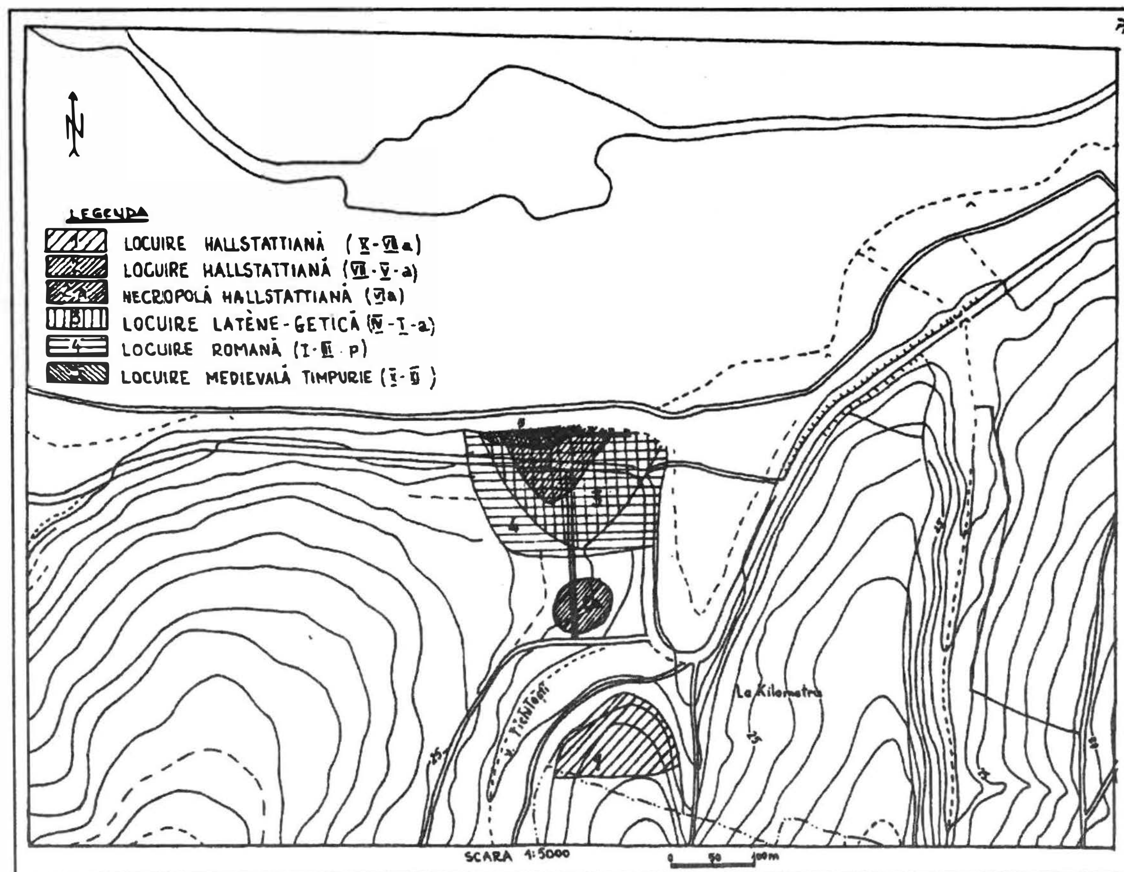
Même en laissant de côté la grande abondance des restes avicoles livrés par les fosses ménagères, la prépondérance des ossements de bovins (30,06%) et des ovinés (28,75%) parmi les vestiges de faune relevés sur place montre le caractère stable de l"habitat rural de Sarichioi-Sărătura au cours des premiers siècles de notre ère. Cette stabilité s'avère l'effet d'une èconomie intérieure axée principalement sur la culture des plantes et l'élevage, activités fondamentales pour une population vivant à proximité de la baie de Chalmyris. Pendant la dernière étape de l"habitat, c'est-à-dire au IVe siècle, on constate un taux d'intérêt plus élevé pour les porcins, dont le pourcentage monte à 29%. La chasse et la pêche sont attestées par des bois et des sabots de cervidés, trouvés dans la fosse ménagère G_1 et les arêtes de poisson de G_2. La présence de la poterie autochtone modelée à la main et les rébuts céramiques de toutes les phases d"habitat sont autant d'arguments en faveur du développement d'une production locale. Il est regrettable que le site de Sarichioi, endommagé par d'incessants travaux agricoles, ne saurait fournir d'autres témoignages.

AȘEZAREA RURALĂ ANTICĂ DE LA REVĂRSAREA, PUNCTUL "COTUL TICHILEȘTI"
Săpături de salvare efectuate în anul 1990 în zona de vest a orașului Isaccea, județul Tulcea

0.0. În anul 1990, Muzeul din Tulcea a efectuat o serie de cercetări arheologice în zona de vest a orașului Isaccea, pe traseul unei conducte îngropate de gaz metan. Săpăturile de salvare efectuate între localitățile Revărsarea, la răsărit, și Rachelu, la apus, aflate la o distanță de aproximativ 5 km una de cealaltă, au vizat trei obiective arheologice situate în trei puncte diferite: în Cotul Tichilești, acolo unde șoseaua Isaccea-Măcin este intersectată de drumul care duce de-a lungul văii Tichilești, spre sanatoriul cu același nume; pe un bot de deal care domină de la aprox. 250 m sud întreaga vale Tichilești, și spre nord, toată suprafața ghiolului Crapina, până departe pe malurile Dunării; la aprox. 2,5 km vest, pe un promontoriu orientat NE, în vecinătatea satului Rachelu, în punctul numit *Drăghia*.

0.1. Cercetările din Cotul Tichilești s-au desfășurat pe capătul de NE al unui promontoriu situat în vecinătatea zonei inundabile din apropierea Dunării, pe malul sudic, înalt, al ghiolului Crapina, parțial desecat de lucrările recente de îndiguire, între valea Turiacului, la apus, și valea Tichilești, la răsărit (Pl. I). În acest loc, zona de împrăștiere a materialului arheologic la suprafața solului este de aproximativ 5 hectare. Săpăturile s-au desfășurat în cadrul unui sondaj arheologic, în forma literei "T", executându-se două secțiuni magistrale, însoțite de casete: S-I, de 200 x 2,00 m, cu casete la vest, în dreptul carourilor 23 - 28, pe direcția S-N și S-II, direcționată E-V și paralelă cu malul bălții, de 115 x 2,00 m, cu casete la nord, în dreptul carourilor 7, 13, 22 și 26. Ambele secțiuni au fost caroiate din 4 în 4 metri (Pl. I a, 1).

Cercetările arheologice au stabilit că promontoriul a fost locuit o vreme îndelungată: de la sfârșitul Hallstatt-ului mijlociu (C) și până în epoca medievală timpurie, locuirea fiind neîntreruptă din secolul al VI-lea a. Chr. până la sfârșitul secolului al II-lea p. Chr.

Pl. I. Plan de situație cu localizarea obiectivelor arheologice din punctul "Cotul Tichilești", din apropierea localității Revărsarea.

Pl. I. Relevé de plan avec l'emplacement des objectives archéologiques du lieu-dit "Cotul Tichilești", dans le voisinage de la localité de Revărsarea.

1.0. S t r a t i g r a f i a

Secționarea promontoriului a pus în evidență o folosire îndelungată a terenului. Aspectul stratigrafic general, de sol puternic bulversat, lasă cu greu posibilitatea unei interpretări, în sensul unor depuneri succesive normale de straturi arheologice. În majoritatea cazurilor, straturile se întrepătrund, datorită gropilor care au perforat niveluri anterioare și au antrenat resturi arheologice mai vechi. Inexistența construcțiilor de suprafață pe temelii de piatră și folosirea cu predilecție a elevației ușoare din crengi sau stuf, lipite cu pământ, îngreunează și mai mult observațiile stratigrafice. Acolo unde terenul a permis o departajare a straturilor de depunere, situația se prezintă în felul următor: sub vegetalul actual, de 0,30 - 0,40 m grosime, se află un strat gros de depuneri, folosit și ca sol arabil în epoca modernă. Aspectul său este bulgăros, de culoare negru-cenușie. Uneori, la adâncimea de -0,40 - 0,50 m, locul acestuia este luat de o lentilă de pământ negru tasat, în care apar și resturi arheologice și care reprezintă stratul vegetal antic. Urmează un strat cenușos, prăfos, bogat în materiale arheologice, în special de epocă romană, strat care, în unele locuri, suprapune sau perforează nivelurile epocii Latène, diferențiate prin culoarea lor vineție, de cele hallstattiene, caracterizate printr-o culoare galben-pigmentată. Stratul de cultură hallstattian, aflat la o adâncime cuprinsă între -1,10 și -1,20 m, conține resturi de lutuială, fragmente de podine de lut și vetre distruse, laolaltă cu o cantitate mare de fragmente ceramice, elemente surprinse și în stratul superior - Latène. De altfel, cele două straturi se întrepătrund. Elementul nou apărut în stratigrafia terenului din apropierea apei se referă la gropile de bordeie medievale - timpurii care au distrus straturile anterioare (Pl. XII; XIX; XX).

2.0. L o c u i r e a   h a l l s t a t t i a n ă

Așezarea hallstattiană se află în vecinătatea apei, pe malul sudic, înalt al ghiolului Crapina, mal constituit din formațiuni argiloase, de loess distrus parțial în urma prăbușirilor succesive. În prezent, ocupă o suprafață de aprox. 8000 mp. înscriindu-se la est și vest pe întreaga lungime a secțiunii S-II, limita sa sudică fiind surprinsă în secțiunea S-I, caroul 40, ceea ce presupune o adâncime pe direcția N-S, de 80 - 90 m. Inițial, așezarea hallstattiană a ocupat înălțimea dominantă de la sud de promontoriu unde o întâlnim în cursul secolelor X - VII a.Chr. (*inform. G. Simion*). Din a doua jumătate a sec. al VII-lea, întâlnim o locuire hallstattiană, în cadrul unei așezări deschise, situate pe malul apei și flancată la sud de o necropolă plană de inhumație.

2.1. Cele mai vechi mărturii aparțin orizontului de ceramică canelată al culturii Babadag, faza a III-a (*S. Morintz*, 1986, 62 - 64). Totodată, și faptul pare deosebit de elocvent pentru ceea ce afirmase autorul cercetărilor de la Babadag, în nivelul hallstattian de la Revărsarea/CTch, în carourile 7 - 8 din secțiunea S-II, au apărut și fragmente ale unor vase de tip Basarabi (Pl. VIII, 8; X, 8, 9), identice ca

decor celor de la Ostrovul Mare și Balta Verde (*Mater.* II/1955, 375 - 377; 478), în asociere cu fragmente aparținând unei categorii ceramice pe care o putem defini în stadiul actual *post-Babadag III*. Această ceramică păstrează formele anterioare, dar este lipsită de decorul canelat, iar suprafața exterioară este insuficient lustruită (Pl. X, 1 - 3). Evoluția și încadrarea cronologică a tranziției spre Hallstattul final poate fi întrucâtva raportată și la descoperirea unui fragment de *aryballos* corintian (Pl. VIII, 3; X, 10), datat de Payne între anii 575 - 525 a.Chr (*Necrocorinthia*, 1931, 146 - 147, fig. 54 E).

2.2. Cu toate că urmele de locuire hallstattiană se fac prezente pretutindeni în zona de nord a promontoriului, au fost descoperite puține locuințe: una de suprafață (L_1) și trei bordeie (B_5, B_7 și B_{5a}).

2.2.1. Locuința L_1 se află în caroul 7 din S-II și în caseta 7a, podina sa fiind ocupată pe o suprafață de cca. 4,0 mp cu fragmente din lipitura pereților prăbușiți în interior (Pl. II, 3) În partea de sud s-au găsit resturile unei vetre în formă de potcoavă (Pl. XXII). La aprox. 2,0 m vest de această zonă compactă, se afla un fragment mare de pământ ars, iar un pachet de cioburi a fost găsit pe podea, la 0,70 m nord. În pământul care acoperă locuința la vest au fost descoperite fragmentele ceramice de tip Basarabi, iar la nord fragmentul de *aryballos*. De pe podea s-a recoltat ceramică lustruită, specifică fazei Babadag III și o categorie de ceramică grosieră, acoperită cu slip sau angobă, simplă sau decorată pe buză sau imediat dedesubt cu alveole și brâuri alveolate. Această ceramică este asemănătoare celei descoperite la Histria în stratul arhaic și considerată ceramică autohtonă *de aspect nord-pontic* (*Histr.* II, 55 - 56) (Pl. XXIV, 4, 6). Se remarcă un ataș de oală cu toarte semicirculare, dispuse vertical sub buza dreaptă, oală înaltă cu pereții curbați, și fragmentele unui vas cu prag puternic profilat în apropierea bazei și cu orificiu de scurgere modelat în pansă, produse pentru care nu găsim analogii locale (Pl. XXIV, 3, 5). În rest, ceramica grosieră este asemănătoare celei descoperite lângă localitatea Telița, în stațiunea antică de la Amza (vezi în prezentul volum) și de pe valea Cilicului, în apropierea M-rii Cilic-dere (cercetări G. Simion-*material inedit*), descoperiri încadrate cronologic în Hallstattul final.

Locuința L_1 aparține începutului de locuire a capătului de nord al promontoriului de la Cotul Tichilești, care poate fi plasat la sfârșitul sec. VII a. Chr. Prezintă două niveluri de locuire, iar ceramica descoperită se încadrează în perioada dintre sfârșitul secolului al VII-lea și sfârșitul secolului al VI-lea a. Chr.

2.2.2. Necropola hallstattiană, localizată în partea de sud a promontoriului, pe terasa nordică a văii Tichilești, este alcătuită din morminte de inhumație, cu scheletele păstrate în poziție chircită (Pl. IX). În secțiunea S-I, c. 3 - 15, au fost cercetate cinci morminte, cu morții depuși în gropi simple, ușor trapezoidale, a căror lungime este între 1,50 m și 2,00 m. Săpate la mică adâncime, într-o necropolă plană, mormintele au suferit de pe urma lucrărilor agricole și multe au

dispărut complet de-a lungul timpului. Cele rămase se găsesc la adâncimi cuprinse între -0,30 și -0,50 metri. Până în caroul 18 se întâlnesc fragmente ceramice și resturi de oase umane, rămase de la mormintele distruse, ceea ce presupune o întindere a necropolei plane pe direcția N-S, de aproximativ 100 metri.

Mai bine păstrate, mormintele M_1, M_2 și M_4 relevă poziția scheletelor și orientarea lor 15^0 NE - 195^0 SV. Morții au fost depuși în poziție chircită, pe partea dreaptă, cu mâinile strânse la piept și capul la SV, cu privirea spre răsărit. Invariabil, la dreapta craniului se afla un vas de ofrandă și uneori (M_1, M_5), o plăcuță de gresie calcaroasă. O fibulă de fier de tip *Glasinac*, cu dublu resort și portagrafa triunghiulară (Pl. VIII, 4; X, 5), a fost descoperită în maxilarul inferior al defunctului din M_2. La sud de Dunăre, în mediul tracic de la Devetașkata Pescera, este încadrată în secolul al VI-lea a. (*Mikov-Djambazov*, Sofia, 1960, 167, fig. 117/3=125/b); în Oltenia, la Balta Verde și Gogoșu, în secolele VII - VI a. Chr. (*Mater*. II/1955), iar la Popești, în Câmpia Română, în secolul al VI-lea a. Chr. (*Mater*. III/1957, 240, fig. 22, 1). Ceramica (Pl. X, 3, 6, 7) este asemănătoare celei din cimitirul de la Stoicani (Galați), fiind încadrată cronologic în a doua jumătate a sec. VII a. și în sec. VI a. Chr. (*Mater*. I/1953, 201 - 204). În privința ritului și a ritualului funerar, întâlnite în necropola de la Revărsarea - Cotul Tichilești, cele mai apropiate analogii se găsesc tot în cimitirul de la Stoicani, ambele localități fiind situate în aceeași zonă geografică, de o parte și de alta a Dunării. Aceste mărturii, corelate ceramicii de *aspect nord-pontic* descoperită în locuința L_1, pot fi în relație cu eventualele elemente *scitoide* stabilite la Gurile Dunării.

O interesantă descoperire arheologică a fost făcută în carourile 21 - 22 din secțiunea S-II (casetă) unde, la adâncimea de -1,65 m, a fost descoperită groapa ovală a unui mormânt de inhumație (Pl. XXIII, M). Cu toate că a fost deranjată la capete, în urma amenajării unor locuințe ulterioare (L_3 și B_5), groapa prezintă un aspect ritual. În interior a fost depus cadavrul unui bărbat ciopârțit, în poziție întinsă, cu craniul la SV și picioarele la NE (Pl. V, 3, 4). Pe marginea gropii, în dreptul picioarelor, se afla o cană bitronconică de tip Babadag III (*Morintz*, 1986) (Pl. X, 2). De altfel, în stațiunea hallstattiană de la Babadag, în 1990 a fost descoperită o groapă rituală cu mai multe schelete umane aparținând unor indivizi sacrificați (inform. *S. Morintz*). În legătură cu practica sacrificiilor umane la populația autohtonă, vezi și comentariile lui V. Sârbu din *Istros*, IV (Muzeul Brăilei, Brăila 1985, pp. 102 - 113).

2.2.3. În cursul săpăturilor de la Răvărsarea - Cotul Tichilești a fost recoltată o cantitate relativ mare de ceramică care, raportată la descoperirile efectuate pe valea Cilicului, din apropiere de M-rea Cilic-dere, din județul Tulcea (cf. Gavrilă Simion, *mss*. Chișinău), aparține Hallstattului D, perioadei de tranziție spre Latène-ul getic nord-dobrogean. Asociată ceramicii arhaice grecești, această ceramică de la Revărsarea poate fi încadrată în secolele VI - V a.Chr. Din nefericire, reamenajarea în

același spațiu a unor locuințe din a doua epocă a fierului, a provocat deranjarea stratului arheologic și amestecarea materialelor.

Se poate aprecia că, în zona casetei deschise la nordul carourilor 22 - 23 din S-II, bordeiele B_6 și B_{6a} aparțin aceluiași orizont final al epocii hallstattiene (Pl. XXIII). Formele ceramice întâlnite în umplutură, se regăsesc la Ferigele (Al. Vulpe, *Mater.* V/1959, 364 - 366, fig. 2/4 și 3/4) și Bârsești (Morintz, *Mater.* V/1959, 357, fig. 2), în stânga Dunării, la Piatra Frecăței și Isaccea (*inedit*, Mz. Arh. Tulcea), pe malul drept al Dunării. Încadrarea lor în sec. VI - V a. Chr. este ușurată de prezența unor fragmente de amfore de Chios și Lesbos ca și a unor fragmente de străchini din categoria ceramicii cenușii, de uz curent, întâlnită și în stratul arhaic de la Histria (vezi, *Histria*, II, 51 și 491, Pl. 59). Cele două bordeie cercetate parțial, par să fie de formă ovală (Pl. VI, 3, 4). B_6 are intrarea la vest, în partea dreaptă a intrării fiind plasată o groapă de formă neregulată, adâncă de 1,55 m. Dimensiunile bordeiului pot fi estimate la 12 mp (4 x 3 m), exceptând platforma din dreptul intrării. O locuință asemănătoare a fost cercetată parțial în caseta nordică a secțiunii S-II, c. 26 - 27. Este vorba de groapa bordeiului B_7 (Pl. XXIII) de formă ovală care, după materialul ceramic recoltat, ceramică lucrată cu mâna în asociere cu ceramică grecească - fragmente de amfore și de vase cenușii, aparține aceleeași perioade a secolelor VI - V a. Chr. (*Histr.*, II, 49, pl. 56 - 57; *Histr.*, IV/1978, 120 - 121, fig. 33, 34).

3.0. L o c u i r e a   L a t è n e - g e t i c ă

Se pare că trecerea la epoca Latène nu a întâmpinat, la Revărsarea, evenimente care să fi produs o distrugere a așezării. În cursul secolelor IV - I a. Chr., așezarea s-a extins spre sud și răsărit, în limitele unei suprafețe de aprox. 1,5 ha, fiind surprinsă în S-I, între carourile 32 - 39 și în S-II, de-a lungul întregii secțiuni (Pl. I). În stratul de locuire Latène-getică apar și materiale hallstattiene, urmare a săpării gropilor menajere și, poate, a folosirii și reamenajării unor locuințe mai vechi.

3.1. În secțiunea S-I au fost cercetate șapte gropi menajere și o locuință de tip bordei ușor adâncit, în caroul 47.

Locuința-bordei (B_3) are o formă ovală și dimensiunile de 3,00 x 2,50 x 0,45 m. Intrarea se afla probabil la răsărit, deoarece, în partea de NE a fost descoperită vatra locuinței, amenajată în pământ crutat, micuță și ușor ovală. Bordeiul dispunea la SE de o groapă de provizii cu diametrul de 1,00 m, adâncă de numai 0,30 m, iar la nord, de o groapă menajeră (G_6) cu treaptă adâncă de -1,00 m, cu deschiderea de 1,50 m diametru și baza de 0,50 m. În epoca romană, groapa a fost suprapusă la răsărit de vatra unui cuptor menajer (Pl. VI, 1).

3.1.1. Gropile menajere sunt cilindrice sau în formă de clopot (Pl. XII; XIII). Patru dintre ele (G_5, G_7, G_8 și G_{10}) conțineau ceramică autohtonă, specifică geților

de la Dunărea de Jos în secolele IV - III a. Chr., cu analogii la Histria (M. Coja *Pontica*, 3, 106-108), Enisala (G. Simion, *Peuce*, II, 63 - 129; *Peuce*, VI, 49 - 72), Murighiol (Exp. Bujor, *SCIV*, VI/3 - 4/1955; *Mater*. VII/1957; *Dacia*, II/1958, 125 și urm.) și Telița (Simion-Cantacuzino, *Mater*. VIII/1962, 368 - 372).

În G_8, ceramica autohtonă era asociată unor fragmente de amfore tasiene Trei toarte purtau ștampila producătorilor: *Pythion (V), Dealkos și Idnades*, care și-au desfășurat activitatea în Thasos, în perioada dintre sfârșitul secolului al IV-lea și mijlocul secolului al III-lea a. Chr. (M. Debidour, *BCH. Suppl.*, XIII, 327; Y Garlan, *Recherches*, 1986, 243; 270; Al. Avram, *Teză doctorat*, 1992 - *Dealkos*, a. 325 - 305; *Pythion* V, a. 305 - 287; *Idnades*, a. 287-247 a.Chr.) (Pl.XVI, 6-10).

3.2. În secțiunea S-II au fost cercetate două locuințe de suprafață (L_2 și L_3) și groapa unui bordei (B_6) (Pl. XXII; XXIII).

Bordeiul B_6, situat în caroul 26, are forma ovală, asemănătoare oarecum gropii bordeiului B_3, dar mai mare. Ocupă o suprafață de cca. 14 mp și dispune de o groapă menajeră rotundă, amplasată la vest și adâncă de numai 0,30 metri. Materialul recoltat din groapa bordeiului este destul de amestecat, întinzându-se pe o perioadă de aprox. trei secole (sec. VI - III a.Chr.). Ținând seama de vecinătatea de nord a bordeielor hallstattiene și, ca atare, de existența unui orizont cultural încadrat în secolele VI - V a., putem aprecia că bordeiul B_6 a funcționat în secolele IV - III a. Chr. (Pl. VI, 2).

3.2.1. În caroul 13 din S-II și în caseta de nord - 13a, a fost cercetată locuința L_2, de formă trapezoidală, cu colțurile rotunjite și cu intrarea plasată oblic pe latura de SE. Locuința este dispusă pe direcția NV-SE. Intrarea se făcea pe o platformă lată de 1,50 m, despărțită de restul locuinței printr-o treaptă de 0,30 m înălțime. Colțul de nord al locuinței este ocupat de o groapă de provizii cu diametrul de 0,90 m/1,00 m, adâncă de -0,80 m față de nivelul podinei. Podina prezintă urme de arsură, fără ca locuința să dispună de o instalație stabilă de încălzire. Locuința L_2 are o lungime de 4,00 m, baza mică în dreptul intrării este de 2,00 m, iar baza mare de 3,00 metri (Pl. XXII)

Ceramica descoperită în interiorul locuinței, în cea mai mare parte lucrată cu mâna și un fragment de *lekane* histrian, pledează pentru o datare în limitele secolului al IV-lea a. Chr. (Pl. XXIV, 8, 9). În acest sens, aceste descoperiri ceramice se înscriu în seria celor de la Bugeac, Satu Nou, Murighiol, Enisala și Peretu (Cf.: M. Coja, *Pontica*, 3, 102/1; P. Alexandrescu, *Histria*, IV, 109, fig. 25, 709, 711; Exp. Bujor, *Mater*., V/1959, pl. I; G. Simion, *Peuce*, II/1970, 96 fig. 20a; 101, fig. 23; M. Irimia, *Pontice*, II/1969, 23 - 24).

3.2.2. În caroul 22 a fost cercetată L_3 - locuință de suprafață, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, orientată pe direcția SV-NE (Pl. XXIII). Colțul de NE al locuinței a atins groapa ovală a mormântului ritual hallstattian *M*, într-un punct în care a fost descoperit și un lustruitor ceramic provenit din interiorul

locuinței, obiect specific civilizației Latène (cf. *I. H. Crișan*, 1959, 105, fig.36 - obiecte similare descoperite la Costești într-un strat arheologic din perioada secolelor III - II a. Chr.). Locuința L_3 are 2,50 m lățime și o lungime aproximativă de 3,50 m. Dispune de trei gropi: două mici, ovale, la sud și la NV, adânci de -0,50 m, respectiuv -0,30 m, prima tăiată de o groapă mare rotundă, adâncă de -1,30 m, situată în colțul de SE al locuinței și care reprezintă groapa menejeră a acestuia (Pl. V, 1).

Ceramica descoperită în locuința L_3, în special aceea lucrată cu mâna, este asemănătoare ceramicii Latène-getice recoltate din locuința B_6, relevând contemporaneitatea celor două locuințe. Această categorie de ceramică grosieră își găsește similitudini la Murighiol și Telița, în județul Tulcea, în necropole din perioada secolelor IV - III a.Chr. (vezi, Exp. Bujor, *Mater.* V/1959, pl. I; G. Simion, Gh. Cantacuzino, *Mater.* VIII/1962). În B_6 a fost cules un fragment de castron tronconic, lucrat cu mâna dintr-o argilă densă, brună, lustruit pe ambele fețe, imitație autohtonă după prototipuri grecești din perioada anterioară (vezi, *Histr.*, II, 494, pl. 62/656 - ceramică grecească orientală, curentă, din sec. VI a.; V.F. Gaidukievici, *MIA*, 25/1952, 194, fig. 102, 2 ,3 - Mirmeki, ceramică grecească nord-pontică din sec. V a.Chr.)

3.3. Perioada secolelor III - I a. Chr., cunoscută astăzi în nordul Dobrogei, mulțumită descoperirilor de la Făgărașu Nou și Murighiol/Ghiolul Pietrei (Fl. Topoleanu, *Pontica*, 18/1985, 99 - 105; V. Lungu, *Peuce*, X/1991, 63 - 68/I, 49 - 65/II), este mai puțin evidentă în așezarea de la Revărsarea/CTch. Aceasta se datorează faptului că nu au fost descoperite și cercetate complexe sigure din această perioadă. Câteva obiecte izolate, apărute în cursul cercetărilor în secțiunea S-II, pe terasa nordică a așezării, sprijină însă ideea continuității de locuire în așezarea getică de aici, în cursul Latène-ului B și C. Exemplificăm cu un fragment dintr-o brățară de bronz de tip La Tène, cu protuberanțe aplatizate (vezi, Gh. Bichir, 1973, 122; V. Căpitanu, *Carpica*, 1976, 65), descoperit în caroul 11 în stratul de cultură de epocă romană (Pl. XXVI, 7). În caroul 27, în zona vestică a bordeiului B_6, în dărâmătura pereților de pământ ai unei locuințe de suprafață, al cărei plan, din păcate, ne rămâne necunoscut, au fost culese, împreună cu o toartă ștampilată de amforă tasiană, mai multe fragmente de tăvi-platouri lucrate cu mâna. Ștampila aparține unei amfore produse în atelierul din Vamvouri Ammoudia al olarului *Menedemos*, la începutul secolului al III-lea a. Chr. (Cf.: Y. Garlan, *Recherches*, 245, fig. 38/1; Al. Avram, în *Teza de doctorat*/1992, îl plasează între anii 305 - 287 a. Chr.). Tăvile-platouri sunt replici autohtone, executate în sec. III - II a. după prototipuri grecești (vezi, M. Coja, *Pontica*, 3/1970, 112, fig. 4, 54 - 56 - cf. H.A. Thompson, *Hesperia*, III) (Pl. XXV, 2, 4, 6). Din același loc au fost culese și fragmente care au întregit partea superioară a unei fructiere cenușii lucrate la roată, cu decor din linii lustruite pe buza orizontală. Astfel de recipiente ceramice aparțin

Latène-ului clasic (C) și au fost încadrate la Poiana și Răcătău, pe teritoriul Moldovei, în secolele I a. - I p.Chr. (cf. *Crișan*, 1969, 168, 81 - 82 - fructiere tip IV/V Poiana; vezi, V. Căpitanu, *Carpica*/1976, fig. 30, 1, 2 - Răcătău) (Pl. XXV, 3).

4.0. Așezarea din epoca romană

Fără a fi întreruptă de cucerirea romană, locuirea de la Revărsarea - Cotul Tichilești continuă să se desfășoare în aceeași vatră și în aceleași forme tradiționale până spre sfârșitul secolului II p. Chr. Se constată însă o extindere spre sud, cu aprox. 40 - 45 m, a zonei locuibile, satul ajungând să ocupe în jur de 3,00 hectare. Așezarea de epocă romană apare alcătuită din bordeie și locuințe de suprafață fără temelii de piatră. Locuințele au dispărut în urma unui incendiu care a provocat distrugerea și părăsirea așezării, dar urmele lor sunt vizibile în stratul arheologic, din care pornesc mai multe gropi menajere. S-au păstrat gropile a trei bordeie (B_1, B_2, B_4), în secțiunea S-I; urmele a două locuințe de suprafață în c. 47 și în c. 49 - 50; patru gropi menajere (Gr. 1, 2, 3, 4) și resturile unui complex ritual în secțiunea S-II.

4.1. Bordeiele B_2 și B_4 sunt de formă ovală, cel mai bine conservat, B_2, situat în dreptul țărușului 23, este orientat E-V și are diametrul lung de 4,00 m și diametrul scurt de 3,00 metri (Pl. XI). Ocupă, așadar, o suprafață de 12 mp, în interiorul căreia se mai păstrează, la răsărit, urmele unei vetre distruse. Groapa sa menajeră cu d = 1,40 m, se află la apus, în exteriorul spațiului locuibil al bordeiului. Bordeiul a fost săpat în trepte, de la adâncimea de -0,60 m, față de nivelul vegetalului actual, până la adâncimea de -1,15 - 1,35 metri, la care se află zona cea mai albiată, din partea sud-vestică a locuinței (Pl. Ia, 2, 3).

De dimensiuni mult mai mari, bordeiul B_1, descoperit în carourile 27 - 28, este săpat în trepte, cu mijlocul albiat, situat la adâncimea de -0,90 m față de nivelul antic. Are forma apropiată de aceea a unui hexagon neregulat, cu suprafață de cca. 25 mp. Dispune la apus de o groapă menajeră, ușor tronconică, cu deschiderea ovală de 1,80/1,65 m și baza de 1,70/1,45 m, iar la nord de o instalație de foc, respectiv un cuptor menajer construit în marginea superioară a peretelui locuinței. Destul de deranjat de lucrările agricole, cuptorul mai păstra, în momentul descoperirii, cenușa pe vatra micuță, cu d = 0,90 m, deschisă spre sud. Intrarea în bordei se făcea probabil pe latura de sud-est (Pl. II, 1, 2, 4).

În caroul 36, la adâncimea de -0,60 m, față de nivelul vegetalului actual, a fost descoperită o parte din groapa ovală, ușor adâncită, a unui bordei de epocă romană (B_4). Groapa, adâncă de -0,50 m, este mai mică decât gropile locuințelor anterioare și este prevăzută, la apus și la sud, de o plintă lată de 0,20 - 0,40 m, din pământ galben, crutat (Pl. III, 4).

4.2. Cele patru gropi menajere pot fi încadrate, după forma pe care o au, în două grupe tipologice: a) gropi ovale; b) gropi în formă de sac. Din prima grupă fac parte gropile 1, 2 și 3, din cea de-a doua grupă, groapa nr. 4. Prima grupă tipologică

corespunde grupei a II-a din așezarea de la Sarichioi, punctul *Sărătura* (vezi, săpăturile noastre, în Peuce XI) și se caracterizează prin gropi tronconice, săpate în trepte, cu deschiderea ovală și baza, în general rotundă. Cea de-a două grupă reprezintă o variantă a gropilor tradiționale în formă de clopot, întâlnite în orizontul Latène-getic chiar la Revărsarea (vezi, Gr. 7 și 8). Dimensiunile gropilor diferă după cum diferă și încărcătura lor. Cea mai adâncă, Gr. 4, săpată de la -1,10 m, are baza la -2,40 m. Are diametrul gurii, de cca 1,40 m, aproape egal cu cel al bazei (1,30 m). Este caracteristică gâtuirea gropii, aproximativ la mijlocul distanței dintre gură și bază. Groapa conținea un număr apreciabil de fragmente ceramice, aparținând olăriei autohtone, lucrate cu mâna și la roată și câteva fragmente ceramice de factură romană, în special material amforic. Printre formele ceramice întâlnite se remarcă: cățuia cu gura largă, decorată cu alveole și crestături; vasul-fructieră și oale cu două toarte din ceramică fină, cenușie, lucrată la roată și decorată prin lustruire și amfora cu gâtul înalt, cilindric, din argilă roz-gălbuie, granuloasă (Pl. IV, 2; Pl. XVII, 1 - 6). Aceste forme sunt întâlnite în complexe arheologice din perioada secolelor I - II p.Chr. (vezi, V. Căpitanu, *Carpica* /1976, 62 - 63).

Gropile din prima grupă tipologică, au ca element caracteristic comun plasarea la nord a pragului. Cea mai adâncă este Gr. 3, care a intersectat la nord groapa menajeră a unei locuințe din a doua epocă a fierului, surprinsă din păcate numai din peretele de est al secțiunii. Realizatorii gropii nr. 3 au păstrat groapa anterioară, ca treaptă, la aprox. -0,50 m adâncime, față de nivelul lor de călcare și s-au adâncit până la -1,00 (Pl. IV, 1). La Gr. 3 întâlnim o situație aparte și în privința conținutului său, care prezintă două straturi de arsură, fragmente de vetre și chirpici. Un strat se află în umplutura gropii, altul, alcătuit numai din fragmente de vetre, căpăcuiește groapa în zona deschiderii sale maxime. În afara acestora, a oaselor și a fragmentelor ceramice, destul de puține ca număr, în groapă au fost găsite și câteve obiecte: un vas miniatural, lucrat cu mâna și crestat pe buză, o cataramă de bronz, un pandantiv confecționat dintr-o scoică marină și un fragment dintr-o ustensilă din fier (Pl. VIII, 1, 7, 10; Pl. XVII, 7 - 11). Tipul de cataramă rotundă, realizată dintr-o verigă de bronz cu secțiunea romboidală și spinul lung, cu secțiune dreptunghiulară, îndoit în cârlig pe verigă, este întâlnit în orașele grecești din nordul Mării Negre, la Phanagoria și Tanays, în complexe arheologice din secolele I - II p. Chr. (Cf. *Arheologhija SSSR*, 1984, 346, pl. 155, 7, 6). Aceeași datare este asigurată și de prezența ceramicii fine, cenușii, respectiv a cănii cu decor lustruit (vezi și Bichir, 1984, Pl. XX, 6). Din Gr. 1 au fost culese fragmente ceramice aparținând unor recipiente lucrate cu mâna din argilă grosieră și la roată, din argilă fină, cenușie, de factură autohtonă și ceramică de factură romană. Dintre formele tradiționale ale olăriei getice, se remarcă oala decorată cu brâu alveolat sau crestat pe umăr și cu adâncituri pe buza teșită oblic în afară, întâlnită la sfârșitul sec. I și începutul sec. II p. Chr. și în așezarea autohtonă de la Telița, punctul *Amza* (vezi în

prezentul volum). Din categoria ceramicii cenușii se remarcă, fructiera cu buza orizontală, decorată cu linii lustruite, oala decorată pe corp cu linii verticale lustruite și castronul cu buza îngroșată, forme ceramice specifice Latène-ului clasic geto-dacic, întâlnite și la Dunărea de Jos până la sfârșitul secolului II p. Chr. Ceramica romană prezintă ca elemente de datare: toarta bifilară cu creastă, a unei amfore de Cos, încadrată de H.S. Robinson la sfârșitul sec. I și începutul sec. II p. Chr. (vezi *G-198* și *F-93*) și un fragment din umărul unui ulcior globular, din pastă fină, cărămizie, acoperit cu vopsea roșie cu pete maronii, încadrat de același autor în sec. I - II p. (vezi *H-17*) (pentru ceramica descoperită în Gr. 1, vezi planșa XVIII, 1 - 8). De asemenea, se poate afirma că ceramica descoperită în Gr. 2 este aproape identică cu aceea din Gr. 4, despre care am amintit mai sus. Așadar, gropile menajere cercetate în secțiunea S-I aparțin în totalitate unui strat de locuire din perioada secolelor I - II p.Chr. Acest fapt este relevat și de celelalte descoperiri, făcute în special în carourile 49 - 50, unde s-a dat peste un strat masiv de pământ amestecat cu cenușă, care provine, foarte probabil, de la o locuință de suprafață incendiată, construită din elemente ușoare din lemn și stuf. Din spațiul acestei posibile locuințe au fost scoase două cățui ornamentate cu brâuri alveolate aplicate, o oală lucrată la roată din argilă cenușie și un frumos *unguentarium* ceramic, lucrat la roată din argilă bej-cărămizie și decorat cu 4 rozete pe linia de maximă bombare (Pl. XIV, 9 - 17). Aceste obiecte, cărora li se poate adăuga o toartă bifilară de amforă de Cos, pot fi încadrate de asemenea în secolele I - II p.Chr. În carourile 48 - 50, locuirea romană s-a suprapus orizontului de locuire de la sfârșitul primei epoci a fierului, mai precis din secolul V a. Chr. Mai multe obiecte, fragmente ceramice sau de import, grecești, descoperite sub stratul de cultură roman, provin probabil dintr-o locuință de suprafață (vezi, Pl. XIV, 1 - 8; Pl. XV, 15 - 19).

4.3. În capătul de nord al stațiunii, în secțiunea S-II, stratul de cultură de epocă romană prezintă același aspect cenușos-prăfos pe care l-am întâlnit în carourile nordice ale secțiunii S-I. De asemenea, aspectul de strat continuu, permite cu greu localizarea unor locuințe de suprafață, la adâncimi cuprinse între -0,50 m - 0,75 metri. Probabil, trebuie să fi existat o locuință în carourile 3 - 5 unde au fost descoperite urmele unei vetre menajere cu fragmente împrăștiate până în c. 5. În caroul 8, două gropi menajere, perforează nivelurile de locuire getică, iar în carourile 12, 13 se află complexul de vetre rituale (Pl. XIX, XX).

4.3.1. Ceramica recoltată din stratul de cultură roman, cu tot aspectul ei fragmentar, permite o încadrare cronologică justă, deoarece este identică celei descoperite în gropile menajere din secțiunea S-I.

Printre fragmentele de amfore, amintim: un gât aparținând tipului fusiform, cu gâtul înalt, cilindric, despre care am amintit mai sus; o gură de amforă cu ușoară umflătură sub buză, tip datat la Atena (Robinson, *G-107*) și la Histria (*Histr.* VI, Pl. 1, 37), în sec. I p. Cele două tipuri de amfore sunt lucrate dintr-o argilă roz-gălbuie cu

concrețiuni și acoperite cu angrobă alb-gălbuie. O pansă de amforă aparține tipului oval, cu gât înalt, cilindric, din argilă roz-cărămizie, densă, cu scoici pisate în compoziție, tip datat la Kapaclia, la est de Isaccea, în apropierea Dunării, în a doua jumătate a sec. II p. Chr. (vezi, Baumann, *FRD*, 162, 1, Pl. 38, 1; cf. Scorpan, *Dacia*, XXI/1977, 269, fig. 1 - tip I, Tomis, sec. I - II p.) tip datat la mijlocul sec. II p. de A. Opaiț, în *Peuce*, VIII, 302, pl. VII, 2). Dintre celelalte forme ceramice amintim: oala cu o toartă, din argilă fină, roz, acoperită cu vopsea roșie, de formă globulară, cu pereți subțiri, rezonanți și gura largă cu buza înaltă, recipient datat la Histria în sec. I p. (*Histr*. VI, pl. 1, 26); farfuria tronconică, cu buza lată, evazată oblic, din argilă cenușie, fină, acoperită cu slip roșu sau angobă la culoare, datată la Troesmis în prima jumătate a sec. II p. Chr. (*Peuce*, VIII, 349, Pl. XV, 13) (Pl. XVIII, 9-13).

4.3.2. În caroul 13, caseta 13a, au fost scoase la lumină patru vetre *în situ*. Vetrele sunt de formă rotundă sau ovală, cu diametrul de 1,30 m, până la 1,45 m și au fost construite pe un suport de pământ galben. Poziția și adâncimea la care se găsesc cele patru vetre, relevă construirea lor în două etape distincte, două câte două. Concentrarea vetrelor într-un singur loc se întâlnește mai rar în așezările getice de epocă romană. În acest sens, planul așezării de la Mătăsaru, din Câmpia Română, prezintă, în perioada secolelor II - III p., câte două cuptoare alăturate, situate între locuințe (cf. Bichir, 1984, 10 - 11, pl.IV). R. Vulpe a descoperit în sectorul "Z" al stațiunii getice de la Popești pe Argeș, șase vetre *în situ* suprapuse, reprezentând tot atâtea niveluri de locuire neîntreruptă (*Mater*, III/1957, 231 - 232, fig. 6). Sub ultima vatră, a descoperit o groapă-depozit ritual din secolele II - I a. Chr., ceea ce l-a determinat să afirme că "*avem a face, probabil cu un loc de cult domestic*".

Ca și la Mătăsaru, vetrele de la Revărsarea/Cotul Tichilești puteau deservi locuințele dispuse împrejur, pe care, din păcate, sondajul arheologic nu le-a putut localiza. În lipsa altor argumente arheologice, considerăm totuși că dispunerea grupată a locuințelor, așa cum ne relevă stratul continuu de epocă romană, în jurul vetrelor, putea servi la fel de bine și unor scopuri rituale (vezi, Pl. VIII, 1, 2; Pl. XXI - XXII).

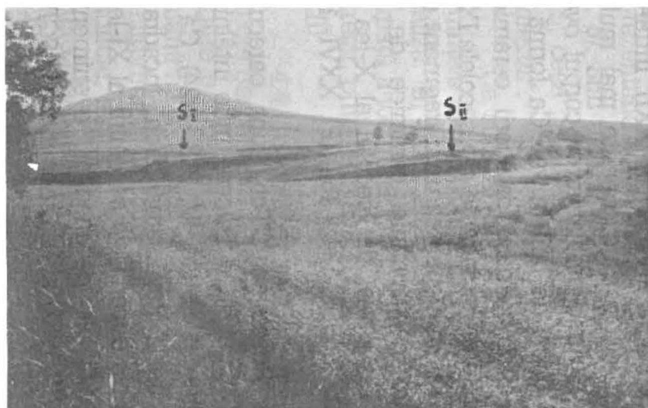
4.4. În conformitate cu materialul ceramic care, împreună cu alte câteva obiecte descoperite și în lipsa altor elemente arheologice, este singurul în măsură să asigure o încadrare cronologică cât mai apropiată de realitate, locuirea de epocă romană nu a depășit epoca împăraților *Antonini*. Din acest punct de vedere, prezintă similitudini cu descoperirile făcute în 1969, în sudul Dobrogei, la Bugeac - Valea lui Marinciu, din com. Ostrov (vezi, C. Scorpan, în *Pontica* II, 43 - 75), unde urmele de locuire merg până la mijlocul secolului II p. Chr. (ceramică, fibule, monedă Hadrian). La Revărsarea/CTch, așezarea este incendiată și sfârșitul ei violent poate fi corelat unuia din evenimentele politice și militare care au zguduit provinciile romane din sud-estul Europei, și anume, invaziei costobocilor din anul 170 p. Chr. (cf. *DID*,

II/1968, 158). Această invazie a afectat profund zona *limes*-ului dunărean, fapt consemnat și cu altă ocazie (în *FRD*, 106). Spre deosebire de fermele romane, ca aceea de la Niculițel, sau de puternica așezare rurală de la Telița - *Amza* (vezi în prezentul volum), care se refac în vremea *Severilor*, așezările sărmane de pe linia Dunării sunt părăsite. Și totuși, descoperirea unei monede de bronz, colonială histriană de la Gordian III și Tranquillina (*Pick*, 1, 179, nr. 525), în stratul vegetal din S-II, caseta 7a, pune sub semnul incertitudinei afirmația de mai sus, cu toate că nici un alt indiciu arheologic nu poate susține o continuitate de locuire dincolo de limitele secolului al II-lea p. Chr.

5.0. Locuirea medievală timpurie

Săpăturile de salvare efectuate în anul 1990 au surprins și urmele unei locuiri medievale, de la începutul mileniului al II-lea. Această locuire se află în extremitatea nordică a promontoriului și, probabil, pe terasa distrusă în urma prăbușirii malului. Vestigii medievale timpurii au apărut în secțiunea S-II, începând din caroul 7, extremitatea nordică a casetei 7a și apoi în extremitatea nordică a celorlalte casete: 13a, 22a și 27a. Aparțin, în general, unor bordeie săpate în panta terasei, dar distruse prin prăbușirea malului. S-a păstrat mai bine colțul de NV al unui bordei - B_9, cu groapa adâncă de cca. 1,00 m, care posedă și o vatră micuță, ovală, construită într-o adâncitură special amenajată în podea (Pl. VII, 3; Pl. XXI). Intrarea în locuința se făcea pe la nord-vest. În interior au fost descoperite mai multe fragmente ceramice de oale borcan, cu umărul puternic profilat și cu corpul oval, decorate cu striuri incizate, dispuse paralel sau benzi de linii în val. Ca formă și decor, această ceramică este identică celei mai numeroase categorii ceramice descoperite la Nalbant (jud. Tulcea), într-o necropolă de incinerație din secolele IX - X (vezi, G. Simion, *Peuce*, II, 24 - 244, Pl. XI - XII). Descoperirea unui fragment de oală decorat cu rotița, ne ajută să încadrăm descoperirile ceramice de la Revărsarea/CTch, în grupa I a ceramicii de la Dinogetia, din secolul al X-lea și începutul sec. al XI-lea (cf. M.Comșa, în *Dinogetia*, I/1967, 134 - 154) (Pl. XXVI, 1 - 6).

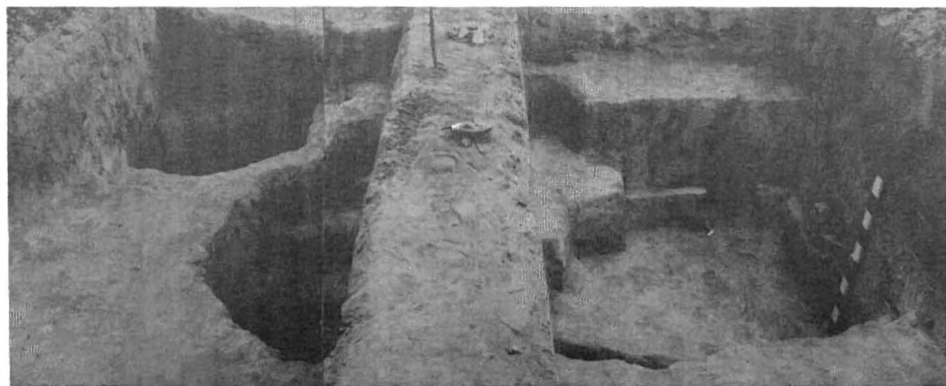
Descoperirile medievale timpurii de la Revărsarea/CTch sunt oarecum asemănătoare celor efectuate în 1965 pe Dealul Taberei de la Tulcea, unde întâlnim aceeași limitare în timp a locuirii (cf. V.H. Baumann, în *Peuce*, IV, 213 - 224). Ca și în cazul așezării de la Tulcea/Tabără, așezarea de la Revărsarea/CTch, încadrată cronologic în limitele secolului al X-lea și în primele decenii ale secolului al XI-lea, sfârșește, foarte probabil, în urma marilor invazii ale pecenegilor, evenimente surprinse, printre altele, la Capidava (cf. *Mater* VIII/1962) și la Dinogetia (cf. *SCIV*, 3/1967, 469).

1

2

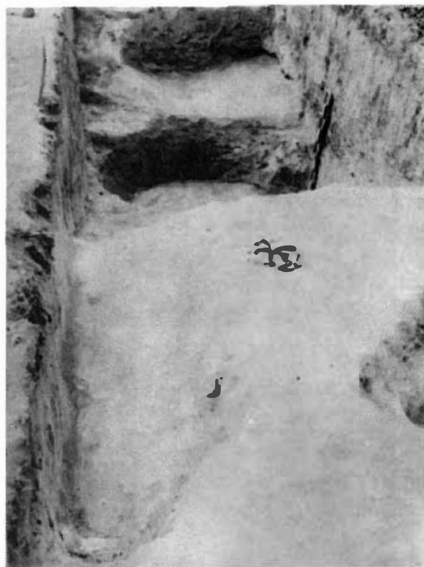
3

Pl. Ia. 1. Vedere de la nord-est asupra promontoriului investigat; 2. Bordeie de epocă romană (B_2 și B_1) descoperite în secțiunea S-**I**; 3. Bordeiul B_2.

Pl. Ia. 1. Le promontoire recherché, vue du nord-est; 2. Les huttes d'époque romaine (B_2 et B_1), dégagées dans la section S-I; 3. La hutte B_2.

1

2

3

4

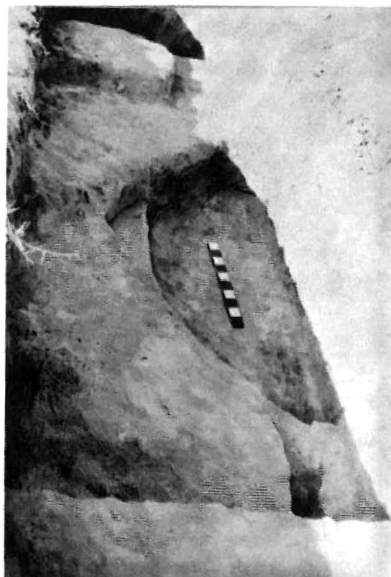
Pl. II. 1, 2. Bordeiul B_1; 4. Cuptorul distrus al bordeiului B_1; 3. Locuința hallstattiană L_1.

Pl. II. 1, 2. La hutte B_1; 4. Le four détruit de la hutte B_1; 3. La maison hallstattienne L_1.

1

2

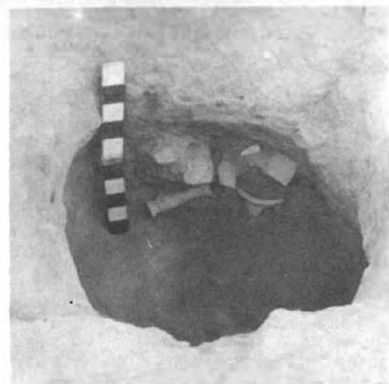

3

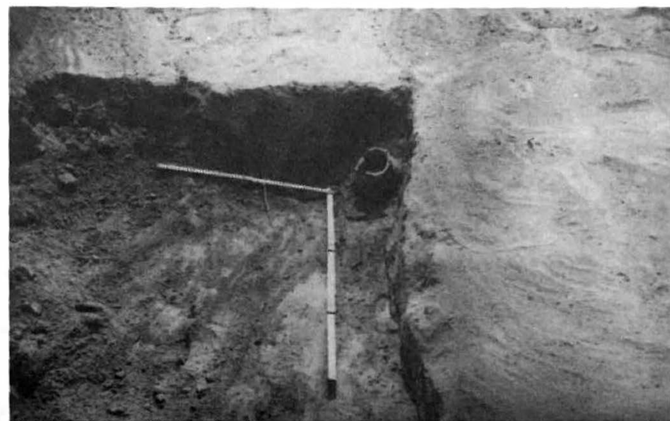

4

Pl. III. 1, 2. Vedere asupra sețiunii S-I de la nord la sud; 3. Gropile menajere nr. 9 și 10; 4. Bordeiul B_4 surprins parțial în secțiunea S-I.

Pl. III. 1, 2. La section S_I, vue du nord; 3. Les fosses résiduelle nos 9 et 10; 4. La hutte B_4, partiellement dégagée dans la section S-I.

1

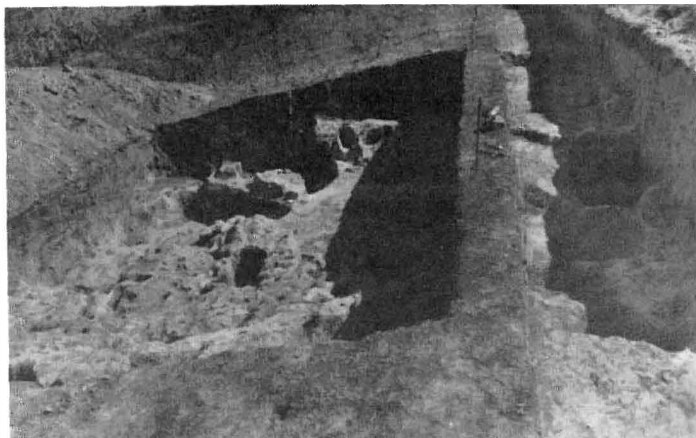

2

3

4

Pl. IV. Gropi menajere de epocă romană: 1. Gr. 3 (3a); 2. Gr. 4; 3. Locuirea hallstattiană suprapusă în S-I, c. 49, de stratul de cultură roman; 4. Groapă neolitică în S-II.

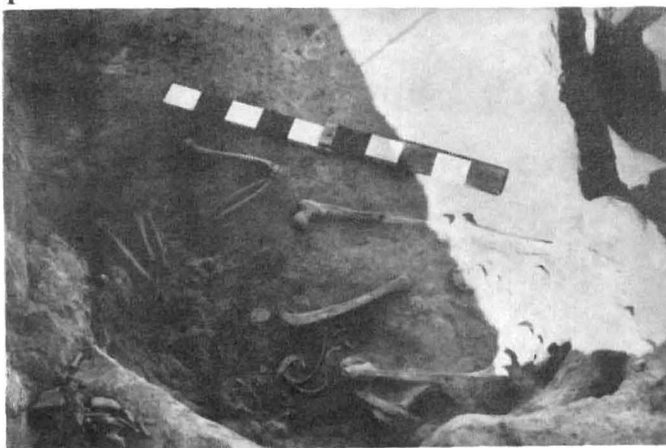
Pl. IV. Fosses résiduelles d'époque romaine: 1. La fosse no 3 (3a); 2. La fosse no 4; 3. L'horizon hallstattien superposé par la couche archéologique d'époque romaine, dans la section S-I, c. 49; 4. Fosse néolitique dans la section S-II.

1

2

3

4

Pl. V. 1, 2. Vedere asupra secțiunii S-II, carourile 21 - 22, cu caseta 22; 3, 4. Mormânt ritual (M).

Pl. V. 1, 2. La section S-II, cc. 21 - 22, avec la cassette 22; 3, 4. Tombe rituelle d'époque hallstattienne (M).

1

2

3

4

Pl. VI. Locuințe îngropate; aspecte din timpul săpăturilor: 1. Bordeiul B_3; 2. Bordeiul B_6 - din a doua epocă a fierului; 3, 4. Bordeiele B_7 și B_8 - de la sfârșitul epocii hallstattiene.

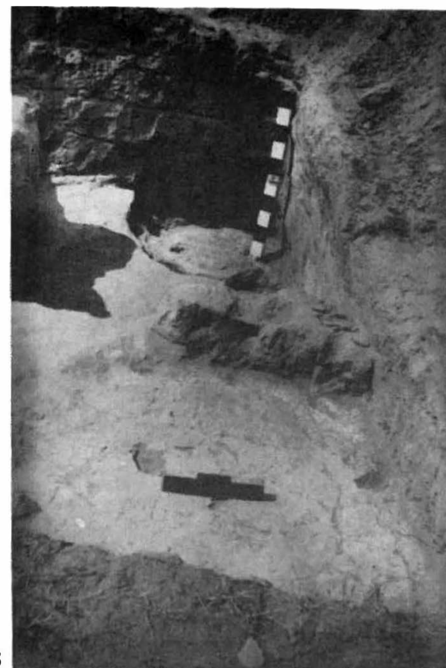
Pl. VI. Habitations enterrées; aspects en cours des fouilles archéologiques: 1, 2. B_3 et B_6 de la IIème époque du fer; 3, 4. B_7 et B_8 - de la fin d'époque hallstattienne.

1

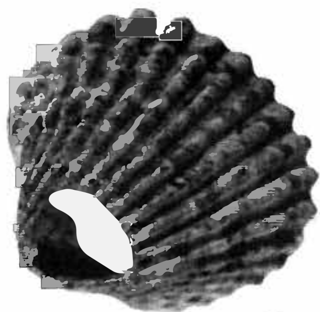
2

3

Pl. VII. Vetre rituale în S-II, caseta 13 (1, 3 - în colțul de NV, groapa bordeiului medieval, cu vatra îngropată).

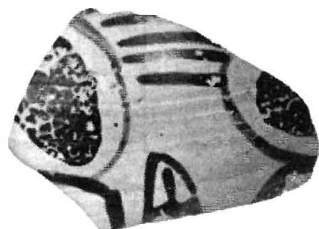
Pl. VII. Âtres rituels en S-II, cass. 13 (1, 3. La fosse d'une hutte médiévale de X-ème siècle, le foyer enterré, dans l'angle de NV).

1

2

3

4

7

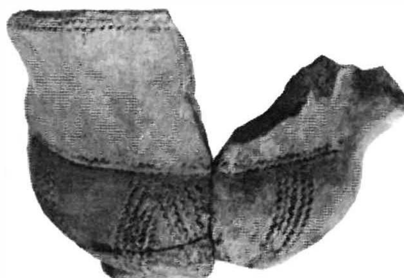
10

5

6

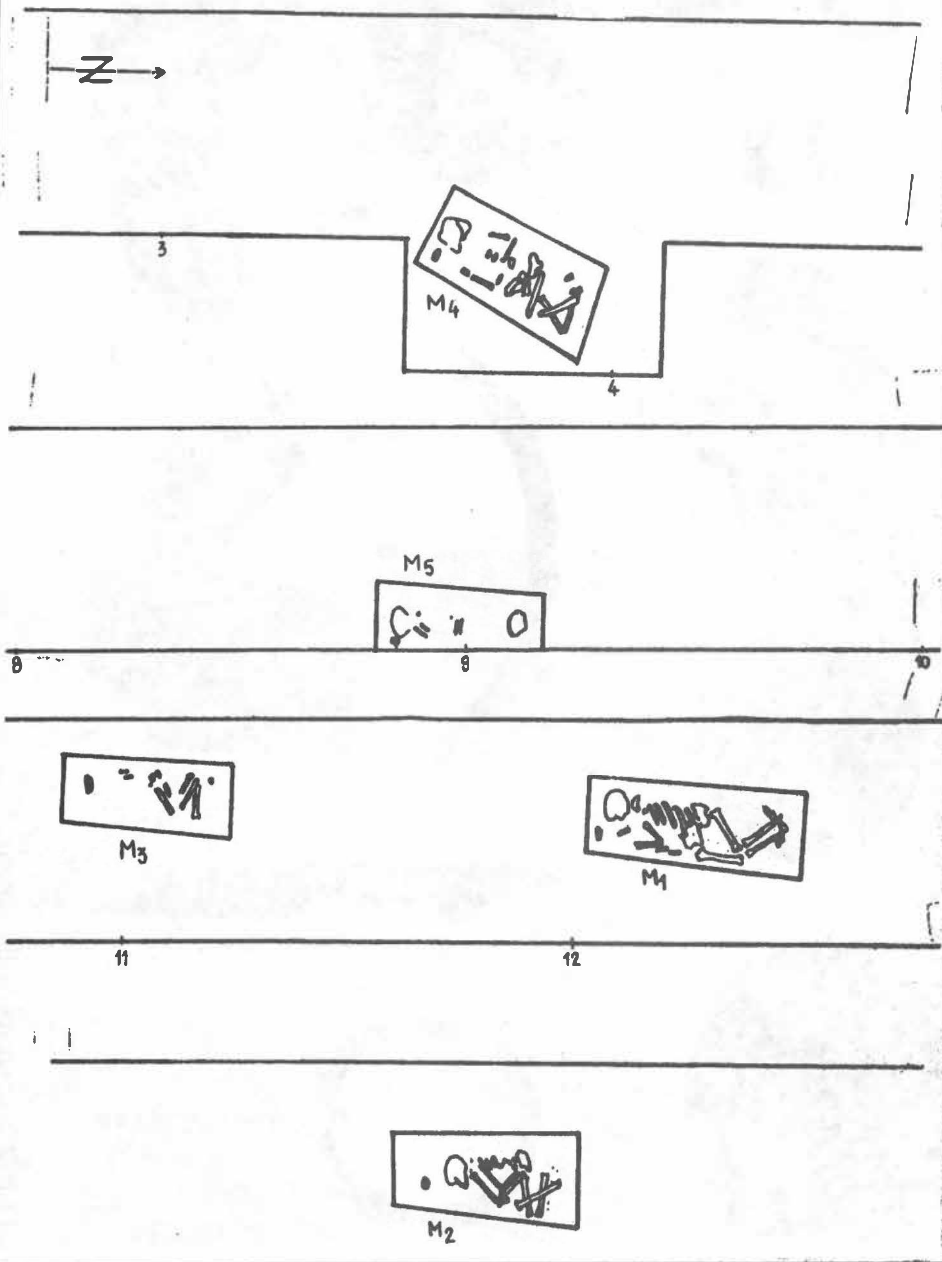
8

9

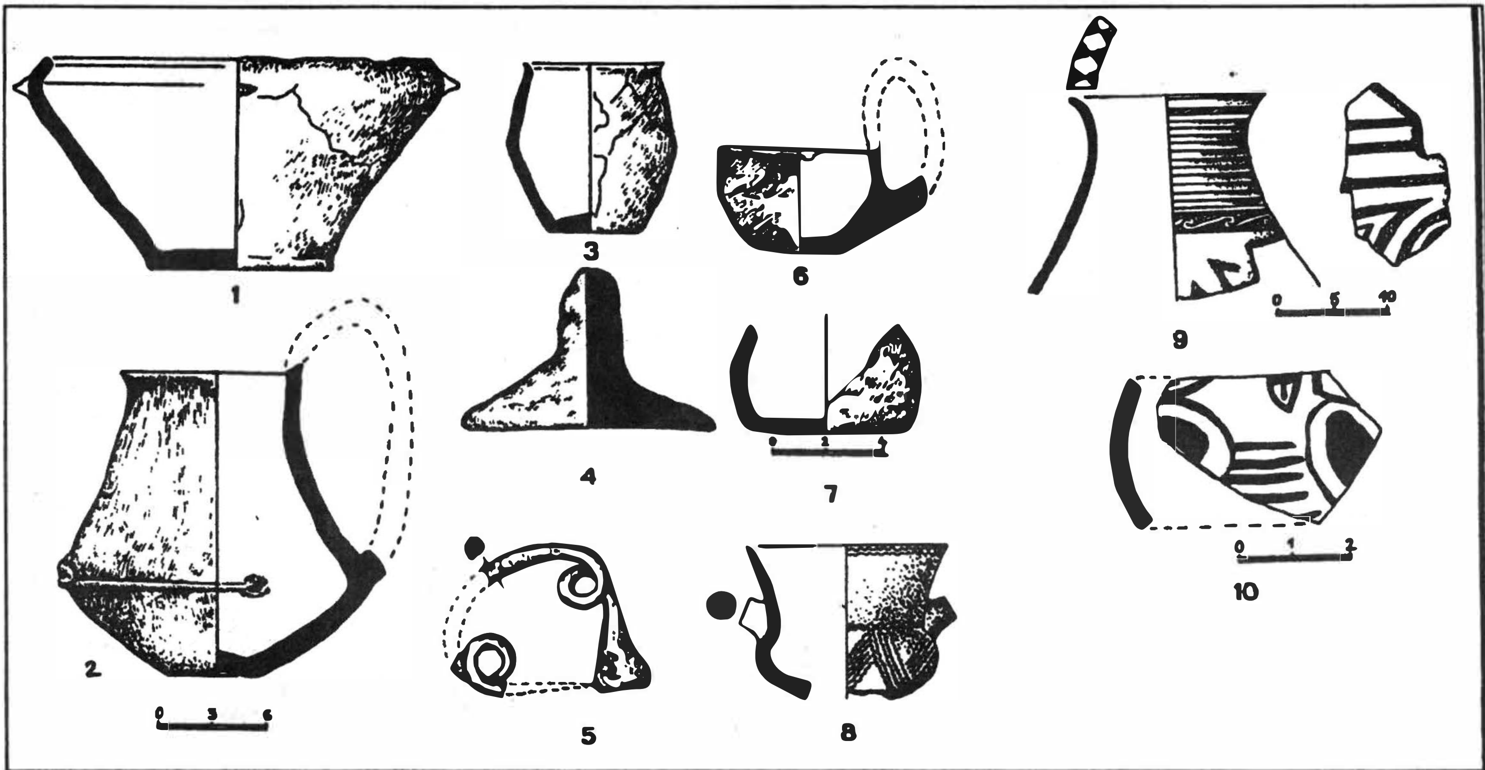
Pl. VIII. Obiecte provenite din săpături.

Pl. VIIII. Objets mis au jour par les fouilles.

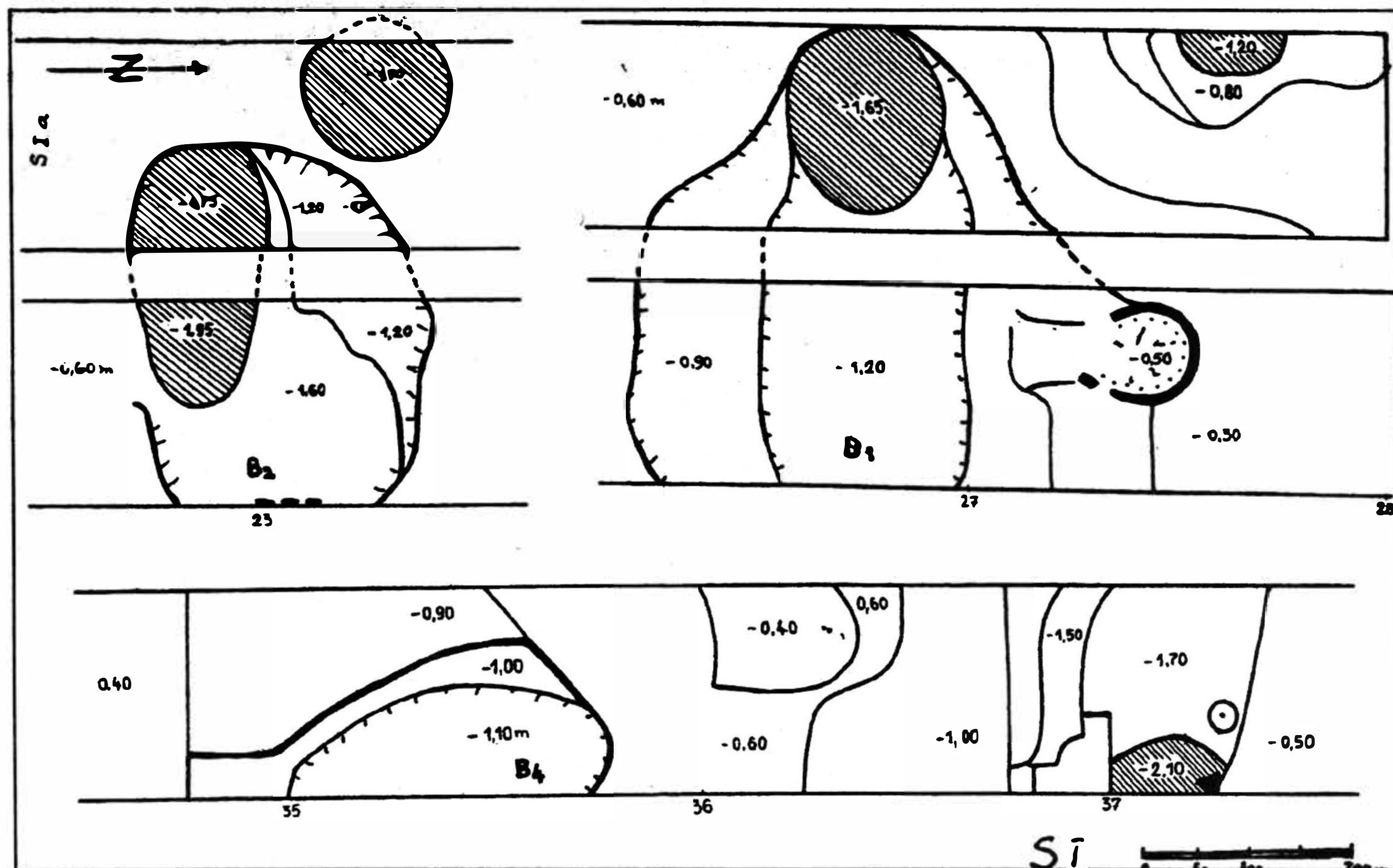
Pl. IX. Planul cu dispunerea mormintelor hallstattiene descoperite la sud de așezare.

Pl. IX. Disposition planimétrique des tombes hallstattiennes découvertes à sud d'établissement.

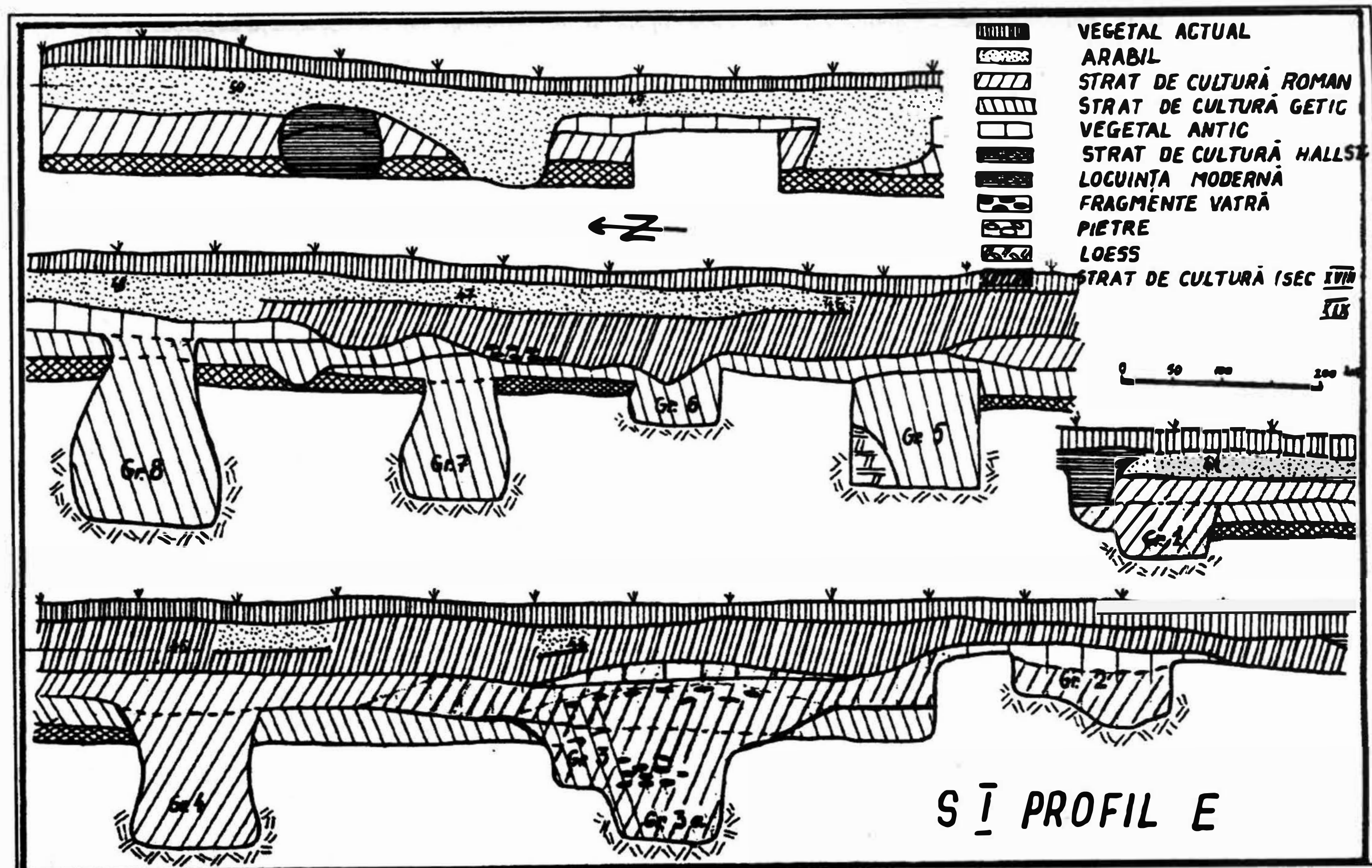
Pl. X. 1, 3, 6, 7 - ceramică provenită din necropola hallstattiană; 8, 9 - ceramică de tip Basarabi; 2 - cană de tip Babadg III; 5 - fibulă de fier de tip Glasinac; 4 - lustruitor ceramic; 10 - fragment de *aryballos* corintian.

Pl. X. 1, 3, 6, 7 - céramique découverte dans la nécropole hallstattienne; 8, 9 - céramique de type Basarabi; 2 - broc de type Babadag III; 5 - fibule de fer (type Glasinac); 4 - polisseur céramique; 10 - fragment de aryballos *corinthien.*

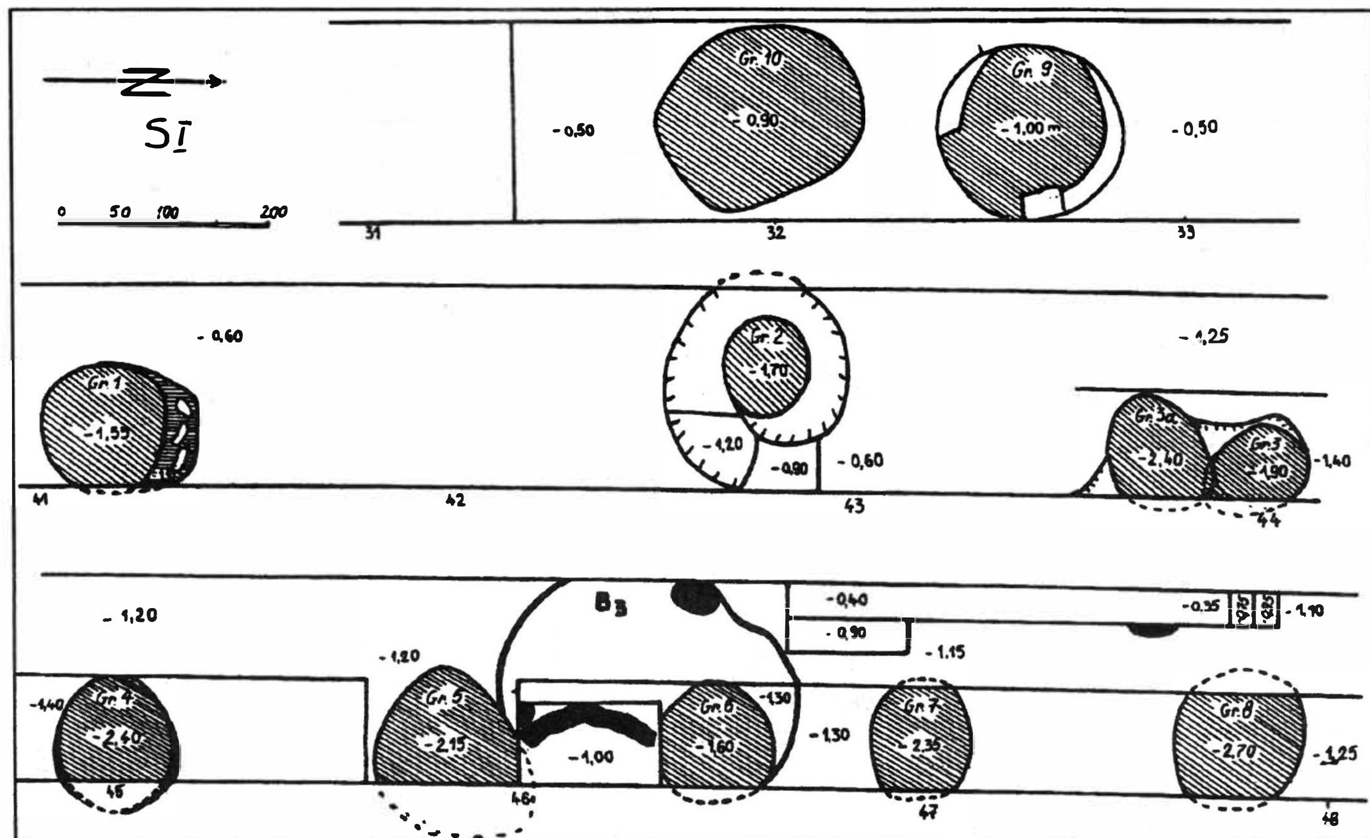
Pl. XI. Planul bordeielor autohtone de epocă romană, descoperite în S-I

Pl. XI. Plan des huttes autochtones de l'epoque romaine, découvertes en S-I.

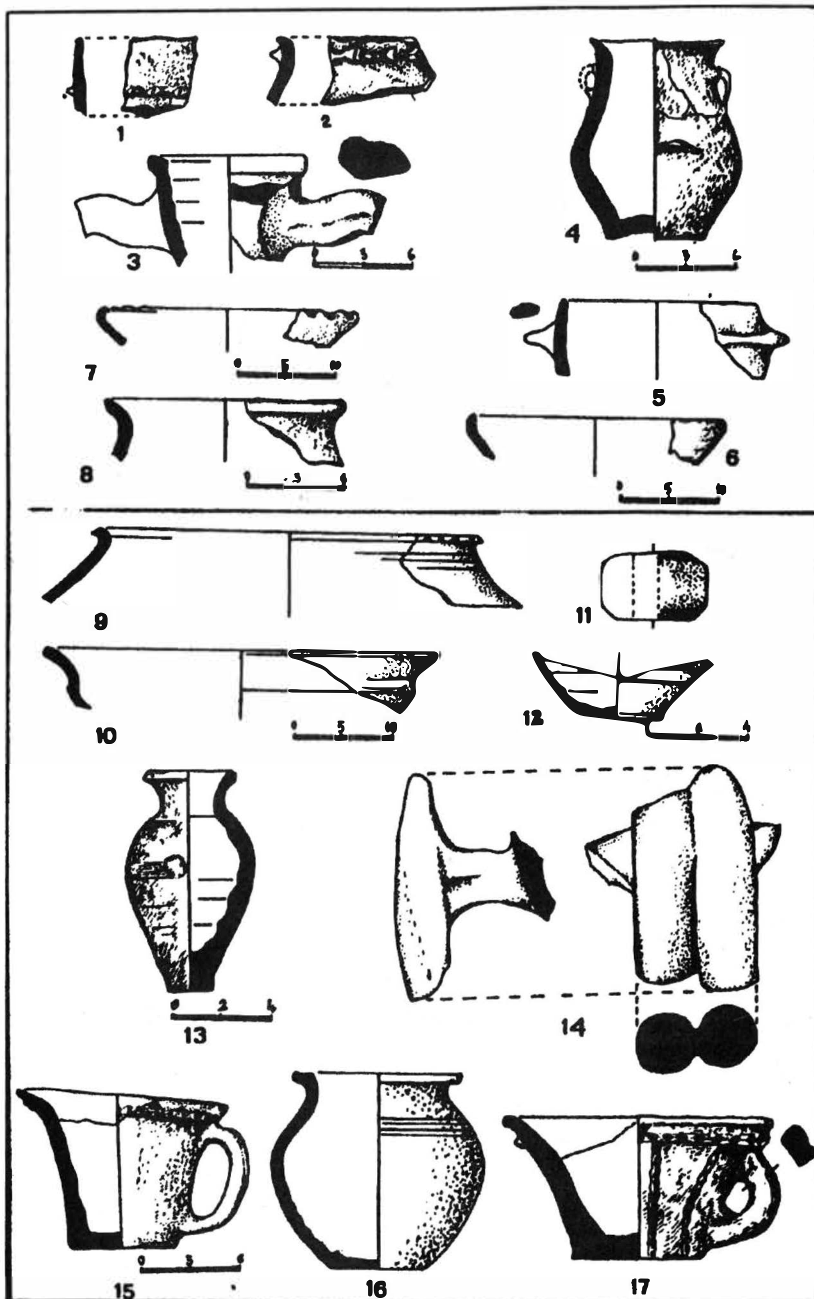
Pl. XII. Profilul de răsărit al secțiunii S-I (segmentul de nord cu gropi menajere).

Pl. XII. La section S-I, le segment nordique avec les fosses ménagères - le profil d'est.

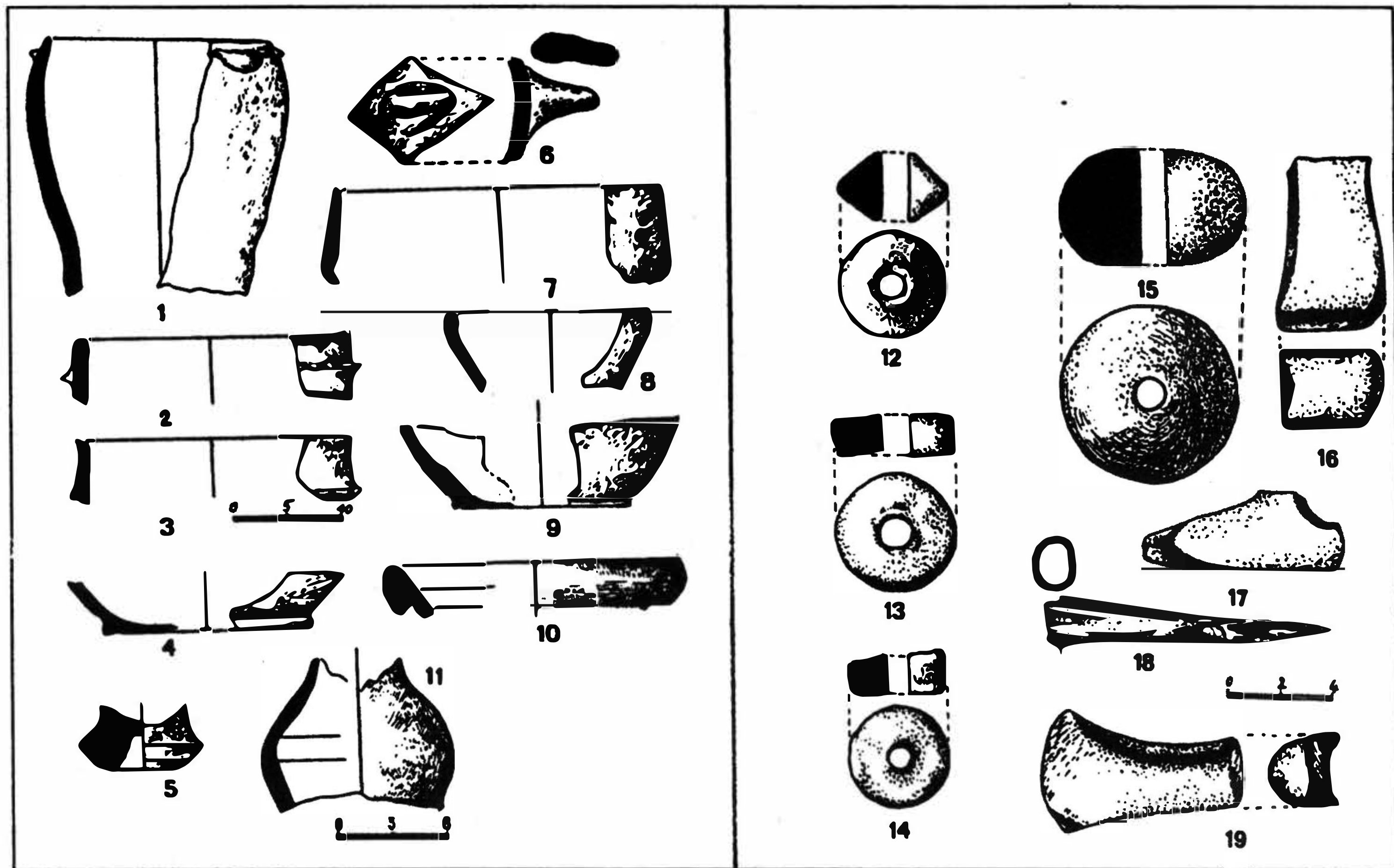
Pl. XIII. Dispunerea în plan a obiectivelor cercetate în S-I, carourile 32 - 33 şi 41 - 48.

Pl. XIII. Disposition planimétrique des objectives saisis par la recherche archéologique dans la section S-I, cc. 32 - 33 et 41 - 48.

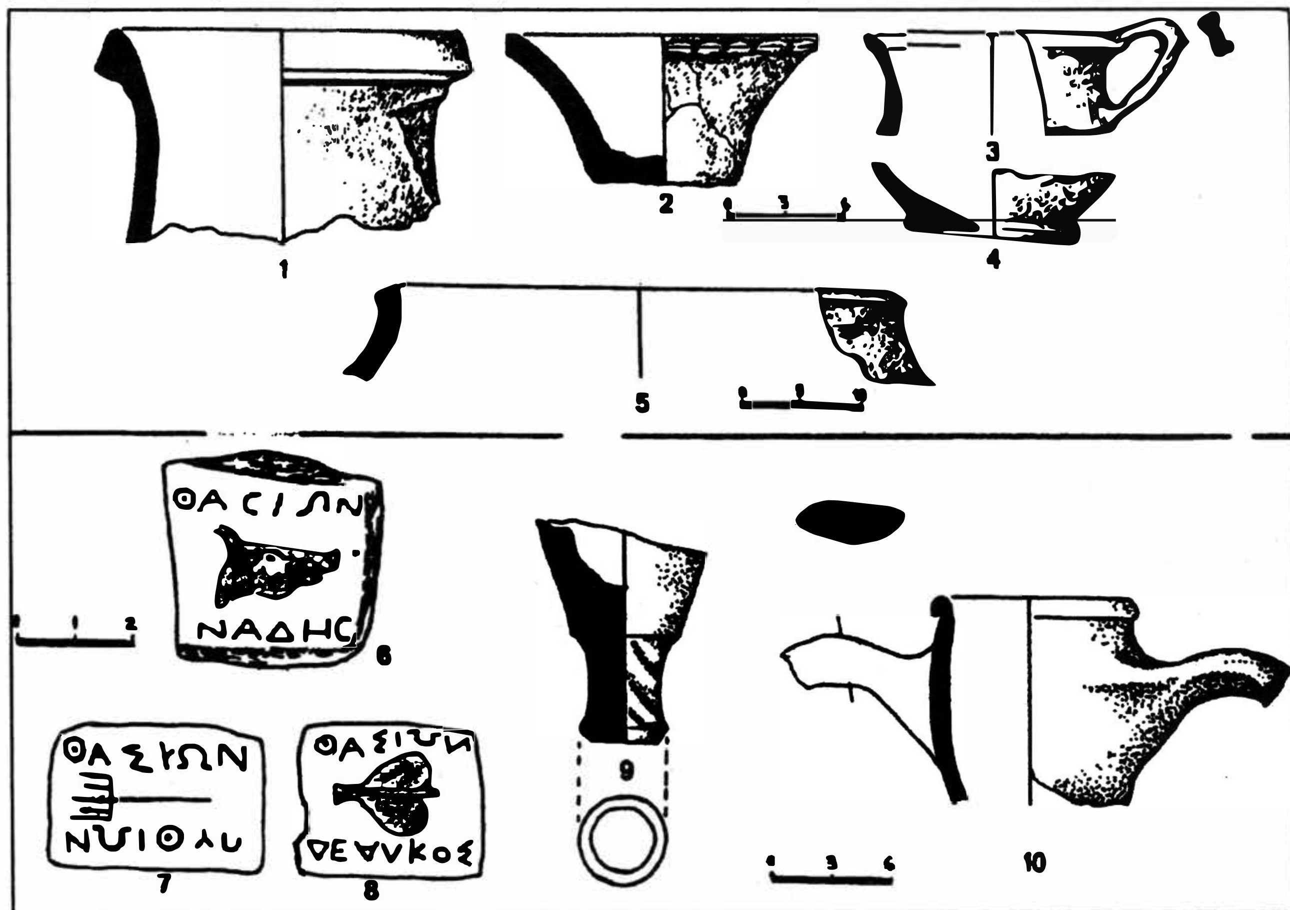
Pl. XIV. Ceramică (piese desenate) descoperită în S-I, c. 48 - 49: 1 - 8 - din stratul hallstattian (sec. VI - V a.Chr.); 9 - 17 - dintr-o locuință de epocă romană (sec. I - II p.Chr.).

Pl. XIV. Poterie découverte en S-I, cc. 48 - 49; 1 - 8 - d'époque hallstattienne (VIème - Vème s.av.J.Ch.); 9 - 17 - d'époque romaine (Ier - IIème s. ap.J.Ch.) - dessins.

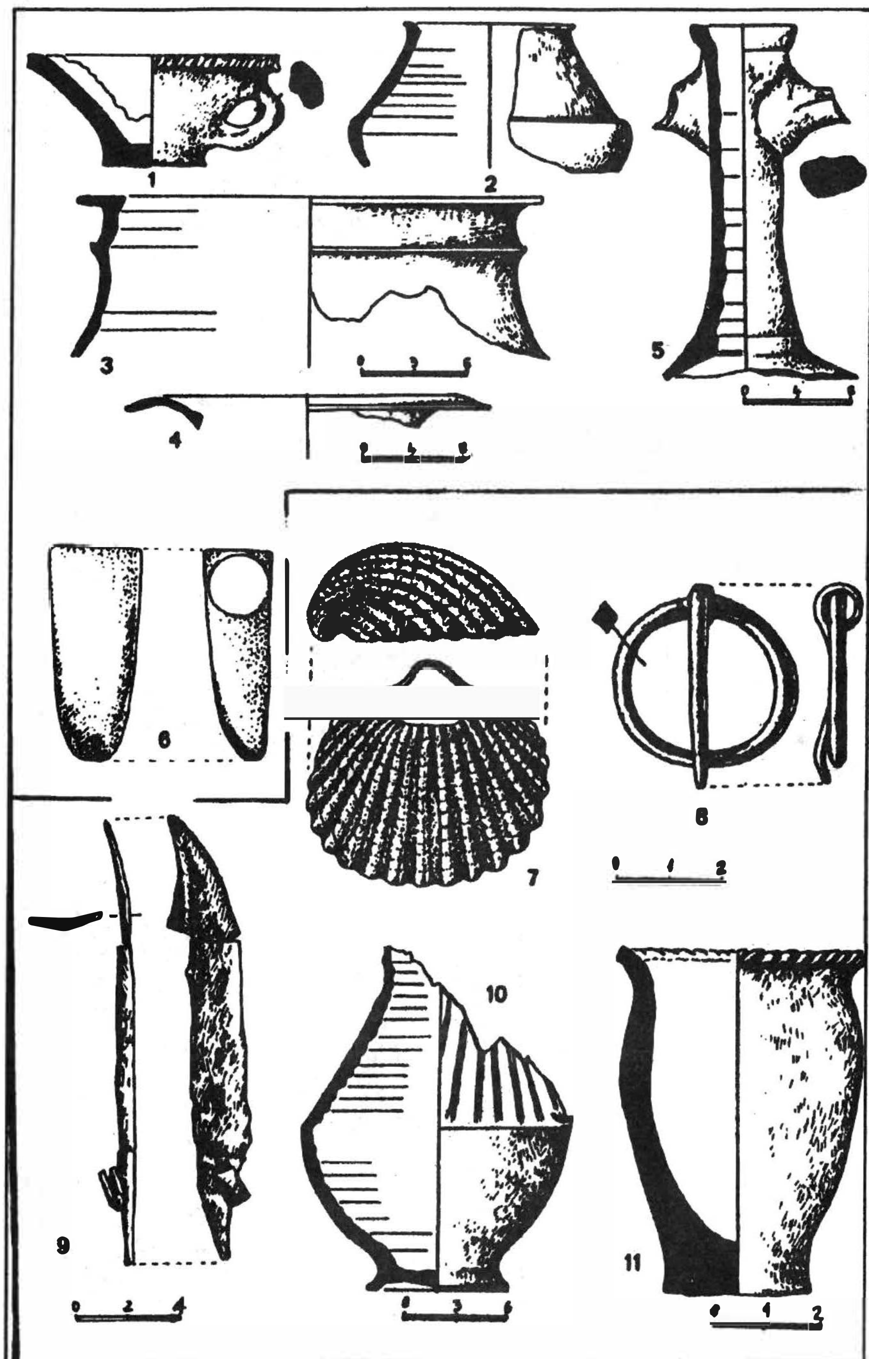
Pl. XV. 1 - 11 - ceramică provenită din Gr. 10; 12 - 14 - obiecte descoperite în B_3; 15 - 19 - obiecte găsite în S-I, c. 48.

Pl. XV. 1 - 11 - céramique découverte dans la fosse no. 10; 12 - 14 - objets découvertes en B_3; 15 - 19 - objets trouvés dans la section S-I, c. 48.

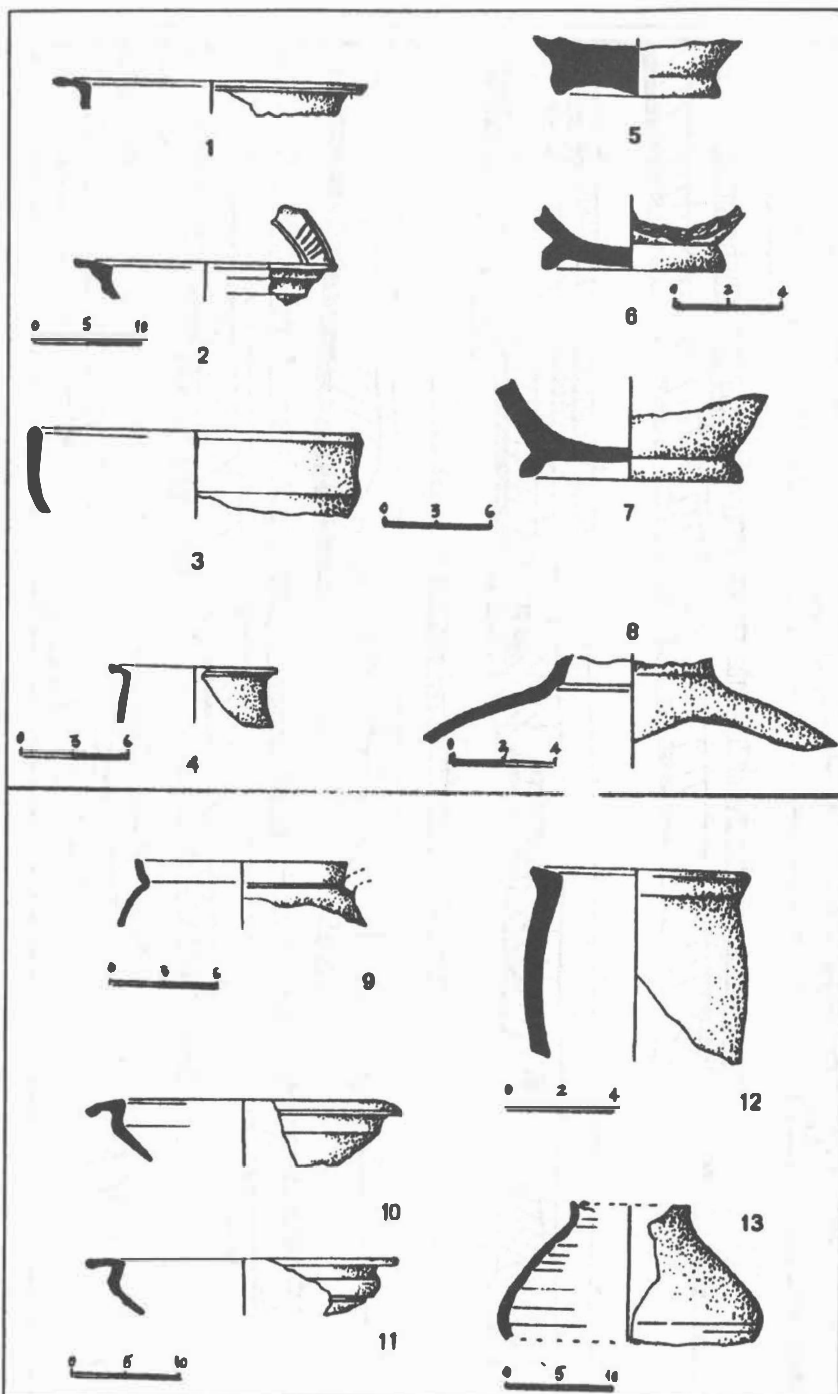
Pl. XVI. Ceramică descoperită în gropile: Gr. 7 (1 - 5) și Gr. 8, cu importuri grecești (6 - 10).

Pl. XVI. Potérie découverte dans les fosses: no. 7 (1 - 5) et no. 8, avec des importations greques (6 - 10).

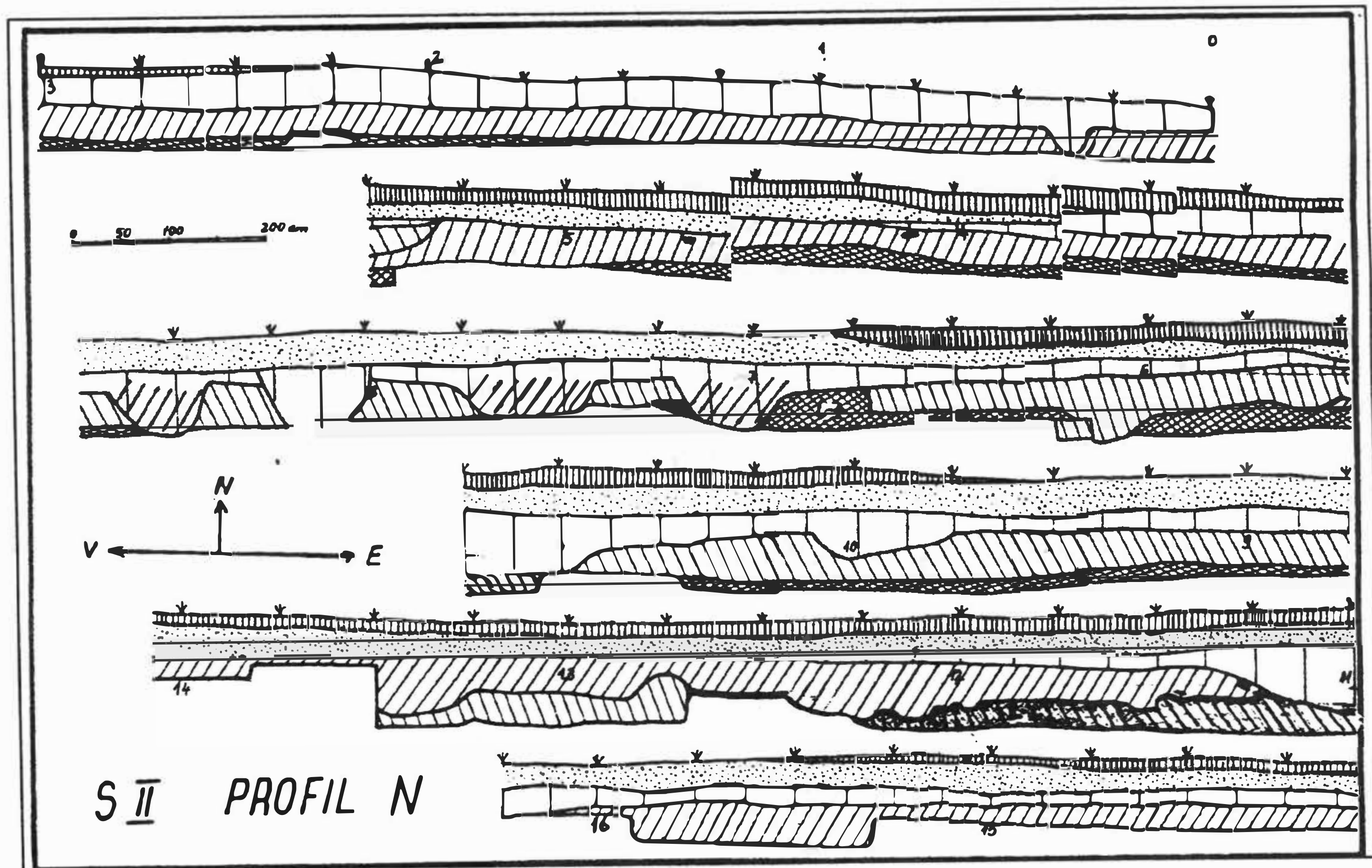
Pl. XVII. Materiale găsite în gropile menajere de epocă romană: 1 - 6 (Gr. 4) și 7 - 11 (Gr. 3).

Pl. XVII. Matériaux archéologiques trouvés dans les fosses ménagères d'époque romaine: 1 - 6 (no 4) et 7 - 11 (no 3).

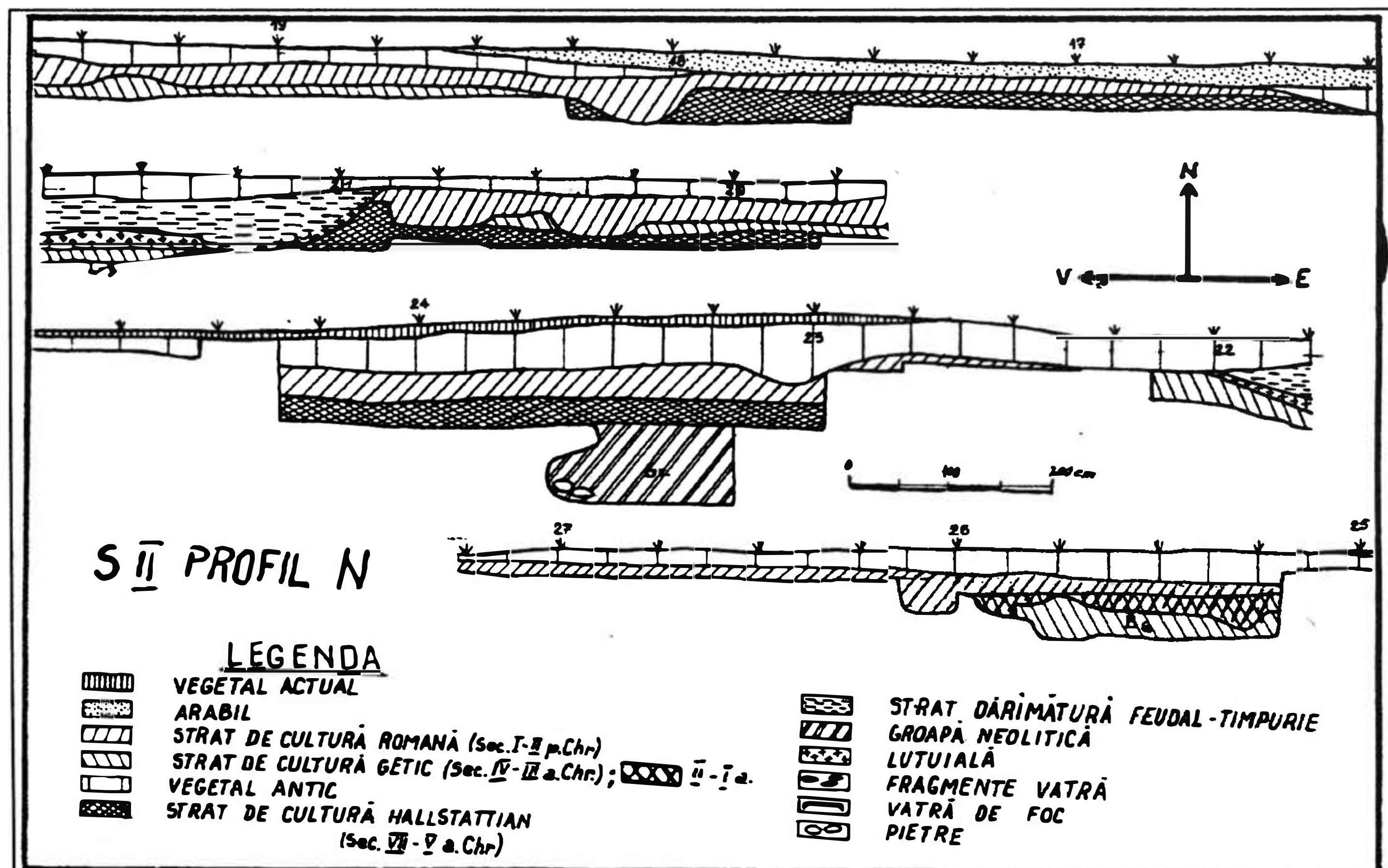
Pl. XVIII. Ceramică romană descoperită în Gr. 1 (1 - 8) și în S-II, c. 8 (9 - 13).

Pl. XVIII. Céramique romaine découverte en fosse no 1 (1 - 8) et dans la section S-II, c. 8 (9 - 13).

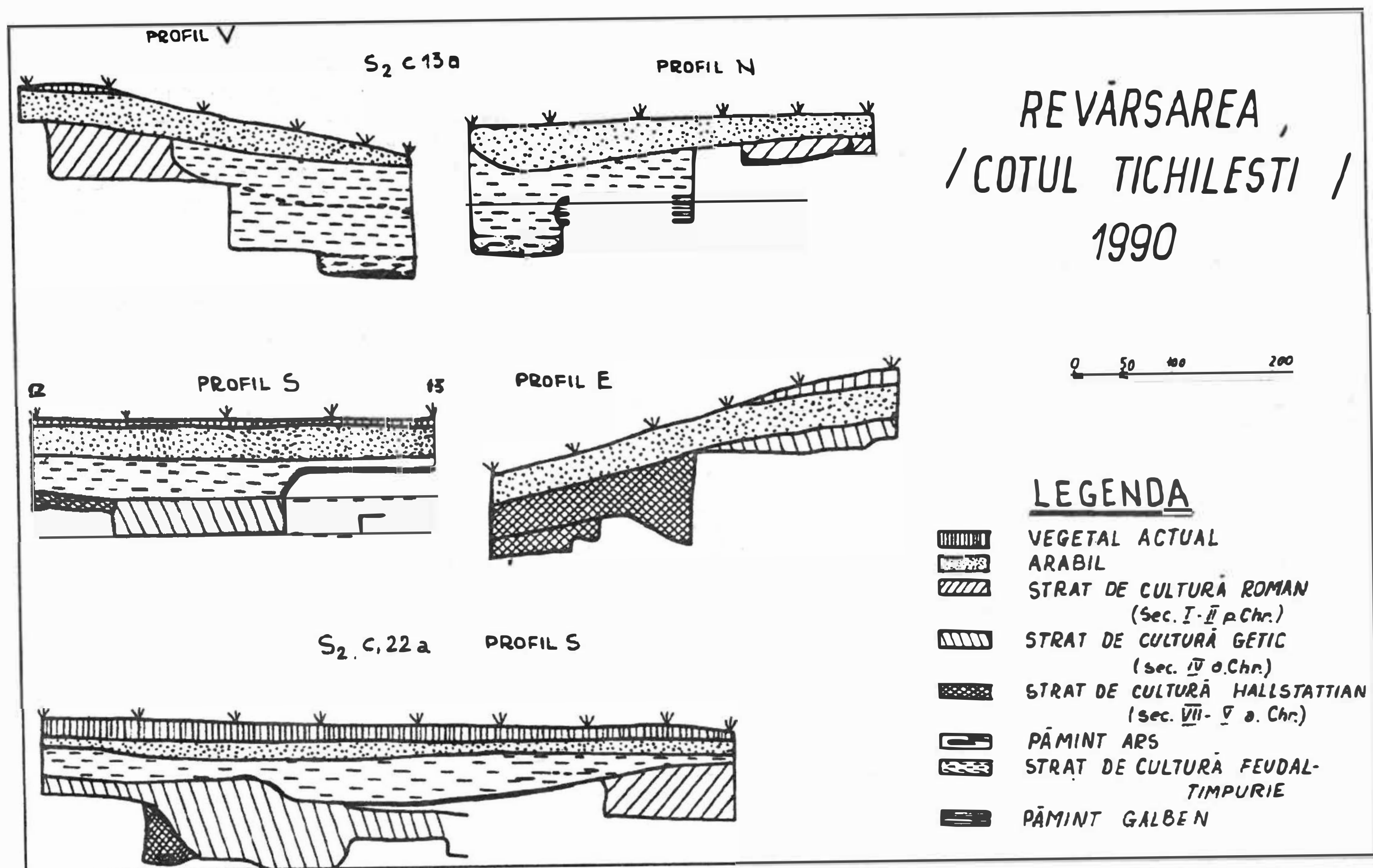
Pl. XIX. Profilul de nord al secțiunii S-II.

Pl. XIX. La section S-II - le profil de nord.

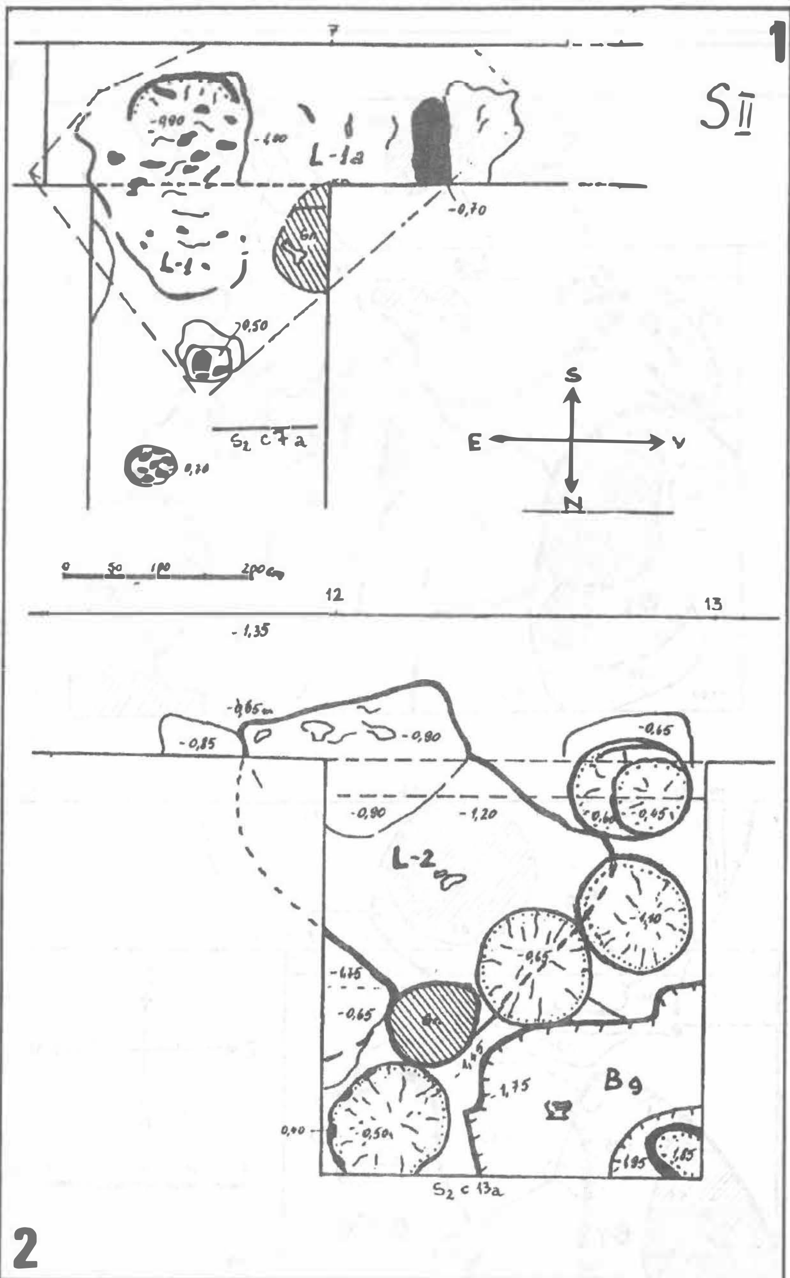
Pl. XX. Profilul de nord al secţiunii S-II.

Pl. XX. La section S-II - le profil de nord.

Pl. XXI. Pereţii desenaţi ai casetei 13a și profilul sudic al casetei 22a.

Pl. XXI. Les parois de la cassette 13a; la cassette 22a, le profil du sud (profils dessinés).

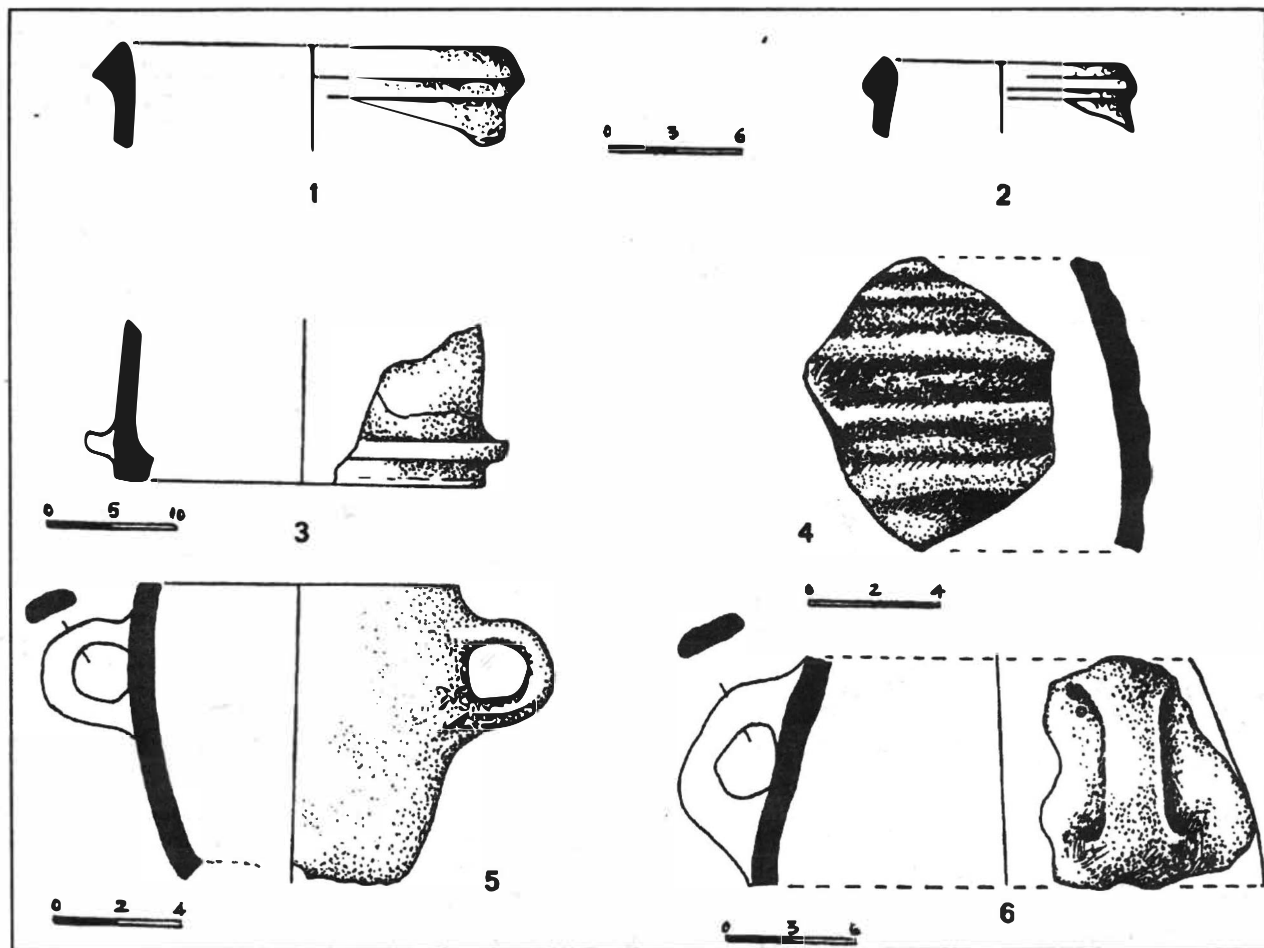

Pl. XXII. 1 - Planul locuinței hallstattiene L_1; 2 - stratigrafie orizontală în S-II, caseta 13a (locuință Latène-getică, L_2; vetre de epocă romană și bordeiul medieval B_9).

Pl. XXII. 1. Plan de l'habitation hallstattienne L_1; 2 - la cassette 13a dans la section S-II, stratigraphie horizontale: logement gétique d'époque Latène - L_2; âtres d'époque romaine et la hutte de la haute époque médievale, B_9.

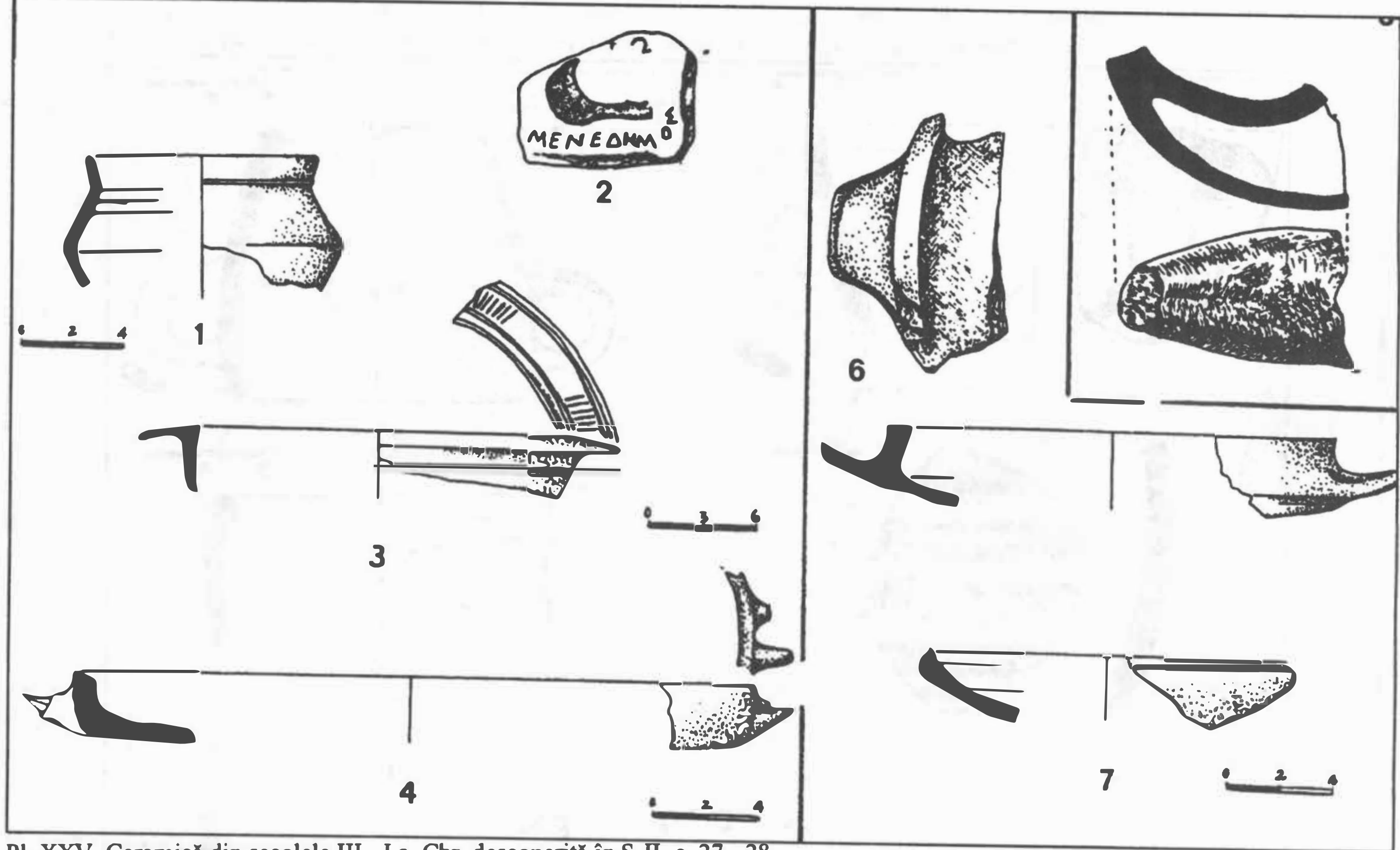
Pl. XXIII. Dispunerea planimetrică a vestigiilor arheologice din prima și a doua epocă a fierului în S-II, casetele 22a (1) și 26 (2).

Pl. XXIII. Disposition planimétrique des vestiges archéologiques de l'époque du fer dans la section S-II, les cassettes 22a (1) et 26 (2).

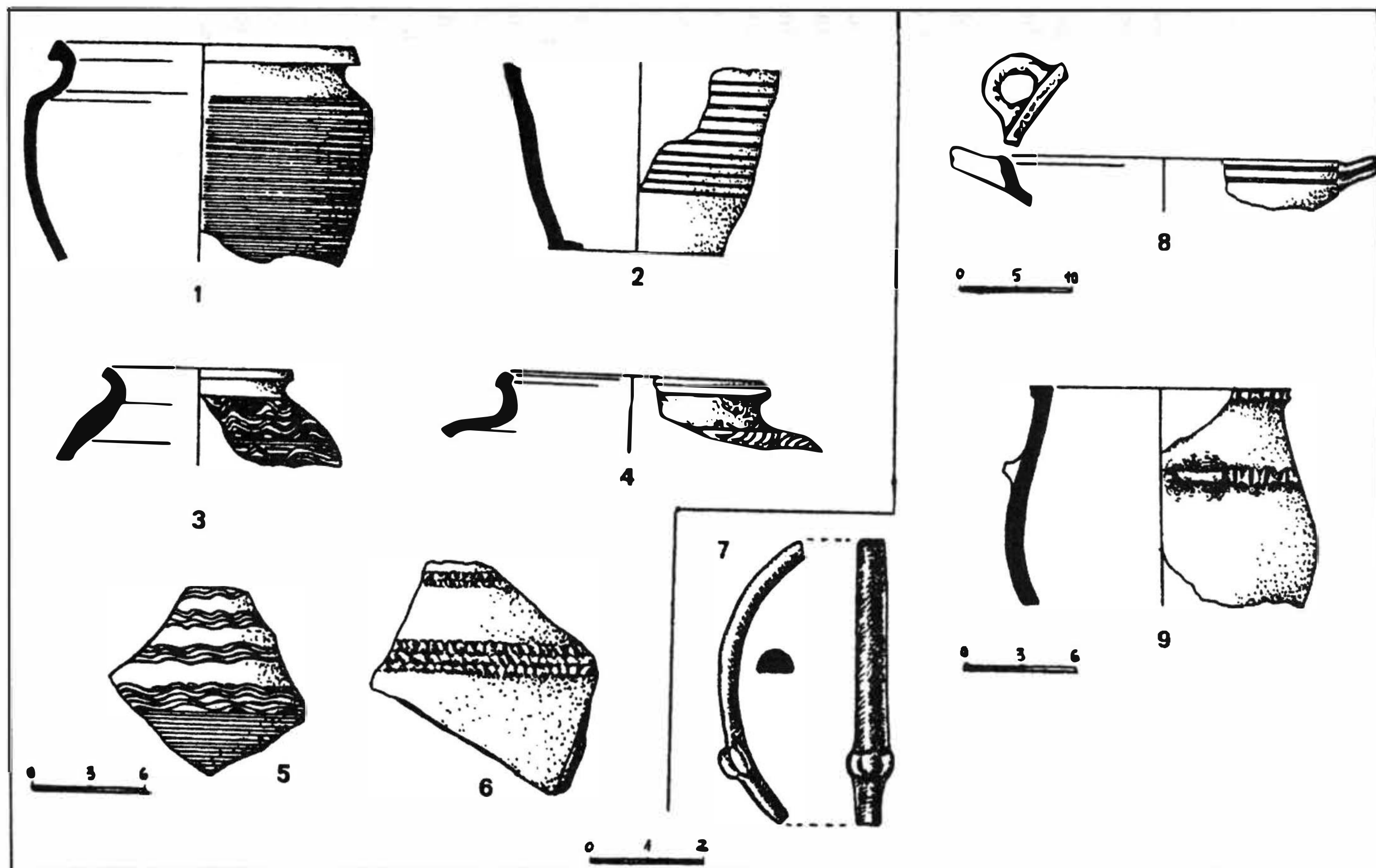
Pl. XXIV. Fragmente ceramice (piese desenate) descoperite în caseta 7a (3 - 6, în locuința L_1).

Pl. XXIV. Céramique fragmentaire découverte dans la cassette 7a (3 - 6, dans le logis L_1) - dessins.

Pl. XXV. Ceramică din secolele III - I a. Chr. descoperită în S-II, c. 27 - 28.

Pl. XXV. Céramique (IIIe - Ier siècle av. J. Ch.) découverte dans la section S-III, c. 27 - 28.

Pl. XXVI. 1 - 6 - Ceramică medievală (sec. X - XI) găsită în bordeiul B_9; 8, 9 - ceramică getică descoperită în locuința L_2;
7 - fragment de brățară getică de bronz.

Pl. XXVI. 1 - 6 - Céramique médievale (X - XIème s.) trouvé dans la hutte B_9*; 8, 9 - céramique gétique découverte dans les logis* L_2*;*
7 - fragment de bracelet gétique du bronze.

6.0. Încheiere

Cercetarea arheologică, chiar și limitată, a habitatului rural de la Revărsarea - Cotul Tichilești, contribuie la o mai bună cunoaștere a satelor autohtone din zona Gurilor Dunării. Așezarea de pe promontoriu este și rămâne, vreme de opt secole, un sat de localnici geți, asupra cărora se exercită o serie de influențe venite din exterior: din partea sciților, cu care se învecinau și cu care geții din Bugeac convețuiau; din partea coloniilor grecești și în special a Histriei; din partea romanilor, odată cu intrarea Dobrogei în sfera de influență romană.

Momentul întemeierii acestei așezări coincide cu părăsirea așezării fortificate de pe înălțimea de la sud de promontoriu, pe la sfârșitul sec. al VII-lea a. Chr. În perioada secolelor VI - Va., locuirea hallstattiană prezintă particularități care o apropie și în același timp o diferențiază, atât de aspectul Bârsești cât și de aspectul Stoicani, ambele specifice Hallstatt-ului final din zonele învecinate. Locuirea intensă a promotoriului în antichitate, reduce aportul observațiilor stratigrafice, mărind, în aceeași măsură, necesitatea studierii, în special a ceramicii, pe baze tipologice și prin metoda sincronismelor. Prin urmare, se poate dovedi că orizontul de cultură hallstattian din punctul Cotul Tichilești, din perioada secolelor VI - V a., își găsește similitudini în stațiunea contemporană de pe Valea Celicului, din apropiere de M-rea Cilic-dere (cercetări G. Simion). Prezența ceramicii grecești, în proporții reduse, este adevărat, datorită caracterului destul de modest al habitatului de aici, și tocmai de aceea foarte importantă, întrucât evidențiază politica economică a Histriei, contribuie la stabilirea cronologiei absolute a orizontului hallstattian și Latène-getic.

Aspectul general al situațiilor de săpătură din punctul *Cotul Tichilești,* de la Revărsarea evidențiază o continuitate de locuire, în cadrul căreia, trecerea de la o epocă la alta se desfășoară în interiorul unui proces continuu. Importurile tasiene de amfore ștampilate, imitațiile indigene, lucrate cu mâna după prototipuri ceramice elenistice, ceramica cenușie cu decor lustruit, sunt elemente care încadrează cea de-a doua etapă de locuire în secolele IV - I a.Chr. Locuirea romană se suprapune direct nivelurilor anterioare. Se constată o extindere a așezării, fără ca acest fapt să modifice structural aspectul modest al acesteia. Nu se construiesc locuințe din piatră, sătenii continuând și-în primele secole ale stăpânirii romane să viețuiască în aceleași forme, devenite tradiționale. Situația se dovedește a fi aceeași în toate așezările autohtone din apropierea Dunării, cercetate la Frecăței, Telița Amza și Sarichioi, în nordul Dobrogei și la Bugeac Valea lui Marinciu, în sudul Dobrogei. Habitatul rural de la Revărsarea Cotul Tichilești își întrerupe existența în a doua jumătate a secolului al II-lea, foarte probabil în urma invaziei costobocilor de la 170 p. Chr. Aspectul de pământ cenușos care caracterizează stratul de cultură al epocii romane, evidențiază incendierea unor locuințe construite din pământ, pe schelete de nuiele, cu acoperișuri din stuf și papură, elemente întâlnite și în așezarea de la

Sarichioi (vezi în Peuce XI) și cunoscute în întreaga arie de locuire a geto-dacilor de la sud de Carpați (cf. Bichir, 1984, 7, 10).

Ca și în majoritatea siturilor arheologice de pe linia Dunării, promontoriul de la Cotul Tichilești cunoaște o nouă etapă de locuire în sec. al X-lea, când se construiesc locuințe îngropate, de tip bordei, pe marginea terasei înalte din apropierea apei. Această așezare restrânsă, din perioada medievală timpurie, se menține o perioadă scurtă de timp, fiind distrusă și părăsită, foarte probabil în urma repetatelor invazii ale pecenegilor din anul 1036, moment surprins pe linia Dunării în mai multe puncte, printre care: Capidava, Dinogetia și Tulcea/Tabără.

Fouilles de sauvegarde pratiquées en 1990 dans la zone ouest de la ville d'Isaccea departement de Tulcea L'agglomeration rurale antique de Revărsarea au lieu-dit Tichilești

Résumé

Des recherches archéologiques ont été entreprises en 1990 par une échipe du Musée de Tulcea sur le traject d'un conduit de méthane, dans la zone ouest de la ville d'Isaccea. Ces fouilles visaient les localités Revărsarea et Rachelu, l'une située à l'est, la seconde à l'ouest et séparées par une distance de 5 km. Trois objectifs archéologique ont été délimités à cette occasion, à trois emplacement différents: 1° - au croisement de la route Isaccea - Măcin avec celle qui longe la vallée de Tichilești menant au sanatorium du même nom, là où la chaussé dessine un coude: Cotul Tichilești; 2° - sur le haut éperon qui domine de 250 m, la-dite vallée au sud et l'espace qui vers le nord englobe l'étang de Crapina s'étendant au loin jusqu'aux bords du Danube; 3° - à l'ouest, sur un promontoire éloigné de deux kilomètres et demi et se dressant au nord-est du village de Rachelu, au lieu-dit Drăghia. Mais le présent exposé traite uniquement du premier objectif.

Les fouilles de Cotul Tichilești ont porté sur l'extrémité nord-est d'un promontoire à la limite de la zone inondable du Danube. Il s'agissait de la berge méridionale de l'étang de Crapina, en partie desséché par de récents travaux d'endiguement développés entre la vallée du Turiac à l'ouest et celle de Tichilești à l'est. A cet endroit, les vestiges archéologiques couvrent environ cinq hectares. On y a pratiqué un sondage en "T", avec deux sections magistrales dotées de cassettes. Quelque limite qu'elle soit, la recherche archéologique de l'habitat rural antique de Revărsarea - Cotul Tichilești fournir son appoint à une meilleure connaissance des villages autochtones développés à l'époque dans la région des bouches du Danube.

Cette agglomération humaine établie sur le promontoire fut dés le début - et devait le demeurer pendant huit siècles - un village des Gètes autochtones, même si ses habitans ont eu à subir des influences étrangères: celle des Scythes, leurs voisins qui cohabitaient avec les Gètes du Bugeac; celle des colonies grecques, notamment d'Histria; celle des Romains, enfin, la Dobroudja une fois entrée dans la sphère d'influence de l'Empire. Sa fondation coincide avec le moment où la communauté respective décidait de quitter l'habitat fortifié qu'ele s'était aménagé sur l'éminence méridionale du même promontoire, c'est-à-dire vers la fin du VIIe siècle a.Chr. On note pour la période suivante (les VIe - Ve siècles) des analogies, mais des différences également, entre cet habitat hallstattien et les faciès Bârsești et Stoicani caractérisant le Hallstatt final des zones voisines. Du fait de l'intensité de peuplement propre à cet habitat durant l'Antiquité, les apports de la stratigraphie se trouvent limités, d'autre part la poterie récupérée sur les lieux réclame une étude

plus poussée, dont les fondements typologique seraient corroborés grâce à la méthode synchronique. Il est évident que l'horizon hallstattien de Cotul Tichilești épanoui aux VIe - Ve siècles a.Chr. présente des similitudes avec la station contemporaine de la vallée de Cilic, dans le voisinage du monastère de Cilic (cf. les recherches de G. Simion). Même peu nombreuse, en raison de la modestie de-dit habitat, la poterie grecque trouvée sur place a son importance en tant que témoignage de la politique économique menée par la cité d'Histria. Et, de toute facon, elle facilite aussi la précision de la chronologie absolue de l'horizon hallstattien et du La Tène gétique.

L'ensemble des fouilles de Revărsarea - Cotul Tichilești parle d'une continuitè d'habitat dans le cadre d'un processus de longue durée. Les amphores thasiennes marquées d'estampilles, tout comme les imitations indigènes d'après les modèles de poterie hellénistique, ainsi que la poterie cendrée à motifs lustrés sont autant d'éléments de datation aux IVe - Ier siècles a.Chr. du deuxième habitat de l'endroit. Quant au troisième habitat, l'habitat romain, il superpose directement le précédent horizon culturel. A noter pour cette dernière pèriode une certaine expansion de l'habitat, sans qu'aucun changement ait toute fois intervenu dans la structure modeste de l'agglomération, les habitants gardant toujours leurs logis traditionnels et ignorant les maisons de pierre. C'est d'ailleurs le cas de toutes les agglomérations explorées dans le voisinage du Danube - à Frecăței, Telița/Amza, Sarichioi, au nord de la Dobroudja, ou dans la plaine de Bugeac, à Valea Marinciu, au sud de la province.

Pour revenir à l'habitat de Revărsarea - Cotul Tichilești, sa fin se place au cours de la seconde moitié du IIe siècle p.Chr., fort probablement du fait de l'invasion des Costoboces en l'an 170. L'aspect grisâtre de la couche culturelle d'époque romaine évoque les cendres de l'incendie qui a dévoré ces habitations en terre battue sur clayonnage, couvertes de joncs et de roseaux. De reste, les mêmes éléments ont été relevés à Sarichioi (voir ce même volume) et ils sont attestés dans tout l'espace géto-dace au sud des Carpates (cf. Bichir, 1987, 10).

De même que la plupart des agglomérations qui bordaient le Danube à l'époque, le promontoire de Cotul Tichilești devait abriter un nouvel habitat au Xe siècle p.Chr., à l'aube du moyen-âge. Il se composait de logis du type fond de hutte, c'est-à-dire creusés dans la terre de la haute terrasse dressée à proximité de l'eau. Mais cette fort modeste, agglomération du début de la féodalité fut vouée à une brève existence, étant détruite et vraisemblement abandonnée en raison des invasion répétées des Petchénègues, de l'an 1036. Cette situation se trouve, du reste, attestée à plusieurs endroits sur le cours du Danube - Capidava, Dinogetia, Tulcea - Tabăra.

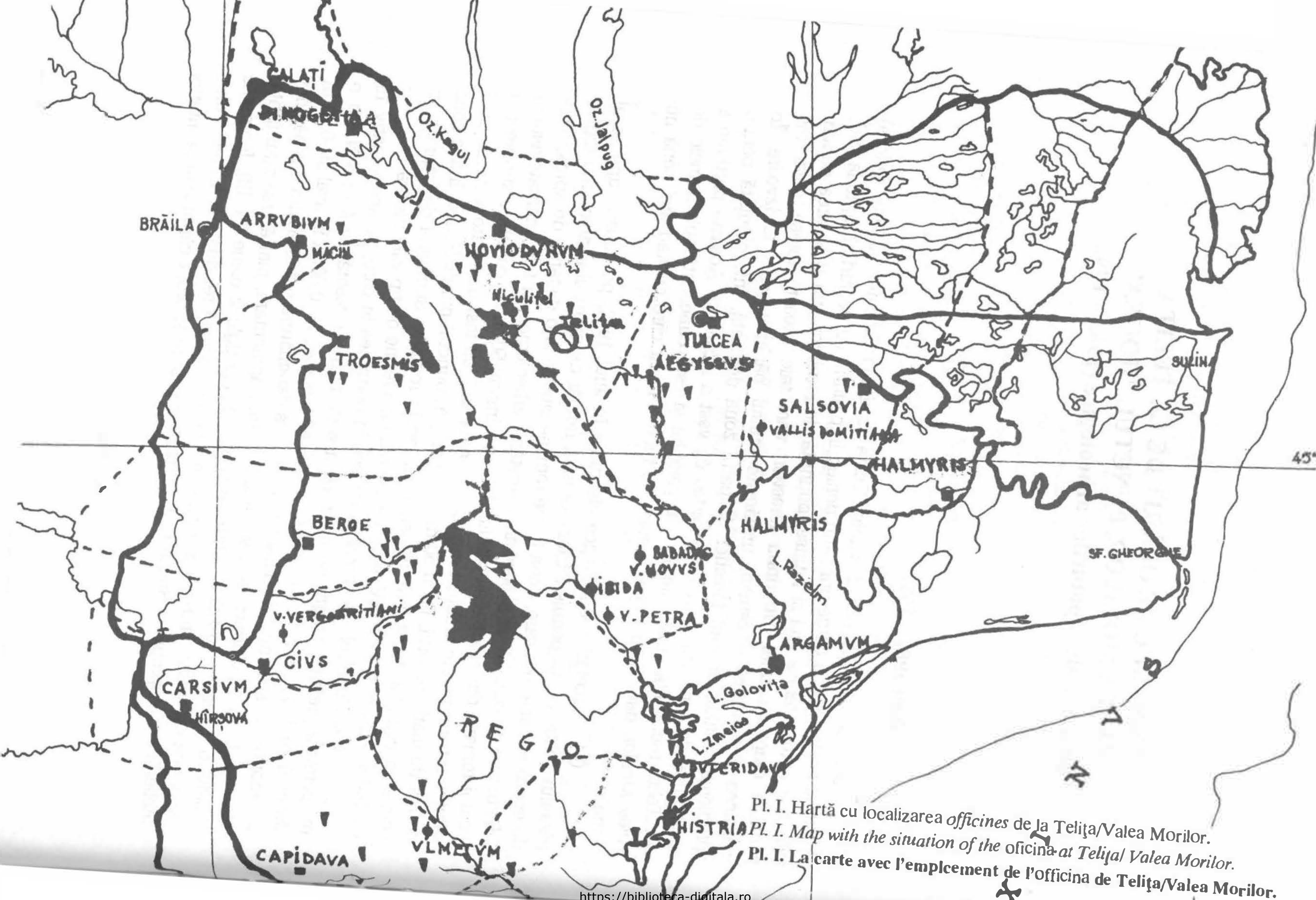
CENTRUL DE OLĂRIT DE LA TELIȚA - VALEA MORILOR, PUNCTUL "HOGEA"
Rapoarte ale săpăturilor arheologice (1982 - 1992)

Anii 1982 - 1983

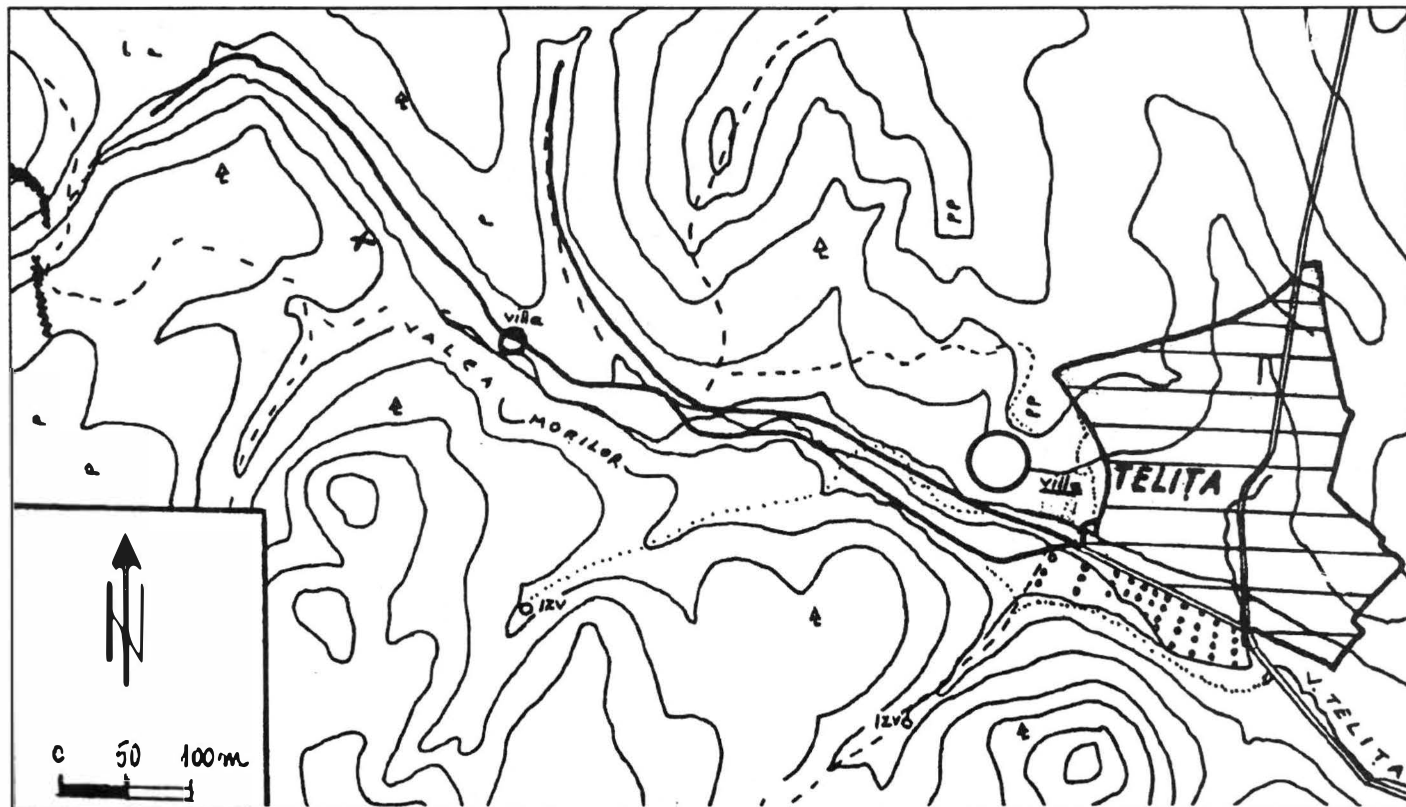
0.0. În zona de sud a satului Telița (comuna Frecăței, județul Tulcea) pârâul cu același nume curge printr-un defileu împădurit, cu dealuri abrupte la sud, având la nord o terasă lină și întinsă, obținută de localnici prin defrișarea pădurii până în dreptul satului. Un drum forestier, care taie această terasă chiar din marginea sud-vestică a satului, urmărește cursul pârâului până la izvoare. În apropierea satului, drumul forestier desparte zona defrișată, întrebuințată pentru agricultură, de zona împădurită din partea de vest a localității. Această porțiune a văii Telița reprezintă cursul superior al pârâului și este cunoscută sub numele de *Valea Morilor*, datorită numărului mare de mori de apă care existau aici până nu demult.

0.1. Cercetările arheologice efectuate în anul 1982, pe cursul superior al pârâului Telița, ne-au permis localizarea unui număr de patru obiective arheologice de epocă romană, din care, două ferme romane situate la o distanță de aproximativ 2,5 km una de cealaltă. În același an, cercetările arheologice au fost orientate asupra locuirii romane din apropierea satului. La aproximativ 50 m de colțul de sud-vest al satului, într-un perete prăbușit din marginea pădurii, au fost depistate resturile unui cuptor de mari proporții, iar la 50 m spre nord, în punctul numit *Hogea*, într-o zonă acoperită complet de pădure, urmele unei locuiri romane. Suprafața de împrăștiere de 100 m - SN și 130 m - EV, relevă existența unei ferme de tip *villa rustica*.

0.2. *Cuptorul* - Secționarea terasei, în porțiunea în care, pe aproximativ 15 m, peretele prezintă pregnante urme de arsură, printr-o casetă de 4 m S-N, cu o deschidere de 2,5 m E-V, a pus în evidență sub vegetal, la -0,50 m în aval și -0,70 m în amonte, un strat gros de dărâmătură. Acestă dărâmătură era alcătuită din pământ ars amestecat cu chirpici, țiglă și olană în stare fragmentară, piatră arsă zgurificată, reziduuri și rebuturi rezultate dintr-un cuptor de ars țigle și olane (Pl. III). Elemente de datare nu există. Probabil că avem de a face cu o zonă reziduală aparținând unui atelier aflat în apropiere. Bucăti mari de chirpic subțire și drept căptușeau la interior

Pl. I. Hartă cu localizarea *officines* de la Telița/Valea Morilor.
Pl. I. Map with the situation of the oficina *at Telița/ Valea Morilor.*
Pl. I. La carte avec l'emplcement de l'officina de Telița/Valea Morilor.

Pl. II. Schiță topografică a segmentului din Valea Morilor cu amplasamentul fermei rurale (sc. 1 : 5000).

Pl. II. Topographic plan of Valea Morilor with the situation of the rural farm (scale 1 : 5000).

Pl. II. Ebauche topographique du segment de Valea Morilor avec l'emplacement de la ferme rurale (échelle 1 : 5000).

o cameră de ardere de formă pătrată sau rectangulară. Vatra și pereții camerei de ardere erau acoperiți cu un strat de lipitură. Vatra era realizată din bucăți de țiglă prinse cu pământ, ars apoi până la petrificare. În conformitate cu fragmentele descoperite, în vatră erau practicate orificii rotunde. Zgura și reziduurile vitrificate provin din focar.

1.0. *Ferma* - Suprafața în care a fost localizată locuirea romană a fost secționată pe direcția N-S de o secțiune (S_1) de 160 m lungime x 1,00 m lățime, 72 m în 1982 și 88 m în 1983. Secțiunea a fost marcată din 2,50 m în 2,50 m. Secțiunea de sondaj a relevat existența unui nucleu de locuire de tipul fermelor rurale dar cu o configurație aparte a spațiilor de locuit. În campania din anul 1982 au fost surprinse următoarele situații de săpătură:

1.1. În carourile 1 - 7 s-a dat peste temeliile unei construcții din piatră situate la mijlocul unei pante înclinate spre sud. Pe un mic platou de 18 m lungime, au fost descoperite trei ziduri orientate aprox. E-V, prăbușite în pantă spre sud. Zidurile, păstrate până la adâncimea de -1,05 m, au o grosime de 0,80 m, respectiv 1,00 m cel din aval. Construcția este alcătuită dintr-o încăpere principală cu o deschidere de 8,40 m, flancată la sud de o încăpere îngustă de 2,32 m. Construcția este prevăzută la nord de un șir de pietre mari, situat la distanță de 1,76 m. În interiorul construcției, sub stratul vegetal, la adâncimea de 0,60 m, respectiv 1,00 m, au fost surprinse două niveluri de locuire, despărțite printr-un strat de nivelare galben-brună și suprapuse de fragmente de țigle și olane. Cantitatea mare de piatră provenită din prăbușirea zidurilor ca și rădăcinile copacilor au tasat atât solul vegetal cât și stratul de cultură antic, îngreunând foarte mult intervenția arheologică. Materialul scos din interiorul construcției este compus în general din ceramică în stare fragmentară, specifică sec. IV p., încadrare cronologică întărită și de monedele descoperite, una în vegetalul care suprapunea zidul nordic al clădirii (*Constantius II*, a. 346 - 350 p., inv. 44018), cealaltă în dărâmătura zidului sudic (AE; *Valentinian I*, a. 367 - 375 p., inv. 44019).

1.2. Zona cuprinsă între carourile 8 - 18, de aprox. 28 mp. este o suprafață deschisă, în sensul de curte interioară, în care s-au descoperit urmele unor dependințe acoperite cu țigle și olane, în carourile 11 - 12 și 16 - 17. Stratigrafic, se constată aceeași situatie întâlnită în interiorul construcției din amonte. Primului nivel îi corespund, în caroul 10, resturile unei temelii de piatră și un chiup de proporții mijlocii, situat în dreptul țărușului 12. Cel de-al doilea nivel s-a suprapus temeliei din caroul 10, din care s-a păstrat doar talpa lată de 0,60 m, la baza căreia, spre nord, s-a dat peste un vârf de săgeată cu trei muchii. Chiupul, cu gura spartă și pereții ușor fisurați, a fost acoperit în ultima etapă cu pietre mari de carieră. În caroul 17, o construcție în formă de cistă, cu arca din plăci de piatră și marginile din pietre așezate pe cant, aparține ultimului nivel de locuire. În caroul 14 a fost

descoperită în stratul vegetal o monedă găurită, întrebuințată în mod sigur, în ultima etapă de locuire, ca medalion. Moneda (inv. 44017) reprezintă un AE-2, emisiune *Constantinus I P.F. AUG.* din anii 312 - 317 p.

1.3. În carourile 19 - 24 s-a dat peste o construcție asemănătoare celei întâlnite în carourile 1 - 7. Cele trei ziduri surprinse în săpătură în 1982, compartimentează un spațiu de 8,80 m, situat la nord și altul de 2,60 m, situat la sud. Spre deosebire de pavilionul din amonte, zidurile construcției din aval sunt mai înguste: de 0,60 m respectiv 0,70 m - zidul sudic, foarte probabil și pentru proporționalitatea edificiului rural, cele două pavilioane situate de o parte și de alta a unei curți interioare, fiind simetrice și aproximativ egale. Deocamdată, singura dimensiune surprinsă în secțiunea S_1 este lățimea de 13,32 m a pavilionului de nord și de 13,30 m a celui de sud. În interiorul pavilionului sudic, cele două niveluri, delimitate printr-o nivelare 0,30 m, au fost foarte bine surprinse numai în carourile 21 - 23. Ultimul nivel este acoperit de dărâmătură de chirpici arși, cărămizi și resturi tegulare. Puternic incendiat în partea de nord, acoperă un zid demantelat, situat în dreptul țărușului 20, exact în centrul încăperii mari a pavilionului II. Zidul nordic al acestei încăperi își are temelia mult mai sus față de celelalte ziduri ale construcției; el aparține ultimului nivel, ceea ce presupune că, inițial pavilionul II avea dimensiuni mai mici, el fiind mărit în ultima etapă de locuire prin dublarea spațiului său nordic. Cantitatea mare de cărămidă aflată în apropierea zidurilor relevă o elevație la care fusese întrebuințată, în afara chirpiciului, cărămida.

1.4. La sud de pavilionul II, situația surprinsă în S_1 evidențiază un spațiu neacoperit, respectiv o curte îngustă pavată cu gresie calcaroasă. În peretele estic al secțiunii, un zid masiv din piatră legată cu pământ, orientat NE (15°) - SV (190°), delimitează spre sud-est spațiul pavat cu gresie. Pavajul corespunde ultimului nivel de locuire, secționarea lui în dreptul țărușului 24 evidențiind un nivel anterior, acoperit cu dărâmături de olană și piatră. În caroul 26 săpăturile au scos la iveală zgură și bulgări de fier zgurificați.

2.0. În scopul stabilirii suprafeței exacte a fermei de pe *Valea Morilor*, în anul 1983 secțiunea S_1 a fost prelungită cu 53 m spre sud și cu 35 m spre nord, fiind deschisă totodată cea de a doua secțiune - S_2, orientată E-V, de 85 m/1,00 m. Numerotarea carourilor din prelungirea nordică a secțiunii S_1 s-a făcut cu cifre negative începând cu -1, iar carourile secțiunii S_2, de 2,50 m, din locul de întretăiere a șanturilor, spre răsărit, cu cifre de la 1 urmate de litera E, spre apus cu cifre de la 1 urmate de litera V.

2.1 Prelungirea spre sud a secțiunii S_1 a permis surprinderea limitei de sud a fermei în caroul 30, limită dată de terminația zidului demantelat, orientat NE-SV, a cărei latură sudică, foarte distrusă, face cot spre stânga, îndreptându-se în direcția NV, la aprox. 13,75 m de zidul sudic al pavilionului II. Limita de nord, reprezentată

de un zid de incintă pe temelii superficiale, a fost descoperită în prelungirea nordică a secțiunii S_1, în caroul -7, la aprox. 19 m distanță de zidul de nord al pavilionului I.

Așadar, în stadiul actual al cercetărilor, putem susține că avem de-a face cu un habitat care se întindea de la sud la nord pe aprox. 88 m, mai precis pe 87,30 m, cu un edificiu interior de 54,75 m (pe aceeași direcție) circumscris de o curte mai largă la nord și mai îngustă la sud.

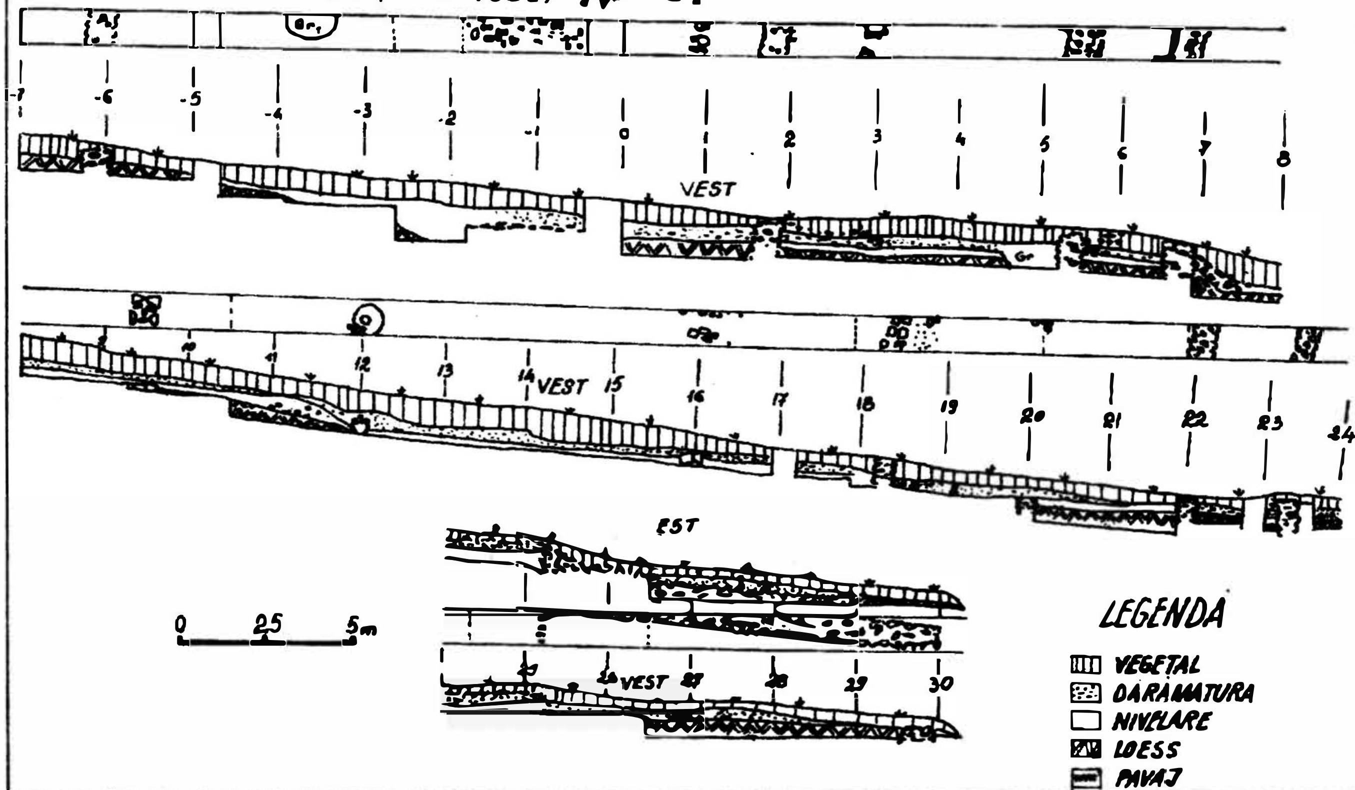
2.2 În caroul -4 a fost cercetată parțial o groapă ovală, cu marginile arse, adâncă de 1,00 m și cu diametrul de 1,40 m. Groapa, folosită în scopuri menajere, a aparținut celui de-al doilea nivel de locuire. Cantitatea relativ mare de fragmente ceramice tipice, laolaltă cu cele 10 monede recoltate din umplutura gropii, permit o bună încadrare cronologică a ultimului nivel de locuire a fermei de pe *Valea Morilor*, între anii 340 (AE. *Constantinus I*, LRBC I, 1037 - 1038/U.R./a. (335 - 337 p.) și 375 (AE. *Valentinianus I*, LRBC II, 2093 - varianta/a. 367 - 375 p.); inv. 43997; 43995.

2.3. Cu ocazia adâncirii secțiunii, în zona carourilor 19 - 22 s-a observat că zidul nordic al pavilionului II a fost construit pe pământ ars, de pe care s-au recoltat fragmentele unui ulcior amforoidal. Un piron mare de fier, de la oiștea carului, a fost scos din dărâmătura de deasupra. Bucăți de fier zgurificat și zgura de fier au ieșit la iveală în dreptul țărușului 21, la adâncimea de -1,00 m și în carourile 16 - 17, împreună cu resturi vitrificate, provenite dintr-un cuptor, la aceași adâncime. Aceste descoperiri, cărora li se adaugă cele din caroul 26, pun problema prelucrării fierului în ferma de la Telița - *Valea Morilor*.

2.4. La sud, în zona extramurană, în afara unor fragmente ceramice sporadice găsite în vegetal, a fost descoperită și cercetată, la -0,50 m adâncime, o groapă de proporții reduse cu marginile superioare arse. Groapa, situată în dreptul țărușului 36, fusese doar pregătită, fără a fi întrebuințată. Împreună cu resturile cuptorului de ars material tegular, cercetat în anul 1982 în marginea pădurii, reprezintă deocamdată singurele descoperiri din zona extramurană sudică.

3.0. În anul 1983, secțiunea S_2 a fost parțial cercetată, în majoritatea cazurilor căutându-se ultimul nivel de locuire, pe 20 m spre E și pe cei 65 m spre V. În caroul 1 E, la adâncimea de -0,80 m, s-a dat peste instalația de piatră, în formă de cistă, descoperită în campania precedentă în caroul 17 din S_1 (de altfel, secțiunea S_2 a fost trasată perpendicular pe S_1, caroul 17). Din interiorul acestei instalații a fost scoasă o cantitate relativ mare de piatră și pământ, vitrificate prin ardere într-un cuptor.

3.1. În caroul 3E, un zid masiv din piatră legat cu pământ, gros de 0,88 m a fost surprins sub vegetal, la -0,20 m. Zidul se păstrează pe o înăltime de 1,30 m, din care 0,80 m elevația corespunzătoare spre V nivelului instalației de piatră din caroul 1E. Zidul are aceeași orientare și direcție ca și cel bine surprins în S_1 - carourile 25 - 30 și reprezintă, bănuim, incinta de răsărit a fermei de pe *Valea*

Pl. III. Secțiunea S1 (1983), plan și profil vest.
Pl. III. Section S1 (1983), plan and western profile.
Pl. III. Section S1 (1983), plan et profil occidental.

Morilor. În zona extramurană, secțiunea a fost adâncită în vederea stabilirii înălțimii actuale a zidului. Cu acest prilej, s-a observat că temelia lui se sprijină pe un nivel compus din resturi de mortar și pământ zgurificat care acoperă un strat de nivelare gros de 0,50 m. Sub acest strat, la adâncimea de -1,80 m, s-a dat peste fragmente mari de țigle, care, în mod sigur, reprezintă o fază anterioară, problemă care urmează a fi elucidată în următoarele campanii.

3.2. O cantitate mare de ceramică în stare fragmentară provine din zona extramurană, carourile 2 - 7. Formele sunt cele frecvente în sec. IV p. Obiectele descoperite aparțin aceleași perioade: a) fragment fibulă de bronz de tip *Zwiebelknopffibeln* - inv. 7214; 1E; b) capăt de curea, armătură semicirculară de bronz - inv. 7215; 6E; c) 2 monede de bronz dintre care una ilizibilă provine din 5E, -0,60 m, cealaltă a fosr descoperită în 3E, lângă și în interiorul zidului de incintă, la -1,00 m adâncime - AE; *Iulianus Caes.*, LRBC II, 1960 -SMTSA -; a. 355 - 361, inv. 44002.

3.3 În partea de vest a secțiunii S_2, s-a săpat până la adâncimea de -0,50 m. Cea mai importantă descoperire a fost făcută în caroul 2V, unde s-a dat peste un depozit de cărămizi, așezate de la vest la est pe 4 rânduri, pe cant, cu resturi de mortar între ele. Cărămizile sunt specifice sec. IV p., având dimensiunile 31 x 15 x 5,5 cm și decor alcătuit din dungi imprimate în diagonală.

Săpăturile din 1983 nu au reușit să surprindă limita de vest a fermei, în schimb au ridicat probleme deosebit de interesante pentru campaniile viitoare.

Anul 1984

0.0. Spre deosebire de campaniile anterioare care au urmărit limitele spațiale și cronologice ale fermei romane de pe *Valea Morilor*, campania anului 1984 a avut în vedere cercetarea pavilionului sudic, cu situații stratigrafice mai clare, dar cu probleme mai dificile.

În acest sens, au fost realizate trei secțiuni largi, paralele cu S_1, la sud de intersecția celor două secțiuni de sondaj practicate în anii anteriori: S_3 la est, lungă de 30 m și lată de 2 m, S_4 și S_5 lungi de 18 m și late de 2,5 m, la vest, unite în partea de sud printr-un șanț de control. Cea de-a patra secțiune, S_6, a fost executată la est de S_3, fiind paralelă secțiunii S_2 - est în dreptul carourilor 2 - 3, având o lungime de 5 m și o lățime de 4 m.

Între S_4 și S_1, ca și între S_4 și S_5 s-au menținut platforme late de 3 m, necesare depozitării pământului, ceea ce a împidicat scoaterea la lumină a întregului edificiu.

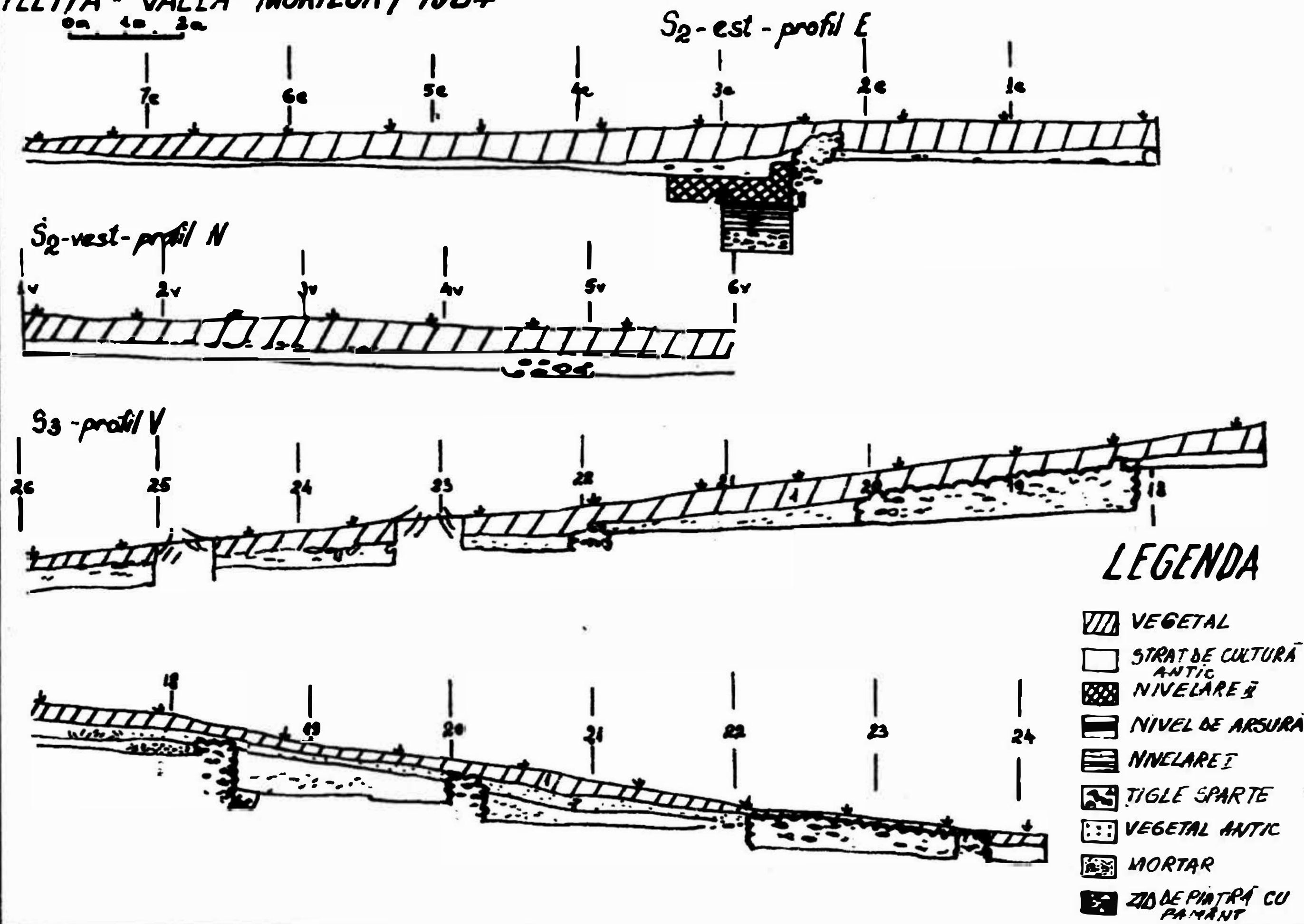
0.1. În urma acestor săpături cunoaștem, în linii mari, configurația pavilionului de sud al fermei. De formă aproximativ rectangulară, cu deschidere spre răsărit, construcția este alcătuită din mai multe încăperi. Zidul de nord al

construcției, surprins în secțiunile S_3, S_4 și S_6, face colț cu S_6, unindu-se cu fragmentul de zid surprins în 1983, în caroul 3E, orientat aproximativ NS, delimitând la răsărit curtea interioară a fermei, dintre cele două pavilioane principale. Faptul că aceasta reprezenta la răsărit zidul de incintă al fermei, este demonstrat de descoperirea unui contrafort pe latura lui sudică. Prelungirea spre sud a zidului estic al încăperii A, considerată a fi din zidul de incintă, delimitează la sud de încăperea A un spațiu lung, descoperit (F), ale cărui limite rămân incerte datorită distrugerilor provocate de un șanț larg realizat în pădure în scopul preluării torenților pluviali. Mai nou, în partea de sud a secțiunii S_3 în carourile 28 - 29, a fost scos la iveală un fragment de zid paralel celui din S_1, distanța dintre ele fiind de 3 m. Nu au fost surprinse elemente de legătură între cele două ziduri, ceea ce nu ne permite să avansăm, în stadiul actual al săpăturilor, noi păreri referitoare la configurația sudică a fermei. Facem totuși precizarea că fragmentul de zid are aceeași orientare și se află pe aceeași linie cu zidul de incintă descoperit în secțiunile S_6 și S_2 - est.

0.2. Această construcție prezintă ziduri alcătuite din blochete de piatră legate cu pământ galben. Piatra întrebuințată este calcarul cretacic și cel negru-cenușiu *Guthenstein,* roci aflate din abundență în zona Teliței. Zidurile au temelia și o parte din elevație (cca 60 cm) construite din piatră, restul elevației fiind din cărămizi prinse în mortar de var amestecat, pleavă și pietricele sau chirpici legați cu pământ galben. La baza zidurilor s-au găsit fragmente de țigle și olane prinse pe cant, cu pământ, de blochete, dar mai ales lipitură de pământ, ceea ce presupune că întreaga construcție era lipită, atât la interior cât și la exterior, cu pământ peste care se aplica un strat de var, sistem de protejare a pereților folosit până în zilele noastre. De menționat cantitatea mare de cărămizi păstrate în dărâmătură, după prăbușirea zidurilor. În campania anului 1984 au fost recoltate aprox. 300 de cărămizi întregi, rectangulare cu dimensiunile: 31 x 15 x 5 cm, bine arse la roșu.

1.0. Urmărind configurația terenului, constructorii au ameliorat panta de la N spre S, realizând încăperilor podele diferite. Am specificat în raportul preliminar că avem de-a face cu două niveluri de locuire, aparținând aceluiași strat de cultură, încadrat cronologic în limitele sec. IV p. În general, ultimul nivel de călcare se află situat la adâncimea de -0,80 m, fiind suprapus de un strat masiv de dărâmături. Nivelul antic de călcare din zona extramurană edificiului urmează panta naturală a terenului antic. Primul nivel se află situat sub un strat dens de nivelare de 0,10 - 0,25 m grosime. Spre deosebire de ultimul nivel care conservă urmele incendiului care a pus capăt locuirii în fermă, primul nivel și nivelarea care l-a astupat, relevă o perioadă de reamenajare pașnică.

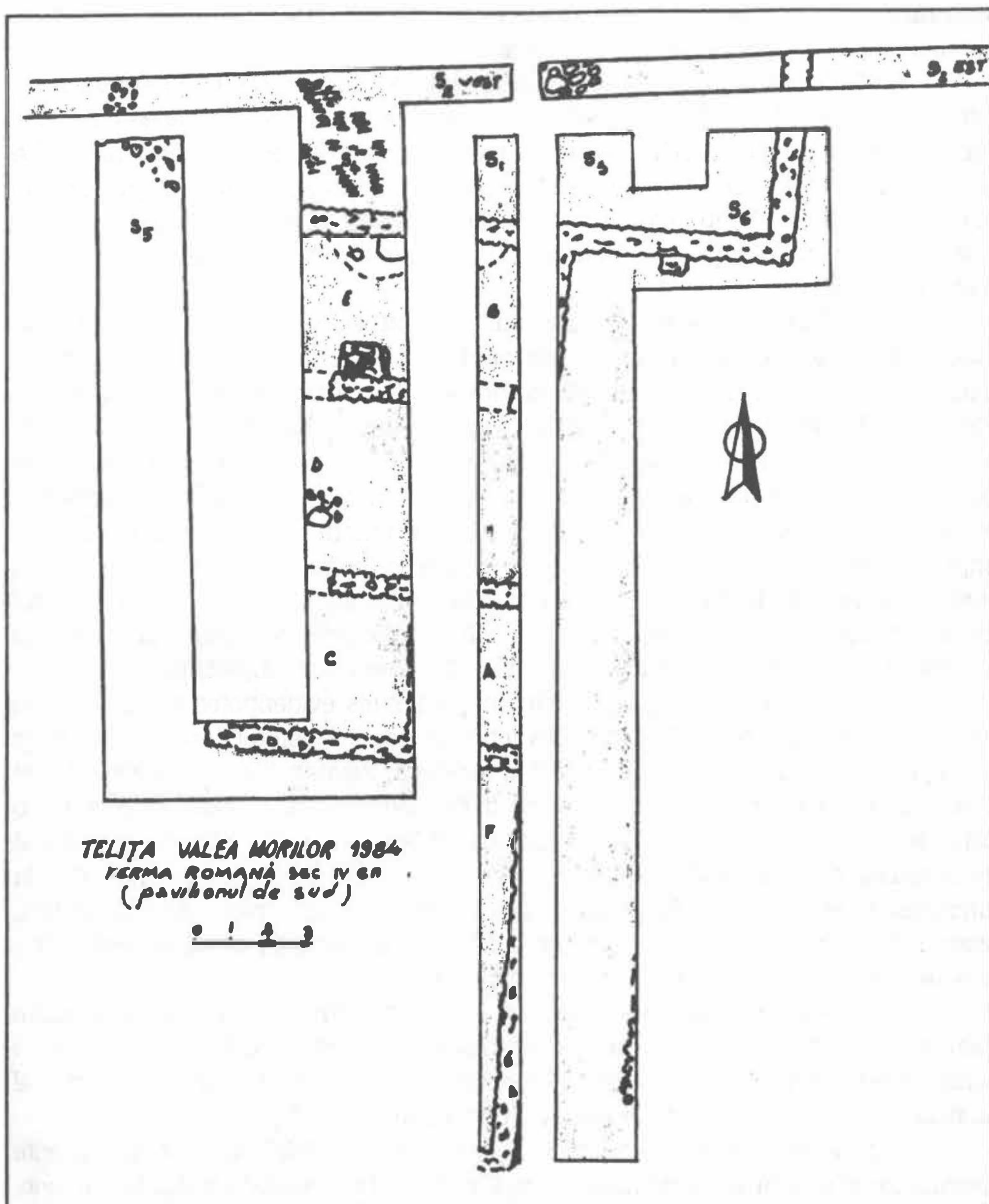
O caracteristică a vestigiilor din ferma de pe *Valea Morilor* constă în bombarea zidurilor în sensul invers direcției de prăbușire, ceea ce ar putea fi un indiciu că distrugerea fermei s-ar datora unui seism în urma căruia s-a produs și

Pl. IV. Secţiunea S2 (1984) - profile desenate.

Pl. IV. Section S2 (1984) - drawn profiles.

Pl. IV. Section S2 (1984) - dessins des profils.

Pl. V. Planul săpăturilor arheologice din 1984, cu vestigiile pavilionului sudic.

Pl. V. Plan of the archaeological excavations in 1984, with the vestiges of the southern pavilion.

Pl. V. Le relevé des fouilles archéologiques de 1984, avec les vestiges du pavillon méridional.

incendierea acelor costrucții care aveau în interior instalații de foc (vetre și cuptoare). O astfel de instalație de foc se află în colțul de NE al încăperii B.

1.1. În încăperea E au fost descoperite resturi de chirpici și cărămizi de mici dimensiuni (24 x 12 x 4,5 cm), de culoare galbenă, care proveneau de la o cămară situată în colțul de NE. Pe nivelul incendiat al acesteia s-au găsit mai multe obiecte: un castron, un ulcior, o oală-borcan de tradiție autohtonă, o greutate de plumb, o placă de plumb folosită ca nicovală de bijutier, o limbă de cataramă, un mâner de os, un piron de la oiștea carului, fragmente de fier, o plăsea de os, un nasture de os și două piroane.

1.2. Partea de apus a edificiului cercetat este compusă din încăperile practicate pe același ax în pereții de nord și sud ai încăperii centrale D, de dimensiuni mai mari. În colțul de SE al încăperii E a fost descoperită o platformă construită din pietre legate cu pământ și placată cu țigle. Dimensiunile acesteia sunt de 0,70 x 0,70 m. În colțul de NE al încăperii D au fost descoperite pe nivelul de călcare, numeroase fragmente de vase lucrate cu mâna în maniera tradițională a populației autohtone. Toate aceste fragmente sunt puternic arse secundar, ceea ce împiedică reconstituirea formelor inițiale. În același context, a fost descoperită o statuetă votivă, modelată în lut în aceeași tehnică tradițională geto-dacică. Pe axul intrării, în zona centrală a încăperii D, se afla o grămadă de pietre mari, dispuse aproximativ circular, relevând baza unui stâlp de susținere a acoperișului.

1.3. Singura încăpere unde săpătura a permis evidențierea a trei din cele patru laturi este încăperea C. Dezvelirea feței interioare a peretelui estic s-a datorat descoperirii unei amfore în colțul de S-E al încăperii. Peretele vestic al încăperii C și probabil al întregului edificiu trebuie să fi fost demolat la o dată pe care nu o cunoaștem, întrucât șanțul de sondaj care a unit la sud secțiunile S_4 și S_5 a relevat întreruperea peretelui sudic la aproximativ 4,50 m din lungimea sa. Raportat la lungimea peretelui estic, de 4 m, și la descoperirea unei părți dintr-o amforă, asemănătoare celei de mai sus, amfore care de obicei apar în colțurile încăperilor, presupunem încăperii C dimensiunile de 4 x 5 m.

1.4. Aspectul general al secțiunii S_5, lipsa chirpicilor ca și a materialului tegular, structura nivelului de călcare, asemănătoare celei întâlnite în S_3, relevă o zonă extramurană. În cazul în care se mai păstrează fragmente din zidul vestic al edificiului, urmează a fi găsite în martorul de pământ dintre S_4 și S_5.

Cu toate acestea, ca și în S_2-E, unde în anul 1983 au fost descoperite importante obiece în afara zidurilor, tot așa în S_5 au fost recoltate monede, piroane, scoabe și, bineînțeles, fragmente ceramice, multe de tradiție autohtonă. Majoritatea acestor descoperiri s-a făcut în jumătatea de sud a secțiunii, între -0,40 și -0,80 ceea ce corespunde, în conformitate cu panta, utlimului nivel de călcare, întâlnit pretutindeni în zona edificiului sudic.

2.0. Printre materialele care contribuie la o încadrare cronologică cât mai exactă a fermei de la Telița - *Valea Morilor*, monedele ocupă un loc aparte. Până în prezent au fost descoperite 26 monede, din care 20 lizibile. În 1984 au fost descoperite 8, din care numai 6 lizibile.

Dăm mai jos tabelul acestor descoperiri:

1. *Constantius II*, a. 346 - 350 p.Chr.; LRBC, II, 2294; S_3, c. 23, -0,55 m; *inv. 44084.*
2. *Iulianus* sau *Iovianus*, a. 361 - 364 p.Chr.; tip. VOT/K/MULT/XX sau VOT/V/MULT/X; S_3, c. 18, -0,35 m; *inv. 44044.*
3. *Constantinus I*, a. 306 - 312 p.Chr.; S_4, c. 18, -0,40 m; *inv. 44047.*
4. *Constantius II* și *Gallus*, a. 351 - 354 p.Chr.; tip FEL TEMP RE-PARATIO; S_4, c. 91, -0.50 m; *inv. 44045.*
5. *Antoninus Pius*, a. 138 - 161 p.Chr.; S_4, c. 21, -0,50 m; *inv. 44049.*
6. *Constantius II*, a. 346 - 350 p.Chr.; LRBC, II, 2024; S_6, c. 19, -030 m; *inv. 44046.*

2.1. Printre cele mai importante descoperiri ceramice amintim de cele din secțiunea S_4. Castronul descoperit în caroul 19 pe utimul nivel, aparține unui tip întâlnit în nordul Dobrogei, în prima jumătate a sec. IV p.Chr. Ulcioarașul cu o toartă, descoperit laolaltă cu castronul, prezintă o formă mai mult bombată și este acoperit cu caneluri; umărul este înalt, tronconic și gura pâlniformă, cu buză îngroșată răsfrântă în afară. Este așezat pe o bază mică tronconică. Amfora descoperită în caroul 24, pe ultimul nivel de călcare, aparține unui tip frecvent întâlnit în sec. IV p. Se aseamănă până la identitate cu amfora publicată de M. Bucovală în *Pontica* 3/1970, provenită din zona suburbană a Tomis-ului.

Fragmentele de ceramică de tradiție autohtonă, descoperite în S_4 carourile 19 - 21, aparțin unor oale lucrate cu mâna și arse în cuptoarele cu ardere reducătoare. Pasta din care sunt prelucrate este amestecată cu pietricele și cioburi pisate. Ceea ce pare demn de reținut, se referă la păstrarea decorului tradițional, realizat dintr-un brâu organic sau aplicat pe umărul vasului, prevăzut cu alveole drepte sau oblice.

Cea mai interesantă descoperire a campaniei din 1984 o reprezintă figurina de lut antropomorfă din încăperea D. Statueta prezintă un cap de bărbat acoperit cu o glugă. Figura bărbatului este ovală, cu bărbie proeminentă, nas lung, ascuțit, cu nări conturate prin incizie. Ochii sunt redați prin două proeminențe organice. Capul se sprijină pe un gât scurt care păstrează și un început al umerilor. Trăsăturile esențiale ale acestei compoziții constau în maniera de execuție tipică populației autohtone și în lipsa gurii. Singura analogie aflată până în prezent pe teritoriul României aparține lumii geto-dacice din sec. I a. O piesă asemănătoare, publicată de M. Babeș, a fost descoperită la Cârlomănești lângă Buzău, în 1977, fiind atribuită unei gropi rituale din sec. I a.

2.2. Alte două descoperiri interesante provin din caroul 19 al secțiunii S_4, altfel spus, din colțul nord-estic al încăperii E. Este vorba de două obiecte de plumb. Unul reprezintă o nicovală de bijutier (de formă rectangulară, neregulată, realizată dintr-o folie îndoită pe lungime, care păstrează pe ambele fețe imprimate negativele unor podoabe circulare, inv. 38189). Urmele acestei activități le-am surprins și în campania din 1983.

Cea de a doua piesă de plumb, probabil un *pondus*, este de formă semisferică; înaltă de 4,5 cm, cu diametrul de 7 cm, cântărește 870 g. Plumbul a fost turnat într-o cămașă din fier cu siliciu, din care se mai păstrează orificiul cilindric de turnare (inv. 38009).

2.3. Celelalte descoperiri mai importante sunt:

a) *Metale* - inv. 37845 - închizătoare cu placă (fier) - S_1 (19; -40 cm); analogii la Buciumi;
- inv. 38007 - lamă de cosor (fier) - S_2 (7 V; -30 cm);
- inv. 37830 - lamă de cuțit cu manșon de prindere a mânerului (fier) S_2 (21 V; -75 cm);
- inv. 37823 - cheiță de fier - S_3 (24; -55 cm);
- inv. 38191 - ac de fibulă (bronz) - S_3 (26; -30 cm);
- inv. 38190 - limbă de cataramă (bronz) -S_4 (19; -80 cm);
- inv.37808 - crampon de fier - S_4 (23; -40 cm);
- inv 38192 - fragment de fibulă de bronz de tipul puternic profilată (*krafting profilierte Fibel*), specific sec. III p., (cf. D. Popescu, Dacia, IX - X, p. 492), - S_5 (23; -40 cm);
- inv. 37825 - fragment de lanț, alcătuit din trei verigi din fier - S_5 (19; -30 cm);

b) *Os* - inv. 38193 - mâner de cuțit realizat din plăcuțe de os prinse cu nituri de fier - S_4 (19; -80 cm);
- inv. 38005 - fragment de buterolă din os- S_4 (19; -80 cm);
- inv. 30008 - nasture - S_4 (19; -80 cm).

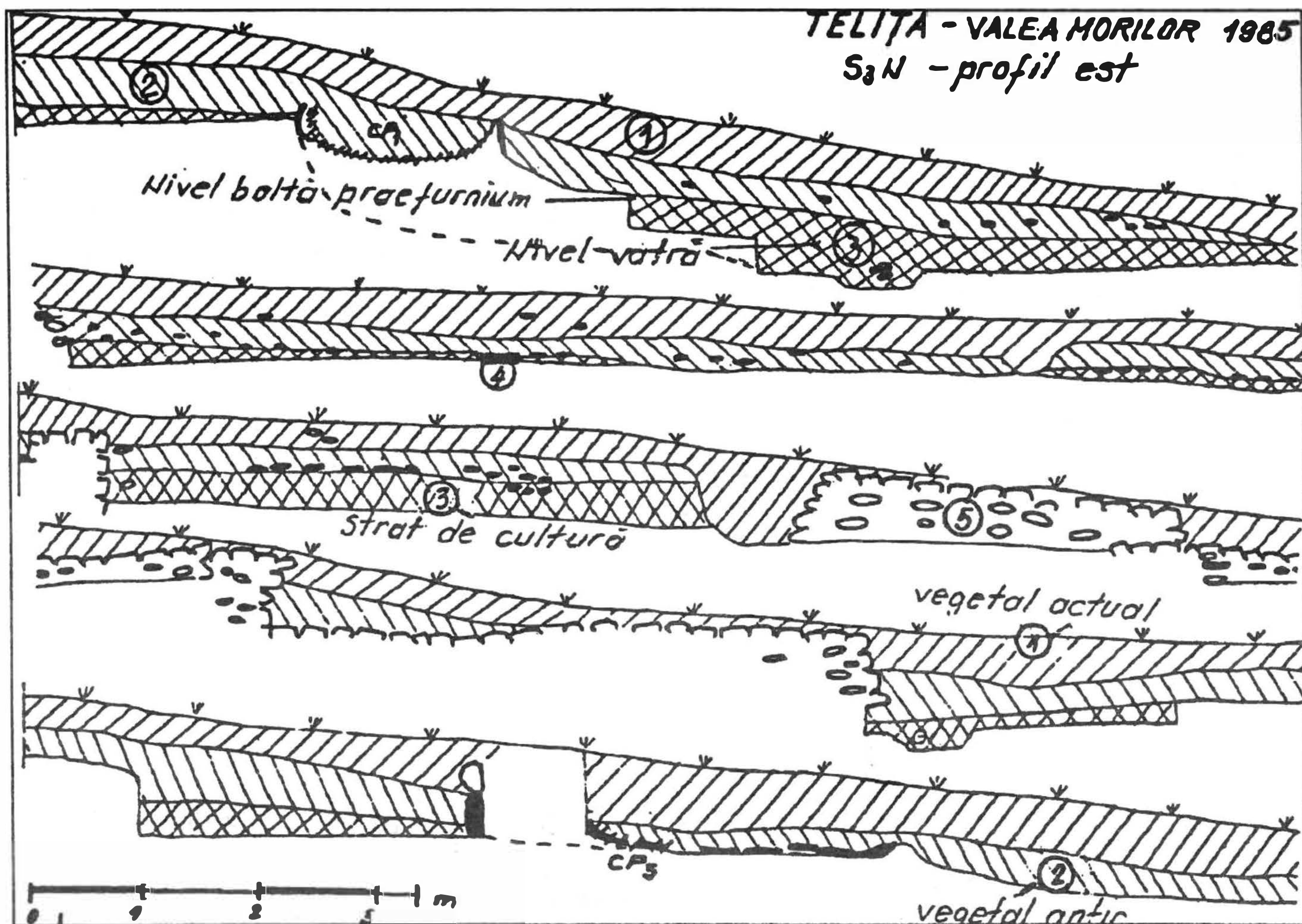
3.0. Cercetările arheologice din vara anului 1984 au ridicat noi probleme, fără a ne permite însă elucidarea definitivă a altora mai vechi. În fond, ce rol îndeplinea pavilionul de sud de pe *Valea Morilor ?* Afirmam anterior că în zona pavilionului sudic s-a descoperit o cantitate apreciabilă de fier, sub formă de minereu și zgură, ceea ce, fără nici un fel de echivoc, relevă că prelucrarea fierului reprezenta una din activitățile fermei. Numărul mare de cărămizi și resturile vitrificate rezultate din arderea lor, descoperite în cursul săpăturilor în zona sudică a fermei, evidențiază existența unor cuptoare de ardere a materialelor de construcție din ceramică. Și aceste instalați rămân deocamdată necunoscute. În schimb, descoperirile din încăperile D și E: platforma pătrată din pietre acoperite cu țigle din încăperea E și statueta votivă antropomorfă, din lut ars, fără gură, care reprezintă o piesă unică în plastica romană târzie, au un cert caracter cultual, despre care urmează să ne pronunțăm în viitor, într-un spațiu aparte.

0.0. Cea de-a patra campanie de săpături arheologice de pe *Valea Morilor* a fost orientată cu precădere asupra sectorului nordic al fermei romane târzii. Sondajul executat în cursul anilor 1982 - 1983, cu ajutorul celor două secțiuni orientate N-S (S_1) și E-V (S_2), a evidențiat existența unor construcții situate la sud și nord, despărțite printr-un spațiu interior a cărui mărime presupune o curte interioară. Stabilirea limitelor de S, N și E, ne-a permis în anul 1984 extinderea săpăturii la sud de intersecția secțiunilor de sondaj. Practicarea unor secțiuni largi, cu spații mari între ele pentru depozitarea pământului, impusă de condițiile unei cercetări în pădure, ne-a dat totuși posibilitatea să cunoaștem cu aproximație configurația pavilionului sudic al fermei. Pavilionul sudic, construit pe temelii solide din piatră, cu elevații din cărămizi (zidurile exterioare) și din chirpici (pereții interiori), era destinat probabil locuinței proprietarului. Obiectele descoperite în interior (metal și ceramică), altarul patrulater din dreptul intrării în încăperea E și idolul antropomorf fără gură, descoperit în zona centrală a clădirii (încăperea D), vin să întărească ipoteza destinației pe care în antichitate o avea acest ansamblu de încăperi, chiar dacă podelele de lut relevă aspectul modest, rustic, al locuinței.

0.1. În cursul campaniilor anterioare, numeroase reziduuri de fier și fragmente de lut vitrificate, provenite din interiorul unor cuptoare, acredita ideea unei intense activități cu caracter meșteșugăresc ce se desfășurase în sec. IV p., în interiorul fermei de pe *Valea Morilor*. În sprijinul acestei idei se adăuga descoperirea unui bazin rectangular din pietre, în zona intersecției celor două secțiuni de sondaj și a unui depozit de aproximativ 300 de cărămizi, sprijinit pe peretele exterior al încăperii E, a pavilionului de sud. În acest sens, argumentul hotărâtor aveau să ni-l ofere săpăturile arheologice din anul 1985.

0.2. În 1985 am păstrat același sistem de săpătură, cu secțiuni largi, paralele celor două șanțuri de sondaj al căror caroiaj a continuat să servească și noilor secțiuni. Cele două secțiuni principale au fost trasate la nord de intersecția NS-EV și în continuarea celor din 1984, păstrând aceeași lățime; sectiunea S_4N, cu o ușoară deviere spre est, de 2,50 m lățime și S_3N de 2 m lățime. Lungimea celor două secțiuni este de 57,50 m. În scopul rezolvării unor situații apărute în cursul cercetării, au fost deschise două casete: C_1, paralelă cu S_2E (carourile 2 - 4) și C_2, paralelă cu S_1 (carourile 15 - 17), unite apoi cu secțiunile S_3N și S_2E prin îndepărtarea martorilor de pământ. Deasemenea, între carourile 2 și -2, paralelă secțiunii S_4N și în direcția secțiunii S_5, a fost deschisă secțiunea S_5N, unită apoi cu S_4N prin îndepărtarea martorului de pământ de 0,30 m grosime.

0.3. Secțiunile au fost adâncite până la primul nivel de călcare antic, situat în general între -0,70 și -0,85 m adâncime. Ca și în cursul săpăturilor anterioare, s-a observat amenajarea terenului de amplasare a fermei, campania din 1985 oferindu-

Pl. VI. Secțiunea S_3N (1985) - profil est, cu poziția stratigrafică a cuptoarelor nr. 1 (CP_1) și nr. 3 (CP_3).

Pl. VI. Section S_3N (1985) - eastern profile, with the stratigraphic situation of the kilns n. 1 (CP_1) and n. 3 (CP_3).

Pl. VI. Section S_3N (1985) - profil oriental, avec la disposition stratigraphique des fours nos 1 (CP_1) et 3 (CP_3).

ne prilejul stabilirii unui număr de patru terase în zona nordică, terase marcate prin praguri construite din pietre. Întinderea fermei pe aproape 90 m în pantă de la N la S a făcut necesară terasarea terenului, în scopul creării unor spații drepte, destinate amplasării unor construcții și desfășurării activităților meșteșugărești. Astfel, diferența de nivel dintre incinta de nord a fermei și nivelul terasei în care se înscrie curtea interioară este de 4 m.

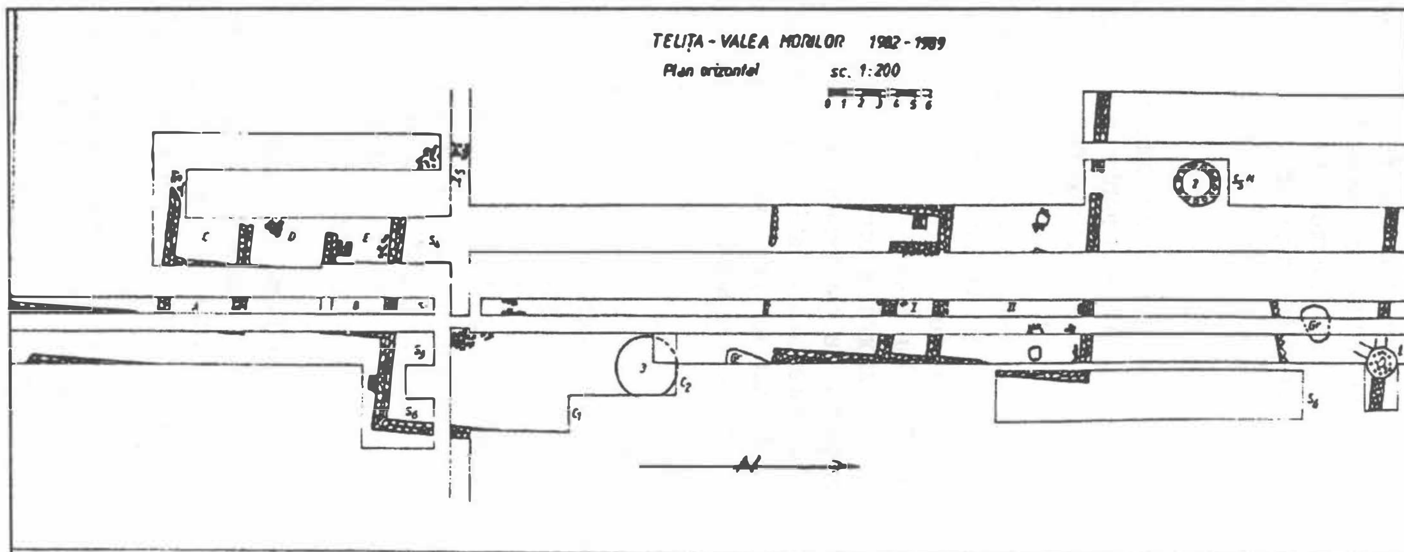
1.0. Cercetările din 1985 au pus în lumină o construcție din piatră situată în interiorul unor spații libere, destinate activităților meșteșugărești. Întrucât săpăturile au cuprins o suprafață restrânsă, de aprox. 661 mp (57,50 x 11,50 m), rezultatele pe care le prezentăm în prezentul raport rămân provizorii, urmând să fie completate pe măsura dezvelirii treptate a întregului spațiu al fermei.

1.1 A. *Pavilionul de nord.* Construcția nordică se află amplasată la 17,50 m sud față de zidul care marchează incinta de nord a fennei. Este construită pe temelii de piatră, cu ziduri groase de 0,68 m. Din elevație se păstrează pereți de 0,30 până la 0,65 m înălțime. Absența cărămizilor și a urmelor de chirpici evidențiază o construcție realizată numai din piatră. Au fost degajate două încăperi rectangulare, cu podelele de pământ bătătorit. Încăperea situată la sud, delimitată pe întreaga suprafață, notată convențional cu cifra romană I, are 2,25 m NS și 6,60 m EV. Nivelul de călcare pe centrul încăperii I se află la -0,66 m adâncime față de solul actual.

Cea de-a doua încăpere, a cărei limită vestică rămâne deocamdată necunoscută, este situată la nord. Încăperea II se prezintă ca o sală spațioasă, de 8,20 m (aprox. 28 picioare romane) de la nord la sud; din întinderea ei de la vest la est se cunosc în prezent aprox. 12 m. La distanța de 2,20 m față de peretele nordic se află un șir de piloni, realizați din blocuri mari de piatră, împănați de cele mai multe ori la bază cu pietre amestecate cu pământ, în scopul creării orizontalității necesare unor coloane. Cantitatea mare de pietre aflată în zona de dispunere a pilonilor relevă că aceste coloane erau construite din piatră de carieră, sub forma unor stâlpi foarte probabil rectangulari. Până în prezent au fost identificați patru piloni situați la intervale de aprox. 1 m, unul față de altul, și îl bănuim pe al cincilea în martorul de pământ dintre S_3N și S_1.

1.2. În partea de NV a încăperii II este practicată în zid o intrare largă, de 1,45 m (respectiv 5 p.r.). În general, pavilionul nordic al fermei apare ca o construcție masivă, rectangulară, dar armonios proporționată datorită șirului de coloane din încăperea II, care creează un portic aproximativ egal în adâncime încăperii I.

Latura de est a ansamblului se prinde de peretele sudic al încăperii I, realizând un decroșeu în care se lipește un zid de 6 m lungime, orientat spre sud-vest. Un zid asemănător, având aceeași orientare, cade perpendicular pe latura

Pl. VII. Planul general al săpăturilor arheologice din perioada anilor 1982 - 1989.

Pl. VII. General plan of the excavations during 1982 - 1989.

Pl. VII. Le plan de l'ensemble des fouilles archéologiques de l'intervalle des années 1982 - 1989.

sudică a încăperii II, la 0,70 m distanță de latura vestică a încăperii I cu care este paralel, fiind aproape unite între ele de un contrafort.

2.0. B. *Curtea interioară*. Cunoscut încă din campaniile anterioare, spațiul neacoperit dintre cele două pavilioane ale fermei este delimitat de ziduri care fac corp comun cu construcțiile interioare, unindu-le într-un tot unitar. În 1984 au fost surprinse laturile de sud și est. În 1985, descoperirea celor două prelungiri spre sud ale pavilionului nordic, întrerupte la aproximativ aceeași depărtare de zidul sudic al celor două încăperi, presupune o orientare laterală, spre est și vest, a lor, în mod sigur unite la răsărit cu latura estică a curții. În stadiul actual al cercetărilor, curtea prezintă cele două intrânduri regulate la nord și est. Cel din partea de nord pare să fie spațiul format de două pavilioane avansate, lucru pe care numai săpăturile viitoare îl pot confirma. În sprijinul acestei ipoteze poate fi adus ca argument existența pragului de delimitare a terasei pe care se află construcția nordică a fermei, de curtea propriu-zisă, situată cu aprox. 0,30 m mai jos.

2.1. Descoperirilor mai vechi din interiorul curții li se adaugă o anexă semiîngropată la baza colțului de NV al zidului care delimitează întrândul răsăritean al curții, și vatra circulară a unui cuptor de ars materiale ceramice pentru construcții, ambele cercetate parțial în campania anului 1985. Una din laturile anexei semiîngropate, surprinsă în secțiunea S_3N, este de 2,65 m, adâncimea podelei fiind la -0,25 m față de nivelul solului antic în punctul respectiv. Din interior s-au recoltat fragmente ceramice specifice sec. IV p. Cuptorul descoperit în S_3N - cas. II, carourile 14 - 15, are diametrul de cca. 3,50 m, camera sa de ardere fiind puternic distrusă. Ținând seama de descoperirile anterioare (chiup - în S_1; bazin din pietre - în zona de intersecție a secțiunilor S_1 și S_2; numeroase fragmente de țigle - descoperite în S_2E într-o groapă reziduală la baza zidului de est al curții; depozitul de cărămizi din zona de intersecție a secțiunilor S_4 cu S_2V), cuptorul trebuie să fi fost întrebuințat în scopul arderii țiglelor și cărămizilor.

3.0. C. *Curtea exterioară*. Între pavilionul nordic și zidul de incintă al fermei se formează un spațiu de 17,60 m (aprox.60 p.r.), neacoperit și alcătuit din două terase, fiecare dintre ele reprezentând locul de desfășurare a activității de ardere a unor produse ceramice. Terasa mai înaltă și mai mică, din apropierea incintei, are aprox. 7,50 m. În zidul de incintă, construit la nivelul pantei din antichitate, a fost amplasată camera de ardere a unui cuptor circular cu vatra de 1,65 m diametru. Acest amplasament a permis construirea camerei focarului și a *praefurnium*-ului direct în pantă. Nivelul acestuia din urmă se află cu 0,75 m mai jos față de nivelul vetrei și coboară ușor în pantă, unindu-se cu nivelul terasei. *Praefurnium*-ul (canalul de alimentare) este semirotund și are o lungime de 0,90 m, fiind orientat spre SV. La 3,00 m depărtare de gura de alimentare se află o groapă de depozitare a deșeurilor,

cercetată parțial în 1983 și 1985. Groapa, de formă ovală, are diametrul lung de 2,15 și diametrul lat de 1,50 m. Gura de alimentare a *praefurnium*-ului este lată de 0,85 m și înaltă de 0,60 m. Pereții camerei de ardere, din pământ cruțat, lipiți în interior, s-au păstrat pe o înălțime de 0,10 m. Vatra este susținută foarte probabil de un picior central aflat în camera focarului, nedegajată încă pentru a da un plus de securitate vetrei care, în starea actuală, este ușor înclinată spre centru. Vatra cuptorului, groasă de aprox. 0,15 m, este perforată de 35 de orificii (cu diam. = 6 - 8 cm), dispuse în trei șiruri concentrice, la intervale regulate. Două orificii au fost astupate din antichitate. Deasupra lor s-au găsit fragmente de la două capace de oale. Din camera de ardere s-au scos fragmente ceramice, aproape în totalitate de culoare cenușie, aparținând unor vase de uz curent. Aceeași culoare o păstrează și vatra cuptorului, ceea ce presupune că servea în general pentru arderea recipientelor din ceramică cenușie. De altfel și înălțimea redusă a *praefurnium*-ului permite astuparea cu ușurință a gurii de alimentare, în scopul unei arderi reducătoare. Acest tip de cuptor este întâlnit pe teritoriul țării noastre, în lumea daco-romană a secolelor II - III e.n., în Oltenia, la Sucidava (datat cu monedă *Gordian III*) și la Slăveni (cuptorul nr. 4) - cf. D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1978, p. 87.

3.1. Terasa din apropierea pavilionului de nord al fermei avea o funcționalitate bine definită. Servea, ca și în primul caz, drept loc de desfășurare a activității de prelucrare a unor recipiente ceramice, ale căror deșeuri s-au aflat din abundență în cursul săpăturilor. La 10,30 m depărtare de incinta de nord a fermei, a fost amplasat cel de-al doilea cuptor de olar, descoperit în campania anului 1985.

Cuptorul nr. 2 a fost cercetat parțial în 1985. I se cunoaște numai partea superioară, camera de ardere, degajată prin eliminarea unei mase informe și compacte de dărâmătură de pietre, fapt care ne face să credem că partea mobilă a cuptorului a fost construită cu piatră de carieră. Ca și cuptorul nr. 1, acest cuptor are o formă circulară, dar de dimensiuni mult mai mari. Camera de ardere a fost construită în pământul sănătos al unei gropi circulare, ai cărei pereți au fost lipiți cu lutuială și s-au întărit prin ardere. Vatra cuptorului are diametrul de 2,60 m, fiind perforată de șiruri de orificii dispuse concentric. În zona centrală, unde orificiile erau mai dese, pietrele prăvălite în interior au distrus-o, ceea ce presupune că placa perforată se sprijinea pe stâlpi laterali care făceau corp comun cu pereții focarului. Marginile grătarului s-au păstrat destul de bine pe o lățime de aprox. 0,60 m, fiind perforate, în zona de intersecție cu pereții camerei de ardere, de 15 orificii rotunde cu diametrul de 18 - 20 cm. În interiorul acestora au fost găsite fragmente de oale, ulcioare și cănițe ceramice de culoare roșie, alături de care, din interiorul camerei de ardere, au fost scoase fragmente de amfore și numeroase alte fragmente aparținând unor recipiente ceramice rebutate, și un fragment de vălătuc de lut care păstrează urma bazei inelare a vasului căruia îi servise ca suport în timpul arderii (vezi, în acest sens, fragmentele de vălătuci descoperite în cuptorul de sec. III p., de la

Izvorul Dulce, com. Merei, jud. Buzău, publicate de M. Constantinescu în *SCIVA*, t. 29, 1, 1978, p. 126).

4.0. D. *Descrierea materialelor*

Săpăturile arheologice efectuate în vara anului 1985 au scos la iveală un număr apreciabil de obiecte din metal, ceramică și piatră, care, coroborate descoperirilor mai vechi, vin să întregească tabloul activităților economice desfășurate în sec. IV p. în ferma de pe *Valea Morilor*. Prezentăm mai jos catalogul obiectelor descoperite.

4.1. U s t e n s i l e

1. L a m ă d e c u ț i t *(culter)*; fier forjat; dimensiuni: L = 15,3 cm; l = 2,1 cm; gr. = 0,3 cm. Lamă triunghiulară, cu partea dorsală ușor arcuită spre vârful ascuțit; tija aplatizată, triunghiulară, suprafața ușor corodată. Descoperită în S_3N, 8; -45 cm; *inv. 38319.*
2. L a m ă d e c u ț i t *(culter)*; fier forjat; dimensiuni: gr. = 0,35 cm. Lama triunghiulară, ușor curbată spre vârful ascuțit din ambele laturi; lipsește tija; suprafața corodată. Descoperită în S_3N, 4; -70 cm; *inv. 38414.*
3. L a m ă d e c u ț i t *(culter)*; piesă similară; dimensiuni: L = 16 cm; l = 2,4 cm; gr. = 0,45 cm. Descoperită în S_3N, 4; -70 cm; *inv. 38413.*
4. L a m ă d e c u ț i t *(culter)*; fier forjat; dimensiuni: L = 12,6 cm; l = 2 cm; gr. = 0,3 cm. Lamă cu secțiune triunghiulară, vârful rotunjit din muchia tăioasă spre spate; tija ascuțită, triunghiulară; puternic corodată și distrusă în zona muchiei tăioase. Descoperită în S_4N, 13; -60 cm; *inv. 38421.*
5. D ă l t i ț ă ; fier forjat; dimensiuni: L = 5,7 cm; l = 1,8 cm; gr. = 0,8 cm. Piesă trapezoidală cu secțiune rectangulară; un capăt mai lat, îngroșat și profilat, celălalt capăt aplatizat și tăios pe lățime; suprafața corodată. Descoperit în C_2, 14; -40 cm; *inv. 38416.*
6. S p a t u l ă - r a ș c h e t ă ; fier forjat; dimensiuni: L = 13,6 cm; l = 0,9 cm; gr. = 0,9 cm. Obiect cu secțiune pătrată, un capăt aplatizat și îndoit, celălalt capăt aplatizat, drept; suprafață corodată. Descoperită în interiorul cuptorului nr. 3 - S_3N, 14; -80 cm; *inv. 38417.*
7. Z ă v o r *(clavis)*; fier forjat și perforat; dimensiuni: L = 10,5 cm; l = 3,5 cm; gr. = 0,7 cm. Piesă trapezoidală aplatizată; un capăt mai lat, prevăzut cu cioc de prindere; celălat capăt, îngust, păstrează urma unui orificiu. Descoperit în colțul de SV al încăperii I din pavilionul de nord (S_4N, 7; -30 cm), împreună cu următoarele șase scoabe, identice ca formă; *inv. 38412.*
8. S c o a b ă ; fier forjat; dimensiuni: L = 9,7 cm; l = 0,8 cm; 1,4 cm; gr. = 1 cm. Obiect ascuțit cu secțiune pătrată; un capăt aplatizat și îndoit în formă de cioc de pasăre, pilit în interior; *inv. 38411.*
9. S c o a b ă ; piesă similară; dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 0,85 cm; gr. 0,80 cm; *inv. 38410.*
10. S c o a b ă ; piesă similară; dimensiuni: L = 10 cm; l = 1 cm; gr. = 0,80 cm. Pe grosime, spre cap, urma unui dorn; *inv. 38409.*
11. S c o a b ă ; piesă similară; dimensiuni: L = 10,5 cm; l = 1 cm; gr. 0,90 cm; *inv. 38408.*

12. S c o a b ă ; piesă similară; dimensiuni: L = 9,5 cm; l = 0,9 cm; gr. 0,9 cm; *inv. 38407.*

13. S c o a b ă ; piesă similară; dimensiuni: L = 10,7 cm; l = 0,9 cm; 1,7 cm; gr. = 0,9 cm; *inv. 38406.*

14. C u i *(clavus)*; fier forjat și pilit; dimensiuni: L = 11,7 cm; gr. 0,6 cm. Obiect ascuțit cu secțiune pătrată și cu vârful rotunjit prin pilire; floare mare, ovală, cu diam. = 2 - 2,6 cm. Descoperit în S_4N, 16; - 55 cm; *inv. 38418.*

15. Ș l e f u i t o r ; piatră (jasp ?) cioplită și șlefuită; dimensiuni: L = 11,5 cm, l = 2 cm; 5,8 cm; gr. 2,4 cm. Piesă trapezoidală cu secțiune ovoidală; latura mică teșită prin șlefuire și latura mare frumos arcuită prin lustruire. Se aseamănă unui nucleu de silex din care au fost scoase lame prin lovire (în cazul de față, din cele două laturi și din centrul uneia din suprafețe), în scopul realizării unei aderențe mai bune a mâinii. A fost descoperit în S_4N; -1; -30 cm, în marginea estică a cuptorului nr. 2; *inv. 38380.*

16. F r a g m e n t u s t e n s i l ă ; bronz prelucrat la cald prin batere, incizare și șlefuire; dimensiuni: L = 2,2 cm; l = 1,2 cm; gr. = 0,25 cm. Obiect aplatizat în forma unei vaze de flori, străbătut longitudinal de o sârmuliță de fier. Reprezintă capătul inferior al unei ustensile. Descoperită în S_4N, 13; -30 cm; *inv. 38373.*

4.2. U n e l t e

17. C i o c a n ; fier forjat și perforat; dimensiuni: L = 19,8 cm; l = 2,7 cm; gr. = 1,9 cm; diam. ext. = 4,5 cm; diam. int. 1,6 cm. Obiect cu secțiune rectangulară și brațe lungi, trapezoidale, îngroșate la capete prin întrebuințare; partea centrală, lată și rotundă, este perforată de un orificiu rotund de înmănușare, în interiorul căruia se păstra un fragment din lemnul mânerului și o pană din fier. Descoperit în S_4N, 13; -40 cm; *inv. 38390.* O piesă similară, dar de dimensiuni mai mici a fost descoperită la Buciumi, în castrul roman (vezi *Buciumi*, Cluj, 1972, p. 77, pl. CIV, 3).

18. L a m ă d e f i e r ă s t r ă u ; fragment laminat prin forjare, oțelit și pilit. Dimensiuni: L = 25 cm; l = 5,5 cm; gr. = 0,2 cm. Lamă dreptunghiulară, spartă neregulat la un capăt; pe una din laturile lungi păstrează 26 de dinți triunghiulari; la capătul de înmănușare se păstrează orificiul de prindere în mâner. Suprafața puternic corodată. Provine din secțiunea S_4N, c. 9; -45 cm. Un exemplar asemănător a fost descoperit în 1985, în așezarea romană de la Slava Cercheză (jud. Tulcea), pe un nivel de sec. IV p.

4.3. P i e s e v e s t i m e n t a r e

19. F i b u l ă de tipul *cu butoni în formă de bulbi de ceapă (Zwiebelknopffibeln);* fragment bronz turnat în formă; dimensiuni: L = 6,5 cm; l = 1,5 cm. Lipsește brațul stâng și acul fibulei; arcul și piciorul au aceeași dimensiune (2,7 cm). Fibula are brațe proporționate, terminate cu butoni conici cu terminații tronconice; piciorul decorat cu grupuri de câte cinci triunghiuri în relief. Arcul, cu secțiune bitronconică, este decorat pe linia mediană cu adâncituri. Element de datare, specific sec. IV p. (cf. C. Preda, *Callatis*, Buc., 1980, p. 35). Descoperită în S_4N, 2; -65 cm. *inv. 38381.*

20. V e r i g ă d e c a t a r a m ă ; bronz turnat în formă; dimensiuni: diam. = 2,2 cm; gr. = 0,25 cm. Verigă cu secțiune trapezoidală; păstrează pe marginea interioară lăcașul spinului. Descoperită în S_3N, 17; -35 cm; *inv. 38372.*

4.4. P i e s e d e h a r n a ș a m e n t

21. Z ă b a l ă ; fier forjat și trefilat prin forjare; dimensiuni: L = 33 cm; diam. mare = 10,5 cm; diam. mic = 8,5 cm. Piesă compusă din cinci elemente: două inele mari cu capetele sudate, prin care au fost petrecute capetele inelare a două piese a căror formă se aseamănă cifrei 8, aplatizate pe mijloc; o verigă centrală, cu capetele desfăcute, a fost petrecută prin inelele mai mici ale celor două piese de legătură. Descoperită în S_4N, 7; -30 cm; *inv. 38415.*

22. V e r i g ă ; bronz turnat în formă; dimensiuni: diam. lung = 3,8 cm; diam. lat = 3 cm; gr. = 0,4 cm. Veriga ovală, cu secțiune ovoidală. Descoperită în S_3N, 2; -50 cm; *inv. 38371.*

4.5. P o d o a b e

23. M ă r g e a inelară cu decor pictat; pastă de sticlă; dimensiuni: h = 0,9 cm; diam. ext. = 2,1 cm; diam. inter. = 0,8 cm. Pastă de sticlă de culoare argintie, acoperită cu smalț verde, în care a fost încrustată în zig-zag o dungă de vopsea roșie. Descoperită în S_3N, 14; -60 cm; *inv. 38378.* Specifică mediului roman din sec. IV p. (cf. C. Preda, *Callatis*, p. 56).

24. M ă r g e a ; piesă similară; dimensiuni: h = 1,3 cm; diam. max. = 1,8 cm; gr. = 0,6 cm. Pastă de sticlă de culoare albăstruie, acoperită cu vopsea albastru-închis în care au fost încrustate două dungi de vopsea galbenă și roșie, în zig-zag. Descoperită în S_4N, 16; -55 cm; *inv. 38377.*

23. M ă r g e a sferoidală de sticlă; formă neregulată; dimensiuni: h = 1,4 cm; diam. max. = 1,8 cm; gr. = 0,5 cm. Provine din fața cuptorului nr. 3; *inv. 38376.*

4.6. D i v e r s e

26. P ă p u ș ă (?) ; lut modelat cu mâna; ardere oxidantă; dimensiuni: h = 9,5 cm; l = 3,5 cm; gr. = 3 cm. Figurină cu corp înalt, ovoidal în secțiune, fără mâini, un picior spart; cap rotund cu ochi semilunari adânciți; nas tras vertical din pasta crudă; fără gură. Execuție sumară; descoperită în S_4N, 3 - 4; -45 cm; *inv. 38381.*

27. P l ă s e a ; fragment bronz turnat și laminat la rece; dimensiuni: L = 6,1 cm; l = 3,1 cm; gr. = 0,25 cm. Plăcuță rectangulară cu marginile sparte; una din laturi îndoită pe lățime în unghi drept. Descoperită în S_4N, 13; -40 cm; *inv. 38379.*

28. F r a g m e n t f i e r ; dimensiuni: L = 8,2 cm; l = 1,7 cm; gr. = 0,8 cm. Piesă rectangulară, spartă la ambele capete. Provine din S_4N, - 1; -45 cm; *inv. 38422.*

5.0. D e s c o p e r i r i m o n e t a r e . Până în prezent, au fost descoperite în interiorul fermei de pe *Valea Morilor* 62 de monede: 3 în 1982, 13 în 1983, 8 în 1984 (6 lizibile) și 36 în 1985 (20 lizibile). Prezentăm în continuare catalogul descoperirilor monetare din anul 1985.

Faustina jr.

1. Ag. ↓ 17 mm
Diva Augusta Faustina
(post 175 p.)
S_4N, 6; *inv. 44285*

Aurelianus

2. AE ↑ 20/22 mm
(a. 270 - 275 p.)
Av. IMPAVRELIANUSAVG
Rv. VIRT-MILIT-VM
C_1, 16; -0,50; *inv. 44284*

Galerius Maximianus

3. AE ↖ 23 mm
(a. 310 p.)
RIC.IV. p. 537, 48 a
HT
S_3N, 1; -0,30; *inv. 44283*

Constantinus I

4. AE ↑ 17 mm
(a. 318 - 319 p.)
RIC, VII, p. 181, 209 (?)
PTR (?)
(Trier ?)
S_4N, 1 - vegetal; *inv. 44282*

5. AE ↑ 16 mm
(a. 330 - 335 p.)
LRBC, I, 1010
CONS.
S_4N, 3, dărâmătură;
inv. 44266

Constans

6. AE ↑ 14/16 mm
(a. 337 - 339 p.)
LRBC, I, 1280 sau 1281
SMKA
C_2, N; 15, -0,75 m;
inv. 44267

Constantius II sau Constans

7. AE ↖ 14 mm
(a. 341 - 346 p.)
Tip. VOT/XX/MVLT/XXX
LRBC, II,
S_4N, 5; -0,50 m; *inv. 44276*

Constantius Gallus

8. AE ↑ 16 mm
(a. 351 - 354 p.)
LRBC, II, 2044
CONSA
S_3N, 14; -0.75 m;
inv. 44272

Constantius II

9. AE ↖ 16 mm
(a. 351 - 356 p.)
Tip FEL TEMP
REPARATIO
LRBC, II,
S_4N, II, -0,50 m; *inv. 44277*

10. AE ↖ 17/18 mm
(a. 351 - 361 p.)
Tip. FEL TEMP REPA-RATIO (FH)
LRBC, II,
[S] MN A ?
S_4N, 14; -0,30 m
inv. 44268

11. AE; 20 mm
(a. 351 - 361 p.)
LRBC, II, 1610
SIRM
C_2N, 14; -0,80 m; *inv. 44270*

12. AE; 18 mm
(a. 351 - 354 sau 355 - 361 p.)
LRBC, II, 2496 sau 2498
SMKA
S_3N, 16, vegetal;
inv. 44269

Constantius II sau *C. Gallus*

13. AE ↓ 15 mm
(a. 351 - 361 p.)
Tip. FTR (FH)
LRBC, II,
| ? (A)
[ASISB]
S_4N, 7, dărâmătură zid;
inv. 44271

Constantius II, C. Gallus sau
Iulianus Caes.
14. AE ↑ 17 mm
(a. 351 - 361 p.)
Tip. FTR
SIS (?)
S_4N, 17; -0,35 m;
inv. 44279

Iulianus Caes.
15. AE ↑ 15 mm
(a. 355 - 361 p.)
Tip. SPES REI - PVBLICAE
LRBC, II, 1906 (?)
[S] MH ?
S_4N, -5, vegetal; *inv.44273*

Iulianus Aug.
16. AE ↑ 18 mm
(a. 361 - 363 p.)
Tip. VOT/X/MVLT/XX
LRBC, II, 2060 (?)
CONSP
S_3N, -4; -0,60 m;
inv. 44278

Valens
17. AE ↖ 15 mm
(a. 364 - 365 p)
Tip RESTITV - TOR - REIP
LRBC, II, 2067
CONSP
S_3N, -2, vegetal; *inv. 44269*

Procopius
18. AE ↖ 17 mm
(a. 365 - 366 p.)
Tip. REPARATI-O
FELTEMP
LRBC, II, 1927
SMH(?)
S_5N, -1, interior cuptor 2

Post 365 p.
19. AE ↓ 15 mm
Tip.
SECVRITASREIPVBLICAE
20. AE ↓ 13 mm
S_3, -5; -0,60 m; *inv. 44281*

6.0. *Descrierea ceramicii descoperite în cuptoare* - Cantitatea mare de ceramică descoperită pe *Valea Morilor*, nu ne permite în actualul stadiu al cercetărilor decât o sumară trecere în revistă a principalelor tipuri ceramice, lucru pe care de altfel l-am făcut cu ocazia prezentării rapoartelor arheologice anuale. Ne vom rezuma, așadar, în prezentul raport, la descrierea tipurilor ceramice provenite din cele două cuptoare de olar, descoperite în anul 1985, cu precizarea că aparțin unor vase rebutate în procesul de producție.

6.1. Fragmentele recuperate din cuptorul nr. 1 aparțin categoriei de ceramică comună cenușie, prelucrată din lut frământat cu pietricele. Se disting două tipuri de vase: oale și capace de oale. Oalele au corpul globular sau oval, gura largă cu buza îngroșată, răsfrântă orizontal și șănțuită, baza lată concavă, cu *umbo*. Capacele de oale sunt asemnătoare tipului 3 prezentat de Gh. Popilian (*Ceramica romană din Oltenia*, p. 128 și pl. XXIII), cu butonul gol în interior.

6.2. Din cuptorul nr. 2 provin materiale aparținând categoriei de ceramică arsă la roșu, prelucrată din lut fin, bine frământat cu nisip cernut și mică. Printre recipientele fragmentare recuperate, se disting: oale, ulcioare, cănițe, castronașe, cratițe și amfore.

Oalele pot fi încadrate în două tipuri: a) oale globulare cu buza șănțuită și baza dreaptă; b) oale cu corpul înalt, oval.

Numeroase fragmente aparțin *ulcioarelor*, întâlnite în mai multe tipuri și variante:

a) U l c i o r cu o toartă, cu corpul oval, gura înaltă bombată, cu buza profilată și răsfrântă oblic în afară; umărul este decorat cu o dungă subțire, circulară, realizată prin apăsare în pasta crudă.

b) U l c i o r cu o toartă, cu gâtul înalt, gura pâlniformă, canelată, și buza tăiată oblic spre interior.

c) U l c i o r cu gâtul înalt, mărginit la bază de un inel șănțuit, și gura dreaptă, dublu șănțuită la exterior; în interior, buza este ușor oblică și carenată; toarta pornește din buză, spre deosebire de primele tipuri la care toarta se prinde sub gura înaltă a recipientului. Tipul c) de pe Valea Morilor este asemănător tipului 2 de ulcioare prezentate de Gh. Popilian (*Op. cit.*, pp. 96 - 97, pl. XLI, 433 - 435)

d) U l c i o r cu gura înaltă, pâlniformă, mărginită la bază de un inel circular în relief; este un tip de ulcior pe care îl întâlnim și în necropolele romano-bizantine de la Beroe și Callatis, în sec. IV p. (vezi, C-tin Preda, *Callatis*, Buc., 1980, pl. XLIX, 8m).

e) U l t i m u l tip este ulciorul cu gura trilobată și canelată în exterior, frecvent întâlnit în sec. IV p.

Toate tipurile de ulcioare din cuptorul nr. 2 de la Telița au corpul înalt, oval și baza lată, inelară sau concavă cu *umbo*.

Cănițele se pot încadra în două tipuri: a) cu corpul bombat, baza inelară și gura pâlniformă cu buza teșită oblic spre interior, cu o tortiță care pornește de sub sub buza și se prinde pe linia de maximă bombare; b) tipul b se deosebește de primul prin gura înaltă și dreaptă.

Cupele au corpul bitronconic, cu partea superioară înaltă, decorată cu un registru de două caneluri; gura largă are buza îngroșată și ușor profilată în interior. Un al doilea registru alcătuit din trei caneluri decorează zona de demarcație a celor două părți ale recipientului.

Castronașele au corpul bombat și buza lată, răsfrântă orizontal sau oblic în exterior, cu marginea profilată. Baza este dreaptă sau inelată. Buza castronașelor este uneori decorată prin incizare cu motivul valului, alteori marginea prezintă decor alveolar sau realizat din crestături oblice.

Amforele descoperite în cuptorul nr. 2 de la Telița aparțin unor tipuri cunoscute din cercetările mai vechi efectuate în Dobrogea (vezi C-tin Scorpan, în *Dacia*, XXI, 1977, pp. 274 - 275.; A. Opaiț, în *Peuce*, VIII, 1980, pp. 291 - 294; V.H. Baumann, în *MCA*, Oradea, 1979, pp. 197 - 198; Idem, în *Peuce*, IX, 1984, p. 54). Este vorba, în primul rând, de amfora cu corpul mai mult sau mai puțin sferic, cu gura pâlniformă și buza îngroșată; marginea buzei, orizontală sau ușor oblică, este întotdeauna șănțuită median. Amforele de acest tip sunt acoperite neuniform cu vopsea roșu-maronie. Al doilea tip este reprezentat de amfora de dimensiuni mijlocii, cu corpul ovoidal, gâtul scurt, tronconic și baza terminată într-un butonaș ascuțit. Corpul amforei este acoperit cu vopsea albă, iar în dreptul umărului este decorat cu caneluri regulate.

Un tip aparte, întâlnit în cuptorul nr. 2, este reprezentat de *cratițe*. Cele două exemplare recuperate sunt masive, lucrate din pastă grosieră, cu pereții groși, aproape drepți, decorați cu caneluri mari, au baza mare și dreaptă și gura pâlniformă cu buza îngroșată, prevăzută cu carenă interioară pentru capac.

6.3. Anticipând viitoarele rezultate obținute din studiul întregului material ceramic, descoperit în centrul de olărie de pe *Valea Morilor* putem afirma că la Gurile Dunării, în sec. IV p. se observă o continuitate pe linia păstrării unor tipuri ceramice din epoca romanității timpurii, în paralel cu apariția unor tipuri noi, specifice centrelor de pe *limes*-ul dunărean.

Altar votiv - descoperit în S_4N, caroul 2. Unul din pilonii porticului din încăperea II a pavilionului nordic al fermei a fost realizat dintr-un altar votiv, spart în două din antichitate. Fragmentul, reprezentând partea inferioară a altarului, compusă din bazament și o porțiune din câmpul inscripției, a fost așezat cu suprafața scrisă în jos, ceea ce a favorizat păstrarea în condițiuni bune a inscripției (pl. LXXIX).

Dimensiuni: înălțimea totală = 0,65 m (0,29 m bazamentul + 0,27 m din corp); lățimea bazamentului = 0,69 m, lățimea corpului = 0,66 m; grosimea = 0,26 m.

În câmpul inscripției s-au păstrat trei rânduri de litere incizate, a căror înălțime variază între 5,5 - 7,5 cm în primele două rânduri, 6 cm în r. 3 și 3 cm în r. 4.

Particularități de grafie: în r. 1 litera L este scrisă sub formă de I mic; I + N apar în ligatură; în r. 2 și r. 3 - II în locul literei E (vezi, în acest sens, S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, Buc., 1961, p. 33); în r. 3 litera A este scrisă sub forma unui V răsturnat.

Se poate citi: "*[... ex vi] so (posuit) Vir(ius) Linus v<e>t(eranus),*
Rustico et Aquilino co(n)s(ulibus)"

Traducere: "...după vis (a pus) Virius Linus veteranul, (pe când)
Rusticus și Aquilinus (erau) consuli."

Numele veteranului Virius Linus, sugerat de I. Piso de la Cluj, este aproape necunoscut în onomastica latină de pe teritoriul țării noastre, atât în Dacia cât și în Moesia Inferior. Altarul a fost pus în vremea împăratului Marcus Aurelius, foarte probabil în anul 162 p., când Rusticus și Acvilinus erau colegi de consulat (în acest sens, a se vedea partea din contractul de împrumut scris pe o tăbliță cerată descoperită în 1855 în galeria de mină Sf. Ecaterina și aflată actualmente în Muzeul din Blaj - cf. *IDR*, I, Buc., 1975, pp. 203 - 205, *Tab. Cer. D, III*).

Altarul a fost adus de undeva din apropiere și refolosit cu grijă, păstrându-i-se partea cu numele dedicantului și elementele de datare. Este interesant de reținut că din imediata vecinătate a pilonului provine și frumoasa monedă de argint cu *Diva Augusta Faustina*. În același timp, monedele timpurii descoperite în cursul săpăturilor, de la Antoninus Pius și de la Aurelianus, au fost transportate aici în timpul lucrărilor de ridicare a construcțiilor fermei. Aceste descoperiri, în mod sigur au aceeași proveniență ca și monumentul votiv refolosit și, ca atare, trebuiesc scoase în afara cronologiei acestui stabiliment economic, construit foarte probabil la începutul sec. IV p.

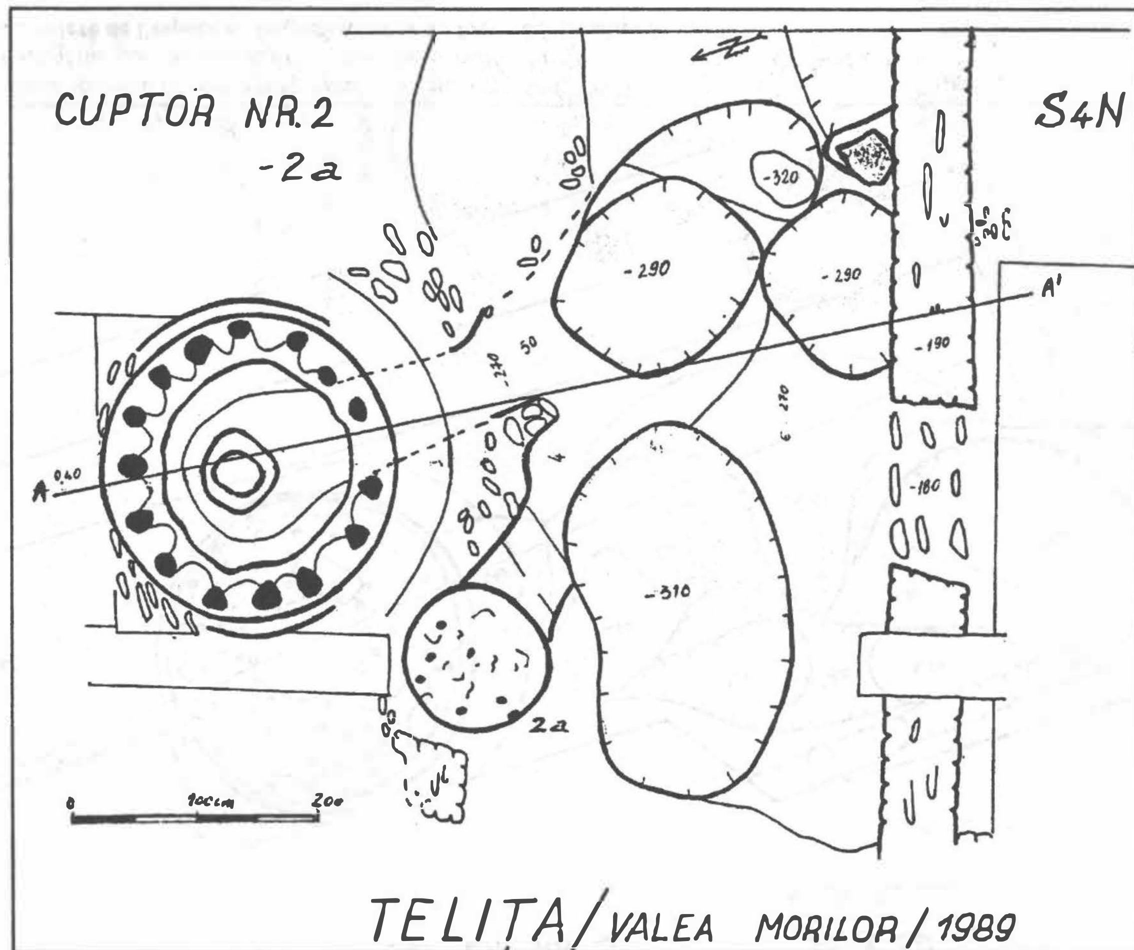
Anii 1989 - 1990

0.0. Din anul 1982, pe *Valea Morilor,* în vecinătatea de SV a satului Telița din județul Tulcea, se desfășoară cercetări arheologice într-o fermă romană din sec. IV p., specializată în fabricarea ceramicii. Cercetările au fost întrerupte în 1986, fiind reluate în 1989. Până în 1985 au fost stabilite limitele de nord și de sud ale ansamblului și, în mare, configurația părții răsăritene, relevându-se o structură adecvată unor activități meșteșugărești. A fost cercetat pavilionul de sud, pavilion destinat probabil locuinței proprietarului și spațiile situate la nord, amenajate în terase, pe care erau dispuse cuptoare pentru arderea unor categorii diverse de ceramică, ca și construcțiile destinate atelierelor de prelucrare.

1.0. Cunoscute încă din anul 1985, cuptoarele nr. 2 și nr. 3 au fost degajate și cercetate în anii 1989 - 1990. Cuptorul nr. 2, cu zona sa aferentă, cuprinzând groapa de alimentare și gropile reziduale, se află situat în secțiunea S_5N, c. -1., comunicând la sud cu unul din marile ateliere ale stabilimentului. În zona sa de funcționare a fost descoperită o vatră micuță, rectangulară, lipită de zidul atelierului, în apropierea intrării, cu o groapă de cenușă alături. Construit în panta dealului, C_2 are o cameră de ardere rotundă, cu d = 2,60 m, scobită în pământ până la adâncimea de -0,75 - 1,00 m, adâncime la care a fost amenajată placa perforată. Pereții au fost lutuiți și întăriți prin ardere. Suprastructura mobilă fusese construită din pietre, așa explicându-se cantitatea mare de piatră găsită deasupra grătarului care nu a rezistat prăbușirii pereților. Canalul de alimentare *(praefurnium)*, lung de 1,90 m, este orientat spre SE(195°) și se prelungește cu încă 0,50 m până în groapa de alimentare. Are gura largă, boltită cu fragmente de țigle și marcată lateral cu pietre legate cu pământ. Canalul se deschide larg în camera focarului, realizată în pantă de la nord spre sud, în formă de sferă, cu pereții dantelați de 13 console organice, construite cu scopul de a susține grătarul. Cuptorul nr. 2 face parte din categoria cuptoarelor cu stâlp central de susținere a grătarului. Pe mijlocul vetrei păstrează partea inferioară a piciorului tronconic distrus în urma prăbușirii pereților. Numeroase fragmente de chirpici vitrificați, descoperite în umplutura focarului, provin din structura pilonului central, a cărei parte inferioară, păstrată, era din pământ crutat, iar restul din chirpici. Mai multe fragmente de chirpici lungi, vitrifcați, provin de la arcadele care uneau consolele laterale cu pilonul central. Consolele au fost întărite cu olane, între ele situându-se 15 canale verticale care perforau grătarul cu 15 orificii pentru tiraj. Pereții cuptorului au păstrat 3 rânduri de lipitură, ceea ce relevă o folosire relativ scurtă a acestuia.

1.1. Materialul ceramic recoltat din umplutura cuptorului și din gropile reziduale este alcătuit în cea mai mare parte din rebuturi. Este deosebit de variat, reflectând la scară redusă gama largă de recipiente fabricată în a doua jumătate a secolului IV p. pe *Valea Morilor*. Se remarcă în mod deosebit materialul amforic; prelucrarea unor tipuri de amfore larg răspândite în zonă, în sec. IV p., cum sunt: a) amforă globulară, cu gâtul scurt, drept sau tronconic, cu gura largă și buza șănțuită, numită de noi *Telița 1;* b) amforă ovoidală, cu gâtul drept, gura largă cu buza ovală, îngroșată și răsfrântă, numită *Telița 3.*

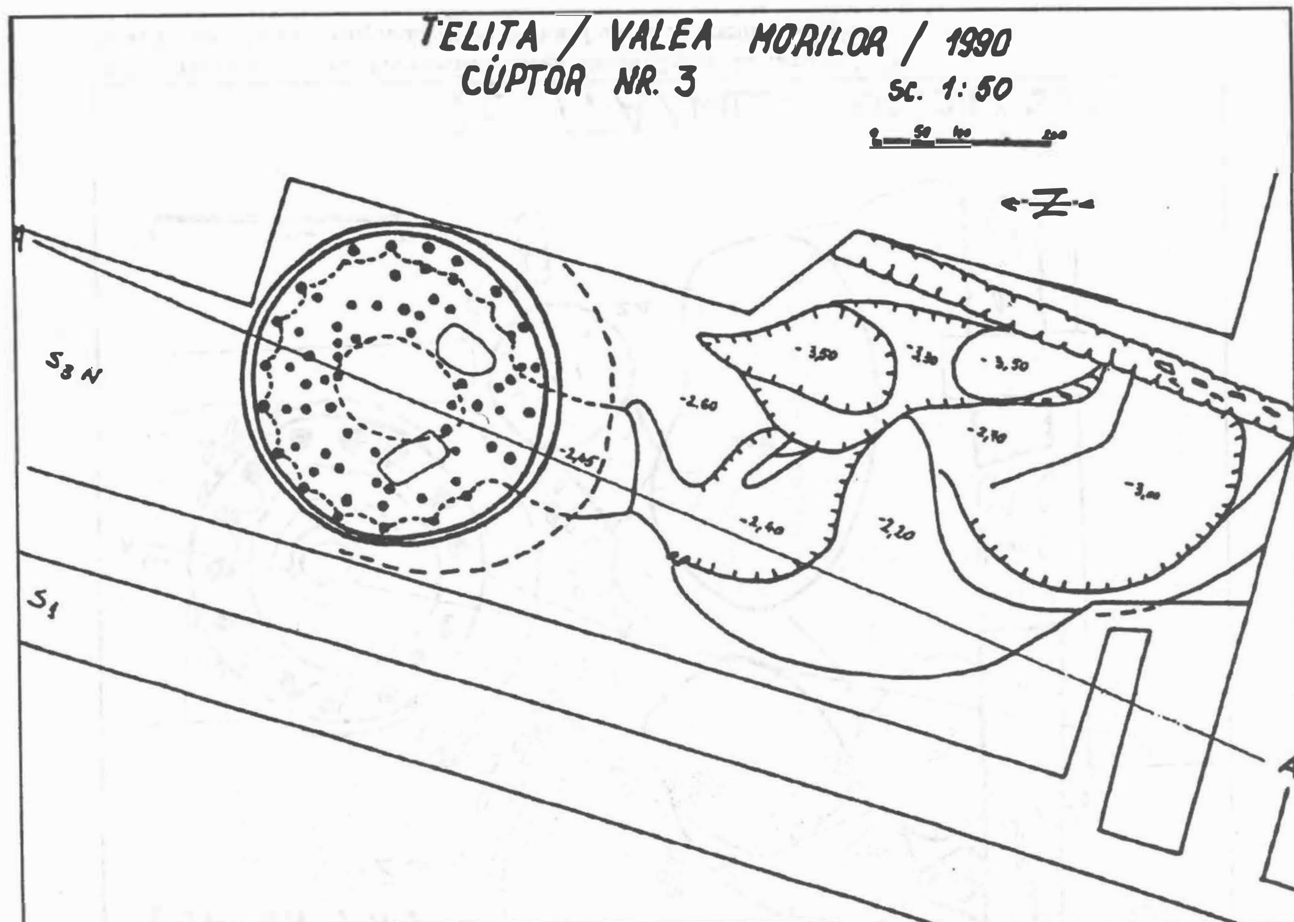
1.2. Cuptorul nr. 2 era mărginit la SV de un cuptor mult mai mic, 2a, de formă ovală, flancat la NV de un picior pătrat de piatră legată cu pământ, al cărui scop fusese probabil de susținere a unui acoperiș cu țigle. Săpat la nivelul solului antic, cu camera de ardere de 1,20/1,10 m diametru, distrusă, mai păstra 6 orificii dispuse în placa perforată în două șiruri concentrice. Canalul de alimentare este paralel cu cel al cuptorului mare, față de care se află cu 0,50 m mai sus, o situație

Pl. VIII. Planul spaţiului de funcţionare a cuptoarelor nr. 2 şi nr. 2a (săpături 1989).

Pl. VIII. Plan of the working space of the kilns n. 2 and n. 2a (excavations 1989.

Pl. VIII. Le relevé de l'espace où fonctionnaient les fours nos 2 et 2a (fouilles de 1989).

Pl. IX. Planul spaţiului de funcţionare a cuptorului nr. 3 (săpături 1990).

Pl. IX. Plan of the working space of the kiln n. 3 (excavations 1990).

Pl. IX. Le relevé de l'espace de fonctionnement du four no 3 (fouilles de 1990).

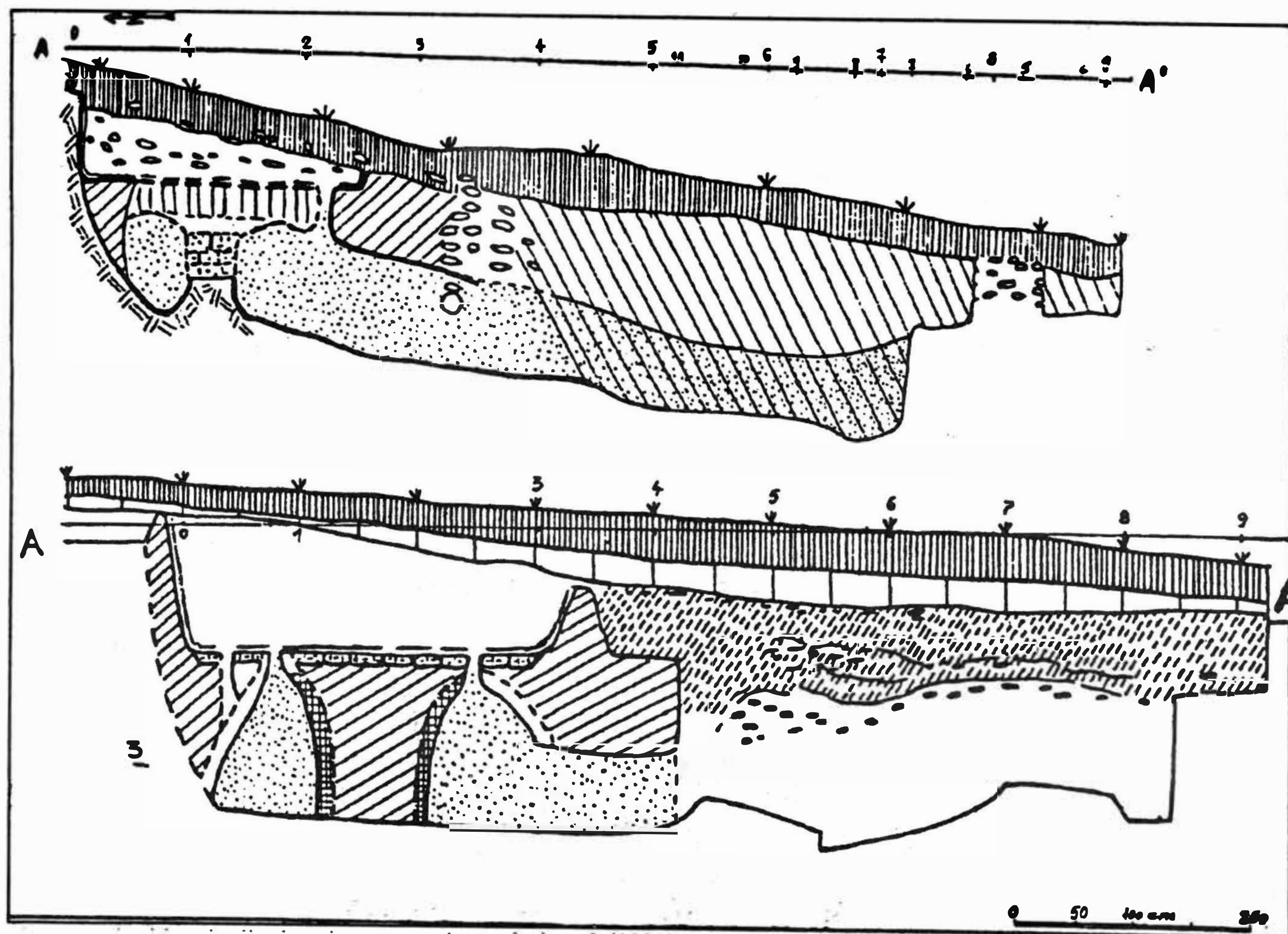
asemănătoare fiind întâlnită în zona instalației nr. 1 din ferma romană târzie din punctul *La Pod,* publicată în *Peuce*, IX, 1984.

În camera de ardere și în groapa de reziduuri s-au găsit numeroase fragmente ceramice, care relevă întrebuințarea simultană a celor două cuptoare. Dimensiunile lui C_{2a} sunt apropiate de cele ale cuptorului nr. 1, cercetat în 1985, diferențele provenind din sistemul de construcție al fiecăruia.

2.0. Cuptorul nr. 3, surprins încă din 1985 în carourile 13 - 17, din secțiunea S_3N, se află într-o curte interioară a stabilimentului, situată între pavilionul de locuit la sud și ateliere la nord. Reprezintă o instalație destinată arderii materialelor ceramice folosite în construcții (olane, țigle, cărămizi), ale căror rebuturi s-au găsit pretutindeni în gropile din fața canalului de alimentare. Ni se pare sugestivă, de aceea, descoperirea unui depozit de câteva sute de cărămizi, sprijinite de zidul nordic al pavilionului de locuit, în 1984.

2.1. Cuptorul nr. 3 face parte din categoria cuptoarelor de mari dimensiuni. De formă ovală, camera de ardere are 3,20/3,52 m diametru și pereții păstrați până la 1,00 m înălțime, săpați în pământ, peste care fusese construită suprastructura mobilă, din chirpici mari și rectangulari, de 8 - 10 cm grosime. Ca și în cazul cuptorului nr. 2, și aici cuptorul a fost amenajat după săparea gropii în panta dealului. La bază s-a păstrat în camera focarului pilonul central, în forma unui dublu trunchi de con și consolele laterale organice, în plan circular, care au fost apoi cămășuite cu fragmente de olane lipite cu lutuială. În acest fel, au fost create arcade cu canale care corespundeau orificiilor din grătar, îngustând mult spațiul de susținere al acestuia, spațiul focarului căpătând forma unui clopot cu marginile interioare dantelate. Grătarul este perforat de 4 rânduri de orificii dispuse concentric, în afara spațiului sub care se află stâlpul central. Canalul de alimentare coboară ușor spre platforma din fața intrării, puternic albiată, ca și groapa reziduală aflată în prelungirea sa, ambele căptușite cu un strat de cenușă și arsură. Mai multe straturi de depuneri reziduale și nivelări, suprapuse la SE de zidul de margine, par a indica existența unei instalații mai mici, aflată la marginea de răsărit a cuptorului nr. 3.

3.0. În anul 1990, concomitent cu degajarea celor două mari instalații de ardere a materialelor ceramice, cercetările au fost orientate asupra sectorului de N, pe o suprafață de aprox. 1.500 mp, în care terenul revendică existența unor construcții masive de piatră. Cu acest prilej, au fost săpate 7 secțiuni de dimensiuni diferite: S_8, orientată E-V, flancată la V de S_9, orientată S-N, și care în 1990, prin unire cu S_2-vest, urma să delimiteze sectorul de NV al șantierului. Secțiunile S_{10}, S_{12} și S_{14} au fost săpate perpendicular pe latura sudică a secțiunii S_8; S_{11} și S_{13}, la 25 m vest, respectiv 15 m vest de secțiunea S_9 și paralele cu prelungirea acesteia spre nord. Secțiunile S_{12} și S_{10} au fost unite în partea de sud prin trei casete; o

Pl. X. Secţiuni longitudinale prin cuptoarele nr. 2 şi nr. 3 (1990).

Pl. X. Longitudinal sections through the kilns n. 2 and n. 3 (1990).

Pl. X. Section longitudinale des fours nos 2 et 3 (1990).

casetă a fost deschisă pe latura de sud a secțiunii S_8, carourile 7 - 9, alte trei casete paralele (a, b, c), pe latura de nord a aceleiași secțiuni, carourile 14 - 16. În toate secțiunile au apărut elemente noi, fapt care impune în 1991 o continuare a cercetărilor în acest sector, în scopul stabilirii întinderii și funcționalității zonei de vest a stabilimentului.

4.0. *Descrierea materialelor*

a) Materiale din construcții

1. Piron ; fier forjat; dimensiuni: L = 15 cm; g = 1,3/1,0 cm. S_8, c. 3, vegetal antic; *inv. 42790 (Mz. Arh. Tl.).*

b) Unelte și ustensile

2. Fragment lamă ; fier laminat; 6 orificii pentru cuie; dimensiuni: L = 23 cm; l = 1,5 cm; g = 0,4 cm; d = 0,3 - 0,5 cm. S_9, c - 15, - 0,50 cm; *inv. 42782 (Mz. Arh. Tl.).*
3. Rașchetă curbă ; fier forjat; secțiune semidiscoidală; capăt aplatizat cu muche tăioasă; dimensiuni: L = 20,5 cm; l = 1,2 cm; g = 8/6 cm. S_9, c. 15, -0,50 m; *inv. 42781 (Mz. Arh. Tl.).*
4. Sfredel *(tarebra);* fier forjat; dispozitiv tubular de înmănușare verticală; vârf ascuțit cu 4 muchii și 2 aripioare; dimensiuni: L = 13,5 cm; l = 1,2 cm; d = 1,2 cm; g = 0,7 cm. S_8, c. 19, vegetal; *inv. 42759 (Mz. Arh. Tl.).*
5. Topor *(securis)* cu înmănușare verticală; fier forjat; lamă cu secțiune triunghiulară; manșon spart; dimensiuni: L = 14,5 cm; l = 6,5 cm; g = 3,7 cm. S_8, c. 3, vegetal antic; *inv. 42789 (Mz. Arh. Tl.).*
6. Cuțitaș *(scalprum);* fier forjat; lamă triunghiulară teșită în partea dorsală; tijă aplatizată; dimensiuni: L = 12 cm; l = 1,0 - 1,8 cm; g = 0,1 - 0,5 cm. S_8, c. 8, 0,50; *inv. 42776 (Mz. Arh. Tl.).*
7. Cârlig cu tijă lungă *(uncus ferreus);* fier forjat; secțiune pătrată; dimensiuni: L = 35 cm; g = 1,1 cm; S_9, c. 5, -0.60 m; *inv. 42782 (Mz. Arh. Tl.).*
8. Ustensilă cu secțiune rotundă; fier forjat; cap-cârlig aplatizat și lățit, celălalt capăt - ascuțit, triunghiular, cu secțiune triunghiulară; dimensiuni: L = 27,8 cm, l = 2,5 cm/1,7 cm, d = 1,5 cm. S_8, c. 8, -0,70 cm; *inv. 42767 (Mz. Arh. Tl.).*
9. Rașchetă de tâmplărie ; fier forjat cu corpul lung ascuțit la un capăt și sub formă de uluc, aplatizat, curbat pe lățime și cu muchiile tăioase, la capătul funcțional. Dimensiuni: L = 27,3 cm; l = 1,4 cm; g = 0,9 cm; S_9 c. 5, - 0,60 cm; inv. 42781 (Mz. Arh. Tl.).
10. Șpiț ; fier forjat, bitronconic, secțiune rectangulară; capătul lung și subțiat prin trefilare, spart din antichitate; dimensiuni: L = 13 cm; g = 1,7 - 1,9 cm; d = 0,7 cm; S_8 , c. 3, vegetal antic; *inv. 42790 (Mz. Arh. Tl.).*
11. Fragment lamă de bronz cu urme de sudură la un capăt, formă trapezoidală, ambele muchii tăioase; dimensiuni: L = 4,3 cm; l = 1,5 - 2,0 cm; g = 0,05 cm; S_9 c. 14, -1,00 m ; *inv. 42758 (Mz. Arh. Tl.).*

c) Arme

12. Sabie scurtă; fier forjat și laminat; lamă rectangulară cu vârful oval; garda, la lățimea lamei, decupată transversal; tijă scurtă, triunghiulară; dimensiuni: L = 34,6 cm; l = 3,9 cm; g = 0,3 - 0,6 cm; S_9, c. 13, -0,70 cm; *inv. 42779 (Mz. Arh. Tl.).*
Bibl. *Arh. SSSR*, Moscova, 1984, p. 316, pl. 125a (*tip alanic*, sec. III - IV p.Chr.).

d) Ceramica

13. Suport ceramic pentru recipiente mici; corp înalt, plin, cu dublă profilatură mediană; extremități în formă de cupă; argilă fină, roșu-maronie, vopsea roșie; lucrat la roată; dimensiuni: H = 11, 5 cm; d_b = 9,5 cm; d_{corp} = 4,5 - 5,2 cm; d_{max} = 10,8 cm; cuptor nr. 2 - 2a (groapa reziduală); *inv. 41539 (Mz. Arh. Tl.).*
Analogii în epoca clasică grecească.
Bibl. *The Athenian Agora*, vol. XII/1970, pp. 179 - 180; pl. 43/1326, 1327 - 1329 (a. 500 a.Chr); *MIA*, 25/1952, p. 37, fig. 33/1 - 3 (sec. V a.Chr.).

e) Descoperiri monetare

Din cele 26 monede descoperite în acest an, au putut fi determinate 17, de către Cristina Opaiț de la Muzeul din Tulcea și R. Ocheșeanu de la Muzeul Municipiului București.

1. *Prusius II* (Bithynia), a. 183 - 149 a.Chr. $AE_{(3)}$; 15 mm; 2,580 gr.; S_9, c. 9, -0,40 m; *inv. 49149 (Mz. Arh. Tl.).*
2. *Colonială*, sec. III p.Chr. (Rv. lupta lui Hercule cu leul); $AE_{(3)}$; 14 mm; 1,845 gr.; S_9, c. 5, -0,40 m; *inv. 49148 (Mz. Arh. Tl.).*
3. *Colonială*, sec. III p.Chr. (Rv. caduceu); $AE_{(4)}$; 11 mm; 0,930 gr.; S_9, c. 9, -0.50 m; *inv. 49147 (Mz. Arh. Tl.).*
4. *Urbs Roma*, a. 330 - 335 p.Chr. (Rv. lupoaica cu gemenii); $AE_{(3)}$; 15 mm; 0,730 gr.; S_9, c. 18, -0,70 m; *inv. 49152 (Mz. Arh. Tl.).*
5. *Urbs Roma*, a. 330 - 335 p.Chr. (Rv. lupoaica cu gemenii); $AE_{(3)}$; 16 mm; 1,780 gr.; S_9, c. 18, -1,00 m; *inv. 49151 (Mz. Arh. Tl.).*
6. *Constantin I*, a. 330 - 335 p.Chr., tip GLORIA EXERCITVS; $AE_{(3)}$; 17 mm; 1,255 gr.; S_9, c. 12, -0,40 m; *inv. 49146 (Mz. Arh. Tl.).*
7. *Emis. Roma*, a. 337 - 341 (?); P | R; $AE_{(3)}$; 15 mm; 1,030 gr.; S_{13}, c. 6, vegetal; *inv. 49144 (Mz. Arh. Tl.).*
8. *Monedă romană*, a. 335 - 341, p.Chr., tip GLORIA EXERCITVS; $AE_{(3)}$; 15 mm; 0,780 gr.; *inv. 49140 (Mz. Arh. Tl.) - passim.*
9. *Constantius II*, a. 342 - 348 p.Chr.; tip VOT/XX/MULT/XXX; $AE_{(3)}$; 14 mm; 1,580 gr.; S_8, c. 4, -0.50 m;*inv. 49138 (Mz. Arh. Tl.).*
10. *Constantius Gallus*, a. 354 - 355 p.Chr. (Nicomedia); LRBC II, 2310; $AE_{(2)}$; 19 mm; 2,300 gr.; S_8, c. 2, vegetal; *inv. 49137 (Mz. Arh. Tl.).*
11. *Constantius Gallus*, a. 354 - 355 p.Chr., tip FTR-FH; $AE_{(3)}$; 14 mm; 1,870 gr.; S_3N (cuptor nr.2); *inv. 49139 (Mz. Arh. Tl.).*
12. *Constantius II*, a. 354 - 355 p.Chr. (Sirmium); LRBC II, 160; $AE_{(2)}$; 19 mm; 1,750 gr.; S_{16-17}, c. 16, -0,50 m; *inv. 49708 (Mz. Arh. Tl.).*
13. *Constantius II*, a. 354 - 358 p.Chr.; tip FTR-FH; $AE_{(3)}$; 16 mm; 1,270 gr.; S_{10}, c. 12, vegetal; *inv. 49145 (Mz. Arh. Tl.).*

14. *Constantius II*, a. 355 - 361 p.Chr.; tip SPES RE-PVBLICE; $AE_{(3)}$; 15 mm; 1,300 gr.; S_7, c. -2, -0.60 m; *inv. 48218 (Mz. Arh. Tl.).*
15. *Constantius II*, a. 358 - 361 p.Chr.; tip SPES REIPVBLICE; $AE_{(3)}$; 16 mm; 1,145 gr.; S_{10}, c. 13, -0,70 m; *inv. 40141 (Mz. Arh. Tl.).*
16. *Julianus Aug.*, a. 361 - 363 p.Chr. (Constantinopolis); LRBC II, 2059; $AE_{(1)}$; 28 mm; 6,970 gr.; S_3, c. 13, -0.80 m (cuptor nr. 3); *inv. 40142 (Mz. Arh. Tl.).*
17. *Valens (?)*, a. 364 - 378 p.Chr.; tip SECVRITAS REIPVBLICAE; $AE_{(3)}$; 17 mm; 0,945 gr.; S_{13}, c. 1, vegetal; *inv. 49709 (Mz. Arh. Tl.).*

f) P i a t r ă

În secțiunea S_9, c. 10 - 11, au fost descoperite la adâncimea de -0,60 m: un fragment de altar, alcătuit din bazament și o parte din corp, fără nici o inscripție; mai multe fragmente sculptate în bassorelief dintr-o compoziție cu Cavalerul Trac.

Toate elementele descoperite au fost realizate din calcar cretacic extras din dealurile Niculițelului.

Anul 1991

0.0. În anul 1991, a fost extinsă și adâncită partea de nord a secțiunii S_9, c. 16 - 25 și au fost executate trei secțiuni paralele, una la răsărit - S_9Nb și două la apus, S_{16} și S_{17}, de 14 x 2 m. O secțiune de 18 x 1 m - S_{15} a fost săpată perpendicular pe S_8, c. 9, și a fost deschisă secțiunea S_{15}b, perpendiculară pe S_{15}, c. 3 - 4, în prelungirea spre est a casetei "c", paralelă cu S_8, c. 14 - 16. A fost, totodată, adâncită secțiunea S_8, c. 12 - 19, iar în dreptul carourilor 14 - 15 a fost deschisă o casetă spre sud.

Și în 1991 a fost menținut același sistem de săpătură practicat în campaniile anterioare, sistem impus de condițiile unei cercetări efectuate în pădure și de necesitatea depozitării pământului, cu secțiuni largi, paralele celor două secțiuni de sondaj - S_1, pe direcția S-N și S_2, pe direcția E-V, al căror caroiaj de 2,50 m a continuat să servească și noilor secțiuni (vezi pl. XVII).

Descrierea săpăturilor

1.0. Cu un alt prilej făcusem precizarea că toate construcțiile stabilimentului au fost realizate prin terasări succesive, pe o pantă cu diferență de nivel de 12 m de la sud spre nord, între cotele +133 nord și +121 la sud. În anul 1991, cercetările arheologice s-au desfășurat într-o zonă în care construcțiile se înscriu între cotele +133 și +130, diferență de nivel de la nord la sud de trei metri.

1.1 În zona de intersecție a secțiunii S_{12} cu S_8, c. 13 - 16 și în S_8, c. 16 - 20, unde, datorită dărâmăturii masive de piatră, situația nu fusese elucidată în campania anului precedent, în 1991 au fost degajate spațiile respective, observându-se următoarele situații:

a) Existența mai multor niveluri, cu două faze constructive;

b) Primul nivel, situat la adâncimea de -0,60 m față de cota +130, este marcat în porțiunea dintre țărușii 13 - 18 de o temelie orientată E-V, suprapusă în dreptul țărușului 14 de zidul estic al unei construcții din faza a II-a; aceeași temelie este folosită însă, în c. 15 - 17, ca zid de sprijin al unuia din zidurile aceleiași construcții;

c) Al doilea nivel suprapune o nivelare de aprox. 0,30 m, pe el aflându-se o vatră micuță, circulară, cu d = 0,30 m, plasată pe latura de sud a unei încăperi pavilionare din prelungirea construcției rectangulare dezvelite în 1991, la nord de S_8, c. 14 - 16, casetele "a", "b", "c";

d) Celui de-al doilea nivel îi aparține majoritatea construcțiilor surprinse în săpătură; nu a fost stabilită limita de vest a încăperii pavilionare, în schimb, în dreptul țărușului 16, o temelie perpendiculară pe zidul de nord, a fost descoperită sub nivelul de călcare al construcției, iar în dreptul țărușului 18, o dărâmătură masivă de pietre relevă existența unui perete de colț;

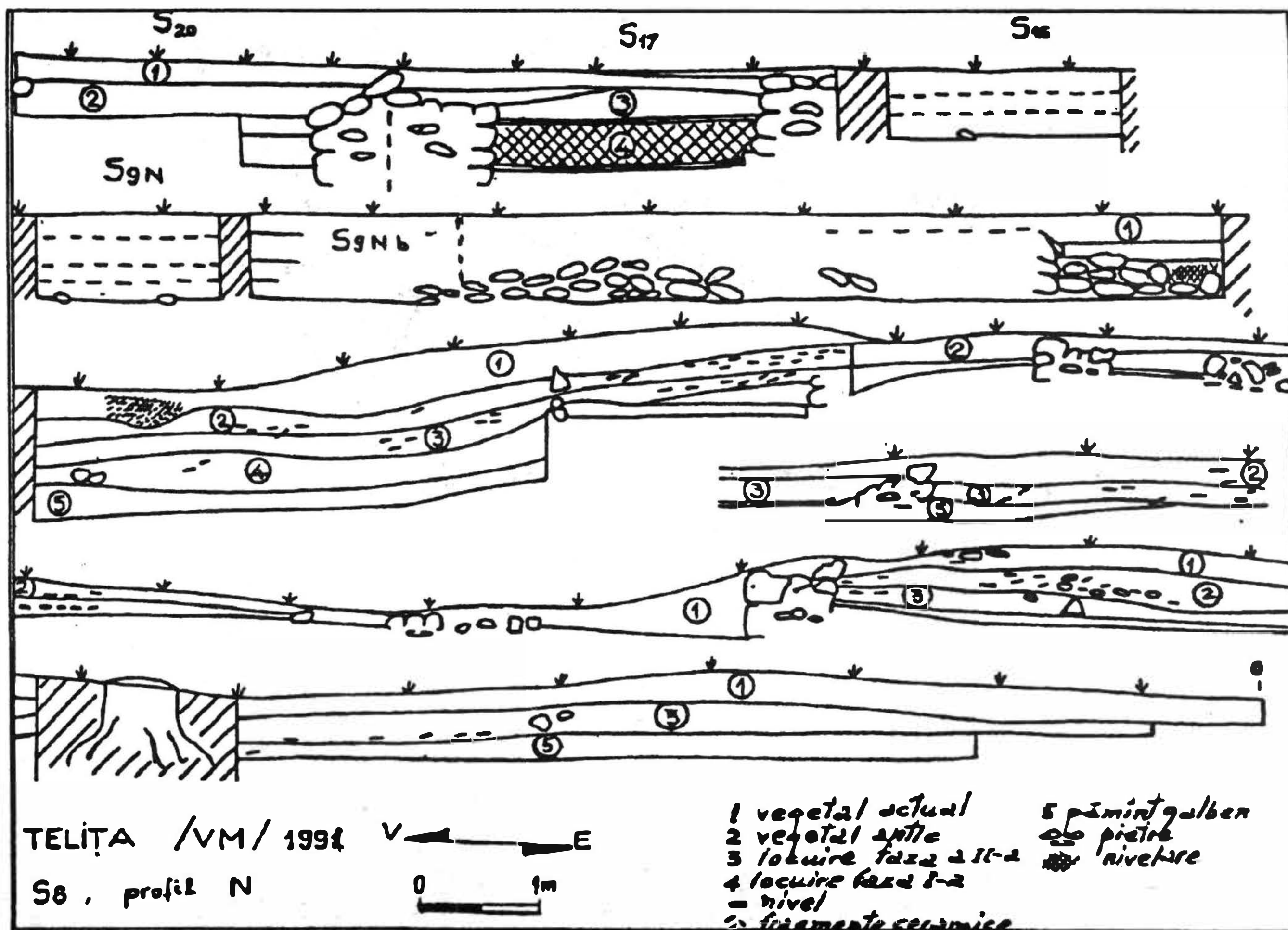
e) la vest de țărușul 18, în carourile 19 - 21, o groapă de mari proporții a afectat latura de vest a încăperii pavilionare și a întrerupt legătura unui zid perpendicular pe aceasta; groapa se adâncește cu 0,50 m sub nivelul primei etape și conține materiale de construcții (pietre, cărămizi) și ceramică;

f) În S_8, c. 21 - 24, s-a păstrat parțial un zid orientat E-V; capătul său vestic a fost puternic afectat, dărâmătura sa aflându-se în imediata vecinătate, în dreptul unei intrări largi de 1,35 m, care făcea trecerea dinspre sud spre nord; în structura zidului, ca și în peretele secțiunii S_8, se află un șir de țigle fragmentate, la nivelul primei etape, la -0,70 m adâncime, în relație cu ridicarea unei construcții impunătoare la vest.

1.2. În paralel cu prelungirea spre nord a secțiunii S_9, c. 15 - 22, a fost deschisă secțiunea S_{16}, la vest, de 14 x 2 m. Aceasta s-a datorat faptului că zona de NV prezenta o importanță aparte, datorită zidurilor unei clădiri oarecum izolate, ale cărei limite puteau fi stabilite, dar și fragmentului de zid din S_8, situat sub nivelul acesteia. La est de S_9N și perpendiculară pe S_8, a fost săpată secțiunea S_9Nb, de 12 x 2 m, în care au fost degajate zidul de răsărit și o parte din cel nordic, ambele aparținătoare clădirii de nord-vest.

La adâncimea de -0,88 m, zidul răsăritean calcă o temelie orientată SE-285° - NV-105°, surprinsă în S_9Nb, S_9N și parțial în S_{16}, pe mijlocul căreia se întrerupe. Această temelie are aceeași orientare ca și celelalte fragmente de temelii și ziduri din faza I-a constructivă, descoperite în S_8. Podeaua clădirii s-a suprapus unei nivelări de pământ galben bătut, de 0,08 - 0,10 m grosime, care a astupat resturile primei etape.

Spre vest a fost deschisă secțiunea S_{17}, paralelă și având aceleași dimensiuni cu S_{16}. Latura de vest a clădirii nu a putut fi surprinsă, în schimb în SV,

Pl. XI. Secțiunea S_8 (1991), profil nord. *Pl. XI. Section S_8 (1991), northern profile.*

Pl. XI. Section S_8 (1991), profil septentrional.

în c. 16 - 17, a fost parțial dezvelită o încăpere pavilionară, cu zidurile orientate S-N și E-V, cu o ușoară deviere față de orientarea celorlalte ziduri ale clădirii.

În S_{17}, c. 16 - 17, la -0,30 m adâncime față de cota +130,60, s-a dat peste un strat gros de dărâmătură de țigle sparte de la acoperișul clădirii. În urma degajării porțiunii respective, a fost delimitată intrarea dinspre sud, largă de 1,65 m, cu prag la -0,55 m adâncime, apropiat de cota de +130 m, nivel situat în fața clădirii, corespunzător nivelului de călcare din zona respectivă, în prima fază constructivă.

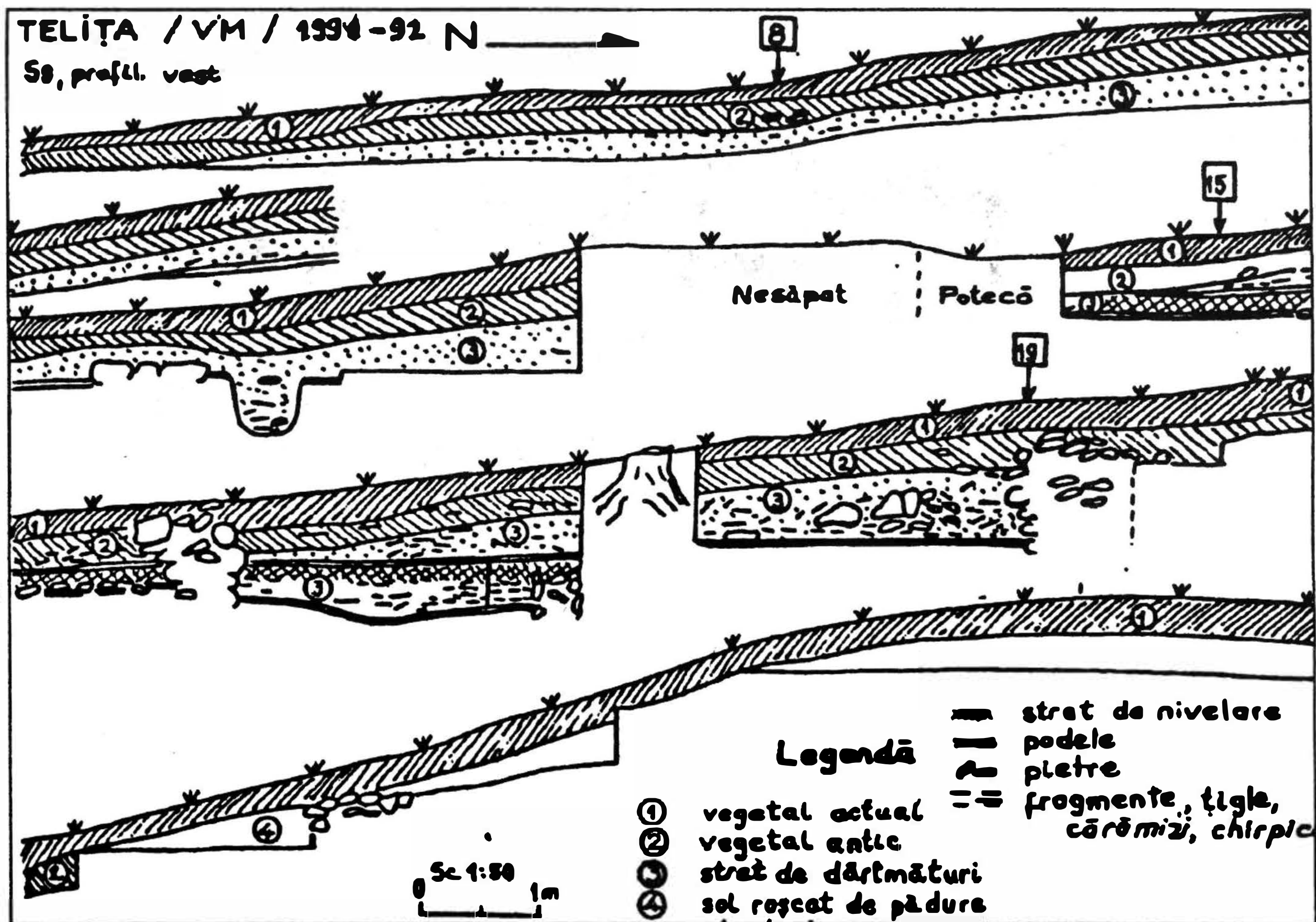
Clădirea, degajată în proporție de aprox. 80 % în campania anului 1991, este construită cu ziduri din piatră legată cu pământ. Este de formă rectangulară, cu un pavilion avansat, situat în colțul de sud-est. În interior, la 2,00 m distanță de zidul de nord, la adâncimea de -0,90 m față de cota +131,20, a fost descoperit un șir de patru lespezi masive de piatră, plasate la interval de 1,10 - 1,20 m (în S_9N, profil E, c. 20; în S_{16}, c. 20; în S_{17}, c. 21), pe un nivel de călcare aflat la -1,15 m adâncime. Lespezile reprezintă bazele unor stâlpi de susținere a unui acoperiș a cărui pantă era orientată spre sud.

Prezența unei cantități apreciabile de piatră în săpătură și lipsa chirpicului și a cărămizilor presupune o construcție din piatră, cu pereții de 0,70 m grosime, al cărei scop utilitar, în sensul adăpostirii unor activități meșteșugărești, este indubitabil.

În S_9N, la distanța de 3,90 m nord de clădire, s-a dat peste incinta de nord a stabilimentului. Are 0,70 m grosime și este construită din pietre de carieră legate cu pământ, direct pe sol, prin terasarea terenului la nivelul cotei de +132,20.

1.3. Secțiunea S_{15}, direcționată S-N, perpendiculară pe S_8, în dreptul caroului 9, a fost executată cu scopul de a surprinde la est legătura dintre segmentele unei construcții de mari dimensiuni. Secțiunea are 18 m lungime și 1 m lățime; în interior a fost degajat un zid perpendicular pe încăperea pavilionară de SE și colțul de NE sprijinit pe zidul de incintă al întregului ansamblu. În acest loc a fost trasată secțiunea S_{15}b, perpendicular pe S_{15} și în prelungirea spre răsărit a casetei "c". S-a observat că zidul de răsărit al construcției rectangulare, degajată în 1990, continuă spre nord, dar nu a fost prinsă încă legătura cu zidul de nord, care în S_{15} se sprijină pe zidul de incintă. La 2,50 m vest de zidul răsăritean al ansamblului și paralel acestuia, a fost descoperit un fragment dintr-un zid bulversat. În această zonă, nivelul de călcare se află la adâncimea de -0,40 m față de cota de +132 care înscrie o diagonală de la NV spre SE, în secțiunea S_{15}b.

Se poate spune că săpăturile din 1991 au evidențiat în această zonă o construcție cvasi-pătrată, de 13,50 m (E-V) x 13 m (N-S), orientată 15°NE - 195°SV, cu două pavilioane avansate, situate la SV și la SE, de formă pătrată, cu latura de 6 m. Construcția cvasi-pătrată cuprinde și o curte interioară, rectangulară, largă de 5,70 m, flancată la vest și probabil la est de clădiri rectangulare de 4,00 m lățime (2,50 m lățime interioară). Pe centrul clădirii de vest, un șir de lespezi de piatră

Pl. XII. Secţiunea S_9 (1991 - 1992), profil vest. *Pl. XII. Section S_9 (1991 - 1992), western profile.*

Pl. XII. Section S_9 (1991 - 1992), profil occidental.

relevă stâlpi de susținere a unui acoperiș în două pante. Întregul ansamblu ocupă o suprafață estimată la aprox. 250 mp (247,40 mp), fiind oarecum asemănător clădirii principale a fermei situate în punctul *La Pod*, la 2,50 km NV de localitatea Telița, fermă cu care, de altfel, este și contemporan (vezi, V.H. Baumann, *FRD*, Tulcea, 1983, p. 126).

2.0. În 1991 s-au reluat cercetările în zona pavilionului sudic al stabilimentului de pe *Valea Morilor*, socotit încă din anul 1984 a fi fost destinat unei locuințe. Menținerea unor martori de pământ de aprox. 3 m lățime, în scopul depozitării pământului degajat din săpături, între secțiuni, împiedica reconstituirea acestor construcții.

Cercetările s-au desfășurat între carourile 18 - 24, îndepărtându-se parțial martorul dintre secțiunile S_1 și S_3 și în totalitate cel dintre secțiunile S_4 - S_5. Pentru ușurința marcării descoperirilor, martorul de 3 m lățime a fost îndepărtat prin secționarea unei casete S_4b, de 14,50 x 2,00 m, aruncându-se pământul excavat în S_5, secțiune epuizată în 1985. Prin eliminarea martorului de pământ dintre S_1 - S_3 până la nivelul de călcare antic, aflat la -0,60 m față de cota +124, s-a dat peste o temelie scundă, în continuarea unui zid care marchează limita de răsărit a construcției. Fiind vorba de o deschidere largă de 4,30 m, acoperită de depuneri de țigle și olane fragmentate în cădere, servea probabil în antichitate ca bază pentru un portic acoperit care permitea accesul într-o curte interioară.

Secționarea casetei S_4b aduce, deasemenea, modificări planului reconstituit ipotetic în 1984. Limita vestică, prinsă în săpătura din 1991, nu este continuă, fiind întreruptă pe direcția porticului de o curte interioară care desparte două construcții pavilionare, deschise spre aceasta prin intrări plasate pe colt. În curte fusese descoperit în 1984 un postament circular din pietre mari legate cu pământ argilos. În 1991, în dreptul țărușului 22, un grup de patru suporți de vase și un capac de chiup, toate din ceramică în stare fragmentară, a fost găsit într-o adâncitură în pământ, de -0,30 m adâncime față de cota +124,20.

2.1. În cursul cercetărilor a fost menținut martorul de pământ dintre S_1 - S_4, urmând a fi secționat în campania viitoare. Se poate afirma, în prezent, că, în zona pavilionului *de locuit*, este vorba de două clădiri unite printr-un portic care flanca la răsărit o curte interioară.

Clădirea de sud, a cărei latură de vest a fost găsită în săpătură, distrusă pe aproape 3 m lungime, are podeaua la -0,60 m adâncime față de cota +123,60. În stratul de dărâmătură care acoperă podeaua de pământ, s-au găsit resturi de chirpici și de cărămizi. De la -0,40 m adâncime s-au recoltat două piese metalice: o unealtă de cioplit în piatră și un mâner de cazan metalic, ambele din fier. Construcția are o formă ciudată, fiind alcătuită dintr-o încăpere pătrată la apus, cu latura de 3,45 m, deschisă spre curtea interioară printr-o deschidere largă 1,32 m, cu două trepte,

intrare situată pe colțul de nord-vest. La răsărit prezintă un spațiu acoperit, în forma literei "U", fără nici o comunicare cu încăperea de vest. Astfel de spații serveau de obicei pentru depozitarea diverselor materiale, sau pentru adăpostirea unui număr restrâns de animale (vezi, în acest sens, *FRD*, p. 17, fig. 3, *villa rustica de la Castelmadona*, Italia).

Clădirea de nord prezintă un plan dreptunghiular, fiind alcătuită din două încăperi; peretele despărțitor aflându-se, cu siguranță, în martorul de pământ dintre secțiunile S_1 - S_4. Afirmația se bazează pe existența a două intrări: una pe colțul de SV și alta pe cel de SE, având aceeași lățime de 1,32 m. Clădirea are 8,40 x 3,35 m, ocupând o suprafață de aprox. 29 mp (28,98 mp), cu podea de pământ, aflată la -0,60 m față de cota de +124, 60. În stratul de dărâmături din exteriorul colțului de NV al clădirii, la -0,55 m adâncime, a fost găsit un vârf de lance.

Cele două clădiri ale pavilionului sudic au fost construite pe temelii înalte din piatră, groase de 0,79 m și au folosit în elevație chirpicul și cărămida. În ambele clădiri au fost descoperite resturi de vetre, ceea ce evidențiază întrebuințarea lor ca spații de locuit. În încăperea vestică a clădirii de nord se afla și altarul descoperit în anul 1984.

Descrierea materialelor

3.0. Săpăturile arheologice efectuate în vara anului 1991 au scos la lumină un număr limitat de obiecte de metal, ceramică și monede. Dintre obiectele metalice se detașează cele aparținând categoriilor unelte și arme.

a) U n e l t e

1. C o s o r   m a r e *(runco)*, cu manșon cilindric de înmânușare; fier forjat, îndoit prin laminare la cald; dimensiuni: L = 34,2 cm; l = 5,1 cm; g = 0,6/0,1 cm; d = 4,2 cm. S_{16}, colț, -0,60 m (nivel); *inv. 43556 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Daramberg-Saglio, *DA*, IV, Paris, 1877, 2898 - 2899, fig. 5967;
I. Cătăniciu, Al Barnea, *Tropaeum Traiani I. Cetatea*, Buc., 1978, p. 186, fig. 159/10,4 (1/2 sec. V p.);
A. Opaiț, *O săpătură de salvare în orașul antic Ibida*, SCIVA, 1 - 2/1981, pp. 41 - 42, fig. 14/1.

2. D a l t ă   d e   c i o p l i t   p i a t r ă ; fier forjat; dimensiuni: L = 30,6 cm; l = 2,1 cm; g = 0,6 cm; d = 1,5/3,3 cm. S_4b, c. 24, -0,40 m; *inv. 43331.*

Bibl. Hans Bögli, *Aventicum. La ville romaine et le musée, Guides archéologiques de la Suisse*, 1989, p. 54, fig. 56.

3. M â n e r   d e   c a z a n ; fier curbat și aplatizat prin curbare, cu capete în formă de cârlige; dimensiuni: L = 70,5 cm; l = 1,8 cm; g = 0,3 cm. S_4b, c. 24, -0,40 m; *inv. 43330.*

Bibl. H. Daicoviciu și colab., *Săpăturile arheologice din 1981 la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, MCA, (Vaslui), București, 1986, pl. VI, 2 (piesă asemănătoare, dar de dimensiuni mult mai mici).

b) A r m e

4. V â r f d e l a n c e (*cuspis*); foliform, nervură mediană, manșon tronconic de înmânușare; fier forjat, aplatizat și curbat prin laminare la cald; dimensiuni: L = 30 cm; l = 3 cm; g = 0,6/0,1 cm; d = 3 cm; S_4b, c.19, - -0,5 m; *inv. 43333 (Muzeul de Arh. Tulcea.).*

Bibl. Cr. Vlădescu, *Enciclop. Civilizației Romane,* Buc., 1980, p.363;
G.R. Davidson, *Corinth XII. The Minor Objects*, Princeton, New Jersey. 1952, p. 201, pl. 92, nr. 1550;
Castrul roman de la Buciumi, Cluj, 1972, pl. LIX-LX; A. Opaiț, *op. cit.*, p. 41 - 42, fig. 14/2.

c) C e r a m i c a

5. S u p o r t d u b l u - p â l n i f o r m ; argilă bej-cărămizie, densă, angobă; lucrat la roată; dimensiuni: h = 10 cm; D = 18/17 cm; g = 1,5 cm. S_4b, c. 22, -0,30 m; *inv. 43297 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

Bibl. Pentru întrebuințarea unor astfel de piedestrale la uscatul recipientelor ceramice de către olarii romani, înainte de ardere, vezi, José Rodriguez, *Die Ölwirtschaft in der Provinz Baetica: neue Formen der Analyse*, în Saalburg Jahrbuch, 38/1982, Mainz am Rhein, p. 36, fig. 8 și 9.

6. S u p o r t d u b l u - p â l n i f o r m ; argilă cărămizie, densă angobă la culoare; lucrat la roată; dimensiuni: h = 9 cm; D=17/17,2 cm; g = 1,5 cm. S_4b, c.22, -0,30 m; *inv. 43295 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

7. S u p o r t d u b l u - p â l n i f o r m ; argilă bej-cărămizie, densă, angobă; lucrat la roată; dimensiuni: h = 11 cm; D = 17,8/16,5 cm; g = 1,2 cm. S_4b, c. 22, -0,30 m; *inv. 43298 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

8. S u p o r t d u b l u - p â l n i f o r m ; argilă bej-cafenie, densă, angobă la culoare; lucrat la roată; dimensiuni: h = 11 cm; D = 17,4/16,3 cm; g = 1,2 cm. S_4b, c. 22, -0,30 m; *inv. 43296 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

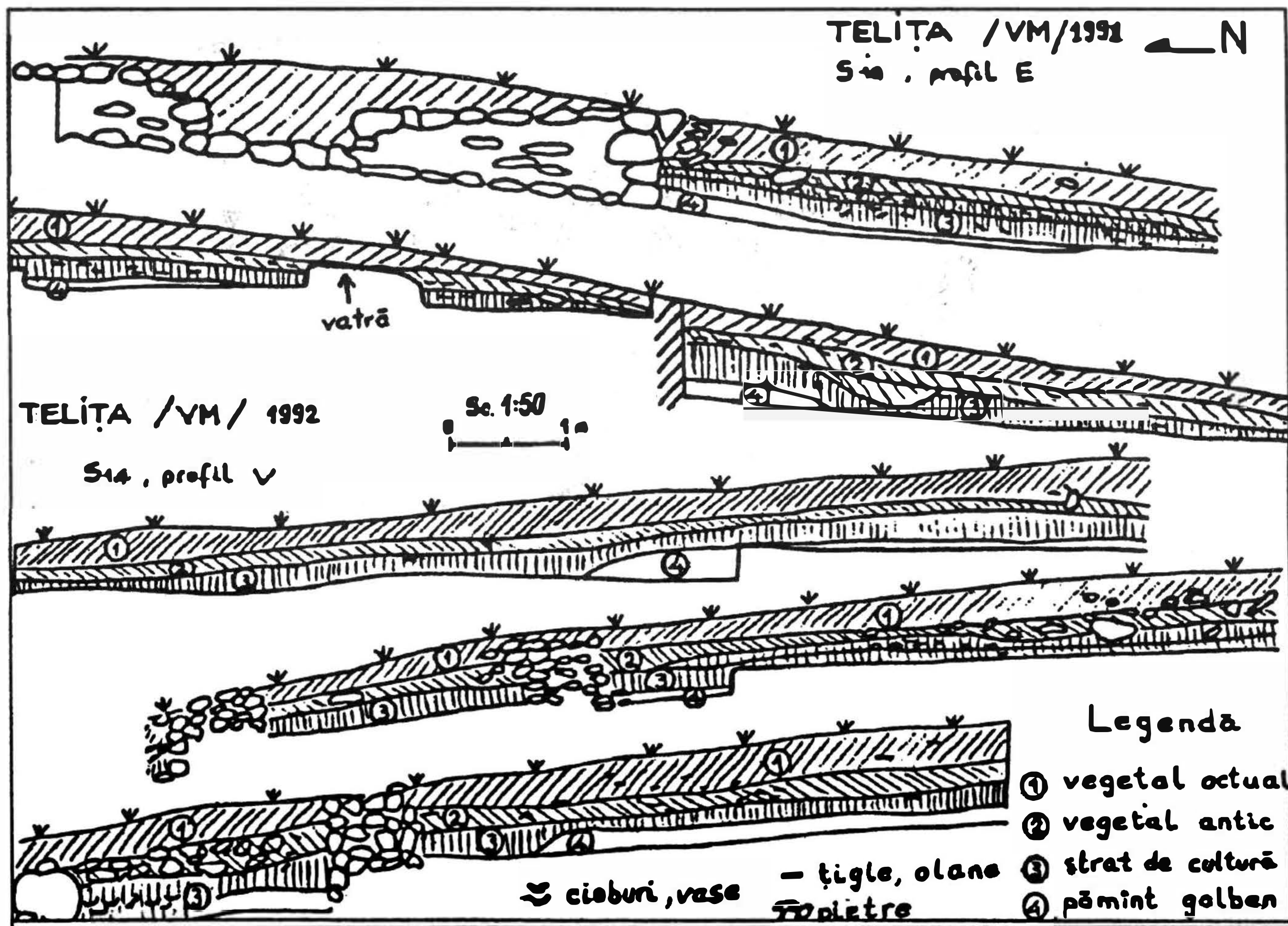
9. C a p a c ; tip prevăzut cu prag interior. Argilă densă, dură, roșu-vineție; angobă; lucrat la roată. Dimensiuni: h = 7,5 cm; D = 27,5/22,7 cm; g = 0,8 cm. S_4b, c.22,-0,3 m; *inv. 43299 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

Bibl. Asemănător, dar ceramică cenușie, la Locusteni, în Oltenia; vezi Gh. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980, p.33 (M-130) și pl. XX.

d) D e s c o p e r i r i m o n e t a r e

În anul 1991 au fost descoperite 20 de monede, din care 13 sunt ilizibile. Au fost determinate de către R. Ocheșanu de la Mz. M. Buc., 7 monede, după cum urmează:

1. *Septimius Severus;* colonială, Nikopolis (?); AE; 16 mm; S_{15}a, c. 11, -0,30 m; *inv. 49.710 (Muzeul de Arh. Tulcea).*
2. *Constantius II* (a. 335 - 341 p.); tip GLOR IAEXERC ITVS (1 st.); LRBC;I, 1028 - 1030; AE_3; 15 mm. S_4b, c. 20, veg., *inv. 49.711 (Muzeul de Arh. Tulcea).*
3. *Constantius II* (a. 335 - 341 p.); tip. FTR; AE_3; 15 mm; S_{16}, c. 18, -0,65 m; *inv. 49.713 (Muzeul de Arh. Tulcea).*
4. Același; AE; 18 mm; S_8, caseta 14, -0,70 m; *inv. 79.712 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

Pl. XIII. Secțiunea S_{10} (1991), profil est. *Pl. XIII. Section S_{10} (1991), eastern profile.*
Pl. XIII. Section S_{10} (1991), profil oriental.

5. Același; AE; tip FEL TEMP/RE-PARATIO; AE; 17,5 mm; S_4b, c.18, veg.; *inv. 79.714 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

6. Același; tip. FTR; AE_3; 15 mm; S_1, martor cpt. 3; *inv. 79715 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

7. *Constantinus II* (a. 335 - 341 p.); tip. SPES REIPVBLICE, AE; 17 mm; S_8, c.17, -0,30 m (dărâmătură zid); *inv. 79.716 (Muzeul de Arh. Tulcea).*

Celelalte monede au fost descoperite, după cum urmează, în secțiunile:

S_8, c. 14-vest, -0,38 m (1); c. 14-vest, -0,70 m (1); c. 15-sud, -0,60 m, pe vatră (2); c.15-sud, -0,80 m, nivel (2); c. 20, -0,90 m, dărâmătură zid faza I-a (1);

$S_{15}a$, c. 11, -0,35 m (2); c. 12, -0,39 m (2);

S_{17}, c. 18, -0,72 m, nivel (1);

S_1, c. 21, -0,60 m (1).

Până în prezent, săpăturile arheologice de pe Valea Morilor au scos la lumină 118 monede. Dintre acestea, au putut fi determinate 74 de piese, restul de 44 fiind ilizibile. Din lotul de 74, reprezentând 62% din totalul descoperirilor monetare, 67 piese aparțin secolului IV p. Chr. Din acest lot, 5 piese se înscriu între anii 310 - 324 p., 5 între anii 364 - 378 p., 18 între anii 330 - 350 p. și 39 între 351 - 365 p. Așadar, 57 de monede, reprezentând 78,38% din lotul secolului IV p., acoperă mijlocul acestuia, reflectând atât circulația monetară intensă din această perioadă, dar și perioada cea mai fructuoasă din activitatea productivă a stabilimentului de la Telița, punctul "Hogea", de pe Valea Morilor.

Anul 1992

0.0. Obiectivul arheologic de pe Valea Morilor, a fost încadrat cronologic, pe baza tuturor vestigiilor descoperite până în prezent, în limitele sec. IV p. Chr. Este, deocamdată, singurul stabiliment de acest gen, specializat în prelucrarea ceramicii, descoperit și cercetat arheologic în zona istro-pontică. Cuprinde o suprafață de cca. 10.000 mp de teren împădurit, situat în vecinătatea de SV a localității Telița, pe mijlocul terasei de nord a pârâului cu același nume, al cărui curs inferior este cunoscut aici cu numele de Valea Morilor.

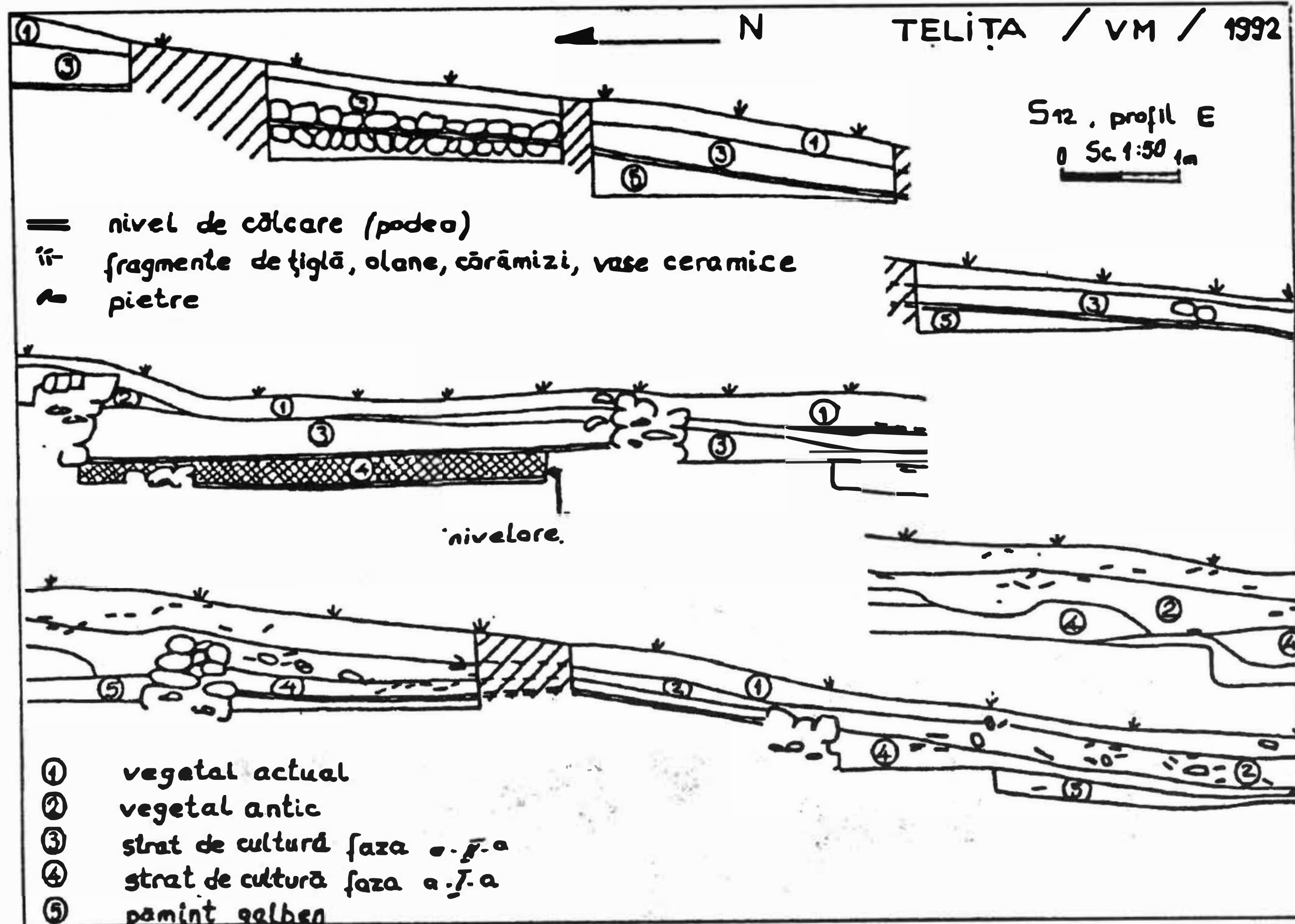
0.1. Până în prezent a fost investigată o suprafață totală de aprox. 8.000 mp., cu care prilej a fost evidențiată dispunerea construcțiilor principale ale stabilimentului, pe două fronturi unite într-un unghi drept. Pe frontul de răsărit se găsesc și cele patru cuptoare descoperite până în prezent, iar pe cel nordic se află două dintre cele mai interesante construcții ale ansamblului rustic de pe Valea Morilor.

1.0. Săpăturile din campania anului 1992 au urmărit, pe de o parte terminarea lucrărilor de descopertare a marilor construcții situate pe frontul de nord, iar pe de altă parte, elucidarea unor probleme referitoare la periodizarea și cronologia fazelor constructive sesizate în timpul lucrărilor la cele două construcții pavilionare, descoperite în anul 1991. În acest sens, au fost realizate opt secțiuni, însumând o suprafață de aprox. 500 mp și șase casete, în suprafață de aprox. 150 mp,

totalizându-se o suprafață investigată de 650 mp. Secțiunea S_{18}, orientată S-N, de 16 x 1,50 m, a fost trasată perpendicular pe colțul de SE al unei mari construcții situate în zona centrală a frontului de nord. Secțiunea S_{18} urmărește raportul cronologic, pe baza stratigrafiei terenului, între momentul construirii clădirii pavilionare și o eventuală fază constructivă anterioară acestui moment. Secțiunea S_{19}, orientată S-N, de 10 x 1,50 m, pe aceeași direcție, cu S_{18}, dar paralelă cu secțiunea S_{15}, carourile 2 - 6, urmărește relația dintre incinta de nord a stabilimentului și latura răsăriteană a clădirii pavilionare, în special colțul de NE al acesteia. Secțiunile S_{20}, de 13,50 x 2,50 m, și S_{23}, de 13 x 2,50 m, urmăresc degajarea laturii de vest și conturarea aspectului general al clădirii din partea de NV a stabilimentului. În scopul degajării construcției centrale de pe frontul de nord, cu două pavilione avansate, în afara secțiunii S_{19}, au fost deschise două casete: A = 6 x 3 m; B = 5 x 3,5 m, prima în partea de răsărit, cea de-a doua în zona pavilionului de SV. La nord, secțiunea S_{15c} urmărește degajarea laturii de nord a edificiului și eventuala relație dintre aceasta și zidul de incintă. S_{15c} are 15 m lungime și 2,00 m lățime. Perpendicular pe secțiunea magistrală S_8, carourile 18 - 19, a fost amplasată secțiunea S_{21}, de 15 x 2,00 m, flancată la vest de trei casete: 21a, 21b și 21c, cu scopul de a surprinde relația dintre clădirea de NV și eventualele amplasamente exterioare dinspre est, din spațiul cuprins între cele două clădiri principale descoperite pe frontul de nord al stabilimentului. La sud de cele două clădiri, unde, încă din 1990, fuseseră descoperite resturi de construcții dintr-o primă fază constructivă, a fost deschisă secțiunea S_{9b}, de 16 x 2,00 m, la vest și caseta S_{10-12}, de 5 x 3 m, la est, în scopul racordării săpăturilor din 1990 la situația prezentă.

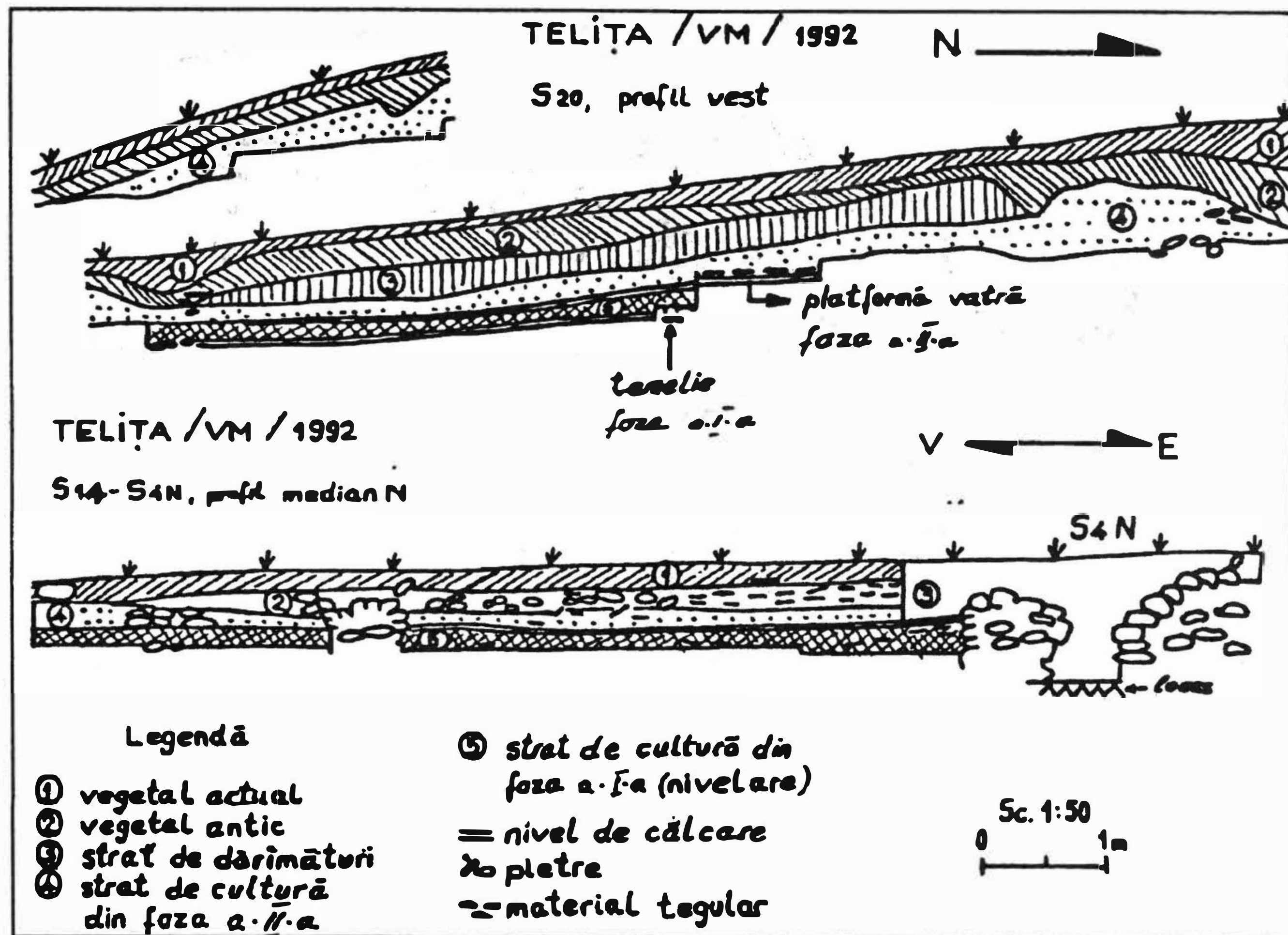
Cu ocazia realizării releveelor, după executarea săpăturilor arheologice din acest an, toate vestigiile descoperite au fost încadrate în patru sectoare: două sectoare pe frontul de est, "a" la sud și "b" la nord, și două pe frontul de nord, "c" în zona centrală și "d" la NV. În sectorul "a" au fost incluse: pavilionul de sud, considerat a fi locuința proprietarului, cel puțin în faza inițială și zona cuptorului nr. 3; sectorul "b" cuprinde zona celor patru terase, de desfășurare a activităților de preparare și ardere a recipientelor ceramice, unde se găsesc amplasate atelierele și cuptoarele nr. 1, 2 și 2a. În sectorul "c" au fost cuprinse resturile construcției pavilionare, de mari dimensiuni care suprapune la sud-vest temelii aparținând unei etape anterioare; sectorul "d" cuprinde construcția rectangulară prevăzută la SV cu o încăpere avansată și resturile unor construcții mai vechi, în partea de sud.

2.0. Săpăturile arheologice din acest an au contribuit la degajarea construcțiilor de pe frontul de nord. În sectorul "c" ne aflăm în fața unei construcții rectangulare alcătuită din două corpuri de clădire unite printr-o curte interioară și prelungite spre sud prin două pavilioane avansate. Observațiile arheologice au relevat faptul că această clădire a fost construită pe un plan înclinat, prin folosirea

Pl. XIV. Secțiunea S_{12} (1992), profil est. *Pl. XIV. Section S_{12} (1992), eastern profile.*

Pl. XIV. Section S_{12} (1992), profil oriental.

Pl. XV. Secțiunea S_{20} (1992), profil vest. *Pl. XV. Section S_{20} (1992), western profile.*
Pl. XV. Section S_{20} (1992), profil occidental.

TELIȚA / VM / 1992

S21, profil V

Gr. copac (rădăcină)

1
2
3
Gr.
3
4
3

nivele faza a·II·a

17

Sc. 1:50
0 1m

1
2
4
3
4
Gr.

pămînt galben

nivele faza a·I·a

Legendă

1 vegetal actual
2 vegetal antic
3 strat de dărîmături

material tegular
pietre
4 strat de nivelare
niveluri

Pl. XVI. Secțiunea S_{22} (1992), profil vest.

Pl. XVI. Section S_{22} (1992), western profile.

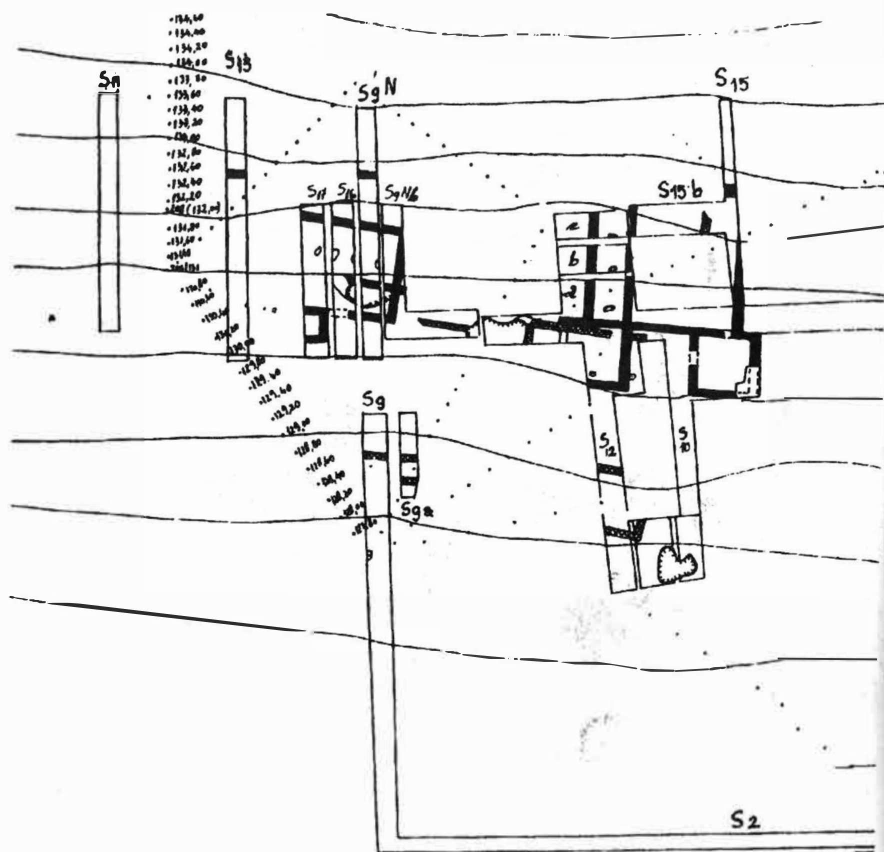
Pl. XVI. Section S_{22} (1992), profil occidental.

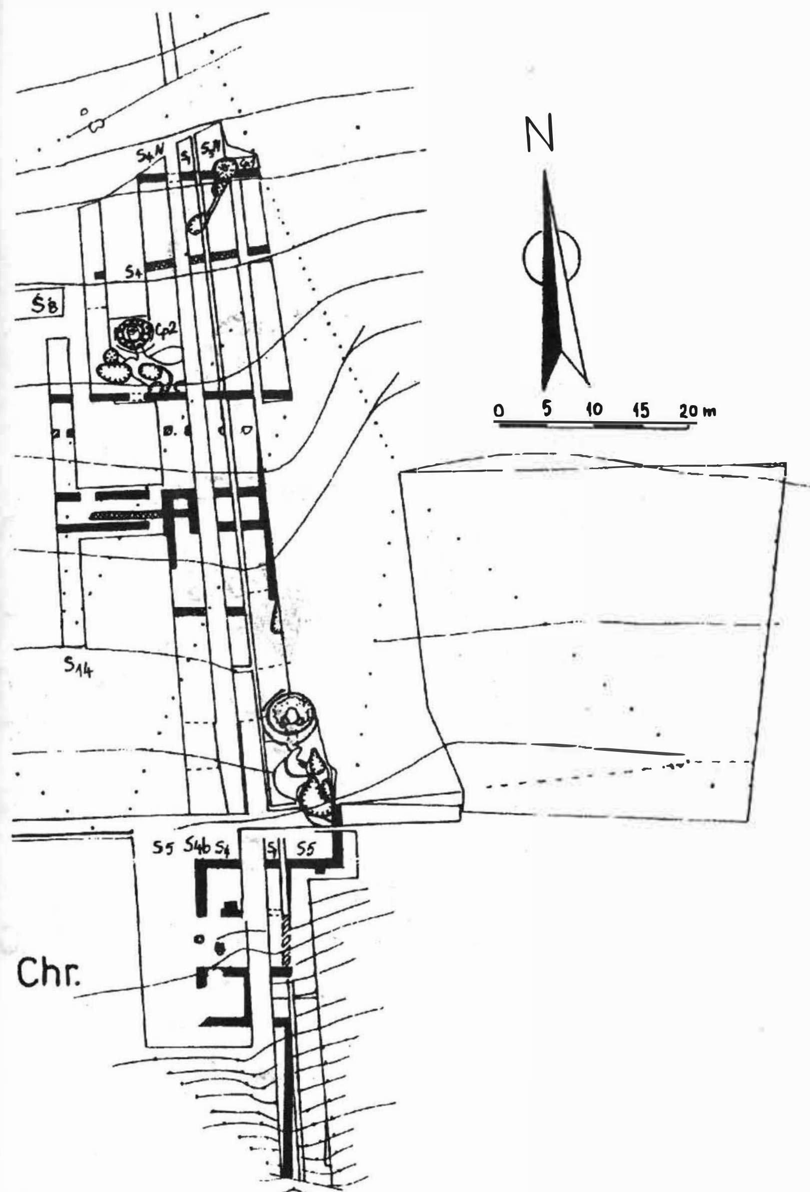
pantei păstrate în interiorul curții unde, la nord, a fost amplasată o vatră acoperită. Pentru aceasta, a fost creat în zidul de incintă un intrând. Corpurile laterale au fost construite pe două terase, de la sud la nord. Acest lucru este perfect vizibil la zidul estic al corpului răsăriten, care are temelia plasată în panta antică a dealului. Peretele de sud al corpului apusean a fost ridicat pe nivelul de călcare al pavilionului avansat de SV. Podeaua acestuia din urmă a suprapus o nivelare de aprox. 0,35 m grosime, care a astupat la nord temelia unui zid demantelat aparținând unei faze constructive anterioare. Pe întreaga sa lungime, corpul de vest al clădirii este flancat la apus de o anexă acoperită. Pentru siguranța acestei construcții, zidul sudic a fost dublat în zona de inserție cu pavilionul avansat, cu un fragment din zidul unei construcții anterioare. Fiind construit prin terasarea pantei, pavlionul de SV are aspect de turn și, probabil, așa și era, cu ziduri groase de 0,70 m și cu o singură intrare pe colțul de NV. Vatra descoperită în interior în anul 1991 presupune un spațiu locuibil, dar fără posibilități de comunicare cu restul spațiilor clădirii. Pavilionul de SE a fost construit în aceeași perioadă, zidurile sale fiind "țesute" pe peretele de nord. Are dimensiuni asemănătoare, dar este prevăzut cu două intrări: una mare spre vest, spre curtina dintre cele două pavilioane avansate și una mai mică, care comunica cu corpul răsăritean. Peretele de sud al pavilionului a fost găsit distrus, până la nivelul podelei, în urma unei prăbușiri bruște care a mișcat în față, cel puțin în colțul de sud-est, întregul perete.

Cu prilejul degajării corpului răsăritean, s-a observat că o mare cantitate de piatră era prăbușită longitudinal pe mijlocul încăperii, provenită aici din zidurile laterale. Zidul de nord, care corespunde direcțional zidului de incintă, prezintă aceeași situație ca și cel de sud, al pavilionului de SE. Este dublat în față, în aval, pe aceeași grosime, de partea sa superioară, prăbușită în pantă. Se pare că aceste construcții au suferit un șoc, în urma căruia s-a produs o prăbușire bruscă a pereților.

Intrarea principală în clădirea pavilionară se făcea pe la nord-est, prin corpul de răsărit, de unde se putea ajunge în curtea interioară și în pavilionul de sud-est.

2.1. A fost degajată în întregime clădirea de nord-vest. Aceasta era alcătuită dintr-o mare sală dreptunghiulară, compartimentată transversal de un șir de coloane și era prevăzută la sud-vest cu o încăpere avansată. Intrarea principală se află pe mijlocul peretelui de sud, dar exista și o ieșire, aproximativ pe mijlocul peretelui de apus. Pe aici se intra într-o anexă, asemănătoare ca amplasare celei descoperite pe flancul apusean al clădirii pavilionare. În cazul de față, anexa servea ca magazie pentru uneltele metalice gospodărești (*ferramenta*). În acest spațiu a fost descoperit un mare număr de unelte, din care amintim: două seturi de câte cinci pile și cinci dălți, de dimensiuni diferite, sfredel, topor cu dublu tăiș și fragmentele unui coif de fier de tip *Intercisa*.

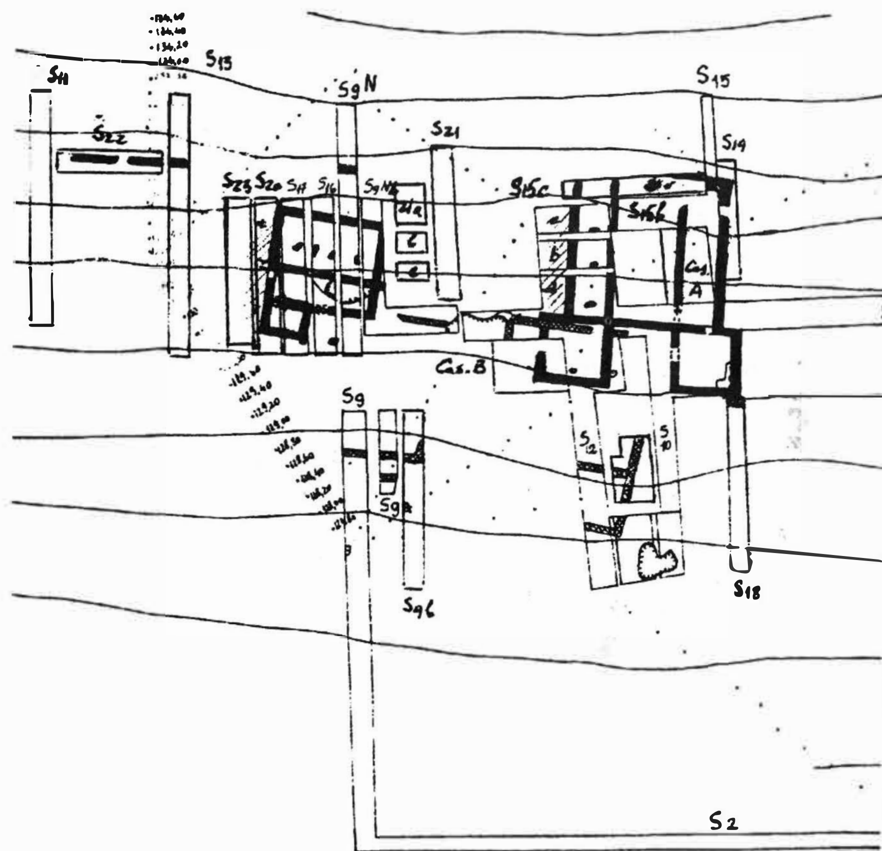

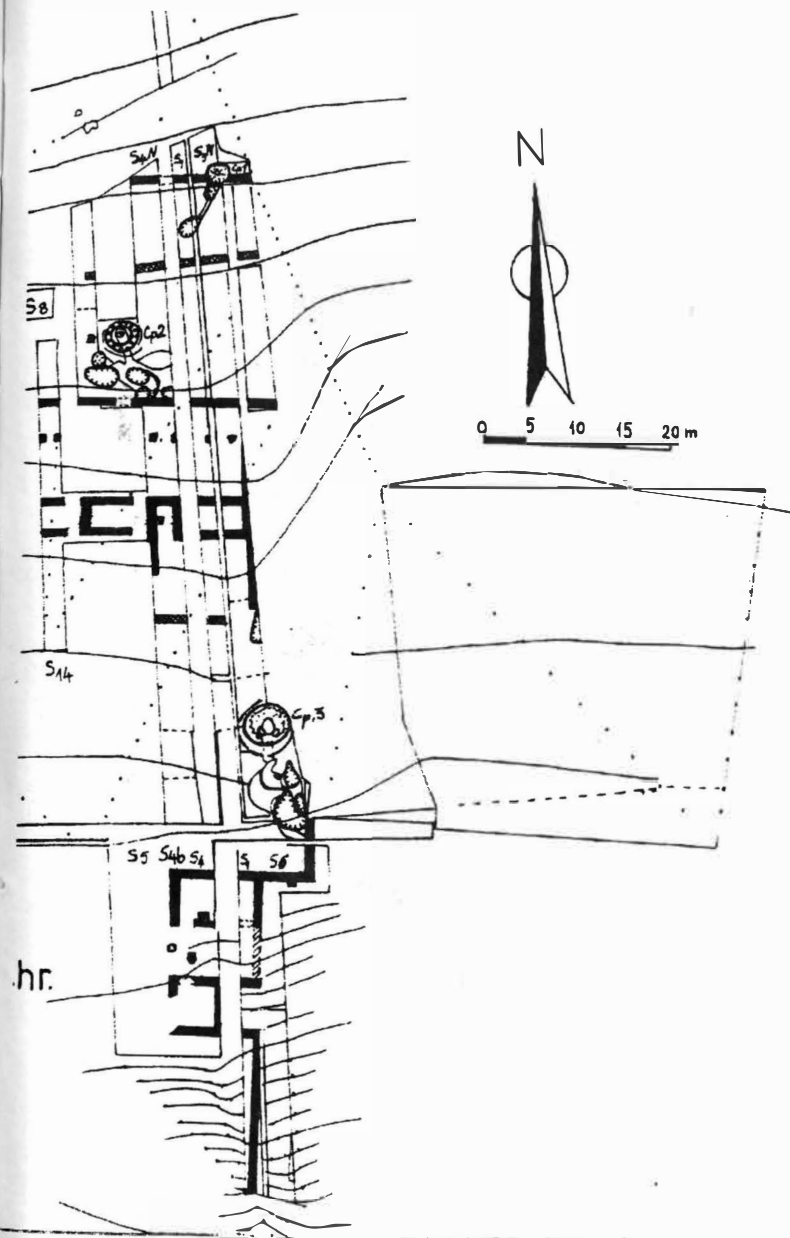
TELITA / VALEA MORILOR
CENTRU DE OLARIT - Sec IV p Chr.

Pl. XVII. Plan topografic cu situarea în teren a *officinei* romane de pe Valea Morilor (1991).

Pl. XVII. Topographic plan with the situation of the Roman officina *at Valea Morilor (1991).*

Pl. XVII. Plan topographique avec l'emplacement en terrain de l'*officina* romaine de Valea Morilor (1991).

Pl. XVII A. Plan topografic cu situarea în teren a *officinei* romane de pe Valea Morilor (1992).

Pl. XVII A. Topographic plan with the situation of the Roman officina *at Valea Morilor (1992).*

Pl. XVII A. Plan topographique avec l'emplacement en terrain de l'*officina* romaine de Valea Morilor (1992).

Partea de sud a clădirii s-a suprapus unei construcții mai vechi. Încăperea avansată prezintă, la -0,60 m adâncime, o podea care corespunde nivelului intrării. Această podea este puternic afectată în urma prăbușirii pereților de piatră. Se observă că a fost realizată deasupra unei dărâmături masive de materiale de construcții. Degajarea acesteia a evidențiat existența unei podele anterioare, aflate la adâncimea de -1,20 m față de peretele de vest. Podeaua este acoperită cu resturi de lipitură și mortar de var cu nisip.

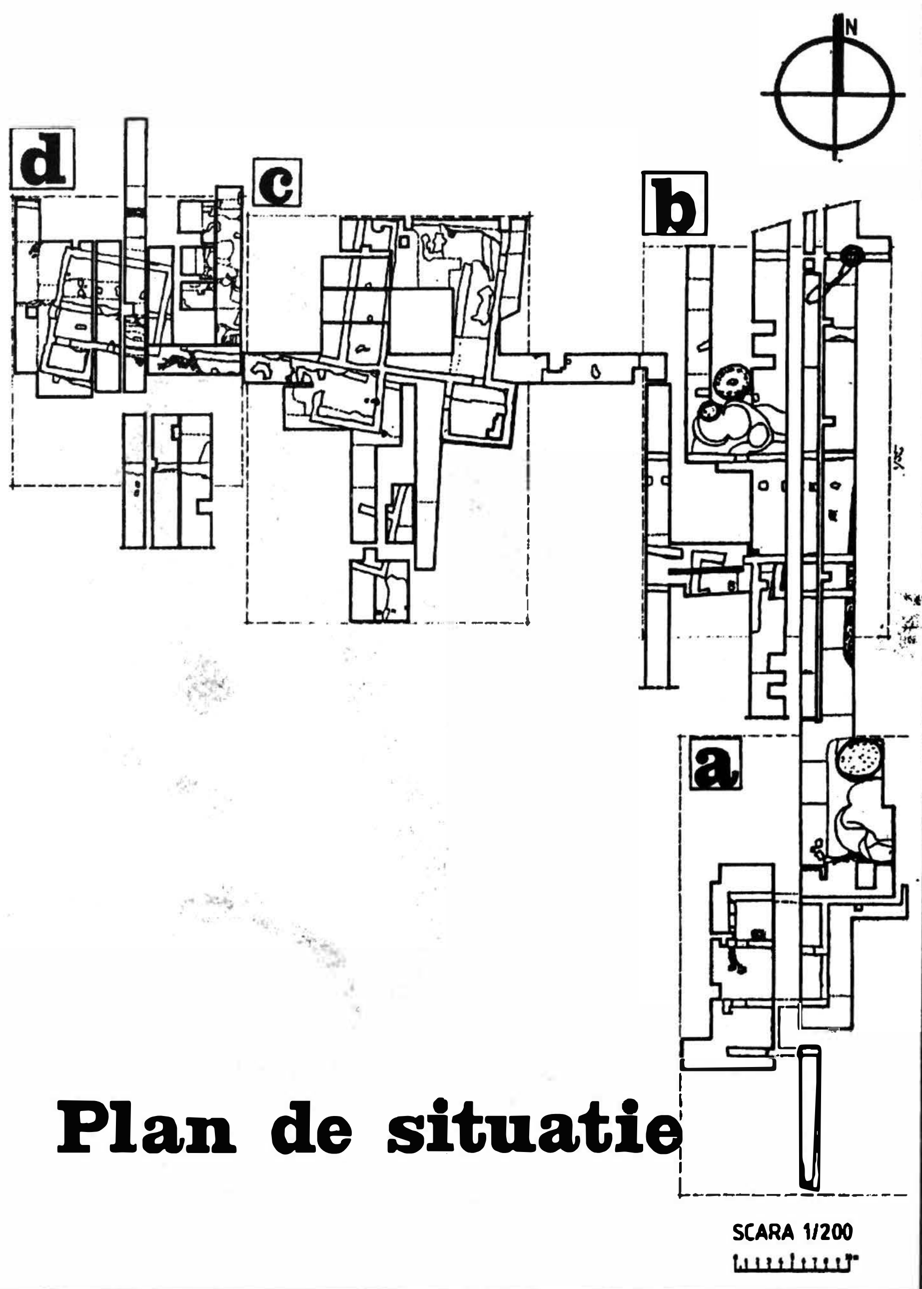
Prin reluarea săpăturilor în sala mare, s-a constatat că, la 2,60 m depărtare pe peretele sudic, podeaua a suprapus o temelie de 0,53 m grosime. Spațiul dintre această temelie și peretele de sud a fost nivelat, podeaua fiind realizată la adâncimea de -0,70 m. Sub stratul de nivelare, la -1,10 m adâncime, s-a dat peste podeaua incendiată a unei locuințe anterioare clădirii cu încăperea avansată.

Ca și în cazul clădirii pavilionare, în zona de sud a acestor construcții, se constată existența a două faze constructive, care, pe baza descoperirilor monetare, au fost încadrate în limitele secolului al IV-lea p. Chr, între anii 323 - 346 p., respectiv între anii 351 - 383 p. Din stratul de nivelare s-au scos fragmente de țigle, olane, bulgări de pământ ars, din pereții locuinței și fragmente de vatră. În faza a doua, pereții s-au înălțat la sud pe temeliile locuinței anterioare, care au păstrat urmele pragului intrării. Se constată astfel, practica construirii locuințelor din prima fază pe temelii "oarbe", din piatră, cu elevație din pământ cu pleavă, gen "ceamur", iar în faza a doua, folosirea temeliilor anterioare pe care sunt ridicate construcții din piatră, sau din piatră și cărămidă, în cazul pavilionului de locuit, din sectorul "a".

2.2. La nord-vest de sectorul "d", în porțiunea cuprinsă între secțiunile S_{13} și S_{11}, a fost degajat, pe o lungime de 16 m, în S_{22}, zidul de incintă al stabilimentului, perforat aproximativ la mijlocul lungimii de o intrare largă de 1,26 m. După întreruperile constatate în S_{15} și S_{19}, cu variații de grosime a zidului în puncte diferite, se pare că incinta a fost realizată în etape și a fost construită pe segmente.

3.0. S-a încercat localizarea sursei de apă care alimenta în antichitate stabilimentul de pe Valea Morilor. Rezultatele nu sunt concludente. Se pare că ferma a fost distrusă și părăsită în urma unor mișcări seismice care au provocat dispariția izvoarelor, după ce, pe la mijlocul secolului al IV-lea p., obligase pe proprietarii stabilimentului să reconstruiască.

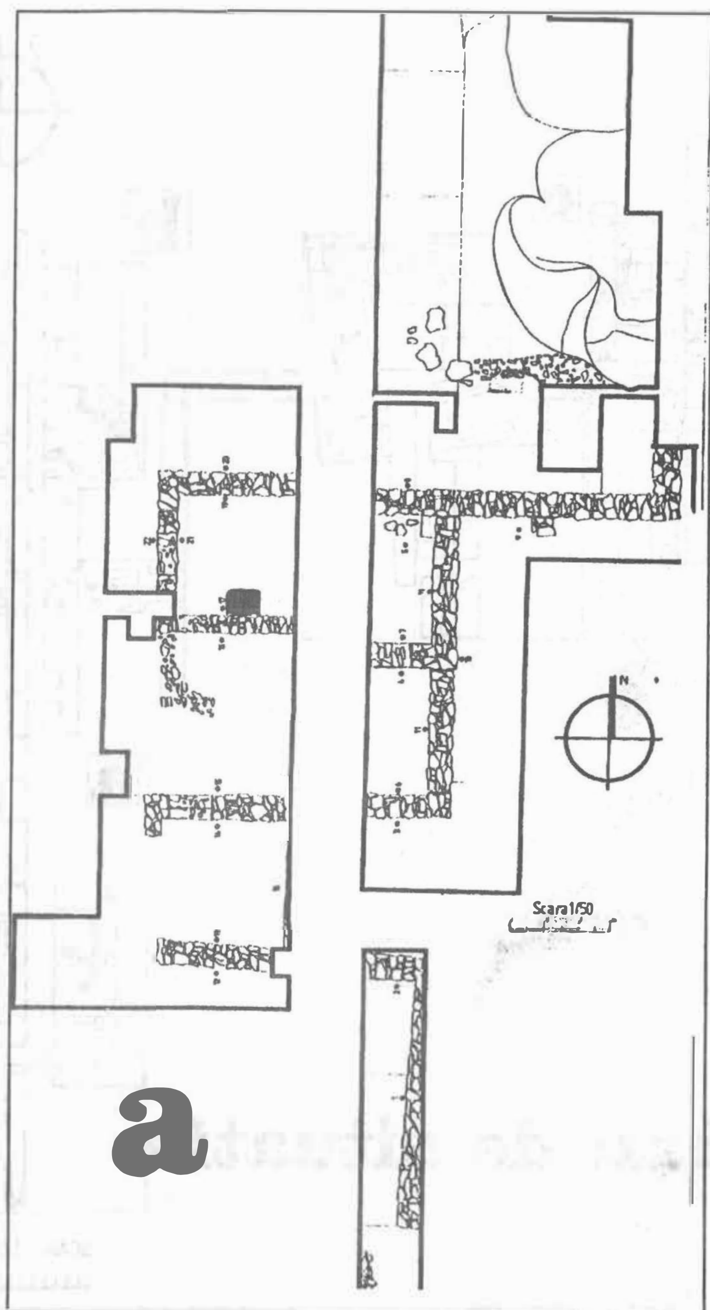
4.0. Stadiul avansat al lucrărilor arheologice de pe Valea Morilor relevă existența unui obiectiv arheologic de mare importanță, atât pentru cunoașterea aspectelor economice ale mediului rural roman de la începutul antichității târzii, cât și pentru evidențierea unor monumente de arhitectură rurală, concentrate într-o unitate organică. Toate acestea se constituie într-un argument decisiv în favoarea

Pl. XVIII. Plan general al ansamblului arheologic de pe Valea Morilor cu împărțirea pe sectoare a obiectivelor descoperite (1992).

Pl. XVIII. General plan of the archaeological ensemble at Valea Morilor with the partition into sector of the discovered objectives (1992).

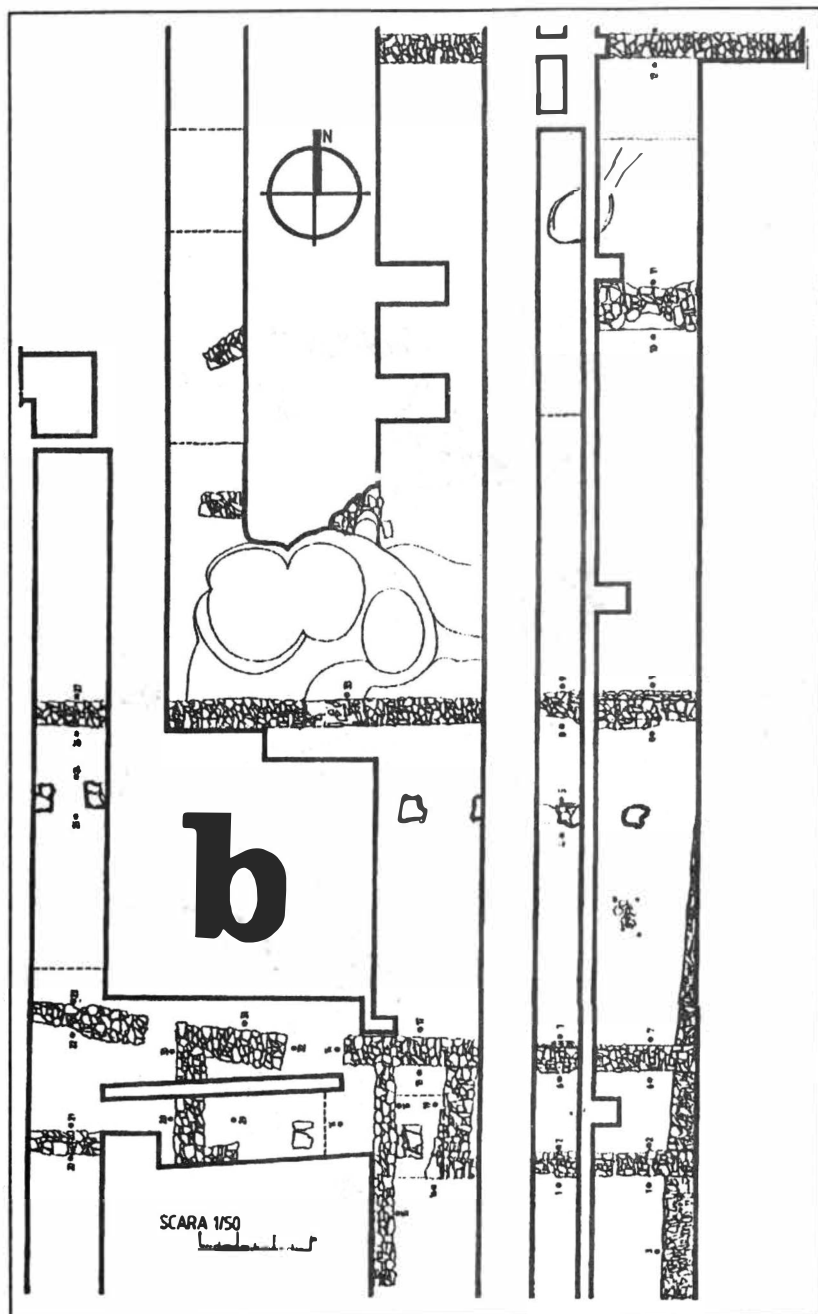
Pl. XVIII. Relevé de l'ensemble archéologique de Valea Morilor avec la distribution par secteur des objectifs dégagés (1992).

Pl. XIX. Plan sector "a", cu pavilionul sudic și cu zona de funcționare a cuptorului nr. 3.

Pl. XIX. Plan of the sector "a", with the southern pavilion and the working area of the kiln n. 3.

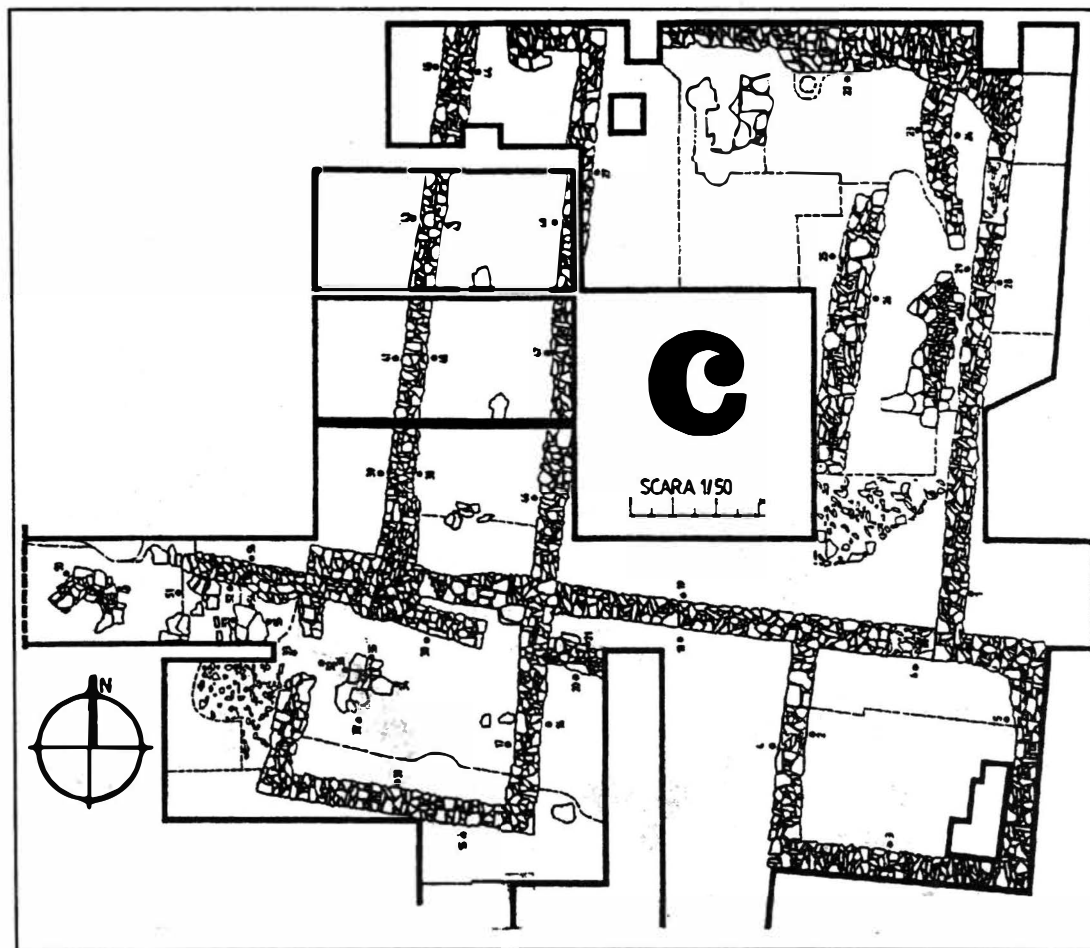
Pl. XIX. Relevé du secteur "a", avec le pavillon méridional et la fonctionnement du four no 3.

Pl. XX. Plan sector "b" - zona destinată activității de producție a cuptoarelor nr. 1, nr. 2 și nr. 2a.

Pl. XX. Plan of the sector "b" - area destined to the production activity of the kilns n. 1, n. 2, and n. 2a.

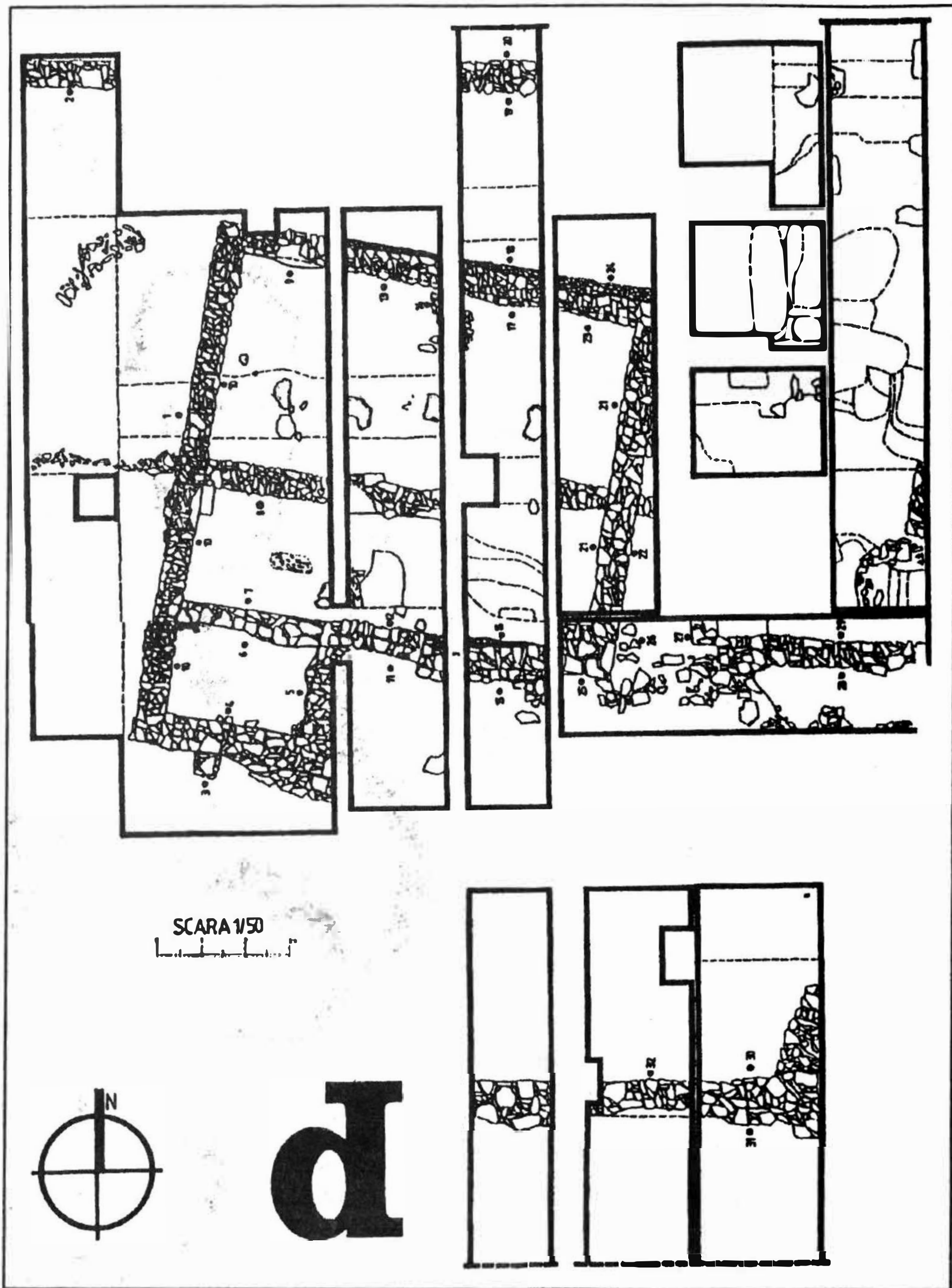
Pl. XX. Relevé du secteur "b", zone destinée aux activités des fours nos 1, 2 et 2a.

Pl. XXI. Plan sector "c" - clădire pe frontul de nord, cu magazii și pavilioane avansate.

Pl. XXI. Plan of the sector "c" - building on the northern front, with warehouses and advanced pavilions.

Pl. XXI. Relevé du secteur "c", bâtiment du front nord avec dépôts et pavillons avancés.

Pl. XXII. Plan sector "d" - clădire la extremitatea dc NV a fermei de pe Valea Morilor.

Pl. XXII. Plan of the sector "d" - building at the north-western extremity of the farm at Valea Morilor.

Pl. XXII. Relevé du secteur "d", bâtiment à l'extrémité nord-ouest de la ferme de Valea Morilor.

unor lucrări de consolidare și protejare a celor mai importante tronsoane ale ansamblului de pe Valea Morilor.

5.0. *Descrierea materialelor*

a) M a t e r i a l e   d e   c o n s t r u c ț i i

Z ă v o r trapezoidal din fier forjat și laminat; profil de L în trepte cu lamelă interioară prinsă în nit; dimensiuni: L = 8,5 cm; l = 1,3/2,3 cm; g = 0,5/0,8/1,6 cm; S_9a, ↓ 9, -0,60 cm; *inv. 43398 (Mz. Arh. Tl.).*

S c o a b ă ; fier forjat, îndoit la capăt; dimensiuni: L = 9 cm; l = 0,8 cm; g = 0,2/0,6 cm; passim; *inv. 43426 (Mz. Arh. Tl.).*

P i r o n cu floare ovală; fier forjat, secțiune pătrată; vârful îndoit; dimensiuni: L = 8,8 cm; g = 0,3/0,7 cm; S_3, poartă; *inv. 43419 (Mz. Arh. Tl.).*

B e l c i u g dreptunghiular, cu capetele subțiate, sparte; fier forjat; dimensiuni: L = 5 cm; l = 2,3 cm; g = 0,4 cm; S_1, c. 11, martor cuptor nr. 3; *inv. 43393 (Mz. Arh. Tl.).*

S c o a b ă cu un capăt în T; secțiune dreptunghiulară; dimensiuni: L = 4,5 cm; l = 1,2 cm; g = 0,6/1,0 cm; S_{20}, c. 18, -0,70m; *inv.43382 (Mz. Arh. Tl.).*

P i r o n cu floare pătrată; fier forjat, secțiune pătrată; dimensiuni: L = 5,2 cm; g = 0,9 cm; S_{10-12} (casetă), c. 3, -0,42 m; *inv. 43375 (Mz. Arh. Tl.).*

S c o a b ă , cu capetele îndoite; secțiune dreptunghiulară; fier forjat; dimensiuni: L = 17,5 cm; l = 0,9 cm; g = 0,6 cm; caseta A, zid exterior; *inv. 43378 (Mz. Arh. Tl.).*

S c o a b ă cu cap triunghiular, îndoit în unghi drept; fier forjat, secțiune pătrată; dimensiuni: L = 13,5 cm; g = 0,8 cm; S_{10}, c. 13, -0,37 cm; *inv. 43371 (Mz. Arh. Tl.).*

b) U n e l t e   ș i   u s t e n s i l e

D o r n din fier forjat, conic; un capăt îngroșat cu urme de folosire îndelungată; dimensiuni: L = 10,3 cm; g = 0,3; 0,6; 1,3 cm; S_{18}, c. 3, -0,50 cm; *inv. 43377 (Mz. Arh. Tl.).*

C u ț i t *(culter);* fier forjat și lamelat; mâner dreptunghiular cu 3 nituri; lamă subțiată prin folosire îndelungată; dimensiuni: L = 20,5 cm; l = 1,7/2,3 cm; g = 0,3 - 0,4 cm; S_{15}c, -0,60 cm (vatră); *inv. 43360 (Mz. Arh. Tl.).*

U n e a l t ă cu lăcaș conic de înmănușare și cârlig la un capăt; fier forjat, bitronconic; dimensiuni: L = 15 cm; l = 1,5 cm; d = 1,6 cm;; g = 0,8 cm; S_{18}, c. 2, -0,65 m; *inv. 43385 (Mz. Arh. Tl.).*

P a n ă din fier forjat, trapezoidală, secțiune rectangulară; folosire îndelungată; dimensiuni: L = 9 cm; l = 2,2 cm; g = 0,7; 1,3; 1,9 cm; S_{23}, c. 18, -0.70 m; *inv. 43388 (Mz. Arh. Tl.).*

C u ț i t a ș *(culter)*; fier forjat și laminat; tijă trapezoidală; dimensiuni: L = 11 cm; l = 1,8 cm; g = 0,3 cm; prost conservat; S_3N, la nord de cuptorul nr. 3, -0,40 m; *inv. 43400 (Mz. Arh. Tl.).*

M a n ș o n (piesă de car); fier forjat și aplatizat, îndoit și spart în zona de sudură; dimensiuni: L desfășurat = 29 cm; l = 3.5 cm/2,8 cm; g = 0,9 cm; S_{20}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43341 (Mz. Arh. Tl.).*

Fragment l a m ă d e s a p ă *(ligo ferrea)*; fier laminat; laterale oblice; dimensiuni: L = 21,3 cm; l = 9,8 cm; g = 0,1 - 0,3 cm; S_1, c. 11, martor pământ; *inv. 43340 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Arheologhiia (Sofia), 4/1988, p. 30, fig. 3 *(Montana).*

U n e a l t ă curbă (de pielărie); fier forjat; vârf ascuțit; secțiune rectangulară; dimensiuni: L = 1,3 cm; g = 0,8 cm; S_8, c. 20, -0,80 m; *inv. 43356 (Mz. Arh. Tl.).*

C r a m p o n masiv din fier forjat; capete ascuțite; secțiune dreptunghiulară; dimensiuni: L = 16 cm; l = 1,8 cm; g = 1,2 cm; S_9b, c. 13, -0,30 m; *inv. 43339 (Mz. Arh. Tl.).*

C e r c de fier (armătură); fier laminat; dimensiuni: D = 17,5 cm; l = 1,5 cm; g = 0,4 cm; S_{17}, c. 18, -0,96 m; *inv. 43338 (Mz. Arh. Tl.).*

U s t e n s i l ă ; fier forjat în formă de piron cu floare conică, masivă, vârf ușor aplatizat și întors; secțiune pătrată; dimensiuni: L += 17 cm; d florii = 3,5/3,8 cm; g = 0,4 - 1,2 cm; S_{14} - S_4N, c. 3, -0,83 m; *inv. 43357 (Mz. Arh. Tl.).*

S f r e d e l *(terebra)*; fier forjat cu dispozitiv de înmănușare tubular; vârf ascuțit, prevăzut cu aripioare laterale; dimensiuni: L = 37,5 cm; D = 2,0 cm; d = 1,2 cm; S_{23}, c. 18, -0,60 m; *inv. 43349 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Arheologhiia (Sofia), 1 - 2/1981, p. 84, fig 16/e.

T r a s o r metalic pentru decorarea ceramicii; fier forjat aplatizat și îndoit lateral; prevăzut la un capăt cu 3 dinți lați (l = 0,9 - 1,0 cm) și la celălalt capăt cu cârlig și belciug cu capetele lipite; dimensiuni: L = 22 cm; 8,5 cm; l = 1,5 cm; g = 0,7 cm; d. verigă = 3,0/3,7 cm; Sector C, caseta "c"; *inv. 43332 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Hertfondshire Archaeology, vol. X/1988, p. 67, fig. 28/1.

S e c e r ă d e r o g o z *(falx sirpicula)*; fier forjat și laminat; lamă lată, curbă, cu vârf ascuțit și peduncul îndoit de prins în mâner; dimensiuni: L = 37,5 cm; l = 1,5; 2,5; 4,0 cm; g = 0,1 - 0,7 cm; S_{23}, c. 16, -0,50 m; *inv. 43334 (Mz. Arh. Tl.).*

D a l t ă d e p i e t r a r ; fier forjat; mâner rotund cu floare de capăt crestată; corp rectangular cu partea dorsală teșită puternic spre muchia tăioasă a vârfului; dimensiuni: L = 30,6 cm; l = 2,1 cm; d = 1,5/3,3 cm; g = 0,6 cm; S_4b, c. 24, -0,40 m; *inv. 43331 (Mz. Arh. Tl.).*

T o p o r a ș d e t â m p l ă r i e ; fier forjat, lamă scurtă cu muchia tăioasă curbată, manșon masiv; puternic corodat; dimensiuni: L = 13 cm; l (lamă) = 5,0 cm; l (manșon) = 4,5 cm; g (lamă) = 0,9 cm; g (corp) = 2,0 - 3,1 cm; S_{14} - S_4N (casetă), martor pământ, -0,65 m; *inv. 43577 (Mz. Arh. Tl.).*

D a l t ă *(caelum)*; fier forjat cu profil triunghiular; dimensiuni: L = 10,8 cm; l = 2,0 cm; g = 0,4 - 2,1 cm; S_{23}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43345 (Mz. Arh. Tl.).*

D ă l t i ț e (2 bucăți); fier forjat triunghiular, secțiune dreptunghiulară; dimensiuni: L = 9,1 cm; l = 1,5 cm; g = 1,0 cm; L = 10,8 cm; l = 2,5 cm; g = 1,0 cm; S_{23}, c. 18, -0,50 m; S_{23}, c. 16, -0,50 m; *inv. 43346; 43347 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Arheologhiia (Sofia), 4/1988, p. 35, fig. 10.

Hertfondshire Archaeology, 10, p. 72, fig. 31/15.

D ă l t i ț ă ; fier forjat, secțiune pătrată; vârf triunghiular; dimensiuni: L = 13,5 cm; g = 1,1 cm; S_{23}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43386 (Mz. Arh. Tl.).*

Fragment d a l t ă - c i o c a n (pană); fier forjat, masiv; rezervat partea superioară; secțiune ovală; dimensiuni: L = 9,2 cm; l = 3,4 cm; g = 2,4 cm; S_{23}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43343 (Mz. Arh. Tl.).*

S p a t u l ă ; fier forjat, secțiune pătrată; tijă lungă piramidală, lamă lată, curbă, tăioasă la exterior; dimensiuni: L (tijă) = 7,4 cm; L (lamă) = 5,6 cm; l = 2,2 cm; g (tijă) = 0,9 cm; g = 0,4 cm; S_{23}, c. 15 (↓), -0,35 cm; *inv. 43383 (Mz. Arh. Tl.).*

S p a t u l ă - r a ș c h e t ă ; fier forjat; tijă lungă cu vârf ascuțit; secțiune pătrată; partea funcțională aplatizată și îndoită la capăt; dimensiuni. L = 20,6 cm; l = 2,0 cm; g = 1,1 cm; S_{23}, c. 16, -0,50 m; *inv. 43362 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Arheologhiia (Sofia), 4/1988, p. 34, fig. 9.

P i l e (4 bucăți); fier forjat, format triunghiular, cu tijă de înmănușare în secțiune pătrată; dimensiuni: L = 27,3 cm; 30 cm; 28 cm; 25,5 cm; g = 0,6 cm; 1,3 cm; 1,3 cm; 10 cm; S_{23}, c. 17, -0,60 m; *inv. 43354; 43351; 43355; 43352 (Mz. Arh. Tl.).*

P i l ă mare pătrată cu vârf piramidal și tijă de înmănușare; fier forjat; dimensiuni: L = 36 cm; g = 1,5 cm; S_{23}, c. 17, -0,60 m; *inv. 43353 (Mz. Arh. Tl.).*

U s t e n s i l ă dublu-piramidală; secțiune dreptunghiulară, tijă lungă, subțire cu secțiune rotundă; fier forjat și trefilat; dimensiuni: L = 17,8 cm; l = 0,9 cm; g = 0,3 - 0,8 cm; d = 0,5 cm; S_{23}, c. 17, -0,60 m; *inv. 43350 (Mz. Arh. Tl.).*

Fragment l a m ă f i e r ă s t r ă u *(serra)*; fier laminat; dimensiuni: L = 4,0 cm; l = 4,5 cm; g = 0,3 cm; S_{20}, c. 3, -0,70 m; *inv. 43405 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Arheologhiia (Sofia), 4/1988, p. 34, fig. 9.

S p a t u l ă curbă; fier forjat; un capăt aplatizat și lipit de corp prin îndoire, celălalt capăt ascuțit pentru înmănușare; secțiune dreptunghiulară; dimensiuni: L = 16 cm; l = 2,8 cm; g = 1,0 cm; S_{20}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43335 (Mz. Arh. Tl.).*

S e c e r ă *(falcula)*; fier laminat; tijă scurtă îndoită; dimensiuni: L = 37 cm; l = 3,3 cm; g = 0,5 cm; S_{23} ↓ 17, -0,60 m; *inv. 43359 (Mz. Arh. Tl.).*

D o r n mare cu secțiune pătrată; fier forjat; vârf subțiat și rotunjit; dimensiuni: L = 20,3 cm; g = 1,0 cm; d = 0,5 cm; S_{18}, c. 4, -0,60 m; *inv. 43342 (Mz. Arh. Tl.).*

C r a m p o n ; fier forjat cu capetele ascuțite în T; dimensiuni: L = 18,6 cm; g = 1,3 cm; S_{20}, c. 17, -0,50 m; *inv. 43358 (Mz. Arh. Tl.).*

T i n d e c h e cu cârlig pe două părți; inelul din capăt spart; fier forjat; dimensiuni: L = 16,8 - 4 cm; g = 0,6 cm; S_{20}, c. 18, -0,60 m; *inv. 43366 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Castrul roman de la Buciumi; 1972, fig. 44, 11.

Fragment m a n ș o n u n e a l t ă a g r i c o l ă ; fier forjat; spart și îndoit la capete; dimensiuni: L (desfășurat) = 11,3 cm; l = 1,5 cm; g = 0,8 cm; S_{20}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43368 (Mz. Arh. Tl.).*

Fragment l a m ă s e c e r ă *(falcula)* cu tija subțire; fier laminat; dimensiuni: L = 14,7 cm; l = 2,0 cm; g = 0,1 - 0,4 cm; S_{23} ↓ 14, -0,64 m; *inv. 43384 (Mz. Arh. Tl.).*

c) A r m e

V â r f d e l a n c e *(cuspis)*, spart în două; bitronconic, foliform, cu nervură mediană și cu tub de înmănușare; fier forjat și laminat; dimensiuni: L = 16,5 cm, l = 2,2 cm; d = 1,0 cm; g = 0,3 cm; S_9b, c. 9, -0,70 m (↓ 10); *inv. 43405 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Castrul roman de la Buciumi, 1972, pl. 58 - 60;
Banatica, Reșița, 1977 (Gornea), fig. 48/22,5.

V â r f d e l a n c e ; fier forjat cu secțiune pătrată și tub de înmănușare prevăzut la interior cu cui de prindere; dimensiuni: L = 26 cm; g = 1,0 cm; d = 2,1 cm; S_{17}, c. 16, -0,90 m; *inv. 4336ă1 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. Banatica, Reșița, 1977 (Gornea), fig. 48/23; 61/1;
Peuce, IX, Tulcea, 1984, p. 465, fig. 8/1.

Fragmente din calotă și apărătoare de ureche ale unui c o i f d e f i e r (în curs de restaurare).

d) Fibule

Fibulă de bronz de tipul "*Zwiebelknopffibeln*"; lipsește butonul central și acul; portagrafa este prevăzută cu un dispozitiv lamelar de siguranță, prins în nituri; dimensiuni: L = 5,8 cm; l = 4,9 cm; l (portagrafă) = 1,0 cm; g (picior) = 0,8 cm; S_{20}, c. 17, -0,30 m; *inv. 43543 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. E. Keller, *Die Spätrönischen Grabfunde in Südbayern,* München, 1971, tip 4 (anii 350 - 380 p.Chr.).

Fragment fibulă de bronz; același tip; rezervat: portagrafa și începutul piciorului; dimensiuni: L = 5,0 cm; l = 0,9 cm; S_4N, c. 13, -0,35 m; *inv. 43545 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. E. Keller, *Die Spätrönischen Grabfunde in Südbayern,* München, 1971, tip 3, (anii 340 - 360 p.Chr.).

Fragment fibulă de bronz cu portagrafă laterală; lipsește acul; capătul resortului perforat; dimensiuni: L = 4,3 cm; l = 1,8 cm; 0,7 cm; g = 0,4 cm; S_{20}, c. 18, -0,50 m; *inv. 43544 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. I. Kovrig, *Die Haupttypen der Kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien,* Budapesta, 1937, p. 129, gr. XIV, var. T XII 131;

E.v. Patek, *Verbreitung und Herkunft der Römischen Fibeltypen in Pannonien,* Budapesta, 1942, p. 129 *(Legionsfibeln)* și pl. XXV, 1 - 6.

A. Petre, *Bulletin AIESEE,* 17 - 18/1987, pl. 48 - 49/64 c.

e) Podoabe

Brățară de bronz lamelară cu capetele deschise; un capăt spart; dimensiuni: L (desfășurat) = 11,8 cm; l = 0,7 cm; g = 0,03; S_9b, c. 13, -0,90 m; *inv. 43546 (Mz. Arh. Tl.).*

Bibl. A. Petre, *Bulletin*/1987, pl. 40/55 b.

f) Diverse

Țintă de bronz, cu floare mare, rotundă, plată; dimensiuni: L = 1,3 cm; d = 1,7 cm; S_9b, passim; *inv. 43547 (Mz. Arh. Tl.).*

Gresie dreptunghiulară cu secțiune pătrată; urme de întrebuințare; dimensiuni: L = 0,8 cm; l = 1,5 cm; pavilion S, colț NV, -0,60 m; *inv. 43548 (Mz. Arh. Tl.).*

g) Ceramica

Oală cu două toarte; argilă fină, bej, angobă la culoare; corp oval, cu diametrul maxim la baza umerilor; gât înalt, aproape vertical; gura largă, buza subțire și orizontală; baza îngustă, cu marginile rotunjite; toarte scurte, în bandă, cu nervuri mediane; dimensiuni: H = 31 cm; d_g = 21,8 cm; $D_{max.}$ = 27,5 cm; d_b = 10 cm; S_{23}, c. 16, -0,60 m.

Castron bitronconic cu două toarte: argilă fină, densă, micacee, bej-cenușie; baza îngustă, plană, toarte mici, în bandă; dimensiuni: H = 12,5 cm; d_g = 19,3 cm; $D_{max.}$ = 17 cm; d_b = 6,5 cm; S_{23}, c. 16, -0,60 m.

Amforă ovoidală; umeri bombați, gât înalt, gura largă, pâlniformă cu buza îngroșată; toarte ovale în secțiune; piciorus scurt, conic; dimensiuni: H = 44 cm; D_m = 27 cm; d_g = 9,5 cm; S_{10} - S_{12} (casetă), -0,50 m. Tip III/Valea Morilor.

O p a i ț rotund, cu discul mic concav, decorat cu crater; tortița spartă; argilă fină, roz, compactă; urme de întrebuințare; dimensiuni: L = 7,6 cm; h = 2,8 cm; D = 6 cm; d_b = 3,8 cm; pavilion S, colț NV, -0,60 m *inv. 43472 (Mz. Arh. Tl.)*. Variantă târzie a produselor tomitane.

Bibl. C. Iconomu, *Teză de doctorat*, 1986, București, tip. IX, var. a II-a.

O p a i ț cu corpul rotund și cioc triunghiular în prelungire; disc mic, concav, marcat de un cerc în relief, decorat cu crater; bordura decorată cu liniuțe oblice; argilă fină, micacee, bej-gălbuie, urme de vopsea roșie; dimensiuni: L = 6,5 cm; h = 2,4 cm; D = 5,1 cm; d_b = 3,3 cm; S_{10} - S_{12} (casetă), -0,50 m; *inv. 43774 (Mz. Arh. Tl.)*.

O p a i ț lucrat la roată; argilă bej-cafenie, fină, micacee; angobă la culoare; tipul "fără disc", cu orificiu central de alimentare, larg, cu marginile profilate vertical; corp rotund, cioc alungit și înălțat; toartă spartă; dimensiuni: L = 9,0 cm; h = 3,0 cm; D = 6,6 cm; d_b = 3,4 cm; S_8, c. 13 , -1,05 m; *inv. 43470 (Mz. Arh. Tl.)*.

Bibl. Gh. Kuzmanov, *Anticini lampi*, Sofia, 1992, p. 129/351 = 354 (tip XLI, var. 1).

O p a i ț lucrat la roată; argilă cărămizie, fină, micacee; vopsea maronie; tipul "fără disc"; corp rotund, cioc mare rotund în prelungire, toarta trasă din corp, baza concavă cu urmele roții olarului; dimensiuni: L = 0,4 cm; h = 2,8 cm; D = 6,4 cm; d_b = 3,4 cm; Cas. B, -0,60 m; *inv. 43471 (Mz. Arh. Tl.)*.

h) Descoperiri monetare

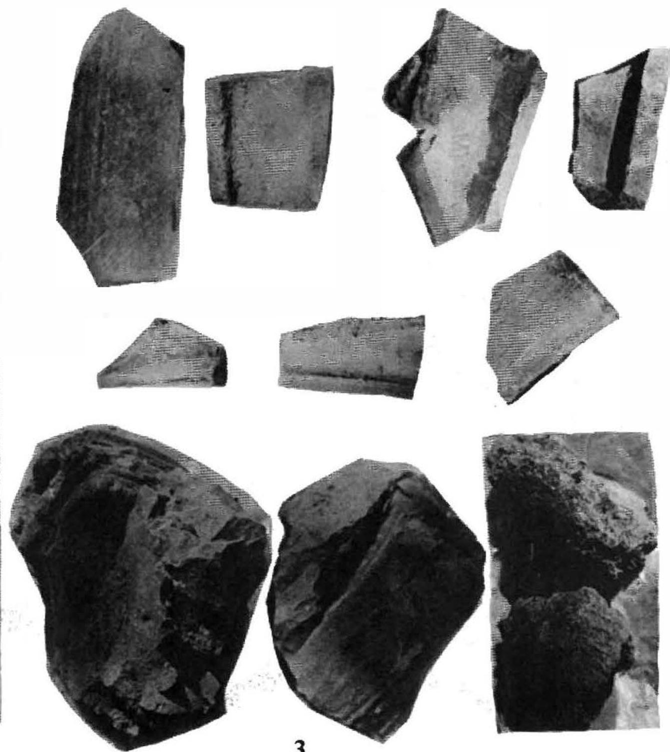
Din cele 26 de monede descoperite în 1992, au putut fi determinate 18, după cum urmează:

1. *Vespasian*, a. 69 - 79 p.Chr.; Av. IMP. CAESAR VESPA[SIANVS AVG]. Rv. Roma spre stânga cu Victorie - S.C; $AE_{(1)}$ ↓; 28 mm; 9,930 gr; *inv. 49852 (Mz. Arh. Tl.)*. Pavilion S, S_4S, c. 22, martor pământ.
2. *Crispus*, a. 321 - 324 p.Chr. *(Nicomedia);* Tip IOVI CONS-ERVATORI; RIC VIII, p. 608; $AE_{(2)}$; 18 mm; 1,850 gr; S_{14}, passim; *inv. 49860 (Mz. Arh. Tl.)*.
3. *Urbs Roma*, a. 330 - 335 p.Chr., *(Heraclea);* LRBC I, 902; $AE_{(2)}$; 19 mm; 2,350 gr; S_4N, c. 5, -0,37 m; *inv. 50085 (Mz. Arh. Tl.)*.
4. *Constantin II (?)*, a. 330 - 335 p.Chr.; Tip GLOR IAEXERC ITVS (2 st.) $AE_{(3)}$; 15 mm; 1,100 gr; S_9, ↓ 9, -0,50 m; *inv. 49866 (Mz. Arh. Tl.)*.
5. *Constantin I*, a. 337 - 341 p.Chr.; Tip AETERNA PIETAS; LRBC I, 238 A; $AE_{(3)}$↓; 12/14 mm; 0,700 gr; S_{15}c, pe vatră, -0,50 m; *inv. 50084 (Mz. Arh. Tl.)*.
6. *Constantius II*, a. 346 - 354 p.Chr.; Tip FEL TEMP RE-PARATIO; $AE_{(2)}$↓; 22/23 mm; 5,100 gr; Cas. B, -0,60 m; *inv. 49853 (Mz. Arh. Tl.)*.
7. *Urbs Roma*, a. 350 - 352 p.Chr. (*Roma);* LRBC II, p. 60 (nr. 644 - 645 sau 647); $AE_{(3)}$; 16/17 mm; 1,760 gr; S_1, c. 11, -0,70 m; *inv. 49859 (Mz. Arh. Tl.)*.
8. Monedă post 350 p.Chr.; Tip GLORIA ROMANORVM; $AE_{(3)}$↓; 12/14 mm; 0,540 gr; S_{20}, passim; *inv. 49864 (Mz. Arh. Tl.)*.
9. *Constantius Gallus*, a. 351 - 354 p.Chr. *(Heraclea);* Tip FEL TEMP-REPARATIO; $AE_{(3)}$; 16 mm; 1,500 gr; Cas. B, c. 14, -1,00 m; *inv. 49858 (Mz. Arh. Tl.)*.
10. *Constantius II*, a. 355 - 361 p.Chr. *(Nicomedia ?);* Tip FEL TEMP RE-PARATIO; $AE_{(3)}$↑; 16 mm; 1,745 gr; S_8, c. 16, -0,60 m; *inv. 49861 (Mz. Arh. Tl.)*.
11. *Valens*, a. 364 - 367 p.Chr.; Tip GLORIA RO-MANORVM; AE$(_3)$; 16 mm; 2,900 gr; S_9bN, c. 16, -0,50 m; *inv. 49855 (Mz. Arh. Tl.)*.

12. *Theodosius I*, a. 383 p.Chr. *(Constantinopole);* Tip GLORIA RO-MANORVM; LRBC II, 2147; $AE_{(2)}$; 22 mm; 2,670 gr; S_9N, c. 17, -0,75 m; *inv. 49857 (Mz. Arh. Tl.).*
13. *Constantius II*, a. 320 - 324 p.Chr.; Tip CAESARVM NOSTRORVM; cunună VOT/V; AE↓; 17 mm; 1,390 gr; S_8, c. 17; *inv. 49856 (Mz. Arh. Tl.).*
14. *Emitent neprecizat*, a. 336 - 341 p.Chr.; Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.); AE↘; 12 mm; 0,650 gr.; S_{28}, c. 17, -0,80 m; *inv. 49865 ((Mz. Arh. Tl.).*
15. *Urbs Roma*, a. 337 - 341 p.Chr.; Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.); AE↘; 14 mm; 1,200 gr; Cp. 2, -0,87 m; *inv. 49867 (Mz. Arh. Tl.).*
16. *Constantius II*, a. 337 - 341 p.Chr.; Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.); LRBC I, I136 (Nicomedia), AE↑; 14 mm; 1,500 gr; S_4N, -0,37 m; *inv. 49868 (Mz. Arh. Tl.).*
17. *Emitent neprecizat*, a. 348 - 351 p.Chr.; Tip FTR (2 captivi); AE; 18 mm; 3,180 gr; S_{15c}, cuptor, -0,50 m; *inv. 49863 (Mz. Arh. Tl.).*
18. *Constantius II*, a. 354 - 358 p.Chr.; Tip FTR; AE↓; 16 mm; 1,380 gr; passim; *inv. 49854 (Mz. Arh. Tl.).*

Pl. XXIII. Resturile cuptorului de ars ţigle şi olane, descoperit în vecinătatea sudică a fermei de pe Valea Morilor (1982)

Pl. XXIII. Remains of the kilns for burning tiles and shingles, discovered in the southern neighborhood of the farm at Valea Morilor (1982).

Pl. XXIII. Vestiges du four affecté à la cuisson des tuiles et conduits, trouvés dans le voisinage méridional de la ferme de Valea Morilor (1982).

1

2

3

4

Pl. XXIV. Secțiunea S_1, carourile 1 - 7 (foto 1982).
Pl. XXIV. Section S_1, squares 1 - 7 (photo 1982).
Pl. XXIV. Section S_1, les carreaux 1 - 7 (photo 1982).

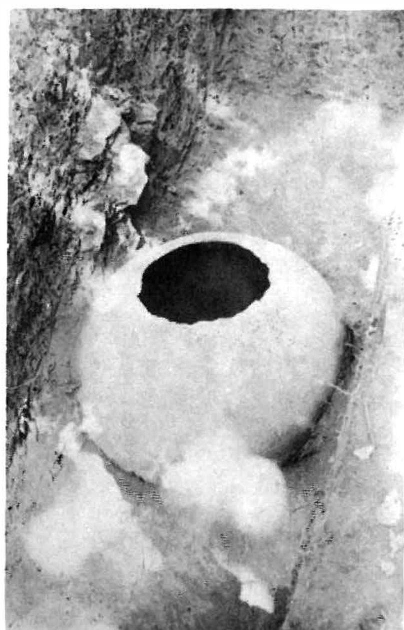
1

3

2

4

Pl. XXV. Secţiunea S_1, carourile 3 - 16 (foto 1982).
Pl. XXV. Section S_1, squares 3 - 16 (photo 1982).
Pl. XXV. Section S_1, les carreaux 3 - 16 (photo 1982).

1

2

3

Pl. XXVI. Secţiunea S_1, carourile 19 - 26 (foto 1982).

Pl. XXVI. Section S_1, squares 19 - 26 (photo 1982).

Pl. XXVI. Section S_1, les carreaux 19 - 26 (photo 1982).

1

2

3

Pl. XXVII. Secţiunea S_1, carourile 26 - 32 (foto 1982).
Pl. XXVII. Section S_1, squares 26 - 32 (photo 1982).
Pl. XXVII. Section S_1, les carreaux 26 - 32 (photo 1982).

1

2

3

Pl. XXVIII. Secţiunea S_2 vest; resturile unui depozit de cărămizi în c. 3 (foto 1983).
Pl. XXVIII. Section S_2 west; the remains of a store for bricks in sq. 3 (photo 1983).
Pl. XXVIII. Section S_2 ouest; restes d'un dépôt de tuiles dans le carreau 3 (photo 1983).

1

2

3

Pl. XXIX. Secțiunea S_2 est, c. 1 - 3; zidul de răsărit, cu temelia plasată deasupra unei gropi reziduale și resturile unui bazin în c. 1 (foto 1983).

Pl. XXIX. Section S_2 east, sq. 1 - 3; the eastern wall with the foundation situated over a residual pit and the remains of a pool in sq. 1 (photo 1983).

Pl. XXIX. Section S_2 est, cc. 1 - 3; le mur oriental dont la fondation repose sur une fosse résiduelle et un bassin du c. 1 (photo 1983).

1

2

3

4

Pl. XXX. 1, 2. Latura de NE a pavilionului sudic (S_1 - S_6); 3. Resturile bazinului descoperit în 1983; 4. Urmele unei anexe gospodărești pe latura de N a încăperii E din pavilionul sudic - în S_4 (foto 1984).

Pl. XXX. 1, 2. North-eastern side of the southern pavilion (S_1 - S_6); 3. Remains of the pool discovered in 1983; 4. Vestiges of a household annex by the northern side of the eastern room, southern pavilion - S_4 (photo 1984).

P. XXX. 1, 2. Le côté nord-est du pavillion méridional (S_1 - S_6); 3. Restes du bassin dégagé en 1983; 4. Traces d'une annexe ménagère sur le côté nord de la pièce orientale du pavillion méridional, dans S_4 (photo 1984).

1

2

3

4

Pl. XXXI. S_1 - S_4: 1 - 3. Partea estică a pavilionului sudic; 4. Limitele sudice ale fermei (foto 1984).

Pl. XXXI. S_1 - S_4: 1 - 3. The eastern side of the southern pavilion; 4. The southern boundaries of the farm (photo 1984).

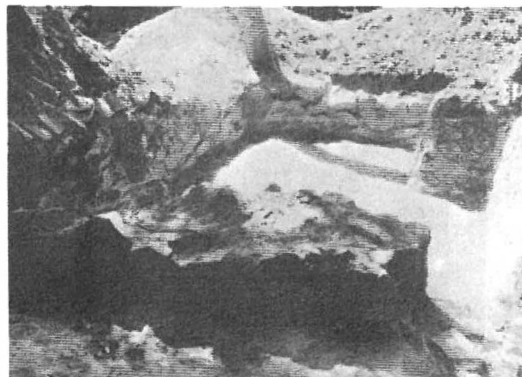
Pl. XXXI. S_1 - S_4: 1 - 3. La partie orientale du pavillion méridionale; 4. Les limites méridionales de la ferme (photo 1984).

1

2

3

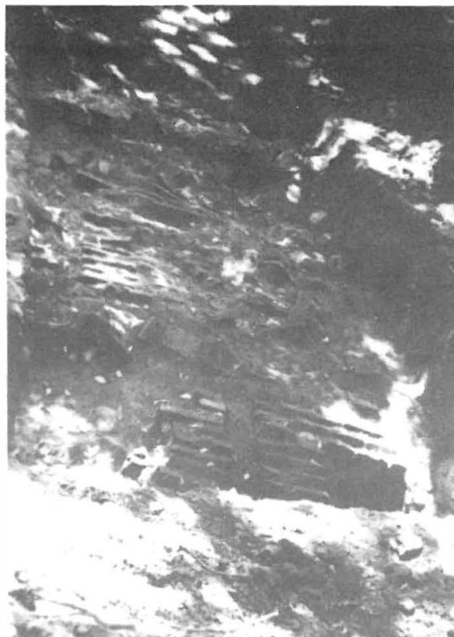

4

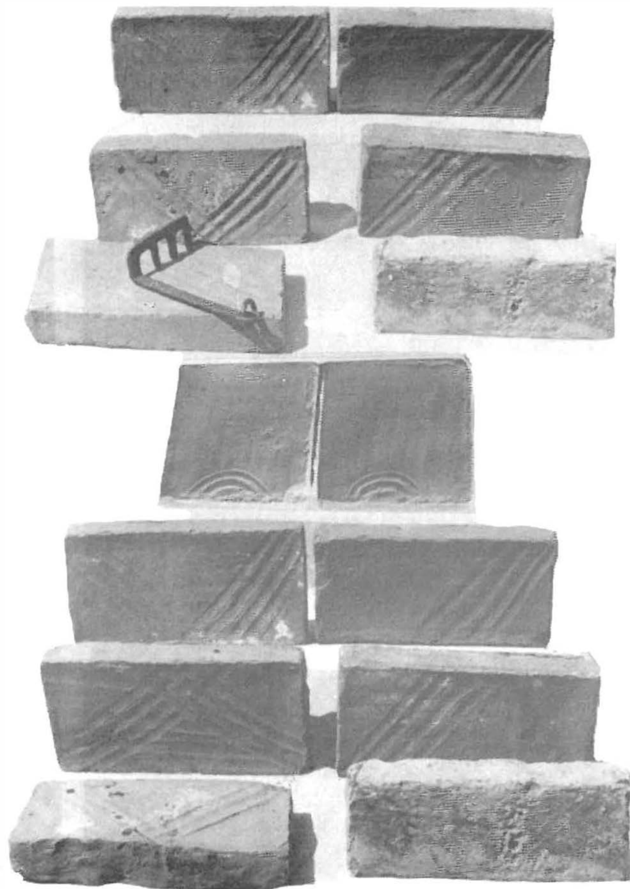
Pl. XXXII. Partea de vest a pavilionului sudic, surprinsă în secțiunea S_4; 2. Altar situat pe latura de sud a încăperii E (foto 1984).

Pl. XXXII. Western side of the southern pavilion, intercepted in the section S_4; 2. Sanctuary situated on the southern side of the room E (photo 1984).

P. XXXII. La partie occidentale du pavillion méridional, saisie par la section S_4; 2. Autel situé dans l'aîle sud de la pièce E (photo 1984).

1 2

Pl. XXXIII. 1. Depozit de cărămizi descoperit în S_4 în partea de NV a pavilionului sudic (exterior) (foto 1984); 2. Cărămizi și olane fabricate în *officina* de pe Valea Morilor (foto 1992).

Pl. XXXIII. 1. Store for bricks discovered in S_4, on the north-western side of the southern pavilion (outside) (photo 1984); 2. Bricks and shingles manufactured ai the officina *at Valea Morilor (photo 1992).*

Pl. XXXIII. 1. Dépôt de briques trouvé dans S_4, l'aile extérieure nord-ouest du pavillon méridional (photo 1984); 2. Briques et conduits fabriqués à l'*officina* Valea Morilor (photo 1992).

1

2

Pl. XXXIV. Cuptorul nr. 1 (foto 1985).
Pl. XXXIV. The kiln n. 1 (photo 1985).
Pl. XXXIV. Le four no 1 (photo 1985).

1

2

Pl. XXXV. Construcție cu portic pe latura de nord; se observă fragmentul de altar votiv folosit ca bază de coloană (foto 1985).

Pl. XXXV. Building with porch on the northern side; a fragment of the votive sanctuary, used as a basis of a column is visible (foto 1985).

Pl. XXXV. Edifice avec portique au nord; la photo permet de saisir un fragment d'autel votif utilisé comme base de colonne (photo 1985).

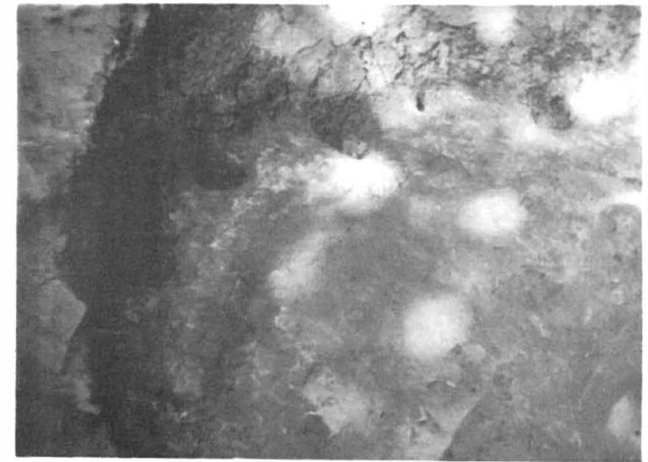
1

3

2

4

Pl. XXXVI. Zona de amplasare a cuptorului nr. 2; Cuptorul nr. 2 - resturile camerei de ardere (foto 1985).

Pl. XXXVI. The situation of the kiln n. 2; The kiln n. 2 - remains of the combustion space (photo 1985).

Pl. XXXVI. La zone avec l'emplacement du four no 2; le four no 2 avec les restes de la chambre de cuisson (photo 1985).

1

2

Pl. XXXVI A. Cuptorul nr. 2, degajat complet în 1989.

Pl. XXXVI A. The kiln n. 2, completely cleared up in 1989.

Pl. XXXVI A. Le four no 2, complètement dégagé en 1989.

1

2

Pl. XXXVI B. Cuptoarele nr. 2 și 2a (foto 1989).

Pl. XXXVI B. The kilns n. 2 and 2a (photo 1989).

Pl. XXXVI B. Les fours nos 2 et 2a (photo 1989).

1

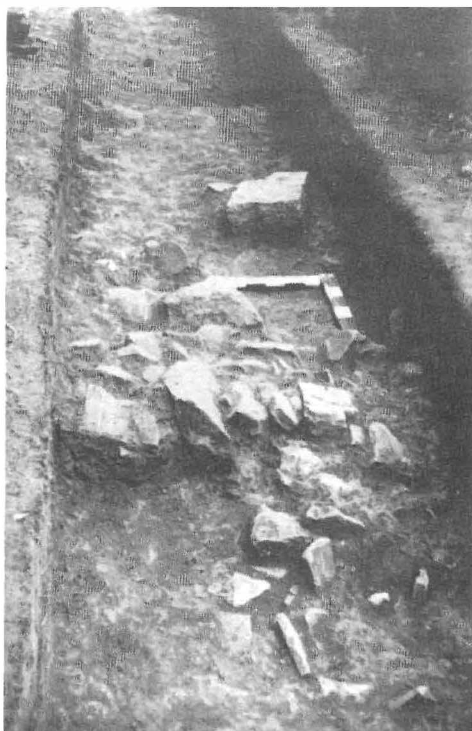

2

Pl. XXXVII. Zona funcțională cu gropile reziduale din fața cuptoarelor nr. 2 și 2a (foto 1989).

Pl. XXXVII. The functional area with the residual pits in front of the kilns n. 2 and 2a (photo 1989).

Pl. XXXVII. La zone fonctionnelle des fosses résiduelles devant les fours nos 2 et 2a (photo 1989).

1

2

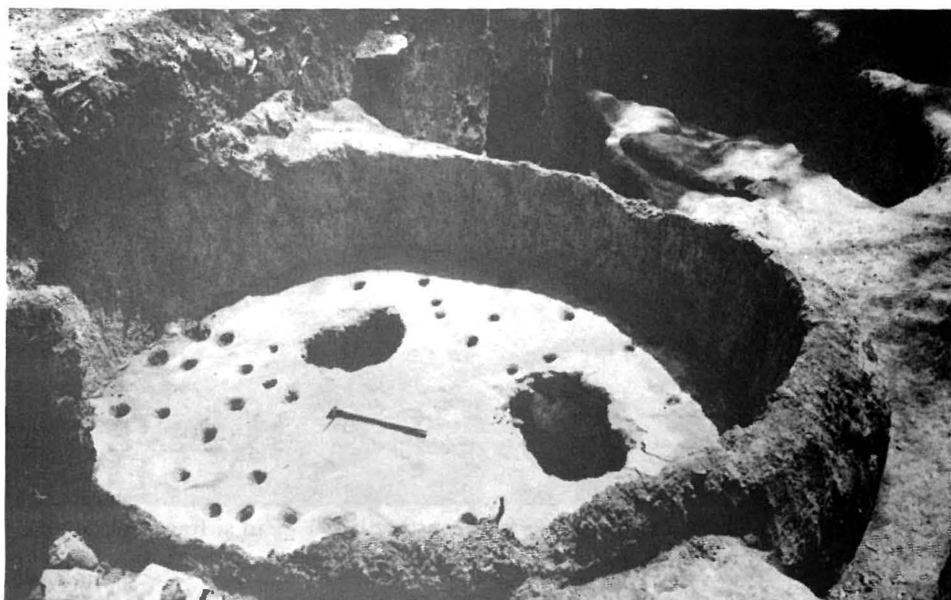
Pl. XXXVIII. Urme de locuire din prima fază constructivă: 1 - Zid și fragment de altar, în S_9, c. 10 - 11; 2 - Colțul unei locuințe cu anexă îngropată, în S_{10} - S_{12} - sud (foto 1990).

Pl. XXXVIII. Vestiges of living in the first phase of building: 1 - Wall and fragment of sanctuary in S_9*, c. 10 - 11; 2 - The corner of a dwelling with a buried annex in* S_{10} *-* S_{12} *- south (photo 1990).*

Pl. XXXVIII. Des traces de l'habitat de la première étape de construction: 1 - Mur et fragment d'autel, dans la S_9, cc. 10 - 11; 2 - L'angle d'une habitation avec annexe enfoncée dans la terre, dans les S_{10} - S_{12} méridionales (photo 1990).

1

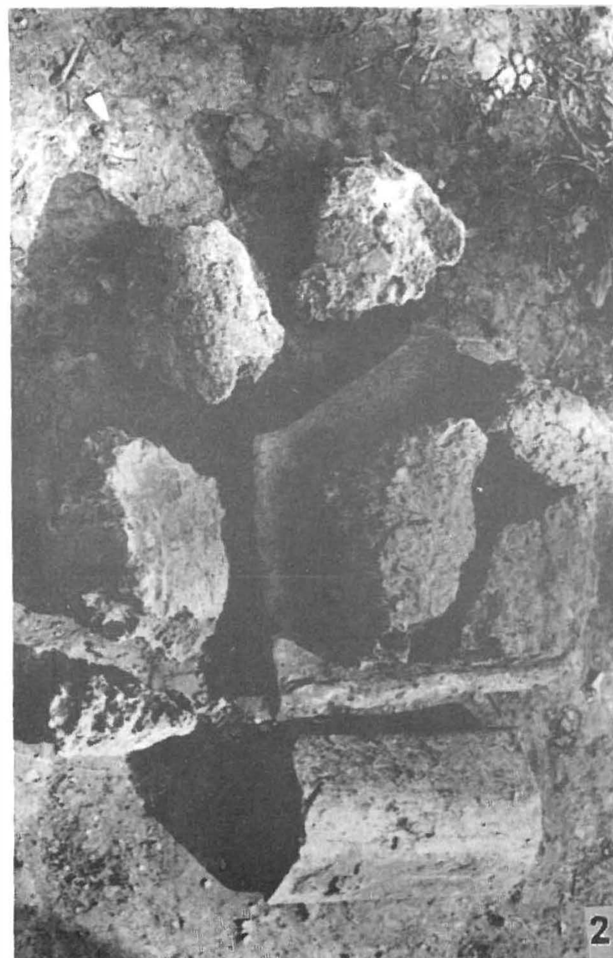
2

Pl. XXXIX. Cuptorul nr. 3 de ars materiale de construcție; camera de ardere și zona funcțională din fața intrării (foto 1990).

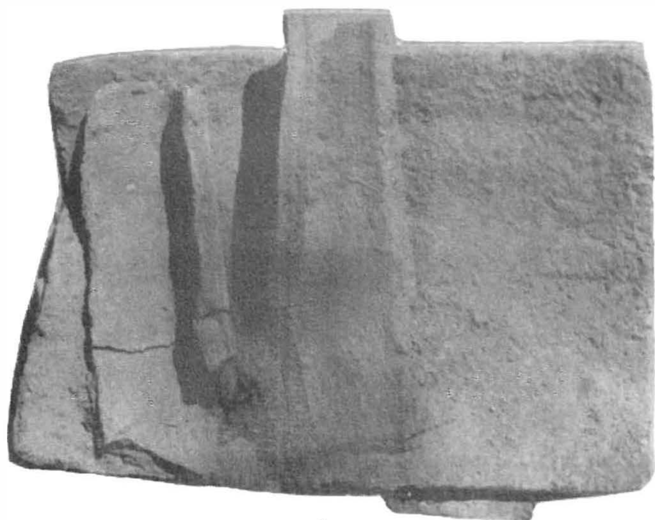
Pl. XXXIX. The kiln n. 3 for burning the building materials; the combustion space and the functional area in front of the entrance (photo 1990).

Pl. XXXIX. Le four no 3 affecté à la cuisson des matériaux de construction; la chambre de cuisson et la zone fonctionnelle devant l'entrée (photo 1990).

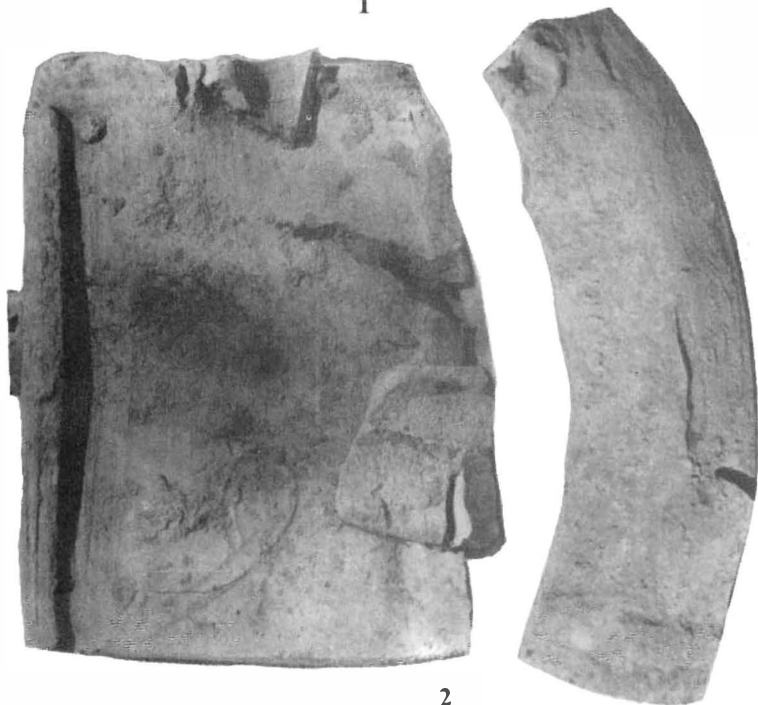

Pl. XL. 1. Cuptorul nr. 3 - vedere dinspre SE; 2. Resturi din construcţia cuptorului găsite în focar (foto 1990).
Pl. XL. 1. The kiln n. 3 - view from south-east; 2. Vestiges of the kiln found in the burner (photo 1990).
Pl. XL. Le four no 3, vue du sud-est; 2. Décombres du four trouvés dans le foyer (photo 1990).

1

2

Pl. XLI. Țigle și olane rebutate, găsite în gropile reziduale ale cuptorului nr. 3 (foto 1990).
Pl. XLI. Scraped tiles and shingles found in the residual pits of the kiln n. 3 (photo 1990).
Pl. XLI. Rebuts de tuiles et conduits trouvés dans les fosses résiduelles du four no 3 (photo 1990).

1

2

3

4

Pl. XLII. 1 - 3. Temelii din prima fază constructivă, descoperite în secţiunea S_8, c. 16 - 21; 4. Secţiunea S_{16}, cu resturile unor construcţii din cele două faze constructive (foto 1991).

Pl. XLII. 1 - 3. Foundations of the first phase of building, discovered in the section S_8, sq. 16 - 21; 4. Section S_{16}, with the remains of the buildings of the two phases of building (photo 1990).

Pl. XLII. 1 - 3 - Fondations de la première étape de construction, dégagées dans la S_8, cc. 16 - 21; 4 - Section S_{16}, avec les vestiges de quelques bâtiments des deux étapes de construction (photo 1990).

1

2

Pl. XLIII. 1. Vedere desfăşurată dinspre vest şi de la sud-vest asupra construcţiei descoperite în sectorul "c" al fermei (foto 1991).

Pl. XLIII. 1. View of the building discovered in the sector "c" of the farm, displayed from west and south-west (photo 1991).

Pl. XLIII. Vue générale de l'ouest et le sud-ouest du bâtiment localisé dans le secteur "c" de la ferme (photo 1991).

Pl. XLIV. Resturile construcției din sectorul "c" (foto 1992): 1. Magazie pe latura de est; 2. Magazie pe latura de vest cu coloane dispuse longitudinal; 3. Curte interioară cu vatră pe latura de nord; 4. Pavilion avansat situat la SV.

Pl. XLIV. Vestiges of the building in the sector "c" (photo 1992): 1. Store on the eastern side; 2. Store on the western side with longitudinally diposed columns; 3. Inside yard with hearth on the northern side; 4. Advanced pavilion at south-west.

Pl. XLIV. Restes du bâtiment du secteur "c" (photo 1992): 1. Dépôt dans l'aile est; 2. Dépôt dans l'aile ouest avec des colonnes en rangées longitudinale; 3. Cour intérieure avec un foyer au nord; 4. Pavillion avancé au sud-ouest.

1

2

3

4

Pl. XLV. 1, 2. Vedere asupra pavilionului de SV, de la vest și de la sud (sector "c"); 3, 4. Fragment din zidul de incintă cu intrare, descoperit la NV, în secțiunea S_{22} (foto 1992).

Pl. XLV. 1, 2. View of the south-western pavilion, displayed from west and south (sector "c"); 3, 4. Fragment of the precincts wall with an entrance, discovered at north-west, in the section S_{22} (photo 1992).

Pl. XLV. 1, 2. Vue du pavillion sud-ouest, côté occidentale et côté sud (secteur "c"); 3, 4. Fragment de mur d'enceinte, avec son entrée dégagé au nord-ouest, section S_{22} (photo 1992).

1

2

3

4

Pl. XLVI. Resturile construcției degajate în extremitatea de NV a fermei de pe Valea Morilor (foto 1991).

Pl. XLVI. The remains of the building cleared up at the north-western extremity of the farm at Valea Morilor (photo 1991).

Pl. XLVI. Vestiges du bâtiment dégagé dans l'extrémté nord-ouest de la ferme de Valea Morilor (photo 1991).

1

2

3

Pl. XLVII. Construcţie cu încăpere avansată, situată la partea de NV a fermei; 3. Zona anexei de vest *(ferramenta)* (foto 1992).

Pl. XLVII. Building with an advanced room, situated at the north-western side of the farm; 3. The zone of the western annex (ferramenta) *(photo 1992).*

Pl. XLVII. Bâtiment avec une pièce avancée, situé au nord-ouest de la ferme; 3. Zone de l'annexe occidentale *(ferramenta)* (photo 1992).

1

2

3

Pl. XLVIII. Zona intrării în marele atelier cu portic pe latura de nord (foto 1992).

Pl. XLVIII. The zone of the entrance in the great workshop on the northern side (photo 1992).

Pl. XLVIII. Zone de l'entrée du grand atelier à portique sur le côté nord (photo 1992).

1

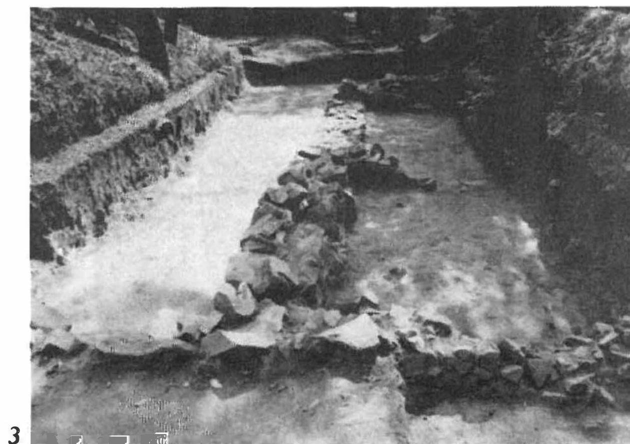

2

Pl. XLIX. Partea de vest a pavilionului sudic după săpăturile din 1992.
Pl. XLIX. The northern side of the southern pavilion after the excavations of 1992.
Pl. XLIX. Aile ouest du pavillon méridionale après les fouilles de 1992.

1

2

3

4

Pl. L. Pavilionul sudic după săpăturile efectuate în 1992.
Pl. L. The southern pavilion after the excavations of 1992.
Pl. L. Le pavillon méridionale après le fouilles de 1992.

1

2

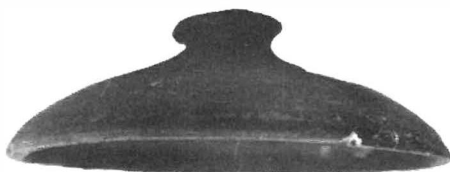
Pl. LI. Cap de idol antropomorf descoperit în pavilionul sudic, în 1984.

Pl. LI. The head of an antropomorphical idol discovered in the southern pavilion in 1984.

Pl. LI. Tête d'une idôl antropomorphe trouvée à l'intérieure du pavillion méridionale en 1984.

1

2

3

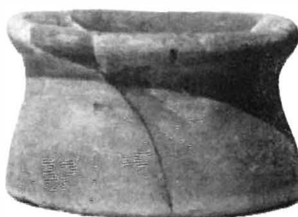
4

5

6

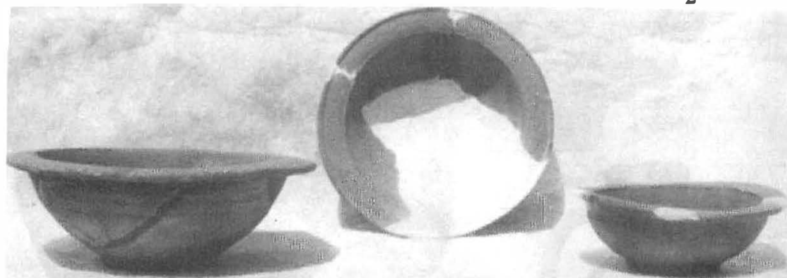

7

Pl. LII. Ceramică descoperită în zona cuptoarelor.
Pl. LII. Ceramics discovered nearby the kilns.
Pl. LII. Céramique trouvée dans la zone des fours.

1

2

3 4 5

6 7

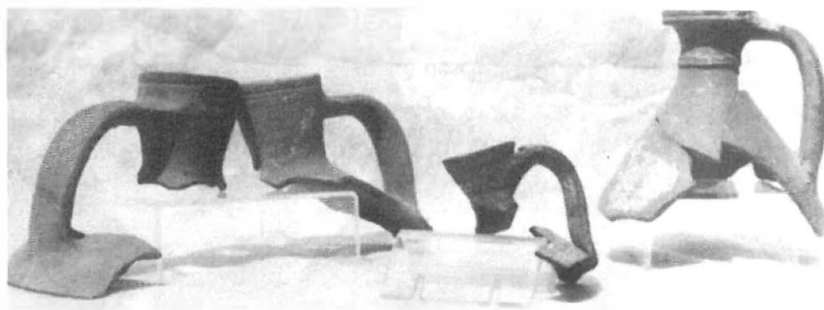

8 9

Pl. LIII. Recipiente ceramice fabricate în *officina* at Valea Morilor.

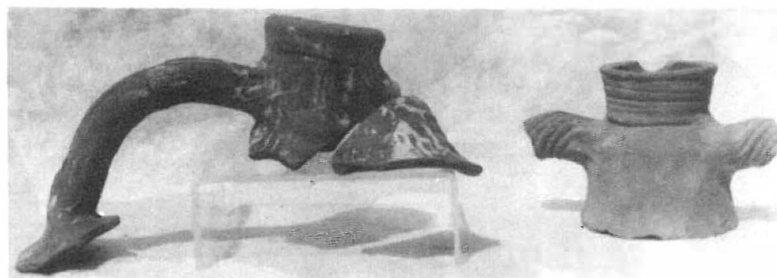
Pl. LIII. Ceramics recipients manufactured in the officina *at Valea Morilor.*

Pl. LIII. Récipients céramiques fabriqués dans l'*officina* de Valea Morilor.

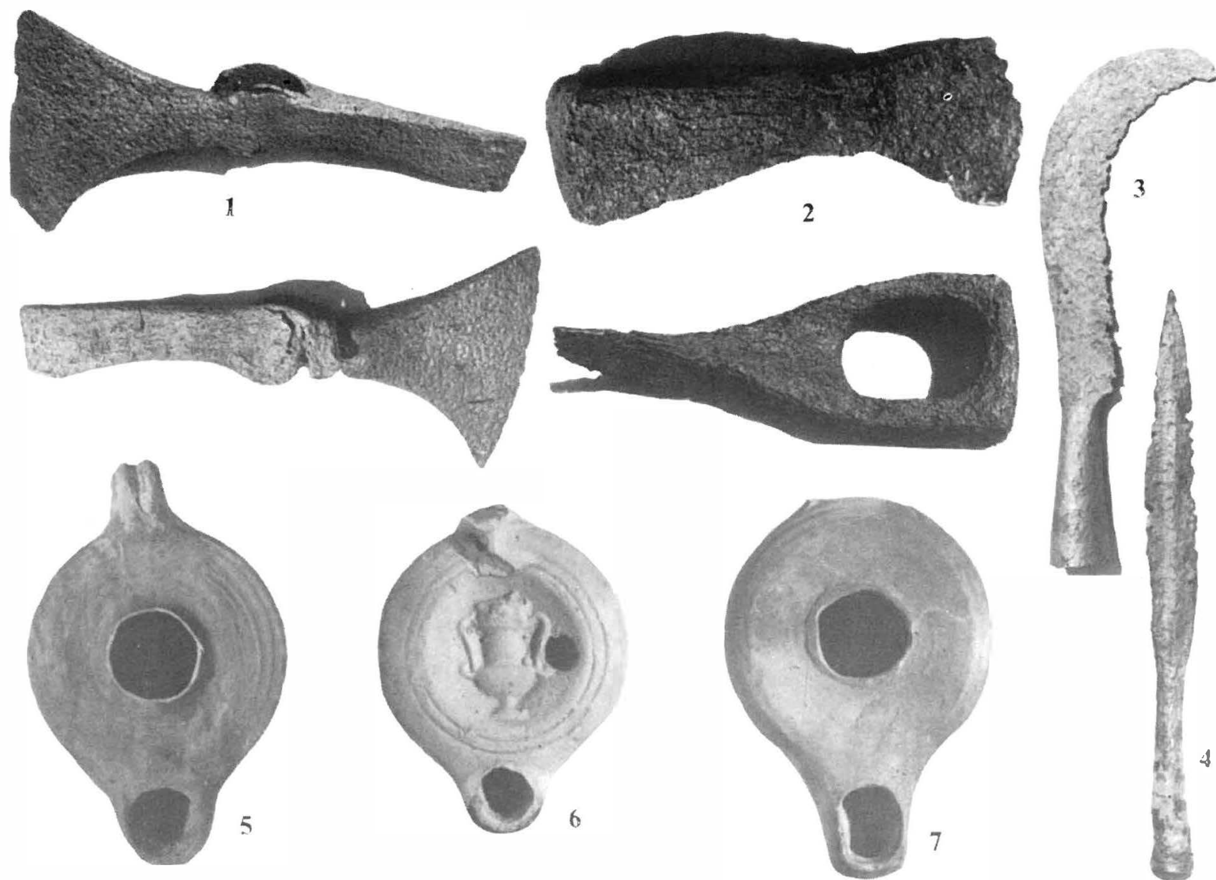

2 3 4 5

6 7

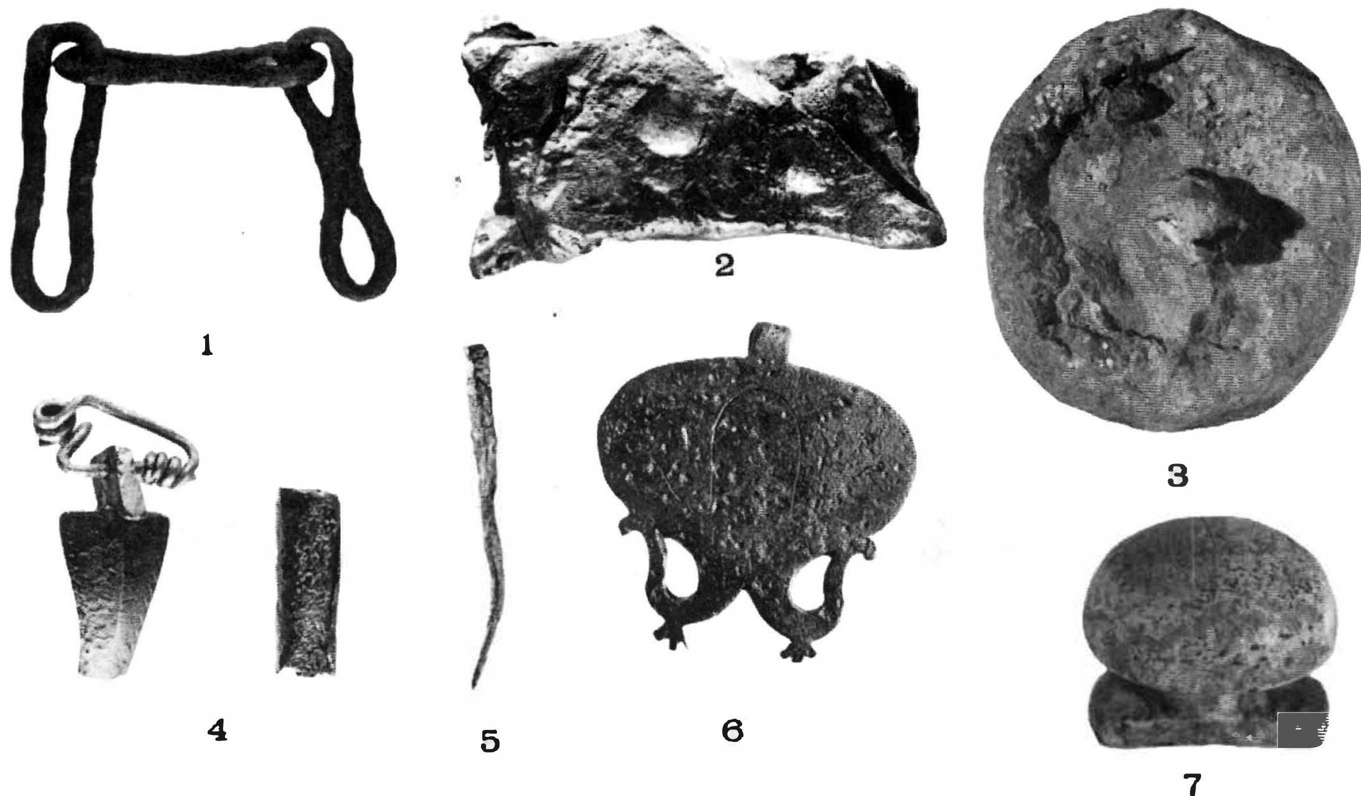
Pl. LIV. Tipuri de ulcioare și amfore provenite din cuptorul nr. 2.
Pl. LIV. Types of pitchers and amphorae discovered in the kiln n. 2.
Pl. LIV. Types de cruches et d'amphores sorties du four no 2.

Pl. LV. Obiecte din fier (topoare, cosor mare, vârf de lance) și lămpi ceramice descoperite în anii 1991 - 1992.

Pl. LV. Iron objects (axes, a big pruning knife, top of a lance) and ceramics lamps discovered in 1991 - 1992.

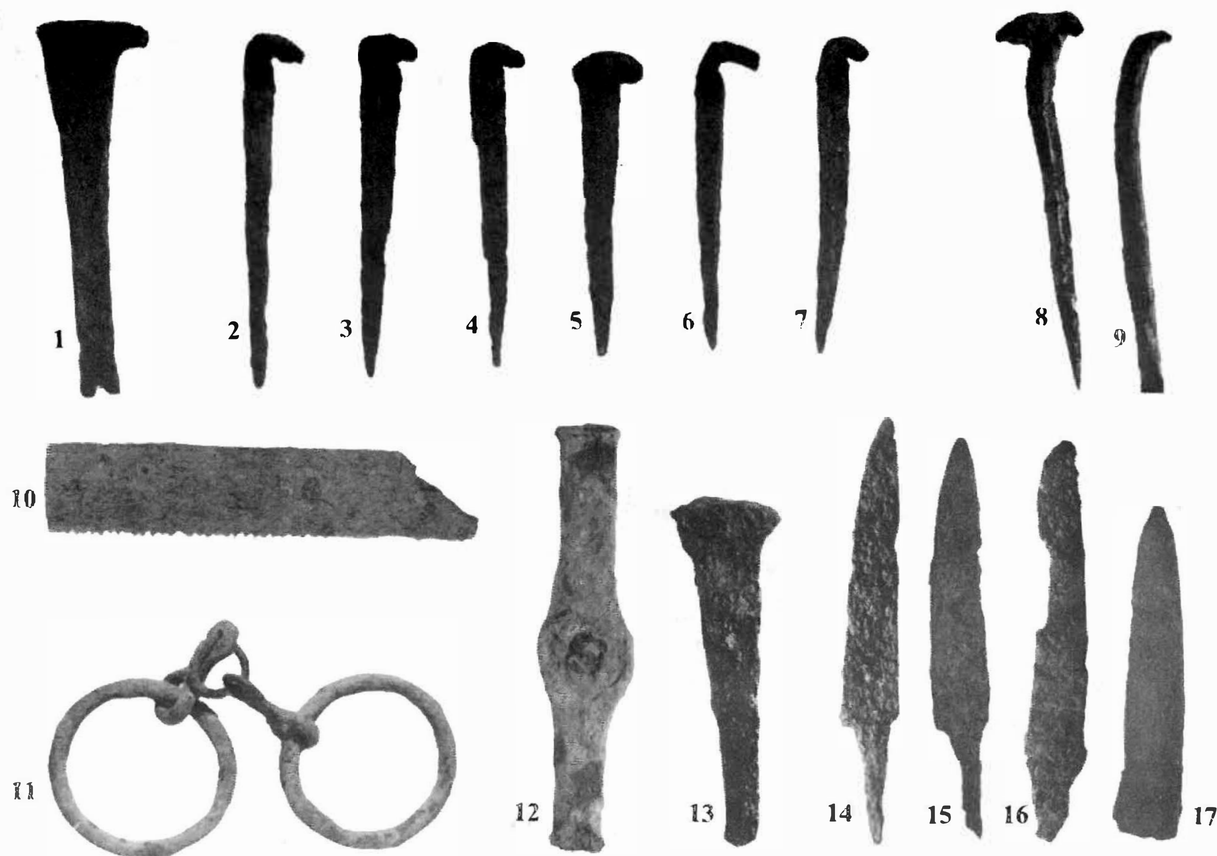
Pl. LV. Objets de fer (haches, grande serpe, pointe de lance) et lampes en terre cuite trouvés en 1991 - 1992.

Pl. LVI. Obiecte descoperite în 1984: 1. Fragment de lanț (fier); 2. Nicovală (plumb); 3. Pond (plumb); 4, 5. Fragmente de fibulă (bronz); 6. Limbă de cataramă (bronz); 7. Piesă din os.

Pl. LVI. Objects discovered in 1984: 1. Fragment of a chain (iron); 2. Anvil (lead); 3. Pondus (lead); 4, 5. Fragments of fibula (bronze); 6. A buckle's tongue (bronze); 7. A bone object.

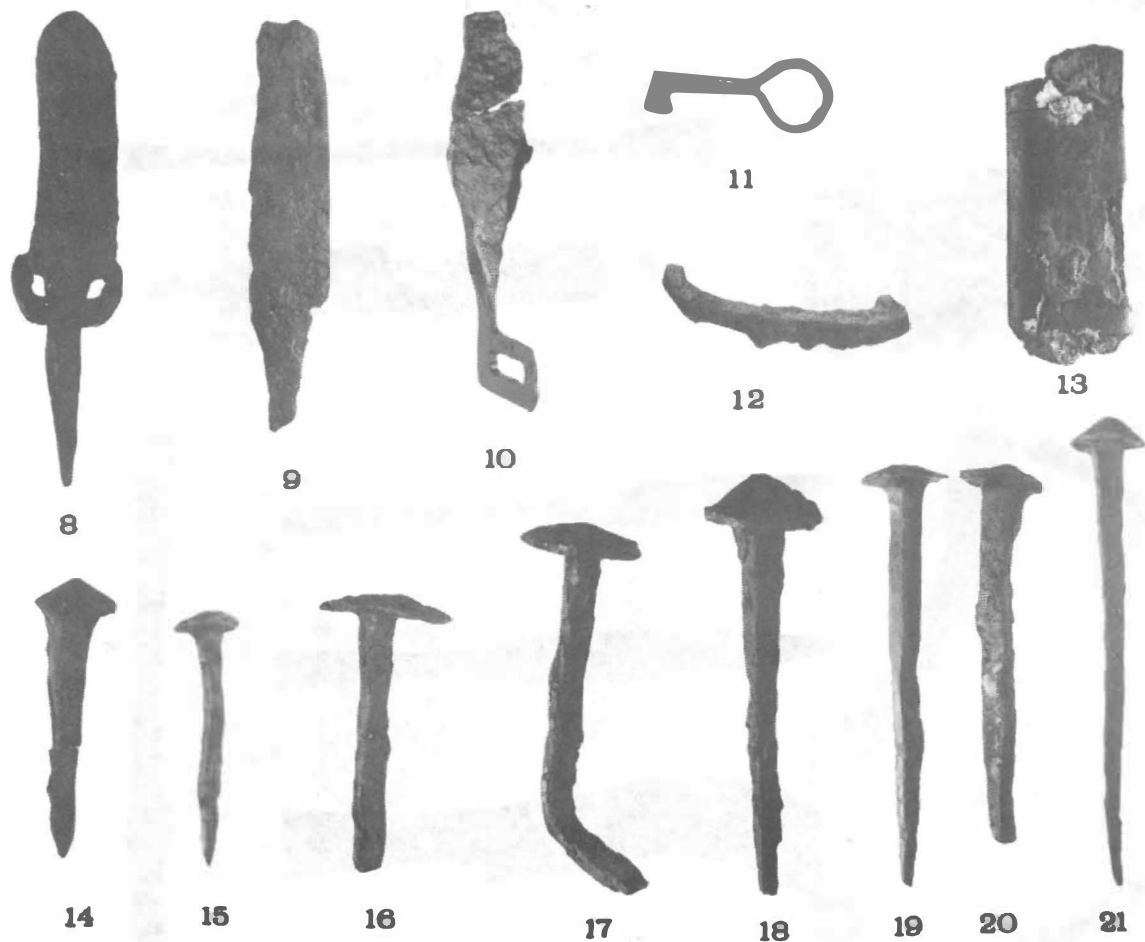
Pl. LVI. Objets trouvés en 1984: 1. Fragment de chaîne (fer); 2. Enclume (plomb); 3. *Pondus* (plomb); 4, 5. Fragments de fibule (bronze); 6. Ardillon (bronze); 7. Pièce d'os.

Pl. LVII. Obiecte din fier descoperite în 1985: 1 - 7. Scoabe; 8 - Piron; 9 - Rașchetă; 10. Lamă de ferăstrău; 11. Zăbale; 12. Ciocan; 13. Dălțiță; 14 - 17. Cuțite.

Pl. LVII. Iron objects discovered in 1985: 1 - 7. Clamps; 8. Spike; 9. Scraper; 10. Sow blade; 11. Curbs; 12. Hammer; 13. Little chisel; 14 - 17. Knives.

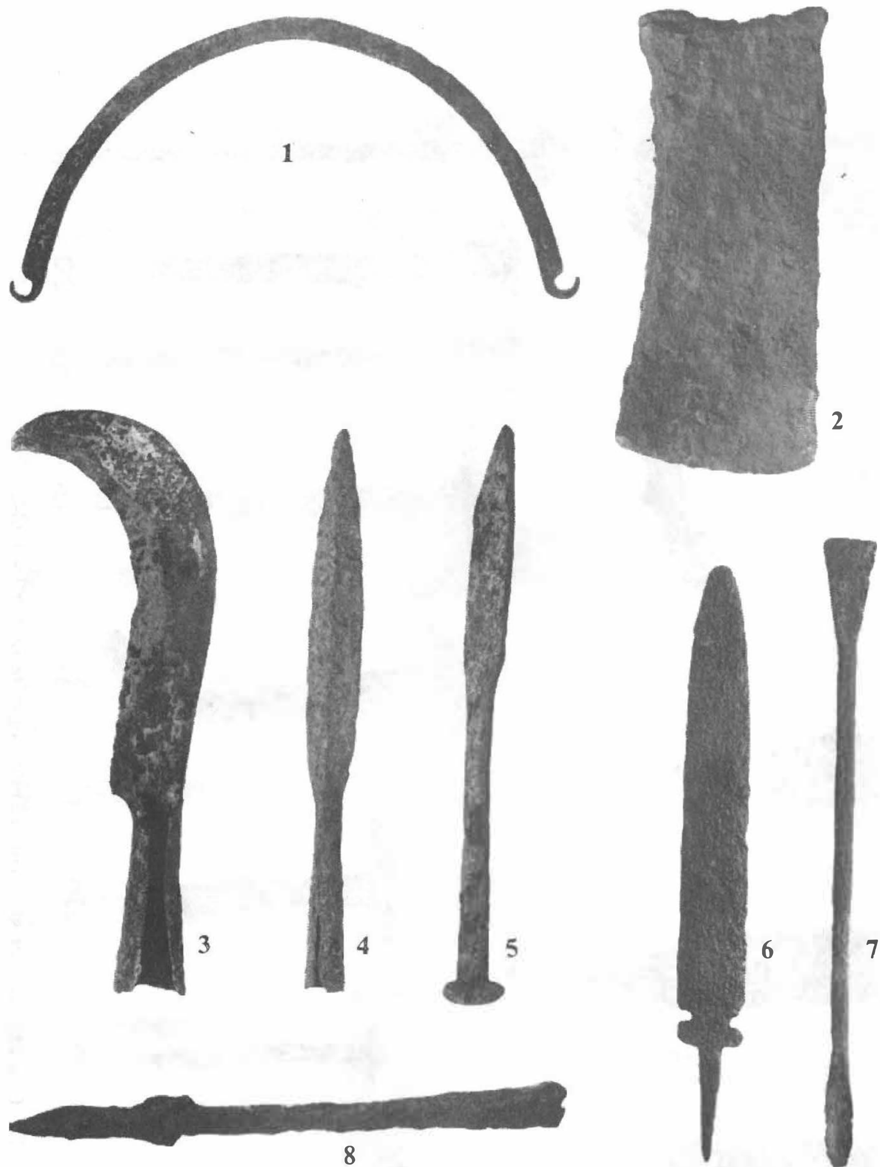
Pl. LVII. Objets de fer trouvés en 1985: 1 - 7. Crochets d'assemblage; 8. Gros clou; 9. Racloir; 10. Lame de scie; 11. Mors; 12. Marteau; 13. Petit ciseau; 14 - 17. Couteaux.

Pl. LVIII. Obiecte din fier și os (nr. 13) descoperite în 1983 - 1984.

Pl. LVIII. Iron and bone (n. 13) objects discovered in 1983 - 1984.

Pl. LVIII. Objets de fer et os (no 13), trouvés en 1983 - 1984.

Pl. LIX. Unelte și arme din fier descoperite în 1990 - 1991.

Pl. LIX. Iron tools and weapons discovered in 1990 - 1991.

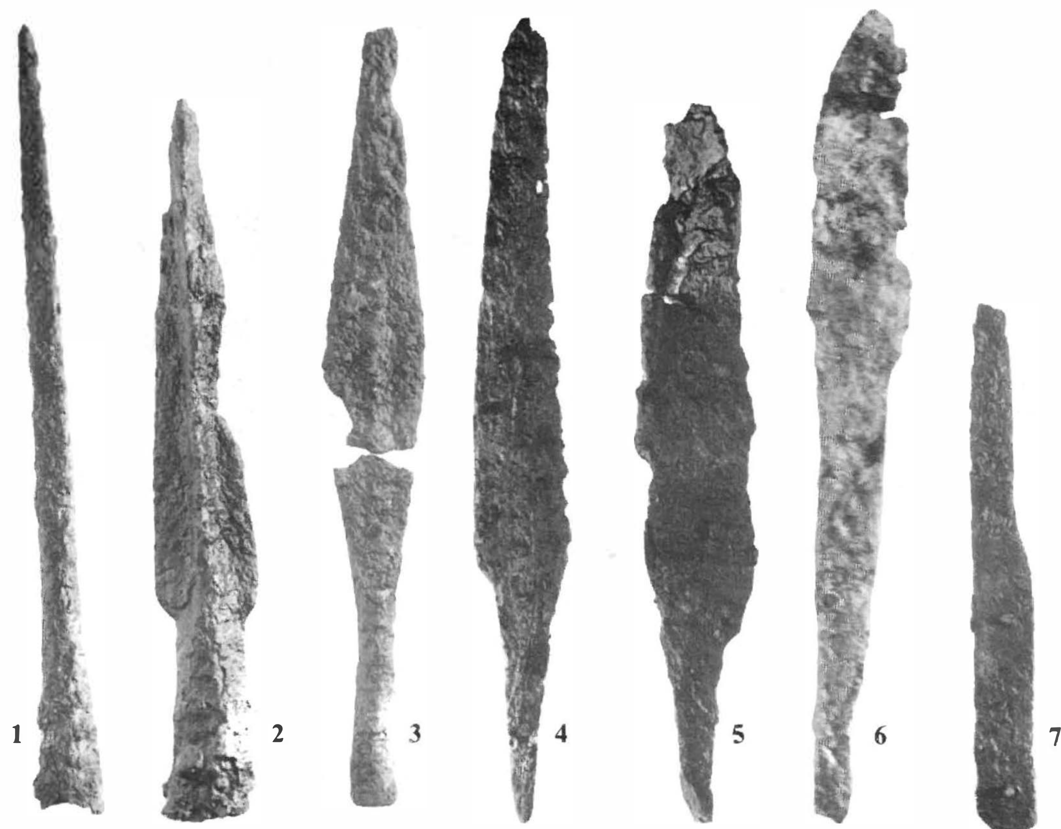
Pl. LIX. Outils et armes de fer, trouvés en 1990 - 1991.

Pl. LX. Obiecte de fier descoperite în 1992.

Pl. LX. Iron objects discovered in 1992.

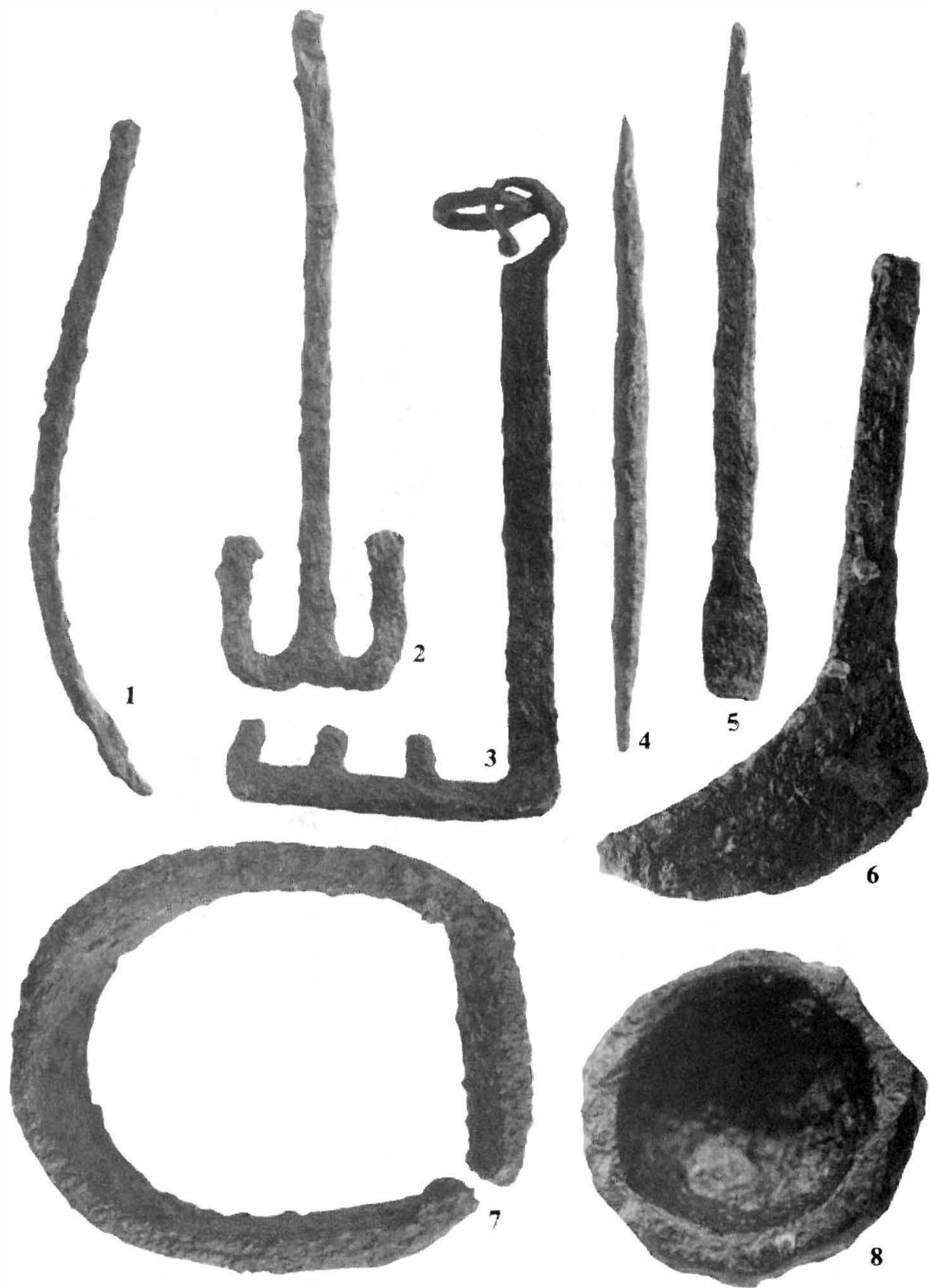
Pl. LX. Objets de fer, trouvés en 1992.

Pl. LXI. Vârf de suliță, vârfuri de lance și cuțite descoperite în 1991 - 1992.

Pl. LXI. Top of a spear, tops of lances and knives discovered in 1991 - 1992.

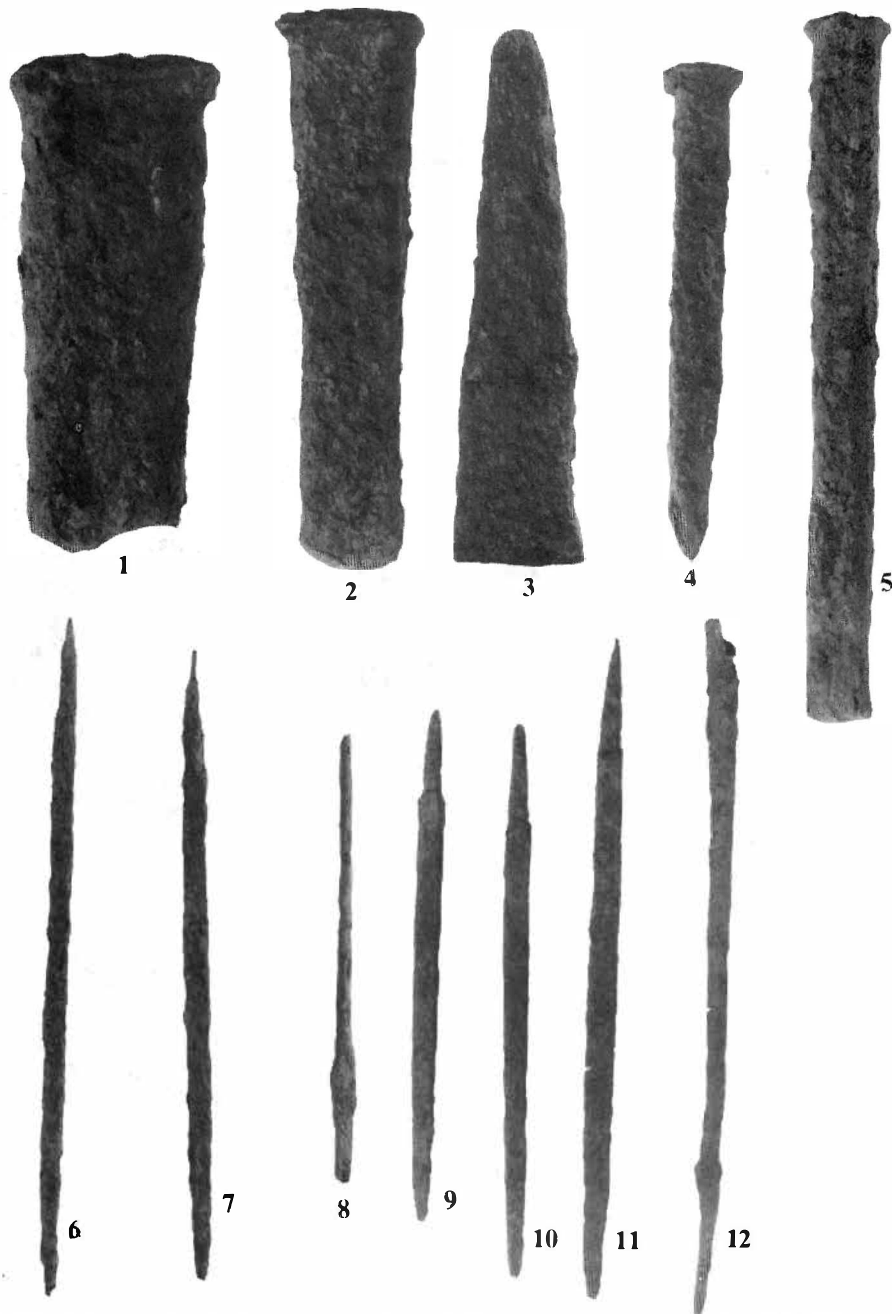
Pl. LXI. Pointe de sagaie et pointes de lance, couteaux, trouvés en 1991 - 1992.

Pl. LXII. Ustensile din fier descoperite în 1991 - 1992 (nr. 3 - trasor pentru ornamentarea cărămizilor, țiglelor și olanelor).

Pl. LXII. Iron utensils discovered in 1991 - 1992 (n. 3 - tracer for the adornment of the bricks, tiles and shingles).

Pl. LXII. Ustensiles de fer trouvés en 1991 - 1992 (no 3, traceret pour décorer les briques, tuiles, conduits).

Pl. LXIII. Dălți și pile din fier descoperite în 1992 în anexa de vest a clădirii de NV.

Pl. LXIII. Iron chisels and files discovered in 1992 in the western annex of the north-western building.

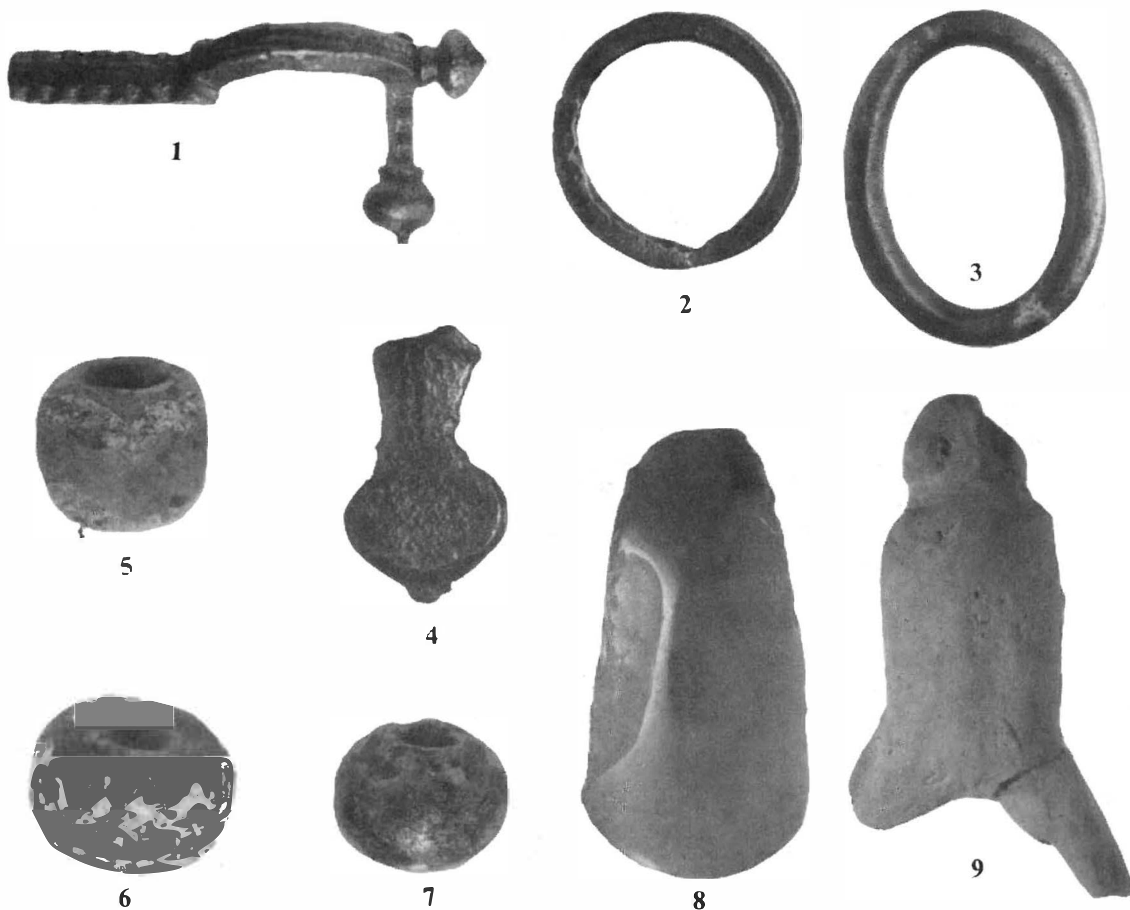
Pl. LXIII. Ciseaux et limes de fer trouvés en 1992 dans l'annexe occidentale du bâtiment nord-occidental.

Pl. LXIV. Fragmente din coiful de fier descoperit în 1992..

Pl. LXIV. Fragments of the iron helmet discovered in 1992.

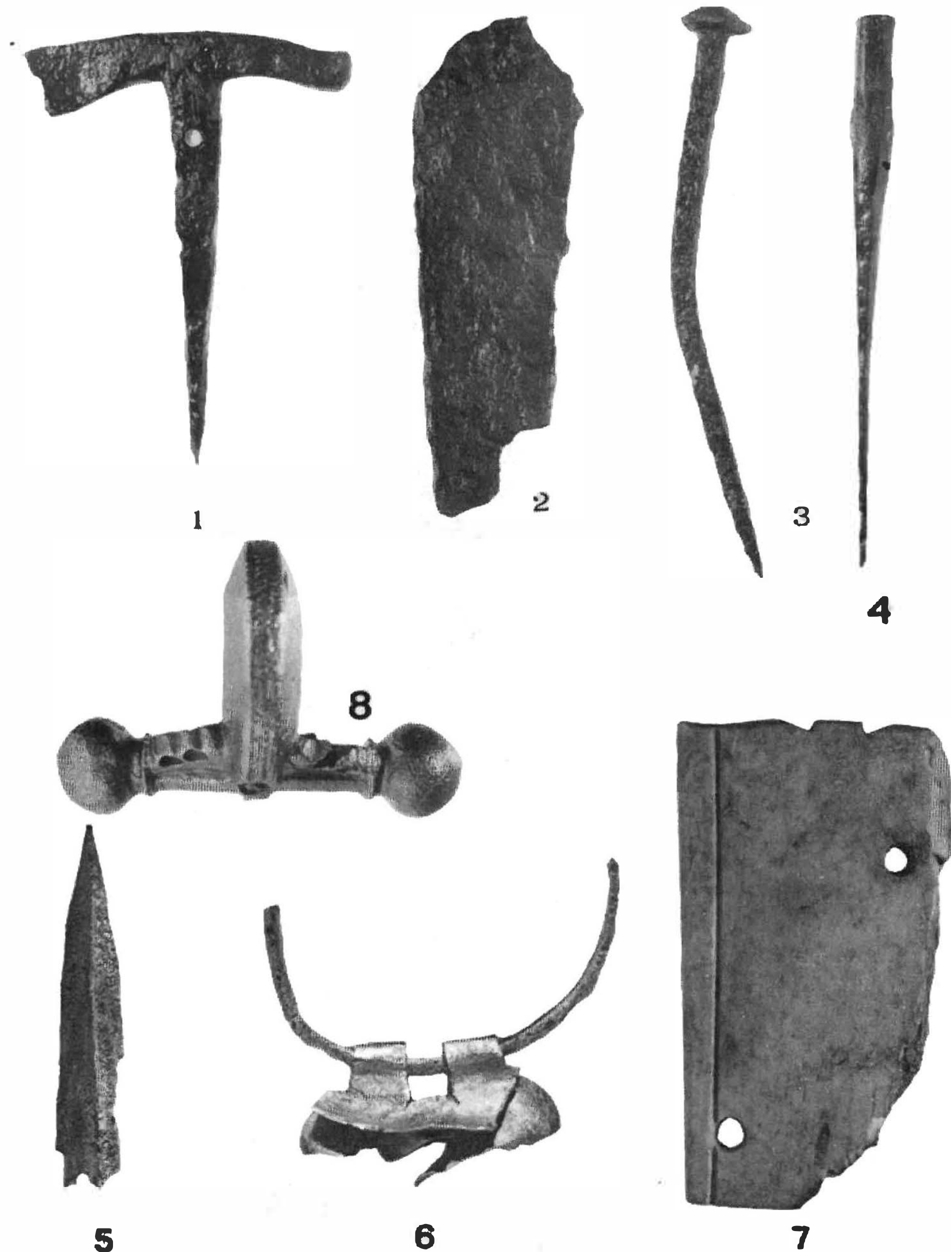
Pl. LXIV. Fragments du casque de fer trouvé en 1992.

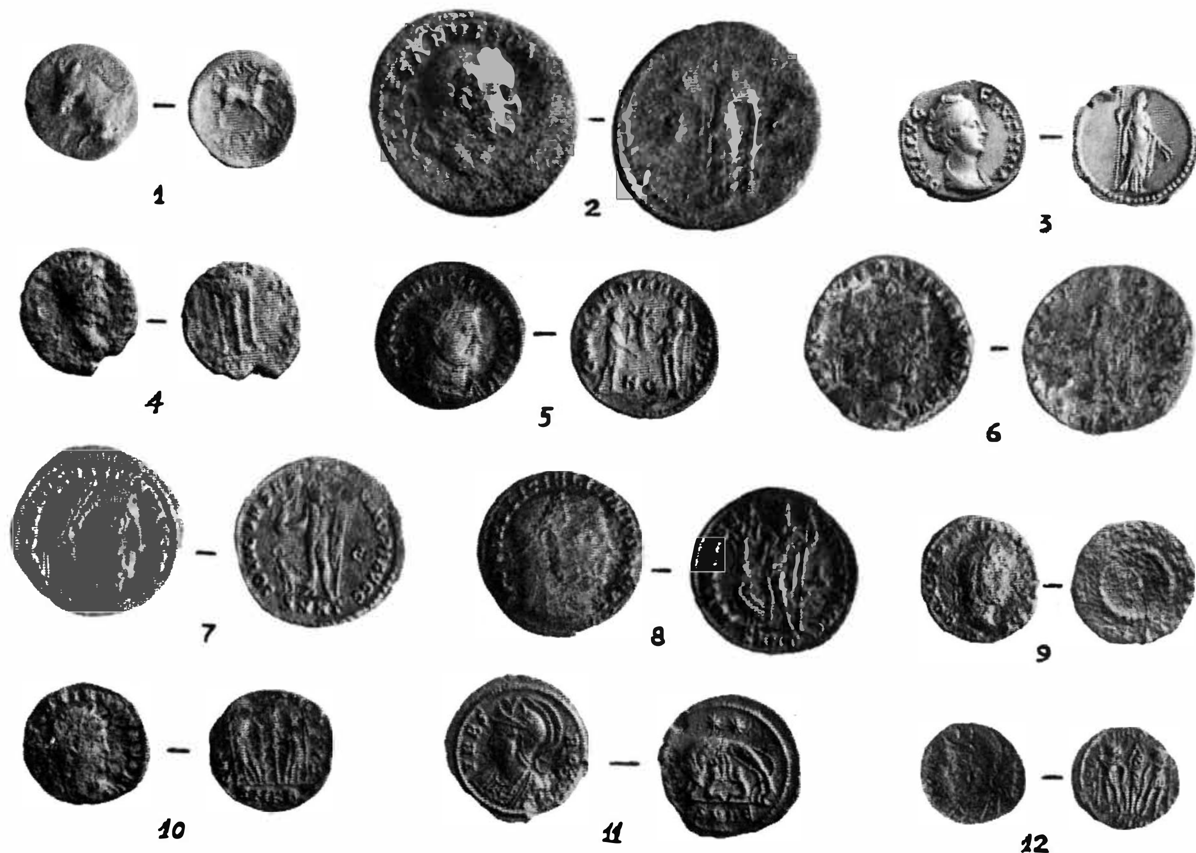
Pl. LXV. Piese vestimentare din bronz, mărgele de sticlă, lustruitor din piatră și păpușă de lut (1984 - 1985).

Pl. LXV. Clothing objects of bronze, glass beads, polisher of stone and clay doll (1984 - 1985).

Pl. LXV. Pièces vestimentaires de bronze, perles de verre, polisseur de pierre, poupée d'argile (1984 - 1985).

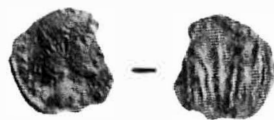
Pl. LXVI. Obiecte din fier (1 - 4), bronz (5, 6, 8) și os (7) descoperite în 1983 - 1984.
Pl. LXVI. Iron (1 - 4), bronze (5, 6, 8) and bone (7) objects discovered in 1983 - 1984.
Pl. LXVI. Objets de fer (1 - 4), bronze (5, 6, 8) et os (7) trouvés en 1983 - 1984.

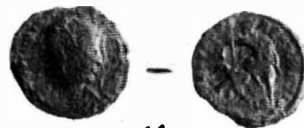
Pl. LXVII. Monede romane descoperite în săpături.

Pl. LXVII. Roman coins discovered in the excavations.

Pl. LXVII. Monnaies romaines mises au jour par les fouilles.

13

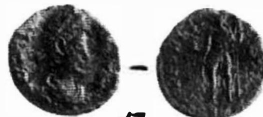
14

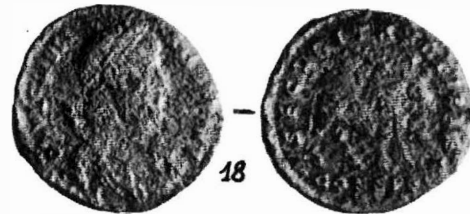
15

16

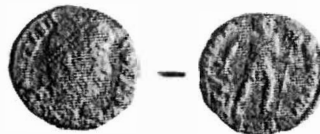
17

18

19

20

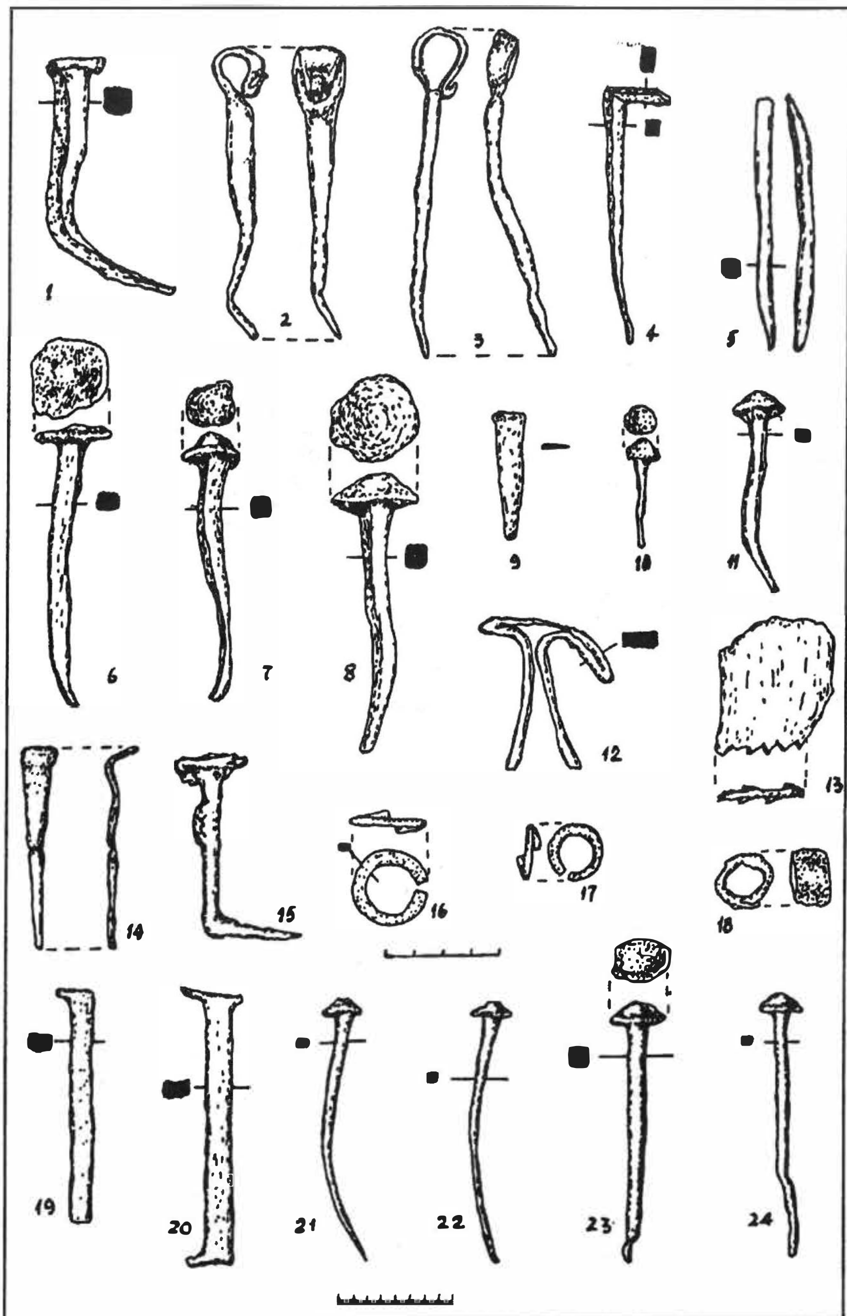
21

22

1. Prusias II Bithynia a 173 - 149 a.Chr.
2. Vespasian 69 - 79
3. Faustina pr. post 175
4. Septimius Severus, colonială, Nicopolis ad Istrum
5. Diocletian
6. Galerius a 310
7. Constantinus I a 313 - 324
8. Licinius I a 315 - 326
9. Constantius II 320 - 324
10. Constantin II 330 - 334
11. Urbs Roma 330 - 335
12. Urbs Roma 336 - 337
13. Constantin II 335 - 341
14. Constantius II 346 - 350
15. Constantius II 346 - 350
16. Constantius Gallus 351 - 354
17. Julian Caesar 355 - 361
18. Julian Filosoful 361 - 363
19. Valens 364 - 365
20. Valens 364 - 367
21. Valentinian I 367 - 375
22. Theodosus I a. 383

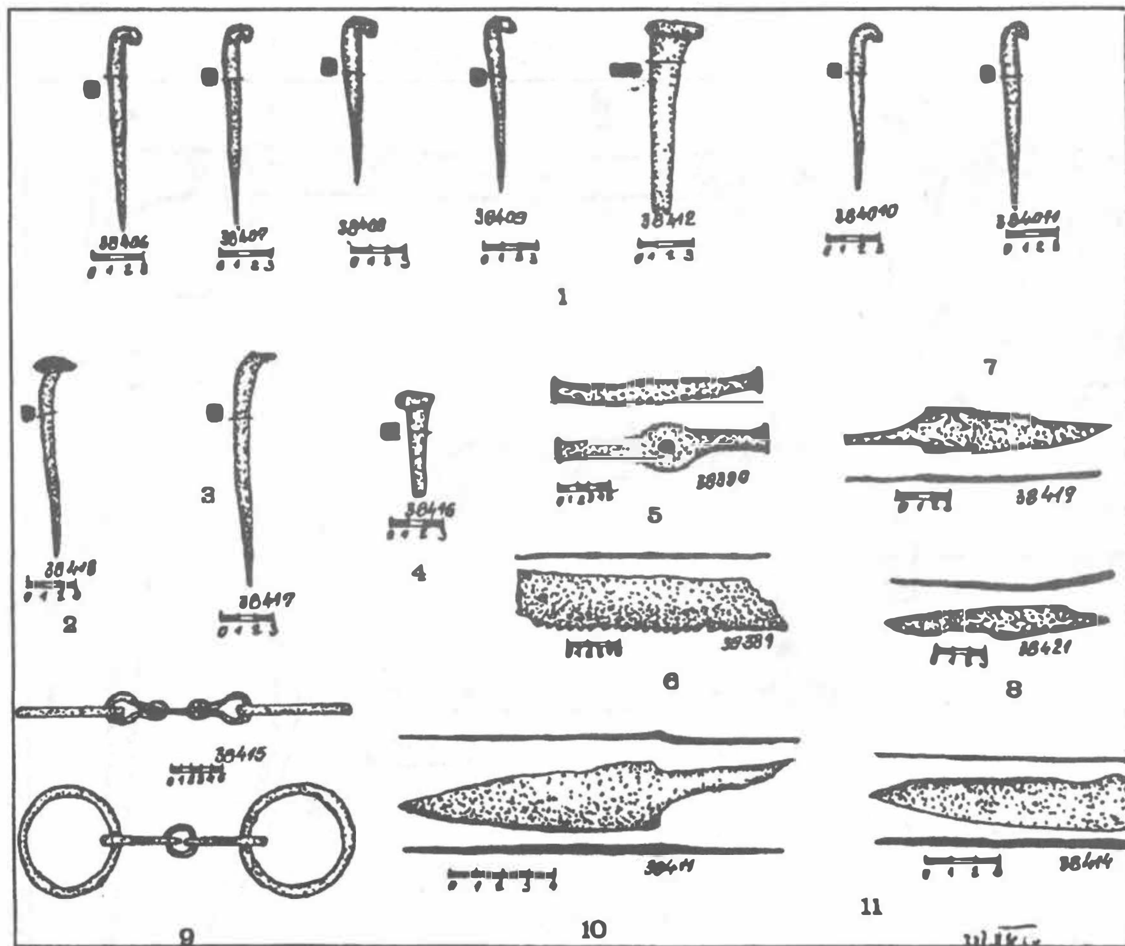
Pl. LXVII[1]. • *Pl. LXVII[1].* • **Pl. LXVII[1].**

Pl. LXVIII. Scoabe, piroane, cuie și verigi (nr. 13 - fragment lamă de ferăstrău) - piese desenate.

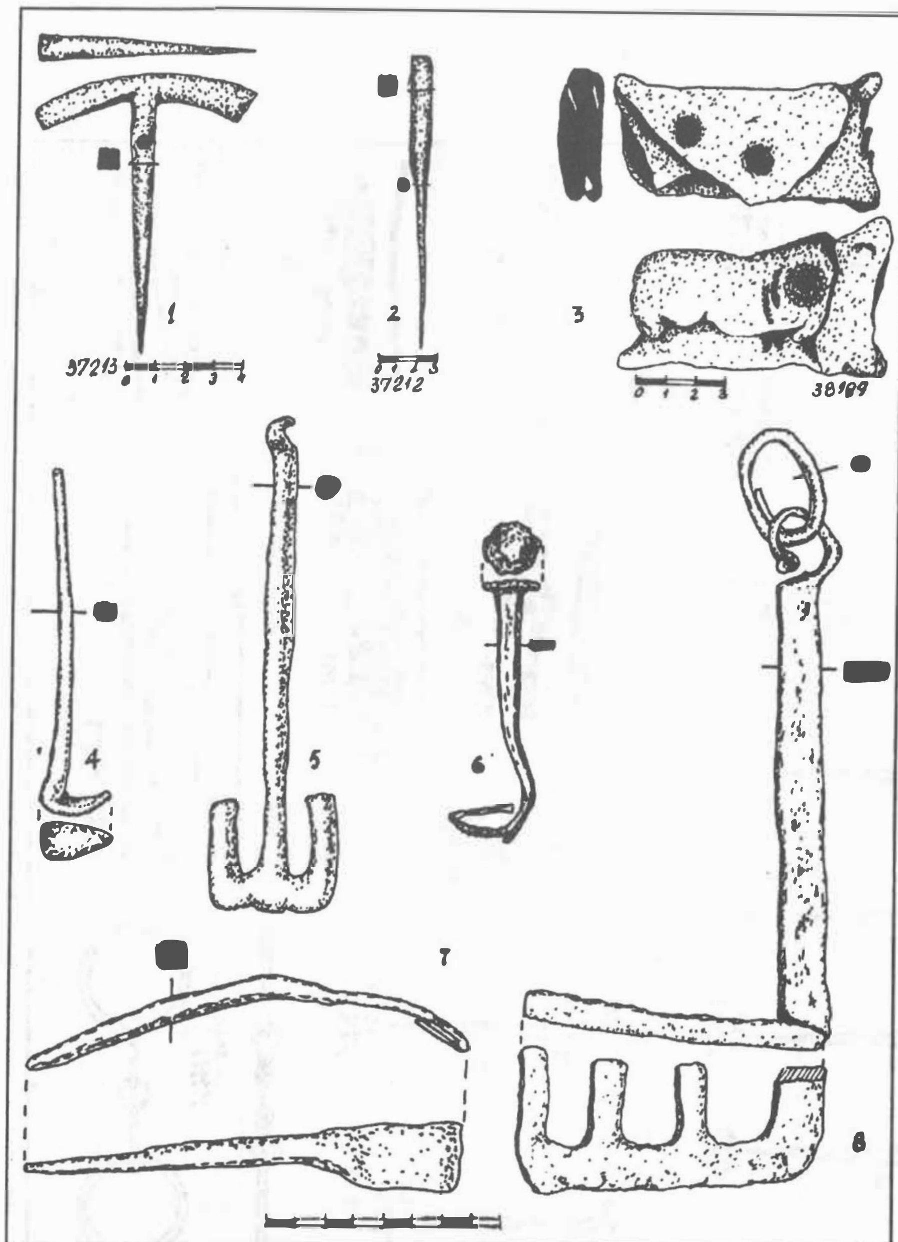
Pl. LXVIII. Cramp-irons, spikes, nails and links (n. 13 - fragment of the blade of a saw) - drawings.

Pl. LXVIII. Crochets d'assemblage, gros clous, clous et anneaux (no 13 - fragment d'une lame de scie), dessins.

Pl. LXIX. Obiecte metalice - piese desenate. *Pl. LXIX. Metallic objects - drawings.*

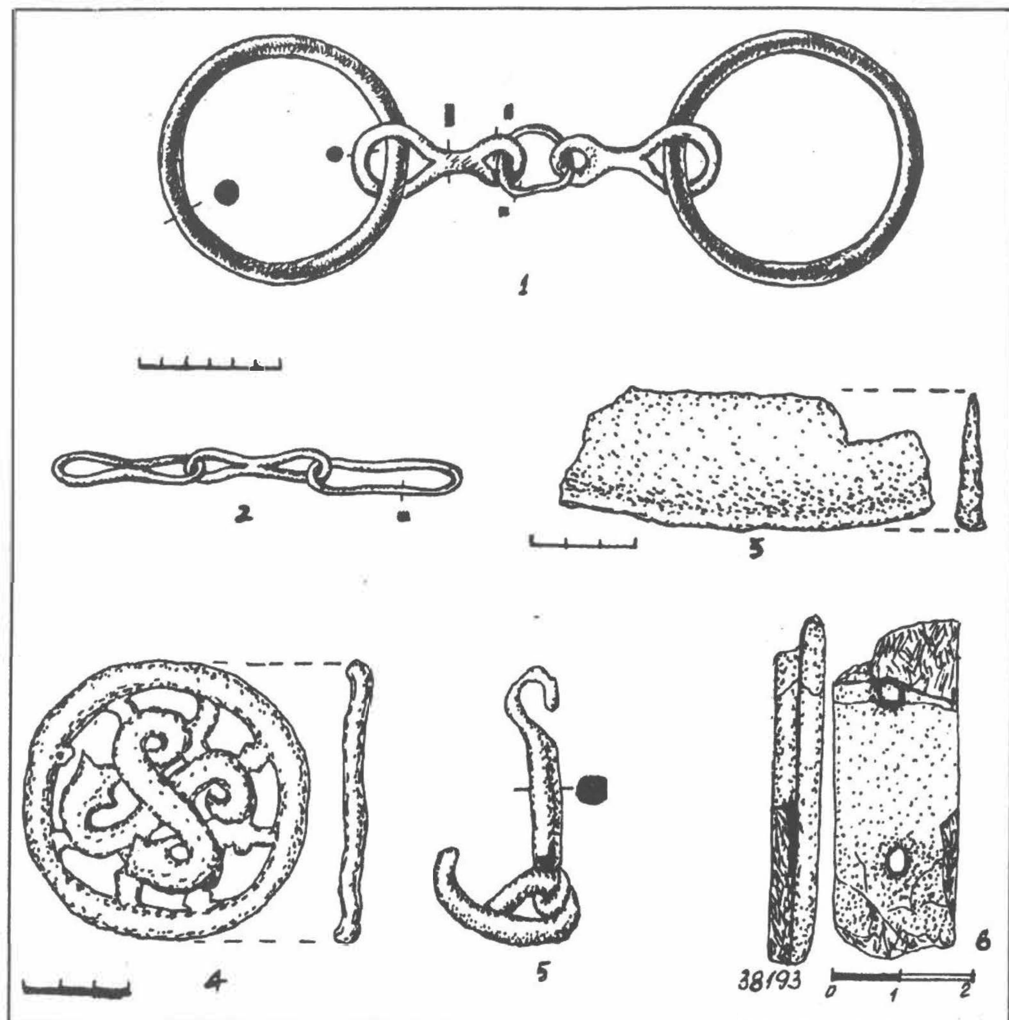
Pl. LXIX. Objets métalliques - dessins.

Pl. LXX. Ustensile metalice - piese desenate.

Pl. LXX. Metallic utensils - drawings.

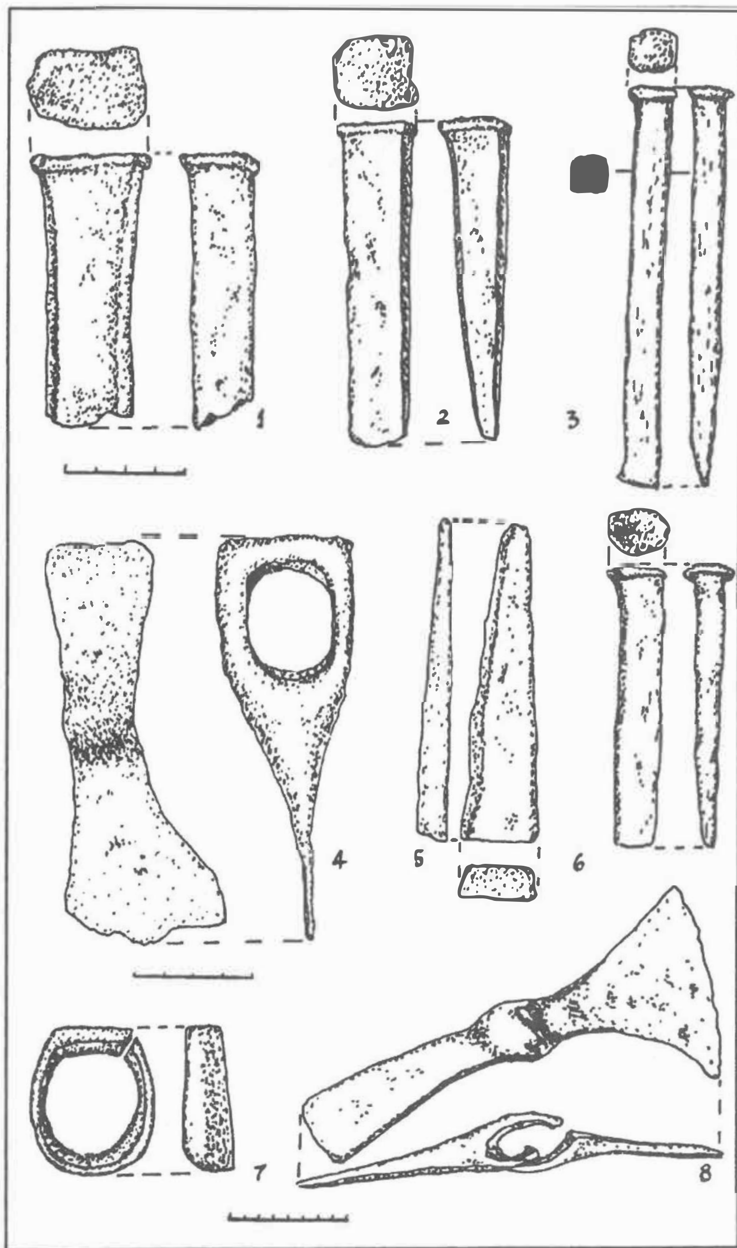
Pl. LXX. Ustensiles de métal, dessins.

Pl. LXXI. Obiecte din fier (nr. 4 - aplică cu decor zoomorf în cruce) şi din os (nr. 6´- mâner de cuţit) - piese desenate.

Pl. LXXI. Iron objects (n. 4 - bracket with zoomorphic cross-shaped decoration) and bone objects (n. 6 - hilt of a knife) - drawings.

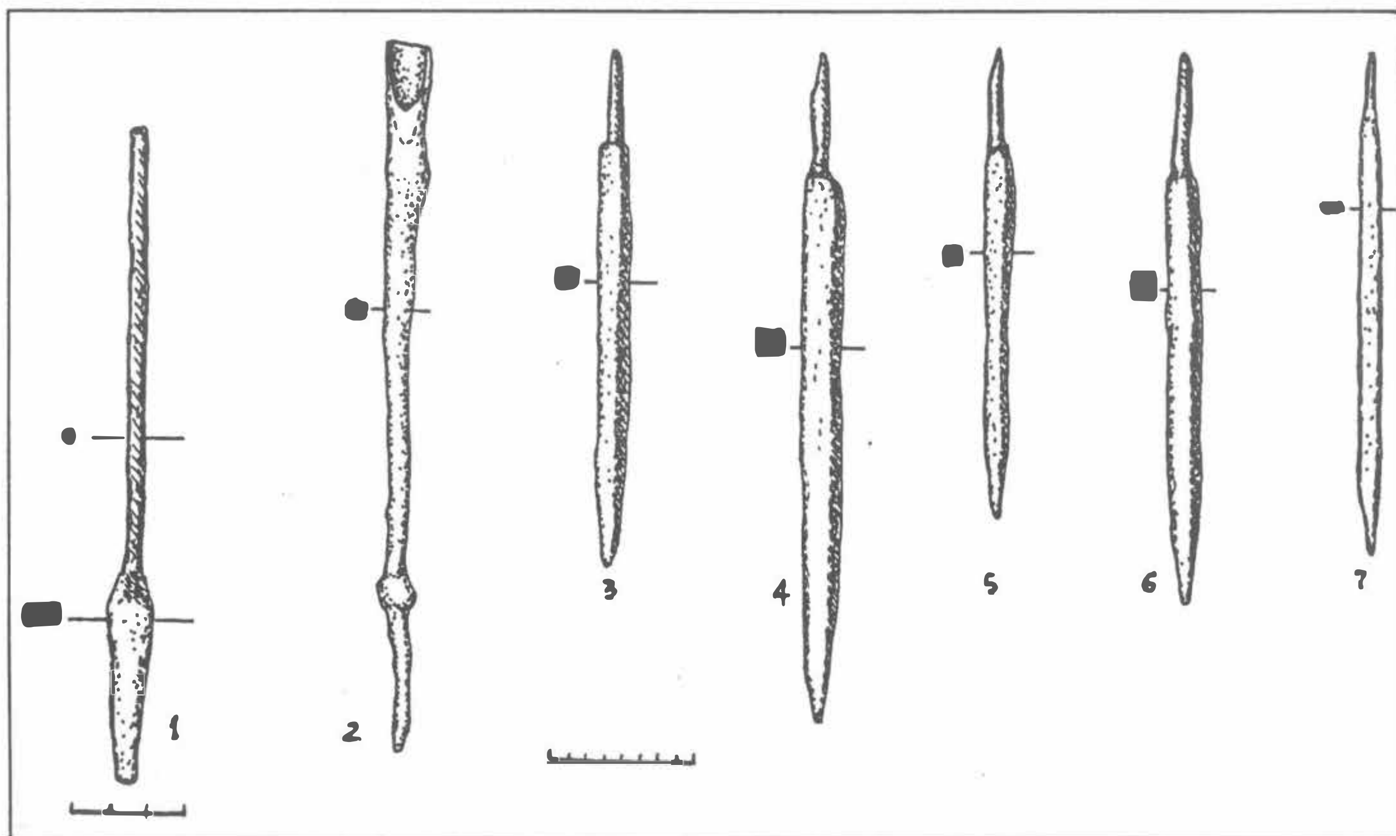
Pl. LXXI. Objets de fer (no 4, applique à décor zoomorphe cruciforme) et d'os (no 6, manche de couteau), dessins.

Pl. LXXII. Dălţi şi topoare din fier - piese desenate.

Pl. LXXII. Iron chisels and axes - drawings.

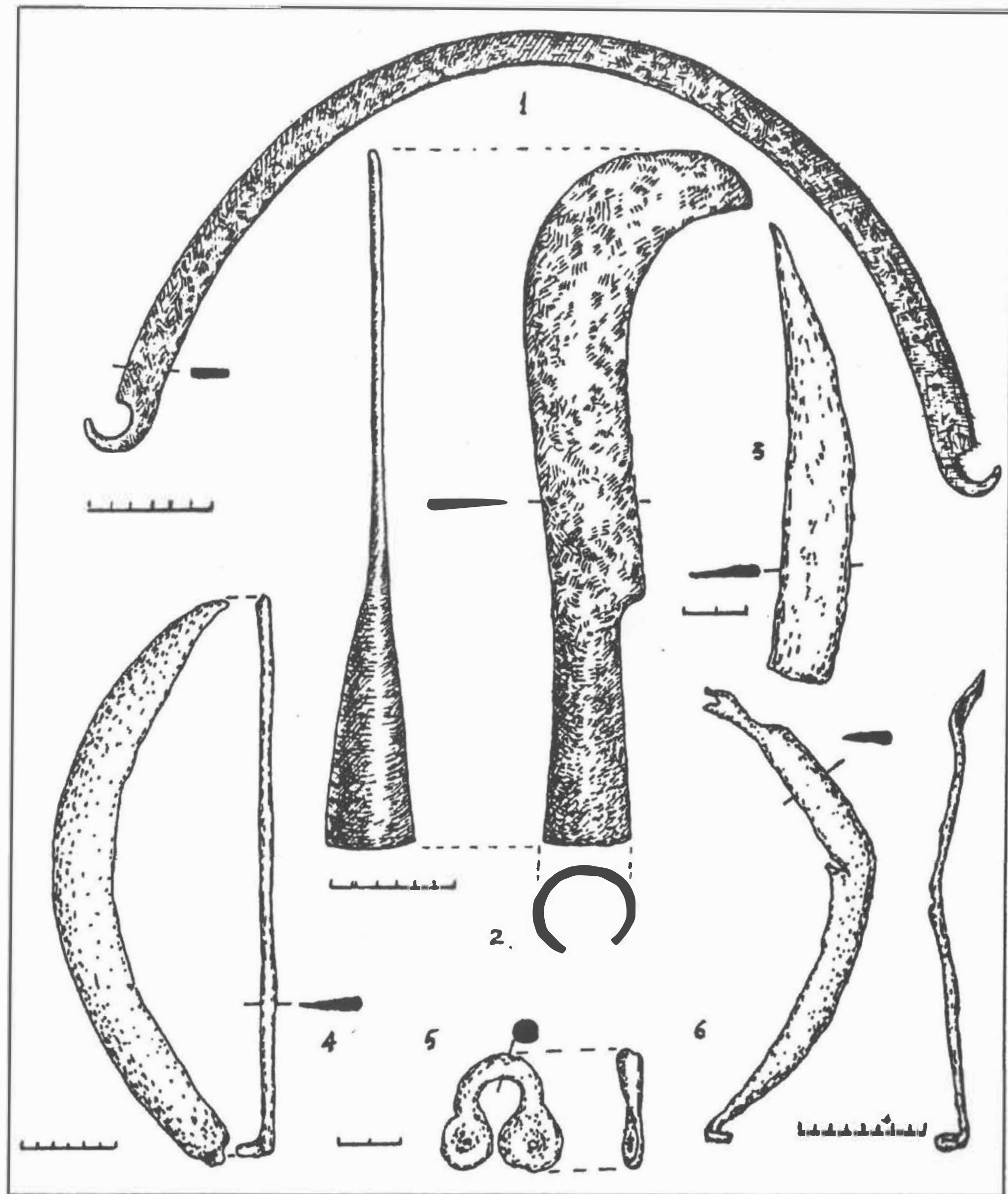
Pl. LXXII. Ciseaux et haches de fer - dessins.

Pl. LXXIII. Sfredel (nr. 2) și pile din fier - piese desenate.

Pl. LXXIII. Drill (n. 2) and iron files - drawings.

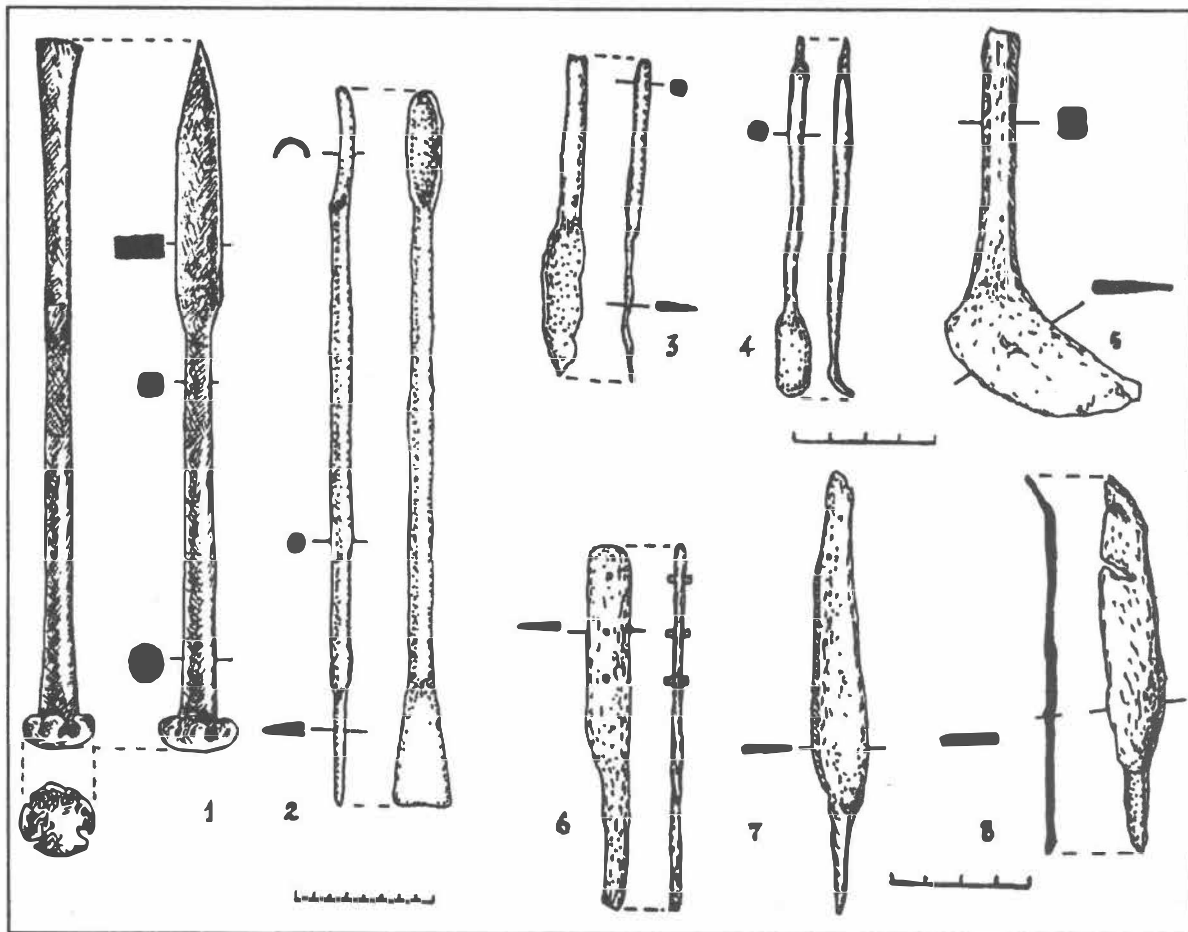
Pl. LXXIII. Vrille (no 2) et limes de fer - dessins.

Pl. LXXIV. Unelte şi ustensile din fier - piese desenate.

Pl. LXXIV. Iron tools and utensils - drawings.

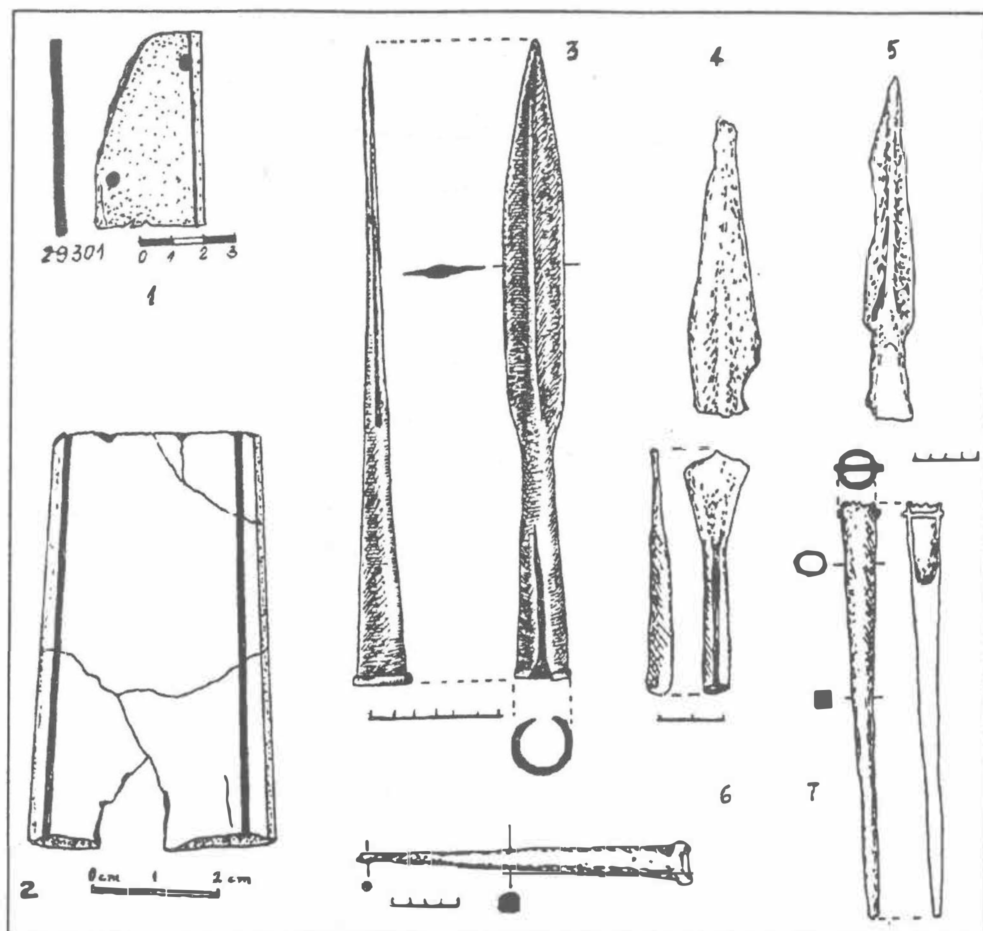
Pl. LXXIV. Outils et ustensiles de fer - dessins.

Pl. LXXV. Unelte și ustensile din fier (1 - daltă de pietrar; 2 - rașchetă de lemnar; 5 - spatulă de olar) - piese desenate.

Pl. LXXV. Iron tools and utensils (1 - stone mason chisel; 2 - woodcutter scraper; 5 - potter spatula) - drawings.

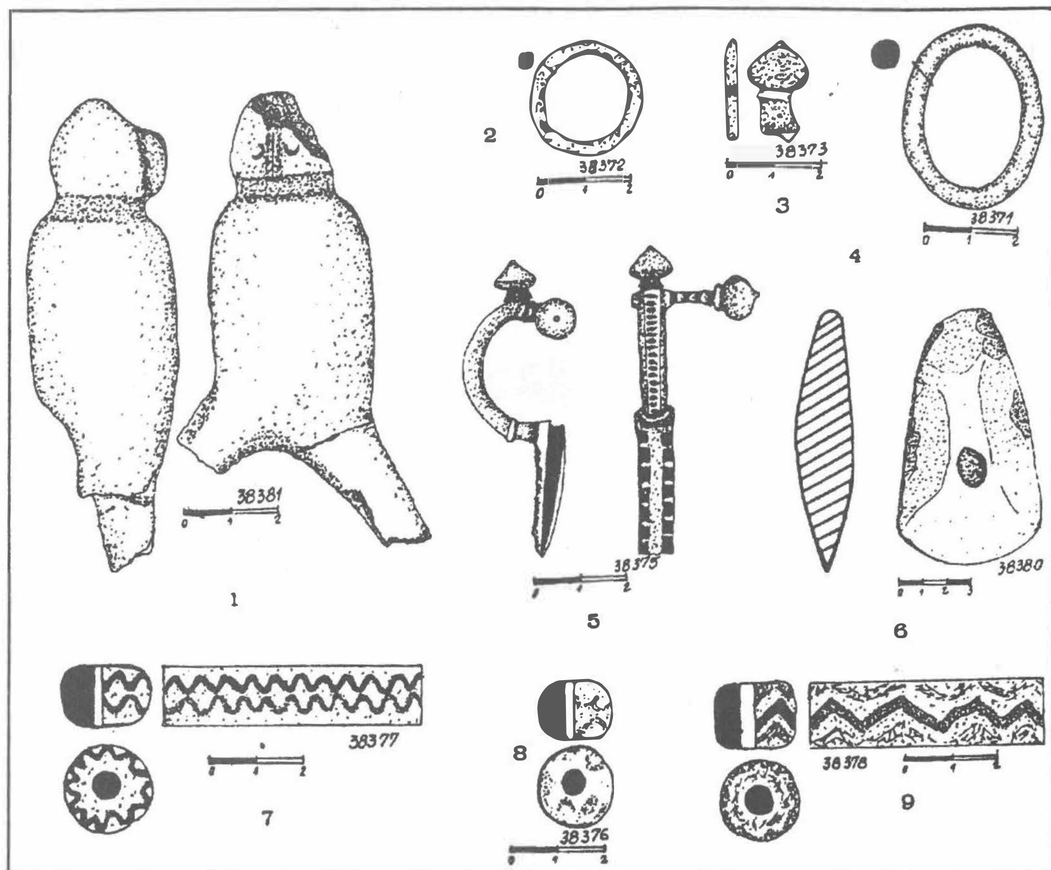
Pl. LXXV. Outils et ustensiles de fer (1 - ciseau pour tailler la pierre; 2 - raclette de menuisier; 5 - spatule de potier) - dessins.

Pl. LXXVI. Piese de armament: 1, 2 - vârf de teacă (buterolă) (os); 2 - 4 - vârfuri de lance; 5, 6 - călcâie de lance - piese desenate.

Pl. LXXVI. Pieces of armament: 1, 2 - extremity of a sheath (bone); 2 - 4 - points of spears; 5, 6 - heels of spears - drawings.

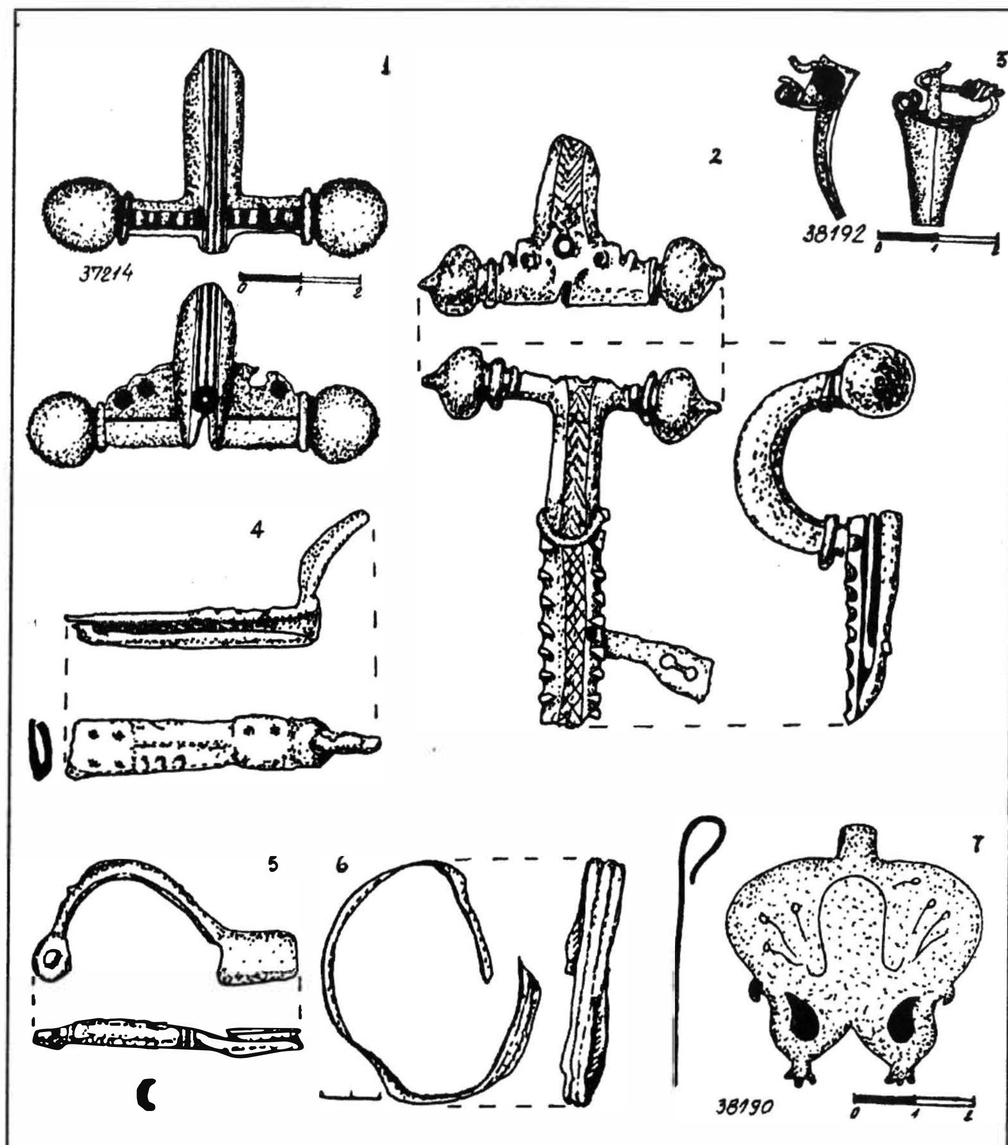
Pl. LXXVI. Pièces d'armes: 1, 2 - fragments de bouterolle (os); 2 - 4 - pointes de lance; 5, 6 - talon de lance - dessins.

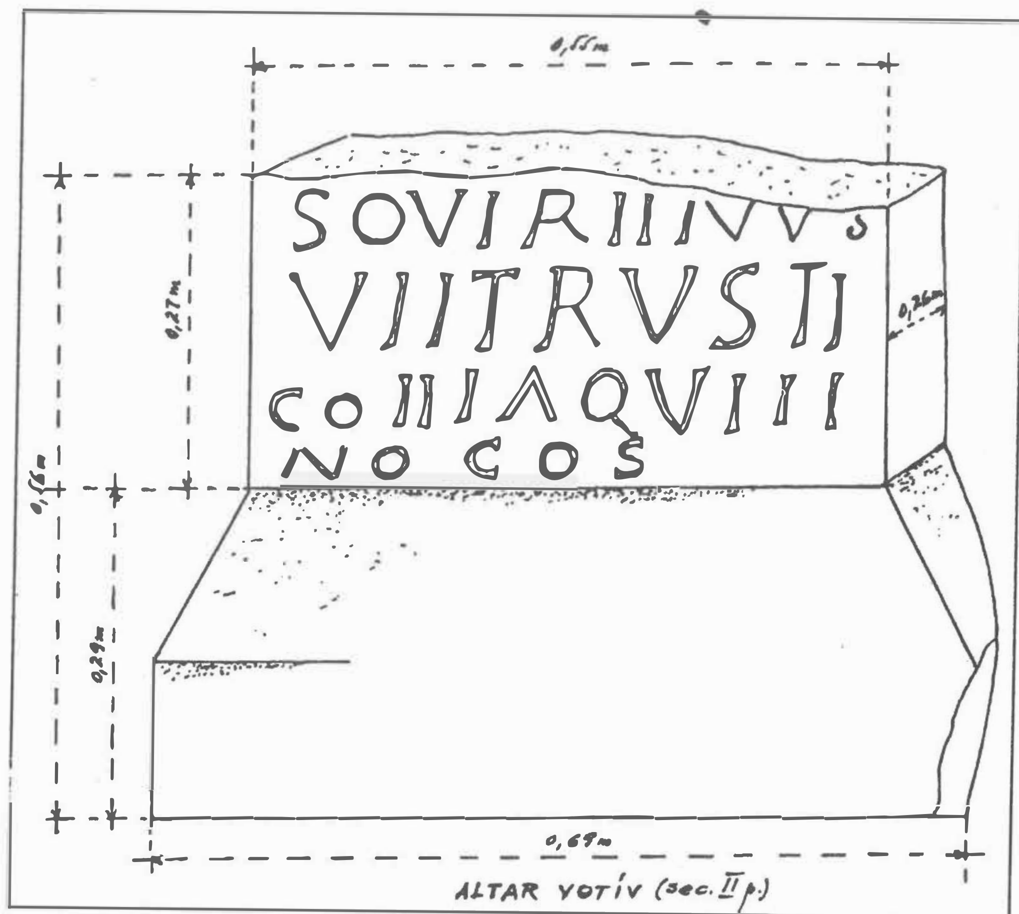
Pl. LXXVII. Păpuşă din lut (1); accesorii vestimentare (2 - 5); lustruitor pentru ceramică (6); mărgele de sticlă cu decor (7 - 9) - piese desenate.

Pl. LXXVII. Clay doll (1); clothing accesories (2 - 5); polisher for ceramics (6); decorated glass beads (7 - 9) - drawings.

Pl. LXXVII. Poupée d'argile (1); accessoires vestimentaires (2 - 5); polisseur de céramiste(6); perles de verre décorées (7 - 9) - dessins.

Pl. LXXVIII. Fibule (1 - 5); brăţară (6); limbă de cataramă (7) - piese desenate.
Pl. LXXVIII. Fibulae (1 - 5); bracelet (6); buckle tongue (7) - drawings.
Pl. LXXVIII. Fibules (1 - 5); bracelet (6); ardillon (7) - dessins.

Pl. LXXIX. Fragment din altarul votiv cu inscripţie, descoperit în 1985 - desen.
Pl. LXXIX. Fragment of the votive shrine with inscription, discovered in 1985 - drawing.
Pl. LXXIX. Fragment de l'autel votif à inscription trouvé en 1985 - dessin.

Summary

On the upper course of the stream Telița, Tulcea County (Northern Dobrudja), known as Valea Morilor (Mills Valley), some archaeological objectives belonging to the Roman period were identified. In 1982 the archaeological researches were directed to the habitation in the south-western neighborhood of Telița village, in the place named "Hogea", where a villa rustica *rural farm was discovered. During 1982 - 1983 the area on which the archaeological material was spread was sectioned crosswise. This surface was as large as 100 m (south-north) and 130 m (east-west). As a result, we obtained information about the stratigraphy, the disposing in the field of the archaeological vestiges and about the chronology of the ancient complex. Thus, it came out the existence of two phases of building, within the limits of the IV-th century AD, and of some handicraft activities which took place inside the farm.*

In 1984 the excavations were focused on the south-eastern area, where a pavilion-shaped building (the south-eastern pavilion) was explored. It is considered that it was the dwelling of the owners of the farm at Valea Morilor. The dwelling had hearths, and in one of the northern rooms we discovered a shrine and the head of an antropomorphical idol, made of burnt clay.

In 1985 we investigated the south-eastern sector, where we noticed the arrangement of the ground terraces. This solution was required by the location of the building on a slope as long as 87.30 m, with a difference of level of 12 m from north to south. We also noticed the distinctive functionalism of each terrace, in connection with the economical activities of the farm.

In 1985 we discovered three kilns for ceramics, built on this slope which permitted a relatively easy technical solution for this kind of buildings. We investigated the kiln n. 1, the northernmost one (diameter of the burning space = 1.65 m), and we found grey ceramics. We also examined the burning space of the kiln n. 2 (diameter = 2.60 m), where we discovered a wide range of ceramics, oxidatingly burnt.

The archaeological excavations were broken off during 1985 - 1988.

In 1989 we researched the kiln n. 2 and its afferent surroundings, consisting of the feeding pit in front of the praefurnium, *and three pits for wastes, of which one belonged to a little kiln with a diameter of 1.20/1.10 m (south-west from the burning space of the kiln n. 2), named by us "2a", and another, which belonged to a "ritual" hearth situated at south-east. From these pits we drew out a large quantity of fragmentary ceramics, wastes of the burning process.*

The kilns discovered here are of circular shape (lightly oval), and they belong to the type of installation with perforated plate, supported by a central pillar in the burning space and by lateral organic consoles.

In 1990 the kiln n. 3 was cleaned up. It was situated in a yard inside the establishment (the 2nd terrace southwards), between the southern pavilion and the workshops in the north-eastern sector. The kiln n. 3 belongs to the type of big ones, with an oval burning space (diameter = 3.20/3.52 m). It was arranged in the slope of the hill, having the perforated plate supported by a double truncated cone shaped central pillar and by lateral organic consoles, coated with fragments of shingles, stuck with clay. The movable superstructure had been made of big rectangular sun-dried earth bricks, as thick as 8 - 10 cm, fallen in the burning space. This installation was destined to the burning of the ceramics used in buildings (shingles, tiles, bricks) found as wastes in the pits in front of the feeding pipe.

Simultaneously, the researches in 1990 were directed to the north-north-western sector, where the ground was suspected to hide some massive stone buildings.

The excavations in 1991 were developed on the northern front, where two large buildings were cleared up and researched to a certain extent. We also dug the surroundings of the southern pavilion, where we removed the earth witnesses, with a view to the specification of the configuration

of the "owners' dwelling". The research also brought new details on the phases of building of the establishment.

A quasi-squared building was revealed in the central part of the northern front . This construction had a surface as large as 165.5 squared meters, and it consisted of two rectangular buildings which had a yard between them. It also had two advanced square-shaped pavilions (6 m each side) in the south-eastern and in the south-western parts.

In the north-western extremity of the establishment we started the clearing up of a rectangular building, which had interior pillars, an advanced room and a porch in front of the main entrance, at south.

The excavations in 1992 pursued, on the one hand, the clearing of the big buildings on the northern front, and, on the other hand, the elucidation of the problems concerning the division into periods and the chronology of the establishment at Valea Morilor. The archaeological survey put into evidence the construction of the building in the sector "c" on a inclined plan, having the slope within the yard, and the embankment of the earth for the lateral buildings, used as stores, and for the advanced pavilions, used as dwellings, with hearths inside.

The north-western building in the sector "c", cleared up in 1992, consists of a big rectangular room, crosswise divided by a row of columns, and having an advanced room at south-west. There was a space at the western side of the building, which was destined to the sheltering of the tools and utensils (ferramenta). *Here we discovered many metallic and ceramics objects. The southern side of the building overlaid an older building, made during the first phase of construction.*

The archaeological researches could not localize the water source of the establishment at Valea Morilor. The unnatural inclination of the preserved walls and the position of the fallen segments give us a reason to think that the presence of the two phases of construction, as well as, especially the destruction and the abandon of the farm were a result of some earthquakes which interrupted the water sources.

The researches at "Hogea", Valea Morilor, put into evidence a rural Roman establishment, belonging to the IV-th century AD, specialized in ceramics handicrafts.

The chronology was inferred from the numerous monetary findings, metallic objects, mainly clothing pieces, some ornamental objects, as glass beads, and some ceramics types found during the IV-th century along the Lower Danube.

This architectural pile was stretched on a surface of about 1 ha, in a forest area. It consisted of dwellings, stores, workshops, and annexes for the manufacturing of the ceramics. These buildings were disposed along two fronts, at east and at north. The eastern front was destined mainly to the productive activities, connected with the preparation and the burning of the ceramics.

Résumé

En amont du ruisseau de Telița (dépt de Tulcea, en Dobroudja septentrionale), ai lieu-dit Valea Morilor, plusieurs objectifs archéologiques d'époque romaine ont été localisés. Les fouilles de 1982 portèrent sur l'habitat romain situé au sud-ouest du village de Telița, dégageant au lieu-dit "Hogea" les vestiges d'une ferme romaine de type villa rustica. *Au cours des campagnes de 1982 - 1983, des tranchées en croix ont été pratiquées dans l'espace couvert de vestiges archéologiques, grand de 100 m. (sud-nord) x 130 m. (ouest-est), procédé déstiné à fournir des informations concernant leur stratigraphie et leur disposition en terrain, ainsi qu'à permettre la datation de l'ensemble antique. C'est ce qui a permis de relever la présence de deux étapes de construction dans le cadre du IVe siècle p.Chr., ainsi que le développement de certaines activités artisanales à l'intérieur de la ferme.*

Les fouilles archéologiques de 1984 ont visé la zone sud-est, localisant un édifice genre pavillon (le pavillon sud), qui l'on estime avoir servi d'habitation aux propriétaires de la ferme. Des foyers de chauffage y ont été dégagés et, dans l'une des pièces regardant au nord, un autel avec la tête d'une idole anthropomorphe en terre cuite.

En 1985, ce fut le tour du secteur nord-est d'être exploré. On a constaté l'aménagement du terrain en terrasses, réclamé par l'emplacement du bâtiment sur une pente longue de 87,30 m., avec une différence de niveau de 12 m. nord-sud. Par la même occasion, on a pu se rendre compte de la fonctionnalité distincte de chaque terrasse, subordonnée aux diverses activités économiques de la ferme. La même année, les fouilles ont dégagé trois fours à potier, construits sur la même pente, ce qui facilitait la solution technique exigée par les bâtiments de ce genre., L'exploration du four no 1, celui situé plus au nord (diamètre de la chambre à cuisson = 1,65 m.) a livré une poterie grise, alors que la chambre à cuisson du four no 2 (diam. = 2,60 m.) donna une gamme variée de formes céramiques cuites au rouge.

Après une interruption des fouilles dans l'intervalle 1986 - 1988, en 1989 la reprise des recherches eut pour objectif le four no 2 avec sa zone afférente qui comportait une fosse d'alimentation située devant le praefurnium, *ainsi que trois fosses résiduelles, dont l'une desservait un petit four (diam. = 1,20/1,10 m.) aménagé au sud-ouest du four no 2 et que nous désignons sous le sigle 2a et une autre se rattachait à un foyer rituel, aménagé au sud-est. Ces fosses livrèrent une grande quantité de fragments céramiques, rébuts des récipients endommagés par le processus de cuisson. Les fours sont de forme circulaire (légèrement ovale même) et se rangent dans la catégorie des installations à plaque perforée supportée par un pilier central et des consoles organiques latérales.*

Le four no 3 a été dégagé en 1990. Il était emplacé dans une cour intérieure de l'établissement (terrasse 2, au sud), entre le pavillon méridional et les ateliers du secteur nord-est. C'est un four de l'espèce grande taille, avec la chambre à cuisson ovale (diam. = 3,20/3,52 m.), aménagé dans la pente de la colline, la plaque perforée reposant sur un pilier central en double tronc de cône et sur des consoles organiques latérales, doublées de fragments de tuiles liés à l'argile. Sa superstructure mobile était en grandes dalles de torchis, de forme rectangulaire et épaisses de 8 - 10 cm., récupérées dans les décombres des parois de cette chambre à cuisson. Il s'agit d'une installation destinée à la cuisson de la céramique utilisée dans les constructions (tuiles, conduits, briques), dont les rébuts remplissaient les fosses résiduelles devant le tuyau d'alimentation. Les fouilles de 1990 portèrent également sur secteur nord-nord-ouest, où le terrain présentait les traces de plusieurs bâtiments de pierre massifs.

Les fouilles de 1991 ont porté sur le front nord du site, en y dégageant et explorant deux grandes constructions: la zone méridionale, du pavillon, a été aussi explorée, en écartant les vestiges terreux afin de pouvoir saisir la configuration de "l'édifice des propriétaires". Ces recherches ont

fourni de nouveaux appoints concernant les étapes de construction de l'ensemble. Dans la zone centrale du front septentrional, elles mirent au jour une construction à peu près carrée (165,50 m^2), comportant deux corps d'immeubles rectangulaires un de chaque côté d'une cour. Les ailes sud-est et sud-ouest de l'édifice étaient pourvues chacune d'un pavillon avancé de forme carrée (6 m. de côté).

Par ailleurs, on a commencé à l'extremité nord-ouest du site des travaux en vue de dégager un bâtiment rectangulaire doté de plusieurs piliers intérieurs, d'une pièce avancée et d'un portique à l'entrée principale, ouverte au sud.

En 1992 devaient continuer les fouilles pour la mise au jour des grandes constructions du front septentrional. Par la même occasion, on s'est occupé d'élucider les problèmes liés à la périodisation et la chronologie du site de Valea Morilor. L'examen des constructions a permis des remarques intéressantes, par exemple leur plan incliné dans le secteur "c" avec la construction de la pente à l'intérieur de la cour, alors que le terrain a été terrassé avant de recevoir les fondations des ailes latérales. Celles-ci servaient de depôts, cependant que les pavillons avec leurs foyers intérieurs étaient destinés à l'habitation.

Au nord-ouest, le bâtiment dégagé en 1992 dans le secteur "d" se composait d'une grande pièce rectangulaire compartimentée par une rangée de colonnes transversale et se prolongeant au sud-ouest par une pièce carrée. Sur le côté occidental du bâtiment était aménagé un espace en remise d'outils et ustensiles (ferramenta)*: on y a récupéré quantité d'objets métalliques et céramiques. L'aile sud de l'édifice superposait un autre bâtiment, remontant à la première étape de construction.*

Des recherches on été également effectuées afin de localiser la source d'eau de l'ensemble de Valea Morilor. Cette ou ces sources d'eau ont dû disparaître à la suite de quelques tremblements de terre, car, à part les deux étapes de construction dont on a relevé les traces, l'inclinaison anormale des murs encore debout et la position des pans de mur éboulés témoignent des secousses sismiques qui ont sans doute entraîné la disparition des sources et l'abandon du site.

Toujours à Valea Morilor, les fouilles ont mis au jour au lieu-dit Hogea *un habitat rural romain du IVe siècle p.Chr., spécialisé dans la production céramique, couvrant un espace boisé d'environ un hectare. L'ensemble compte des habitations, des remises, des ateliers et autres annexes affectées au travail de la poterie, le tout se dressant sur deux fronts: au nord et à l'est, celui-ci destiné par excellence à l'industrie potière. Sa datation repose sur de nombreuses trouvailles monétaires, auxquelles s'ajoutent quantité d'objets en métal et surtout des pièces vestimentaires, des bijoux du genre perles de verre et certaines types céramiques attestés au IVe siècle p.Chr. dans la région du Bas-Danube.*

CERAMICA UTILITARĂ PRODUSĂ ÎN SECOLUL AL IV-LEA ÎN *OFFICINA* ROMANĂ DE PE VALEA MORILOR*

Cea mai mare parte a materialelor ceramice care fac obiectul prezentului studiu tipologic a fost recoltată din umplutura cuptoarelor și din gropile aferente acestora[1]. Aceste materiale au fost găsite într-o stare fragmentară și în cantitate mare, ceea ce presupune că erau reutilizate în procesul tehnologic de preparare a masei argiloase. De altfel, lipsa unei părți importante din corpul recipientelor face, în numeroase cazuri, imposibilă reîntregirea lor în condiții de laborator. Materialul ceramic descoperit este deosebit de variat, reflectând la scară redusă gama largă de recipiente care se fabrica în sec. IV p.Chr., în *officina* de pe Valea Morilor.

1.0. Studiul de față are la bază experimente fizico-mecanice, analize chimice și fizico-chimice efectuate pe un mare număr de eșantioane de argilă, de pastă argiloasă vitrificată, de fragmente de ceramică utilitară și deșeuri crude sau arse, de către frizicianul Ion Petriman, în stația pilot și în laboratoarele fizico-chimice ale S.C. "Tremag" S.A. - Tulcea.

Prezentăm principalele rezultate ale acestor analize, în scopul stabilirii unui raport coerent între structura morfologică a argilei întrebuințate de olarii de pe Valea Morilor, procedeele și tehnologia fabricării de serie a recipientelor ceramice în sec. IV p.Chr. și analiza tipologică a produselor descoperite, pe de altă parte.

1.1. Analizele de laborator au confirmat natura materialului adus de pe Valea Morilor, ca masă argiloasă depusă sub formă de roci sedimentare silico-aluminoase de granulație fină, cu fracții mai mici de 0,01 mm. Această masă are la bază hidrosilicați de aluminiu cu formula $Al_2O_3 \times SiO_2 \cdot yH_2O$, care atestă prezenta componentilor oxidici SiO_2 și Al_2O_3, iar ca însoțitori, în procente diverse, alți componenți oxidici care influențează proprietățile masei argiloase în mod diferit, ca: Fe_2O_3, CaO, MgO, Na_2O, K_2O, TiO_2 etc. 46 de analize chimice efectuate pe ceramică roșie, cenușie și bej-gălbuie au fost înscrise în *Buletin de analiză nr. 17/03.02.1993 - Tremag - Tulcea*.

---

* Lucrarea a fost prezentată la cel de-Al XIX-lea Congres Internațional *Rei Cretariae Romanae Fautores* (Timișoara, 1994) și va apare în limba franceză, într-o formă prescurtată, în volumul cu lucrările acestui congres.

S i l i c e a (SiO_2) se află în masa argiloasă în stare liberă, sub formă de silicați, în procentaj de 56 - 66 %. Silicea liberă dă o contracție în general mică la uscare și ardere și o bună rezistență mecanică produselor ceramice. Uneori, poate influența negativ structura ceramicii în timpul arderii când, pe la 850 - 870° C, cuarțul trece în tridemit și se produce o creștere a volumului. Procentul de 11 - 12 % de alumină (Al_2O_3), relativ mic, impune o temperatură mai mică de ardere a ceramicii, o refractaritate (= temperatura la care materialul ceramic se înmoaie și se îndoaie cu vârful spre nivelul bazei) la fel de mică, ceea ce justifică într-un fel cantitatea mare de deșeuri arse găsite în săpături.

O x i z i i (FeO; Fe_2O_3) apar în masa argiloasă atât în stare liberă, cât și în stare combinată. Procentajul de $Fe_2O_3 \equiv 4{,}10 - 5{,}37$ %, imprimă argilei o coloratură de la galben la cenușiu închis și acționează ca un fondant în producerea ceramicii, colorând-o după ardere în cafeniu și cărămiziu închis.

C a l c e a (CaO) se întâlnește în masa argiloasă de pe Valea Morilor sub formă de silicați, carbonați sau sulfați, în general în procent de 11 - 13 %. Calcea acționează ca fondant, fapt ce contribuie la arderea optimă a produselor ceramice la o temperatură de 900 - 950° C.

Analizele granulometrice (prin spălare) au relevat prezența pe sita cu orificiul de 0,06 mm a unor granule de calcar ($CaCO_3$), albe, ușoare, fapt ce constituie un pericol de fisurare a produselor ceramice, în urma descompunerii $CaCO_3$ în CO_2 și CaO (var nestins).

M a g n e z i a (MgO) în procent de 3 % și a l c a l i i l e (Na_2O și K_2O), în procent de 2 - 3 %, aflate în masa argiloasă, acționează tot ca fondant, scăzând temperatura de ardere a ceramicii. Totodată, la formarea pastelor și barbotinelor, cationii monovalenți Na^+ și K^+ favorizează creșterea plasticității, conferind masei argiloase o mai bună capacitate de prelucrare.

Au fost determinate următoarele caracteristici ale argilei de pe Valea Morilor: umiditatea, granulația, apa de fasonare (= cantitatea de apă din pasta frământată în stare de prelucrare), conținutul de nisip și plasticitatea (prin calcularea indicelui de plasticitate al argilei). S-a constatat un procent de 28 % al apei de fasonare, un procent de 16,2 % nisip mărunt și grosier și un indice de plasticitate de 28 %, ceea ce evidențiază argila de la Telița ca o argilă de foarte bună calitate.

1.2. Studierea fragmentelor de ceramică utilitară, diferită sub aspectul culorii - roșie, cenușie, bej - relevă că meșterii olari de pe Valea Morilor cunoșteau meșteșugul preparării amestecurilor de formare a pastelor pentru ceramică, prin introducerea fondanților calcaroși și, eventual, a calcarului măcinat. Se observă totodată, că arderea avea loc într-o atmosferă oxidantă, cu slabă depresiune în cuptor.

S-a constatat că ceramica cenușie are în general o compoziție chimică asemănătoare celei de culoare roșie, cu mici excepții în privința conținutului de silice și de calce. Diferența coloristică se datorește temperaturii de ardere, ceramica cenușie fiind o ceramică obișnuită, incomplet arsă, sub 700° C, dar care, la 950° C, devine identică ceramicii de culoare roșie, după ce, la temperatura de 700° C, a căpătat o culoare maronie cu pete roșii.

Determinarea temperaturii de vitrificare și refractaritatea sunt prezentate, pe eșantioane diferite, în tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Identitatea pastei	Temperatura de vitrificare (° C)	Refractaritatea (° C)
1.	ceramica roșie	1120	1410
2.	ceramica cenușie	1100	1400
3.	ceramica bej	1050	1350
4.	argilă	1220	1435

Ținând cont de cele constatate experimental, rezultă că arderea produselor ceramice comporta un regim termic care impunea respectarea celor trei etape distincte: preîncălzirea, arderea propriu-zisă și răcirea, cu perioade de timp diferite de la un sortiment la altul. Cantitatea mare de deșeuri provenite din rebuturi relevă că olarii de pe Valea Morilor nu izbuteau întotdeauna să regleze regimul termic. Fragmentele recoltate prezintă fisuri în rețea, tip "hartă", datorate unei umidități excesive a pastei; deformări produse prin dispunerea neuniformă a recipientelor în camera de ardere; deformări prin curbare a vaselor devenite casante, ca urmare a unei temperaturi prea ridicate; porozitate, datorată temperaturii scăzute. Uneori conțin un procent mare de impurități, urmare a procedeului de prelucrare a pastei prin refolosirea deșeurilor ceramice (prin "retur").

2.0. Bogatul material ceramic recoltat din săpăturile arheologice, întreprinse în curs de aproape un deceniu de cercetări, ne permite să afirmăm că, în sec. al IV-lea p.Chr., *officina* de pe Valea Morilor era specializată în fabricarea, prin excelență, a ceramicii utilitare. Ea producea în serie obiecte ceramice necesare comunităților rurale din teritoriul aflat sub jurisdicția autorităților de la Noviodunum. În condițiile restrângerii activităților meșteșugărești din centrul municipal de la Noviodunum, la acoperirea propriilor necesități, proprietarii fermelor din teritoriu preiau și dezvoltă activități economice legate de prelucrarea ceramicii, a pietrei, a lemnului, extracția minereurilor și prelucrarea metalelor[2].

Ceramica utilitară produsă pe Valea Morilor cuprinde o varietate de recipiente aparținând veselei de bucătărie (oale, capace, cratițe, străchini) și veselei de masă (cănițe, ulcioare, castroane), cărora li se adaugă amforele și opaițele și o

categorie aparte de suporți de vase, folosită în procesul tehnologic. Studiul s-a făcut pe un eșantion de 190 piese tipice - fragmente, obiecte întregi și întregibile, după cum urmează:

a) *vesela de bucătărie* = 74 buc., din care: oale-borcan = 43; oale cu două toarte = 7; străchini = 17; capace = 7 *(procentaj = 38,94 %);*

b) *vesela de masă* = 66 buc., din care: castroane = 10; cănițe = 16; ulcioare = 40 *(procentaj = 34,73 %);*

c) *varia* = 50 buc., din care: amfore = 27; opaițe = 7; suporți = 16 *(procentaj = 26,3 %).*

2.1. Vesela de bucătărie

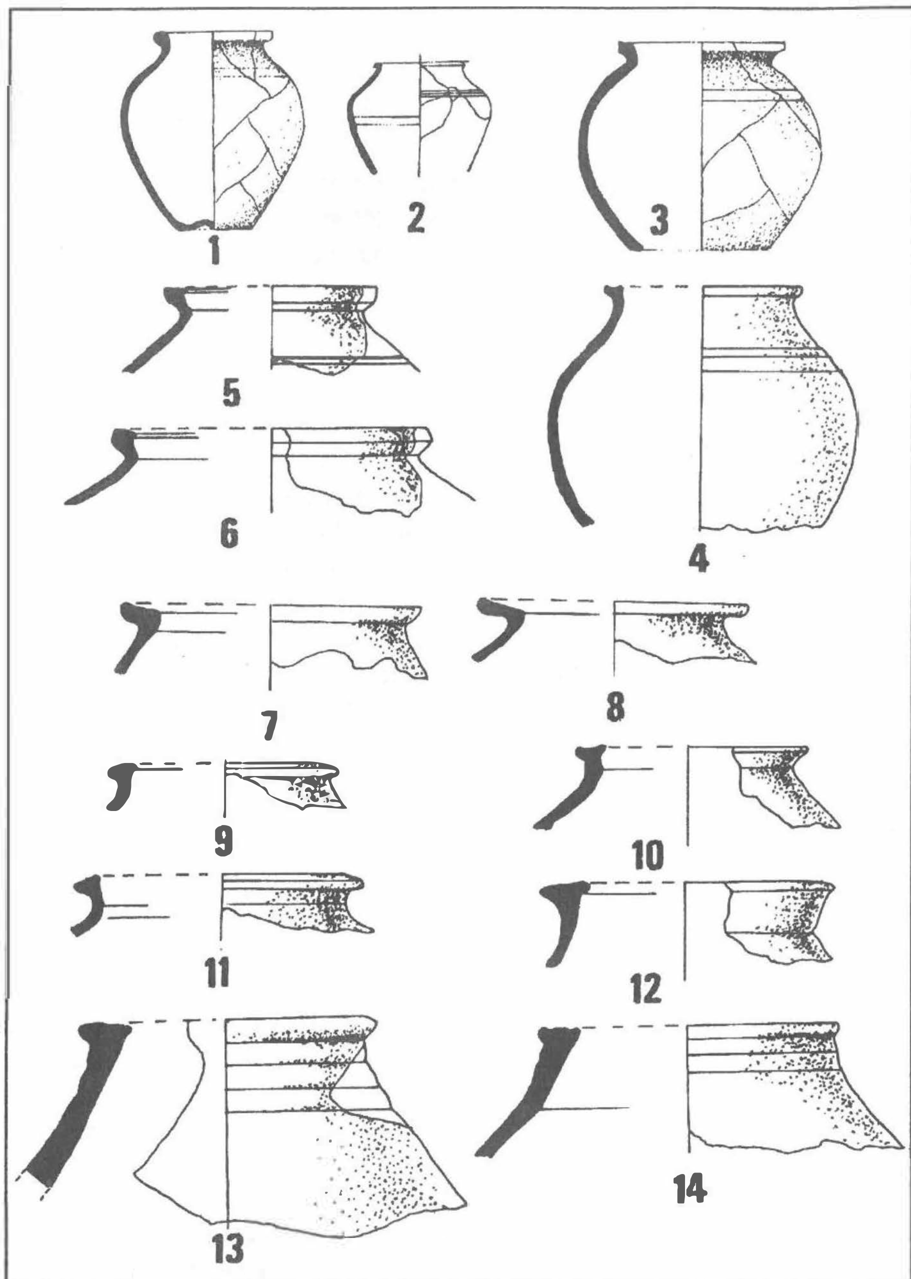
2.1.1. O a l e . Cea mai reprezentativă grupă ceramică din *officina* de pe Valea Morilor este aceea a oalelor. Diversitatea tipologică și morfologică a acestor recipiente reclamă o atenție specială, oalele făcând parte nemijlocit din cotidianul vieții rurale.

În majoritatea cazurilor, argila din care au fost prelucrate oalele conține ceramică pisată în amestec cu fondanți calcaroși. În funcție de amestecul argilos întrebuințat și de regimul termic, oalele au culori care variază de la bej spre cafeniu, de la roșu la cărămiziu, de la gri la cenușiu închis. Excepție fac oalele de dimensiuni mai mari, destinate păstrării proviziilor, care sunt prelucrate dintr-o argilă fină, compactă, micacee, asemănătoare celei întrebuințate la fabricarea veselei de masă. Din punct de vedere al formelor întâlnite, distingem: oala-borcan și oala cu două toarte, denumiri preluate din literatura de specialitate din România[3].

2.1.2. O a l a - b o r c a n . In această grupă au fost incluse recipientele destinate preparării alimentelor. Tipul a fost stabilit în conformitate cu aspectul exterior al recipientului (forma corpului, a gurii, buzei și bazei), în general pe baza analogiilor existente. Majoritatea oalelor din această grupă prezintă un decor simplu, alcătuit dintr-un registru de 2 - 3 caneluri sau linii incizate, situate pe umăr, dar se întâlnesc și exemplare fără decor. Toate oalele sunt angobate, rar unele oale au dungi roșii de vopsea peste angobă.

Oala-borcan reprezintă cel mai conservator element din olăria romană provincială. De aceea, în elaborarea tipologiei am folosit tipurile stabilite de Gh. Popilian pentru Dacia extracarpatică, în primele trei secole ale erei noastre, care s-au dovedit a fi valabile și pe teritoriul Daciei Pontice.

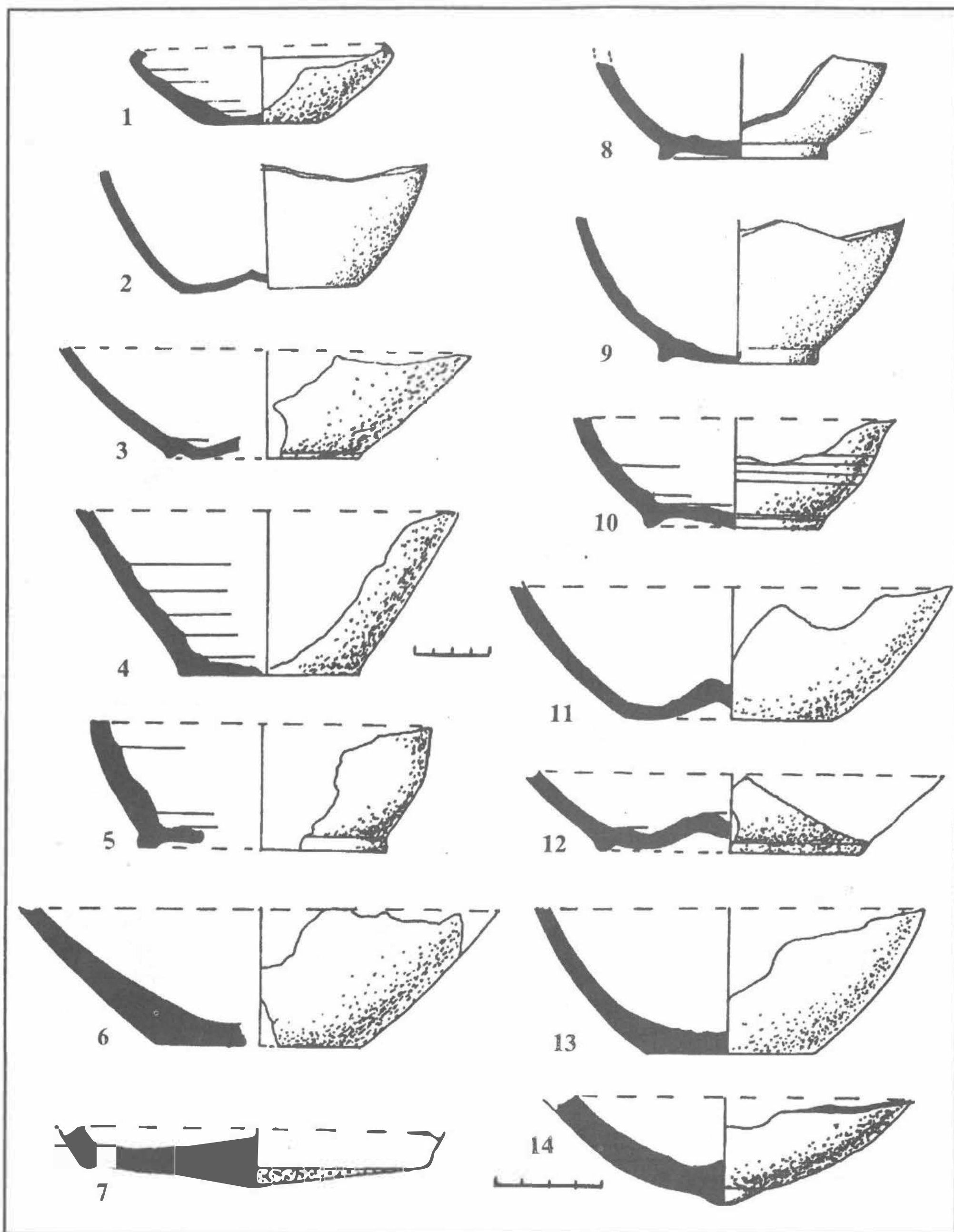
- *Tipul I* include oale cu corpul înalt, bombat în partea superioară, unde se află și diametrul maxim. Umerii acestor oale sunt profilați, gâtul este scurt, tronconic, arcuit, gura îngustă cu buza îngroșată și evazată, cu marginea superioară mai mult șănțuită.

Pl. I. Tipuri de oale produse în cuptoarele de pe Valea Morilor: 1, 2 (tip I); 3, 4 (tip II); 5, 6 (tip III); 7, 8 (tip V); 9, 12 (tip IV); 13, 14 (tip VI) - desene.

Pl. I. Types of pots manufactured in the kilns at V. Morilor: 1, 2 (type I); 3, 4 (type II); 5, 6 (type III); 7, 8 (type V); 9, 12 (type IV); 13, 14 (type VI) - drawings.

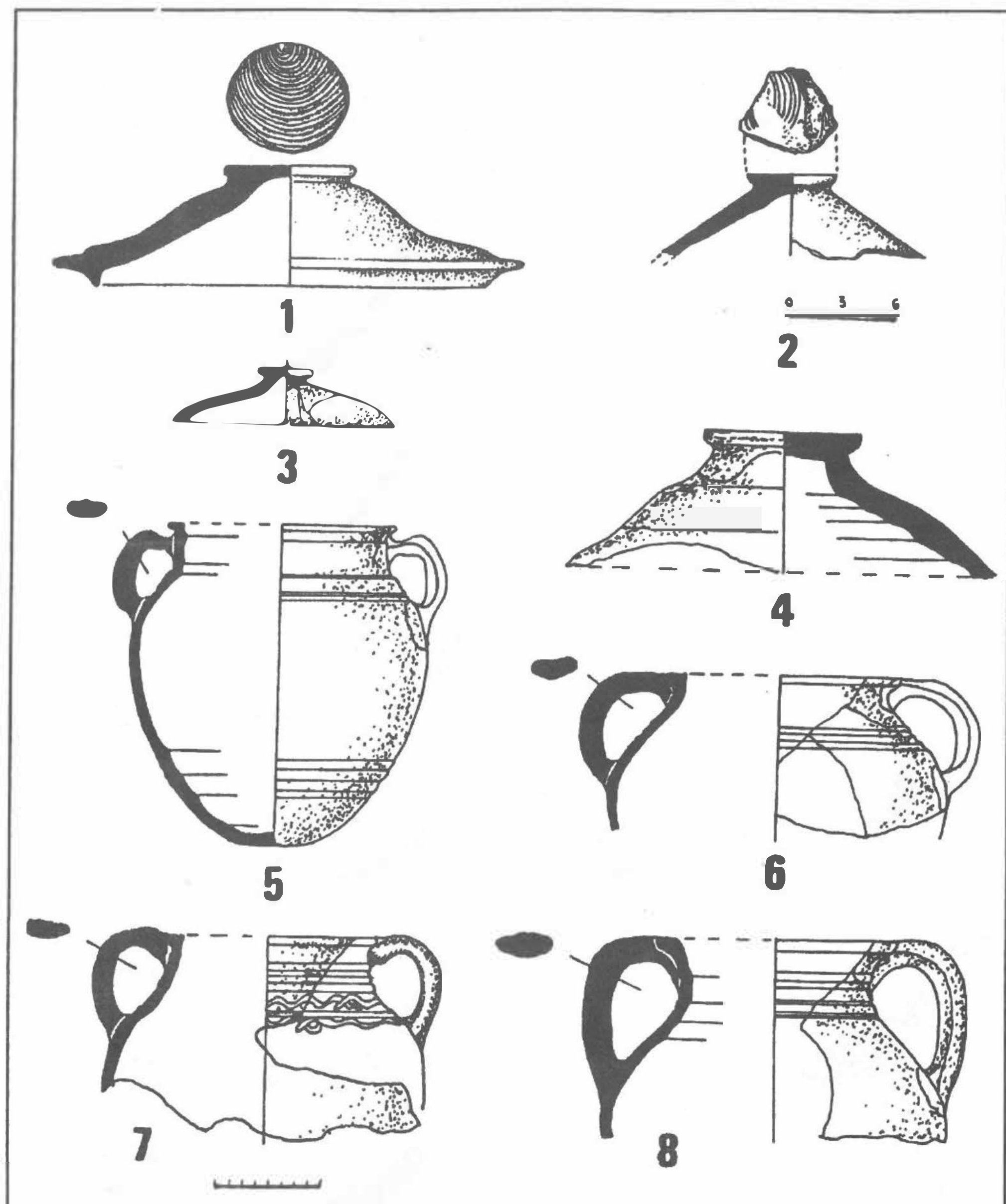
Pl. I. Les divers types de pots fabriqués grâce aux fours de V. Morilor: 1, 2 (type I); 3, 4 (type II); 5, 6 (type III); 7, 8 (type V); 9, 12 (type IV); 13, 14 (type VI) - dessins.

Pl. II. Baze de recipiente ceramice descoperite în gropile reziduale ale cuptorului nr. 2 - desene.

Pl. II.. Bases of ceramics pieces discovered in the pits for wastes of the kiln n. 2 - drawings.

Pl. II. Plans de pose des récipients en terre cuite, livrés par les fosses résiduelles du four no 2 - dessins.

Pl. III. Tipuri de capace (2, 3 - tip I; 1, 4 - tip II) și oale cu două toarte (5 - tip I; 6 - tip III; 7, 8 - tip II), produse pe Valea Morilor.

Pl. III. Types of lids (2, 3 - type I; 1, 4 - type II) and two eared pots (5 - type I; 6 - type III; 7, 8 - type II) manufactured at Valea Morilor.

Pl. III. Les divers types de couvercles (2, 3 - type I; 1, 4 - type II) et de pots à deux anses (5 - type I; 6 - type III; 7, 8 - type II), fabriqués à Valea Morilor.

De cele mai multe ori, baza este îngustă, neprofilată, plată, mai rar concavă, cu buton pe mijloc.
Dimensiuni: H = 22 - 26 cm; dg = 11,2 - 15 cm; Dm = 23 - 26 cm; db = 6,5 - 10 cm.
Derivat din tipul 3 Popilian, sec. III p.Chr[4].

- *Tipul II* diferă de primul prin forma globulară a corpului. Oalele de acest tip au buza profilată spre interior și șănțuită pe orizontală, de regulă cu marginea rotunjită în interior. Oalele de tip II sunt mai scunde și au diametrul maxim pe mijlocul recipientului; baza este îngustă și plată.
Dimensiuni: H = 18 - 19 cm; dg = 12 - 13 cm; Dm = 19 - 20 cm; db = 7 - 8 cm.

- *Tipul III* cuprinde exemplare cu gura largă și buza îngroșată și rotunjită, invazată triunghiular și marcată de o profilatură interioară accentuată. Starea fragmentelor nu permite stabilirea exactă a formei și a dimensiunilor reale ale oalelor de tip III. Reprezintă, foarte probabil, ca și tipul I, o variantă a tipului 3 Popilian (pl.35, nr. 343).

- *Tipul IV* este reprezentat de oala-borcan cu buza evazat-invazată, în forma literei T, teșită spre exterior și cu marginile subțiate, de obicei, în unghi ascuțit. Nici acestui tip de oală nu i se poate reconstitui forma completă.

- *Tipul V* se diferențiază de celelalte tipuri de oală-borcan de pe Valea Morilor, prin lipsa gâtului și lățimea buzei, puternic evazată și înclinată spre interior. Exemplarele găsite sunt fragmentare, nepermițând reîntregirea formelor. Derivă probabil din tipul II Popilian (pl. 36, nr. 365 - 366). Tipul V este cunoscut în secolele II - IV p., în forme mult mai apropiate decât cele din Oltenia, la sudul Dunării, la Augusta Traiana/Stara Zagora[5]). În sec. al IV-lea îl întâlnim în Banat, în așezarea de la Grădiștea/Săliște[6]). În nordul Dobrogei, corespunde tipului IV de la Halmyris/Murighiol[7].

Tipul I/Valea Morilor corespunde tipului II de la Halmyris[8], cu analogii la Tropaeum Traiani/Adamclisi[9] și Novae[10]. În sec. al IV-lea, întâlnim oale asemănătoare și în Banat, în așezarea de la Moldova Veche[11].

Pentru tipul II găsim analogii în necropola de la Beroe/Piatra Frecăței[12], la Axiopolis/Hinog[13], pe linia Dunării, la Histria[14], la Tropaeum Traiani[15] și la Gornea, în Banat[16].

Tipul III/Valea Morilor corespunde tipului VIII de la Halmyris[17], remarcându-se prin raritate. Tipul IV este asemănător tipului III din fortificația romană târzie de la Babadag/Topraichioi[18], fiind destul de bine atestat în Banat, în așezarea de la Grădinari/Săliște[19] și la sudul Dunării, la Iatrus, unde corespunde tipului II, stabilit de Böttger[20].

Fiind vorba de ceramică romană provincială, tipurile I - V de oale-borcan fabricate pe Valea Morilor își găsesc similitudini în sec. al IV-lea și în provinciile

occidentale ale Imperiului, atât în ceramica roșie, cât și în aceea de culoare gri-cenușie[21].

- *Tipul VI* include oale de dimensiuni relativ mari, destinate păstrării alimentelor. Pe Valea Morilor s-au descoperit numai fragmente de gură, aparținând unui număr restrâns de exemplare din argilă roșie, ceea ce presupune o producție limitată a oalelor de acest tip. Conform analogiilor, oala de tip VI are corpul bombat, cu diametrul maxim situat în partea superioară. Se disting două variante: a) fără gât, cu gura pâlniformă (dg = 22,5 cm) și buza îngroșată, lată și răsfrântă orizontal; b) cu gâtul înalt, vertical, decorat cu val imprimat și gura pâlniformă, marcată la bază de un brâu organic, decorat cu mici alveole; buza lată, evazată orizontal și cu margine invazată. Oalele din tipul VI/Valea Morilor derivă din tipul 10 stabilit de Popilian, frecvent la Romula/Reșca, în sec. III p[22] și întâlnit în sec. III - IV p. în Banat[23].

2.1.3. O a l a c u d o u ă t o a r t e. Este prezentă pe Valea Morilor într-un număr limitat de exemplare. Argila din care sunt confecționate aceste recipiente este aproape întotdeauna de bună calitate, excepție făcând exemplarele de dimensiuni reduse, încadrate de noi în tipul III. Se disting trei tipuri de oale cu două toarte.

- *Tipul I* este reprezentat de un singur exemplar, o oală din argilă bej, acoperită cu angobă la culoare. Are corpul oval, cu diametrul maxim la baza umerilor. Gâtul înalt, aproape vertical, este marcat de o mulură pe linia de demarcație a umerilor. Are gura largă, cu buza subțire și orizontală, evazat-invazată. Baza este îngustă, neprofilată, cu marginile rotunjite. Toartele scurte, în bandă, decorate cu două nervuri mediane, sunt prinse de partea superioară a gâtului și la baza umerilor.
  Dimensiuni: H = 31 cm; dg = 21,8 cm; Dm = 27,5 cm; db = 10 cm.
  Oala este decorată la baza umerilor cu două linii paralele dispuse în bandă și cu un registru de patru caneluri pe partea inferioară a corpului.

- *Tipul II* are dimensiuni mai mici și corpul probabil bombat. Cele două exemplare, în stare fragmentară, sunt confecționate, unul din argilă portocalie, cu suprafața exterioară vopsită în roșu, celălalt, din argilă cărămiziu-cafenie, cu pete și dungi negru-maronii pe suprafața exterioară. Toarte plate sau discoidale în secțiune, cu două nervuri mediane la exterior, unesc buza oalei cu corpul, pe linia de maximă bombare. Oala, acoperită cu vopsea roșie, are umărul marcat de o mulură în zona de pornire a gâtului, iar la baza umărului are imprimată o linie orizontală. Pe mijlocul gâtului și deasupra liniei de maximă bombare se află câte o linie vălurită, imprimată în pasta crudă.

- *Tipul III* include oale cu două toarte de mici dimensiuni, cu corpul bombat, gâtul scurt, strangulat, gura pâlniformă cu buza ușor îngroșată și răsfrântă orizontal. Toarte plate, cu două nervuri sau șănțuite median, sunt prinse de marginea buzei și pe gât și pe linia

de maximă bombare. Unul din cele trei exemplare păstrate fragmentar are buza decorată cu două linii paralele, adânc șănțuite, și cu un registru de patru caneluri, dispus la baza umărului.

2.1.4. Oalele cu două toarte sunt cunoscute pe teritoriul Daciei încă din epoca Latène[24]. Popilian consideră că această formă de recipient are un prototip dacic, derivat din *kantharos*-ul grecesc prin filiera celtică[25]. La Dunărea de Jos însă, evoluția tipologică a kantharos-ului, în centrele grecești vest-pontice, cel puțin până în sec. I p.Chr.[26], nu corespunde formelor de oală cu două toarte care se răspândesc odată cu cucerirea romană. În alte centre elenistice, din Macedonia de exemplu, kantharos-ul capătă, în sec. III - II a.Chr., o formă mai apropiată de aceea a *krater*-ului[27]. Considerăm, totuși, că cel puțin o parte din formele de oale romane cu două toarte, întâlnită în provinciile Moesia și Dacia, are la bază o concepție locală de puternică influență grecească.

O oală asemănătoare tipului I/Valea Morilor provine din cetatea dacică de la Divici, Banat, din sec. I a. - I p.[28]. Forme apropiate acestui tip, dar mai mici și cu baza inelară, se cunosc atât în Moesia Inferior, la Tomis (sec. I - II p.), la Horia (mijloc sec. II p.), la Troesmis (sec. II - III p.)[29] și Novae (sec. II - III p.)[30], cât și pe teritoriul Daciei, la Buciumi[31] și Micăsasa[32], în secolele II - III p.Chr., la Romula, Slăveni și Drobeta, în sec. III p.[33]. Un exemplar identic celui de pe Valea Morilor, din argilă cărămizie, a fost descoperit într-un mormânt în *tumulus*, din sec. II p., în localitatea Independența, din județul Constanța[34]. Prezența acestui tip de oală în sec. al IV-lea, în *officina* de pe Valea Morilor, reflectă fenomenul de perpetuare a unor forme tradiționale în olăria romană târzie din zona Gurilor Dunării.

Credem că prototipul oalei cu două toarte de tip II/Valea Morilor poate fi socotit exemplarul M-52, din Agora de la Athena, publicat și datat de Robinson la sfârșitul sec. I și începutul sec. II p.Chr.[35]. În Dacia extracarpatică, oale de acest tip sunt frecvente în sec. II p., la Romula, Slăveni, Locusteni și Stolniceni, fiind încadrate de Popilian în tipul 1[36]. Ca și la Athena, ating înălțimi de până la 22,5 cm. La Dunărea de Jos le întâlnim, începând din sec. al IV-lea, la Ibida/Slava Rusă[37] și Halmyris, încadrate de Opaiț în tipul VIII-A[38], la Babadag/Topraichioi (sec. V p.), exemplar încadrat de același autor în tipul IX[39] și Beroe - necropola romano-bizantină, în sec. VI - VII[40]. Pe baza acestor descoperiri se poate admite că tipul II de oală cu două toarte se producea pe Valea Morilor de pe la mijlocul sec. al IV-lea, în cea de-a doua etapă de funcționare a *officinei*.

În ceea ce privește tipul III/Valea Morilor, pare mai verosimilă descendența sa din *lebes*-ul elenistic, cunoscut în lumea greco-macedoneană a secolelor III - II a.Chr.[41]. În sec. I p., la Athena apare oala cu una din toarte dispusă oblic pe umăr[42], formă care se va păstra până la începutul sec. II p.[43]. O formă asemănătoare, din categoria "veselei de masă", a fost descoperită în necropola geto-

romană de la Enisala, în nordul Dobrogei, folosită ca urnă într-un mormânt din sec. II p.[44]. Formele timpurii romane diferă de tipul III/Valea Morilor, în primul rând prin forma gurii, cu buza subțiată și răsfrântă oblic. Oala de tip III este frecventă în centrele romane târzii de pe malurile golfului Halmyris, unde, inclusă în tipurile III și IX, reprezintă principala formă de oală în sec. IV p.Chr.[45]. La Babadag/Topraichioi corespunde tipului I, cu specificarea autorului că "raritatea acestui tip pe primul nivel (încadrat cronologic în sec. IV p. - *nota mea*) se datorește, probabil, faptului că acest tip era la începutul evoluției[46]. Oale asemănătoare, de proveniență ateniană, au fost descoperite în număr mare într-o cisternă romano-bizantină din zona Heraionului din Samos[47]. În perioada romano-bizantină, acest tip de oală cunoaște o reală răspândire la Dunărea de Jos[48], ceea ce relevă încă odată sensibilitatea producției locale la modelele grecești.

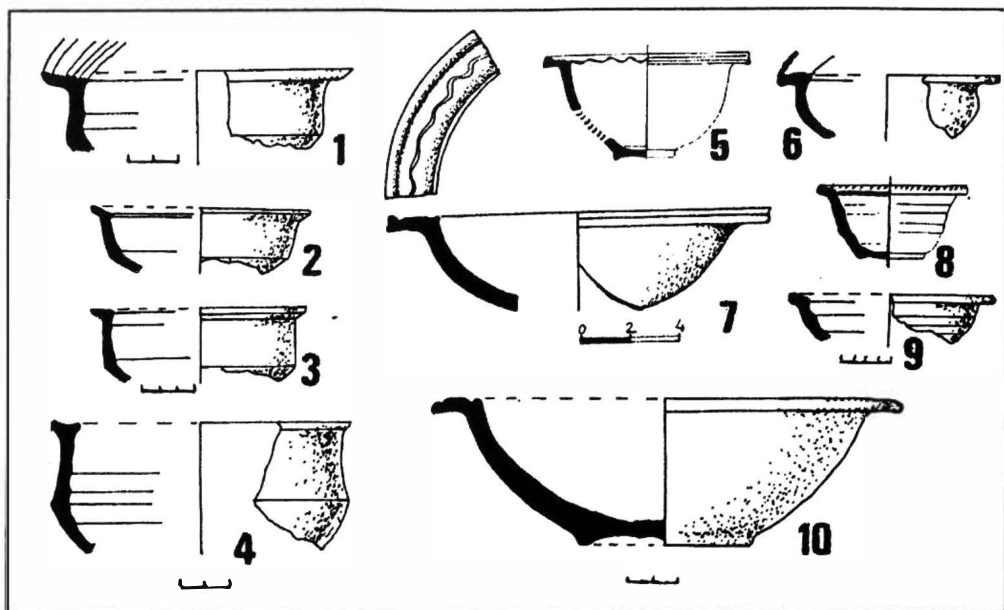
2.2. Străchini

Străchinile produse pe Valea Morilor au dimensiuni sensibil reduse, în comparație cu castroanele și sunt confecționate dintr-o masă argiloasă cărămizie, bej sau cărămiziu-cafenie, zgrunțuroasă. Prin refolosirea rebuturilor ceramice și a nisipului de prund, în condițiile unui regim termic necontrolabil, recipientele prezintă deseori inconsecvențe de ardere. Sunt acoperite cu angobă proprie. Se disting două tipuri:

- *Tipul I* include străchinile de formă bitronconică simplă, fără toarte, prezente în două variante: a) cu pereții verticali; b) cu pereții superiori înclinați spre exterior. Bazinul este întotdeauna tronconic și baza plată sau ușor bombată. Gura este largă, cu buza lată, evazat-invazată, orizontală, la prima variantă, oblică, în cel de-al doilea caz. Forma se regăsește la Robinson, în ceramica romană timpurie[49], recipientele din această perioadă fiind în general prevăzute cu două tortițe. Cu sau fără tortițe, exemplarele timpurii sunt frecvente și la Dunărea de Jos, începând cu sec. II p.[50]. Opaiț le consideră "produse de origine micro-asiatică"[51]. Cele din secolul al IV-lea, descoperite în nordul Dobrogei, la Niculițel[52] și pe valea Teliței[53], în așezări din teritoriul noviodunens și în zona lagunară Halmyris, la Babadag/Topraichioi[54] sunt aproape identice celor fabricate în centrul de olari de pe Valea Morilor.

- *Tipul II* cuprinde străchinile cu corpul emisferic și baza inelară, sau cu piciorus scurt și drept. Buza este lată și evazată orizontal, decorată cu o adâncitură în val; uneori marginea exterioară este șănțuită sau decorată cu liniuțe dispuse oblic. Unele exemplare sunt confecționate dintr-o argilă arsă la roșu, bej-cărămiziu sau cenușiu, fină, densă, micacee. Altele prezintă o argilă densă, aspră, cu particule calcaroase, arsă cafeniu. Excluzând exemplarele cenușii, angobate, străchinile de tip II/Valea Morilor sunt acoperite cu un strat fin de vopsea roșie. Străchinile incluse în acest tip au în

general dimensiuni reduse, cel mai mare exemplar având următoarele dimensiuni: H = 6,0 cm; D = 18,5 cm; cel mai mic: H = 4,6 cm; D = 12 ,5 cm.

Pl. IV. Tipuri desenate de străchini produse pe Valea Morilor: 1 - 4 (tip I); 5 - 10 (tip II).
Pl. IV. Types of dishes manufactured at Valea Morilor - drawings: 1 - 4 (type I); 5 - 10 (type II).
Pl. IV. Dessins de divers types d'écuelles fabriqués à Valea Morilor: 1 - 4 (type I); 5 - 10 (type II).

Credem că originile acestui tip de strachină se găsesc în ceramica comună, cenușie, grecească, frecventă în zona de vest și nord-pontică, începând din sec. al V-lea a.Chr. Fragmente de străchini emisferice decorate pe buza orizontală cu linii "în val", au fost descoperite la Histria în sectorul "X"[55], iar în epoca elenistică, exemplare asemănătoare tipului II au fost descoperite la Olbia[56] și în Macedonia[57]. În sec. I p. sunt întâlnite și în Agora, la Athena, în categoria ceramicii fine[58]. În *terra sigillata*, strachina emisferică este frecventă în epoca romană timpurie[59], dar forma este răspândită mai ales în ceramica de uz curent din sec. II și III p.Chr.[60]. În sec. al IV-lea, strachina emisferică este intens folosită în teritoriile romane de la Dunărea Mijlocie și Dunărea de Jos. Exemplare identice tipului II/Valea Morilor se cunosc în Banat, la Gornea (glazurate)[61] și Moldova Veche[62]; în sudul Olteniei, la Sucidava[63]; în sudul Dobrogei, la Marcianopolis[64] și în nordul Dobrogei, la Babadag/Topraichioi[65], la Noviodunum[66] și în fermele romane târzii de pe Valea

Teliței[67]. Producția locală de străchini emisferice de pe Valea Morilor se înscrie astfel într-o activitate generală de fabricare a unor produse ceramice tradiționale.

2.3. Capace

Această grupă ceramică este specifică olăriei în general, fiind atestată din cele mai vechi timpuri. Numărul mic de exemplare descoperit în cursul săpăturilor nu pare semnificativ pentru stabilirea indicelui procentual de producere a acestora în *officina* de pe Valea Morilor. Descoperirea unor tipuri diferite și a unor variante ale acestora evidențiază o producție cel puțin egală cu aceea a oalelor.

- *Tipul I* cuprinde capace de dimensiuni mici și mijlocii, cu corpul tronconic, buza dreaptă sau curbată spre interior și cu buton inelar. Se disting două variante: a) cu corpul perfect tronconic și buton plin; b) cu pereții arcuiți și buton gol în interior. Ambele variante se regăsesc la Popilian, în tipurile 3 și 5[68]. Dimensiunile reduse ale capacelor de tip I relevă că erau folosite pentru acoperirea veselei de bucătărie, mai ales a oalelor pentru prepararea hranei. Fragmente de capace cenușii au fost găsite, împreună cu oale cenușii fragmentare, pe grătarul cuptorului nr. 1, ceea ce probează fabricarea simultană a acestor recipiente. Cele două variante de capace se întâlnesc pe o arie foarte întinsă, din provinciile celto-romane[69] și până în Grecia[70]. Pe teritoriul Daciei au fost descoperite în așezări daco-romane[71] și în necropole ale dacilor liberi din Moldova[72]. În epoca romană târzie, astfel de capace se produc la Dunărea Mijlocie, fiind întâlnite în Banat, la Gornea[73] și la Dunărea de Jos, în centre ca Marcianopolis[74] și Babadag/Topraichioi[75].

- *Tipul II.* Cel de-al doilea tip de capac, fabricat pe Valea Morilor, are dimensiuni mari: H = 7,5 cm; D = 27,5/22,7 cm; g = 0,8 cm. Este prelucrat dintr-o argilă densă, de bună calitate, arsă oxidant la roșu, roșu-vinețiu. Capacele de acest tip au o formă tronconică, cu marginile puternic evazate și prevăzute cu prag interior pentru a fi introduse în gura recipientelor. Butonul este inelar și aplatizat. Forma este cunoscută din epoca greco-elenistică[76], fiind preluată de olăria romană încă din sec. I p.Chr.[77]. Sub influența ceramicii elenistice și romane timpurii, capacele de vase lucrate la roată, mai cu seamă cele roșii, se răspândesc și în mediul geto-dacic din faza clasică (sec. I a. - I p), unde le găsim asociate cu cele simple (tip I/Valea Morilor)[78]. În sec. II - III p. le întâlnim la Dunărea de Jos, în necropola daco-romană de la Locusteni în Oltenia[79] și la dacii liberi din Moldova, aflați sub covârșitoarea influență a civilizației romane[80]. În ambele cazuri sunt întrebuințate pentru acoperirea urnelor cinerare. În epoca romană, capace de dimensiunile tipului II/Valea Morilor sunt necunoscute, după știința noastră, la Dunărea de Jos. Cele două exemplare din sec. IV - V p., descoperite la Halmyris, sunt mici și, conform aprecierilor celui care le-a publicat, erau întrebuințate pentru acoperirea amforelor sau a cănilor[81].

3.0. Vesela de masă

3.0.1. Ulcioare.

Această grupă ceramică este foarte bine reprezentată în *officina* de pe Valea Morilor. Cuprinde șase tipuri, toate executate dintr-o argilă de bună calitate, bine frământată cu nisip fin și în general bine arsă, de culoare cafenie, roșie și brun-cărămizie. Ulcioarele sunt acoperite cu o peliculă fină de vopsea roșie, uneori cu dungi negru-maronii, cu luciu metalic. 90 % din ulcioarele produse pe Valea Morilor au dimensiuni între mijlociu și mare. Starea lor fragmentară nu ne permite întotdeauna să facem o restituție completă. În conformitate cu anumite trăsături tipologice (forma corpului, alcătuirea gâtului și a gurii), se pot distinge următoarele tipuri:

- *Tipul I* - cu corpul ovoidal, gâtul înalt, gura trompetiformă cu profilatură interioară pentru capac, buza inelară cu marginea lată, șănțuită median. Toarta, ovală în secțiune, cu două nervuri mediane pe suprafața exterioară, este prinsă pe marginea buzei și pe umăr. Pe mijlocul gâtului se află o profilatură îngustă, inelară, iar pe umăr, sub toartă sau imediat deasupra, sunt imprimate două linii concentrice.

Acest ulcior își are originea în recipientele elenistice, de tip *lagynos* și de tip *lekythos*[82], preluate și modificate de meșterii olari romani la începutul epocii imperiale[83]. În secolele II - III, ulciorul asemănător tipului I/Valea Morilor este larg răspândit în provinciile dunărene - Pannonia, Dacia și Moesia Inferior[84]. Forma identică tipului I/Valea Morilor se întâlnește la începutul sec. IV p. la Athena[85] și în necropola de la Beroe[86], din zona Dunării de Jos.

- *Tipul II* cuprinde ulcioarele cu corpul piriform, gâtul înalt, pâlniform, uneori ușor bombat, gura largă cu buza teșită spre interior și șănțuită. Baza este lată, cu "umbo" și cu marginile profilate. Toarta, în bandă, este decorată la exterior cu două nervuri mediane, fiind prinsă la 1,5 cm sub buză și pe umăr. Una până la trei caneluri sau linii incizate paralel, decorează marginea exterioară a gurii. Pe umăr și pe corp se întâlnesc benzi alcătuite din caneluri fine.

Ca și tipul I, este o variantă târzie a lekythos-ului grec[87], trecut prin filiera olăriei romane timpurii care i-a imprimat atributele caracteristice de recipient pentru lichide[88].

Tipul II de ulcior de pe Valea Morilor, cel mai bine reprezentat dealtfel, este o creație a meșterilor locali, care au combinat variantele frecvent întâlnite la Dunărea de Jos în sec. II - IV p.Chr.[89], obținând un recipient mai adecvat necesităților curente ale populației rurale.

- *Tipul III* cuprinde ulcioarele cu gura înaltă, pâlniformă, decorată la exterior cu striuri largi. Aceste recipiente au corpul piriform, puternic bombat, gâtul îngust și baza lată, inelară. Buza este teșită spre interior și șănțuită, iar toarta, în bandă, unește gâtul cu umărul recipientului. Exemplare cu gura canelată întâlnim în sec. I - II p.Chr., la Heidelberg, în teritoriile germanice ale Imperiului[90] și în sec. II - III p., la Beroe, pe *limes*-ul dunărean al Moesiei Inferior[91]. Tipul III/Valea Morilor este rar întâlnit la Dunărea de Jos în epoca romană târzie, fiind cunoscut numai la Beroe, în sec. IV - V p.[92] și la Ibida, în sec. V - VI p.Chr.[93].

3.0.2. Următoarele tipuri de ulcioare sunt de dimensiuni mici și mijlocii. Proporția mică și starea fragmentară a unor recipiente nu ne-a permis întotdeauna încadrarea lor tipologică.

- *Tipul IV* are gura înaltă, pâlniformă, perfect tronconică, acoperită la exterior de caneluri fine. Gâtul este scurt, strangulat, corpul piriform și baza cu margini profilate și "umbo" pe mijloc. Toarta, în bandă, decorată cu două nervuri mediane la exterior, este lipită sub buza teșită spre interior și pe umăr.

Originea acestui tip trebuie căutată în *aryballos*-ul elenistic târziu[94], întâlnit la începutul epocii romane timpurii în provinciile galo-romane[95]. La Gurile Dunării, întâlnim în sec. I p. și în prima jumătate a sec. II p. varianta cu gura largă și corpul globular[96], din care vor deriva variantele târzii cu corpul piriform, descoperite în sec. IV p., la Callatis[97] și Beroe[98]. Cea mai apropiată formă o găsim la sfârșitul sec. IV p., la Babadag/Topraichioi, exemplar considerat de autor, produs local care imită ulcioarele *terra sigillata* de la El-Aouja, din nordul Africii[99].

- *Tipul V.* Prezența acestui tip de ulcior este demonstrată de câteva fragmente care aparțin unor recipiente cu gâtul înalt, cilindric, marcat pe mijloc de o nervură circulară. Gura este largă, puternic profilată, la interior și la exterior, cu buza teșită spre interior și răsfrântă, cu marginea exterioară rotunjită. Aceste ulcioare au probabil corpul ovoidal, cu baza largă, inelară.

Tipul V are evidente origini elenistice, în *lagynos*-ul târziu cu corpul globular[100]. Ulcioare asemănătoare tipului V/Valea Morilor sunt frecvente în provinciile dunărene, Panonia, Dacia și Moesia Inferior, în secolele I - III p.Chr.[101]. În sec. al IV-lea, întâlnim în Scythia Minor două variante ale tipului de pe Valea Morilor: una la Histria[102] și alta, cu corpul piriform, la Callatis[103]. Exemplarele de pe Valea Morilor par mai apropiate de formele timpurii și de cele din sec. al VI-lea, de la Dunărea de Jos[104].

- *Tipul VI* este reprezentat de ulciorul-cană cu gura trilobată. Cele câteva fragmente descoperite în fața cuptorului nr. 2 aparțin unui număr de patru exemplare, trei de dimensiuni mari. Lobii sunt acoperiți cu caneluri largi, iar buza îngroșată are marginea profilată oblic în exterior. Aceste recipient este un derivat târziu al cănilor trilobate grecești de tip *oenochoe*, care în epoca romană a cunoscut numeroase variante. În sec. al IV-lea, astfel de recipiente au fost descoperite în Scythia Minor, la Histria și Callatis[105].

3.1. Cănițe

Am inclus în această grupă ceramică recipientele de mici dimensiuni, cești și cupe, cu una sau două tortițe, confecționate dintr-o argilă de bună calitate, de culoare bej-cafenie și cărămizie, acoperite cu vopsea fină roșie sau roșu-maronie, uneori cu pete și dungi negru-maronii. Am încadrat aceste recipiente în două tipuri ceramice.

- *Tipul I - Cănița cu o singură toartă*. Are corpul bombat, uneori bitronconic, decorat cu caneluri dispuse în două sau trei registre. Baza este îngustă, inelară, cu mijlocul bombat. Gura largă, striată sau canelată la exterior, pornește direct din umerii recipientului. Buza este evazată, ușor îngroșată și cu marginea teșită spre interior. Tortița, în bandă șănțuită, prinsă la baza gurii, este ușor înălțată până la nivelul buzei și coborâtă apoi deasupra liniei de maximă bombare a corpului.

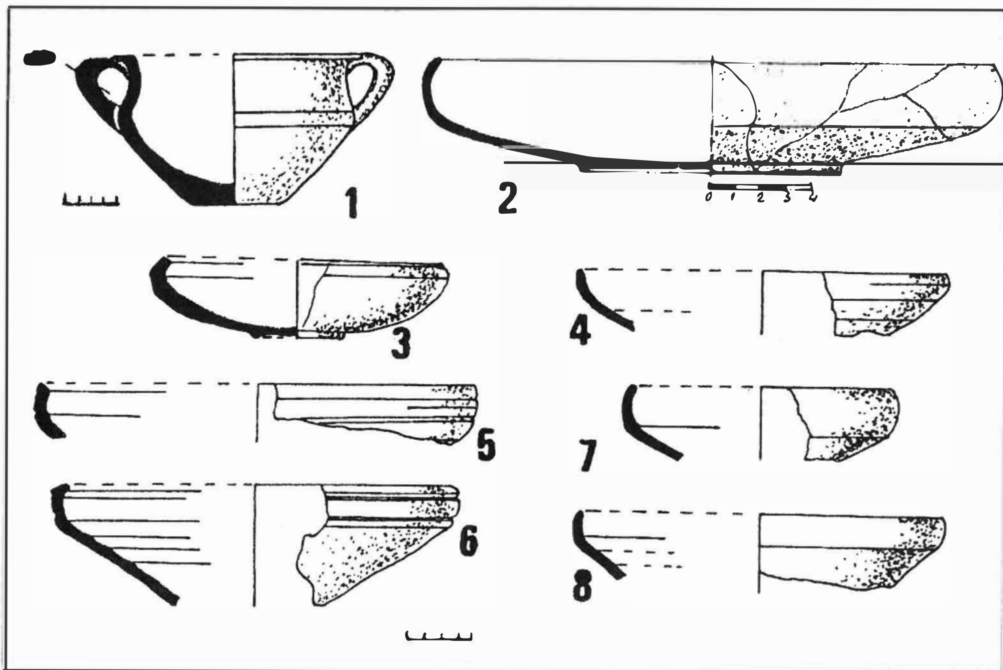
Originea acestui tip de căniță se află în olăria romană a secolelor II - III p.Chr. din provinciile răsăritene ale Imperiului. La Athena, exemplare asemănătoare, mai înalte, cu corpul oval și buza uneori dreaptă, apar de la mijlocul sec. II p.[106] și sunt frecvente până la începutul sec. al IV-lea[107]. În provinciile dunărene însă, tipul este aproape necunoscut; un singur exemplar din sec. II - III p. a fost descoperit la Romula, în sudul Daciei și a fost încadrat de Popilian într-un tip aparte de cănițe cu o toartă[108]. Acestei descoperiri i s-ar putea adăuga o cană din sec. IV p., înaltă și decorată cu caneluri, din necropola romano-bizantină de la Callatis[109]. Este evident că producerea acestui tip de căniță pe Valea Morilor s-a datorat, ca și în alte asemenea cazuri, influențelor venite dinspre sud.

- *Tipul II - Căniță (cupă) cu două toarte*. În general asemănătoare ca formă primului tip, se deosebește de acesta, nu numai prin numărul tortițelor, dar și prin prezența gâtului, de cele mai multe ori bine profilat. Tortițele, cu secțiune rectangulară, sunt traversate longitudinal de două șanțuri paralele. Linia de maximă bombare, aflată pe mijlocului recipientului, este marcată de o bandă de caneluri. Această căniță-cupă este o variantă târzie a *kantharos*-ului elenistic, întâlnit și în primele secole ale epocii romane, atât pe litoralul vest-pontic[110], cât și în centrele din Dacia extracarpatică[111]. Exemplarele din sec. al IV-lea de pe Valea Morilor au aspectul unor olițe cu două toarte, confecționate

dintr-o pastă fină. *Dimensiuni:* H = 6 - 8 cm; Dm = 9,5 cm; dg = 7,5 cm; db = 4,6 cm. Cele mai apropiate analogii se întâlnesc în marea necropolă de la Beroe[112].

3.2. Castroane. Castroanele produse în *officina* de pe Valea Morilor pot fi grupate în trei tipuri distincte.

- *Tipul I* cuprinde castroanele bitronconice cu două toarte, confecționate din argilă densă, fină, micacee. Une exemplar restaurat, este de culoare bej-cenușie; are gura largă, cu buza subțire, evazată orizontal. Baza este îngustă și plată. Toartele în bandă, cu două nervuri mediane, unesc buza cu unghiul de demarcație al diametrului maxim al corpului. *Dimensiuni:* H = 12,5 cm; dg = 19,30 cm; Dm = 17,5 cm; db = 6,5 cm.

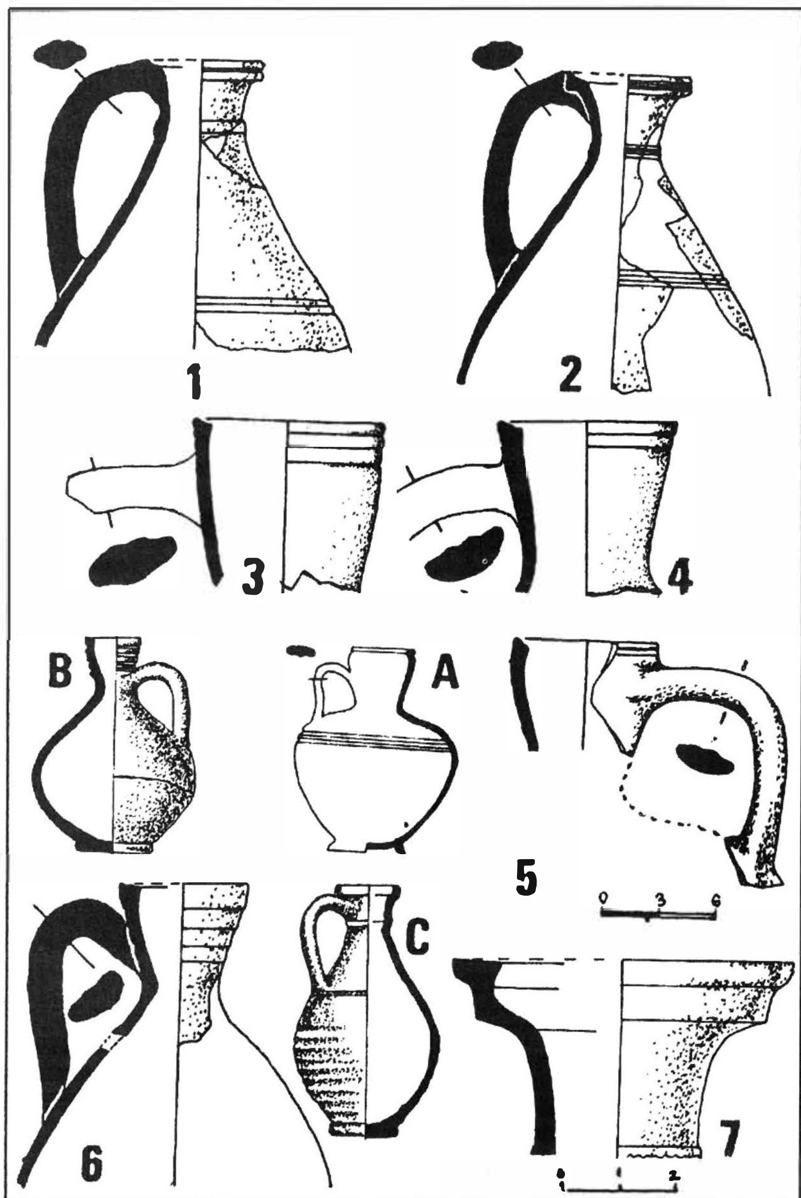

Pl. V. Tipuri desenate de castroane produse pe Valea Morilor: 1 (tip I); 2 - 4, 7, 8 (tip II); 5, 6 (tip III).

Pl. V. Types of bowls manufactured at Valea Morilor - drawings: 1 (tip I); 2 - 4, 7, 8 (type II); 5, 6 (type III).

Pl. V. Dessins de divers types de bols fabriqués à Valea Morilor: 1 (tip I); 2 - 4, 7, 8 (type II); 5, 6 (type III).

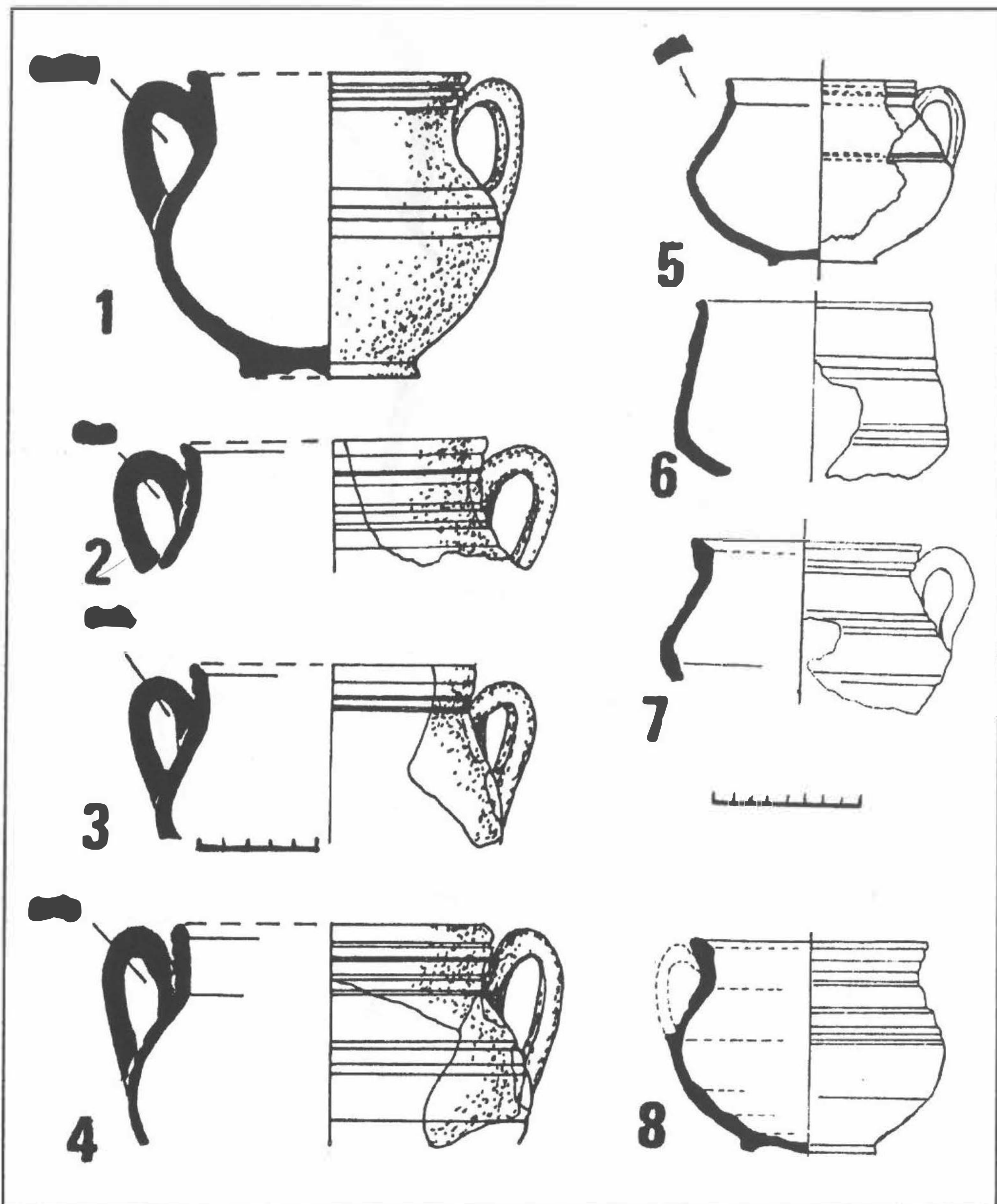
Forme asemănătoare se întâlnesc în ceramica romană timpurie. Gh. Popilian, cu toate că le încadrează greșit în grupa cupelor[113], le găsește bune analogii în Dacia extracarpatică, în provinciile rhenane, în Pannonia, Moesia, Thracia

Pl. VI. Tipuri de ulcioare fabricate în *officina* de la Teliţa/Valea Morilor: 1, 2 (tip I); 3 - 5 (tip II) = A (tip 2, var. "a" - Popilian, sec. II p.); 6 (tip IV) = B (Beroe, sec. IV p.); 7 (tip V) = C (Beroe, sec. IV p.).

Pl. VI. Types of pitchers manufactured in the officina *at Teliţa/Valea Morilor: 1, 2 (type I); 3 - 5 (type II) = A (type 2, var. "a" - Popilian, IInd cent. AD); 6 (type IV) = B (Beroe, IVth cent. AD); 7 (type V) = C (Beroe, IVth cent. AD).*

Pl. VI. Divers types de brocs fabriqués dans l'*officina* de Teliţa/Valea Morilor: 1, 2 (type I); 3 - 5 (type II) = A (type 2, var. "a" - Popilian, IIe siècle après J.Ch.); 6 (type IV) = B (Beroe, IVe siècle après J.Ch.); 7 (type V) = C (Beroe, IVe siècle après J.Ch.).

Pl. VII. Tipuri de cupe (1 - 4 - tip II) și cănițe (5 - 8 - tip I), produse pe Valea Morilor - desene.

Pl. VII. Types of cups (1 - 4 - type II) and little pitchers (5 - 8 - type I), manufactured at Valea Morilor - drawings.

Pl. VII. Les divers types de coupes (1 - 4 - type II) et cruchons (5 - 8 - type I), fabriqués à Valea Morilor - dessins.

și Grecia[114]. A. Opaiț consideră că originile acestor castroane trebuie căutate în lumea geto-dacică[115]. Întrucât forme asemănătoare apar la Histria în sectorul "Z", încă din sec. IV a.Chr.[116], iar în sec. I - II p. le întâlnim și pe litoralul nord-pontic, la Panticapaion[117], înclinăm mai mult spre o origine grecească a acestui tip de castron. În perioada secolelor IV - V p., astfel de recipiente sunt întâlnite mai ales în centrele romane de la Dunărea de Jos: la Sucidava[118], Iatrus[119], Marcianopolis[120], Ibida[121], Niculițel/Basilica[122], Halmyris și Babadag/Topraichioi[123], dar într-un număr foarte mic de exemplare, ceea ce ne îndeamnă să credem că aveau o întrebuințare aparte.

- *Tipul II* este reprezentat de casttroane cu corpul scund și larg, cu partea inferioară tronconică, așezată pe o bază lată, inelară, cu pereții părții superioare ușor curbați spre interior și cu buza subțiată și rotunjită. Un exemplar întreg, descoperit în 1984 în pavilionul sudic al stabilimentului, este din argilă bej-cafenie, cu particule rare calcaroase în compoziția fină. Un strat fin de vernis la culoare, cu nuanțe cenușii, îi acoperă întreaga suprafață. *Dimensiuni:* H = 5,6 cm; dg = 22,6 cm; Dm = 23 cm; db = 10,3 cm. Argila din care sunt confecționate castroanele de tip II nu este întotdeauna aceeași. Cele de culoare roșie sau roz-cărămizie au o compoziție fină, compactă, micacee și sunt acoperite cu angobă proprie.

Acest tip de castron își are originea în ceramica fină, pergamiană, de la sfârșitul epocii elenistice[124]. În ceramica *terra sigillata* nord-italică apare încă din sec. I. p.Chr.[125]. M.G. Maioli include acest tip în forma *Lamboglia 9a, Hayes - 27,* din sec. II p. La aceeași formă *(Hayes - 27)* face trimitere și Al. Suceveanu, pentru încadrarea cronologică a castroanelor de acest tip din termele histriene[126]. Popilian le încadrează în tipul 2 din Dacia extracarpatică, tot din sec. II p.Chr.[127], datare valabilă și pentru exemplarele descoperite la sudul Dunării[128]. Exemplarele de la Athena, din sec. III p., sunt socotite de Robinson o reminiscență a ceramicii pergamiene[129], producția acestora întinzându-se până la sfârșitul sec. al IV-lea p.Chr.[130]. În secolele III - IV p., tipul II/Valea Morilor este întâlnit și pe litoralul nord-pontic, la Panticapaion[131]. În nordul Dobrogei, castroane asemănătoare, încadrate cronologic în prima jumătate a sec. al IV-lea, s-au descoperit la Halmyris și Babadag/Topraichioi[132]. Tipul II/Valea Morilor nu are o răspândire prea mare la Dunărea de Jos unde, în epoca romanității târzii, sunt răspândite castroanele incluse de Hayes în formele 3 și 4[133].

- *Tipul III.* În acest tip am inclus fragmentele unor castroane de mari dimensiuni, cu pereții groși, ușor curbați spre interior și cu bazinul înalt, tronconic. Buza îngroșată are marginea invazată sau teșită oblic spre interior. Pereții superiori sunt traversați orizontal

de două linii paralele, incizate. Unul din exemplare este prelucrat din argilă compactă, micacee, cărămizie, acoperită cu vopsea roșie, altul, din argilă cafenie, acoperită cu slip castaniu, decorat cu linii subțiri, lustruite.

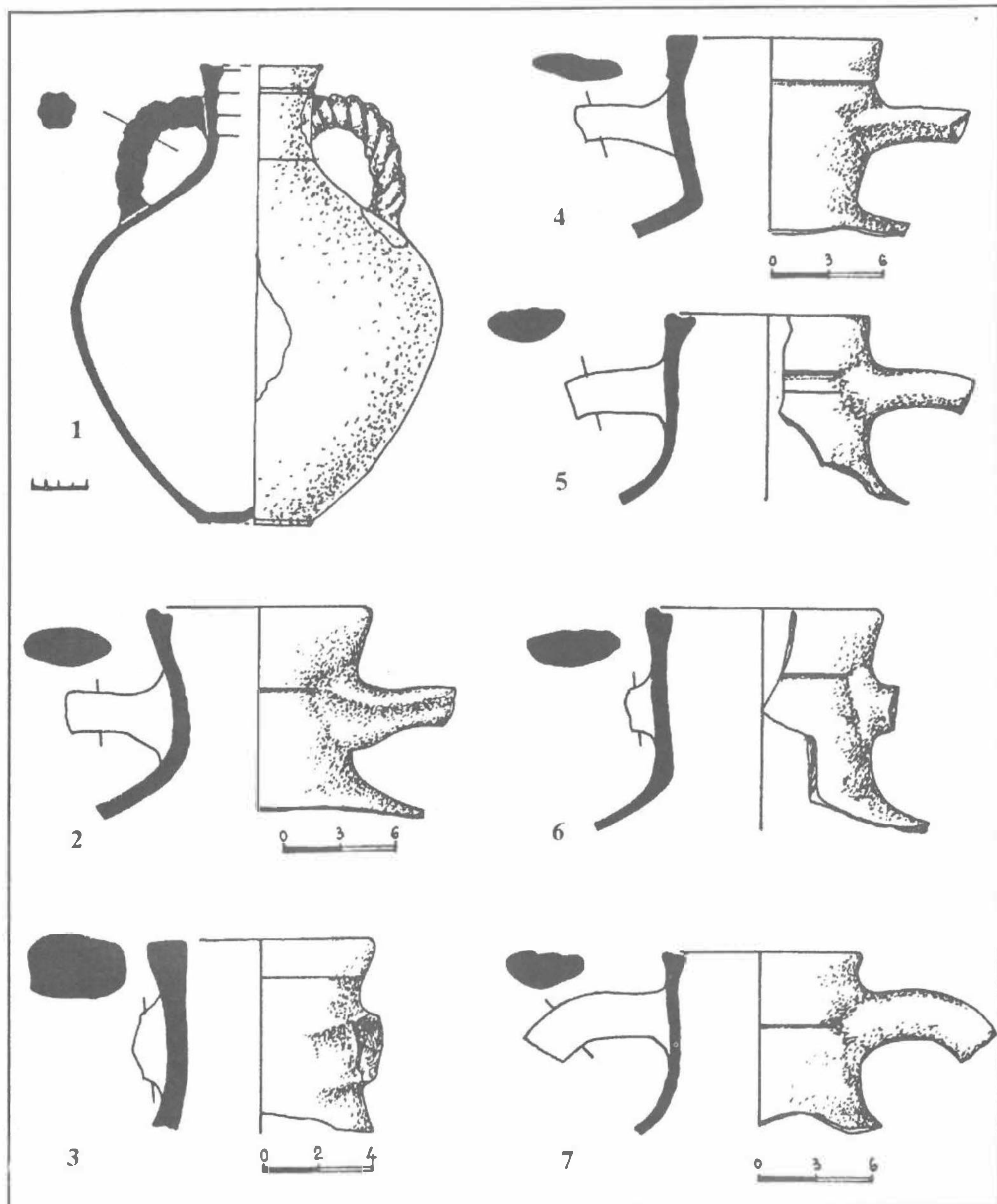
Originea acestui tip ceramic se află în olăria locală hallstattiană. Castroane tronconice cu gura invazată și cu slip lustruit au fost descoperite la Ferigele și Gogoșu, în zona extracarpatică[134] și la Revărsarea-Cotul Tichilești, în zona Gurilor Dunării[135], datând din sec. VI - V a.Chr. În Epoca Latène se răspândesc în toată aria de locuire a geto-dacilor[136] În epoca romană timpurie, exemplare de acest gen au fost descoperite în ferma de la Niculițel, din teritoriul cetății Noviodunum[137]. În sec. IV se întâlnesc forme asemănătoare, dar glazurate, numai la Gornea, în Banat[138]. Producerea acestui tip de castron în centrul de olari de pe Valea Morilor reprezintă, deocamdată, un fenomen de excepție în producția ceramică de la Dunărea de Jos. Acest fenomen reflectă puternica contributie a fondului popular, tradițional, local.

4.0. Varia

Recipiente ca: amforele, opaițele și vasele-suport, cu o întrebuințare aparte și care evidențiază caracterul complex al producției ceramice din *officina* de pe Valea Morilor, am considerat că merită să fie tratate într-un capitol separat.

4.0.1. Amfore. Cantitatea mare de material amforic, descoperită în stare fragmentară cu prilejul săpăturilor de degajare a complexelor arheologice, relevă o aplecare aparte a olarilor de pe Valea Morilor pentru fabricarea acestei categorii ceramice. Majoritatea materialelor tipice a fost recoltată cu prilejul golirii camerei de ardere a cuptorului nr. 2 și a gropilor reziduale din fața acestuia. Pe această bază, ne putrem pronunta asupra faptului că *officina* era specializată în prelucrarea câtorva tipuri de amfore deosebit de căutate în mediul rural, datorită formei și capacității lor. Din cele șase tipuri constatate arheologic, tipurile I și III sunt cele mai frecvente datorită utilizării lor, în primul rând pentru depozitarea apei și a fructelor, în cel de-al doilea caz, pentru păstrarea vinului.

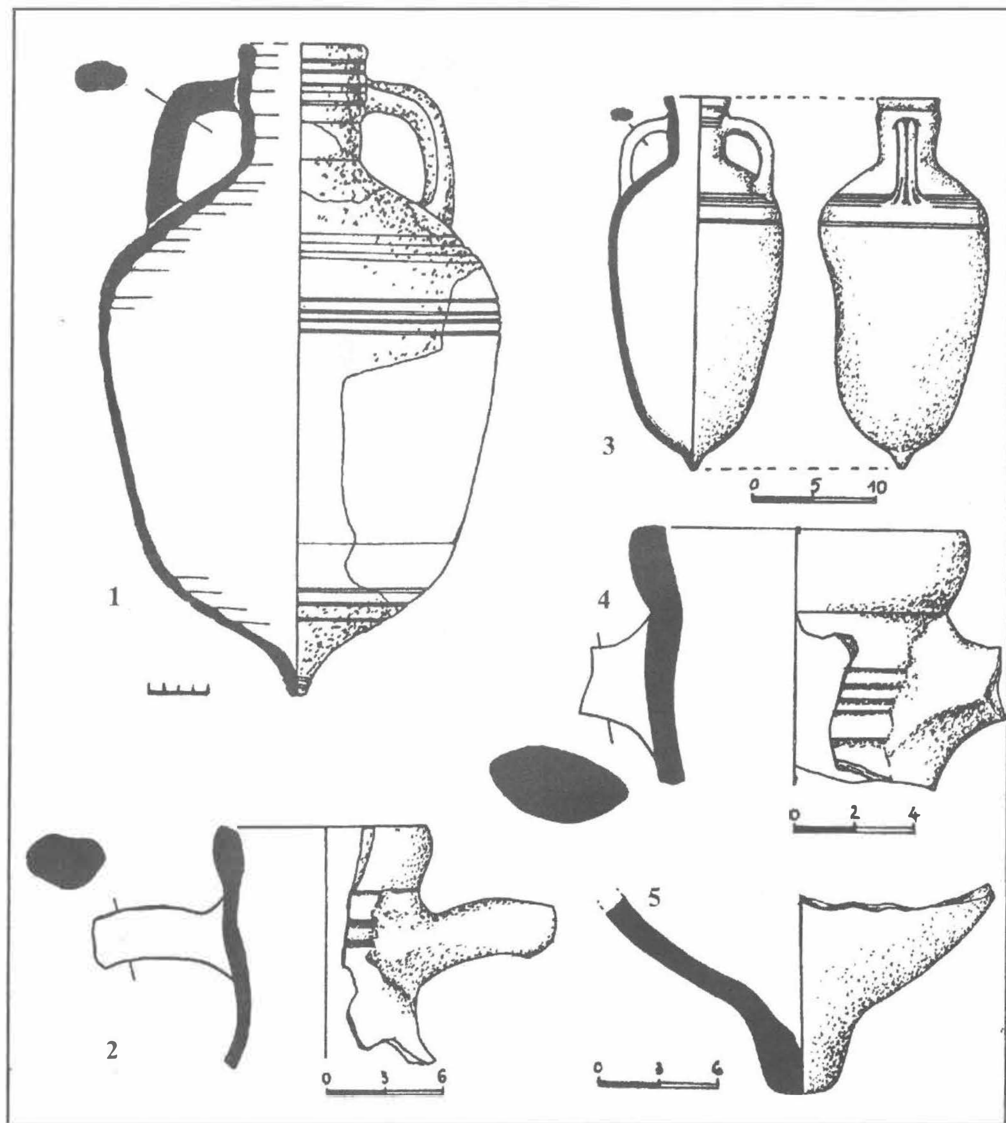
- *Tipul I* include amfore de dimensiuni medii, cu corpul globular, îngustat spre baza inelară, concavă și cu buton central. Gâtul este cilindric, uneori pâlniform, gura largă, cu buza orizontală sau teșită spre interior și șănțuită pentru capac. Toartele, de obicei scurte și late, elipsoidale în secțiune, sunt uneori rotunde și torsionate. Se prind sub buză, la 3,5 cm și pe umeri. Atasul superior este plasat pe o linie circulară incizată sau în relief. Amforele din tipul I sunt confecționate din argilă cărămizie sau cărămiziu-cafenie, compactă și arsă oxidant. Sunt acoperite cu vopsea rosie, dispusă neuniform pe suprafata exterioară; uneori cu dungi sau pete brune și negre cu luciu metalic.

Pl. VIII. Amforă pentru apă de tip I (Valea Morilor) - piese desenate.

Pl. VIII. Amphora for water, type I (Valea Morilor) - drawings.

Pl. VIII. Amphore d'eau, type I (Valea Morilor) - dessins.

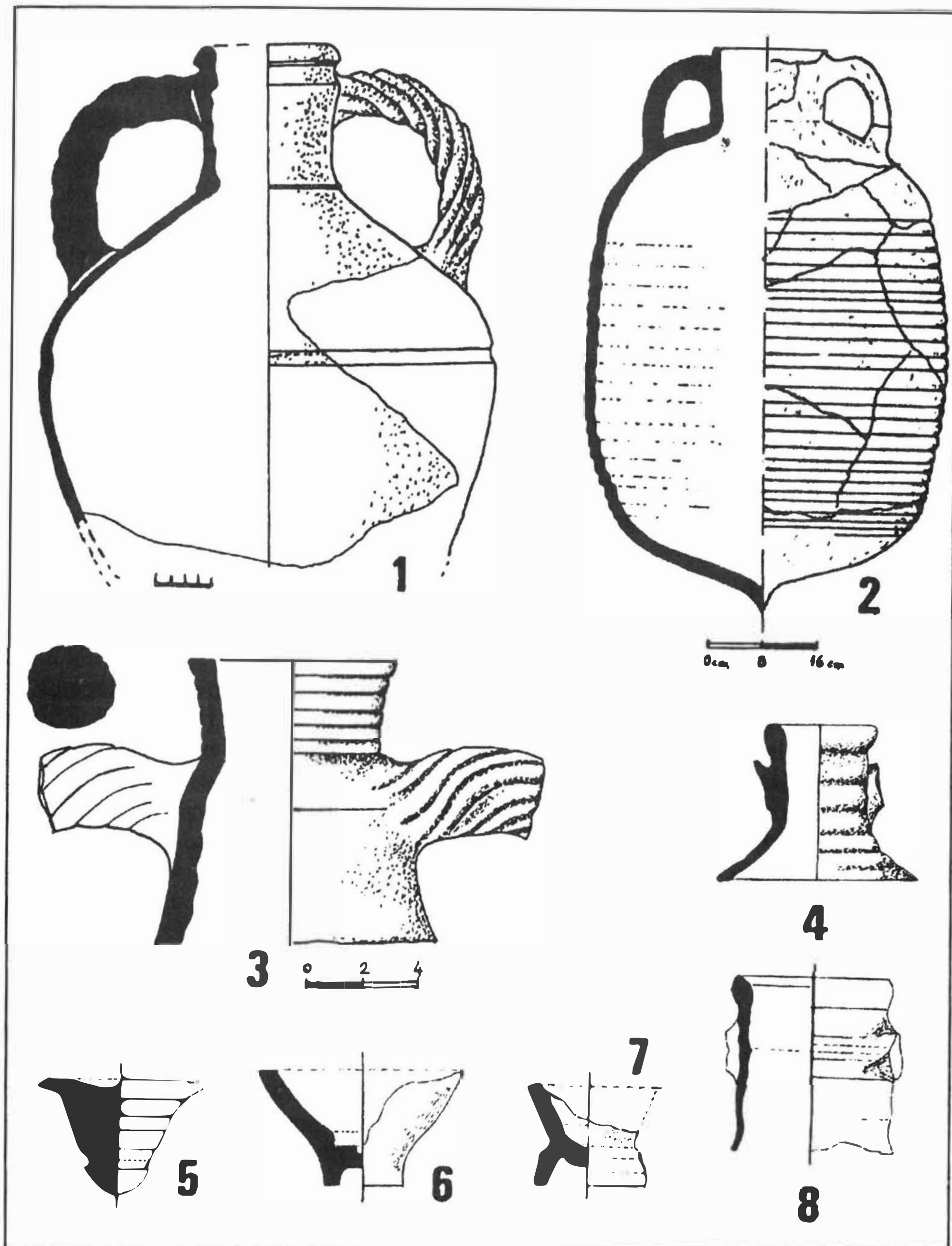
Pl. IX. Amfore pentru vin, de tip III (Valea Morilor) - piese desenate.
Pl. IX. Amphorae for wine, type III (Valea Morilor) - drawings.
Pl. IX. Amphores à vin, type III (Valea Morilor) - dessins.

Prototipul acestor amfore îl găsim la Histria, într-un mormânt de la începutul sec. al IV-lea a.Chr.[139]. Mai aproape de produsele epocii romane sunt exemplarele histriene din a doua jumătate a sec. al IV-lea a.Chr.[140]. Asupra răspândirii a acestui tip de amforă în bazinul Mării Mediterane și pe coastele Mării Negre, precum și asupra producției lor locale la Dunărea de Jos, ni se par utile considerațiile lui A. Opaiț[141]. Numărul relativ mare de exemplare descoperite pe Valea Morilor ne permite câteva nuanțări cronologice și tipologice. În sec. I și II p., amforele de acest tip prezintă un gât înalt, pâlniform, cu gura largă și buza îngroșată, răsfrântă larg în afară[142]. De la sfârșitul sec. II și în sec. III p. se produce o modificare a gâtului, care prezintă acum o ușoară umflătură, și a buzei, răsfrântă inelar, cu marginea superioară teșită spre interior[143]. În sec. al IV-lea, buza, de cele mai multe ori orizontală, este șănțuită median, iar baza devine concavă[144].

Descoperiri similare celor de pe Valea Morilor au fost făcute în toate obiectivele romane din zona Teliței[145] și la Topraichioi, în zona lagunară a lacului Babadag[146]. Autorul cercetărilor de la Topraichioi include aceste descoperiri în categoria "amforelor de masă" de producție locală. Cercetările noastre de pe Valea Morilor confirmă faptul că acest tip de amforă este prezent în sec. IV p. numai la Dunărea de Jos.

- *Tipul II* este reprezentat printr-un singur exemplar, păstrat fragmentar în proporție de 3/4. Este prelucrat din argilă fină, micacee, compactă, de culoare cenușie. Amfora are corpul asemănător exemplarelor încadrate de noi în tipul I, deosebindu-se de acestea prin forma gâtului și a gurii. Gâtul este înalt, tronconic și gura este largă, cu buza răsfrântă inelar, separată de gât printr-o șănțuire largă și adâncă. Toarte groase, rotunde în secțiune, sunt torsionate și aplicate sub buză și pe umeri. Pe linia de maximă bombare, corpul amforei este decorat cu o impresiune lată. Gâtul este lucrat separat și lipit de corp, linia de sutură fiind marcată în exterior de o nervură circulară. Sunt destul de clare afinitățile tipo-funcționale cu primul tip de amforă de pe Valea Morilor. A. Opaiț considera, de altfel, amfora cenușie o variantă a tipului precedent[147].

Amfore cenușii de tip II/Valea Morilor apar la Babadag/Topraichioi și la Iatrus din al treilea sfert al sec. al IV-lea, ceea ce constituie un indiciu cronologic asupra funcționării cuptorului nr. 2 din *officina* de la Telița. B. Böttger încadrează aceste amfore la Iatrus într-un tip aparte (IV-1), datorită particularităților lor morfologice[148]. Un exemplar asemănător din sec. IV p. a fost descoperit și la Tomis[149]. Considerăm că amfora cenușie de tip II/Valea Morilor este un derivat al produselor amforice întâlnite în bazinul mediteranean, în sec. I și II p.[150]. Prototipul este întâlnit la Gurile Dunării în sec. II p., la Troesmis[151], și Dinogetia[152]. Descoperirile de la Sucidava, pe malul stâng al Dunării, evidențiază evoluția acestui tip în cursul secolelor V - VI p.Chr. Amfora cenușie de la Sucidava[153] are gâtul

Pl. X. Tipuri de amfore produse în *officina* de pe Valea Morilor - piese desenate.
1 (tip II); 2 (tip IV); 4, 8 (tip V); 3 (tip VI).

Pl. X. Types of amphorae manufactured in the officina *at Valea Morilor - drawings.*
1 (type II); 2 (type IV); 4, 8 (type V); 3 (type VI).

Pl. X. Divers types d'amphore sortis de l'*officina* de Valea Morilor - dessins.
1 (type II); 2 (type IV); 4, 8 (type V); 3 (type VI).

acoperit cu caneluri late, iar baza, rotunjită, se termină într-un piciorуș plin, tronconic.

- *Tipul III* include amforele cu corpul ovoidal, terminat într-un piciorуș conic. Umerii sunt bombați, gâtul înalt, cu o ușoară umflătură în zona de prindere a toartelor, zonă marcată de 3 până la șase striuri. Gura este largă, pâlniformă, cu buza îngroșată, răsfrântă în formă de "manșon" și teșită oblic spre interior. Toartele, ovale în secțiune, cu nervură mediană pe spate, sunt prinse la 1,5 - 2,0 cm sub buză și la baza umerilor decorați cu două striuri orizontale. Aceste amfore sunt confecționate pe Valea Morilor din argilă compactă, frământată în amestec cu praf de ceramică arsă, prezentând, în spărtură o culoare cărămiziu-cafenie. Amforele sunt acoperite cu o angobă bej-cafenie. Frecvența lor este la fel de mare ca și aceea a amforelor de tip I.

Astfel de amfore nu se produc în sec. IV p. în alte centre dunărene. Forme asemănătoare se găsesc în sec. IV p. numai pe litoralul nordic al Mării Negre, la Tanaïs și Mirmekion[154]. I.V. Zeest le consideră un produs pontic, derivat probabil din variantele elenistice ale amforelor sinopeene[155]. Pe cele din sec. IV p. de la Mirmekion, V.F. Gaidukevici le încadrează în tipul II[156]. Exemplarele de tip III/Valea Morilor, ca și cele de tip II/Mirmekion, sunt de capacitate mijlocie (H = cca. 45 - 65 cm).

- *Tipul IV* este reprezentat de amfore mari cu corpul în formă de "burduf", terminat într-un piciorуș conic. Gâtul, larg și cilindric, este lipit de umeri. Gura este dreaptă cu buza orizontală. Toarte scurte, masive, rotunde în secțiune, se arcuiesc sub buză și pe mijlocul umerilor. Corpul este acoperit cu caneluri largi, puternic profilate. Un exemplar aproape întreg a fost descoperit în 1984, în colțul unei încăperi din pavilionul sudic al stabilimentului, relevând, prin dimensiunile sale (H = 80 cm; Dm = 64 cm; dg = 16 cm) și funcția pe care o îndeplinea, aceea de păstrare a unor provizii. Aceste amfore sunt confecționate din argilă densă, micacee, de culoare roz și sunt acoperite cu un strat de angobă roz-gălbuie.

Amforele de tip IV/Valea Morilor sunt specifice epocii romane târzii. Se întâlnesc mai ales în bazinul răsăritean al Mediteranei[157], dar și la Dunărea de Jos, la Tomis[158], Babadag/Topraichioi, Halmyris și Dinogetia[159]. Corespund tipului I de amfore în formă de "burduf" de la Topraichioi și tipului III-I la C. Scorpan (1976)[160]. Scorpan opinează pentru originea samiană a tipului respectiv și pentru evoluția sa până în sec. al VI-lea[161].

- *Tipul V* include amfore păstrate fragmentar, cu corpul ovoidal, terminat într-un piciorуș scurt, ascuțit și gol în interior. Caracteristice sunt: gâtul, îngust și tronconic; gura evazată, cu buza îngroșată și răsfrântă în formă de guler rotunjit; toartele ovale, traversate longitudinal de o șănțuire mediană, profundă, se prind pe mijlocul gâtului și

pe umerii amforei. Amforele sunt decorate cu caneluri largi la baza gâtului și cu "coaste" și linii incizate, în zona inferioară a corpului. Argila din care sunt lucrate este moale, micacee, de culoare cărămizie sau portocalie. Sunt acoperite cu angobă bej-cafenie și cu dungi de vopsea maronie, combinate cu pete de vopsea albă.

Forme asemănătoare s-au descoperit în sec. IV p. la Troesmis[162] și Babadag/Topraichioi[163], în nordul Dobrogei și la Gornea, în Banat[164], cu inscripții pe umeri. Este un tip de amforă răspândit în bazinul Mării Mediterane, pe coastele Mării Negre și la Dunărea de Jos, fiind probabil de origine sinopeană[165].

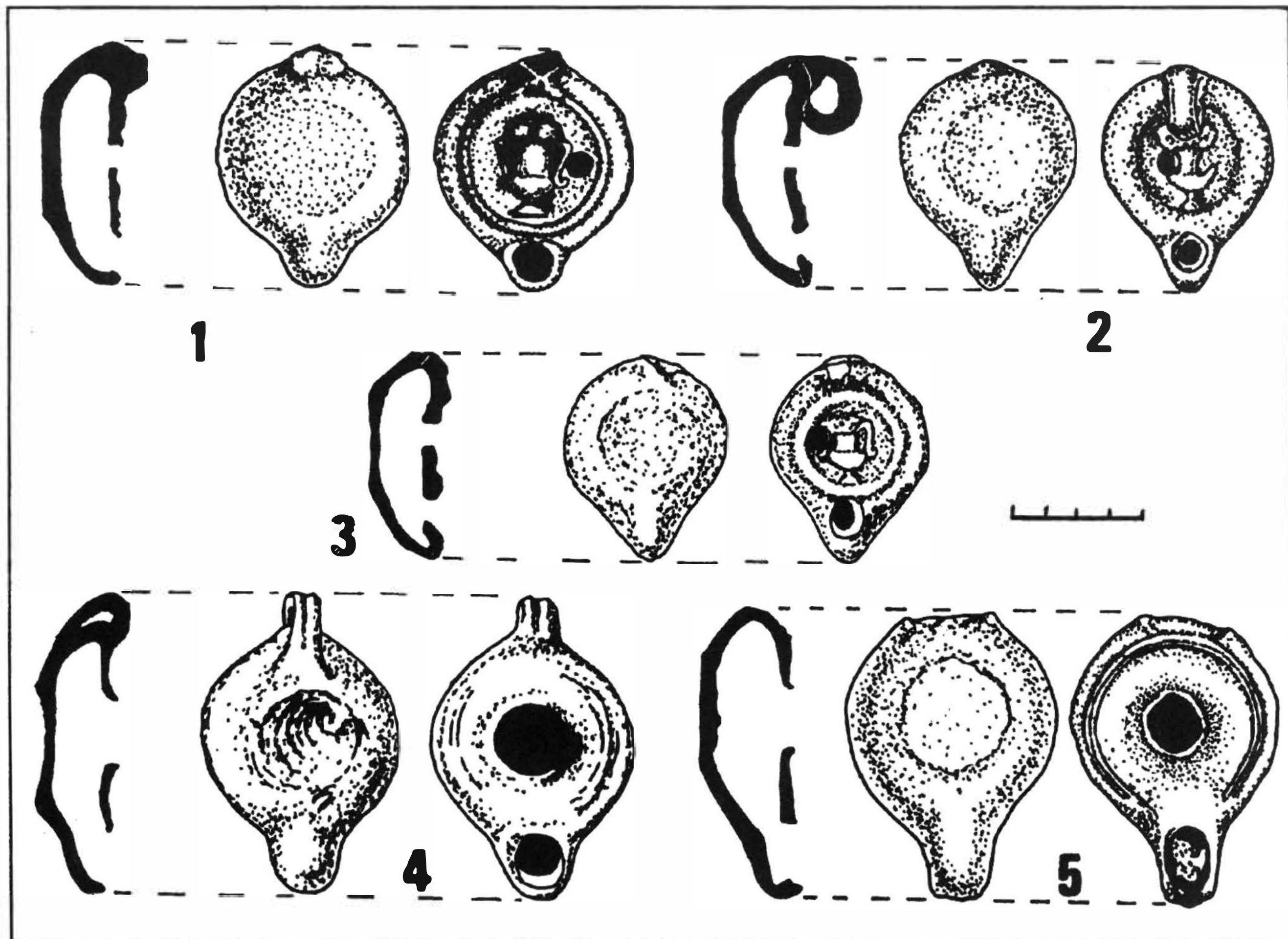
- *Tipul VI.* Am inclus în acest tip trei gâturi de amforă, identice, păstrate împreună cu atașele superioare. Sunt confecționate din argilă densă, moale, micacee, cărămiziu-cafenie și acoperite cu angobă fină, de aceeași culoare. Gâtul larg, tronconic, este lipsit de umerii recipientului. Gura îngustă și trompetiformă, acoperită de striuri și caneluri, este adăugată, de asemenea prin lipire, la partea superioară a gâtului. Buza, rotunjită în exterior, este evazată oblic. Toartele, cu secțiune rotundă, sunt torsionate și prinse pe linia superioară de demarcație a gâtului.

Tipul VI este un tip excentric de amforă, produs al meșterilor olari de pe Valea Morilor, pentru care nu găsim analogii în producția ceramică de materiale amforice. O putem considera o variantă aparte a amforei cu gura pâlniformă și corp oval, în sec. II - III p. și globular, în sec. IV - VI p., considerată de C. Scorpan, de origine și evoluție locală[166], de Gh. Popilian, "cea mai des întâlnită în sudul Daciei"[167] și de A. Opaiț, ca fiind cea mai bine reprezentată la Gurile Dunării[168]. Totuși, asemănări în privința aspectului exterior al gurii și gâtului, întâlnim numai la un tip de ulcior cu două toarte, descoperit la Avenches (Elveția), în fosta colonie romană Aventicum, din Germania Superior, în a doua jumătate a sec. I p.Chr.[169].

4.0.2. Opaițe (lămpi)

În cursul săpăturilor arheologice au fost descoperite 7 opaițe, din care numai cinci sunt întregi sau aproape întregi. Au urme de întrebuințare pe cioc și nu provin din zona cuptoarelor. Argila din care sunt confecționate este fină, micacee, identică cele folosite la prelucrarea recipientelor din categoria veselei de masă.

Produse tipice ale olăriei romane de serie, opaițele necesitau o tehnologie aparte[170]. Multiplicarea lor în matrițe ducea, în mod inevitabil, la o scădere în timp a calității produselor și, mai ales, la deformarea imaginii de pe disc. Aceste considerente au contribuit în parte, în sec. al IV-lea p.Chr., la revenirea la vechiul procedeu tehnologic grecesc, de confecționare la roată a lămpilor, ceea ce a produs modificări morfologice acestora și a provocat apariția unor tipuri noi. Aceste fenomene se surprind în aspectul și execuția opaițelor descoperite în *officina* de pe

Pl. XI. Tipuri de lămpi ceramice produse la Teliţa/Valea Morilor - desene: 1, 2 (tip I); 3 (tip II); 4, 5 (tip III).

Pl. XI.. Types of ceramics lamps manufactured at Teliţa/Valea Morilor - drawings: 1, 2 (type I); 3 (type II); 4, 5 (type III).

Pl. XI. Les divers types de lampes en terre cuite fabriquées à Teliţa/Valea Morilor - dessins: 1, 2 (type I); 3 (type II); 4, 5 (type III).

Valea Morilor. Pe de o parte, întâlnim opaițe lucrate în tipare, dar cu modele șterse pe disc, pe de altă parte, asistăm la fabricarea unui nou tip, cu ajutorul roții olarului.

Unicul model folosit de olarii de pe Valea Morilor pentru decorarea discului, este *craterul*, în două variante: cu toarte mari, prelungite în "S" și cu toarte scurte, joase. Pe cele patru exemplare cu model pe disc se observă folosirea a cel puțin trei matrițe: crater mare cu toarte lungi; crater mic cu toarte lungi; crater mare cu toarte scurte. Folosirea în exclusivitate a craterului ca decor, motiv prin excelență funerar (Juliette de la Geniere, *Des usages du cratere*, Rev. des Études Anciennes, t. LXXXIX - 1987/3 - 4, pp. 271 - 282), ne îndeamnă să credem că aceste lămpi erau fabricate în scopuri funerare. Acest fapt ar putea explica și numărul redus de exemplare descoperit în săpături.

Din punct de vedere tipologic, distingem:

- *Tipul I.* Cuprinde trei din cele patru opaițe lucrate în tipare. Acestea au bazinul tronconic și discul rotund, concav, mărginit de două incizii paralele, decorat cu crater. Bordura este rotundă, ciocul cordiform, baza plată și tortița inelară dispusă vertical.
  Din punct de vedere al execuției și aspectului exterior, fiecare din cele trei exemplare se constituie într-o variantă târzie a produselor tomitane din atelierul lui *Euctemon*, încadrate de C. Iconomu inițial în tipul XX[171], recent în tipul IX, var. a II-a[172]. Cel mai reușit exemplar este confecționat di argilă portocalie și este acoperit pe 3/4 din corp cu vopsea cărămizie. Matriță bună, cu crater mare cu toarte lungi. *Dimensiuni:* L = 7,6 cm; H = 2,8 cm; D = 6,0 cm; db = 3,8 cm. Un alt exemplar este executat din argilă roz-gălbuie și acoperit cu vopsea roșu-brună. Matriță slabă, crater cu toarte scurte; execuție submediocră. *Dimensiuni:* L = 7,0 cm; H = 2,6 cm; D = 5,5 cm; db = 3,3 cm. Cel de-al treilea opaiț de tip I a fost descoperit într-un strat de funingine și are partea superioară puternic înnegrită. Este confecționat din argilă cafenie și are corpul ușor alungit și aplatizat, cu bordura mai lată. Matriță slabă; crater cu toarte scurte; execuție mediocră. *Dimensiuni:* L = 8,0 cm; H = 2,4 cm; D = 6,0 cm; db = 3,7 cm.

- *Tipul II.* Am inclus într-un tip aparte de opaițe un exemplar micuț, decorat pe disc cu crater mic cu toarte lungi. Este confecționat din argilă bej-gălbuie și păstrează urme de vopsea roșie. Are corpul rotund și cioc triunghiular în prelungirea corpului, cu orificiul de ardere plasat spre interior. Discul mic, concav, este marcat de o bandă circulară, în relief. Baza este rotundă, conturată și ușor concavă. Opaițul era prevăzut cu o apucătoare plată, care nu s-a mai păstrat. Pe bordură, în dreptul ciocului, se observă urmele unor liniuțe pline, dispuse oblic. Execuția slabă a necesitat o intervenție manuală secundară. *Dimensiuni:* L = 6,5 cm; H = 2,4 cm; D = 5,1 cm; db = 3,3 cm.

Aceste variante târzii ale tipului *IX-Iconomu*, tip răspândit în sec. III - IV p.Chr., corespunzător tipului *XXVII-Broneer*[173] și tipului *11-Ivany*[174], își găsesc corespondențe contemporane în centrele mari de pe linia Dunării: Beroe, Arrubium, Dinogetia și Noviodunum. C. Iconomu consideră că produsele tomitane ale lui

Euctemon au constituit o sursă de inspirație pentru ceramiștii locali, tipul IX de opaițe fiind imitat în centrele dunărene încă din sec. II - III p.Chr.[175]. Descoperirile de pe Valea Morilor relevă faptul că în această *officina* erau imitate, în sec. al IV-lea, variantele dunărene.

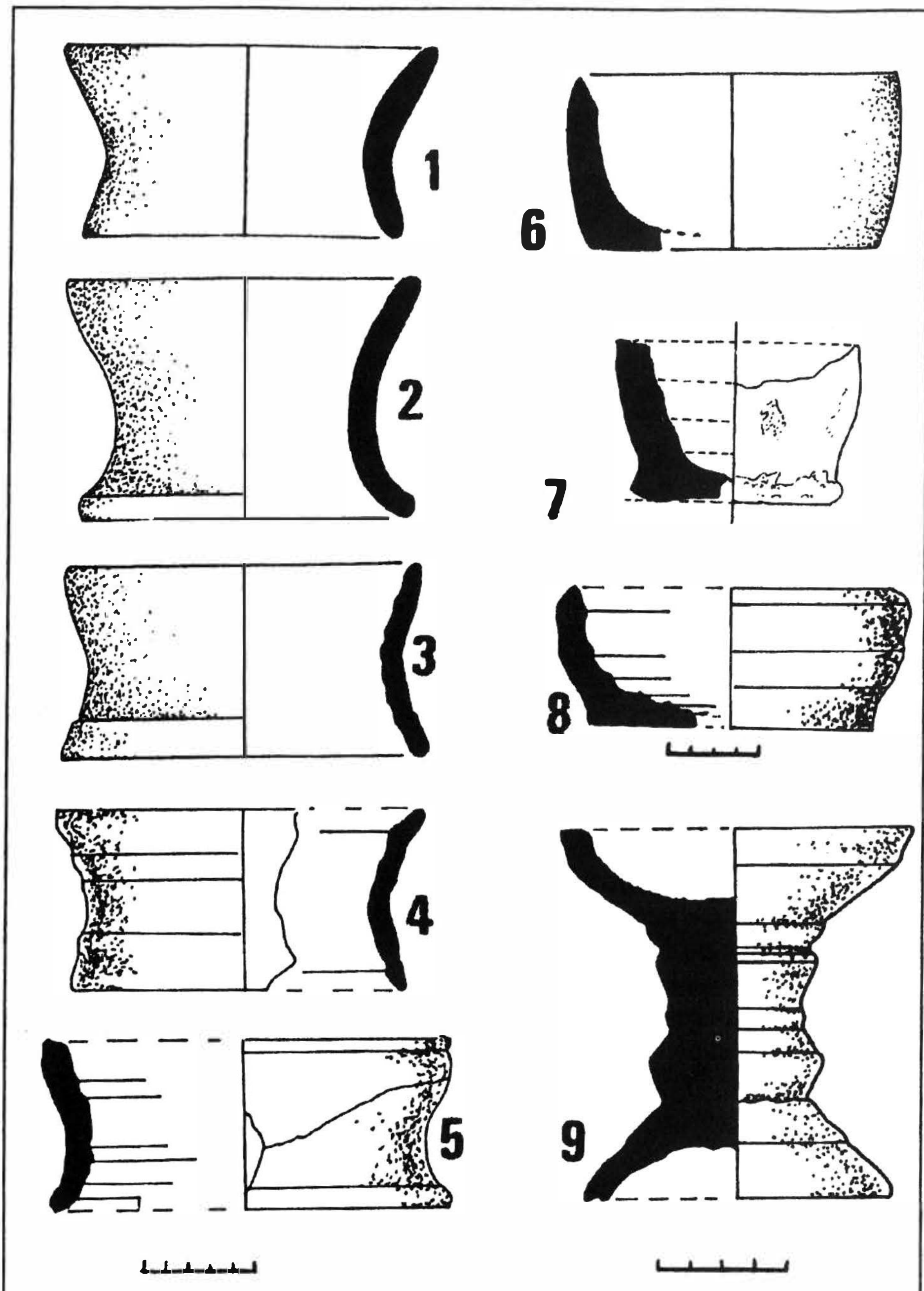
- *Tipul III* include opaițele lucrate la roată, dintr-o argilă bej-cafenie sau cărămizie, fină, micacee, specifică *officinei*. Sunt acoperite cu angobă sau cu vopsea cu dungi maronii. Caracteristica acestor opaițe, numite "fără disc", constă în prezența orificiului central de alimentare, larg și cu marginea profilată vertical. Bazinul este rotund, ciocul alungit și înălțat, cu orificiul de ardere larg; baza este mică, rotundă și ușor concavă. Partea superioară a opaițelor este aplatizată și mărginită de două profilaturi fine, concentrice; tortița, în bandă, cu șănțuire mediană, este dispusă oblic și ușor înălțată. Opaițele au dimensiuni apropiate: L = 9,4 cm; H = 2,8 - 3,0 cm; d = 6,4 - 6,6 cm; db = 3,0 - 3,4 cm; diametrul orificiului de alimentare, între 2,1 - 2,4 cm.

Ca și în cazul primelor două tipuri de opaițe, tipul III/Valea Morilor reprezintă o variantă locală a opaițelor "fără disc" întâlnite în centrele dunărene în secolele III - IV p.Chr. De dimensiuni apropiate, dar cu toarta dispusă vertical, se întâlnesc în Pannonia și în zona Dunării Superioare, fiind încadrate de D. Ivany în tipul XXII[176]. Exemplare similare, dar cu toarta inelară supraînălțată, produc în sec. III - IV p., centrele sudice de la Dunărea de Jos. Gh. Kuzmanov a încadrat aceste opaițe în tipul XLI, var. 1[177]. Același autor a stabilit că erau fabricate la Serdica și Ognjanovo[178]. Opaițe "fără disc" se prelucrau și pe litoralul vest-pontic, la Callatis (cu apucătoare)[179], la Argamum și la Babadag/Topraichioi (cu cioc mic și tortiță verticală)[180], dar și în teritoriul noviodunens[181]. Descoperirile de pe Valea Morilor adaugă acestor centre de prelucrare a lămpilor "fără disc", un nou centru ceramic, plasat la Gurile Dunării.

4.0.3. Vase-suport. În cursul săpăturilor arheologice a fost găsit un număr apreciabil de vase-suport, majoritatea în zona cuptoarelor, dar și în curtea interioară a pavilionului sudic. Erau destinate unor scopuri variate și prezintă forme diferite. Se pot împăți în trei tipuri ceramice.

- *Tipul I* este cel mai bine reprezentat. Suportul de acest tip are pereții groși și forma cilindrică cu extremitățile pâlniforme, larg evazate, cu marginile uneori îngroșate și rotunjite. Este lucrat la roată si prezintă caneluri mari, interioare. Argila este de bună calitate, cu nuanțe de la bej-cafeniu la roșu-cărămiziu. Întreaga suprafață este îngrijit angobată. În general, diametrul bazei este mai mare (= 16,0 - 17,5 cm) decât cel al părții superioare (= 12,5 - 17,0 cm), înălțimea totală variind între 8,5 și 11,5 cm.

- *Tipul II* cuprinde exemplare în stare fragmentară, lucrate din aceeași argilă, cu pereții groși și uneori mult îngroșați spre bază. Forma suportului de acest tip este apropiată de

Pl. XII. Tipuri de suporți ceramici produși și întrebuințați de olarii de pe Valea Morilor: 1 - 5 (tip I); 6 - 8 (tip II); 9 (tip III).

Pl. XII. Types of ceramics supports created and used by the potters at Valea Morilor: 1 - 5 (type I); 6 - 8 (type II); 9 (type III).

Pl. XII. Les divers types de supports céramiques fabriqués et utilisés par les potiers de Valea Morilor: 1 - 5 (type I); 6 - 8 (type II); 9 (type III).

aceea a cratițelor romane. Are pereții curbați, cu buza înclinată spre interior și puternic teșită spre interior. Baza este plată și subțiată în interior. Fac excepție două exemplare: unul cu gura largă, buza subțiată și evazată și baza mult îngroșată; celălalt, cu marginile bazei puternic evazate. Înălțimea suporților de tip II variază între 7,8 cm și 10,4 cm; diametrul gurii, între 11,4 cm și 18,0 cm; diametrul bazei, între 8,4 și 14,5 cm.

- *Tipul III* este reprezentat de un singur exemplar păstrat aproape întreg, descoperit în groapa reziduală a cuptorului nr. 2. Este lucrat din argilă fină, roșu-cărămizie și este vopsit în roșu. Are corpul înalt, plin, modelat cu două profilaturi bitronconice și cu extremitățile în formă de cupă. Baza este mai scundă, tronconică (d = 9,6 cm), partea superioară, mai înaltă, emisferică, cu d = 11 cm. Înălțimea totală este de 11,8 cm.

4.0.4. Vase-suport sunt cunoscute la Dunărea de Jos încă din neolitic, fiind frecvente în centrul gumelnițean de la Lișcoteanca[182]. Asemănarea acestora cu cele de tip I de pe Valea Morilor este izbitoare. Totuși, până în sec. III p.Chr., în olăria daco-geților nu se regăsesc piese asemănătoare[183]. Nu este exclus ca o parte din numeroasele "cățui" = cești, specifice culturii materiale autohtone, întrucâtva asemănătoare vaselor-suport de tip II, să fi fost întrebuințată și în acest scop. Lumea greacă folosește încă din sec. VI a.Chr. un tip de suport pentru cupe, foarte asemănător tipului III de pe Valea Morilor[184]. Centrele nord-pontice întrebuințează vase-suport, în special pentru amfore, din sec. al V-lea a.Chr.[185]. Cupele cu picior dacice, din sec. II - I a.Chr., ar fi putut îndeplini și această funcționalitate[186]. În mediul elenistic și sarmatic din stepele nord-pontice, producerea acestor obiecte este continuă, fiind determinată de existența vaselor cu baza rotunjită și a amforelor elenistice[187].

În Occidentul roman, în teritoriul de fabricare a amforelor de ulei din Baetica (sudul Spaniei), s-au descoperit numeroase vase-suport de formă tronconică, oarecum apropiate de tipul II/Valea Morilor. Aceste recipiente ceramice erau folosite în sec. II - III p.Chr. pentru uscarea amforelor, înainte de introducerea lor în cuptoarele de ardere[188]. În zona litoralului vest-pontic, numai la Marcianopolis cunoaștem un suport de vas asemănător tipului I/Valea Morilor, descoperit într-un context arheologic din sec. IV p.Chr.[189]. Pare inexplicabilă lipsa acestor recipiente în marile centre cercetate la Dunărea de Jos. În sec. al IV-lea, vasele-suport sunt întâlnite, până în prezent, numai în *officina* de pe Valea Morilor, ceea ce ne îndeamnă să credem că erau, în mare măsură, integrate în procesul tehnologic de prelucrare a ceramicii, prezența lor reflectând tocmai acest proces. Condițiile de descoperire ne relevă că tipul II era întrebuințat înainte de ardere, pentru uscarea recipientelor ceramice care, prin formă și dimensiuni (amfore, oale mari cu două toarte, etc.), necesitau o grijă aparte. Tipul I era destinat, în special, depozitării recipientelor după ardere, iar suportul de tip III trebuie să fi fost destinat unor recipiente de tipul cănițelor și ulcioarelor, din categoria veselei de masă.

5.0. Observații finale

5.0.1. Cercetând frecvența produselor ceramice, în cadrul eșantionului de 190 de piese studiate, constatăm prioritățile producției de pe Valea Morilor. Astfel, oalele-borcan se găsesc în proporție de 22,63 %, fiind urmate de ulcioare, în procentaj de 21 % și de amfore în procentaj de 14,21 %.

Situația repartizării recipientelor pe tipuri ceramice, se prezintă astfel, din punct de vedere numeric și procentual, în cadrul fiecărei categorii ceramice:

Tipul	Oală-borcan	Oală cu două toarte	Strachină	Capac	Castron	Căniță	Ulcior	Amforă	Opaiț	Suport
	A	B	C	D	a	b	c	α	β	γ
I	7	1	8	5	1	7	9	12	3	9
II	16	3	9	2	7	9	16	1	1	6
III	5	3	-	-	2	-	8	7	3	1
IV	6	-	-	-	-	-	1	2	-	-
V	5	-	-	-	-	-	2	2	-	-
VI	4	-	-	-	-	-	4	3	-	-
Total (%)	43 (58 %)	7 (9,46 %)	17 (22,97 %)	7 (9,46 %)	10 (15 %)	16 (24,2 %)	40 60,6 %)	27 (54 %)	7 (14 %)	16 (32 %)

Categoria	Vesela de bucătărie	Vesela de masă	Varia
	(A + B + C + D) = 74 ob.	(a + b + c) = 66 ob.	(α + β + γ) = 50 ob.

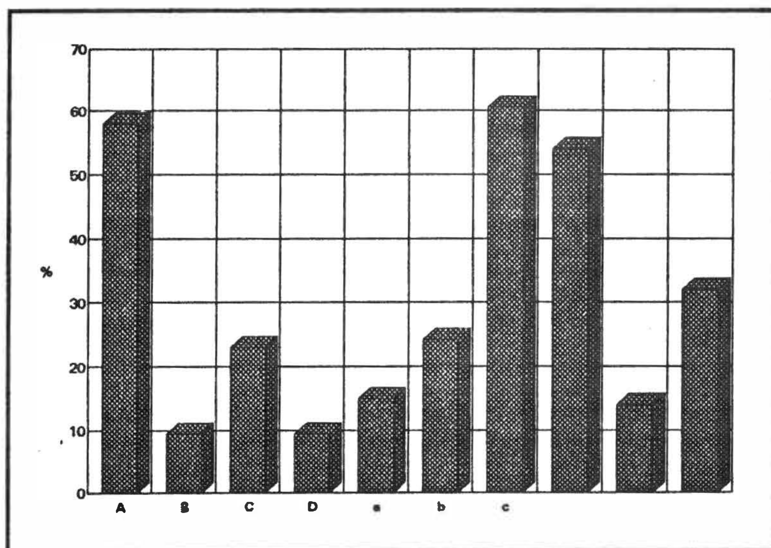

Diagrama frecvenței pe categorii ceramice

5.0.2. Studierea ceramicii utilitare romane din *officina* de la Telița/Valea Morilor ne pune la dispoziție o veritabilă bază de date. În primul rând, ne permite să afirmăm că, începând din sec. al IV-lea p.Chr., centrele locale de producție ceramică din zona Gurilor Dunării, tind să preia nevoile pieții și să acopere cerința tot mai crescândă de produse ceramice ieftine a populației rurale. În al doilea rând că lumea romană provincială din acest colț al Imperiului rămâne, cel puțin în prima jumătate a sec. al IV-lea, tributară gusturilor și tradițiilor perioadei anterioare. Acest fenomen este bine surprins pe Valea Morilor, în perpetuarea unor tipuri ceramice din epoca romanității timpurii, în paralel cu apariția unor tipuri noi, specifice centrelor de pe *limes*-ul dunărean.

Note

1. Referiri, asupra complexului meșteșugăresc din punctul "Hogea", de pe Valea Morilor, au fost făcute în comunicarea *Appareils et edifices romains de caractère rural dans la zone du limes nord-scythique*, prezentată la Colocviul româno-elvețian de la Deva *(21 - 26 oct. 1991)*, publicată în volumul "Politique edilitaire dans les provinces de l'Empire Romain" (Cluj-Napoca, 1993, pp. 163 - 172) și în comunicarea *Batiments romains de destination speciale dans la region des Bouches du Danube*, prezentată la cel de-al doilea Colocviu româno-elvețian, ținut la Berna *(12 - 19 sept. 1993)*.
2. V.H. Baumann, *Ferma romană din Dobrogea* (= FRD), Tulcea, 1993, pp. 125 - 133.
3. Vezi, Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia* (= CRO), Craiova, 1976, pp. 86 - 94.
4. *Ibidem*, p. 87 și pl. 34.
5. K. Kalcev, în *Rei Cretarie Romanae Fautorum* (= RCRF), Acta XXIX/XXX 1991, p. 261, fig. 11/1 - 3; p. 262, fig. 12/5; fig. 23/7.
6. O. Bozu, în *Banatica* (Reșița), 10/1990, p. 167, fig. 7/5; p. 176, fig. 16/1.
7. A. Opaiț, în *Peuce* (Tulcea), X/1991, 1, pl. 153/160; 2, p. 193, pl. 27/160.
8. *Ibidem*, 1, pp. 152 - 153; 2, p. 192, pl. 26/154 (a doua jumătate a sec. IV p.Chr.).
9. I. Cătăniciu, Al. Barnea, în *Tropaeum Traiani. I, Cetatea*, București, 1979, fig. 162/5.4; 5.5.
10. W. Gacuta, T. Sarnowski, *Novae - Sektor Zachodni, 1979*, în Arch. Warszawa, 32/1981, p. 124, fig. 56/2, 5, 7, 8.
11. Vezi, O. Bozu, în *Banatica*, 9/1987, p. 245, fig. 4/4.
12. D. Vîlceanu, Al. Barnea, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche* (= SCIV), București, 26/1975, p. 210, fig. 2/1.
13. I. Barnea, în *SCIV*, VI/1960, pp. 73 - 76, fig. 2, 2.
14. Em. Condurachi, *Histria I*, București, 1954, fig. 395.
15. I. Cătăniciu, Al Barnea, *op. cit.*, fig. 168/5.3; 169/5 - 10; 172/5.4.
16. N. Gudea, în *Banatica*/1967, fig. 27/1.
17. Cf. A. Opaiț, *op. cit.*, 1, p. 154/168; 2. p. 194, pl. 28/168.

18. *Ibidem*, 1, p. 232; 2, p. 265, pl. 47/5.
19. O. Bozu, *Banatica* 10, pp. 166 - 167, fig. 6/6; 7/6.
20. B. Böttger, în *Iatrus - Krivina II*, Berlin, 1982, pp. 66, pl. 45 - 46.
21. Vezi, în acest sens, tipologia oalelor romane din *villa* galo-romană de la Rheinfelden/Görbelhoz, la Elisabeth Ettlinger *(Kleine Schriften Keramik)*, în RCRF (Augst/Kaiseraugst), 1977, p. 178 și 191/pl. 7.
22. Gh. Popilian, *CRO*, p. 89 și pl. 36.
23. O. Bozu, *op. cit.*, p. 167, fig. 7/6; 176, fig. 16.
24. Vezi, I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969, pl. LXXI și XCVI/1 - 2.
25. Gh. Popilian, *CRO*, pp. 140 - 141.
26. Vezi, M. Bucovală, în *Pontice* (Constanța), II/1969, pp. 300 - 302.
27. S. Drougou und I. Touratsoglu, în *Antike Kunst*, 34/1991, 1, pp. 17 și 23 *(tip C)*.
28. M. Gumă, S.A. Luca, C. Secărin, în *Banatica*, 9/1987, pl. X/6.
29. Cf. M. Irimia, în *Pontica* (Constanța), XX/1987, p. 127.
30. Cf. K. Majewski, în *Archeologia/Warszawa*, XV/1964, fig. 78.
31. *Castrul roman de la Buciumi* (colectiv), Cluj, 1972, pl. XXVII - XXVIII.
32. I. Mitrofan, în *RCRF/*1991, fig. 6/1.
33. Cf. Gh. Popilian, *CRO*, p. 92 și pl. 39 *(tipul 4)*.
34. M. Irimia, *op. cit.*, p. 115, fig. 4/7.
35. H.S. Robinson, *Pottery of the Roman Period. Chronology*, în The Athenian Agora, vol V, Princeton, New Jersey, 1959, pl. 20/M-52.
36. Gh. Popilian, *CRO*, p. 91 și pl. 38.
37. A. Opaiț, în *Rev. Monumentelor Istorice* (= RMI), București, 1/1990, p. 23, pl. VIII/20.
38. *Idem*, *Peuce*, X, 1. p. 154; 2. p. 194, pl. 28.
39. *Ibidem*, 1. p. 233; 2, p. 266, pl. 48/1.
40. A. Petre, în *Bulletin AIESEE*, XVII XVIII/1987, p. 80 (E-96) și pl. 148/244b.
41. Vezi, *Antike Kunst*, 34/1991, 1, p. 24 și p. 27.
42. H.S. Robinson, *op. cit.*, pl. 3.
43. *Ibidem*, pl. 7 (G-116).
44. M. Mănucu-Adameșteanu, în *Peuce*, IX/1984, p. 35 și p. 437, pl. VI (15.355).
45. Cf. A. Opaiț, *op. cit.*, 1. p. 153; 2. p. 192, pl. 26/156 - 157; 1. pp. 154 - 155; 2. p. 196, pl. 31/176.
46. *Ibidem*, 1. p. 231; 2. p. 264, pl. 46/1, 2.
47. Hans Peter Isler, în *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Atheniche Abteilung*. Band 84/1969, pp. 202 - 230, pl. 93/1 - 7.
48. În secolele V - VI p.Chr. *tipul III* este cunoscut la Iatrus (încadrat de Böttger, *op. cit.*, pp. 67 - 68, pl. 47/213, 215, în *tipul VI)*, la Tropaeum Traiani (I. Cătăniciu, Al. Barnea, *op. cit.*, fig. 162/5.6), la Histria (Al Suceveanu, în *SCIVA*, 33/1982, fig. 6/7), Ibida (A. Opaiț, în *SCIVA*, 42, 1 - 2/1991, p. 34, fig. 8/59 și p. 36, fig. 9/66 - 69), Aegyssus (A. Opaiț, *Peuce*, X, 1. p. 153 și 231), Dinogetia (cf. I. Barnea, în *Dacia*, NS, București, X/1966, p. 253, fig. 14/1 - 3) și în zona inferioară a criptei paleocreștine din Niculițel (cf. V.H. Baumann, în *Acta MNap.*, Cluj-Napoca, XIV/1977, p. 247, nota 5, pl. I/2).
49. H.S. Robinson, *op. cit.*, M-64 (sec. I. p) și K-96 (sec. III p.).
50. Sunt atestate în teritoriul noviodunens, în fermele romane de la Capaclia și Niculițel (cf. V.H. Baumann, *FRD*, p. 161, fig. 58; p. 267, pl. 34/5), la Troesmis (cf. A. Opaiț, *Peuce*, VIII/1980, p. 332, pl. III/1, 2) și la

Histria (cf. P. Alexandrescu, *Histria II*, București, 1966, p. 208, pl. XXIV/8).
51. A. Opaiț, *op. cit.*, p. 330 și nota 10.
52. V.H. Baumann, *Peuce*, X, 2, p. 156, pl. 5/8.
53. *Idem*, în *Peuce*, IX, p. 470, pl. XIII/7; *FRD*, p. 129, fig. 53/2.
54. A. Opaiț, *Peuce*, X, 1, p. 253 *(tip III)*; 2. p. 268, pl. 50/2 (4/4 sec. IV p.Chr.).
55. P. Alexandrescu, *op. cit.*, pp. 50 - 51 și pl. 59/476 - 477.
56. *Arheologhiia SSSR*, 1984, pl. 138/13.
57. *Antike Kunst*, 34/1991, 1, pp. 24, 27.
58. H.S. Robinson, *op. cit.*, p. 29 (G-65; G-66) și pl. 66 (categoria ceramicii fine).
59. Vezi: Hans Günther Simon, în *Saalburg Jahrbuch*, XXXIV/1977, Berlin - New York, p. 67, fig. 11/178, 192 *(Bickenbach)*; p. 96, fig. 4/7 (Heiligenberg); Kassimir Kalcev, în *RCRF* (Pleven)/1991, p. 269, fig. 22/10, 11 (imitații de *terra sigillata* la Stara Zagora).
60. În acest sens, H.G. Simon, *op. cit.*, p. 74, fig. 15/297, 300, 302, 305; K. Kalcev, op. cit., p. 270, fig. 26/2 - 4, 6, 18; fig. 26/7 - 8; *Castrul roman de la Buciumi*, pl. XVII/6 - 7; Gh. Popilian, *CRO*, p. 120, nr. 775 - 776 *(tipul 3)*; V.H. Baumann, *FRD*, p. 169, nr. 6 și fig. 57/2; p. 161, fig. 58/25 - 26 (în fermele romane de la Niculițel și Capaclia).
61. N. Gudea, *op. cit.*, fig. 29.
62. O. Bozu, în *Banatica*, IX/1987, fig. 10/1.
63. D. Tudor, în *Dacia* VII - VIII/1937 - 1940, p. 383, fig. 13/b.
64. Al. Mincev + P. Georgiev, *RCRF*/1991, pp. 238 - 239/2 și 25/a, b.
65. A. Opaiț, *op. cit.*, 1, p. 229 *(tip I)*; 2 p. 258, fig. 40/1, 3.
66. Ion și Al. Barnea, în *Peuce*, IX/1984, pl. VII/7.
67. V.H. Baumann, *op. cit.*, p. 130, fig. 54/8.
68. Gh. Popilian, *CRO*, p. 128 și pl. 72 - 73.
69. În acest sens, vezi, J.H.S. Witherington, în *Herdfordschire Archaeology*, vol. 10/1988, pp. 145 - 146, fig. 66/352 *(Britannia)*; *Saalburg Jahrbuch*, 43/1987, p. 30, fig. 23/87 - 89; 34/1977, p. 74, fig. 15/341, 344 *(Germania)*.
70. A. Cermanovic-Kuzmanovic, în *RCRF* (Emonae)/1976, p. 71, fig. 1/1 - sec. II p. *(Dalmația)*; H.S. Robinson, *op. cit.*, F-86; F-87 - sec. I a. - I p. *(Athena)*.
71. I. Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slimnic*, București, 1981, p. 120, fig. 28/1 - 3; p. 137, fig. 45/4, 5; p. 142, fig. 50/5, 6; p. 162, fig. 70/1, 2; p. 169, fig. 77/7 - 11.
72. I. Ioniță, V. Ursachi, *Văleni, o mare necropolă a dacilor liberi*, Iași, 1988, p. 73 și p. 141, fig. 39/35.
73. N. Gudea, *op. cit.*, fig. 20/1 - 6 și fig. 36.
74. Al. Mincev + P. Georgiev, *op. cit.*, p. 233, fig. 15.
75. A. Opaiț, *op. cit.*, 2, p. 259, fig. 41/1, 6 - 8.
76. Vezi, C. Koehler, *Suppl. XIII*, BCH/1986, p. 54, fig. 3.
77. Cf. E. Bónis, în *Dissertationes Pannonicae*, II, 20/1942, pl. XXXI/8 - 12.
78. I.H. Crișan, *op. cit.*, p. 183 și pl. LXXXIII.
79. Gh. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980, p. 134, pl. XI (M-74) și pl. XX (M-130).
80. Vezi, I. Ioniță, V. Ursachi, *op. cit.*, p. 137, fig. 35/34 (M-336); p. 146, fig. 44/71 (M-520); p. 149, fig. 47/34 (M-570).
81. Cf. A. Opaiț, *op. cit.*, 1, pp. 158 - 159; 2. p. 199, fig. 36/*38.397; 38.652.*
82. Vezi, pentru *lagynos* - *Antike Kunst*, 34/1991, 1, p. 21 (I) și pentru *leky-*

thos - M. Bucovală, în *Pontice*, 2/1969, pp. 308 - 309. În același sens, P. Alexandrescu, în *Histria II*, București, 1978, pp. 104 - 105.

83. Katrin Roth-Rubi, în *RCRF* (Augst/ Kaiseraugst), 1979, pp. 16 - 19.
84. Cf. Gh. Popilian, *CRO*, pp. 96 - 97 (în general, *tipul 2, a și b)*.
85. H.S. Robinson, *op. cit.*, p. 27 (M-213).
86. A. Petre, *op. cit.*, p. 18 și pl. 27 - 28, 38b.
87. Vezi, *Histria IV*/1978, pp. 105 - 106, fig. 23.
88. K. Roth-Rubi, *op. cit.*, pp. 75 - 78; Gh. Popilian, *CRO*, pl. XLIII (*tip 2, var. "a")*; A. Rădulescu, în *Pontica*, VIII/1975, pp. 343 - 347.
89. C. Preda, *Callatis*, București, 1980, pl. IX - XI; A. Petre, *op. cit.*, pl. 29 - 31; Cea mai bună analogie, într-un mormânt paleocreștin din Callatis, publicat de C. Iconomu, în *Pontice*, 2/1969, pp. 95 - 97, fig. 15 (M-3).
90. Cf. *Saalburg Jahrbuch*, XXXIV/1977, p. 48; p. 72, fig. 14, nr. 272 - 275 *(Hofheimer, tip 52)*.
91. A. Petre, *op. cit.*, pl. 20/28d.
92. *Ibidem*, pl. 30 - 31, nr. 41b; pl. 108bis; nr. 163g.
93. A. Opaiț, în *SCIVA*, 1 - 2/1991, pp. 32 - 33, fig. 7 *(41.353)*.
94. K. Roth-Rubi, *op. cit.*, p. 40 și fig. 7 *(Ampurias)*.
95. *Ibidem*, p. 41 cu bibliografia și p. 76, nr. 94.
96. G. Simion, în *Peuce*, IX/1984, p. 498, pl. XIV *(4.890)*; A. Opaiț, în *Peuce*, VIII/1980, p. 354/54 și pl. VII/4 *(Troesmis* - cu corpul oval).
97. C. Preda, *op. cit.*, p. 145 (M-253).
98. A. Petre, *op. cit.*, pl. 29/39e și 39d.
99. A. Opaiț, *Peuce*, X, 1., p. 226 (*tip. IV - 1)*; 2., p. 256, pl. 38, 1 (cf. J. Garbach, *Terra sigillata. Ein Weltreich im Spiegel seines Lukusgeschirrs*, München, 1982, p. 97, nr. 16).
100. Vezi, M. Bucovală, *op. cit*, pp. 308 - 309, fig. 16.
101. Cf. Gh. Popilian, *CRO*, pp. 96 - 97 *(tipul 2, a și b)*; A Rădulescu, *op. cit.*, p. 343/12 și pl. X, 1; G. Simion, *op. cit.*, p. 497, pl. XIII/2; A. Petre, *op. cit.*, p. 21, nr. 29d; *Castrul roman de la Buciumi*, pl. XXVII/1; XXIX/2.
102. C. Scorpan, în *Pontica*, IX/1976, pl. XXIII/7 *(tipul C)*.
103. C. Preda, *op. cit.*, pl. XI (M-84) și pl. 145.
104. Vezi, la C. Scorpan, *op. cit.*, pl. XXIII/2 *(tip C)*; I. Barnea, *Dacia*, NS, X/1966, fig. 8/4, 5; 14/4; 15/2.
105. Cf. *Histria VI*/1982, pp. 232 - 233, pl. 14/26 și pl. 15/17; Cf. C. Preda, *op. cit.*, p. 145, pl. XI (M-103).
106. H.S. Robinson, *op. cit.*, M-67, 68; J-20.
107. *Ibidem*, K-62, 64; M-150 - 151 (mijlocul sec. III p.); M-192, 194 (sfârșitul sec. III p. - începutul sec. IV p.Chr.).
108. Gh. Popilian, *CRO*, p. 108 și pl. LVIII/684.
109. C. Preda, *op. cit.*, pl. LXXX (M-303.2).
110. A. Rădulescu, în *Pontica*, VIII/1975, p. 333 și pl. II/2 - 2a.
111. Gh. Popilian, *CRO*, pp. 50 - 52, cu notele 246 - 258; pl. XX/239 - 240 *(tip 4)*.
112. A. Petre, *op. cit.*, p. 27 și pl. 52/70c; un exemplar asemănător, datat de A. Opaiț în al doilea sfert al sec. al V-lea p.Chr., a fost descoperit la Babadag/ Topraichioi, autorul considerându-l *crater* (cf. *Peuce*, X, 1., p. 228; 2., p. 257/1, nr. *29.912)*.
113. Gh. Popilian, *CRO*, pp. 111 - 112 *(tipul 6)*.
114. Cf. *Ibidem*, p. 112, notele 656 - 664.

115. A. Opaiţ, în *Peuce*, VIII/1980, p. 330, cu trimitere la I.H. Crişan, *op. cit.*, pp. 159 - 160, fig. 28/8; 71/2; 73/3; 96/12.
116. M. Coja, în *Histria V*/1979 (Catalogue - Céramique de "cuisine"), p. 48, nr. 47, 52 şi pl. 4.
117. Cf. *Argeologhiia SSSR*, Moskva, 1984, pl. 138/25.
118. D. Tudor, *Sucidava IV*, Bucureşti, 1967, pp. 702, 704, fig. 7J.
119. B. Böttger, *op. cit.*, p. 64, pl. 41/450 *(tip III)*.
120. Al. Mincev + P. Georgiev, *op. cit.*, p. 224 şi 231/9 - 10.
121. A. Opaiţ, în *Revista Monumentelor Istorice*, 1/1990, p. 23, pl. VIII/23.
122. V.H. Baumann, în *Acta MNap.* (Cluj-Napoca), XIV/1977, p. 247 *(nota 4)* şi pl. I/3 la p. 256.
123. A. Opaiţ, *Peuce*, X, 1., p. 234 *(tip I)*; 2., p. 209, pl. 46/323.
124. Vezi, H.S. Robinson, *op. cit.*, pp. 10 - 11 (F-1, 3) şi pl. 60.
125. Cf. M.G. Maioli, în *RCRF* (Emonae), 1976, p. 162, *forma 4*, fig. 4.
126. Cf. *Histria VI*, p. 105, pl. 8/8 - 15.
127. Gh. Popilian, *CRO*, p. 120.
128. G. Kabakcieva, în *Archeologija* (Sofia), 25/1983, 4, 1 - 7, fig. 1 - 11.
129. H.S. Robinson, *op. cit.*, p. 63 (K-35) şi pl. 69.
130. Cf. J.W. Hayes, *Late Roman Pottery*, VI, London, 1972, pp. 325 - 326 *(tip A, form I)* - grup ceramic datat cu monedă Theodosius I.
131. *Arheologhiia SSSR*/1984, pl. 138/36.
132. A. Opaiţ, *Peuce*, X, 1., p. 163, nr. 255; 2., p. 204 *(29.697)*, p. 262, fig. 44/1 - 2; p. 259/9.
133. J.W. Hayes, *op. cit.*, pp. 329 - 338, fig. 67- 69.
134. I.H. Crişan, *op. cit.*, p. 51, fig. 9/3, 5.
135. Material inedit, aflat sub tipar, în *Peuce*, XI/1994.
136. I.H. Crişan, *op. cit.*, pl. 19/3, 5; 6, 8; pl. 35/9.
137. V.H. Baumann, *FRD*, p. 173, fig. 64/17.
138. N. Gudea, *op. cit.*, p. 77, nr. 11, 12 şi fig. 29/3, 4.
139. P. Alexandrescu, *Histria II*/1966, p. 221 şi pl. 82 (XXX[1], 1); Idem, *Histria IV*/1978, p. 96, nr. 627 şi fig. 18/627. Aceeaşi idee, la A. Opaiţ, în *Peuce*, VIII, p. 316, *nota 13*.
140. P. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 96, nr. 631 şi pl. 69/631.
141. A. Opaiţ, *op. cit.*, p. 294, cu bibliografia la p. 316.
142. *Ibidem*, p. 292, pl. I/13.
143. *Ibidem*, p. 293, pl. II/1, 2, 4.
144. În acest sens, Al. Mincev + P. Georgiev, în *RCRF*/1991, p. 235/18 *(Marcianopolis)*.
145. V.H. Baumann, *FRD*, p. 130, fig. 54/6, 9; p. 271, pl. XXXVIII/2; Idem, *Peuce*, X, 1, pp. 112 - 113, nr. 11, 15; 2., p. 132, pl. VIII/11, 15.
146. Cf. A. Opaiţ, *Peuce*, X, 1, p. 224; 2, p. 246, pl. 28/1, 2.
147. *Ibidem*, 1, p. 225 şi p. 238, nota 109.
148. Cf. *Iatrus-Krivina*, II/1982, pp. 48 - 49; pp. 52 - 53, pl. 29/353 - 355.
149. Vezi, C. Scorpan, *op. cit.*, pl. XII/1 *(tip G)*.
150. H.S. Robinson, *op. cit.*, M-12 (mijlocul sec. I p.); H. Dressel, *CIL XV (tip 28)*.
151. A. Opaiţ, *Peuce*, VIII, p. 292, pl. I/4.
152. C. Scopan, în *Pontica*, IX, pl. IX/4; A. Opaiţ, *op. cit.*, p. 292, pl. I/2.
153. C. Scorpan, *op. cit.*, pl. XII/1 *(tip G)*.
154. *Arheologhiia SSSR*, 1984, p. 261, pl. LXXIV/23; 25 - 26.
155. *Materialî i Issledovaniia po Arheologhii SSSR* (MIA), 83/1960, Moskva-Leningrad, pp. 90 - 91.
156. *MIA*, 25/1952, p. 206, fig. 124.

157. H.S. Robinson, *op. cit.*, p. 109 și pl. 29 (M-273) - Athena, sec. IV p.Chr.
158. M. Bucovală, în *Pontica*, 3/1970, pp. 201 - 204, fig. 13.
159. A. Opaiț, în *Peuce*, X, 1, p. 216; 2, p. 235, fig. 17.
160. C. Scorpan, în *Pontica*, IX/1976, p. 158 și pl. III.
161. *Ibidem*, nota 13 cu bibliografia; cf. V. Grace, *Hesperia*, 10/1956, p. 170 *(amforă de Samos*, sec. III - IV p.Chr.).
162. V.H. Baumann, în *Peuce*, VIII, p. 181, pl. 15.
163. A. Opaiț, *Peuce*, X, 2, pl. 21/1 - 3.
164. N. Gudea, în *Banatica/*1977, fig. 22 și 27/2.
165. A. Opaiț, *op. cit.*, 1, p. 217 și p. 237, cu bibliografia respectivă.
166. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 161 *(tip VII A)*.
167. Gh. Popilian, *CRO*, p. 40, II.
168. A. Opaiț, *Peuce*, VIII, p. 296 *(tip III)*; pl. IV. Foarte bine documentat studiul său din *Peuce*, IX, pp. 311 - 327, asupra tipologiei și evoluției acestui tip de amforă.
169. Cf. K. Roth-Rubi, în *Acta RCRF*, *Suppl.* 3/1979, p. 61, nr. 137 și pl. 77/137.
170. În acest sens, vezi, Wolfgang Czysz, în *Germania*, 62/1984, 1, p. 67.
171. C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967, pp. 85 - 88 (nr. 346 - 373); p. 120, fig. 121.
172. Idem, *Un capitol al producției și al schimbului de mărfuri în zona Dunării de Jos - Lucernele, sec. I - VII e.n.* (Teză de doctorat, București, 1986).
173. O. Broneer, *Corinth*, vol IV. Part. II. *Terracotta Lamps*, Cambridge-Massachusetts, 1930, p. 114.
174. D. Ivany, *Die Pannonischen Lampen*, Dissertationes Pannonicae, series 2, nr. 2, Budapest, 1935, p. 15 și pl. XXXVI - XXXVII.
175. C. Iconomu, *Teză de doctorat*, pp. 151 - 153; 186 - 187.
176. D. Ivany, *op. cit.*, 20, *tip XXII*, pl. LVI/9; Heinz Menzel, *Antike Lampen in Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, pp. 87, 103, fig. 85/9.
177. Gh. Kuzmanov, *Anticini lampi*, Sofia, 1992, p. 129/351 - 354.
178. Idem, în *Arheologhija* (Sofia), 1 - 2/1981, p. 20 *(rezumat lb. franceză)*; p. 14, fig. 5.
179. N. Harțuche și O. Bounegru, în *Pontica*, XV/1982, p. 227/10 și pl. V/2.
180. Exemplare aflate în colecția Muzeului de Arheologie Tulcea: *inv. 28.555* (Argamum); *inv. 25.199* (Babadag/ Topraichioi).
181. V.H. Baumann, *FRD*, p. 129, fig. 53/5 (*inv. 2.910* - Muzeul de Arheologie Tulcea).
182. N. Harțuche și F. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1976, pp. 110 - 112/192 - 197.
183. Singurul exemplar din sec. III p., descoperit pe teritoriul României, asemănător tipului I/Valea Morilor, provine din mediul carpic, de la Poiana-Dulcești *(Moldova)* - cf. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 79 și pl. CX/1 = CXXXVI/1.
184. Vezi, în acest sens, L. Long, J. Miro et Giuliano Volpi, în *Marseille grecque et la Gaule*, col. Études massaliètes, vol. 3, Lattes, 1992, p. 217, fig. 32 *(anii 580 - 540 a.Chr.)*; B.A. Sparkes and Lucy Talcott, *The Athenian Agora*, vol. XII/1970, pp. 179 - 180 și pl. 43/1326, 1327 - 1329 *(a. 500 a.Chr.)*.
185. Cf. V.F. Gaiduchevici, în *MIA*, 25/1952, p. 37, fig. 33/1 - 3.
186. Vezi, I.H. Crișan, *op. cit.*, pl. LIII/1, 2, 4; pl. LIV/5, 6.

187. Gh. Bichir, *op. cit.*, pp. 79 - 80 (cf. I.T. Kruglikova, în *nota 213)*. I.T. Kruglikova publică în *Arheologhiia SSSR*/1984, pl. LXV/5 - 7, exemplare destul de asemănătoare tipului III/ Valea Morilor.

188. Cf. José Remesal Rodrigues, în *Saalburg Jahrbuch*, 38/1982, pp. 35 - 36, fig. 7 - 9.

189. Al. Mincev + P. Georgiev, *op. cit.*, p. 243, fig. 35.

LA CÉRAMIQUE UTILITAIRE FABRIQUÉE AU IVe SIÈCLE PAR L'OFFICINA ROMANA DE VALEA MORILOR (TELIȚA, DÉPARTEMENT DE TULCEA)

Résumé

Les fouilles ont mis au jour en 1982 à Valea Morilor, dans le voisinage de Telița, une localité du département de Tulcea, un centre artisanal de céramique. Couvrant une superficie d'environ huit mille mètres carrés, ces recherches sont arrivées à dater le site respectif au IVe siècle p.Chr., en dégageant par la même occasion les principaux bâtiments du centre, disposés en deux fronts formant angle droit. Sur le front oriental se dressaient quatre fours aménagés dans les parois d'une terrasse adaptée à ces travaux. Les fours nos 1, 2, 2a étaient destinés à la cuisson des récipients céramiques. Toujours grâce aux fouilles archéologiques il est devenu évident que le centre potier de Valea Morilor disposait d'argilières et d'endroits propres à la préparation de l'argile.

*La grande quantité de rebuts et de tessons trouvée dans les fosses résiduelles indique que l'*officina* de Valea Morilor s'était spécialisée dans la fabrication d'une poterie courante. L'étude typologique de cette poterie est réalisée en corrélation avec maintes analyses physico-mécaniques, chimiques et physico-chimiques, effectuées sur un grand nombre de spécimens, par le physician Ion Petriman de la station-pilote avec laboratoires de la Société Commerciale "Tremag" S.A. Il s'agit d'une gamme particulièrement large de produits. Les recherches se sont effectuées sur un nombre de 190 échantillons, fragments céramiques typiques, objets céramiques entiers ou susceptibles d'être reconstitués, choisis par catégories et groupes, comme suit: a) vaisselle de cuisine (pot-marmite, pot à deux anses, écuelles, couvercles); b) vaisselle de table (bols, petites tasses, cruches); c) divers (amphores, luminaires, vases-supports). Les produits des deux premières catégories représentent un taux élevé de la production d'ensemble, avec une légère prépondérance de la vaisselle de cuisine (39,94 % face au 34,73 % de la vaisselle de table). Comme fréquence, le pot-marmite présente un taux de 22,63 %, suivi par les cruches - 21 % et les amphores - 14,21 %. De tels résultats soulignent la large diffusion de ces récipients dans les agglomérations rurales du territoire de Noviodunum, au profit desquelles produisait l'*officina* de Valea Morilor.*

L'étude montre que cette fabrique produisait surtout des types céramiques connus et largement véhiculés dans les provinces danubiennes aux IIIe - IVe siècles p.Chr. Il s'en suit qu'au IVe siècle les potiers de Valea Morilor étaient tributaires d'une expérience antérieure, ce qui conférait à leurs produits un caractère transitoire. Cette remarque se trouve renforcée du fait que ces maîtres potiers fabriquaient aussi des pièces originales, comme le bol de type III, le couvercle type II, la petite tasse à deux anses type II, les amphores type I, II et notamment type VI

LES AUTOCHTONES DE DOBROUDJA
À L'ÉPOQUE ROMAINE

Dépossédés de leurs terres, les Gètes de Dobroudja subissent une révision des anciens rapports de propriété, ce qui entraîne la détérioration de leur statut juridique du fait de leur dépendance économique. La main d'oeuvre autochtone rendue disponible de la sorte explique la large diffusion des fermes romaines dans la province. La majeure partie de ces *villae rusticae* sont situées dans le voisinage des agglomérations indigènes, la présence autochtone dans les activités économiques respectives se laissant saisir à travers la poterie caractéristique mise au jour par les fouilles.

La pauvreté du mobilier funéraire de la micro-nécropole gétique, dans la ferme de Horia, composé presque exclusivement de poterie, révèle la modestie des moyens de ses usagers, conservateurs quand même d'antiques traditions locales. D'autre part, l'importante quantité des tessons de tradition gétique trouvés parmi les décombres de telle ou telle *villa rustica* et dans ses environs, des tessons céramiques identiques à ceux des nécropoles gétiques, montre la large présence sur les lieux des autochtones, utilisés tant pour le service courant des fermes que dans leurs diverses activités économiques.

Il est tout à fait impossible de ne point constater la large diffusion des fermes romaines dans une zone où les terres fertiles étaient relativement rares. Le phénomène suggère une répartition des terrains ruraux par l'autorité romaine qui ne prenait pas en considération la distribution des terres arables. Ne dépassant souvent 50 à 75 ha (environ 200 - 300 *jugera*), ces propriétés couvraient des zonnes des zonnes de terrain accidenté en incessante compétition avec la forêt. C'est ce qui explique le développement de l'élevage et des métiers si bien attestés en Dobroudja romaine par les fouilles archéologiques.

Prenons par exemple la ferme de Niculițel. Adaptée à l'élevage, elle représente, de toute évidence, une cellule productive. Le modeste aspect du pavillon habité, avec des pièces dépassant de beaucoup l'espace utile d'un logis familial, suggère qu'en fait il devait s'agir de pièces affectées au personnel de la ferme, bergers et valets d'écurie, travaillant sous la surveillance d'un intendant. Or, la présence de la poterie fabriquée à la main indique certainement l'origine autochtone de ce personnel spécialisé dans l'élevage. Ce secteur réclamait pour ses desservants la liberté, l'intelligence et l'adresse - c'était justement le genre de main

d'oeuvre que pouvait fournir la région respective, puisque l'élevage avait constitué depuis toujours l'une des principales activités de ses habitants.

D'autre part, les recherches géologiques et les fouilles archéologiques de la vallée de Telița ont mis au jour le fait que les Gètes connaissaient même avant l'invasion romaine ses filons métalifères, riches en minérais ferreux. À l'époque romaine, exploitation minière dont la surveillance était confiée aux *procuratores metallorum* était affermée par des particuliers. Les exigences croissantes en armement et équipement militaire des conquérants, de même que les impératifs économiques de la province en développement devaient augmenter l'importance des ateliers privés, qui, dans la plupart des cas, appartenaient à des fermiers disposant d'une forêt et d'une main d'oeuvre bon marché tout en étant active. La tradition tenait un rôle essentiel dans l'exploitation minère. Au lieu-dit "Izvorul Maicilor", à proximité de la localité de Telița, les fouilles archéologiques on dégagé un ensemble d'installations métallurgiques. Celui-ci avait appartenu à une ferme romaine aménagée au bout d'une pente douce d'une valée naturelle qui, à l'époque antique, menait de la ferme jusqu'à la route qui liait Noviodunum à la zone centrale de la Dobroudja. Les fragments céramiques de tradition géto-dace mêlés aux restes de poterie romaine des IIe - IIIe siècles p.Chr. mis au jour près des grands fours témoignent de ce que les gros propriétaires romains utilisaient les autochtones également pour des travaux comme l'exploitation minière et la métalurgie, fondés sur une longue tradition.

Nous nous proposons d'aborder ci-après les résultats de nos recherches dans quelques-unes des agglomérations autochtones d'époque romaine de la zone des Bouches du Danube, dans le but de saisir le processus de transformation culturelle de la société villageoise au cours des IIe - IVe siècles.

Il nous faut préciser d'emblée que ces noyaux d'habitat se présentent sous la forme d'agglomérations rurales ouvertes, situées sur les terrasses des cours d'eau dus aux sources des environs. Là où l'histoire de l'habitat respectif compte plusieurs siècles, il peut couvrir de 18 ha à 46 ha. Notons que pour commencer les villages autochtones ne couvraient qu'un espace des plus modestes. Ce phénomène s'est laissé saisir aussi bien en Dobroudja méridionale (Bugeac - "Valea lui Marinciu"), que dans la zone des Bouches du Danube. Par exemple, les récentes recherches de Revărsarea - "Cotul Tichilești", où l'habitat d'époque romaine aux Ier - IIe siècles ne couvrait qu'environ 3,0 ha. Généralement, les agglomérations gétiques se rangent dans la catégorie des "agglomérations dispersées", c'est-à-dire que les habitations et les ensembles habités sont séparés par des intervalles inégaux. Tous les habitats explorés attestent des périodes succesives d'utilisation, sans que cela implique une continuité sans hiatus. À Telița - "Amza", l'habitat gétique d'époque romaine s'est développé sur l'emplacement d'un ancien habitat autochtone, remontant au premier âge du fer. Pour ce faire, ses usagers ont renoncé à l'agglomération fortifiée de type "éperon barré", dressée dans le voisinage. L'habitat géto-romain sera superposé au

Xe siècle par un habitat roumain, de même qu'à Sarichioi, à Frecăței et à Revărsarea - "Cotul Tichilești". En ce qui concerne les agglomérations de Telița - "Amza" et de Sarichioi - "Sărătura", l'habitat d'époque romaine s'est perpétué sans interruption du Ier siècle jusqu'à la fin du IVe siècle, traversant les mêmes phases de développement. La même chose s'est passé à Frecăței, où l'habitat romain commence au IIe siècle, l'emplacement de l'ancienne agglomération gétique, utilisée jusqu'au Ier siècle p.Chr. par les autochtones, ne se trouvant qu'à environ un kilomètre distance vers l'ouest. La plus grande expansion des agglomérations étudiées a lieu vers la fin du IIIe et le commencement du IVe siècle. C'est l'époque où la recherche archéologique surprend la relative uniformisation de la culture matérielle, redevable probablement au processus de romanisation arrivé dans ses grandes lignes à son point final, du moins dans cette partie du monde. L'agglomération de Frecăței couvrait à ce moment-là environ 18 ha, cependant que celle de Telița - "Amza" englobait un espace approximatif de 42 ha. Toutes les deux sont situées dans la vallée de Telița, aux environs de quantité de propriétés et fermes privées de type *villa rustica,* proches de l'artère principale conduisant à Noviodunum. À la même époque, l'agglomération voisine de Sarichioi et proche du lac Razim, reste de l'antique golfe Halmyris, et couvrant les deux terrasses du ruisseau "Sărătura" s'étendait sur environ 46 ha.

Laissant de côté les restes de la faune ornithologique, la profusion des vestiges de bovidés, porcins, ovinés, attestée par les fouilles archéologiques témoigne du caractère stable de l'habitat rural dans la zone des Bouches du Danube pendant les quatre premiers siècles du Ier millénaire de notre ère. Cette stabilité met en lumière une économie intérieure axée principalement sur la culture des plantes et l'élevage, activités traditionelles de la population autochtone. Mais à ces activités, s'ajoutaient aussi différents métiers liés aux besoins de la vie courante, par exemple la fabrication de la poterie. Notons à ce sujet que la céramique modelée à la main ou au tour lent, trouvée à Frecăței, utilisait comme dégraissant la pierre friable des diabases locales, avec des inclusions d'oxydes de fer. À Telița - "Amza" et à Sarichioi - "Sărătura", les déchets abondants de poterie et de matériels de construction indiquent la présence des fours céramiques, attestés en terrain seulement à Telița "Amza", dans le secteur nord-est de l'agglomération affecté aux activités artisanales. Il est hors de doute que le travail du fer brut en fer forgé s'effectuait à l'échelon local. La présence des clous, crochets, crampons, gouges, poinçons, tarauds, serpes, faucilles, planes, échamoirs, etc. indique une activité individuelle ou développée par des ateliers spécialisés, quand il s'agissait de villages plus importants et où le processus de romanisation était plus avancé.

Pour ce qui est du logement, les fouilles ont mis au jour trois types, à savoir: les huttes à demi enfoncées dans la terre, les maisons en surface du sol avec des murs de terre sur des assises superficielles et les maisons bâties sur des fondations solides de pierre liées avec de la terre. Les deux premiers types sont

surtout fréquents au cours des Ier - IIIe siècles, le dernier devenant caractéristique pour les IIIe - IVe siècles. À Telița - "Amza", les fouilles ont exploré deux huttes ovales, avec les deux bouts tranchés en ligne droite. Elles sont datées par des monnaies de Tibère et Vespasien, donc du Ier siècle p.Chr. Au siècle suivant commence la construction des maisons sur des fondations de pierre creusées en profondeur, cependant que les huttes abandonées se transforment en fosses des détritus ménagers. Ce sont ces-dernières qui ont livré une quantité considérable de poterie de haute époque romaine et gétique, fabriquée à la main, ainsi que des objets métalliques et des restes fauniques. À Frecăței, les habitations à demi enfoncées dans la terre, de type huttes, sont de forme rectangulaire, de même à Sarichioi - "Sărătura", où leurs angles sont arrondis, mais dont les dimensions sont en général les mêmes. Ces habitations, toujours monocellulaires, s'enfoncent dans la terre à une profondeur qui varie de 0,25 m jusqu'à 0,90 m. À quelques exceptions près, elles sont dépourvues de foyers.

Les deux maisons de Sarichioi - habitations en surface du sol, monocellulaires - témoignent dans un cas d'une variante; il s'agit de la maison à plan de pose en bois: un échafaudage de bois se trouve planté dans un plan de pose également de bois, remplaçant la fondation. L'autre maison était de bousillage, c'est-à-dire avec des murs faits d'un mélange de terre détrempée et de bale remplissant un clayonnage, le tout déposé à même le sol ou avec des fondations superficielles. Ces habitations monocellulaires couvraient, chacune, un grand espace - environ 54 m^2 (= 6 x 9) - et on ne saurait dire sur quoi reposait leur toiture de roseaux, dont les cendres ont été trouvées en abondance sur le plancher respectif. Notons la persistance du type de maison monocellulaire, caractéristique au monde gétique, même pendant l'étape finale du processus de romanisation, tout au moins en plein IVe siècle, soulignant entre autres la continuité du fonds autochtone dans le milieu rural. Les habitations dégagées dans la vallée de la Telița, à Frecăței et Amza, sont elles aussi monocellulaires, de forme rectangulaire et mesurant 10 à 12 m^2, avec l'entrée ouvrant dans l'un des angles nord-est ou sud-ouest. Leurs murs de torchis se dressents sur des fondations "aveugles", mélange de pierres avec de la terre disposé sur un nivellement massif. Près de ces murs ou même adossées, à l'extérieur, se trouvaient quelques grandes jarres à provisions, ce qui laisse à supposer l'aménagement de celliers ou simplement un avant-toit prolongé. Il y avait aussi des maisons dotées d'un terre-plein en façade (en roum. = *prispă*) - par exemple à Telița - "Amza" et à Sarichioi -"Sărătura".

Nous pensons que ces types dérivés de l'architecture des Géto-Daces et qui se sont perpétués jusqu'à l'époque contemporaine prouvent une continuité des vieilles traditions architectoniques, qui se sont conservées parallèlement aux nouvelles techniques introduites par les Romains.

Les maisons sur fondations de pierre dégagées à Amza sont datées des IIe - IVe siècles. Leur surface compartimentée en plusieurs pièces aux IIe - IIIe

siècles mesurait de 76 à 85 m^2. Au IVe siècle, leur espace intérieur comportait trois pièces communiquant entre elles; de fonne rectangulaire, l'ensemble mesurait environ
75 m^2. Ces maisons sont similaires à celles du village romain de type *vicus* mis au jour à Slava Rusă. À Frecăței, un espace de 76 m^2 a livré les restes d'un habitat de basse époque; ici, au IVe siècle, sont attestées des habitations rectangulaires sur des fondations profondes de pierre. D'une structure à part se sont avérée les maisons sur fondations de pierre de Sarichioi - "Sărătura". Elles se distinguent par la façon dont est compartimenté leur intérieur, en fonction d'un mur cruciforme, séparant plusieurs pièces. Cette sorte d'habitation couvrait environ 90 - 94 m et disposait de trois ou quatre pièces de différentes dimensions, avec l'entrée ouvrant au sud-ouest.

Il convient de relever la civilisation quasi-urbaine des villages autochtones à l'époque, ce qui les rend similaires aux localités romaines de type *vicus*. Révélatrice en ce sens s'avère la mise au jour à Amza de quelques grands édifices publiques. Ils sont également précieux par la manière dont leur architecture développe les éléments traditionnels de l'architecture populaire géto-dace.

Les sites susmentionnés offrent un caractère par excellence autochtone, manifeste dans leur culture matérielle et spirituelle. La couche archéologique la plus importante, qui est datée d'époque romaine, a livré des vestiges qui pour plus de 50 % sont de facture locale. Il s'agit d'une poterie, confectionnée à la main ou au tour, ainsi que d'outillage agricole. À cela s'ajoutent les types d'habitation, les fosses ménagères, le culte de l'âtre et du foyer, l'adoption de certains cultes païens que le syncrétisme fit identifier aux antiques divinités populaires locales. Notons aussi la présence des éléments paléochrétiens reflétant la progression du christianisme organisé dans les milieux villageois autochtones.

La production de la céramique locale représente un aspect particulier du réseau complexe des problèmes posés par la domination romaine dans la zone du Bas-Danube au cours des premiers siècles de l'ère chrétienne, permettant de mieux saisir le processus de la romanisation en train de se développer. Or, cette céramique locale d'époque romaine comporte toutes les formes produites par les traditions géto-dace, soit modelées à la main, soit fabriquées au tour. Les produits communs, à la bande, attestent par la qualité de leur pâte, les dégraissants utilisés et leur teinte, le présence des centres locaux de fabrication: ils peuvent se rapporter à des centres potiers localisés et étudiés par les fouilles archéologiques.

D'emblée s'impose le fait que partout la céramique romaine a été trouvée mêlée à la poterie de tradition autochtone. La contemporanéité de ces produits est donc évidente, de même que la persistance de la poterie autochtone traditionelle et l'adoption sélective des techniques et des modèles romains conformément à des exigences d'ordre pratique nées de la profusion des pièces céramiques d'origine

romaine provinciale. Jusqu'à présent, tous les sites d'époque romaine explorés par les fouilles ont mis en limière symptômatiquement ce phénomène.

Les installations pour le modelage et la cuisson des produits céramiques mises au jour près de la localité Ostrov du département de Constanța dans le sud de la Dobroudja, datées des IIe - IIIe siècles, ainsi que celles de Telița - "Valea morilor", dans le département de Tulcea, en Dobroudja de nord, datées du IVe siècle, prouvent que la poterie romaine trouvée en ces lieux était fabriquée dans les centres danubiens et leurs territoires ruraux. L'adoption de la poterie romaine provinciale vers la fin du IIe siècle et durant la première moitié du IIIe siècle, la combinaison de certains procédés et formes hellénistiques et romains avec ceux de tradition autochtone, durant les IIIe - IVe siècles, indiquent selon nous le stade de la symbiose culturelle développée à l'époque au Bas-Danube. La persistance de la fabrication chez soi de la poterie nécessaire au ménage pose quelques problèmes dont il convient de tenir compte en jaugeant le degré de romanisation des autochtones. Dans le contexte créé par le large usage de la main d'oeuvre autochtone sur les propriétés romaines, le degré de romanisation se laisse saisir non dans le conservatisme de la culture matérielle des villages gétiques, mais dans la nature et l'intensité des rapports entre des cellules de production proches de celles traditionelles. Les colons des *vici* et les fermiers romains attiraient la population rurale autochtone dans le circuit des valeurs matérielles et spirituelles propres au monde romain. L'entrée des villages gétiques qui possédaient de petits lots agricoles pris sur l'*ager stipendiarius* dans la sphère de l'économie romaine esclavagiste devait produire des modifications importantes des rapports économiques et du statut juridique de la propriété, au sein du système de communauté, ce qui expliquerait aussi la petite propriété, à l'agriculture restreinte et liée tout particulièrement à la forêt, que nous pensons surprendre dans la région du Bas-Danube. Vu cet état des choses, la persistance de certaines traditions représente l'expression, la manifestation logique du désir de liberté des autochtones Gètes, de plus attirés par la civilisation romaine, qu'ils acceptent en adoptant de façon sélective les éléments nécessaires en premier lieu aux rapports quotidiens.

Comme nous venons de le voir, les villages autochtones se sont transformés. La production céramique aussi, grâce aux fermes spécialisées dans ce domaine, dont la production tend à remplacer l'importation de la poterie. Il y a encore un autre aspect à considérer: nous avons vu la circulation monétaire dans le milieu rural au IVe siècle p.Chr. La présence de non moins de 11 ateliers monétaires à Amza (face aux 8 attestés dans des fermes rurales), qui frappent aussi des monnaies occidentales *(Rome, Aquileia, Lugdunum)* jusque vers le milieu du IVe siècle; la fréquence d'une suite ininterrompue de monnaies depuis Dioclétien jusqu'à Théodose Ier représente la preuve d'un flux économique continu, rompu seulement par les événements succédant à la mort tragique de l'empereur Valens, mais repris vers la fin du siècle, comme en témoignent les monnaies d'Arcadius et

d'Aelia Flacilla, datées entre les années 383 - 394. Or, la circulation monétaire montre la part active des villages autochtones romanisés dans le circuit économique des provinces romaines.

Pour ce qui est de la culture spirituelle, les recherches archéologiques en Dobroudja septentrionale on mis au jour différents aspects, éloquents en ce qui concerne le devenir spirituel du peuple roumain, marqué par la persistance de certaines manifestations magiques et cultuelles. D'une grande importance s'avère l'archaïque culte du foyer, illustré par l'habitude de l'enterrer quand il devient inutilisable. L'enterrement du foyer chez la population géto-dace est sans doute de caractère rituel, héritage des cultes pré-historiques du soleil et du feu. Aussi, le culte du soleil, du feu et, par extension, de l'âtre et du foyer, de même que certaines croyances magico-religieuses qui s'en rapportent devaient traverser l'époque romaine. On peut saisir un moment éloquent du développement de ce phénomène au seuil de la basse-époque romaine.

L'ensemble artisanal de Telița, "Hogea - Valea Morilor", a livré la tête d'une idole antropomorphe d'argile. Modelée à la main, dans une pâte grossière, cette pièce est d'antique tradition géto-dace. Les seules pièces trouvées en Roumanie qui offrent des similitudes stylistiques avec celle de Valea Morilor sont les statuettes antropomorphes de Cârlomănești (dépt. de Buzău), datées du premier siècle a.Chr. Les figurines de Cârlomănești, représentées à cheval, semblent suggérer le caractère guerrier de quelques divinité autochtone illustrée iconographiquement par la toreutique du La Tène, puis transmise à l'iconographie du Cavalier Thrace d'époque romaine. Au symbolisme de cette divinité, encore insufisamment étudié, se rattache le culte des ancêtres, des âmes immortelles. Nous pensons, pour notre part, que ce contenu cultuel s'est perpétué à l'époque romaine. Ajoutons encore que l'idole de "Valea Morilor" est figurée sans bouche - pièce unique de la plastique cultuelle trouvée en Roumanie, la seule à valeur magique-religieuse, car quelle autre interprétation donner à l'absence de la bouche ? D'autant plus que s'agissant d'une terre cuite, donc d'une statuette purifiée par le feu, on peut induir qu'à part sa signification en tant qu'illustration d'un culte archaïque du feu, elle pouvait aussi se rattacher à quelque culte des métiers en rapport avec le feu.

La persistance de certains cultes traditionels liés à l'imortalité et à la rédemption est un phénomène particulier des autochtones du Bas-Danube. On a trouvé, dans la grande agglomération rurale d'Amza, deux pièces votives à l'état fragmentaire: une petite dalle avec le Cavalier Thrace et une statuette d'Hercule, datées d'après leur contexte archéologique du IVe siècle. Ces deux pièces représentent un exemple typique de la persistance du culte païen des héros dans les milieux traditionalistes des villages. En même temps, il s'agit d'une nouvelle preuve de l'intensité du processus de romanisation. Le Cavalier-Héros et le Héros-Hercule s'identifient par syncrétisme aux antiques divinités locales, ce qui explique les *ex-*

voto de ce genre. Le caractere eschatologique de ces cultes devait leur assurer une longue existence, les deux divinité continuant de figurer comme protecteurs et rédempteurs de la populaton locale du Bas-Danube.

La regression progressive des cultes païens face au christianisme victorieux et un phénomène du même processus dialectique, la nouvelle religion restant tributaire des croyances magiques-religieuses et des manifestations cultuelles archaïques, profondément enracinées dans la spiritualité du peuple. Dans le cadre de ce processus la foi des hommes dans l'immortalité de l'âme et leur éternel besoin de se racheter et de se sentir protégés, eux et leurs foyers, cette foi et ce besoin manifestés par le culte syncrétique des héros allaient s'intégrer dans le culte le plus humain et le plus profond de la Rédemption: le Christianisme.

Dans la zone istro-pontique et surtout dans la zone du *limes scythique* où la couche paysanne était plus dense, la culture populaire s'avérait particulièrement active, aussi la culture ecclésiastique en a-t-elle dû tenir compte. C'est ainsi qu'elle s'est adaptée au cadre de la culture populaire, phénomène attesté tout particulièrement par la construction et l'emplacement des premières églises chrétiennes. Sous le rapport archéologique, le phénomèn est attesté par la récente localisation à Telița - "Amza" d'un édifice de culte paléochrétien. Il s'agit d'un corps de bâtiment à abside, que des murs partagent en trois pièces et d'un bâtiment latéral, vers le sud dont la plus grande partie était réservée à l'entrée principale, s'ouvrant sur un terre-pleine. L'étude archéologique est arrivée à la précision que cette basilique paléochrétienne de Telița -"Amza" a été aménagée durant la première moitié du IVe siècle, à partir d'un édifice antérieur - procédé pratiqué également dans d'autres provinces romaines. C'est ce qui explique l'orientation et la forme bizarre de cet ensemble basilical. Les solutions architectoniques simples adoptées dans son cas représentent une création originale du milieu roman autochtone de la zone du *limes* nord-scythique. Nous sommes face à une division aussi intéressante qu'originale de l'espace intérieur, parfaitement adaptée aux buts liturgiques. Pour des raisons faciles à saisir compte tenu du climat en Dobroudja de nord, le portique latéral a été remplacé par une galerie ouverte sur le terre-pleine, élément dérivé de l'architecture paysanne. Ne possédant pas des crypte, à la différence du martyrium paléochrétien de Niculițel, l'oeuvre d'une communauté chrétienne du IVe siècle, le monument paléochrétien de Telița - "Amza" ne reflète pas moins le phénomène de la diffusion du christianisme organisé dans les milieux villageois autochtones, dans le contexte d'une cohabitation d'au moins un demi-siècle avec les autres cultes traditionnels.

La portée décisive de la romanité pour les domaines socio-économique et culturel devait faciliter la contribution active des autochtones au processus de leur propre romanisation. Ce processus finira par amalgamer tous les éléments hétérogènes en tout roman à l'intérieur duquel l'élément autochtone, plus unitaire, prouvera sa pérénité dans le contexte des événements à venir.

CUPRINS

SOMMAIRE

1

BIBLIOTECA ISTRO-PONTICĂ

Seria ARHEOLOGIE

Lucrarea, prima din colecţia "BIBLIOTECA ISTRO-PONTICĂ" editată de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, prezintă rezultatele cercetărilor arheologice din ultimul deceniu, efectuate de autor în câteva din siturile autohtone din zona Gurilor Dunării, cu scopul mărturisit de relevare a procesului de transformare culturală a societăţii rurale a geţilor nord-dobrogeni.

ISBN: 973-95349-16-3

ICEM

TULCEA